

Woningmarkt- en bewonersonderzoek Noord- en Midden-Groningen

Naslagwerk onderzoeksuitkomsten

15 maart 2018

datum

15 maart 2018

werk

170074

onderwerp

Woningmarkt- en
bewonersonderzoek
Noord- en Midden-
Groningen - Naslagwerk
onderzoeksuitkomsten

behandeld door

Emiel Heuff
Daniel Depenbrock
Jeroen Drewes

Inhoudsopgave

1. Inleiding	8	3.1. Introductie en samenvatting	32
1.1. Waarom dit onderzoek?	9	3.2. Op regioniveau	34
1.2. De opbouw van dit rapport	11	3.3. Op gemeenteniveau.....	42
1.3. Verschillende deelproducten	12	3.4. Op woonmilieuniveau	58
2. Onderzoekopzet	13	3.5. Per regionaal centrum	66
2.1. Opzet van het woningmarktonderzoek.....	14	3.6. Geboorte, sterfte en migratie	71
2.2. Opzet van het bewonersonderzoek.....	16	4. Samenstelling van de woningvoorraad	83
2.3. De groepsgesprekken	27		
DEEL I: MARKTONDERZOEK.....	30		
3. Demografie	31		

4.1.	Introductie en samenvatting.....	84
4.2.	Eigendom.....	86
4.3.	Woningtype	87
4.4.	Bouwjaar	92
4.5.	Woonoppervlakte	94
4.6.	Huurprijzen.....	95
4.7.	WOZ-waarden.....	98
4.8.	Duurzaamheid.....	100
4.9.	Zorggeschiktheid.....	104
4.10.	Puntenwaardering sociale huurvoorraad	106
5.	Omgevingskenmerken.....	109

5.1.	Introductie en samenvatting	110
5.2.	Voorzieningen	112
5.3.	Bereikbaarheid	115
5.4.	Inkomenspositie	117
6.	Leegstand	119
6.1.	Introductie en samenvatting	120
6.2.	Definitie van leegstand	121
6.3.	Genuanceerde leegstandsmeting in stappen	122
7.	Vraag en aanbod, kwetsbaarheid en kansen	130

7.1.	Introductie en samenvatting.....	131
7.2.	Woonsituatie naar inkomensklasse.....	132
7.3.	Trends.....	134
7.4.	Woonwensen.....	143
7.5.	Marktwerking.....	148
7.6.	Ontwikkelingen op de langere termijn.....	150
7.7.	Richting voor de programmering.....	166
7.8.	Behoeftemeting wonen en zorg.....	171
7.9.	Naar één monitor voor de regio.....	183
8.	Woonlastenonderzoek.....	185
8.1.	Introductie en samenvatting.....	186
8.2.	Inkomsten en uitgaven.....	189
8.3.	Meting van de huishoudboekjes.....	198
	DEEL II: BEWONERSONDERZOEK.....	202

9.	Sociodemografische kenmerken.....	203
9.1.	Introductie.....	204
9.2.	Leeftijd en huishoudenssamenstelling.....	205
9.3.	Opleidings- en inkomensniveau.....	209
9.4.	Woonduur en binding met de streek.....	213
9.5.	Eigendom en woningtype.....	218
10.	Leefbaarheid en voorzieningen.....	222

10.1.	Introductie en samenvatting	223
10.2.	Tevredenheid over de woonomgeving	226
10.3.	Tevredenheid over de woning	232
10.4.	Gevoel van (mede)verantwoordelijkheid	249
10.5.	Tevredenheid over de kwaliteit van voorzieningen	254
10.6.	Ontwikkeling van het voorzieningenniveau	275
10.7.	Vervoer en bereikbaarheid	278
10.8.	Aanbod van werk en baanzekerheid	288
10.9.	Sociale cohesie	296
11.	Woonwensen, aanpassen en verhuizen	314

11.1.	Introductie en samenvatting	315
11.2.	Verhuishwensen	319
11.3.	Verhuisoriëntatie	354
11.4.	Huidige en gewenste woning	362

12. De invloed van aardbevingen op woning en woongenot368

12.1.	Introductie en samenvatting	369
12.2.	Beleving van aardbevingen	371
12.3.	Fysieke schade door aardbevingen	390
12.4.	Persoonlijke impact door aardbevingen	403
12.5.	Lichtpuntjes	429
12.6.	Opkoopregeling	437

13. Groepsgesprekken

446

13.1.	Introductie en samenvatting	447
13.2.	Aardbevingen	448
13.3.	Leefbaarheid en voorzieningen.....	451
13.4.	Verhuizen	454
13.5.	Rol van de overheid	456
14.	Bijlage	457
	Bijlage 1: Investeringsstrategieën en aardbevingen.....	458

1. Inleiding

1.1. Waarom dit onderzoek?

De aardbevingen als gevolg van de gaswinning in de provincie Groningen hebben een groot effect op het wonen en leven in Noord- en Midden-Groningen. De laatste tijd leek de kracht van de aardbevingen wat af te nemen, maar de beving op 8 januari 2018 bij Zeerijp maakte duidelijk dat de kans op een zwaardere beving dan die bij Huizinge in de zomer van 2012 nog altijd bestaat. De leefbaarheid in de regio is er inmiddels gedaald tot een voor Nederlandse begrippen ongekend laag niveau. Daarnaast hebben de aardbevingen grote negatieve effecten op de verkoopbaarheid en waardeontwikkeling van woningen in het gebied. Tegelijkertijd heeft een deel van het aardbevingsgebied al langere tijd te maken met een teruglopend aantal huishoudens, dat door de aardbevingen in een versnelling is geraakt. In deze moeilijke beleidscontext is voor de vijf MEDAL-gemeenten (De Marne, Eemsum, Delfzijl, Appingedam en Loppersum) het Woon- en Leefbaarheidsplan (WLP) 'Noord-Groningen Leeft!' opgesteld, als vervolg op het opstellen van twee woon- en leefbaarheidsplannen voor de Eemsdelta en de gemeente De Marne in 2011. Het WLP geeft onder andere inzicht in de toekomstige krimp van de woningbehoefte per gemeente. Het uitvoeringsprogramma van het WLP heeft als doel om de krimp van de woningvoorraad in de pas te laten lopen met de krimp van de behoefte,

de kwaliteitsvraag per gemeente optimaal te bedienen, de leegstand terug te brengen tot een acceptabel niveau en bovenal de leefbaarheid in het gebied te verbeteren. De vraag is nu hoe deze doelstellingen te realiseren zijn. Daarom heeft de 'Stuurgroep PLUS MEDAL', die de vijf MEDAL-gemeenten vertegenwoordigt en geleid wordt door de programmaleider voor het WLP, samen met de provincie Groningen en de woningcorporaties in de MEDAL-gemeenten opdracht gegeven voor het uitvoeren van een uitgebreid woningmarktonderzoek, dat inzicht geeft in de korte- en langetermijnontwikkelingen op de Noord-Groninger woningmarkt. Het woningmarktonderzoek behelst dus alleen de vijf MEDAL-gemeenten.

Daarnaast bestond er vanuit de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) de behoefte om een actueel beeld te krijgen van het effect van de aardbevingen op de bewoners van het bevingsgebied, specifiek wat betreft de leefbaarheid en de woningmarkt in het gebied. In 2015 is in opdracht van de Dialogtafel een bewonersonderzoek uitgevoerd waarin het effect van bevingen op het wonen en leven in beeld is gebracht. Dit is voor de destijds negen officiële aardbevingsgemeenten gebeurd, grotendeels op basis van veldwerk. De NCG heeft opdracht gegeven om het onderzoek uit 2015 te herhalen voor alle officiële aardbevingsgemeenten, behalve de stad Groningen. Dat betekent dat het

huidige bewonersonderzoek is uitgevoerd in de gemeenten Appingedam, Bedum, De Marne, Delfzijl, Eemsum, Hoogezand-Sappemeer, Loppersum, Menterwolde, Slochteren, Ten Boer en Winsum. De gemeenten Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde deden in 2015 nog niet mee aan het bewonersonderzoek. De aanpak is op de meeste vlakken identiek aan de aanpak van het bewonersonderzoek uit 2015.

Gelet op de grote samenhang tussen het woningmarkt- en het bewonersonderzoek is ervoor gekozen om beide onderzoeken zo veel mogelijk met elkaar in verband te brengen. Dat versterkt de resultaten ervan. Ter illustratie: het woningmarktonderzoek geeft inzicht in de tekorten en overschotten op de woningmarkt, waarbij gebruik wordt gemaakt van de resultaten van het bewonersonderzoek. Daaruit blijkt, op basis van antwoorden van bewoners, welke soort woningen op welke plekken meer of minder gevraagd worden. En bovendien: de aardbevingen zijn van grote invloed op het functioneren van de woningmarkt.

De afgelopen tijd zijn bewoners van het aardbevingsgebied blootgesteld aan tal van onderzoeken gerelateerd aan de bevingsproblematiek en haar effecten op de regio. Veel van deze onderzoeken richten zich op specifieke thema's, zoals de effecten van bevingen op de

waardeontwikkeling van koopwoningen, verhuisgedrag van huishoudens of de afhandeling van bevingsschades. Het huidige woningmarkt- en bewonersonderzoek besteedt aandacht aan het wonen en leven in Noord- en Midden-Groningen in de breedste zin en probeert de verschillende thema's te combineren tot één integraal onderzoek, waarbij we de antwoorden van bewoners gebruiken om de onderzoeksresultaten in te kleuren.

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode juni 2017-februari 2018. Vooral begin 2018 veranderde de context rondom de aardbevingsproblematiek voortdurend. De beving bij Zeerijp zorgde ervoor dat er in korte tijd een nieuw schadeprotocol lag, dat in maart 2018 officieel ingaat. Het veldwerk dat bij dit onderzoek hoort, is in september 2017 uitgevoerd, nog voor de beving bij Zeerijp. Belangrijk is om de uitkomsten van dit onderzoek binnen de steeds veranderende context te plaatsen.

1.2. De opbouw van dit rapport

Deze rapportage vormt de uitwerking en verslaglegging van het woningmarkt- en bewonersonderzoek voor het aardbevingsgebied. Het rapport bevat veel informatie over het wonen en de leefbaarheid in Noord- en Midden-Groningen en de effecten die de aardbevingen daarop hebben. Alle analyses die we voor het woningmarkt- en bewonersonderzoek uitvoerden, worden in detail besproken en aangevuld met relevante conclusies. Bij dit rapport hoort een overkoepelende rapportage waarin we samenhangende conclusies trekken die voor de hele regio gelden (zie hiervoor ook paragraaf 1.3).

Deze rapportage bestaat uit twee delen. In deel I werken we het woningmarktonderzoek uit. Dat onderzoek is alleen voor de MEDAL-gemeenten uitgevoerd. We gaan allereerst in op demografische ontwikkelingen en migratietrends (hoofdstuk 3). Vervolgens brengen we de samenstelling van de woningvoorraad in beeld (hoofdstuk 4). In hoofdstuk 5 gaan we kort in op enkele kenmerken van de woonomgeving in de MEDAL-gemeenten: het voorzieningenniveau, de bereikbaarheid en de inkomenspositie. In hoofdstuk 6 presenteren we de uitkomsten van het leegstandsonderzoek, dat als onderdeel van de woningmarktanalyse is uitgevoerd. In hoofdstuk 7 brengen we vraag en aanbod bij elkaar en

bespreken we de vraag-aanbodanalyse voor de korte en langere termijn (respectievelijk tot 2022 en over de periode 2022-2032). Onderdeel daarvan zijn een analyse van de koopmarkt, een analyse van kansrijke en kwetsbare plekken en producten en behoeftemeting voor wonen en zorg. We besluiten in hoofdstuk 8 met het woonlastenonderzoek. Omdat dit onderzoek óók in de PLUS-gemeenten (Bedum, Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde, Slochteren, Ten Boer, Winsum) heeft plaatsgevonden, voegen we de resultaten voor deze gemeenten aan het hoofdstuk toe. Hoofdstuk 8 richt zich dus op het hele aardbevingsgebied.

In deel II gaan we in op de uitkomsten van het bewonersonderzoek. Dat onderzoek voerden we uit voor alle elf aardbevingsgemeenten. In hoofdstuk 9 geven we een overzicht van de samenstelling van de groep huishoudens die aan het bewonersonderzoek meedeed. In hoofdstuk 10 gaan we in op het oordeel over leefbaarheid en voorzieningen in het aardbevingsgebied. Daarna brengen we in hoofdstuk 11 de verhuiscriteria van huishoudens in de regio in beeld. In hoofdstuk 12 gaan we uitgebreid in op de effecten van aardbevingen op de bewoners van het aardbevingsgebied, hun woningen en het woongenot. Als onderdeel daarvan is een zestal groepsgesprekken georganiseerd. De uitkomsten van deze avonden bespreken we in hoofdstuk 13.

1.3. Verschillende deelproducten

Bij dit rapport, waarin alle onderdelen van het woningmarkt- en bewonersonderzoek in detail zijn uitgewerkt, hoort een aantal deelproducten.

- We schreven **één overkoepelende rapportage**, waarin we de belangrijkste onderzoeksresultaten voor het gehele aardbevingsgebied presenteren, samenhangende conclusies trekken, schetsen wat de betekenis van de resultaten is voor het vormen van (nieuw) beleid en waarin we enkele aanbevelingen, bijvoorbeeld over het monitoren van de (effecten van aardbevingen op de) woningmarkt in het bevingsgebied. We trekken hierin ook een parallel met de resultaten van het onderzoek dat drie jaar geleden is uitgevoerd. Daar hoort een **samenvatting** van zes pagina's bij, waarin we in het kort de belangrijkste conclusies en aanbevelingen noemen.
- We schreven bovendien **13 zogenaamde side-letters**, waarin we voor de elf aardbevingsgemeenten, de corporaties en de NCG het onderzoek samenvatten en schetsen wat de ontwikkelingen voor hun organisaties betekent. Voor de vijf MEDAL-gemeenten richten we ons zowel op de woningmarkt als op de aardbevingen, voor de zes andere

gemeenten gaat het alleen over leefbaarheid en aardbevingen (voor die gemeenten voerden we immers geen woningmarktonderzoek uit).

- In een aparte **bijlage** (in Excel) kruisen we de resultaten van het bewonersonderzoek met relevante achtergrondkenmerken van de respondenten (bijvoorbeeld leeftijd, huishoudenssamenstelling, binding met de streek, et cetera).

2. Onderzoeksopzet

2.1. Opzet van het woningmarktonderzoek

In deze paragraaf bespreken we de opzet van het woningmarktonderzoek, voor de vijf zogenaamde MEDAL-gemeenten (De Marne, Eemmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum). Het woningmarktonderzoek bestaat voor een groot deel uit deskresearch, maar benut ook gegevens uit het bewonersonderzoek, dat parallel hieraan is uitgevoerd (zie paragraaf 2.2). Hieronder besteden we aandacht aan onder andere de databaseopbouw en de analyses die we uitvoerden.

De basis: een uitgebreide database

Voorafgaand aan de analyses bouwden we een omvangrijke database op waarin we tal van gegevens over de Noord-Groninger woningmarkt aan elkaar koppelden. Veel gegevens zijn op adresniveau, en waar dat niet voorhanden was, op een iets hoger schaalniveau, zoals postcodegebied of buurt. Voorbeelden van gegevens uit de database zijn:

- Vastgoedkenmerken, zoals woningtype en bouwjaar;
- Kenmerken van de woonomgeving, zoals de afstand tot voorzieningen;
- Gegevens van woningcorporaties, onder andere over huurprijzen;
- Gegevens van de NVM over de koopmarkt, zoals verkooptijden en transactiepreisen van woningen;
- Energieverbruiksgegevens.

De veelheid aan gegevens in de database zorgde ervoor dat we op een zo laag mogelijk schaalniveau (bijvoorbeeld per dorp of buurt) zeer gedetailleerde analyses konden uitvoeren. Lokale accenten kwamen hierdoor beter naar voren.

Vraag en aanbod op de woningmarkt

De omvang van de (toekomstige) woningvraag brachten we in beeld aan de hand van de regionale IPB-prognose, in twee scenario's: 'meest waarschijnlijk' en 'extra krimp'. We werkten zowel de bevolkings- als huishoudensprognose uit voor de vijf MEDAL-gemeenten, per woonmilieu en voor de regionale centra Appingedam, Delfzijl en Uithuizen. De huishoudensprognose biedt tevens een kader voor de woningbouwprogrammering per gemeente. We voerden bovendien per gemeente een migratie-analyse uit: welke leeftijdsgroepen verhuisden tussen welke gemeenten?

Het huidige aanbod op de woningmarkt (feitelijk: de woningvoorraad) brachten we in beeld op basis van de database. We maakten de samenstelling van de voorraad aan de hand van diverse kenmerken, zoals type, prijsklasse en (energetische) kwaliteit, inzichtelijk. De toekomstige behoefte aan woningen berekenden we voor de korte en lange termijn:

- Voor de behoeftemeting op korte termijn (tot 2022) gebruikten we de resultaten van het bewonersonderzoek. Daarin gaven huishoudens aan welke verhuisbewegingen zij verwachten te maken. Dat leidt tot inzicht in tekorten en overschotten, onderverdeeld naar huur en koop, woningtypen en prijklassen.
- Voor de behoeftemeting op de langere termijn (tussen 2022 en 2032) geven de woonwensen van nu minder houvast. Daarom richtten we ons voornamelijk op demografische ontwikkelingen op basis van de huishoudensprognose en voerden we een multicriteria-analyse uit die inzicht geeft in de gewildheid van plekken en producten.

Leegstandsonderzoek

Aanvullend op het bureauonderzoek voerden we een uitgebreid leegstandsonderzoek voor de MEDAL-gemeenten uit. De praktijk laat zien dat gebruikelijke leegstandsanalyses op basis van de ‘administratieve leegstand’ (aannahme daarbij: een woning waar niemand staat ingeschreven staat leeg) niet altijd houdbaar zijn, omdat woningen vaak voor andere doeleinden gebruikt worden, en dus niet feitelijk leeg staan. Daarom vulden we de analyse aan met extra controles, enerzijds door aanvullende bronnen te raadplegen en anderzijds door adressen waar twijfel bestaat over de bewoningsstatus fysiek te bezoeken.

Wonen en zorg

De wet- en regelgeving rondom wonen is de afgelopen jaren snel veranderd. Van ouderen wordt verwacht dat zij langer thuis blijven wonen, al dan niet met zorg aan huis of kleine aanpassingen aan de huidige woning. Met dit in gedachten en gelet op de toenemende vergrijzing berekenden we modelmatig welke behoefte er de komende jaren aan intramuraal wonen overblijft. We berekenden ook hoe groot de groep ouderen is die langer zelfstandig blijft wonen. De vraag maken we per gemeente inzichtelijk, het aanbod op niveau van dorpenclusters.

Woonlastenonderzoek

Parallel aan het woningmarktonderzoek voerden we ook een woonlastenonderzoek uit. Daarvoor gebruikten we informatie uit de database (gemeentelijke lasten, huishoudenssamenstelling, bij huurders: huurprijs) én de input uit het bewonersonderzoek (inkomen, bij kopers: hypotheeklast). We stelden een reeks huishoudboekjes op om van daaruit per doelgroep, plek en woningtype conclusies te trekken over de betaalbaarheid van het wonen.

2.2. Opzet van het bewonersonderzoek

In deze paragraaf bespreken we de opzet en aanpak van het bewonersonderzoek, dat tweede helft 2017 is uitgevoerd voor de elf aardbevingsgemeenten in Noord- en Midden-Groningen. We gaan onder andere in op het verloop van het veldwerk en het aantal bewoners dat aan het onderzoek heeft deelgenomen.

Vragenlijst

De vragenlijst die tijdens het bewonersonderzoek is gebruikt bestaat uit vier delen:

1. **Leefbaarheid en voorzieningen**, met aandacht voor de tevredenheid over diverse aspecten van de fysieke en sociale woonomgeving;
2. **Verhuisplannen**, met aandacht voor de huidige en gewenste woonsituatie, verhuisredenen, verhuisoriëntatie en de opkoopregeling;
3. **Effecten van aardbevingen**, met aandacht voor schade als gevolg van bevingen, de beleving van aardbevingen en gevolgen van bevingen op mens en omgeving;
4. **Algemene vragen**

Om de resultaten van het bewonersonderzoek zo goed mogelijk te kunnen vergelijken met het onderzoek dat OTB en CMO STAMM in 2015 uitvoerden, is zo veel mogelijk aangesloten op de vragenlijst zoals die destijds is opgesteld. Op sommige punten is de vragenlijst aangepast. De belangrijkste aanpassingen:

- Waar nodig zijn vragen anders geformuleerd, zodat ze beter door de respondenten te begrijpen zijn.
- Het onderdeel over verhuisplannen bood onvoldoende diepgang. We hebben daarom controlevragen toegevoegd waarmee de concreetheid van de verhuismogelijkheden achterhaald kan worden, we werkten met productcombinaties (eigendom, woningtype en prijsklasse) in plaats van alleen losse vragen over eigendom en woningtype, we boden de optie om naast een eerste ook een tweede voorkeur voor een productcombinatie aan te geven ('second-best-keuze') en we vroegen naar specifieke voorkeuren voor woonplaatsen.
- Doordat we van tevoren een koppeling maakten met de Basisregistratie Personen (BRP), waarin algemene gegevens over de respondenten staan, zoals leeftijd en geslacht, hoefden we een aantal vragen niet meer te stellen. Dat maakte de vragenlijst compacter en liet ruimte over voor extra vragen over verhuisplannen.

Daarnaast is een aantal vragen op dezelfde manier geformuleerd als in het landelijke woononderzoek (WoON) dat het CBS driejaarlijks uitvoert, zodat de resultaten uit het bewonersonderzoek vergeleken kunnen worden met andere relevante gebieden, zoals heel Nederland of andere regio's in de provincie Groningen.

Bij het opvragen van gegevens uit de Basisregistratie Personen (BRP) van de elf aardbevingsgemeenten ten behoeve van het trekken en aanschrijven van de steekproef bleek dat vijf gemeenten vanwege juridische belemmeringen geen persoonsgegevens mochten leveren. Daarom zijn gegevens over leeftijd en geslacht in deze gemeenten alsnog via het bewonersonderzoek uitgevraagd. Daarnaast bestond in de gemeente Delfzijl de behoefte het bewonersonderzoek te koppelen aan het traject rondom het opstellen van woon- en gebiedsvisies, dat parallel aan het bewonersonderzoek liep. Dat leidde tot extra enquêtevragen. Daarom zijn er uiteindelijk drie versies van de vragenlijst verschenen:

- **Vragenlijst 1:** Appingedam, De Marne, Eemsum, Loppersum en Ten Boer
- **Vragenlijst 2:** Delfzijl
- **Vragenlijst 3:** Bedum, Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde, Slochteren en Winsum

Steekproeftrekking

Voorafgaand aan het veldwerk, dat in september 2017 is uitgevoerd, is een gestratificeerde steekproef getrokken uit alle circa 74.000 huishoudens in het gebied. Daarbij was het streven om op een zo laag mogelijk geografisch schaalniveau betrouwbare uitspraken te kunnen doen over thema's die in de vragenlijst naar voren kwamen. We hebben de elf aardbevingsgemeenten daarom in 33 geografische clusters verdeeld, waarbinnen steeds voldoende huishoudens wonen om na afloop van het veldwerk statistisch betrouwbare uitspraken over te kunnen doen¹. Daarbij hebben we ingezet op een verwacht responspercentage van 25 procent (voor de gebiedsindeling: zie verderop in deze paragraaf).

¹ We berekenden aan de hand van de [steekproefcalculator](#) wat de minimale huishoudensgrootte per cluster moest zijn om statistisch betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Er zijn uiteindelijk 41.614 huishoudens geselecteerd voor deelname aan het bewonersonderzoek. Dat is 56 procent van alle huishoudens in het belevingsgebied. Doordat het totale aantal huishoudens per cluster sterk verschilt, loopt het percentage huishoudens dat per cluster is geselecteerd (de 'steekproeffractie') sterk uiteen. Ter illustratie: in Hoogezand is 13 procent van de huishoudens geselecteerd voor deelname, terwijl in clusters met veel kleine dorpen soms alle huishoudens zijn geselecteerd.

Bij het trekken van de steekproef is bovendien rekening gehouden met de leeftijdsopbouw van inwoners binnen gemeenten. Dat betekent dat de steekproef een exacte afspiegeling vormt van de leeftijdsopbouw in die gemeente. Daarbij zijn we uitgegaan van de leeftijdsgroepen *18 tot 35 jaar, 35 tot 55 jaar, 55 tot 75 jaar en 75 jaar en ouder*. Overigens is deze regel alleen toegepast bij de steekproeftrekking in de gemeenten Appingedam, De Marne, Delfzijl, Eemsum, Loppersum en Ten Boer (de gemeenten waarvan we de BRP-gegevens ontvingen).

Bij de gemeenten waarvan we géén BRP-gegevens ontvingen, hebben we de steekproef gewogen naar een kruising van woningtype en eigendomssituatie. Daarbij zijn we uitgegaan van de categorieën

eengezins huur, meergezins huur, rij koop, tweekapper koop, vrijstaand koop en meergezins koop.

Wanneer een leeftijdsgroep of woningtype onvoldoende in een cluster aanwezig was, is het tekort gecompenseerd door verhoudingsgewijs huishoudens uit andere groepen toe te voegen.

Tot slot hanteerden we bij de steekproeftrekking een aantal extra eisen:

- We selecteerden alleen personen van 18 jaar en ouder;
- Per huishouden kon maximaal één persoon in de steekproef terecht komen;
- Bewoners van verzorgingshuizen, asielzoekerscentra en andere institutionele huishoudens zijn buiten beschouwing gelaten.

Verderop in deze paragraaf staat precies aangegeven wat de omvang van de steekproef per gebiedscluster is.

Gebiedsindeling

Tijdens het bewonersonderzoek is het bevingingsgebied opgesplitst in 33 clusters waarover in dit rapport onderzoeksresultaten te vinden zijn.

Hieronder een overzicht van de clusters per gemeente. Op verzoek van diverse partijen presenteren we de resultaten voor de nieuwe gemeente Midden-Groningen, die op 1 januari 2018 – dus ten tijde van de uitvoer van dit onderzoek – ontstond, zowel apart voor de oude gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Slochteren als voor de nieuwe gemeente Midden-Groningen.

Gemeente Appingedam

1. Appingedam

Gemeente Bedum

2. Bedum
3. Kleine dorpen Bedum

Gemeente De Marne

4. Leens, Eenrum en Zoutkamp
5. Kleine dorpen De Marne

Gemeente Delfzijl

6. Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum
7. Delfzijl-Noord
8. Tuikwerd
9. Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl
10. Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl

Gemeente Eemsmond

11. Uithuizen
12. Uithuizermeeden
13. Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond
14. Kleine dorpen in het westen van Eemsmond

Gemeente Hoogezand-Sappemeer

15. Hoogezand
16. Sappemeer
17. Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer

Gemeente Loppersum

18. Loppersum
19. Middelstum
20. Kleine dorpen Loppersum

Gemeente Menterwolde

21. Muntendam
22. Zuidbroek
23. Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie

Gemeente Slochteren

24. Schildwolde, Hellum en Siddeburen
25. Slochteren, Froombosch en Kolham
26. Harkstede en Scharmer
27. Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem

Gemeente Ten Boer

28. Ten Boer
29. Kleine dorpen Ten Boer

Gemeente Winsum

30. Winsum
31. Baflo
32. Adorp en Sauwerd
33. Kleine dorpen Winsum

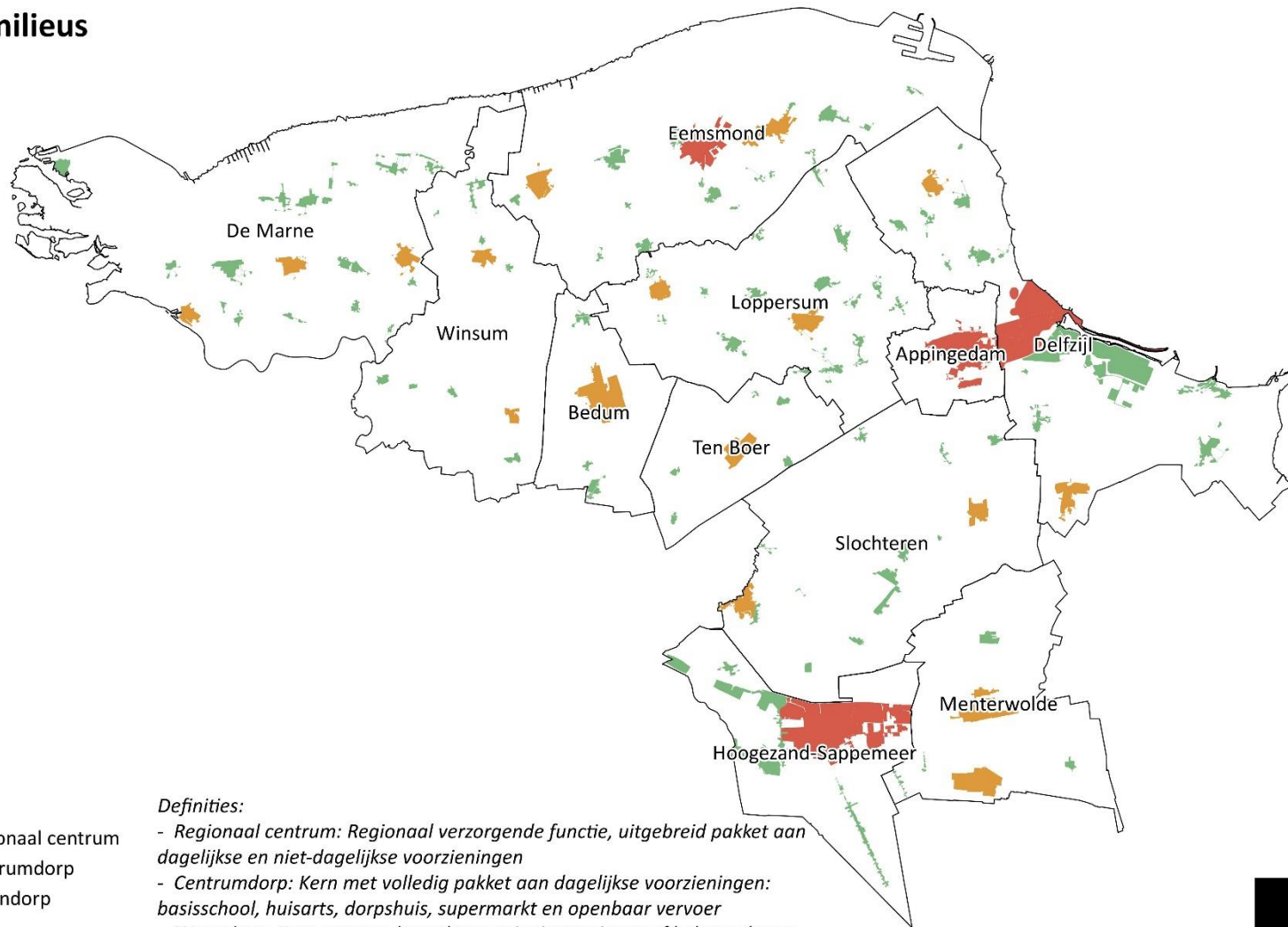
Woonmilieu-indeling

We deelden alle woonplaatsen in het aardbevingsgebied ook in naar woonmilieus. Deze indeling gebruikten we onder andere bij het analyseren van de antwoorden op de bewonersenquête. De kaart op de volgende pagina laat de woonmilieu-indeling zien.

We onderscheiden drie woonmilieus:

- **Regionale centra:** kernen met een regionaal verzorgende functie en een uitgebreid pakket aan dagelijkse en niet-dagelijkse voorzieningen.
- **Centrumdorpen:** kernen met een volledig pakket aan dagelijkse voorzieningen: een basisschool, huisarts, dorpshuis, supermarkt en met openbaar vervoer.
- **Woondorpen:** kernen met een beperkt voorzieningenniveau of helemaal geen voorzieningen.

Woonmilieus

Legenda

- Regionaal centrum
- Centrumdorp
- Woondorp

Definities:

- Regionaal centrum: Regionaal verzorgende functie, uitgebreid pakket aan dagelijkse en niet-dagelijkse voorzieningen
- Centrumdorp: Kern met volledig pakket aan dagelijkse voorzieningen: basisschool, huisarts, dorps huis, supermarkt en openbaar vervoer
- Woondorp: Kern met een beperkt voorzieningenniveau of helemaal geen voorzieningen

Veldwerk

Op vrijdag 1 september 2017 kregen alle huishoudens die voor het bewonersonderzoek geselecteerd waren een uitnodigingsbrief voor deelname aan de vragenlijst in de brievenbus. Huishoudens uit gemeenten waarvan we de BRP-gegevens ontvingen, werden op naam aangeschreven. Huishoudens uit de andere vijf gemeenten zijn 'anoniem' aangeschreven: zij ontvingen een brief gericht 'aan de bewoners van' hun adres.

In de brief stond een link naar de online vragenlijst voor het bewonersonderzoek en een persoonlijke toegangscode om mee in te loggen. Bewoners ontvingen bovendien een vragenlijst op papier en een antwoordenvolp om de ingevulde vragenlijst mee terug te sturen. De papieren vragenlijsten zijn na ontvangst verwerkt door het bedrijf Mailstreet uit Deventer, dat gespecialiseerd is in het vertrouwelijk verwerken van grote hoeveelheden analoge vragenlijsten. Alle ingevulde vragenlijsten zijn daardoor buiten KAW om verwerkt. Na afloop van het bewonersonderzoek zijn de resultaten van de papieren vragenlijsten toegevoegd aan de antwoorden die via de online vragenlijst binnen zijn gekomen.

Gedurende de periode dat de vragenlijst open stond, hebben circa honderd mensen contact opgenomen met KAW (via een speciaal mailadres dat in de uitnodigingsbrief vermeld stond) met vragen of opmerkingen over het onderzoek. Veel vragen gingen over de plek waar de link naar de online vragenlijst ingevuld moest worden. In de praktijk bleek dat veel mensen de link in de Google-zoekbalk invoerden, waardoor ze de vragenlijst niet konden vinden. Deze mensen hebben allemaal een mail teruggekregen met een rechtstreekse link naar de online enquête. Andere vragen die via het mailadres binnenkwamen, gingen over de inhoud van het onderzoek en de vraag waarom er – net als drie jaar geleden – opnieuw een woon- en leefbaarheidsonderzoek wordt uitgevoerd.

Tijdens de tweede week van het veldwerk werd naar aanleiding van de reactie van twee bewoners van het bevingingsgebied op het bewonersonderzoek een artikel op RTV Noord geplaatst, waarin werd opgeroepen de vragenlijst niet in te vullen. De publicatie van dit artikel lijkt geen invloed op de respons op de vragenlijst te hebben gehad.

Op 22 september, drie weken na de verzending van de uitnodigingsbrieven en papieren vragenlijsten, hebben ongeveer 18.000 huishoudens die op dat moment de vragenlijst nog niet hadden ingevuld

een herinneringsbrief voor deelname aan het bewonersonderzoek ontvangen². Het is onduidelijk hoeveel extra antwoorden deze herinnering heeft opgeleverd, maar de dagen erna was er wel een stijging van het aantal deelnemers te zien, zowel via de online vragenlijst als op papier. Maandagavond 2 oktober sloot de online vragenlijst. Bij de verwerking van de papieren vragenlijsten is de respons tot en met vrijdag 6 oktober meegenomen.

Respons

In totaal hebben 9.459 huishoudens de vragenlijst ingevuld. Dat komt neer op een responspercentage van 22,9 procent. Dit percentage is inclusief de extra aanschrijvingen op verzoek van de gemeente Delfzijl, om tot meer input voor hun woon- en gebiedsvisies te komen. Zonder deze extra aanschrijvingen komt het responspercentage uit op 25,0 procent³. Dat is precies het percentage waar we vooraf naar streefden om per cluster de betrouwbaarheid van de resultaten te kunnen waarborgen.

² De herinneringsbrief is niet verstuurd in de gemeente Loppersum. De gemeente zag hier naar aanleiding van het artikel op RTV Noord van af.

Het verspreiden van papieren vragenlijsten in aanvulling op de online vragenlijst heeft tijdens het bewonersonderzoek duidelijke meerwaarde gehad: ongeveer twee derde van de huishoudens vulde de vragenlijst op papier in, tegenover een derde die de vragen online beantwoordde. Deze mogelijkheid heeft dus tot veel extra respons en een verhoogde betrouwbaarheid van de resultaten geleid.

Wanneer we de responspercentages per gemeente of per cluster bekijken, zien we grote verschillen. Huishoudens uit Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Delfzijl vulden de vragenlijst relatief gezien het minst vaak in (respectievelijk 17,4, 19,3 en 21,4 procent). De meeste respons kwam uit de gemeente Ten Boer (26,4 procent), gevolgd door Bedum (25,9 procent) en Loppersum (24,9 procent).

Op clusterniveau vulden huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren (Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem) de vragenlijst het vaakst in (31,6 procent). Huishoudens uit Hoogezand deden het minst vaak mee (14,6 procent).

³ Huishoudens uit Delfzijl vulden de vragenlijst relatief minder vaak in, waardoor het responspercentage inclusief de extra aanschrijvingen in Delfzijl lager uitvalt dan exclusief deze extra aanschrijvingen.

De onderstaande tabel geeft per gemeente en cluster het aantal geselecteerde huishoudens en het responspercentage weer.

Tabel 1: Responspercentage per gemeente en cluster

	Geselecteerd	Respons (in %)
Gemeente Appingedam		24,2%
Appingedam	1448	24,2%
Gemeente Bedum		25,9%
Bedum	1429	24,8%
Kleine dorpen Bedum	748	27,9%
Gemeente De Marne		22,7%
Leens, Eenrum en Zoutkamp	1307	20,6%
Kleine dorpen De Marne	1240	24,8%
Gemeente Delfzijl		21,4%
Delfzijl-Noord	2772	17,5%
Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum	2141	23,2%
Tuikwerd	1122	22,5%
Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl	1238	24,2%
Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl	1277	23,3%
Gemeente Eemsmond		24,5%
Uithuizermeeden	1202	24,5%
Uithuizen	1352	23,7%
Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond	894	24,7%
Kleine dorpen in het westen van Eemsmond	1297	25,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		17,4%
Hoogezand	1505	14,6%
Sappemeer	1396	16,5%
Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer	1293	21,6%
Gemeente Loppersum		24,9%
Loppersum	1060	26,2%
Middelstum	986	23,8%
Kleine dorpen Loppersum	1361	24,8%
Gemeente Menterwolde		19,3%
Muntendam	1306	16,5%
Zuidbroek	1239	20,5%
Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie	1239	21,1%
Gemeente Slochteren		24,3%
Slochteren, Froombosch en Kolham	1306	24,5%
Harkstede en Scharmer	1226	24,1%
Schildwolde, Hellum en Siddeburen	1354	21,8%
Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem	452	31,6%
Gemeente Ten Boer		26,4%
Ten Boer	1273	24,5%
Kleine dorpen Ten Boer	1050	28,8%
Gemeente Winsum		24,8%
Winsum	1443	26,5%
Adorp en Sauwerd	748	23,9%
Baflo	798	23,9%
Kleine dorpen Winsum	1112	23,9%
totaal	9459	22,9%

Weging en ophoging

Hoewel bij het trekken van de steekproef rekening is gehouden met de leeftijdsopbouw van huishoudens of de samenstelling van de woningvoorraad, bleek uit eerste analyses dat sommige groepen oververtegenwoordigd waren in de respons. Dat gold het sterkst voor ouderen, die de vragenlijst beduidend vaker hadden ingevuld dan jongeren. Daarom zijn de antwoorden van alle respondenten gewogen voor de variabele 'leeftijd'. Dat betekent dat de antwoorden van jongere huishoudens zwaarder zijn meegewogen dan antwoorden van oudere huishoudens. De 'non-respons' onder de jongere huishoudens is hiermee gecorrigeerd. Met deze correctie bleek de afwijkende verhouding tussen huurders en kopers ook grotendeels opgelost te zijn.

De respons is vervolgens opgehoogd naar absolute aantallen huishoudens per gebied. Dat betekent dat de antwoorden van elke respondent met een factor x is vermenigvuldigd, zodat de som van alle respondenten optelt tot het huishoudentotaal per gemeente.

Het responsbestand is niet gewogen naar andere relevante kenmerken van huishoudens, zoals de samenstelling ervan of het inkomens- of opleidingsniveau binnen een huishouden. We beschikken namelijk niet

over gekruiste gegevens die de verdeling in de populatie weergeven (bijvoorbeeld: het aantal 65-plussers in een huurappartement in Appingedam). Het is dus ook niet bekend of de steekproef op deze punten representatief is. We gaan er echter wel van uit dat de afwijking kleiner is geworden, zoals we ook zagen bij de huur-koopverhouding.

De weging en ophoging van het responsbestand heeft plaatsgevonden na het verwijderen van onbruikbare responsen. Hierbij ging het vaak om dubbel ingevulde vragenlijsten (zowel op papier als digitaal of nogmaals na het ontvangen van de herinneringsbrief). Dat was het geval bij 21 respondenten (voor correctie: $N = 9.480$). Daarnaast ontbrak bij vier vragenlijsten de code waarmee de antwoorden aan een cluster gekoppeld konden worden.

Wijze van rapporteren

Door de veelheid aan vragen waarop huishoudens tijdens het bewonersonderzoek antwoord hebben gegeven is het mogelijk tal van variabelen met elkaar te kruisen. We beperken ons in deze rapportage tot het in beeld brengen van verschillen tussen geografische schaalniveaus.

Dat betekent dat we de resultaten presenteren op zes niveaus:

- drie gebieden van bevestigingsintensiteit;
- MEDAL- of PLUS-gemeenten;
- drie 'clustergemeenten';
- drie woonmilieus;
- elf gemeenten;
- 33 clusters.

Dit doen we voor elke vraag uit de vragenlijst. Waar relevant kruisen we verschillende vragen met elkaar en geven we de opvallendste punten in deze rapportage weer. Specifiek voor enkele plekken waar de versterkingsopgave momenteel concreet de huizen binnendringt (Opwierde-Zuid in Appingedam, Loppersum, 't Zandt, Ten Post, Lellens, Winneweer en Overschild) maakten we voor sommige vragen een analyse op maat.

Aanvullend hierop toetsen we alle vragen uit de vragenlijst aan negen 'achtergrondkenmerken'. Dit zijn persoonlijke kenmerken die mensen in de vragenlijst hebben ingevuld.

Het gaat om:

- leeftijd;
- huishoudenssamenstelling;
- opleidingsniveau;
- inkomensniveau;
- eigendomssituatie (huur of koop);
- woningtype (eengezins of meergezins);
- woonduur op huidige woonadres;
- binding met de streek;
- verhuisgeneigdheid.

We vermelden steeds de opvallendste punten in de rapportage. Alle uitsplitsingen zijn bijgevoegd in de Excel-bijlage van het rapport.

2.3. De groepsgesprekken

Als aanvulling op de bewonersenquête zijn begin november 2017 zes 'groepsgesprekken' georganiseerd, verspreid over de elf gemeenten, waar bewoners hun persoonlijke verhaal over het wonen en leven in de regio konden vertellen en hun ervaringen met betrekking tot de aardbevingen met ons konden delen. Het doel van deze avonden was tweeledig: we praatten bewoners bij over de eerste resultaten van het bewonersonderzoek en probeerden met behulp van hun verhalen meer kleur en duiding aan de onderzoeksresultaten te geven. We zochten nadrukkelijk niet naar oplossingen voor de bevingsproblematiek, maar waar mogelijke oplossingen boven tafel kwamen, namen we die wel mee in de verslaglegging van de avonden.

Deelname, uitnodiging en opkomst

Bij het invullen van de bewonersenquête konden deelnemers aangeven of zij aanwezig wilden zijn bij één van de groepsgesprekken. Ruim 1.000 van hen gaven aan hieraan te willen deelnemen. Dat leidde tot de volgende verdeling per gemeente:

Tabel 2: Aantal respondenten dat wilde deelnemen aan een groepsgesprek

Gemeente	Ja, ik wil deelnemen aan een groepsgesprek
<i>Appingedam</i>	44
<i>Bedum</i>	49
<i>De Marne</i>	57
<i>Delfzijl</i>	201
<i>Eemshoek</i>	134
<i>Hoogezand-Sappemeer</i>	84
<i>Loppersum</i>	102
<i>Menterwolde</i>	67
<i>Slochteren</i>	132
<i>Ten Boer</i>	76
<i>Winsum</i>	89
totaal	1.035

Bij het plannen van de avonden streefden we ernaar de locaties van de bijeenkomsten zo veel mogelijk te spreiden over het gebied, zodat geïnteresseerden zonder veel te moeten reizen bij een van de avonden aanwezig konden zijn. Daarbij hielden we – waar mogelijk – rekening met de bereikbaarheid van de locatie per bus of trein. Vanwege het beperkte aantal bijeenkomsten maakten we zes geografische clusters van gebieden (vaak zonder rekening te houden met gemeentegrenzen) en organiseerden we bijeenkomsten (voor circa 30 deelnemers per avond) op een centrale plek in het gebied:

Tabel 3: Locaties en data van de groepsgesprekken

Gemeente(n)	Locatie (plaats)	Datum
Loppersum, Ten Boer, Eemsmond (zuid) en Slochteren (noord)	Hotel Spoorzicht & Spa (Loppersum)	donderdag 2 november 2017
De Marne, Bedum, Winsum	De Hoogte (Winsum)	vrijdag 3 november 2017
Delfzijl	De Molenberg (Delfzijl)	maandag 6 november 2017
Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Slochteren (zuid)	Woldwijckcentrum (Hoogezand)	dinsdag 7 november
Appingedam	ASWA (Appingedam)	woensdag 8 november
Eemsmond (behalve zuid) en Loppersum (noord)	De Fakkel (Uithuizen)	vrijdag 10 november

Op vrijdag 13 oktober ontvingen ongeveer 180 huishoudens die zich voor de groepsgesprekken aanmeldde een e-mail met daarin een uitnodiging voor een groepsgesprek bij hen in de buurt. We probeerden hierbij een mix van bewoners uit grote dorpen en kleine dorpen te benaderen. Aan de genodigden is gevraagd om hun komst te bevestigen door een bevestigingsmail terug te sturen. Doordat we na een week nog niet voldoende bevestigingen hadden ontvangen, is rond maandag 23 oktober 2017 een herinneringsmail naar deze groep verstuurd. Daarnaast zijn nog eens 250 extra uitnodigingen verstuurd. Omdat het aantal aanmeldingen in sommige gebieden nog steeds niet afdoende was, zijn ongeveer 60

personen telefonisch uitgenodigd. Dat zorgde uiteindelijk voor circa 25 à 30 aanmeldingen per avond. Een deel van de ruim 1.000 huishoudens die wilden deelnemen aan de gesprekken kon niet worden uitgenodigd, omdat zij geen contactgegevens hadden ingevuld.

De ervaring leerde dat gemiddeld driekwart van de personen die zich hadden aangemeld daadwerkelijk bij de bijeenkomst aanwezig was. Onderstaande tabel geeft een indicatie van het aantal personen dat is uitgenodigd en het aantal aanwezigen per avond.

Tabel 4: Aantal uitnodigingen, bevestigingen en aanwezigen per groepsgesprek

Avond in:	Aantal uitgenodigd	Aantal bevestigd	Aantal aanwezig
Loppersum	72	25	ca. 25
Winsum	155	31	ca. 30
Delfzijl	101	24	ca. 15
Hoogezand	83	21	ca. 20
Appingedam	40	22	ca. 20
Uithuizen	67	21	ca. 20

Opzet van de avonden

De zes groepsgesprekken duurden circa twee uur en bestonden uit drie gedeelten. Bewoners werd allereerst kort iets verteld over het doel en de opzet van het bewonersonderzoek: waarom wordt het onderzoek uitgevoerd, welke inbreng wordt van de aanwezigen verwacht en hoe krijgt hun inbreng een plek in het onderzoek? Daarna werd een korte presentatie gegeven over de eerste resultaten van de bewonersenquête. De presentatie eindigde met vijf vragen aan de aanwezigen. Veel van deze vragen vormden 'open eindjes' uit het bewonersonderzoek: opmerkelijke uitkomsten waar vanuit de data geen passend antwoord op te geven was. Aan de deelnemers is gevraagd hun antwoorden op post-its te schrijven en deze bij de betreffende vraag op de posters aan de muur te plakken. Daarnaast vroegen we de aanwezigen één of twee rode stickers te plakken bij vragen die zij het belangrijkste vinden. Ondertussen clusterden de gespreksleiders de antwoorden op de vragen, zodat snel duidelijk was welke antwoorden het vaakst werden opgeschreven.

Vervolgens deelden we de aanwezigen op in twee groepen van circa 10 à 15 personen en gingen we met hen in gesprek over de antwoorden op de vragen. Aan de hand van de stickers bepaalden we in welke volgorde we de vragen behandelden; de vraag met de meeste stickers behandelden we

als eerste, omdat die door de meeste aanwezigen als belangrijkst wordt gevonden. Tijdens de gesprekken zorgde de lokale kennis van de bewoners er vaak voor dat opvallende uitkomsten uit het onderzoek beter begrepen werden.

We sloten de avonden plenair af door kort een samenvatting van de gesprekspunten aan de groep te presenteren.

Verslaglegging en rapportage

Van elk groepsgesprek is een beknopt verslag gemaakt. Daarin zijn de belangrijkste uitkomsten vastgelegd, maar zijn ook letterlijke uitspraken van aanwezigen opgenomen. In hoofdstuk 13 van dit rapport bespreken we de opvallendste punten die uit de groepsgesprekken naar voren kwamen.

DEEL I: MARKTONDERZOEK

3. Demografie

3.1. Introductie en samenvatting

De bevolkings- en huishoudenssamenstelling in Noord-Groningen is de afgelopen tien jaar sterk veranderd. De bevolking vergrijsde, het aantal jongeren daalde als gevolg van migratie en een lager geboortecijfer ('ontgroening') en ook het totale aantal inwoners nam af. In sommige gemeenten leidde dit al tot een afname van het aantal huishoudens, terwijl een aantal andere gemeenten nog een lichte huishoudensgroei doormaakten. De verwachting is dat de krimp de komende jaren ook in deze gemeenten haar intrede doet.

De gevolgen van krimp, vergrijzing en ontgroening zijn op allerlei vlakken merkbaar. De vraag naar woningen verandert en neemt af, het aanbod van voorzieningen daalt en de leefbaarheid wordt anders ervaren.

In dit hoofdstuk brengen we de bevolkings- en huishoudensontwikkeling voor de gemeenten De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum (samen de 'MEDAL-gemeenten') op verschillende schaalniveaus in beeld:

1. op regioniveau (de MEDAL-gemeenten samen);
2. op gemeenteniveau;

3. op woonmilieuniveau (met onderscheid tussen regionale centra, centrumdorpen en woondorpen);
4. per regionaal centrum (Appingedam, Delfzijl en Uithuizen afzonderlijk).

Behalve een terugblik op de ontwikkeling gedurende de afgelopen tien jaar (de trend) brengen we ook in beeld hoe het aantal inwoners en huishoudens zich naar verwachting de komende 25 jaar zal ontwikkelen (de prognose). We maken hierbij uitsplitsingen naar leeftijdsgroepen, huishoudenstypen en relevante groepen, zoals jongeren en senioren.

Bij het opstellen van de bevolkings- en huishoudensprognoses maakten we gebruik van twee scenario's van de regionale IPB-prognose:

1. het meest waarschijnlijke ontwikkelscenario;
2. het 'extra krimp'-scenario, waarbij rekening wordt gehouden met de mogelijke effecten van een opkoopregeling.

Als aanvulling op de demografische analyses voerden we voor de vijf MEDAL-gemeenten een migratie-analyse uit, waarbij we per leeftijdsgroep de belangrijkste migratieverbanden tussen gemeenten binnen en buiten het MEDAL-gebied in beeld brachten.

In het kort

Lichte daling aantal huishoudens, inwonertal daalde sneller

Sinds 2007 is het inwonertal van de MEDAL-gemeenten met circa 5.000 personen gedaald, van 78.000 naar 73.000 inwoners. Het aantal huishoudens daalde in deze periode met iets minder dan 1.000, van ruim 33.000 naar ruim 32.000. Dat de bevolking sneller afneemt dan het aantal huishoudens is verklaarbaar: de gemiddelde huishoudensgrootte daalde als gevolg van de vergrijzing en door landelijke trends, zoals het toenemende aantal alleenstaande jongeren en eenoudergezinnen.

Prognose: krimp zet door, versnelt na 2027 door natuurlijk verloop

Zoals aangegeven gebruiken we twee varianten van de demografische prognose: het meest waarschijnlijke scenario en het extra-krimp-scenario. De meest waarschijnlijke variant houdt rekening met natuurlijke ontwikkeling (geboorte en sterfte) en met een voortzetting van de migratietrends uit het verleden. Het extra-krimp-scenario rekent bovendien met een versnelde uitstroom van huishoudens als gevolg van een (fictief) opkoopscenario.

In het meest waarschijnlijke scenario neemt het aantal inwoners gestaag af en het tempo van krimp gaat elke vijf jaar iets omhoog. Het aantal

huishoudens volgt deze trend de eerstkomende tien jaar, maar versnelt daarna in afname. De reden hierachter is dat de komende tien jaar het aantal inwoners per woning nog daalt, terwijl daarna het sterftcijfer versneld toeneemt en vaak ook de laatste bewoner van een woning – en daarmee een heel huishouden – vervalt. Enige uitzondering hierop is de gemeente Appingedam, waar het huishoudental tot 2022 nog licht toeneemt. Regiobreed concentreert de krimp zich onder de groep jongeren en 25- tot 45-jarigen.

Netto uitstroom, regio profiteert nog niet van terugstroom na crisis

Binnenlandse migratie is een belangrijke factor in de bevolkings- en huishoudensontwikkeling. Al decennialang is er een netto uitstroom van jongeren naar stedelijk gebied en onvoldoende terugstroom op latere leeftijd om dit te compenseren. Dat leidt tot een uitblijvende natuurlijke aanwas. Dit is de laatste jaren niet veranderd. Het lijkt er vooralsnog niet op dat de aardbevingen leiden tot een negatiever migratiesaldo, maar de bevingen leiden er wel toe dat het gebied ten noordoosten van de stad Groningen niet profiteert van de suburbanisatie van de stad, iets wat aan de zuidwestkant van de stad wel merkbaar is.

3.2. Op regioniveau

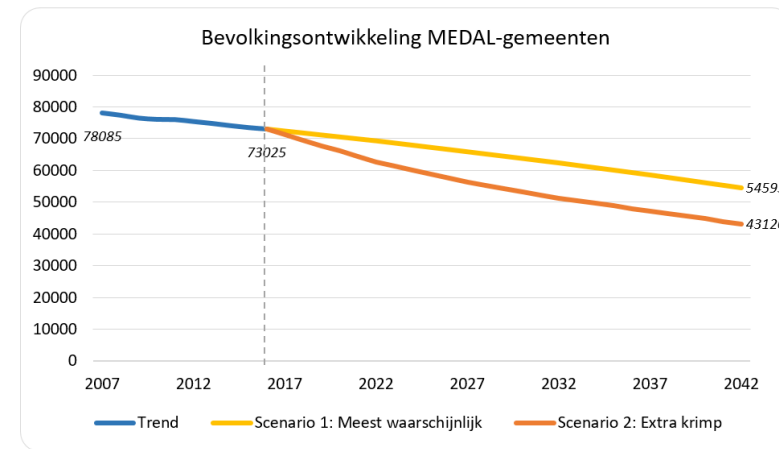
Het aantal inwoners in de MEDAL-gemeenten is de afgelopen tien jaar met ongeveer 5.000 personen gedaald: in 2007 telde het gebied ruim 78.000 inwoners, in 2016 is dit aantal afgenomen tot ruim 73.000 personen. Deze trend lijkt de komende jaren door te zetten, maar de omvang van de bevolkingskrimp op korte termijn verschilt per scenario. Het meest waarschijnlijke scenario laat tot 2022 een krimp van bijna 4.000 personen zien, terwijl het extra-krimp-scenario een krimp van ruim 10.000 personen verwacht. Na 2022 daalt het inwonertal voor beide scenario's met zo'n 4.000 personen per vijf jaar (zie Tabel 5 en Figuur 1).

De bevolkingsafname in beide scenario's is gebaseerd op het natuurlijk verloop van de bevolking (geboorte en sterfte) en op langdurige trends in migratie. Het extra-krimp-scenario houdt er echter ook rekening mee dat inwoners van het gebied, ongeacht of zij huren of kopen, de gelegenheid krijgen om uit de regio te vertrekken, als gevolg van een mogelijk opkoopscenario. De versnelde krimp tot 2022 wordt dan ook voor een groot deel bepaald door een negatief migratiesaldo, bovenop de 'normale' ontwikkelings-trends in de regio.

Tabel 5: Bevolkingsontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking	1	78085	75385	73025	72395	69320	65895	62410	58635	54590
	2				71210	62690	56355	51195	47215	43115

Figuur 1: Bevolkingsontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, in twee scenario's. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

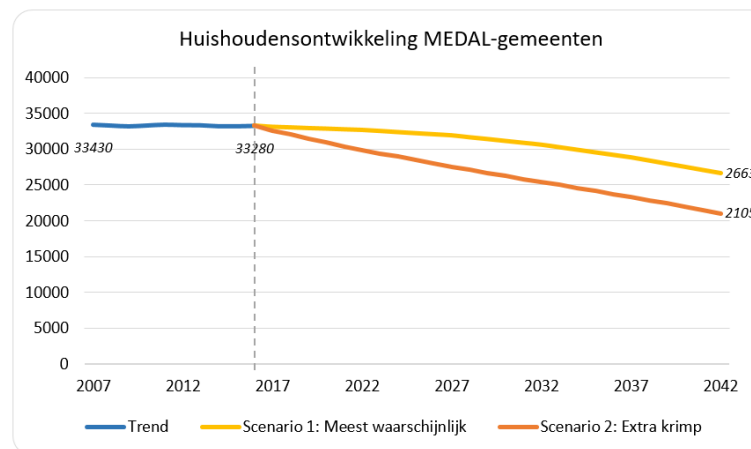
De ontwikkeling van het aantal huishoudens laat een iets ander beeld zien: waar het inwonertal de afgelopen tien jaar met ruim zes procent daalde, kromp het aantal huishoudens met slechts een half procent, van 33.430 in 2007 naar 33.275 in 2016. Het verschil wordt grotendeels verklaard door een afname van de gemiddelde huishoudensgrootte als gevolg van de vergrijzing (ouderen zijn gemiddeld vaker alleenstaand) en de afname van het aantal gezinnen. De huishoudensprognose laat zien dat het aantal huishoudens de komende jaren verder daalt. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht de komende tien jaar een lichte afname van zo'n 1.100 huishoudens, die na 2027 omslaat in een iets sterkere daling van het aantal huishoudens. Het extra-krimp-scenario verwacht dat de hoeveelheid huishoudens sneller afneemt: de komende tien jaar loopt het aantal terug met ruim 5.000 huishoudens, gevolgd door een daling die min of meer lineair doorzet tot 2042 (zie Tabel 6 en Figuur 2).

Een vergelijking tussen de bevolkings- en huishoudensprognose laat zien dat de bevolkingskrimp de komende vijf tot tien jaar vooral het gevolg is van een sterfteoverschot. Het aantal huishoudens blijft namelijk vrijwel gelijk, terwijl het aantal inwoners terugloopt. Dit geldt alleen voor het meest waarschijnlijke scenario; in het extra-krimp-scenario weegt krimp als gevolg van migratie naar gemeenten buiten het MEDAL-gebied juist wel zwaar mee.

Tabel 6: Huishoudensontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens	1	33430	33375	33275	33105	32670	31905	30605	28835	26630
	2				32560	29865	27530	25410	23340	21055

Figuur 2: Huishoudensontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, in twee scenario's. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

Bevolkingsontwikkeling naar leeftijd

In Tabel 7 en Figuur 3 laten we zien hoe de verschillende leeftijdsgroepen zich in de MEDAL-gemeenten ontwikkelen.

- De afname van het aantal inwoners heeft zich vooral geconcentreerd in de leeftijdscategorie 25 tot 45 jaar en de groep kinderen (samen: de gezinnen). Traditioneel gezien zijn kinderen van nu de jongeren van straks, jongeren worden starters en starters vormen nieuwe gezinnen. De afname van de groep gezinnen werkt daardoor langer door en leidt op termijn tot een verdere natuurlijke daling van de bevolking.
- Het aantal 65-plussers is sinds 2007 met ruim 20 procent gestegen. De grootste groei vond plaats in de groep 65- tot 75-jarigen, doordat de vele babyboomers de leeftijdsgrens van 65 jaar passeerden.
- Het aantal 45- tot 65-jarigen daalt de komende jaren relatief snel. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht dat deze groep tot 2027 met 20 procent krimpt, terwijl het extra-krimp-scenario rekt op een terugloop van 30 procent. Deze daling heeft ook effect op het aantal jongeren in de regio: de krimp tot 2027 varieert van bijna 20 procent in het meest waarschijnlijke scenario tot ruim 30 procent in het extra-krimp-scenario.
- De komende jaren neemt alleen het aantal 75-plussers nog substantieel toe. Het meest waarschijnlijke scenario rekt op een groei van bijna 40 procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario

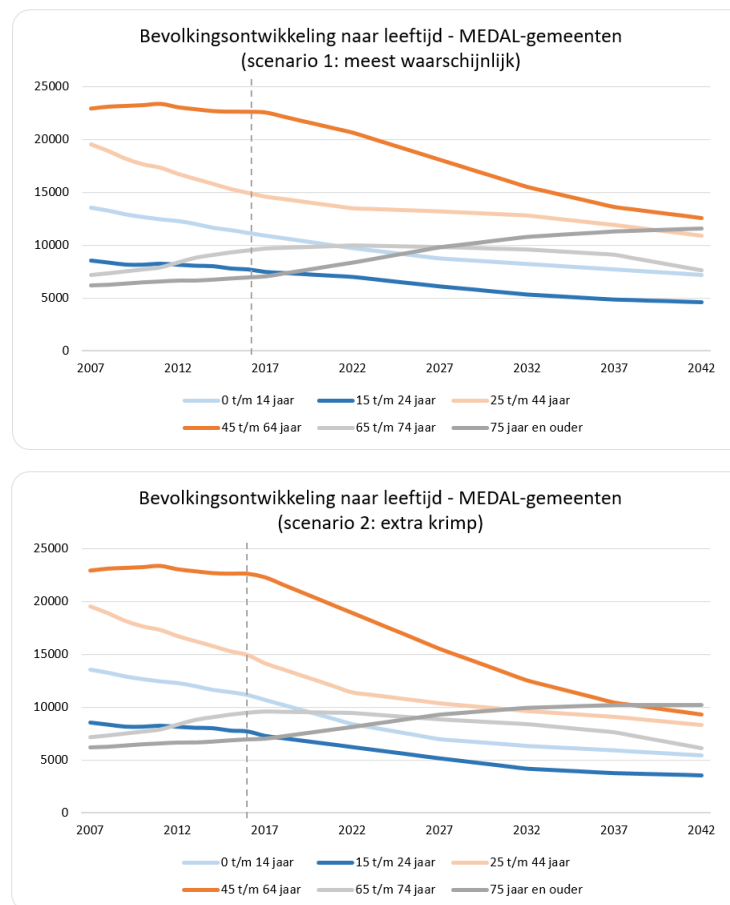
uitgaat van een toename van ruim 30 procent. Alleen in het meest waarschijnlijke scenario neemt het aantal 65- tot 75-jarigen de komende tijd nog licht toe (tot 2022 een groei van drie procent). Het extra-krimp-scenario ziet het aantal 65- tot 75-jarigen al rond 2019 afnemen. Dat komt doordat het extra-krimp-scenario ervan uitgaat dat veel 45- tot 65-jarigen bij een eventuele opkoopregeling zullen vertrekken. Veel van hen passeren binnenkort de 65-jaarsgrens, waardoor de groep 65- tot 75-jarigen op vrij korte termijn al terugloopt.

Uiteraard ontwikkelt het inwonertal zich per gemeente en per dorp verschillend, gelet op onder andere de huidige bevolkingssamenstelling en de binding die mensen met hun gemeente of dorp ervaren. In paragraaf 3.3 gaan we dieper in op de verschillen tussen gemeenten.

Tabel 7: Bevolkingsontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, onderverdeeld naar leeftijd, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1				72395	69320	65895	62410	58635	54590
	2	78085	75385	73025	71210	62690	56355	51195	47215	43115
0 - 14 jaar	1				10930	9750	8770	8245	7735	7205
	2	13585	12320	11185	10720	8430	6995	6360	5940	5455
15 - 24 jaar	1				7470	7000	6105	5340	4865	4615
	2	8545	8145	7710	7295	6240	5185	4205	3790	3580
25 - 44 jaar	1				14620	13515	13220	12830	11930	10910
	2	19580	16780	14980	14195	11440	10415	9680	9135	8360
45 - 64 jaar	1				22590	20680	18125	15555	13655	12610
	2	22960	23085	22660	22325	18950	15570	12580	10485	9360
65 - 74 jaar	1				9685	9975	9825	9595	9095	7615
	2	7185	8370	9500	9620	9470	8870	8415	7645	6140
75 jaar e.o.	1				7090	8400	9855	10845	11360	11635
	2	6230	6690	6990	7050	8155	9325	9955	10220	10220

Figuur 3: Bevolkingsontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, onderverdeeld naar leeftijd, in twee scenario's. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

Huishoudensontwikkeling naar type

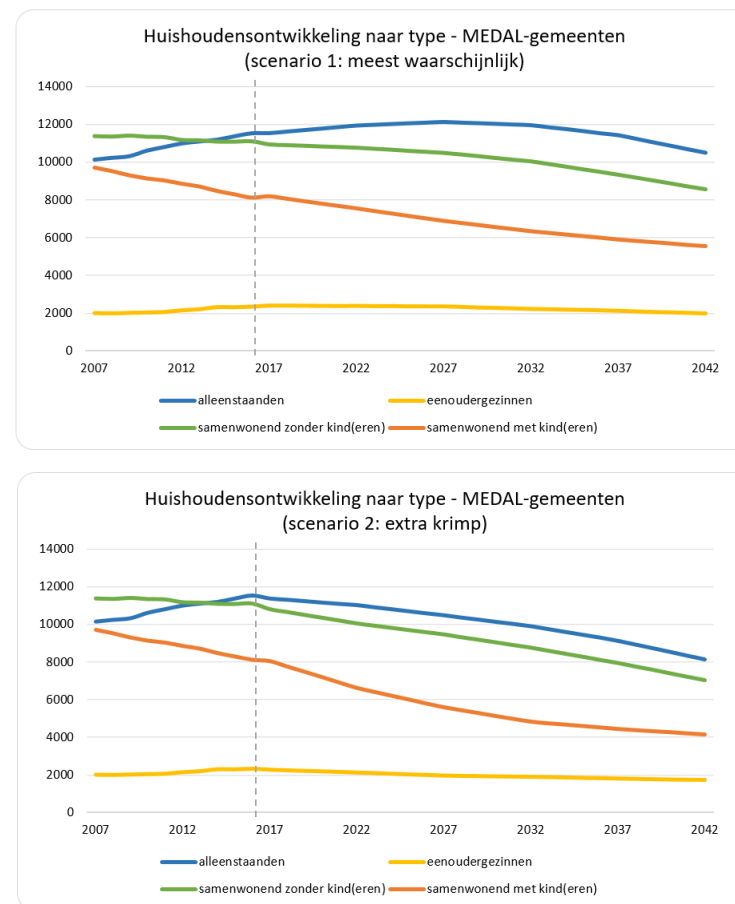
In Tabel 8 en Figuur 4 laten we zien hoe de verschillende huishoudentypen zich door de tijd heen ontwikkelen. We zien regionaal het volgende beeld:

- Hoewel het totale aantal huishoudens in de MEDAL-gemeenten de komende jaren daalt, neemt het aantal alleenstaanden in het meest waarschijnlijke scenario nog licht toe. Het gaat om een groei van vijf procent (ongeveer 600 huishoudens) tot 2027. In het extra-krimp-scenario neemt het aantal alleenstaanden over dezelfde periode af met bijna acht procent (ongeveer 900 huishoudens).
 - De hoeveelheid tweepersoons huishoudens en gezinnen neemt in beide scenario's af. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht tot 2027 een krimp van vier procent onder tweepersoons huishoudens en een krimp van ruim 15 procent onder de gezinnen. Het extra-krimp-scenario gaat uit van een daling van respectievelijk 12 en 30 procent. Na 2027 daalt het aantal tweepersoons huishoudens en gezinnen verder, waarbij de daling van het aantal gezinnen vanaf 2032 iets afvlakt.
 - In 2016 woonden er zo'n 2.350 eenoudergezinnen in de MEDAL-gemeenten. Het meest waarschijnlijke scenario gaat ervan uit dat deze groep de komende jaren stabiel blijft. Het extra-krimp-scenario houdt rekening met een afname (ongeveer 15 procent tot 2027), maar in aantallen blijft de daling beperkt.
- De lichte groei van het aantal alleenstaanden in het meest waarschijnlijke scenario komt grotendeels voort uit de toenemende vergrijzing: naast de trend dat er steeds meer jonge alleenstaanden bij komen, zijn ouderen ook vaak alleenstaand. Dit vereist over het algemeen een andere samenstelling van de woningvoorraad: niet specifiek kleiner wonen, maar wel meer aandacht voor zorggeschiktheid (gelijkvloers wonen, levensloopbestendig bouwen).

Tabel 8: Huishoudensontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, onderverdeeld naar type, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1				33105	32670	31905	30605	28835	26630
	2	33430	33375	33275	32560	29865	27530	25410	23340	21055
Alleenstaand	1				11215	11415	11590	11445	10910	10010
	2	10150	11010	11550	11055	10595	10020	9445	8700	7715
Eenoudergezin	1				2400	2380	2355	2230	2135	1990
	2	2015	2160	2345	2290	2140	1965	1895	1800	1715
Paar zonder kinderen	1				10955	10785	10515	10060	9355	8580
	2	11400	11195	11130	10825	10065	9475	8770	7955	7040
Paar met kinderen	1				8195	7550	6890	6340	5905	5545
	2	9715	8860	8125	8060	6625	5600	4835	4450	4160
Overige	1				340	540	555	535	535	505
	2	150	155	125	330	440	470	470	435	425

Figuur 4: Huishoudensontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, onderverdeeld naar type, in twee scenario's. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

Huishoudensontwikkeling naar leeftijd

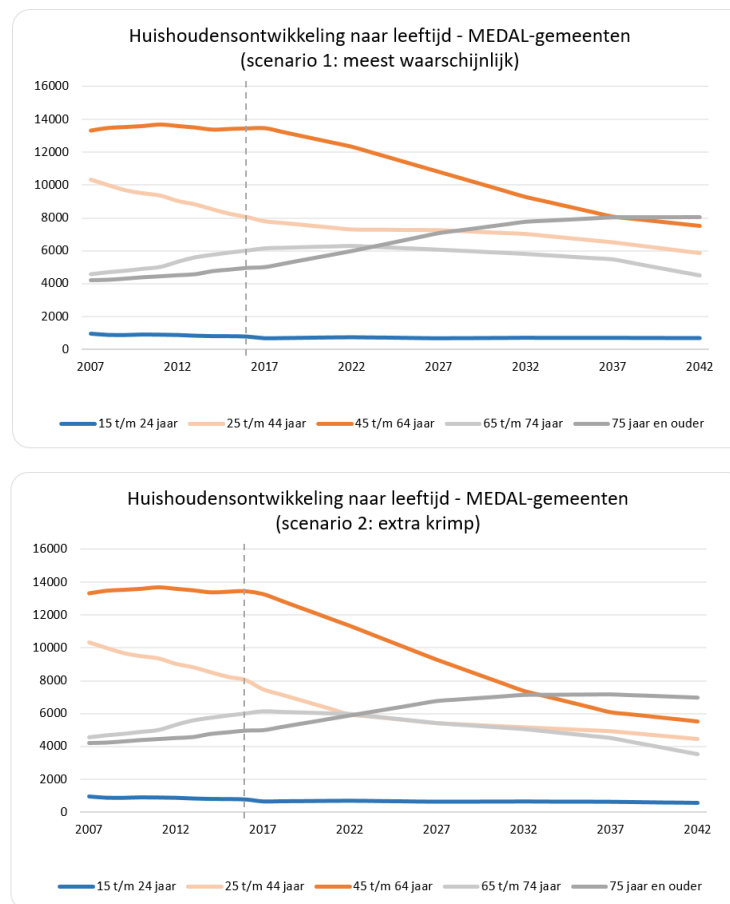
De huishoudenspopulatie verdelen we in Tabel 9 en Figuur 5 naar relevante leeftijdsgroepen. We zien de volgende ontwikkelingen:

- Sinds 2007 is het aantal jongerenhuishoudens (tot 25 jaar) met ongeveer 20 procent gedaald. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht dat deze daling de komende vijf jaar omslaat in een lichte groei, om vervolgens min of meer stabiel te blijven op het niveau van 2017. Het extra-krimp-scenario gaat uit van een vergelijkbare ontwikkeling, met uitzondering van de lichte groei op korte termijn.
- Het aantal huishoudens tussen 25 en 45 jaar is de afgelopen tien jaar met ruim 20 procent gedaald. Deze daling zet in de toekomst door. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een (lichte) krimp van zeven procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario rekent op een krimp van ruim een kwart. Ook na 2027 zet de krimp door, zij het minder snel dan in de periode ervoor.
- Verreweg de grootste groep huishoudens valt momenteel in de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar. Sinds 2007 bleef deze groep in omvang vrijwel gelijk, maar naar verwachting doet de krimp binnenkort ook hier haar intrede. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht een daling van 20 procent tot 2027 en het extra-krimp-scenario gaat uit van een daling van 30 procent. Desondanks blijven de 45- tot 65-jarigen tot minimaal 2032 de grootste groep vormen.
- Het aandeel 65-plus-huishoudens is de laatste tien jaar met een kwart gestegen. De groep huishoudens tussen 65 en 75 jaar groeide het snelst met ruim 30 procent. De verwachting is dat deze groep de komende jaren stabiel blijft, terwijl het aantal 75-plus-huishoudens nog verder toeneemt. Hierbij gaat het meest waarschijnlijke scenario uit van een groei van ruim 40 procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario rekent op een groei van 36 procent.

Tabel 9: Huishoudensontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, onderverdeeld naar leeftijd, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1	33430	33375	33275	33105	32670	31905	30605	28835	26630
	2				32560	29865	27530	25410	23340	21055
15 - 24 jaar	1	970	885	780	675	740	670	705	695	685
	2				655	695	635	650	630	560
25 - 44 jaar	1	10355	9045	8055	7800	7295	7255	7020	6510	5850
	2				7495	5955	5425	5175	4935	4460
45 - 64 jaar	1	13325	13600	13455	13470	12345	10820	9290	8100	7535
	2				13280	11345	9280	7380	6080	5520
65 - 74 jaar	1	4580	5340	6025	6160	6305	6075	5815	5485	4505
	2				6155	5995	5440	5080	4540	3555
75 jaar e.o.	1	4200	4505	4955	5000	5985	7080	7775	8045	8055
	2				4980	5875	6755	7125	7155	6960

Figuur 5: Huishoudensontwikkeling in de MEDAL-gemeenten, onderverdeeld naar leeftijd, in twee scenario's. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

3.3. Op gemeenteniveau

Hoewel sinds 2007 het aantal inwoners en huishoudens in elk van de vijf MEDAL-gemeenten daalde, bestaan er grote verschillen tussen de gemeenten wat betreft de omvang van de krimp. Hieronder schetsen we voor elke gemeente de bevolkings- en huishoudensontwikkeling voor de periode 2007-2042, waarbij we onderscheid maken tussen relevante leeftijdsgroepen en huishoudentypen (zie hiervoor Tabel 10 tot en met Tabel 19). We eindigen met een aantal samenvattende figuren, waarin we per vijf jaar de relatieve bevolkings- en huishoudensontwikkeling, ontgroening en vergrijzing laten zien, voor beide scenario's.

Appingedam

Bevolking en huishoudens

- Het inwonertal van de gemeente Appingedam is de afgelopen tien jaar met 1,5 procent gedaald: in 2007 telde de gemeente 12.185 inwoners, in 2016 is dit aantal teruggelopen tot 12.000 inwoners. Naar verwachting neemt het aantal inwoners de komende jaren verder af. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een daling van ruim zes procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario rekening houdt met een krimp van bijna 15 procent.

- Ondanks de bevolkingskrimp is het aantal huishoudens over dezelfde periode juist met bijna drie procent toegenomen (van 5.435 naar 5.595 huishoudens). In het meest waarschijnlijke scenario kan Appingedam op korte termijn rekenen op een verdere groei van het aantal huishoudens (ongeveer één procent tot 2022), waarna een lichte daling optreedt. Het extra-krimp-scenario is negatiever en houdt rekening met een krimp van vier procent voor de komende vijf jaar. Overigens is Appingedam de enige gemeente in het MEDAL-gebied waar volgens het meest waarschijnlijke scenario nog enige huishoudensgroei plaatsvindt.

Naar leeftijd

- De afgelopen tien jaar is het aantal jongeren in Appingedam met zo'n zes procent gedaald. De krimp concentreerde zich vooral in de groep 0- tot 15-jarigen (minus 7 procent), terwijl het aantal 15- tot 25-jarigen slechts met 3 procent afnam. Dit is – vergeleken met het gemiddelde binnen de MEDAL-gemeenten – opvallend laag. De prognose laat een minder rooskleurig beeld zien: in het meest waarschijnlijke scenario krimpt het aantal jongeren tot 2027 met 20 procent, terwijl het extra-krimp-scenario een daling van bijna 30 procent voorspelt.

- Appingedam is de laatste tien jaar vooral 25- tot 45-jarigen verloren. Deze groep kromp met 17 procent. De komende jaren daalt deze groep naar verwachting minder snel, variërend van een krimp van twaalf procent in het meest waarschijnlijke scenario tot 19 procent in het extra-krimp-scenario.
- Het aantal senioren is sinds 2007 met bijna 20 procent gestegen. Daarbinnen vond de grootste groei plaats onder de groep 65- tot 75-jarigen. Naar verwachting blijft het aantal 65-plussers de komende jaren groeien, maar binnen deze groep verschuift het zwaartepunt naar de 75-plussers (een verwachte groei van zo'n 40 procent tot 2027).

Naar type

- Het aantal alleenstaanden is sinds 2007 met ruim 17 procent toegenomen. In vergelijking met de omliggende gemeenten is dit relatief hoog. Deze combinatie kan een verklaring vormen voor de toename van het aantal huishoudens in Appingedam. In het meest waarschijnlijke scenario daalt het aantal alleenstaanden op korte termijn licht, om na 2022 weer iets toe te nemen. Het extra-krimp-scenario rekent op een afname met zo'n 3,5 procent tot 2027.
- Sinds 2007 is het aantal tweepersoons huishoudens licht gedaald (minus 2,4 procent). De verwachting voor de komende jaren is

onzeker. In het meest waarschijnlijke scenario stabiliseert het aantal zich, maar het extra-krimp-scenario verwacht tot 2027 een daling van zo'n zes procent.

- De gezinnen maakten de grootste daling door: de afgelopen tien jaar kromp deze groep met 13 procent. Deze trend zet de komende jaren door: in het meest waarschijnlijke scenario neemt het aantal gezinnen tot 2027 nog eens met 18 procent af, in het extra-krimp-scenario loopt dit op naar 23 procent. Overigens nam het aantal eenoudergezinnen in Appingedam wel toe, en dat blijft ook de komende jaren zo.

Vergelijking met de Eemsdelta-prognose uit 2009

- De huidige bevolkingsprognose voor Appingedam verschilt nauwelijks met die van negen jaar geleden: de prognose uit 2009 voorspelde een inwonertal van circa 11.790 in 2020, de huidige prognose verwacht in dat jaar 11.730 inwoners.

Tabel 10: Bevolkingsontwikkeling gemeente Appingedam, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016		2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1					11940	11600	11190	10690	10150	9560
	2	12185	12055	12000		11805	10845	10120	9515	8970	8375
0 - 14 jaar	1					1785	1570	1430	1275	1115	1025
	2	1970	1895	1825		1725	1370	1155	1110	1005	945
15 - 24 jaar	1					1160	1095	915	810	750	640
	2	1270	1250	1230		1130	1035	850	665	585	555
25 - 44 jaar	1					2510	2250	2205	2105	1980	1840
	2	3075	2775	2555		2495	2060	2020	1895	1750	1690
45 - 64 jaar	1					3575	3375	3015	2675	2390	2215
	2	3505	3575	3565		3545	3170	2700	2330	2035	1750
65 - 74 jaar	1					1580	1695	1695	1680	1630	1390
	2	1195	1360	1510		1585	1645	1540	1475	1445	1215
75 jaar e.o.	1					1335	1620	1935	2140	2285	2450
	2	1170	1190	1315		1325	1565	1850	2040	2145	2220

Tabel 11: Huishoudensontwikkeling gemeente Appingedam, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016		2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1					5570	5630	5610	5460	5255	4990
	2	5435	5515	5595		5555	5340	5135	4885	4635	4270
Alleenstaand	1					1900	1950	2035	2005	2005	1920
	2	1730	1915	2030		1950	1935	1880	1820	1770	1575
Eenoudergezin	1					505	570	580	555	495	450
	2	365	405	450		510	525	515	480	450	430
Paar zonder kinderen	1					1820	1830	1815	1775	1680	1590
	2	1885	1855	1840		1800	1715	1685	1605	1505	1375
Paar met kinderen	1					1255	1130	1030	980	940	900
	2	1440	1325	1250		1210	1040	930	870	810	785
Overige	1					85	150	150	140	135	130
	2	15	20	20		80	120	130	110	100	105

De Marne

Bevolking en huishoudens

- Het aantal inwoners van De Marne is sinds 2007 met ruim zes procent gedaald: in 2007 telde de gemeente 10.775 inwoners, in 2016 waren dit er 10.100. De verwachting is dat het inwonertal de komende tien jaar verder terugloopt. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht een krimp van bijna tien procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario voor die periode uitgaat van een daling van bijna een kwart.
- Het aantal huishoudens bleef de laatste tien jaar min of meer stabiel. Volgens het meest waarschijnlijke scenario daalt het aantal huishoudens de komende jaren licht (tot 2027 een daling van zo'n twee procent). Het extra-krimp-scenario rekent op een krimp van 18 procent over dezelfde periode.

Naar leeftijd

- Het aantal jongeren in De Marne daalde de afgelopen tien jaar met ruim 14 procent. Daarbinnen nam de groep 0- tot 15-jarigen iets sterker af dan de groep 15- tot 25-jarigen. De verwachting is dat het aantal jongeren tot 2027 verder afneemt: in het meest waarschijnlijke scenario bedraagt de krimp 23 procent, in het extra-krimp-scenario loopt dit op naar 39 procent.

- De daling van het aantal jongeren houdt verband met het teruglopend aantal 25- tot 45-jarigen (de groep die doorgaans kinderen heeft). Deze groep kromp de afgelopen tien jaar met ruim 20 procent en zal ook tot 2027 verder dalen. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht een krimp van 13,5 procent, terwijl het extra-krimp-scenario rekent op een krimp van 39 procent.
- De Marne is sinds 2007 sterk vergrijsd. Het aantal 65-plussers nam toe met bijna 20 procent. Met name de groep 65- tot 75-jarigen groeide hard (met bijna 45 procent). De verwachting is dat het aantal senioren tot 2027 minder sterk groeit dan de periode ervoor, maar ondanks dat valt een groei variërend van 18 procent in het meest waarschijnlijke scenario tot twaalf procent in het extra-krimp-scenario te verwachten.

Naar type

- De groep alleenstaanden steeg de laatste tien jaar met bijna twaalf procent. De combinatie met een sterke vergrijzing doet vermoeden dat het aantal alleenstaande ouderen in De Marne is toegenomen. De prognose laat zien dat het aantal eenpersoons huishoudens ook de komende jaren blijft toenemen. Pas na 2032 slaat dit om in krimp. Het meest waarschijnlijke scenario ziet een groei van acht procent tot 2027. Het extra-krimp-scenario verwacht deze groei niet en gaat uit van een krimp van elf procent.

- Het aantal tweepersoons huishoudens is sinds 2007 nagenoeg stabiel gebleven. De groei kwam uit op 0,3 procent. Naar verwachting slaat de groei de komende jaren om in krimp: het meest waarschijnlijke scenario rekent op acht procent afname, terwijl het extra-krimp-scenario een daling van ruim 16 procent vermoedt.
- De groep gezinnen is de laatste tien jaar in omvang afgenomen (minus 16 procent) en deze trend zet in de toekomst door. Het meest waarschijnlijke scenario gaat tot 2027 uit van een lineaire daling, terwijl het extra-krimp-scenario een afname van een derde voorspelt.
- Net als in de meeste andere MEDAL-gemeenten is het aandeel eenoudergezinnen flink gegroeid. In De Marne gaat het om een groei van bijna 20 procent. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht dat deze groep tot 2027 met nog eens 20 procent toeneemt, terwijl het extra-krimp-scenario een lichte daling van drie procent voorspelt.

Tabel 12: Bevolkingsontwikkeling gemeente De Marne, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1				10015	9570	9070	8570	8040	7475
	2	10755	10430	10100	9805	8420	7405	6590	5980	5380
0 - 14 jaar	1				1540	1310	1095	975	990	900
	2	1875	1720	1585	1515	1145	850	730	650	610
15 - 24 jaar	1				955	915	835	685	555	535
	2	1135	1085	995	965	795	665	510	410	370
25 - 44 jaar	1				2010	1855	1740	1675	1555	1395
	2	2610	2290	2080	1870	1335	1140	1070	1045	955
45 - 64 jaar	1				3175	2920	2635	2350	2095	1965
	2	3335	3290	3170	3140	2685	2150	1710	1400	1245
65 - 74 jaar	1				1435	1480	1445	1425	1305	1115
	2	960	1170	1375	1425	1390	1315	1205	1075	825
75 jaar e.o.	1				900	1090	1315	1455	1535	1565
	2	840	875	895	890	1070	1280	1370	1400	1375

Tabel 13: Huishoudensontwikkeling gemeente De Marne, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1	4640	4665	4650	4645	4610	4550	4430	4190	3930
	2				4495	4000	3685	3385	3160	2840
Alleenstaand	1	1465	1570	1640	1675	1765	1810	1825	1740	1655
	2				1560	1440	1395	1310	1295	1175
Eenoudergezin	1	235	275	280	300	320	365	375	400	390
	2				295	285	285	310	315	315
Paar zonder kinderen	1	1565	1565	1570	1510	1440	1385	1320	1195	1100
	2				1490	1340	1245	1120	975	805
Paar met kinderen	1	1360	1235	1140	1150	1070	965	895	845	775
	2				1135	915	740	630	565	530
Overige	1			15	15	20	25	20	15	10
	2	20	20	15	15	15	20	15	10	15

Delfzijl

Bevolking en huishoudens

- De afgelopen tien jaar daalde het inwonertal van de gemeente Delfzijl met 9,3 procent: in 2007 telde Delfzijl nog 27.655 inwoners, terwijl dit aantal in 2016 is gedaald tot 25.070. Naar verwachting neemt het inwonertal de komende jaren verder af. Het meest waarschijnlijke scenario schat dat het aantal inwoners in 2027 ongeveer twaalf procent lager ligt dan in 2017, terwijl het extra-krimp-scenario een krimp van bijna een kwart verwacht. De krimp zet ook na 2027 door.
- Het aantal huishoudens daalde de afgelopen tien jaar met 3,7 procent tot 11.565 in 2016. In het meest waarschijnlijke scenario krimpt het aantal huishoudens in Delfzijl tot 2027 met ruim zeven procent. Het extra-krimp-scenario verwacht een huishoudensafname van bijna 20 procent over dezelfde periode. Delfzijl kent hiermee de sterkste huishoudenskrimpt van de vijf MEDAL-gemeenten.

Naar leeftijd

- Het aantal jongeren in de gemeente Delfzijl daalde de afgelopen tien jaar met zo'n 19 procent. Daarmee is deze gemeente – in vergelijking met de andere MEDAL-gemeenten – het sterkst ontgroend. De krimp concentreerde zich in de groep 0- tot 15-jarigen (een daling van ruim

22 procent). In het meest waarschijnlijke scenario zet deze ontwikkeling zich lineair voort. Het extra-krimp-scenario is negatiever en verwacht een daling van ongeveer 35 procent tot 2027.

- De leeftijdsgroep 25- tot 45-jaar daalde sinds 2007 met ongeveer een kwart. Dit verklaart mede de relatief hoge ontgroening in Delfzijl. De komende tien jaar neemt deze groep verder in omvang af: in het meest waarschijnlijke scenario bedraagt de krimp ruim 15 procent, in het extra-krimp-scenario is dit bijna een derde.
- Het vergrijzingspercentage ligt voor de gemeente Delfzijl op 18 procent sinds 2007. De groep 65- tot 75-jarigen steeg ongeveer even hard als de groep 75-plussers. De komende tien jaar neemt het aantal 65-plussers volgens het meest waarschijnlijke scenario nog met tien procent toe. Het extra-krimp-scenario gaat ervan uit dat de vergrijzing in Delfzijl haar piek bijna bereikt heeft en verwacht een minimale groei van 0,4 procent tot 2027 (alleen nog onder de 75-plussers).

Naar type

- Ondanks de sterke daling van het aantal huishoudens in Delfzijl is het aantal alleenstaanden sinds 2007 met elf procent toegenomen. Bij een substantieel deel hiervan gaat het om seniorenhuishoudens. Op termijn leidt dit tot een natuurlijke afname van het aantal alleenstaanden. Beide scenario's laten dit zien: het meest

waarschijnlijke scenario rekent op lichte krimp van 0,2 procent over de komende tien jaar en het extra-krimp-scenario gaat uit van een krimp van bijna 13 procent. Daarna daalt de hoeveelheid eenpersoons huishoudens sneller.

- Het aantal tweepersoons huishoudens daalde de laatste tien jaar met zes procent. Naar verwachting zet dit de komende tijd door. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van zeven procent krimp, terwijl het extra-krimp-scenario rekening houdt met 17 procent afname.
- Vergeleken met de andere MEDAL-gemeenten is het aantal gezinnen in Delfzijl het sterkst gedaald: in 2007 telde de gemeente zo'n 3.400 gezinnen, tien jaar later waren dit bijna 2.700, een daling van 20 procent. In het meest waarschijnlijke scenario zet deze krimp tot 2027 onverminderd door, maar in het extra-krimp-scenario is de krimp met ruim 35 procent omvangrijker.
- Het aantal eenoudergezinnen steeg de laatste tien jaar weliswaar minder snel dan in de andere MEDAL-gemeenten, maar absoluut gezien telt Delfzijl de meeste eenoudergezinnen (circa 850 in 2016). De komende jaren loopt dit aantal terug, variërend van twaalf procent in het meest waarschijnlijke scenario tot ruim een kwart in het extra-krimp-scenario.

Vergelijking met de Eemsdelta-prognose uit 2009

- Het inwonertal van Delfzijl is de afgelopen jaren iets minder snel gekrompen dan in 2009 verwacht: de prognose uit dat jaar verwachtte

Tabel 14: Bevolkingsontwikkeling gemeente Delfzijl, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1	27655	26305	25070	24785	23475	21910	20335	18620	16865
	2				24335	20965	18380	16235	14600	12915
0 - 14 jaar	1	4570	4080	3550	3535	3270	2935	2720	2390	2170
	2				3440	2705	2260	2020	1860	1600
15 - 24 jaar	1	3085	2830	2665	2470	2245	1940	1675	1540	1440
	2				2375	1895	1530	1220	1115	1005
25 - 44 jaar	1	6935	5795	5100	4995	4550	4225	3845	3410	3050
	2				4890	3925	3300	2875	2545	2215
45 - 64 jaar	1	7970	7915	7750	7740	7065	6135	5185	4445	3950
	2				7630	6395	5265	4175	3415	2970
65 - 74 jaar	1	2840	3115	3370	3335	3235	3225	3210	3050	2455
	2				3295	3050	2860	2735	2480	1985
75 jaar e.o.	1	2255	2570	2635	2705	3110	3445	3695	3790	3795
	2				2700	2995	3160	3215	3185	3140

dat Delfzijl in 2020 zo'n 22.500 inwoners zou tellen, de huidige prognose rekent op 24.000 inwoners.

Tabel 15: Huishoudensontwikkeling gemeente Delfzijl, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1	12015	11905	11565	11425	11080	10590	9780	8900	7885
	2				11290	10230	9055	7985	6970	6045
Alleenstaand	1	3665	4010	4080	3900	3860	3890	3605	3240	2735
	2				3920	3820	3425	2980	2425	2010
Eenoudergezin	1	775	810	855	825	785	725	620	580	560
	2				780	690	580	530	500	455
Paar zonder kinderen	1	4125	4025	3885	3825	3710	3555	3395	3145	2840
	2				3780	3410	3140	2880	2610	2325
Paar met kinderen	1	3395	3005	2695	2725	2490	2180	1925	1695	1535
	2				2665	2115	1705	1385	1225	1065
Overige	1	55	55	45	150	240	240	235	235	220
	2				140	190	205	215	210	200

Eemsmond

Bevolking en huishoudens

- Het aantal inwoners in de gemeente Eemsmond is de laatste tien jaar met 5,3 procent gedaald van 16.710 personen in 2007 naar 15.815 in 2016. Naar verwachting blijft het inwonertal de komende jaren licht krimpen. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een daling van bijna vijf procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario rekening houdt met een daling van 16,5 procent. Uitgaande van het meest waarschijnlijke scenario kent Eemsmond de laagste bevolkingskrimp van het MEDAL-gebied.
- Het aantal huishoudens in Eemsmond steeg de afgelopen tien jaar met ongeveer 2,5 procent. De stijging werd vooral veroorzaakt doordat tussen 2012 en 2016 veel werknemers van de Eemshaven (tijdelijk) in Eemsmond kwamen wonen. Het gaat dus om een incidentele groei, anders dan in bijvoorbeeld Appingedam. De verwachting is dat de hoeveelheid huishoudens de komende tien jaar weer licht daalt. In het meest waarschijnlijke scenario beperkt deze daling zich tot één procent (met name tussen 2022 en 2027), terwijl het extra-krimp-scenario uitgaat van een krimp van 14 procent.

Naar leeftijd

- Sinds 2007 is het aantal jongeren in Eemsmond met 13,5 procent gedaald. Dit is ligt rond het gemiddelde voor alle MEDAL-gemeenten. Binnen deze groep daalde het aantal 0- tot 15-jarigen sterker dan het aantal 15- tot 25-jarigen (-19 versus -3,6 procent). In het meest waarschijnlijke scenario vlakt de krimp van de 0- tot 15-jarigen tot 2027 af, en neemt de krimp van de leeftijdsgroep erboven toe. Dit is logisch vanwege het doorschuiven van het onderliggende leeftijdscohort.
- De groep 25- tot 45-jarigen is de afgelopen tien jaar het meest in omvang afgenomen. Het gaat om een krimp van bijna een kwart. Dit verklaart grotendeels de snelle terugloop van het aantal 0- tot 15-jarigen (de kinderen van deze groep). Volgens het meest waarschijnlijke scenario slaat de stevige krimp om in een lichte daling van ongeveer twee procent. Het extra-krimp-scenario houdt nog wel rekening met een afname van 22 procent tot 2027.
- Eemsmond is de laatste jaren relatief sterk vergrijsd. Het aantal 65-plussers steeg sinds 2007 met 29,5 procent. Het gevolg hiervan is dat het aantal senioren de komende jaren minder snel groeit: het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een groei van 19 procent, terwijl het extra-krimp-scenario een groei van elf procent verwacht.

Naar type

- Het aantal alleenstaanden in Eemsmond groeide de afgelopen tien jaar met een zesde. Dit beeld past goed bij het relatief hoge vergrijzingspercentage van de gemeente. In het meest waarschijnlijke scenario neemt de groep eenpersoons huishoudens tot 2027 nog met drie procent toe. Het extra-krimp-scenario gaat uit van een afname van ruim 14 procent.
- De hoeveelheid tweepersoons huishoudens schommelt sinds 2007 rond de 2.300. Er is geen noemenswaardige groei of krimp geweest. In het meest waarschijnlijke scenario is er nog een groei van één procent te verwachten, terwijl het extra-krimp-scenario een krimp van 6,5 procent verwacht.
- De groep gezinnen daalde de afgelopen tien jaar met 13 procent. De verwachting is dat deze groep volgens het meest waarschijnlijke scenario nog met zes procent afneemt. Het extra-krimp-scenario is negatiever en rekt op een daling van ruim 20 procent. Overigens is het aantal eenoudergezinnen sinds 2007 wel relatief snel gegroeid (met circa 30 procent). De komende jaren wordt deze groep weer kleiner, al valt de krimp absoluut gezien mee.

Tabel 16: Bevolkingsontwikkeling gemeente Eemsmond, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1	16710	16235	15815	15725	15355	14965	14600	14170	13645
	2				15470	13935	12920	12145	11595	11020
0 - 14 jaar	1	3180	2815	2570	2425	2160	2065	2135	2170	2125
	2				2400	1975	1785	1680	1685	1625
15 - 24 jaar	1	1810	1840	1745	1845	1790	1605	1420	1340	1330
	2				1820	1640	1415	1230	1145	1125
25 - 44 jaar	1	4260	3600	3215	3140	3075	3200	3200	3040	2850
	2				3045	2500	2375	2305	2290	2180
45 - 64 jaar	1	4860	4955	4910	4910	4550	4055	3560	3210	3075
	2				4845	4240	3615	2980	2515	2365
65 - 74 jaar	1	1360	1710	2005	2055	2205	2140	2115	2110	1835
	2				2040	2060	1930	1950	1860	1505
75 jaar e.o.	1	1245	1315	1370	1345	1575	1905	2165	2295	2435
	2				1330	1520	1805	2000	2095	2215

Tabel 17: Huishoudensontwikkeling gemeente Eemmond, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016		2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1					7110	7110	7040	6885	6665	6330
	2	6935	6905	7100		6990	6365	6000	5750	5460	5130
Alleenstaand	1					2440	2520	2515	2490	2450	2325
	2	2080	2180	2420		2400	2135	2055	2060	1990	1875
Eenoudergezin	1					470	415	405	390	380	365
	2	380	410	490		445	380	350	330	305	310
Paar zonder kinderen	1					2310	2345	2340	2260	2145	2010
	2	2325	2290	2325		2275	2210	2125	2025	1870	1685
Paar met kinderen	1					1865	1800	1750	1710	1650	1595
	2	2120	1990	1840		1840	1620	1450	1305	1265	1240
Overige	1					25	30	35	35	35	35
	2	30	35	25		30	20	20	40	25	15

Vergelijking met de Eemsdelta-prognose uit 2009

- Het inwonertal van Eemmond is iets sneller gedaald dan in 2009 werd verwacht. De prognose uit dat jaar voorspelde circa 15.900 inwoners in 2020, terwijl dat aantal al in 2017 lager uitviel.

Loppersum

Bevolking en huishoudens

- Het inwonertal van Loppersum is sinds 2007 met bijna zeven procent afgenomen. De komende tien jaar versnelt de krimp: het meest waarschijnlijke scenario komt uit op een daling van zo'n twaalf procent, terwijl het extra-krimp-scenario rekt op 23 procent krimp.
- In vergelijking met de andere MEDAL-gemeenten valt de huishoudenskrim in Loppersum mee: in 2007 telde de gemeente 4.405 huishoudens, in 2016 waren het er 4.370, een daling van 0,7 procent. Naar verwachting daalt het aantal huishoudens de komende tien jaar sneller. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een krimp van ruim vijf procent, terwijl het extra-krimp-scenario rekening houdt met een daling van zo'n 14 procent.

Naar leeftijd

- Het aantal jongeren in de gemeente Loppersum is de laatste tien jaar met 15 procent gedaald. Daarbinnen is de groep 0- tot 15-jarigen iets sterker gedaald dan de groep 15- tot 25-jarigen, maar het verschil is beperkt. Naar verwachting loopt het aantal jongeren de komende tijd verder terug. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een krimp van bijna een kwart, terwijl het extra-krimp-scenario rekening

houdt met een afname van 37 procent tot 2027. Loppersum heeft hiermee de hoogste (verwachte) ontgroening van het MEDAL-gebied.

- De leeftijdsgroep 25 tot 45 jaar kromp sinds 2007 met een kwart. Volgens de prognoses is de sterkste daling achter de rug: het meest waarschijnlijke scenario houdt rekening met een krimp van zes procent, het extra-krimp-scenario gaat uit van een afname van 17 procent.
- Het aantal 65-plussers is sinds 2007 met 30 procent toegenomen. Daarmee kent Loppersum de sterkste vergrijzing van de vijf MEDAL-gemeenten. Binnen de groep 65-plussers steeg het aantal 65- tot 75-jarigen met 50 procent. Ook in de komende jaren blijft de gemeente sterk vergrijzen; het meest waarschijnlijke scenario rekt op een toename van 23 procent, het extra-krimp-scenario gaat uit van 18 procent groei.

Naar type

- Het aantal alleenstaanden in Loppersum is sinds 2007 met 13 procent gestegen. Dit is vergelijkbaar met het gemiddelde voor de regio. In beide scenario's zet de groei door tot 2032, zij het dat de omvang ervan per scenario verschilt.
- De hoeveelheid tweepersoons huishoudens is gedurende de afgelopen tien jaar stabiel gebleven. De groei bedraagt 0,4 procent. De komende

jaren zet een lichte krimp in: het meest waarschijnlijke scenario schat deze op zo'n 5,5 procent, terwijl het extra-krimp-scenario rekt op elf procent krimp.

- Sinds 2007 is het aantal gezinnen in Loppersum met 14 procent gedaald. De komende tien jaar versnelt de krimp: in het meest waarschijnlijke scenario bedraagt deze 20 procent, in het extra-krimp-scenario 35 procent. Ook voor de eenoudergezinnen geldt een daling (variërend van vijf tot elf procent), alleen is deze minder omvangrijk dan voor de tweoudergezinnen.

Vergelijking met de Eemsdelta-prognose uit 2009

- De bevolkingskrimp in Loppersum is sneller gegaan dan in 2009 werd verwacht: de prognose uit dat jaar ging uit van een inwonertal van 9.800 in het jaar 2020, terwijl de huidige prognose dit aantal al in 2018 verwacht. Nu ligt het inwonertal nog maar iets boven dit aantal.

Tabel 18: Bevolkingsontwikkeling gemeente Loppersum, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1				9930	9325	8760	8220	7655	7050
	2	10780	10365	10040	9790	8525	7530	6710	6070	5430
0 - 14 jaar	1				1645	1440	1250	1140	1065	985
	2	1990	1810	1660	1640	1230	945	815	740	680
15 - 24 jaar	1				1040	955	810	750	680	670
	2	1245	1140	1075	1005	875	720	585	535	520
25 - 44 jaar	1				1965	1785	1850	2005	1945	1775
	2	2705	2315	2030	1900	1625	1580	1535	1500	1325
45 - 64 jaar	1				3190	2775	2280	1785	1515	1405
	2	3290	3345	3265	3165	2465	1835	1390	1115	1025
65 - 74 jaar	1				1280	1365	1315	1160	1000	825
	2	825	1015	1240	1270	1325	1225	1050	785	605
75 jaar e.o.	1				805	1005	1255	1385	1450	1390
	2	725	740	775	805	1000	1220	1330	1395	1275

Tabel 19: Huishoudensontwikkeling gemeente Loppersum, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2016	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1				4355	4240	4120	4050	3825	3500
	2	4405	4385	4370	4235	3930	3655	3400	3115	2770
Alleenstaand	1				1305	1320	1345	1520	1470	1380
	2	1215	1335	1375	1225	1260	1265	1275	1220	1085
Eenoudergezin	1				300	295	285	290	275	230
	2	260	255	270	265	255	235	245	230	210
Paar zonder kinderen	1				1495	1460	1415	1310	1185	1040
	2	1500	1460	1505	1480	1390	1285	1145	995	850
Paar met kinderen	1				1200	1065	965	830	770	745
	2	1400	1305	1200	1205	940	780	650	585	540
Overige	1				60	100	105	105	120	110
	2	30	25	20	60	90	90	90	85	90

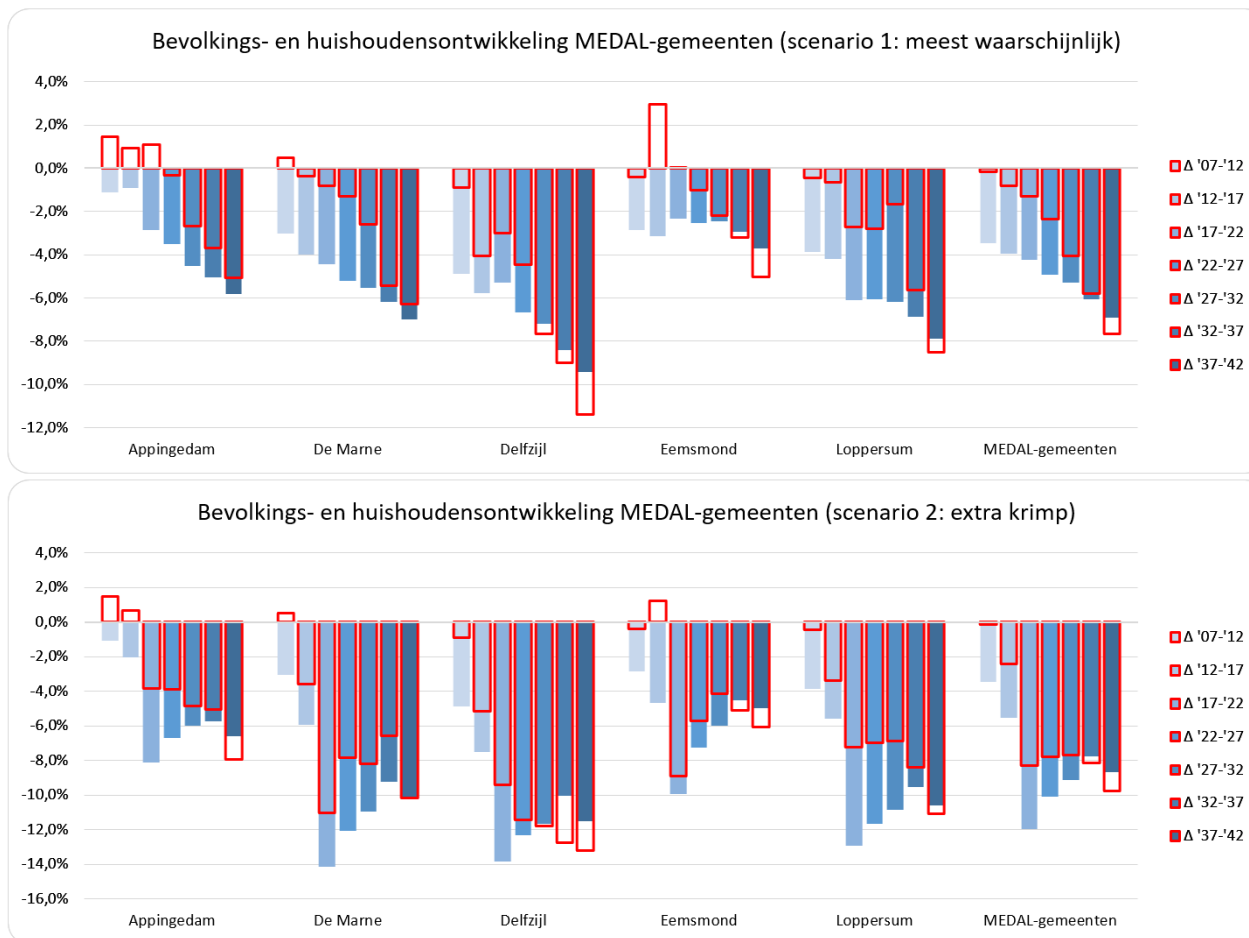
Samenvattend

Onderstaand overzicht geeft per gemeente de belangrijkste conclusies van de demografische analyse weer (zie hiervoor ook Figuur 6 en Figuur 7).

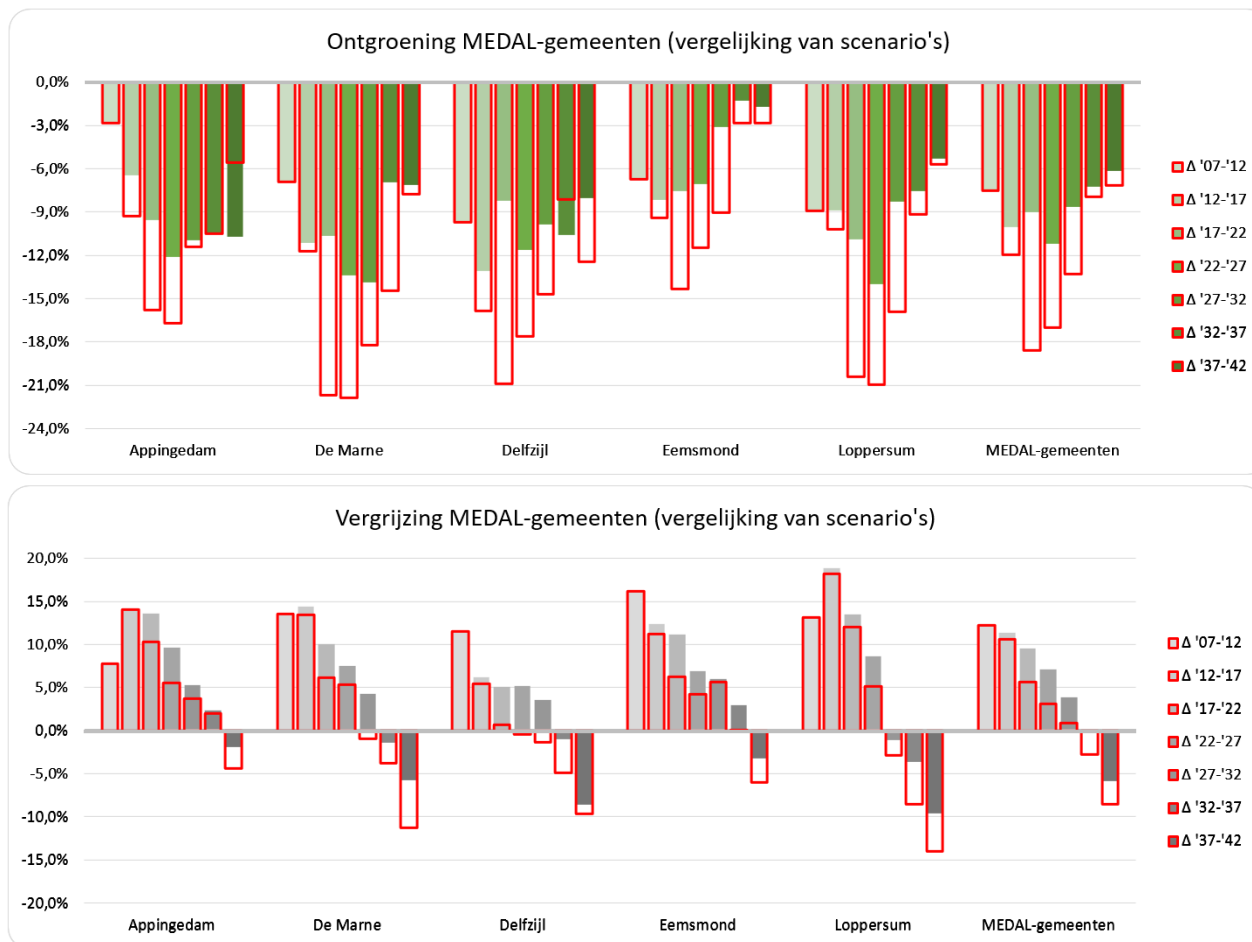
Gemeente Appingedam	
Bevolking	Lichte bevolkingskrimp, die de komende jaren iets versnelt. Minder krimp dan in andere MEDAL-gemeenten. Uitstroom van jongeren relatief laag, maar wordt komende tijd hoger. Vergrijzing zet door, zwaartepunt verschuift naar 75-plus.
Huishoudens	Als enige MEDAL-gemeente een groeiend aantal huishoudens. Groei houdt waarschijnlijk tot 2022 aan, gaat om kleine aantallen. Daarna lichte krimp. Aantal alleenstaanden en eenoudergezinnen groeide, andere huishoudensgroepen namen af, met name de gezinnen. Dit verandert de komende jaren niet.
Gemeente De Marne	
Bevolking	Gemiddelde bevolkingskrimp, stevigst in de afgelopen vijf jaar. De komende jaren een verdere daling. Grootste krimp onder 0- tot 15-jarigen en 25- tot 45-jarigen. Vergrijzing was sterk, maar zwakt de komende tijd iets af. Desondanks sterke groei aantal ouderen, vooral 75-plus.
Huishoudens	Stabiel aantal huishoudens, komende jaren lichte krimp. Vergelijkbaar met regiogemiddelde. Toename aantal alleenstaanden, waarschijnlijk vanaf 2032 krimp. Grootste daling onder gezinnen, nu en in de toekomst.

Gemeente Delfzijl	
Bevolking	Sterke bevolkingskrimp, die de komende jaren aanhoudt. Daling het sterkst onder jongeren en 25- en 45-jarigen. Vergrijzing zet op korte termijn door, daarna een lichte afname.
Huishoudens	Grootste huishoudenskrimp van de MEDAL-gemeenten. Daling zet de komende tijd op gelijk tempo door. Aantal alleenstaanden en eenoudergezinnen steeg, aantal tweepersoons huishoudens daalde. Bovengemiddelde krimp van aantal gezinnen.
Gemeente Eemmond	
Bevolking	Lichte tot matige bevolkingskrimp. De komende jaren waarschijnlijk de laagste krimp van het MEDAL-gebied. Daling concentreert zich onder 0- tot 15- en 25- tot 45-jarigen. Relatief sterke vergrijzing achter de rug, komende jaren zwakt dit af.
Huishoudens	Lichte huishoudensgroei, die incidenteel van aard is. De komende tijd een lichte daling. Aantal alleenstaanden steeg, aantal gezinnen daalde. De groep koppels bleef stabiel. De komende jaren in alle groepen krimp, behalve onder alleenstaanden.
Gemeente Loppersum	
Bevolking	Gemiddelde bevolkingskrimp, die de komende jaren versnelt. Daling aantal jongeren gemiddeld, maar wordt naar verwachting hoger dan in omliggende gemeenten. Loppersum vergrijsde het sterkst van alle MEDAL-gemeenten.
Huishoudens	Relatief lage huishoudenskrimp. Aantal alleenstaanden steeg, aantal gezinnen daalde. Zeer beperkte groei van aantal koppels. De komende jaren naar verwachting in alle groepen krimp.

Figuur 6: Relatieve bevolkings- en huishoudensontwikkeling in de vijf MEDAL-gemeenten, in twee scenario's. De **blauwe** staven geven per vijf jaar de procentuele ontwikkeling van het inwonertal weer. De **rode** staven geven per vijf jaar de procentuele ontwikkeling van het aantal huishoudens weer. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

Figuur 7: Relatieve ontgroening en vergrijzing in de vijf MEDAL-gemeenten, in twee scenario's. De groene en grijze staven geven per vijf jaar de procentuele ontwikkeling in scenario 1 weer. De rode staven geven per vijf jaar de procentuele ontwikkeling in scenario 2 weer. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016)

3.4. Op woonmilieuniveau

De bevolkings- en huishoudensprognoses op gemeenteniveau hebben we doorvertaald naar een prognose per woonmilieu. Hierbij zijn we uitgegaan van de trends over de periode 2006-2016. We maakten onderscheid tussen drie woonmilieus:

- regionale centra: grotere plaatsen met een regionaal verzorgende functie en een groot voorzieningenaanbod (Appingedam, Delfzijl en Uithuizen);
- centrumdorpen: kernen met een volledig pakket aan dagelijkse voorzieningen (bijvoorbeeld Loppersum of Leens);
- woondorpen: kernen met enkele voorzieningen of helemaal geen voorzieningen.

Regionale centra

Bevolking en huishoudens

- Het aantal inwoners in de regionale centra nam de afgelopen tien jaar met zo'n zeven procent af. De krimp versnelt de komende jaren iets, maar de omvang ervan verschilt per scenario. Het meest waarschijnlijke scenario gaat voor de komende tien jaar uit van een krimp van ongeveer acht procent, terwijl het extra-krimp-scenario rekent op een daling van bijna 19 procent.

- Het aantal huishoudens daalde sinds 2007 met ongeveer 2,5 procent. Binnen de regionale centra bestaan grote verschillen: in Delfzijl kromp het aantal huishoudens, terwijl dat in Appingedam en Uithuizen juist toenam. De komende jaren valt overal krimp te verwachten. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een krimp van bijna vijf procent, terwijl het extra-krimp-scenario rekening houdt met zo'n 20 procent krimp (voor de ontwikkeling per regionaal centrum: zie paragraaf 3.5).

Naar leeftijd

- De afgelopen tien jaar is het aantal jongeren in de regionale centra met zo'n 14 procent gedaald. Dit is iets lager dan gemiddeld in de regio. Het aantal 0- tot 15-jarigen daalde sterker dan het aantal 15- tot 25-jarigen. De komende jaren wordt een verdere daling verwacht, variërend tussen een kleine 20 procent tot zo'n 27 procent.
- Er woonden vorig jaar ongeveer 20 procent minder 25- tot 45-jarigen in de regionale centra dan tien jaar eerder. Volgens het meest waarschijnlijke scenario is de krimp van deze groep de komende jaren minder sterk (zo'n twaalf procent minder), terwijl het extra-krimp-scenario rekent op een daling van een kwart.
- Hoewel de groep 45 tot 65 jaar licht kromp, steeg het aantal 65-plussers relatief sterk. In vergelijking met de andere woonmilieus valt

de stijging echter mee. De vergrijzing bedroeg zo'n 17 procent. In het meest waarschijnlijke scenario vergrijzen de regionale centra tot 2027 met nog eens 16 procent, in het extra-krimp-scenario valt dit lager uit met acht procent.

Naar type

- De toename van het aantal eenpersoons huishoudens is het laagst in de regionale centra. Daartegenover staat dat het absolute aantal alleenstaanden in dit woonmilieu juist het grootst is. Er wordt de komende tien jaar geen verdere stijging verwacht: het meest waarschijnlijke scenario rekt uit een stabiel aantal alleenstaanden, terwijl het extra-krimp-scenario een terugloop van twaalf procent verwacht.
- De groep tweepersoons huishoudens krimpt het snelst in de regionale centra (minus acht procent). Dit zet de komende jaren door. In het meest waarschijnlijke scenario krimpt deze groep met vijf procent, in het extra-krimp-scenario met 14 procent.
- De krimp van de groep gezinnen bedroeg sinds 2007 zo'n twaalf procent. Dit is gemiddeld voor het MEDAL-gebied. Tot 2027 daalt het aantal gezinnen verder, variërend van twaalf procent in het meest waarschijnlijke scenario tot een kwart in de extra-krimp-variant.

Tabel 20: Bevolkingsontwikkeling regionale centra, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012		2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1				31525	30290	28820	27250	25550	23755
	2	33745	32530		31045	27710	25180	23085	21415	19655
0 - 15 jaar	1				4590	4125	3750	3475	3130	2895
	2	5430	5040		4520	3600	3055	2830	2625	2395
15 - 25 jaar	1				3250	3020	2585	2255	2080	1905
	2	3675	3370		3200	2755	2265	1815	1640	1540
25 - 45 jaar	1				6455	5890	5665	5315	4870	4460
	2	8320	7175		6355	5180	4725	4310	3960	3670
45 - 65 jaar	1				9175	8485	7460	6445	5645	5170
	2	9505	9445		9035	7825	6575	5420	4585	4025
65 jaar e.o.	1				8060	8770	9365	9760	9825	9325
	2	6810	7505		7935	8345	8565	8715	8600	8030

Tabel 21: Huishoudensontwikkeling regionale centra, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012		2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1	15115	15075		14780	14550	14080	13145	12070	10750
	2			14640	13245	11815	10475	9155	7770	
Alleenstaand	1	5075	5500		5735	5750	5785	5445	5060	4445
	2			5685	5455	5005	4525	3950	3335	
Paar zonder kinderen	1	5055	4940		4635	4555	4400	4165	3815	3410
	2			4600	4255	3970	3625	3235	2810	
Paar met kinderen	1	4980	4635		4410	4245	3890	3535	3195	2895
	2			4375	3825	3315	2895	2590	2345	

Centrumdorpen

Bevolking en huishoudens

- Het inwonertal van de centrumdorpen daalde de laatste tien jaar met zo'n zes procent. Dit is iets lager dan het gemiddelde voor de MEDAL-gemeenten. De verwachting is dat het aantal inwoners tot 2027 verder daalt. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een verlies van zeven procent, het extra-krimp-scenario verwacht dat dit 16 procent is.
- De centrumdorpen kenden als enige woonmilieu een lichte huishoudensgroei over de afgelopen tien jaar. De groei bedroeg ongeveer een procent. Het is reëel dat het aantal huishoudens tot 2027 op peil blijft. Een daling is ook mogelijk: het extra-krimp-scenario verwacht een krimp van ruim twaalf procent.

Naar leeftijd

- Het aantal jongeren in de centrumdorpen daalde sinds 2007 met circa twaalf procent. Daarmee valt de krimp lager uit dan het gemiddelde van de MEDAL-gemeenten. Deze trend zet de komende tien jaar door: het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een afname van 15 procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario een krimp verwacht

van bijna een kwart (beide aantallen liggen opnieuw beneden het regiogemiddelde).

- De centrumdorpen verloren de afgelopen tien jaar ongeveer een kwart van alle 25- tot 45-jarigen. Dat is vergelijkbaar met het gemiddelde in de regio. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht dat deze groep nog krimpt met vier procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario gaat uitgaat van een aanhoudende krimp van 20 procent.
- Het vergrijzingspercentage over de laatste tien jaar ligt op ongeveer 20 procent. Naar verwachting zet deze ontwikkeling tot 2027 door: zowel het meest waarschijnlijke scenario als het extra-krimp-scenario verwachten een verdere groei van het aantal 65-plussers met 20 procent.

Naar type

- De groep alleenstaanden nam de afgelopen tien jaar toe met ruim 15 procent. Dit is mede het gevolg van de vergrijzing. Het is aannemelijk dat de hoeveelheid eenpersoons huishoudens tot 2027 blijft toenemen: het meest waarschijnlijke scenario rekt op een groei van bijna acht procent. Het extra-krimp-scenario houdt juist rekening met een afname van zo'n vijf procent. Dit scenario verwacht dat vooral

jongere alleenstaanden uit de centrumdorpen zullen wegtrekken, omdat het vergrijzingspercentage over dezelfde periode snel toeneemt (zie hierboven).

- Het aantal paren zonder kinderen bleef de afgelopen tijd min of meer constant. In het meest waarschijnlijke scenario geldt dit ook voor de komende tien jaar. Het extra-krimp-scenario gaat uit van een lichte krimp met ongeveer negen procent tot 2027.
- Het aandeel gezinnen nam in de centrumdorpen weliswaar af, maar de daling viel lager uit dan het gemiddelde in de MEDAL-gemeenten (circa acht procent krimp). Het meest waarschijnlijke scenario verwacht dat deze daling lineair doorzet, terwijl het extra-krimp-scenario rekt op een sterkere krimp van bijna een kwart tot 2027.

Tabel 22: Bevolkingsontwikkeling centrumdorpen, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1			14845	14360	13865	13380	12860	12290
	2	15715	15280	14595	13280	12315	11540	10955	10355
0 - 15 jaar	1			2420	2165	1965	1905	1875	1805
	2	2855	2680	2375	1930	1640	1520	1475	1420
15 - 25 jaar	1			1545	1470	1310	1170	1080	1075
	2	1645	1560	1520	1355	1175	995	925	915
25 - 45 jaar	1			3085	2915	2950	2995	2870	2690
	2	4015	3525	3035	2540	2410	2360	2345	2205
45 - 65 jaar	1			4475	4095	3605	3100	2775	2645
	2	4460	4480	4400	3815	3185	2615	2215	2090
65 jaar e.o.	1			3320	3715	4035	4215	4265	4075
	2	2735	3040	3265	3635	3905	4050	3995	3720

Tabel 23: Huishoudensontwikkeling centrumdorpen, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1			6685	6710	6690	6655	6430	6090
	2	6555	6600	6540	6050	5710	5410	5105	4690
Alleenstaand	1			2245	2340	2415	2535	2485	2365
	2	1905	2070	2195	2115	2085	2060	1990	1820
Paar zonder kinderen	1			2245	2250	2240	2175	2055	1910
	2	2280	2240	2195	2085	1990	1860	1700	1510
Paar met kinderen	1			2195	2115	2035	1945	1890	1815
	2	2375	2285	2145	1850	1635	1490	1415	1360

Woondorpen

Bevolking en huishoudens

- Het inwonertal van de woondorpen daalde sinds 2007 met ongeveer tien procent. In vergelijking met de andere woonmilieus hebben de woondorpen de sterkste bevolkingskrimp doorgemaakt. In het meest waarschijnlijke scenario zet de bevolkingsdaling in de woondorpen tot 2027 lineair door. Het extra-krimp-scenario verwacht echter een daling van meer dan een kwart tot 2027.
- De huishoudensrimp bedraagt ongeveer twee procent over de afgelopen tien jaar. Dit is rond het regiogemiddelde. Dat betekent dat de gemiddelde huishoudensgrootte in de woondorpen relatief snel is gedaald. De komende tien jaar daalt het aantal huishoudens verder: het meest waarschijnlijke scenario rekent op een krimp van zo'n vier procent, terwijl het extra-krimp-scenario uitgaat van een krimp van ruim twaalf procent.

Naar leeftijd

- De ontgroening in de woondorpen bedraagt ruim 20 procent sinds 2007. Ter vergelijking: in alle MEDAL-gemeenten is dit iets meer dan 15 procent. In het meest waarschijnlijke scenario daalt het aantal

jongeren tot 2027 met nog eens 20 procent, in het extra-krimp-scenario is dit naar verwachting ruim 30 procent.

- De leeftijdsgroep 25 tot 45 jaar kromp de afgelopen tien jaar met ongeveer 30 procent. Dit vormt voor een groot deel een verklaring voor het relatief hoge ontgroeningspercentage in de woondorpen. De komende tien jaar daalt het aantal 25- tot 45-jarigen met zo'n negen procent in het meest waarschijnlijke scenario tot ruim 30 procent in het extra-krimp-scenario.
- Het vergrijzingspercentage voor de woondorpen ligt ruim boven het regiogemiddelde (respectievelijk 34 procent en 22 procent). In het meest waarschijnlijke scenario vergrijzen de woondorpen tot 2027 iets minder snel dan in het verleden (17 procent), terwijl het extra-krimp-scenario uitgaat van bijna zes procent vergrijzing.

Naar type

- Het aantal alleenstaanden in de woondorpen steeg de afgelopen tien jaar met ongeveer 15 procent. Dat is iets minder dan in de vijf MEDAL-gemeenten samen. Naar verwachting neemt het aantal eenpersoons huishoudens tot 2027 nog licht toe (in het meest waarschijnlijke scenario). Het extra-krimp-scenario voorspelt juist een krimp van vier procent over dezelfde periode.

- Het aantal stellen daalde in tien jaar tijd nauwelijks; de krimp bedroeg circa één procent. De komende jaren versnelt de krimp iets: in het meest waarschijnlijke scenario daalt het aantal tweepersoons huishoudens met zo'n vijf procent, terwijl dit in het extra-krimp-scenario bijna negen procent is.
- Vooral het aantal gezinnen in de woondorpen liep terug: sinds 2007 nam deze groep met ongeveer 15 procent af. Naar verwachting zwakt de krimp de komende jaren iets af, resulterend in een daling van tien procent tot 2027. Het extra-krimp-scenario is negatiever en voorspelt een daling van ruim 22 procent over dezelfde periode.

Tabel 24: Bevolkingsontwikkeling woondorpen, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012		2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1	28630	27575		26025	24675	23215	21775	20225	18545
	2			25570	21700	18860	16570	14850	13105	
0 - 15 jaar	1	5345	4705		3910	3450	3060	2880	2750	2535
	2			3840	2935	2345	2055	1885	1690	
15 - 25 jaar	1	3175	3160		2785	2610	2300	1995	1775	1695
	2			2740	2275	1865	1490	1310	1200	
25 - 45 jaar	1	7270	6100		5085	4715	4625	4550	4225	3795
	2			4995	3885	3445	3180	2995	2640	
45 - 65 jaar	1	8980	9160		9005	8165	7120	6055	5270	4815
	2			8845	7270	5775	4505	3635	3185	
65 jaar e.o.	1	3860	4450		5240	5730	6115	6300	6200	5705
	2			5145	5340	5435	5340	5025	4385	

Tabel 25: Huishoudensontwikkeling woondorpen, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012		2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1	11760	11705		11640	11410	11135	10805	10330	9790
	2				11380	10565	10010	9525	9080	8595
Alleenstaand	1	3185	3450		3715	3795	3850	3900	3765	3565
	2				3630	3535	3475	3405	3300	3105
Paar zonder kinderen	1	4080	4020		4070	3965	3850	3685	3455	3225
	2				3980	3765	3625	3425	3180	2910
Paar met kinderen	1	4500	4230		3855	3650	3435	3220	3115	2995
	2				3770	3265	2910	2690	2600	2580

3.5. Per regionaal centrum

Aan de hand van de bevolkings- en huishoudensprognose op woonmilieuniveau hebben we een uitsplitsing gemaakt naar elk van de drie regionale centra: Appingedam, Delfzijl en Uithuizen. We behandelen hieronder alleen Delfzijl en Uithuizen, omdat regionaal centrum Appingedam tevens de hele gemeente Appingedam vormt (zie daarvoor eerder dit hoofdstuk).

Delfzijl

Bevolking en huishoudens

- Het inwonertal van Delfzijl nam de afgelopen tien jaar met zo'n twaalf procent af. Naar verwachting zet deze daling tot 2027 lineair door. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een krimp van bijna 13 procent, terwijl het extra-krimp-scenario rekening houdt met een afname van meer dan een kwart.
- Het aantal huishoudens daalde sinds 2007 met acht procent. Dit ligt ver boven het gemiddelde van de drie regionale centra samen (circa drie procent). Het meest waarschijnlijke scenario verwacht nog zo'n elf procent huishoudenskrimp tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario ervan uitgaat dat de hoeveelheid huishoudens met bijna een derde krimpt.

Naar leeftijd

- De afgelopen tien jaar is het aantal jongeren in Delfzijl met 22 procent afgenomen. Deze daling zet de komende tijd naar verwachting door: het meest waarschijnlijke scenario verwacht een verdere ontgroening van 22 procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario een ontgroening van 33 procent voorspelt.
- Het aandeel 25- tot 45-jarigen daalde met ongeveer een kwart. Als gevolg van onvoldoende instroom uit de onderliggende leeftijdsgroepen, daalt het aantal 25- tot 45-jarigen naar verwachting verder. Het meest waarschijnlijke scenario gaat voor de eerstvolgende tien jaar uit van 17 procent krimp, terwijl het extra-krimp-scenario rekest op 35 procent krimp.
- De groep 45- tot 65-jarigen nam het minst af: zeven procent afname over tien jaar. Dit slaat de komende jaren om. In het meest waarschijnlijke scenario bedraagt de krimp ongeveer 22 procent tot 2027, in het extra-krimp-scenario schiet dit door naar 33 procent.
- Delfzijl vergrijsde sinds 2007 met zo'n elf procent. De komende jaren houdt dit waarschijnlijk aan: in het meest waarschijnlijke scenario stijgt het aantal 65-plussers met acht procent. Het extra-krimp-scenario houdt echter rekening met een daling van drie procent tot 2027.

Naar type

- Het aantal alleenstaanden groeide de afgelopen tien jaar nog licht met zo'n vier procent. De komende jaren wordt krimp verwacht, maar de omvang verschilt sterk per scenario. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van vijf procent krimp, terwijl het extra-krimp-scenario rekening houdt met 25 procent afname.
- De groep echtparen daalde in tien jaar tijd met circa elf procent. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht een gelijke afname voor de periode tot 2027, maar het extra-krimp-scenario voorspelt een daling van bijna 30 procent. Dit hangt samen met de verwachte krimp van de groep 45- tot 65-jarigen (vaak 'empty nesters').
- De daling van het aantal gezinnen bedroeg zo'n 18 procent sinds 2007. Het meest waarschijnlijke scenario gaat uit van een krimp van bijna 20 procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario een forsere uitstroom van het aantal gezinnen verwacht: 41 procent.

Tabel 26: Bevolkingsontwikkeling Delfzijl (plaats), in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1	16515	15485	14660	13815	12800	11785	10675	9540
	2			14395	12220	10550	9160	8105	7015
0 - 15 jaar	1	2655	2305	2075	1900	1690	1545	1340	1200
	2			2035	1575	1290	1125	1015	855
15 - 25 jaar	1	1940	1660	1505	1355	1160	985	895	825
	2			1475	1160	915	715	640	565
25 - 45 jaar	1	4035	3395	3040	2745	2520	2265	1980	1745
	2			2985	2355	1940	1655	1435	1225
45 - 65 jaar	1	4475	4365	4185	3790	3255	2715	2295	2010
	2			4110	3385	2735	2120	1700	1445
65 jaar e.o.	1	3415	3760	3855	4020	4180	4270	4170	3760
	2			3785	3750	3665	3540	3305	2925

Tabel 27: Huishoudensontwikkeling Delfzijl (plaats), in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1	7470	7335	6905	6580	6105	5330	4485	3515
	2			6825	5810	4685	3660	2685	1805
Alleenstaand	1	2585	2790	2715	2635	2570	2250	1875	1400
	2			2685	2445	1995	1540	1060	680
Paar zonder kinderen	1	2405	2350	2140	2035	1890	1705	1460	1170
	2			2115	1785	1495	1215	930	645
Paar met kinderen	1	2485	2195	2050	1905	1650	1380	1155	940
	2			2025	1580	1195	905	695	480

Uithuizen

Bevolking en huishoudens

- Het inwonertal van Uithuizen liep sinds 2007 met ongeveer drie procent terug. Naar verwachting zet deze ontwikkeling de komende jaren in gelijke pas door. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht een daling van twee procent, terwijl het extra-krimp-scenario uitgaat van bijna zeven procent bevolkingskrimp.
- Het aantal huishoudens in Uithuizen nam – net als in Appingedam – de afgelopen jaren met een kleine vier procent toe. Een deel van de groei in Uithuizen wordt veroorzaakt door de toestroom van werknemers uit de Eemshaven, die veelal (tijdelijke) eenpersoons huishoudens vormen. Toch was ook in eerdere jaren een beperkte groei waarneembaar. In het meest waarschijnlijke scenario stijgt het aantal huishoudens nog met twee procent tot 2027, terwijl het extra-krimp-scenario uitgaat van een daling van twaalf procent.

Naar leeftijd

- Het aantal jongeren in Uithuizen daalde sinds 2007 met circa zeven procent. Dat is relatief weinig in vergelijking met het regiogemiddelde. Vooral het aantal 15- tot 25-jarigen bleef stabiel. De verwachting is dat groep jongeren ook de komende jaren op peil blijft. In het meest

waarschijnlijke scenario bedraagt de krimp bijna negen procent, in het extra-krimp-scenario is dit zo'n 14 procent.

- Het aantal 25- tot 45-jarigen daalde met ongeveer een kwart. Mede door het gelijkblijvende aantal 15- tot 25-jarigen slaat de krimp de komende tien jaar om in een lichte groei van twee procent. Het extra-krimp-scenario pakt negatiever uit en voorspelt een krimp van 15 procent.
- Uithuizen vergrijsde de afgelopen tien jaar relatief sterk: circa 27 procent toename van het aantal 65-plussers. Daarmee ligt het percentage hoger dan in de andere twee regionale centra. De komende tien jaar ligt het vergrijzingspercentage op circa 20 procent, zowel volgens het meest waarschijnlijke scenario als het extra-krimp-scenario.

Naar type

- Het aantal alleenstaanden in Uithuizen groeide sinds 2007 met iets meer dan een kwart. Overigens zijn de extra huishoudens als gevolg van het werk in de Eemshaven hierin meegerekend. Het meest waarschijnlijke scenario ziet nog een lichte groei van de eenpersoons huishoudens tot 2027 (circa zes procent). Het extra-krimp-scenario gaat uit van een daling van ruim twaalf procent.

- Het aantal koppels nam af met ongeveer zeven procent. De komende jaren groeit deze groep naar alle waarschijnlijkheid weer licht (mede doordat het aantal jonge huishoudens toeneemt). Het extra-krimp-scenario verwacht overigens een lichte daling van vier procent tot 2027.
- De daling van het aantal gezinnen lag in Uithuizen rond de tien procent. Het meest waarschijnlijke scenario verwacht dat de daling tot 2027 iets afneemt en komt uit op vijf procent krimp. Het extra-krimp-scenario rekent op een krimp van bijna 20 procent.

Tabel 28: Bevolkingsontwikkeling Uithuizen, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Bevolking totaal	1	5045	4990	4925	4875	4825	4780	4720	4655
	2			4845	4645	4515	4415	4340	4265
0 - 15 jaar	1	805	805	715	640	615	640	660	660
	2			700	605	570	550	565	565
15 - 25 jaar	1	505	505	515	500	450	400	385	390
	2			505	480	430	385	365	370
25 - 45 jaar	1	1210	1010	895	880	920	925	890	855
	2			880	760	745	745	760	745
45 - 65 jaar	1	1460	1460	1440	1340	1205	1065	970	950
	2			1420	1305	1155	975	845	825
65 jaar e.o.	1	1060	1210	1360	1520	1635	1745	1820	1800
	2			1340	1495	1620	1760	1805	1760

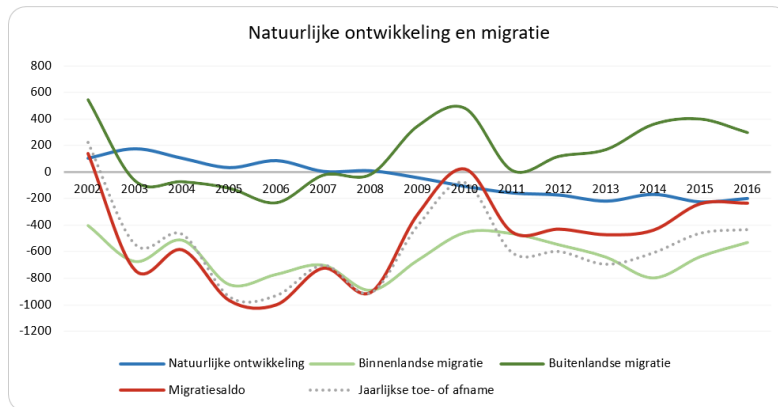
Tabel 29: Huishoudensontwikkeling Uithuizen, in twee scenario's (meest waarschijnlijk (1) en extra krimp (2)), afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en berekening KAW o.b.v. regionale IPB-prognose (2016).

		2007	2012	2017	2022	2027	2032	2037	2042
Huishoudens totaal	1	2205	2225	2305	2345	2365	2355	2325	2245
	2			2265	2100	1995	1930	1835	1695
Alleenstaand	1	750	800	965	1010	1025	1030	1035	995
	2			945	860	830	835	805	750
Paar zonder kinderen	1	750	735	705	725	735	720	695	665
	2			690	685	660	630	585	520
Paar met kinderen	1	705	690	635	615	605	605	595	585
	2			625	555	505	465	445	430

3.6. Geboorte, sterfte en migratie

Het natuurlijk verloop van de bevolking en langdurige trends in migratie vormen de belangrijkste input voor de bevolkings- en huishoudensprognose die we in dit hoofdstuk gebruiken. De onderstaande figuur laat voor de MEDAL-gemeenten zien hoe beide factoren zich de afgelopen vijftien jaar ontwikkelden. Bij de factor migratie maken we onderscheid tussen binnenlandse en buitenlandse migratie, resulterend in een migratiesaldo.

Figuur 8: Natuurlijke ontwikkeling en migratie in de MEDAL-gemeenten (periode 2002-2016). Migratie is onderverdeeld naar binnenlandse en buitenlandse migratie, resulterend in een saldo. Bron: CBS (2017).

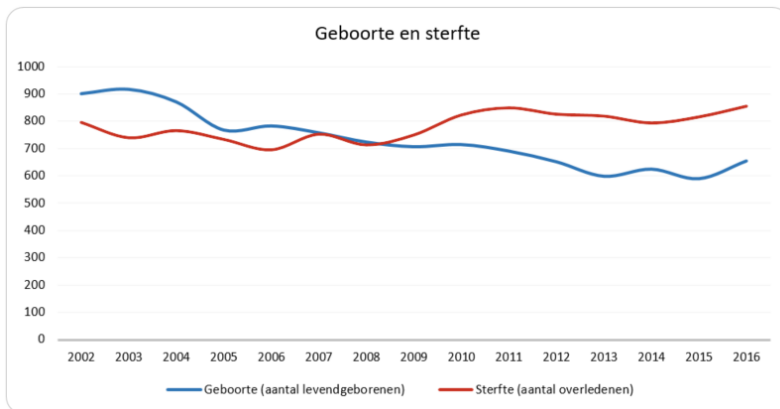
Ontwikkelingen op regionaal niveau

- Het geboortesaldo is relatief constant, maar laat wel een dalende trend zien. Sinds de jaren 2007-2008 is het geboortecijfer negatief, wat betekent dat het aantal sterftegevallen hoger ligt dan het aantal geboorten (zie Figuur 9).
- Jaarlijks verliest het gebied gemiddeld zo'n 600 inwoners. De afgelopen zeven jaar is het migratiesaldo minder negatief dan voor 2010, maar het sterfteoverschot zorgt ervoor dat de bevolkingsdaling per saldo nauwelijks is veranderd.
- Het aantal buitenlandse migranten lag tussen 2008 en 2011 relatief hoog. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de instroom van (vooral Oost-Europese) werknemers voor de bouw van de Eemshaven. Doordat zij vaak op basis van tijdelijke contracten werkten, daalde het saldo vanaf 2011 weer tot rond de nullijn. Overigens is het aannemelijk dat de werkelijke instroom van arbeidsmigranten tussen 2008 en 2011 hoger lag. Niet elke arbeidsmigrant schrijft zich in bij de gemeente, waardoor de 'geregistreeerde migratie' lager uitvalt dan de feitelijke instroom.
- Opvallend is dat juist Delfzijl over de periode 2008-2011 een verhoogde instroom van migranten kende, en niet Eemshaven, waar de Eemshaven onder valt. Een logische verklaring hiervoor zijn de

woningmarkten in beide gebieden: in Eemsmond was de woningmarkt minder ontspannen dan in Delfzijl, waardoor de werknemers juist in Delfzijl woonruimte konden vinden, en op minder grote schaal in Eemsmond zelf.

- De verhoging van het aantal buitenlandse migranten na 2013 heeft te maken met de instroom van statushouders. Van de vijf gemeenten kende Delfzijl de grootste groei. Dit is logisch, want Delfzijl is de enige gemeente in het MEDAL-gebied met een asielzoekerscentrum.

Figuur 9: Geboorte en sterfte in de MEDAL-gemeenten (periode 2002-2016). Bron: CBS (2017).

Ontwikkelingen per gemeente

Het merendeel van de verhuisbewegingen vindt plaats over een korte afstand, bijvoorbeeld binnen een gemeente of tussen een gemeente en haar buurgemeenten. Daarom brachten we op basis van microdata van het CBS welke verhuisrelaties er tussen gemeenten in en rondom het MEDAL-gebied bestaan. We maakten hierbij een uitsplitsing naar verschillende leeftijdsgroepen.

Hierna geven we voor elk van de MEDAL-gemeenten de top-5 positieve en negatieve migratiesaldi met omliggende gemeenten weer. We keken daarbij naar de directe buurgemeenten van elke gemeente, plus de gemeenten die daaraan grenzen. Omdat veel MEDAL-gemeenten een sterke migratierelatie hebben met Groningen, Assen en Amsterdam, namen we deze steden apart in de analyse mee. De rij 'totaal' geeft de optelsom van alle verhuisbewegingen binnen elke leeftijdsgroep weer. De aantallen hebben betrekking op de periode 2008-2015.

De Marne

- Het migratiesaldo in de gemeente De Marne schommelt vrij constant tussen de -50 en -100 inwoners per jaar. Het geboortesaldo is stabiel en beweegt zich rond de nullijn. Daarmee heeft De Marne absoluut en relatief gezien de kleinste demografische bewegingen binnen het MEDAL-gebied.
- Tussen 2008 en 2015 verloor De Marne personen uit alle leeftijdsgroepen, behalve 25- tot 40-jarigen. Vooral de gemeenten Groningen en Zuidhorn leveren per saldo gezinnen (al dan niet met kinderen) aan De Marne. Dat geldt in mindere mate ook voor Grootegast en Delfzijl. Er vertrokken per saldo juist gezinnen naar Eemsum, Leek en Bedum.
- Het migratiesaldo van jongeren tussen de 15 en 25 jaar is alleen negatief bij de gemeente Groningen. Het gaat hier vooral om studenten. Met andere gemeenten is het saldo in evenwicht. Daarnaast valt op dat De Marne een relatief grote uitstroom van ouderen naar buurgemeente Winsum kent. Dat komt door de aanwezigheid van een verzorgingshuis, dat in De Marne afwezig is.
- Opvallend is dat Amsterdam in de top-5 gemeenten voorkomt waarmee De Marne een positieve migratierelatie heeft. Vermoedelijk zorgt de landschappelijke kwaliteit (rust, ruimte) ervoor dat De Marne gewild is onder Randstedelingen.

- De helft van alle personen die tussen 2008 en 2015 in De Marne een verhuisbeweging maakten, deed dit binnen zijn of haar eigen gemeente. De rest verhuisde naar gemeenten rondom De Marne of gemeenten elders in Groningen of Nederland. Daarmee is de binding met De Marne vergelijkbaar met de binding in de rest van het MEDAL-gebied.

Figuur 10: Top-5 gemeenten waarmee De Marne een positieve of negatieve migratierelatie heeft (rood = negatief migratiesaldo). Afrondingsverschillen kunnen ervoor zorgen dat de optelsom van aantallen niet gelijk is aan het totaal. Bron: CBS microdata (2016).

De Marne	0-15	15-25	25-40	40-65	65-85	85+	totaal
Groningen	10	-260	30	-15	-10	-5	-245
Winsum	-10	0	5	-25	-45	-40	-120
Eemsum	-35	-5	-20	-15	-10	-5	-85
Leek	-5	0	-10	-10	-5	-5	-35
Bedum	-10	-5	-10	0	0	0	-25
Amsterdam	5	-5	0	5	0	0	10
Delfzijl	5	0	5	0	0	-5	10
Loppersum	10	0	0	0	0	0	10
Grootegast	5	0	5	0	0	0	15
Zuidhorn	0	10	20	0	-5	-5	25
totaal	-45	-355	60	-5	-115	-75	-530

Eemsmond

- De gemeente Eemsmond heeft een sterk fluctuerend migratiesaldo: voor 2006 verloor de gemeente jaar op jaar relatief veel inwoners door migratie (ook tijdelijk door emigratie naar het buitenland), terwijl het migratiesaldo de laatste jaren constanter is en zich beweegt tussen de -100 en -200 personen. Uitzondering is het jaar 2015, waarin werknemers uit de Eemshaven zich in de gemeente vestigden.
- Over de periode 2008-2015 is het aantal 0- tot 15-jarigen en 25- tot 40-jarigen per saldo toegenomen. Dat wijst erop dat Eemsmond een gewilde gemeente is voor jonge gezinnen met kinderen. Andersom raakte Eemsmond een grote groep 15- tot 25-jarigen kwijt, met name aan de gemeente Groningen, maar ook aan gemeenten als Loppersum, Assen en Appingedam. Daarnaast kende Eemsmond een uitstroom van 65-plussers, vooral naar Winsum en Delfzijl. Dat hangt mede samen met de aanwezigheid van verzorgingshuizen in deze gemeenten.
- Eemsmond kende vooral een instroom aan personen uit de directe buurgemeenten De Marne en Loppersum. Dat geldt voor vrijwel alle leeftijdsgroepen.
- Inwoners van Eemsmond verhuizen relatief vaak binnen hun eigen gemeente: van alle verhuisbewegingen tussen 2008 en 2015 vond zo'n 60 procent binnen de gemeentegrenzen van Eemsmond plaats. Dat is

meer dan in de andere MEDAL-gemeenten. Vermoedelijk speelt de grote oppervlakte van Eemsmond hierin mede een rol.

Figuur 11: Top-5 gemeenten waarmee Eemsmond een positieve of negatieve migratierelatie heeft (rood = negatief migratiesaldo). Afrondingsverschillen kunnen ervoor zorgen dat de optelsom van aantallen niet gelijk is aan het totaal. Bron: CBS microdata (2016).

Eemsmond	0-15	15-25	25-40	40-65	65-85	85+	totaal
Groningen	50	-435	20	0	-20	5	-385
Winsum	-30	-5	0	-15	-25	-30	-105
Assen	-25	-10	-15	-20	-5	0	-75
Appingedam	-10	-15	-20	-15	-5	-5	-60
Delfzijl	-10	10	-5	-5	-15	-20	-45
Ten Boer	-5	0	0	10	5	-5	5
Dongeradeel	5	5	5	0	0	0	10
Oldambt	10	5	0	5	-5	0	15
Loppersum	20	-20	25	20	15	-10	45
De Marne	35	5	20	15	10	5	85
totaal	5	-660	20	-30	-65	-85	-815

Delfzijl

- De gemeente Delfzijl verliest elk jaar tussen de 300 en 600 inwoners door binnenlandse migratie. Sinds 2009 valt het totale migratiesaldo minder negatief uit, doordat Delfzijl een vrij hoge instroom van migranten uit het buitenland heeft. Het asielzoekerscentrum draagt daar mede aan bij. Opvallend is bovendien dat veel buitenlandse migranten daarna als binnenlandse migrant doorstromen naar andere gemeenten (bijvoorbeeld als statushouder of naar het opvangcentrum in Ter Apel).
- Over de periode 2008-2015 kende Delfzijl onder alle leeftijdsgroepen een netto uitstroom, behalve onder 85-plussers, waar het saldo licht positief is. De instroom van 85-plussers is gerelateerd aan de aanwezigheid van verzorgingshuizen en komt vooral uit gemeenten waar deze verzorgingshuizen niet of minder aanwezig zijn. Overigens verloor Delfzijl per saldo een klein aantal 85-plussers aan buurgemeente Appingedam.
- Er verhuisden relatief veel personen van Delfzijl naar de stad Groningen. Het gaat daarbij niet alleen om 15- tot 25-jarigen, maar ook om jonge gezinnen, al dan niet met kinderen. Omgekeerd verhuisden er per saldo gezinnen vanuit Bellingwedde en Eemsmond naar Delfzijl. Ook Loppersum zorgt onder bijna alle leeftijdsgroepen voor een plus op de migratiebalans.

- Ongeveer de helft van alle verhuisbewegingen die tussen 2008 en 2015 in Delfzijl werden gemaakt, vonden plaats binnen de gemeente. Daarmee is de binding met de eigen gemeente vergelijkbaar met de binding in andere MEDAL-gemeenten.

Figuur 12: Top-5 gemeenten waarmee Delfzijl een positieve of negatieve migratierelatie heeft (rood = negatief migratiesaldo). Afrondingsverschillen kunnen ervoor zorgen dat de optelsom van aantallen niet gelijk is aan het totaal. Bron: CBS microdata (2016).

Delfzijl	0-15	15-25	25-40	40-65	65-85	85+	totaal
Groningen	-25	-615	-185	-75	-5	0	-910
Appingedam	-45	-135	-30	-65	-75	-15	-360
Oldambt	-40	-20	-10	-30	-5	0	-105
Amsterdam	0	-25	-45	-5	0	0	-70
Assen	-15	-20	-15	-20	0	0	-70
De Marne	-5	0	-5	0	0	5	-10
Ten Boer	0	0	-10	0	-5	5	-10
Eemsmond	10	-10	5	5	15	20	45
Bellingwedde	5	10	20	10	0	0	50
Loppersum	10	20	0	15	15	15	80
totaal	-520	-1335	-875	-395	-90	10	-3200

Appingedam

- Het demografisch verloop in de gemeente Appingedam schommelt sterk. Het geboortesaldo is al geruime tijd negatief, maar de instroom door binnenlandse migratie is relatief hoog en compenseert de natuurlijke krimp. Sinds 2010 gaat het om gemiddeld 40 personen per jaar, resulterend in een migratiesaldo in dezelfde orde van grootte. De laatste jaren verliest Appingedam overigens enkele tientallen bewoners per jaar, vooral door een gebrek aan natuurlijke aanwas.
- Over de periode 2008-2015 kende Appingedam een netto instroom onder alle leeftijdsgroepen, behalve onder de 15- tot 25-jarigen. In vergelijking met omliggende gemeenten met een vergelijkbaar inwonertal is de uitstroom van het aantal jongvolwassenen relatief beperkt. Daarnaast valt op dat Appingedam relatief veel 15- tot 25-jarigen uit Delfzijl weet aan te trekken. De gemeenten waar Appingedam wél een negatieve migratierelatie mee heeft, zijn grotere gemeenten als Groningen, Assen en Amsterdam. Daarmee lijkt Appingedam binnen de regio een gunstige positie in te nemen.
- Ruim de helft van de verhuisbewegingen die in de periode 2008-2015 in Appingedam werden gemaakt, vond plaats binnen de gemeentegrenzen. Daarbij geldt wel dat de binding tussen 2012 en 2015 iets lager lag dan tussen 2008 en 2011. Mogelijk wordt deze schommeling veroorzaakt door de beperkte omvang van de gemeente

in combinatie met een gering aantal woningen dat de laatste jaren is gebouwd, waardoor men bij verhuizing sneller genoodzaakt is uit te wijken naar buurgemeenten.

Figuur 13: Top-5 gemeenten waarmee Appingedam een positieve of negatieve migratierelatie heeft (rood = negatief migratiesaldo). Afrondingsverschillen kunnen ervoor zorgen dat de optelsom van aantallen niet gelijk is aan het totaal. Bron: CBS microdata (2016).

Appingedam	0-15	15-25	25-40	40-65	65-85	85+	totaal
Groningen	10	-245	-25	-20	5	0	-275
Amsterdam	-5	-10	-10	0	0	0	-20
Assen	5	5	-15	-10	-5	0	-15
Hoogezand-Sappemeer	-5	-5	-10	5	10	0	-15
Bedum	-5	-5	0	0	5	-5	-5
Oldambt	0	0	-5	10	10	0	15
Slochteren	5	25	0	0	5	5	35
Eemsumond	10	15	20	15	5	5	60
Loppersum	45	5	50	25	30	5	155
Delfzijl	45	135	30	65	75	15	360
totaal	100	-165	25	90	125	10	180

Loppersum

- De gemeente Loppersum heeft al jaren te maken met een negatief migratiesaldo, vrijwel alleen veroorzaakt door binnenlandse migratie. De jaarlijkse bevolkingskrimp valt iets lager uit, doordat Loppersum jarenlang een licht positief geboortesaldo heeft gekend (sinds 2012 ligt dit rond het nulpunt).
- Over de periode 2008-2015 kende Loppersum een netto uitstroom onder alle leeftijdsgroepen. De uitstroom van 15- tot 25-jarigen was per saldo het grootst. Ook de uitstroom van 40- tot 65- en 65- tot 85-jarigen was, zeker in vergelijking met omliggende gemeenten, relatief omvangrijk. Daarbij is de uitstroom van 65- tot 85-jarigen deels te wijten aan de aanwezigheid van verzorgingstehuizen in Delfzijl en Appingedam.
- Het negatieve migratiesaldo was het grootst bij de gemeenten Groningen, Appingedam en Delfzijl. Er verhuizen vooral gezinnen met kinderen vanuit Loppersum naar buurgemeenten. Omgekeerd kent Loppersum een relatief hoge instroom van jonge gezinnen uit de stad Groningen. Daardoor blijft het negatieve saldo onder 25- tot 40-jarigen enigszins beperkt. Het licht positieve saldo onder 85-plussers kan verklaard worden door de aanwezigheid van verschillende verzorgingshuizen in de gemeente Loppersum.

- Het aantal verhuisbewegingen dat tussen 2008 en 2015 binnen de gemeente Loppersum plaatsvond, ligt lager dan in de andere MEDAL-gemeenten (circa 40 procent). De binding over de periode 2012-2015 verschilt nauwelijks met de binding in de periode ervoor (voordat de bevestigingsproblematiek in volle omvang zichtbaar werd). Een verklaring voor het verschil moet dan ook buiten de bevingen gezocht worden.

Figuur 14: Top-5 gemeenten waarmee Loppersum een positieve of negatieve migratierelatie heeft (rood = negatief migratiesaldo). Afrondingsverschillen kunnen ervoor zorgen dat de optelsom van aantallen niet gelijk is aan het totaal. Bron: CBS microdata (2016).

Loppersum	0-15	15-25	25-40	40-65	65-85	85+	totaal
Groningen	45	-325	75	15	0	-5	-195
Appingedam	-45	-5	-50	-25	-30	-5	-155
Delfzijl	-10	-20	0	-15	-15	-15	-80
Bedum	-15	-5	-25	-10	-5	5	-55
Eemsum	-20	20	-25	-20	-15	10	-45
Oldambt	-5	0	-5	0	0	0	-15
Menterwolde	5	-5	-5	-5	0	0	-5
De Marne	0	0	5	0	0	0	0
Ten Boer	5	5	5	5	-5	-5	10
Hoogezand-Sappemeer	10	0	5	0	0	0	15
totaal	-30	-460	-15	-105	-120	-25	-750

Verhuissaldi per jaar, per gemeente, in vergelijking met omliggende gebieden

De tabel hierna geeft op basis van microdata van het CBS voor elke MEDAL-gemeente weer hoeveel personen er binnen de gemeente verhuisden, hoeveel personen zich vestigden (van buiten de gemeente) en hoeveel personen uit de gemeente vertrokken. We berekenden dit voor de periode 2008-2015, waarbij we de saldi per jaar presenteren.

We onderzochten bovendien of de aardbevingen in het gebied van invloed zijn geweest op het werkelijke verhuisgedrag van mensen. Daarom knipten we het tijdvak 2008-2015 op in twee delen: tot en met 2012 en vanaf 2012. In dat jaar vond de tot nog toe zwaarste beving plaats, bij Huizinge in de gemeente Loppersum.

- Het totale aantal verhuizingen over de periode 2012-2015 verschilt nauwelijks van het aantal in de periode 2008-2011. Dat geldt zowel in absolute aantallen als relatief en zowel voor binnengemeentelijke verhuizingen als voor verhuizingen tussen gemeenten. Bij sommige gemeenten is het saldo over de periode 2012-2015 zelfs minder negatief dan over de periode 2008-2011. Er lijkt dus geen directe

relatie te bestaan tussen de bevingsproblematiek en het aantal verhuizingen in de bevingsgemeenten. Deze conclusie wordt ondersteund door recent onderzoek van het CBS naar de ontwikkelingen van de woningmarkt in het aardbevingsgebied⁴.

- Het effect van de crisis is wel terug te zien in het totale aantal verhuisbewegingen. In de gemeenten De Marne, Eemsum en Loppersum vonden in 2010-2011 de minste verhuisbewegingen plaats. Doordat de woningmarkt stagneerde, raakten woningen minder snel verkocht, waardoor potentiële migratiestromen uitbleven. Men wilde dus wel weg, maar kon dat simpelweg niet. Voor de gemeenten Delfzijl en Appingedam geldt dat beeld overigens niet. Het aantal verhuisbewegingen fluctueerde daar tijdens de crisisjaren sterk en lag toen structureel lager dan het aantal verhuisbewegingen in 2008 en 2015 (voor de crisis en aan het eind van de crisis).
- Overigens kunnen de aardbevingen tot een vergelijkbare stagnatie leiden op de woningmarkt leiden. De migratieaantallen tot en met 2015 wijzen echter niet op dit verband.

⁴ Zie de rapportage "Woningmarktontwikkelingen rondom het Groningenveld. 1^e kwartaal 1995 tot en met 2^e kwartaal 2017"

Figuur 15: Verhuisbewegingen binnen, van en naar de MEDAL-gemeenten (periode 2008-2015). Op MEDAL-niveau zijn alleen de saldi weergegeven, omdat bijvoorbeeld het aantal vestigingen in het MEDAL-gebied ongelijk is aan de optelsom van de waarden per gemeente. Bron: CBS microdata (2016).

Jaar:		M	E	D	A	L	MEDAL
2008	binnen	475	845	1480	655	395	
	gevestigd	335	565	890	565	425	
	vertrokken	455	650	1380	590	595	
2009	binnen	425	750	1205	540	300	
	gevestigd	355	495	880	485	355	
	vertrokken	410	585	1205	525	500	
2010	binnen	415	645	1060	555	290	
	gevestigd	345	425	820	465	375	
	vertrokken	365	490	1135	450	450	
2011	binnen	325	710	1170	725	235	
	gevestigd	290	430	945	535	375	
	vertrokken	360	540	1230	445	465	
2012	binnen	325	685	940	655	335	
	gevestigd	295	410	835	515	420	
	vertrokken	385	575	1140	495	440	
2013	binnen	395	705	980	480	265	
	gevestigd	320	380	820	510	375	
	vertrokken	435	555	1150	450	460	
2014	binnen	425	725	1105	495	295	
	gevestigd	370	420	845	565	415	
	vertrokken	435	530	1455	540	460	

2015	binnen	425	745	1185	560	275	
	gevestigd	415	525	980	590	405	
	vertrokken	410	550	1515	555	520	
gemiddeld 2008 t/m 2011	binnen	410	740	1230	620	305	
	gevestigd	330	480	885	510	380	
	vertrokken	400	565	1240	500	505	
gemiddeld 2012 t/m 2015	binnen	395	715	1050	545	290	
	gevestigd	350	435	870	545	405	
	vertrokken	415	550	1315	510	470	
saldo	2008	-120	-85	-495	-25	-170	-890
	2009	-55	-90	-325	-40	-150	-660
	2010	-25	-65	-315	15	-75	-460
	2011	-70	-110	-285	90	-90	-465
	2012	-90	-165	-300	25	-20	-555
	2013	-110	-175	-330	60	-85	-640
	2014	-65	-105	-610	25	-45	-800
2015	5	-25	-540	35	-115	-635	
	2008 t/m 2011	-265	-345	-1420	40	-485	-2480
	2012 t/m 2015	-260	-470	-1780	145	-265	-2630
% van totaal aantal verhuizingen 2008 t/m 2011	binnen	52,9%	58,6%	53,7%	55,0%	40,8%	
	gevestigd	21,4%	19,0%	19,3%	22,7%	25,6%	
	vertrokken	25,7%	22,4%	27,0%	22,3%	33,7%	
% van totaal aantal verhuizingen 2012 t/m 2015	binnen	50,6%	59,2%	49,1%	50,9%	40,1%	
	gevestigd	22,6%	18,0%	20,3%	25,4%	27,7%	
	vertrokken	26,8%	22,8%	30,7%	23,7%	32,2%	

Vergelijking met krimpgemeenten buiten bevingingsgebied

Om erachter te komen of krimpgemeenten buiten het aardbevingingsgebied vergelijkbare migratiesaldi hebben als de MEDAL-gemeenten, voerden we dezelfde analyse uit voor vier gemeenten in Oost-Groningen: Oldambt, Menterwolde, Pekela en Veendam. Deze gemeenten vallen buiten de contouren van het bevingingsgebied. De onderstaande tabel laat de saldi voor deze gemeenten zien.

Tabel 30: Migratiesaldi in krimpgemeenten buiten het aardbevingingsgebied (periode 2008-2015). Bron: CBS microdata (2016).

Jaar:	M	V	P	O	totaal
2008	-10	-15	-155	115	-65
2009	-15	-10	-180	-5	-215
2010	-120	-45	-230	-10	-400
2011	-55	-45	-155	-145	-400
2012	5	30	-125	-160	-255
2013	-110	-20	-305	-50	-485
2014	-40	-45	-355	-35	-480
2015	35	-90	-350	-30	-435
2008 t/m 2011	-200	-115	-720	-40	-1075
2012 t/m 2015	-115	-125	-1135	-275	-1655

Uit de tabel blijkt dat de migratiesaldi voor de vier Oost-Groninger ook negatief zijn, zowel over de periode 2008-2011 als over de periode 2012-

2015. De krimp over de periode na 2012 is naar verhouding zelfs sterker dan de krimp in het aardbevingingsgebied. Dit bevestigt de eerdere conclusie dat de aardbevingen (nog) geen invloed lijken te hebben op de bevolkingsontwikkeling in de MEDAL-gemeenten.

Vergelijking met gemeenten rondom de stad Groningen, binnen en buiten het aardbevingingsgebied

Sinds een aantal jaren profiteren gemeenten rondom de stad Groningen van de gespannen stedelijke woningmarkt. De gemeenten ten noordoosten van Groningen vallen binnen het aardbevingingsgebied, de gemeenten ten zuidwesten ervan niet. Om na te gaan of de aardbevingen effect hebben op verhuizingen van en naar deze gemeenten, berekenden we de migratiesaldi voor vijf gemeenten ten noordoosten (Winsum, Bedum, Ten Boer, Slochteren en Hoogezand-Sappemeer) en ten zuidwesten van de stad (Zuidhorn, Leek, Noordenveld, Haren en Tynaarlo). De tabel op de volgende pagina laat de saldi zien.

Tabel 31: Migratiesaldi in gemeenten rondom de stad Groningen, binnen het bevinggebied (bovenste helft van de tabel) en buiten het bevinggebied (onderste helft) (periode 2008-2015). Bron: CBS microdata (2016).

Jaar:	HS	W	B	TB	S	totaal
2008	120	110	-120	140	55	305
2009	110	-25	-60	-25	-60	-60
2010	-15	-20	10	20	-80	-90
2011	-110	-80	-20	-20	-20	-250
2012	-175	-75	10	25	50	-160
2013	-205	-30	-65	-10	-65	-375
2014	65	-45	-90	-15	0	-90
2015	-80	-115	-15	-55	110	-160
2008 t/m 2011	105	-15	-195	110	-105	-95
2012 t/m 2015	-400	-265	-160	-55	90	-785

Jaar:	H	T	N	L	Z	totaal
2008	0	295	-205	65	35	190
2009	25	195	-330	-115	40	-185
2010	85	60	-40	-50	-15	40
2011	35	10	155	-55	-25	120
2012	325	110	85	125	-40	600
2013	230	80	95	-10	45	440
2014	210	70	65	-130	-60	150
2015	-275	365	-30	110	50	220
2008 t/m 2011	145	560	-420	-150	30	165
2012 t/m 2015	490	620	210	95	-10	1405

We zien dat er een duidelijk verschil bestaat in de migratiesaldi voor de gemeenten ten noordoosten van de stad Groningen, waar de aardbevingen een rol spelen, en de gemeenten ten zuidwesten van de stad, waar geen bevingen zijn. Voor 2012, toen de gevolgen van de aardbevingen in hun volle omvang duidelijk werden, kenden de gemeenten ten noordoosten van de stad een licht negatief migratiesaldo. Het saldo voor de gemeenten ten zuidwesten van de stad was toen licht positief, maar de verschillen tussen beide gebieden waren relatief beperkt. De crisis op de woningmarkt zorgde hier mede voor. Na 2012 werden de verschillen vele malen extremer: het *negatieve* migratiesaldo van de noordoostelijke gemeenten nam met een factor 8 toe, terwijl het *positieve* saldo van de zuidwestelijke gemeenten juist met een factor 8 toenam.

Uit de cijfers blijkt dus dat de gemeenten rondom de stad Groningen waar aardbevingen een rol spelen in veel mindere mate profiteren van de suburbanisatie van de stad dan gemeenten waar de bevingen geen rol spelen. Het is aannemelijk dat de aanwezigheid van de aardbevingen hier een belangrijke rol in speelt.

Vergelijking met het Westerkwartier

We vergeleken de migratieaantallen van de MEDAL-gemeenten ook met die voor het Westerkwartier, een regio die ruimtelijk erg lijkt op Noordoost-Groningen, maar waar de aardbevingen geen rol spelen. De tabel hieronder geeft de aantallen weer.

Tabel 32: Migratiesaldi in het Westerkwartier (periode 2008-2015). Bron: CBS microdata (2016).

Jaar:	L	Z	G	M	totaal
2008	65	35	-80	70	90
2009	-115	40	-120	90	-105
2010	-50	-15	15	0	-50
2011	-55	-25	10	-115	-180
2012	125	-40	-85	-70	-70
2013	-10	45	-75	-45	-85
2014	-130	-60	-60	-70	-320
2015	110	50	0	-35	125
2008 t/m 2011	-150	30	-175	45	-245
2012 t/m 2015	95	-10	-220	-215	-350

We zien dat ook in het Westerkwartier de migratiesaldi negatief zijn, zowel voor de periode 2008-2011 als de periode 2012-2015. Het lijkt er dus op dat de nabijheid van de stad de belangrijkste factor vormt bij het verklaren van de aantrekkelijkheid van gemeenten, en dat dit effect

wordt afgezwakt c.q. teniet gedaan wordt bij gemeenten die óók te maken hebben met de aardbevingsproblematiek. Zij profiteren niet van het overdrukeffect van de stedelijke woningmarkt. Overigens hoort een gedeelte van het Westerkwartier (Leek, Zuidhorn) bij het gebied ten zuidwesten van de stad Groningen, waar de overdruk zich op concentreert. Dat is ook terug te zien: deze gemeenten hebben na 2012 niet of nauwelijks negatieve migratiesaldi (Zuidhorn kent een licht negatief saldo, maar recentere cijfers wijzen erop dat de trend die in 2015 inzette – een toenemende groei – zich de komende tijd doorzet).

4. Samenstelling van de woningvoorraad

4.1. Introductie en samenvatting

Het vorige hoofdstuk richtte zich op de huidige en toekomstige vraag naar woningen. In dit hoofdstuk brengen we het huidige aanbod aan woningen in beeld. We schetsen de samenstelling van de huidige woningvoorraad, naar eigendom, type, bouwjaar, oppervlakte, prijsklasse, duurzaamheid en geschiktheid voor mensen met een zorgvraag. Specifiek voor de sociale huurvoorraad brengen we ook de kwaliteit van de woningen in beeld.

In het kort

Eigendom: Regionaal is 30 procent van de woningvoorraad een sociale huurwoning (minder dan 20 procent in de woondorpen, bijna 40 procent in de regionale centra). Ongeveer zes procent is particuliere huur, de resterende 64 procent is koop. De gemeenten De Marne en Loppersum kennen veel kleinere dorpen en hebben een hoog aandeel koopwoningen.

Type: Hoe groter de plaats (regionale centra), hoe hoger het aandeel rijwoningen en appartementen (vaak ook met lift) en hoe kleiner het dorp (woondorpen), hoe meer vrijstaande woningen er staan. De centrumdorpen nemen een middenpositie in, met een hoog aandeel tweekappers. Dit beeld geldt voor zowel de huur- als de koopvoorraad.

Bouwjaar: In woondorpen is het aandeel vooroorlogse woningen bijna de helft. In centrumdorpen is dit een derde, in de regionale centra een op de vijf en specifiek in Delfzijl minder dan een op de tien. In Delfzijl is het aandeel woningen uit de periode 1945-1990 groot, ondanks de grote transformaties die er al geweest zijn. In Uithuizen en Appingedam ligt het zwaartepunt op de periode na 1990. De centrumdorpen nemen – ook qua bouwjaar – een middenpositie in en kennen vaak een mix van oudere en nieuwere woningen.

Oppervlakte: Ook het woonoppervlak houdt verband met het soort dorp en de dominante woningtypes: in woondorpen zijn woningen vaak relatief groot (modus op groter dan 125 m²), in regionale centra en centrumdorpen kleiner (modus tussen 100 en 125 m²). Appingedam kent relatief veel kleine woningen (kleiner dan 100 m²), Delfzijl juist weinig.

Huurprijzen en energielasten bij corporaties: In de woondorpen hebben sociale huurwoningen gemiddeld een lagere huurprijs dan in de andere dorpen. Veruit de meeste woningen vallen in de categorie tussen € 414 en € 593, gemiddeld € 505, mede ingegeven door het passend toewijzen. In Uithuizen, Appingedam en Delfzijl is enige voorraad in de vrije huursector (meer dan € 711) bij de corporaties (twee à vier procent). Appartementen met lift zijn gemiddeld het duurst (€ 530 per maand),

appartementen zonder lift het goedkoopst (€ 430) en alle andere typen vallen daar tussenin. In Appingedam, Delfzijl en Eemsum zijn de huren gemiddeld het hoogst maar de energielasten het laagst. Met name in Appingedam zijn veel woningen met energielabel A, in Delfzijl en Eemsum label B en C, in De Marne en Loppersum vaak D en slechter. Opgeteld ontlopen de lasten elkaar nauwelijks.

Woningwaarde en energielasten bij particulier bezit: De gemiddelde koopwoning heeft in de gemeente Delfzijl een waarde van € 140.000, in Appingedam € 155.000, in de overige gemeenten tussen € 170.000 en € 175.000. Tweekappers en vrijstaande woningen zijn beduidend groter dan rijwoningen en appartementen en navenant meer waard. In Loppersum en De Marne – waar veel grote vooroorlogse woningen staan – maar ook in Eemsum ligt ook de energielast hoger: gemiddeld ruim € 200 tegenover gemiddeld circa € 175 in Delfzijl en Appingedam. Ook relatief gezien zijn de woningen in Delfzijl en Appingedam energiezuiniger.

Zorggeschiktheid: Gemiddeld is een op de drie sociale huurwoningen geschikt voor mensen met een zorgvraag. In Uithuizen – waar relatief meer recente appartementen staan – is dat bijna de helft, terwijl dit in woondorpen en in Delfzijl ongeveer een kwart is. Daarbij geldt dat appartementen vaker zorggeschikt zijn dan eengezinswoningen. Vaak

komt dit door de aanwezigheid van een lift, zeker bij appartementen met een vrij recent bouwjaar.

Puntentelling sociale voorraad: Afgaand op het aantal WWS-punten (waarlangs de kwaliteit van corporatiewoningen doorgaans wordt berekend) hebben corporatiewoningen in Appingedam de beste kwaliteit en woningen in De Marne de laagste. Dat betekent overigens niet dat de *woontechnische kwaliteit* per se beter is, omdat ook kenmerken van de omgeving en de waarde van het vastgoed wordt meegewogen.

Huurwoningen in stedelijke gebieden krijgen daardoor meer WWS-punten dan huurwoningen in kleine dorpen. Ook per type bestaan er verschillen: rijwoningen en tweekappers hebben gemiddeld een hoger puntenaantal dan appartementen, al hebben appartementen een betere kwaliteit wanneer puur naar de woontechnische kwaliteit wordt gekeken (relatief vaak een recent bouwjaar, gelijkvloers, aanwezigheid van een lift).

4.2. Eigendom

De woningvoorraad in de MEDAL-gemeenten bestaat uit ongeveer 34.500 woningen. De onderstaande tabel laat zien hoe de verdeling naar sociale huur, particuliere huur en koop eruit ziet. We maken onderscheid naar gemeenten, woonmilieus en de drie regionale centra.

Tabel 33: Samenstelling van de woningvoorraad naar eigendom, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017) en VHE-bestanden corporaties (2017).

	sociale huur	particuliere huur	koop	totaal
Per gemeente				
De Marne	23,5%	6,4%	70,1%	4800
Eemsum	30,2%	5,2%	64,7%	7325
Delfzijl	28,2%	6,5%	65,4%	11935
Appingedam	42,9%	5,4%	51,6%	5815
Loppersum	26,3%	3,8%	70,0%	4505
Per woonmilieu				
Regionaal centrum	39,0%	6,4%	54,6%	16085
Centrumdorp	28,1%	4,7%	67,2%	8165
Woondorp	18,0%	5,2%	76,9%	10135
Per regionaal centrum				
Appingedam	42,9%	5,4%	51,6%	5815
Delfzijl	35,5%	7,2%	57,3%	7530
Uithuizen	40,1%	6,2%	53,6%	2740
MEDAL	30,2%	5,6%	64,2%	34385

De opvallendste punten:

- Ongeveer 30 procent van de woningvoorraad bestaat uit sociale huurwoningen en is in eigendom van een woningcorporatie. Het aandeel sociale huurwoningen ligt het hoogst in de regionale centra (39,0 procent), waarbij Appingedam het meeste corporatiebezit kent (42,9 procent). In woondorpen staan relatief weinig sociale huurwoningen (18,0 procent). Dat geldt in zekere mate ook voor de gemeente De Marne (23,5 procent).
- Een kleine zes procent van de woningvoorraad wordt verhuurd door particulieren. In Delfzijl ligt dit aandeel met 7,2 procent het hoogst. Het gaat daar vaak om appartementen in het centrum van de havenplaats. In Loppersum en in centrumdorpen staan relatief weinig particuliere huurwoningen (respectievelijk 3,8 en 4,7 procent).
- Het grootste deel van de woningvoorraad (zo'n 65 procent) bestaat uit koopwoningen. Vanzelfsprekend ligt het aandeel koopwoningen het hoogst in de woondorpen (76,9 procent). Ook in meer landelijke gemeenten, zoals De Marne en Loppersum, staan relatief veel koopwoningen (dit hangt een-op-een samen met een relatief groot aandeel woondorpen binnen deze gemeenten). Omgekeerd is de koopvoorraad in Appingedam met 51,6 procent relatief beperkt.

4.3. Woningtype

Hierna laten we zien hoe de woningvoorraad in de MEDAL-gemeenten is verdeeld over de verschillende woningtypen. We maken onderscheid tussen *rijwoningen*, *twee-onder-één-kapwoningen*, *vrijstaande woningen*, *appartementen* en *overige woningtypen*. Deze laatste categorie omvat bijvoorbeeld woonboten. Bij appartementen maken we onderscheid tussen appartementen met lift en zonder lift. Voor een groot deel van de appartementen, vooral in de particuliere huursector en de koopsector, is niet bekend of er een lift aanwezig is. Om die reden onderscheiden we een extra categorie: *'aanwezigheid lift onbekend'*. We splitsen de aantallen uit naar gemeenten, woonmilieus en de drie regionale centra.

Tabel 34: Samenstelling van de woningvoorraad naar woningtype, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017) en VHE-bestanden corporaties (2017).

	rij	2^1	vrij	app	met lift	zonder lift	aanw. lift onb.	overig	totaal
De Marne	22,1%	20,9%	50,8%	4,0%	1,7%	1,3%	1,1%	2,2%	4800
Eemsmond	22,5%	15,2%	50,6%	10,4%	4,7%	2,5%	3,1%	1,2%	7325
Delfzijl	30,0%	19,5%	29,9%	20,0%	9,4%	1,4%	9,2%	0,7%	11935
Appingedam	31,1%	20,6%	20,6%	25,5%	7,6%	6,2%	11,8%	2,2%	5815
Loppersum	17,5%	18,4%	57,4%	5,2%	3,6%	1,1%	0,6%	1,4%	4505
Regionaal centrum	33,1%	17,8%	20,9%	26,7%	11,4%	3,9%	11,4%	1,4%	16085
Centrumdorp	24,1%	20,8%	47,5%	6,1%	3,4%	1,5%	1,2%	1,5%	8165
Woondorp	15,6%	18,8%	61,7%	2,7%	0,4%	0,7%	1,5%	1,2%	10135
Appingedam	31,1%	20,6%	20,6%	25,5%	7,6%	6,2%	11,8%	2,2%	5815
Delfzijl	37,7%	17,7%	14,5%	29,6%	14,5%	2,1%	13,1%	0,5%	7530
Uithuizen	25,0%	12,0%	39,4%	21,4%	10,9%	4,4%	6,0%	2,0%	2740
MEDAL	25,8%	18,8%	39,2%	14,7%	6,3%	2,4%	6,1%	1,4%	34385

We zien het volgende:

- Een kwart van de woningvoorraad in de MEDAL-gemeenten bestaat uit rijwoningen. Het aandeel ligt het hoogst in de regionale centra (33,1 procent), met in het bijzonder de plaats Delfzijl, waar ruim een derde van de voorraad bestaat uit rijwoningen. In woondorpen staan relatief weinig rijwoningen (15,6 procent). Dat geldt ook voor de gemeente Loppersum, waar 17,5 procent van de woningvoorraad bestaat uit rijtjeswoningen.
- Een vijfde deel van de woningvoorraad bestaat uit twee-onder-één-kapwoningen. Dit woningtype komt relatief het vaakst voor in centrumdorpen (20,8 procent). Opvallend is dat het percentage tweekappers in Appingedam relatief hoog ligt ten opzichte van de regionale centra Delfzijl en Uithuizen (20,6 versus 17,7 en 12,0 procent).
- De meerderheid van de Noord-Groninger woningvoorraad (39,2 procent) bestaat uit vrijstaande woningen. Daarbij geldt: hoe groter de plaats, hoe lager het aandeel vrijstaande woningen. Ook per gemeente zijn er grote verschillen: de landelijke gemeenten Loppersum, De Marne en Eemsmond kennen relatief veel vrijstaande woningen (tussen 50 en 60 procent), terwijl de meer stedelijke gemeenten Delfzijl en Appingedam relatief weinig vrijstaande woningen kennen. In Appingedam ligt het percentage met 20,6

procent het laagst. De bebouingsdichtheid van plaatsen hangt dan ook direct samen met het aandeel vrijstaande woningen in een plaats.

- Een zevende deel van de woningvoorraad bestaat uit appartementen. In de regionale centra ligt het aandeel appartementen met ruim een kwart het hoogst. Omgekeerd zijn in de woondorpen nauwelijks appartementen te vinden (2,7 procent van de voorraad). Daar waar wel appartementen staan, gaat het in de meeste gevallen om woningen boven winkels of kleinschalige appartementencomplexen (vaak in de particuliere verhuur).
- Gemiddeld is van bijna de helft van de appartementen niet bekend of er een lift aanwezig is. Daarbij gaat het vooral om koopwoningen of particuliere huurwoningen. Waar de aan- of afwezigheid van een lift wel geregistreerd is, is in driekwart van de gevallen daadwerkelijk een lift aanwezig.

Naar sociale huur, particuliere huur en koop

De tabellen op de volgende pagina's laten de verdeling naar woningtypen voor de sociale huur-, particuliere huur- en koopsector afzonderlijk zien.

We zien daarbij het volgende:

- Verreweg het grootste aandeel rijwoningen is terug te vinden in de sociale huursector. Gemiddeld bestaat bijna de helft van hun bezit (48,7 procent) uit rijwoningen. Alleen in Appingedam ligt het aandeel corporatie-rijwoningen met 36,1 procent relatief laag. In de particuliere huur- en de koopsector bestaat ongeveer een vijfde van de voorraad uit rijwoningen. Uitschieters zijn Delfzijl en Appingedam, waar bovengemiddeld veel rij-koopwoningen staan.
- Het aandeel twee-onder-één-kapwoningen varieert van zo'n 20 procent in de koopsector tot elf procent in de particuliere huursector. In de sociale huursector is dit 18 procent. Opvallend is dat de plaats Delfzijl nauwelijks tweekappers in de sociale huursector kent. Het omgekeerde geldt voor Loppersum, waar ruim een derde van alle sociale huurwoningen een tweekapper is.
- Vrijstaande woningen komen vanzelfsprekend nauwelijks voor in de sociale huursector. In de koopsector is meer dan de helft van de woningen vrijstaand. Dat geldt bovengemiddeld voor de landelijke

gemeenten Loppersum, Eemsmond en De Marne. De plaats Delfzijl heeft met 24,3 procent naar verhouding de minste vrijstaande koopwoningen van de grotere plaatsen in het MEDAL-gebied.

- De particuliere huursector telt procentueel gezien de meeste appartementen: 40 procent van de voorraad bestaat uit gestapelde bouw. Vooral in de regionale centra ligt dit aandeel hoog, met de plaats Delfzijl als uitschieter. De sociale huursector bestaat voor 30 procent uit appartementen. Het grootste deel daarvan heeft een lift. Bij appartementen in de particuliere huur- of de koopsector is het vaak onduidelijk of er een lift aanwezig is, omdat dit niet wordt geregistreerd in de gemeentelijke WOZ-registratie.

Tabel 35: Samenstelling van de sociale huurvoorraad naar woningtype, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017) en VHE-bestanden corporaties (2017).

Sociale huur	rij	2^1	vrij	app	met lift	zonder lift	aanw. lift onb.	overig	totaal
Per gemeente									
De Marne	54,4%	31,9%	0,4%	12,2%	7,1%	5,3%	0,0%	1,3%	1130
Eemmond	52,7%	21,7%	0,2%	24,1%	15,4%	8,4%	0,2%	1,1%	2210
Delfzijl	54,4%	7,0%	0,1%	38,5%	33,4%	5,1%	0,0%	0,0%	3365
Appingedam	36,1%	14,8%	0,0%	45,9%	17,6%	14,4%	13,8%	3,0%	2495
Loppersum	46,4%	35,4%	0,4%	17,6%	13,1%	4,2%	0,0%	0,0%	1185
Per woonmilieu									
Regionaal centrum	45,5%	8,0%	0,1%	44,9%	29,3%	10,0%	5,5%	1,7%	6270
Centrumdorp	56,6%	25,1%	0,4%	17,1%	11,8%	5,2%	0,0%	0,7%	2295
Woondorp	50,0%	43,1%	0,8%	6,2%	1,9%	4,1%	0,0%	0,0%	1820
Per reg. centrum									
Appingedam	36,1%	14,8%	0,0%	45,9%	17,6%	14,4%	13,8%	3,0%	2495
Delfzijl	52,1%	1,1%	0,0%	46,6%	40,9%	5,8%	0,0%	0,0%	2675
Uithuizen	50,0%	9,1%	0,0%	38,5%	27,3%	10,9%	0,5%	2,3%	1100
MEDAL	48,7%	18,0%	0,2%	31,9%	20,7%	7,9%	3,4%	1,1%	10385

Tabel 36: Samenstelling van de particuliere huurvoorraad naar woningtype, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017) en VHE-bestanden corporaties (2017).

Particuliere huur	rij	2^1	vrij	app	met lift	zonder lift	aanw. lift onb.	overig	totaal
Per gemeente									
De Marne	23,0%	18,0%	47,5%	13,8%	0,0%	0,0%	13,1%	0,0%	305
Eemmond	22,4%	10,5%	35,5%	31,6%	0,0%	0,0%	31,6%	0,0%	380
Delfzijl	19,5%	9,7%	18,8%	51,7%	0,0%	0,0%	51,9%	0,0%	770
Appingedam	23,8%	6,3%	9,5%	61,6%	0,0%	0,0%	61,9%	0,0%	315
Loppersum	14,7%	17,6%	52,9%	12,9%	0,0%	0,0%	11,8%	0,0%	170
Per woonmilieu									
Regionaal centrum	20,9%	6,3%	10,7%	62,0%	0,0%	0,0%	62,1%	0,0%	1030
Centrumdorp	28,6%	15,6%	39,0%	16,6%	0,0%	0,0%	16,9%	0,0%	385
Woondorp	15,2%	17,1%	53,3%	13,9%	0,0%	0,0%	14,3%	0,0%	525
Per reg. centrum									
Appingedam	23,8%	6,3%	9,5%	61,6%	0,0%	0,0%	61,9%	0,0%	315
Delfzijl	20,2%	5,5%	6,4%	66,8%	0,0%	0,0%	67,0%	0,0%	545
Uithuizen	17,6%	8,8%	26,5%	47,6%	0,0%	0,0%	47,1%	0,0%	170
MEDAL	20,9%	11,1%	27,8%	40,0%	0,0%	0,0%	39,9%	0,3%	1940

Tabel 37: Samenstelling van de koopvoorraad naar woningtype, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017) en VHE-bestanden corporaties (2017).

Koop	rij	2^1	vrij	app	met lift	zonder lift	aanw. lift onb.	overig	totaal
Per gemeente									
De Marne	11,1%	17,5%	68,1%	0,4%	0,0%	0,0%	0,4%	2,7%	3365
Eemmond	8,4%	12,6%	75,4%	2,3%	0,1%	0,0%	2,2%	1,3%	4740
Delfzijl	20,4%	25,9%	43,8%	8,9%	0,0%	0,0%	8,9%	1,0%	7805
Appingedam	27,8%	26,8%	38,8%	4,8%	0,0%	0,0%	4,8%	1,8%	3000
Loppersum	6,7%	12,2%	78,8%	0,2%	0,0%	0,0%	0,2%	2,1%	3155
Per woonmilieu									
Regionaal centrum	25,8%	26,1%	37,0%	9,6%	0,0%	0,0%	9,6%	1,4%	8785
Centrumdorp	10,2%	19,4%	67,8%	0,7%	0,1%	0,0%	0,6%	1,9%	5485
Woondorp	7,6%	13,3%	76,5%	1,1%	0,1%	0,0%	1,0%	1,5%	7790
Per reg. centrum									
Appingedam	27,8%	26,8%	38,8%	4,8%	0,0%	0,0%	4,8%	1,8%	3000
Delfzijl	30,8%	29,5%	24,3%	14,3%	0,0%	0,0%	14,4%	0,9%	4315
Uithuizen	7,1%	15,0%	70,4%	5,6%	0,0%	0,0%	5,4%	2,0%	1470
MEDAL	15,5%	19,9%	58,6%	4,4%	0,0%	0,0%	4,4%	1,6%	22060

4.4. Bouwjaar

De onderstaande tabel laat de verdeling van de woningvoorraad over relevante bouwperiodes zien. De indeling sluit aan op de categorieën die in de Woningmarktmonitor Eemsdelta worden gebruikt.

Tabel 38: Samenstelling van de woningvoorraad naar bouwjaar, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017).

	voor 1945	1946 t/m 1970	1971 t/m 1990	1991 t/m 2010	na 2010	totaal
Per gemeente						
De Marne	40,1%	19,7%	26,0%	11,9%	2,2%	4800
Eemmond	36,6%	18,0%	23,2%	19,9%	2,3%	7325
Delfzijl	18,8%	26,0%	39,6%	14,2%	1,5%	11935
Appingedam	21,8%	21,6%	31,0%	20,6%	5,0%	5815
Loppersum	42,8%	17,8%	24,1%	11,9%	3,4%	4505
Per woonmilieu						
Regionaal centrum	15,7%	23,3%	37,2%	20,6%	3,2%	16085
Centrumdorp	32,1%	19,2%	29,1%	16,3%	3,4%	8165
Woondorp	48,4%	20,8%	21,8%	8,1%	1,0%	10135
Per reg. centrum						
Appingedam	21,8%	21,6%	31,0%	20,6%	5,0%	5815
Delfzijl	7,8%	26,0%	46,8%	17,7%	1,7%	7530
Uithuizen	24,6%	19,3%	23,7%	28,6%	3,6%	2740
MEDAL	29,2%	21,6%	30,7%	15,9%	2,6%	34385

Enkele conclusies:

- Gemiddeld is bijna 30 procent van de woningvoorraad vooroorlogs. In de woondorpen ligt het aandeel vooroorlogse woningen met 48,4 procent het hoogst. Ook de landelijke gemeenten Loppersum en De Marne kennen relatief veel woningen van voor 1945. De regionale centra kennen juist relatief weinig vooroorlogse woningen. Dat geldt vooral voor Delfzijl, waar maar 7,8 procent voor de Tweede Wereldoorlog gebouwd is.
- Een op de vijf woningen dateert uit de periode 1946-1970. Vooral de gemeente Delfzijl telt bovengemiddeld veel woningen uit de vroeg-naoorlogse periode (26,0 procent).
- Het merendeel van de woningen in de MEDAL-gemeenten (30,7 procent) is gebouwd tussen 1971 en 1990. In de plaats Delfzijl ligt dit percentage fors hoger, op bijna 50 procent. Dat is te verklaren door de bouw van wijken als Fivelzigt, Tuikwerd en Bornholm, die vrijwel gelijktijdig zijn verzezen. In de landelijke gemeenten De Marne, Loppersum en Eemmond is juist vrij weinig gebouwd tussen 1971 en 1990.
- Nog eens een vijfde van de woningen dateert van na 1990 en is dus relatief nieuw. Daarbij valt op dat Appingedam naar verhouding veel écht nieuwe woningen heeft, gebouwd na 2010. Dat komt grotendeels voort uit de herstructurering van Opwierde(-Noord), waar veel vroeg-

naoorlogse rijwoningen en portiekflats zijn verruild voor tweekappers en appartementen. Daarnaast geldt dat de voorraad in regionale centra over de hele linie nieuwer is. In Appingedam en Delfzijl is dat vaak resultaat van sloop-nieuwbouw, terwijl Uithuizen in de periode 1991-2010 nog relatief veel woningen op uitbreidingslocaties heeft gebouwd.

4.5. Woonoppervlakte

De onderstaande tabel brengt de grootte van woningen in de MEDAL-gemeenten in beeld.

Tabel 39: Samenstelling van de woningvoorraad naar woonoppervlakte, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017).

	< 75 m ²	75 - 100 m ²	100 - 125 m ²	125 - 150 m ²	150 - 200 m ²	200 - 250 m ²	> 250 m ²	totaal
Per gemeente								
De Marne	7,6%	25,0%	21,8%	13,3%	13,5%	6,3%	12,6%	4800
Eemmond	9,1%	26,8%	24,0%	13,0%	14,5%	4,7%	8,0%	7325
Delfzijl	9,7%	18,3%	25,6%	23,4%	14,1%	4,5%	4,4%	11935
Appingedam	15,5%	27,8%	28,8%	12,6%	9,5%	3,0%	2,8%	5815
Loppersum	7,5%	24,3%	21,3%	15,5%	15,2%	6,2%	9,9%	4505
Per woonmilieu								
Regionaal centrum	13,8%	24,3%	26,8%	18,7%	10,8%	3,0%	2,5%	16085
Centrumdorp	7,7%	23,5%	25,5%	15,7%	14,7%	5,3%	7,6%	8165
Woondorp	5,7%	22,0%	20,6%	15,2%	16,7%	7,1%	12,8%	10135
Per reg. centrum								
Appingedam	15,5%	27,8%	28,8%	12,6%	9,5%	3,0%	2,8%	5815
Delfzijl	12,4%	19,3%	26,8%	26,2%	11,0%	2,9%	1,4%	7530
Uithuizen	14,2%	30,5%	22,6%	10,9%	13,1%	3,6%	5,1%	2740
MEDAL	10,0%	23,4%	24,7%	17,0%	13,5%	4,8%	6,7%	34385

Een aantal opvallende punten:

- Er bestaat een duidelijk verband tussen de woonoppervlakte van woningen en de grootte van de woonplaats. In regionale centra staan relatief veel woningen met een woonoppervlakte van minder dan 150 vierkante meter. In woondorpen staan juist relatief veel woningen groter dan 150 vierkante meter. Dat hangt samen met andere kenmerken van het vastgoed: in woondorpen staan meer vrijstaande (koop)woningen, die vaak een grotere oppervlakte hebben dan andere woningtypen.
- In vergelijking met de overige MEDAL-gemeenten is de woningvoorraad in Appingedam relatief klein. Deze gemeente kent naar verhouding de meeste woningen met een woonoppervlakte kleiner dan 150 vierkante meter. Een belangrijke verklaring voor het verschil is dat Appingedam – op enkele kleine buurtschappen na – geen dorpen kent, waardoor het aandeel grotere woningen lager uitvalt (in dorpen is de woningvoorraad gemiddeld groter).
- De Marne kent juist relatief veel grote woningen met een woonoppervlakte van meer dan 200 vierkante meter. Dat geldt in iets mindere mate ook voor Loppersum. Zo'n 15 tot 20 procent van de voorraad bestaat daar uit grote woningen.

4.6. Huurprijzen

Sinds begin 2016 zijn woningcorporaties verplicht om de toewijzing van huurwoningen aan huishoudens die recht hebben op huurtoeslag voor 95 procent te realiseren onder de huurtoeslaggrens. Met het oog op dit *passend toewijzen* geven we hierna de verdeling van de sociale huurvoorraad over relevante huurprijscategorieën weer (prijspeil 1 januari 2017). Het gaat hier om kale huurprijzen, dus exclusief eventuele servicekosten. Deze regels gelden niet voor de particuliere huursector. Omdat we daarvan de huurprijzen niet kennen, behandelen we deze woningen in de volgende paragraaf als onderdeel van de particuliere voorraad.

Tabel 40: Samenstelling van de huurvoorraad naar huurprijscategorie, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: VHE-bestanden corporaties (2017).

	< € 414	€ 414 - € 593	€ 593 - € 635	€ 635 - € 711	> € 711	onb.	totaal
Per gemeente							
De Marne	29,6%	58,4%	4,9%	4,4%	0,4%	2,2%	1130
Eemsum	15,6%	67,9%	9,5%	3,6%	2,3%	1,1%	2210
Delfzijl	13,7%	74,6%	6,1%	4,2%	1,3%	0,0%	3365
Appingedam	16,2%	55,7%	12,8%	9,8%	2,4%	3,0%	2495
Loppersum	20,7%	72,6%	3,8%	2,5%	0,0%	0,4%	1185
Per woonmilieu							
Regionaal centrum	12,9%	66,4%	9,9%	6,6%	2,5%	1,7%	6270
Centrumdorp	19,4%	66,7%	7,8%	4,4%	0,4%	1,3%	2295
Woondorp	29,1%	67,0%	2,2%	1,6%	0,0%	0,0%	1820
Per reg. centrum							
Appingedam	16,2%	55,7%	12,8%	9,8%	2,4%	3,0%	2495
Delfzijl	10,1%	77,6%	5,6%	4,7%	1,7%	0,0%	2675
Uithuizen	12,3%	63,6%	13,6%	4,1%	4,1%	2,3%	1100
MEDAL	17,2%	66,6%	8,0%	5,2%	1,5%	1,3%	10385

We zien het volgende:

- Ongeveer een op de zes huurwoningen heeft een huurprijs beneden de kwaliteitskortingsgrens (tot € 414,02). Vooral in woondorpen staan veel relatief goedkope sociale huurwoningen (29,1 procent), net als in de landelijke gemeenten De Marne en Loppersum (29,6 en 20,7 procent). In de kern Delfzijl staan relatief de minste sociale huurwoningen met een huurprijs lager dan € 414,02.
- Verreweg het merendeel van alle sociale huurwoningen (twee derde) heeft een maandelijkse huurprijs tussen € 414,02 en € 592,55. Dit percentage ligt het hoogst in de plaats Delfzijl (77,6 procent) en in de gemeente Loppersum (72,6 procent). Appingedam heeft relatief de minste sociale huurwoningen tussen de kwaliteitskortingsgrens en de eerste aftoppingsgrens (55,7 procent).
- Uithuizen en Appingedam hebben relatief veel sociale huurwoningen met een huurprijs tussen de eerste en tweede aftoppingsgrens (€ 592,55 en € 635,05). Daar staat ook relatief veel nieuw bezit (vooral appartementen). Daarnaast heeft Appingedam ook relatief veel woningen tussen de tweede aftoppingsgrens en de huurtoeslaggrens (€ 710,68). De plaats Delfzijl en de gemeente Loppersum kennen juist relatief weinig woningen in deze prijsklasse.
- Een beperkt deel van de sociale huurwoningen heeft een huurprijs boven de liberalisatiegrens (€ 710,68). Gemiddeld gaat het om

anderhalf procent. In Uithuizen staan relatief de meeste dure huurwoningen (4,1 procent).

Gemiddelde huurprijs per woningtype

We brachten voor de sociale huursector ook de gemiddelde (kale) huurprijs per type woning in beeld (zie Tabel 41). We zien daar het volgende:

- In de regionale centra ligt de gemiddelde huurprijs van sociale huurwoningen het hoogst. Dat geldt voor alle typen woningen, met uitzondering van huurappartementen met lift. Deze zijn juist relatief duur in centrumdorpen. In woondorpen ligt de gemiddelde huurprijs van sociale huurwoningen het laagst.
- Binnen de regionale centra ligt de gemiddelde huurprijs van sociale huurwoningen het hoogst in Uithuizen (€ 535). In Appingedam zijn rijwoningen relatief duur (€ 565 tegenover € 515 gemiddeld), maar dit woningtype komt in Appingedam relatief weinig voor.
- Op gemeenteniveau liggen de sociale huurprijzen het hoogst in Appingedam (€ 525 tegenover € 505 gemiddeld). Eemsmond volgt met een gemiddelde huurprijs van € 510 per maand. In Loppersum liggen de maandelijkse huurprijzen het laagst (€ 475).

Tabel 41: Gemiddelde huurprijs van sociale huurwoningen per type woning, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Het gemiddelde is alleen berekend bij een celvulling van minimaal vijf woningen. Bron: VHE-bestanden corporaties (2017).

	rij	2 ¹	vrij	app	met lift	zonder lift	aanw. lift onb.	overig	totaal
Per gemeente									
De Marne	€ 470	€ 460	€ 520	€ 600	€ 785	€ 350		€ 685	€ 485
Eemmond	€ 510	€ 490	€ 375	€ 525	€ 590	€ 405			€ 510
Delfzijl	€ 515	€ 475	€ 370	€ 485	€ 500	€ 385			€ 500
Appingedam	€ 565	€ 515		€ 495	€ 515	€ 485	€ 480		€ 525
Loppersum	€ 480	€ 465	€ 460	€ 500	€ 525	€ 415			€ 475
Per woonmilieu									
Regionaal centrum	€ 540	€ 530		€ 500	€ 520	€ 445	€ 480		€ 520
Centrumdorp	€ 490	€ 485	€ 485	€ 550	€ 605	€ 430		€ 685	€ 500
Woondorp	€ 465	€ 450	€ 385	€ 395	€ 550	€ 325			€ 455
Per reg. centrum									
Appingedam	€ 565	€ 515		€ 495	€ 515	€ 485	€ 480		€ 525
Delfzijl	€ 530	€ 565		€ 490	€ 500	€ 395			€ 510
Uithuizen	€ 525	€ 570		€ 535	€ 595	€ 390			€ 535
MEDAL	€ 515	€ 480	€ 435	€ 500	€ 530	€ 430	€ 480	€ 670	€ 505

4.7. WOZ-waarden

In de onderstaande tabel hebben we voor de particuliere voorraad de verdeling naar WOZ-waardecategorieën in beeld gebracht. Het gaat hier dus om particuliere huurwoningen (waarvan we de huurprijzen niet kennen) en om koopwoningen. Hieronder de belangrijkste conclusies.

- Het aandeel particuliere woningen met een WOZ-waarde lager dan € 150.000 ligt het hoogst in de gemeente Delfzijl, met in het bijzonder de plaats Delfzijl zelf. Daar is ongeveer twee derde van de voorraad goedkoper dan anderhalve ton. Ook in Appingedam staan relatief veel woningen met een waarde tot € 150.000. Dit hangt mede samen met de aard van het vastgoed: in deze plaatsen staan relatief veel kleinere woningen (zie paragraaf 4.5), die vaak een lagere WOZ-waarde kennen.
- Op woonmilieuniveau heeft Uithuizen binnen de regio relatief de duurste particuliere voorraad. Daar heeft meer dan een derde een WOZ-waarde boven de € 200.000. Voor de gemeenten Eemsum, Loppersum en De Marne gelden vergelijkbare percentages. Delfzijl kent juist relatief weinig woningen duurder dan twee ton.
- In vergelijking met de regionale centra en de woondorpen staan in centrumdorpen relatief veel duurdere woningen. Ook woningen in het

middensegment (€ 150.000 tot € 200.000) komen daar relatief vaker voor. De combinatie van woningtype (gemiddeld relatief ruim en nieuw) en omgeving (relatief gewild, bijvoorbeeld door nabijheid van voorzieningen) zorgt hier vermoedelijk voor.

Tabel 42: Samenstelling van de particuliere voorraad naar WOZ-waardeclassen, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017).

	< € 100.000	€ 100. - 125.000	€ 125. - 150.000	€ 150. - 200.000	€ 200. - 250.000	€ 250. - 400.000	> € 400.000	onb.	totaal
Per gemeente									
De Marne	8,6%	17,0%	16,9%	26,7%	14,4%	11,6%	4,2%	0,5%	3670
Eemsumond	5,6%	12,5%	17,8%	31,2%	16,6%	11,9%	3,2%	1,2%	5120
Delfzijl	15,3%	22,5%	23,0%	22,0%	9,4%	6,2%	0,9%	0,5%	8575
App'dam	10,1%	26,5%	13,7%	23,1%	12,2%	12,5%	1,1%	0,8%	3315
Loppersum	5,1%	11,0%	17,4%	33,2%	17,4%	10,5%	2,9%	2,3%	3325
Per woonmilieu									
Reg. centr.	13,6%	22,9%	18,9%	21,5%	11,4%	10,1%	0,9%	0,6%	9815
Centr.dorp	5,5%	14,3%	18,9%	31,9%	16,2%	9,6%	2,5%	1,0%	5870
Woondorp	9,1%	16,3%	18,9%	28,2%	13,2%	9,3%	3,6%	1,3%	8320
Per reg. centrum									
App'dam	10,1%	26,5%	13,7%	23,1%	12,2%	12,5%	1,1%	0,8%	3315
Delfzijl	18,7%	24,3%	22,8%	17,7%	9,1%	6,8%	0,4%	0,3%	4860
Uithuizen	5,2%	11,6%	17,7%	29,9%	17,1%	15,2%	2,1%	1,2%	1640
MEDAL	10,0%	18,5%	18,9%	26,4%	13,2%	9,7%	2,2%	0,9%	24000

Gemiddelde WOZ-waarde per woningtype

Voor de particuliere sector brachten we ook de gemiddelde WOZ-waarde per type woning in beeld (zie Tabel 43). We zien het volgende:

- Er bestaan geen grote verschillen tussen de verschillende woonmilieus wat betreft de gemiddelde WOZ-waarde van particulier bezit. De waarde ligt iets lager in de regionale centra, maar de afwijking ten opzichte van het gemiddelde is beperkt. Binnen de regionale centra bestaan wel verschillen: de gemiddelde WOZ-waarde ligt het hoogst in Uithuizen (€ 175.000) en het laagst in Delfzijl (€ 135.000).
- De gemiddelde WOZ-waarde van particuliere woningen ligt het hoogst in de landelijke gemeenten (Eemsum, Loppersum en De Marne). Dat komt mede door het grote aandeel vrijstaande woningen in deze gemeenten. In Appingedam ligt de WOZ-waarde van tweekappers en vrijstaande woningen gemiddeld juist het hoogst.

Tabel 43: Gemiddelde WOZ-waarde van particuliere huur- en koopwoningen per type woning, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. De categorie 'appartement zonder lift' is buiten beschouwing gelaten, omdat vaak niet bekend is of er een lift aanwezig is. De categorie 'overige' is vanwege extreme waarden buiten beschouwing gelaten. Bron: VHE-bestanden corporaties (2017).

	rij	2 [^] 1	vrij	app	met lift	aanw. lift onb.	totaal
Per gemeente							
De Marne	€ 115.000	€ 120.000	€ 195.000	€ 95.000		€ 95.000	€ 170.000
Eemsum	€ 105.000	€ 140.000	€ 190.000	€ 115.000	€ 100.000	€ 115.000	€ 175.000
Delfzijl	€ 100.000	€ 130.000	€ 175.000	€ 100.000		€ 100.000	€ 140.000
App'dam	€ 105.000	€ 145.000	€ 210.000	€ 115.000		€ 115.000	€ 155.000
Loppersum	€ 125.000	€ 135.000	€ 185.000	€ 60.000		€ 60.000	€ 175.000
Per woonmilieu							
Reg. centr.	€ 105.000	€ 140.000	€ 205.000	€ 105.000		€ 105.000	€ 150.000
Centr.dorp	€ 110.000	€ 130.000	€ 190.000	€ 95.000		€ 95.000	€ 165.000
Woondorp	€ 110.000	€ 115.000	€ 180.000	€ 90.000	€ 100.000	€ 90.000	€ 165.000
Per reg. centrum							
App'dam	€ 105.000	€ 145.000	€ 210.000	€ 115.000		€ 115.000	€ 155.000
Delfzijl	€ 100.000	€ 135.000	€ 200.000	€ 100.000		€ 100.000	€ 135.000
Uithuizen	€ 115.000	€ 145.000	€ 195.000	€ 115.000		€ 115.000	€ 175.000
MEDAL	€ 105.000	€ 130.000	€ 190.000	€ 105.000	€ 100.000	€ 105.000	€ 160.000

4.8. Duurzaamheid

De meest gebruikte manier om de duurzaamheid van de woningvoorraad in beeld te brengen is aan de hand van energielabels. Voor elke particuliere woning heeft de overheid een voorlopig energielabel berekend. Dat label is gebaseerd op tien kenmerken van een woning, waaronder het bouwjaar. Bij verkoop of particuliere verhuur van een woning zijn eigenaren verplicht om het voorlopige label om te zetten in een definitief label. Het definitieve label wijkt in veel gevallen (iets) af van het voorlopige label.

Corporatiewoningen beschikken (bijna) allemaal over een Energie-Indexcijfer, dat is gebaseerd op zo'n 150 kenmerken van een woning. Dit cijfer is dus preciezer dan het energielabel van particuliere woningen.

De onderstaande tabel geeft voor de MEDAL-gemeenten aan hoeveel procent van de woningvoorraad over een definitief energielabel beschikt.

Uit de tabel blijkt dat voor het merendeel van de koopwoningen geen definitief energielabel bekend is. De koopwoningen die wél een definitief label hebben, hebben vaak een hoog energielabel (nieuwbouwoningen, woningen die onlangs verduurzaamd zijn). Hierdoor is extrapolatie van de

definitieve labels naar de totale koopvoorraad riskant. Daarom brengen we hierna alleen de Energie-Indexcijfers voor de sociale huurvoorraad in beeld. Voor de particuliere voorraad vallen we terug op feitelijke energieverbruiksgegevens (zie verderop).

Tabel 44: Aandeel woningen dat over een definitief energielabel beschikt, per eigendomssituatie, gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Dataland (2017) en VHE-bestanden corporaties (2017).

	sociale huur	particuliere huur	koop	totaal
Per gemeente				
De Marne	97,8%	16,4%	2,1%	25,5%
Eemshond	100,0%	19,7%	1,9%	32,4%
Delfzijl	99,4%	6,5%	3,0%	30,4%
Appingedam	98,8%	22,2%	3,2%	45,2%
Loppersum	99,6%	8,8%	2,4%	28,2%
Per woonmilieu				
Regionaal centrum	99,3%	14,6%	3,1%	41,3%
Centrumdorp	98,7%	18,2%	2,4%	30,3%
Woondorp	99,7%	7,6%	2,1%	19,8%
Per reg. centrum				
Appingedam	98,8%	22,2%	3,2%	45,2%
Delfzijl	99,4%	7,3%	3,2%	37,7%
Uithuizen	100,0%	23,5%	2,7%	43,1%
MEDAL	99,2%	13,4%	2,6%	32,4%

Energie-Indexcijfers sociale huurwoningen

Het Energieakkoord, dat in 2013 door de overheid is ondertekend, stelt dat alle bestaande woningen in Nederland in 2050 energieneutraal moeten zijn. Voor de corporaties geldt dat hun woningen in 2020 gemiddeld energielabel B moeten hebben. De onderstaande tabel laat de huidige energielabelverdeling voor de sociale huursector zien (onderaan staat welke Energie-Indexcijfers erbij horen).

Uit de tabel blijkt het volgende:

- Op dit moment heeft een vijfde van de sociale huurvoorraad energielabel B of beter. Uithuizen telt de meeste huurwoningen met minimaal energielabel B: bijna 45 procent van de sociale voorraad. Appingedam volgt met ruim een kwart van de sociale huurwoningen. De woondorpen kennen de minste woningen met minimaal energielabel B (acht procent).
- Ruim tien procent van de sociale huurvoorraad heeft energielabel F of G. Dat geldt vooral voor de woondorpen, waar een kwart van de huurvoorraad energetisch slecht is. Van de regionale centra telt Appingedam de meeste onzuinige woningen (circa negen procent).

Tabel 45: Huidige energielabelverdeling* voor de sociale huurvoorraad, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: VHE-bestanden corporaties (2017), Dataland (2017).

	A+	A	B	C	D	E	F	G	totaal
Per gemeente									
De Marne	0,0%	6,3%	5,0%	14,0%	17,6%	28,1%	25,8%	3,2%	1105
Eemsmond	0,5%	7,0%	21,3%	25,1%	15,8%	13,6%	11,5%	5,2%	2210
Delfzijl	0,0%	5,2%	13,2%	30,9%	34,2%	10,5%	4,6%	1,3%	3345
Appingedam	0,2%	14,6%	12,2%	30,6%	20,7%	12,4%	7,5%	1,6%	2465
Loppersum	0,4%	4,2%	9,3%	28,8%	26,3%	25,0%	4,2%	1,7%	1180
Per woonmilieu									
Regionaal centrum	0,2%	9,4%	17,5%	31,3%	25,1%	10,4%	5,4%	0,8%	6225
Centrumdorp	0,7%	7,7%	8,4%	22,3%	24,3%	21,9%	11,5%	3,5%	2265
Woondorp	0,0%	2,5%	5,5%	21,5%	22,3%	22,9%	18,5%	6,6%	1815
Per reg. centrum									
Appingedam	0,2%	14,6%	12,2%	30,6%	20,7%	12,4%	7,5%	1,6%	2465
Delfzijl	0,0%	5,5%	14,8%	31,4%	35,9%	8,8%	3,2%	0,4%	2660
Uithuizen	0,5%	7,3%	35,9%	32,7%	8,6%	9,5%	5,9%	0,5%	1100
MEDAL	0,2%	7,9%	13,3%	27,6%	24,4%	15,1%	9,0%	2,4%	10300

* Bij de energielabels horen de volgende Energie-Indexcijfers: A+ = minder dan 0,6; A = 0,6 - 0,8; B = 0,8 - 1,2; C = 1,2 - 1,4; D = 1,4 - 1,8; E = 1,8 - 2,1; F = 2,1 - 2,4; G = meer dan 2,4

- Hoe dan ook ligt er nog een flinke opgave om alle sociale huurwoningen gemiddeld tot energielabel B te verduurzamen. Zo'n 80 procent van de woningen heeft energielabel C of slechter. Dat betekent dat een fors deel van de genoemde 80 procent verduurzaamd moet worden om in 2020 aan het Convenant Energiebesparing Huursector te voldoen.

Energiekosten en relatief gasverbruik

Zoals aangegeven beschikt het grootste deel van de particuliere voorraad (nog) niet over een definitief energielabel. Daardoor is het lastig om de duurzaamheid van de sociale huursector en de particuliere sector op basis van toegekende labels met elkaar te vergelijken. We vallen daarom terug op feitelijke verbruiksgegevens van Energie in Beeld, die op postcode-6-niveau (circa 15 tot 20 woningen) aangeven hoeveel gas en elektra er wordt verbruikt. Daaruit herleidden we hoe energie(on)zuinig de woningvoorraad is.

De tabellen hierna laten voor zowel de sociale huursector als de particuliere sector zien hoe hoog de gemiddelde maandelijkse energielast (gas en elektriciteit) ligt en wat het gemiddelde relatief gasverbruik is (m³ gasverbruik per m³ woning).

Tabel 46: Gemiddelde maandelijkse energielast (in €) en gemiddeld relatief gasverbruik (m³ gas per m³ woning) in de sociale huursector, per woningtype, gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Energie in Beeld (2016) en Dataland (2017).

	eengezins		meergezins		totaal	
	€/mnd	m ³ /m ³	€/mnd	m ³ /m ³	€/mnd	m ³ /m ³
Per gemeente						
De Marne	150	6,6	115	7,0	145	6,7
Eemsmond	150	6,4	105	6,7	140	6,5
Delfzijl	145	5,4	115	5,8	135	5,5
Appingedam	140	5,2	115	6,5	125	5,8
Loppersum	145	6,4	135	8,1	145	6,7
Per woonmilieu						
Regionaal centrum	140	5,2	115	6,2	130	5,7
Centrumdorp	150	6,4	120	7,2	145	6,6
Woondorp	150	6,6	115	7,3	145	6,7
Per reg. centrum						
Appingedam	140	5,2	115	6,5	125	5,8
Delfzijl	145	5,0	115	5,8	130	5,4
Uithuizen	140	6,0	110	6,9	125	6,3
MEDAL	145	5,9	115	6,4	135	6,1

Tabel 47: Gemiddelde maandelijkse energielast (in €) en gemiddeld relatief gasverbruik (m³ gas per m³ woning) in de particuliere sector, per woningtype, gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: Energie in Beeld (2016) en Dataland (2017).

	eengezins		meergezins		totaal	
	€/mnd	m ³ /m ³	€/mnd	m ³ /m ³	€/mnd	m ³ /m ³
Per gemeente						
De Marne	205	5,9	135	7,4	200	5,9
Eemsum	210	5,9	160	7,0	210	6,0
Delfzijl	185	5,4	125	6,5	180	5,5
Appingedam	180	5,6	145	7,4	175	5,8
Loppersum	210	5,8	190	8,6	210	5,9
Per woonmilieu						
Regionaal centrum	180	5,3	135	6,8	170	5,6
Centrumdorp	200	5,9	185	8,0	200	5,9
Woondorp	215	5,9	130	6,5	210	5,9
Per reg. centrum						
Appingedam	180	5,6	145	7,4	175	5,8
Delfzijl	170	4,9	125	6,5	160	5,3
Uithuizen	210	5,9	150	6,8	200	6,0
MEDAL	195	5,7	135	6,8	190	5,8

Enkele opvallende punten uit de tabellen:

- De gemiddelde maandelijkse energielast ligt het hoogst in de particuliere voorraad. Dat is te verklaren doordat particuliere

woningen gemiddeld groter zijn, waardoor vooral de kosten voor gas (in absolute zin) hoger liggen. Hetzelfde verband geldt voor het verschil tussen eengezins- en meergezinswoningen en de verschillen tussen gemeenten: eengezinswoningen zijn (zeker in de particuliere voorraad) groter dan appartementen, waardoor de gemiddelde maandelijkse energielast er hoger ligt. In gemeenten met een groot aandeel (oudere) vrijstaande woningen, zoals de meer landelijke gemeenten Eemsum, Loppersum en De Marne, ligt de energielast daardoor ook hoger.

- Er bestaan geen grote verschillen tussen gemeenten en woonmilieus wat betreft het relatief gasverbruik. Opvallend is wel dat woningen in de regionale centra een lager relatief gasverbruik hebben dan woningen elders in de regio. Vermoedelijk hangt dit samen met de ouderdom van woningen: het aandeel nieuwere woningen ligt in de regionale centra hoger dan in de dorpen, waardoor de voorraad daar relatief energiezuinig is.

4.9. Zorggeschiktheid

De onderstaande tabel laat zien welk aandeel in de sociale en particuliere woningvoorraad geschikt is voor mensen met een zorgvraag. Voor het corporatiebezit zijn dit alle woningen die door de corporaties als ‘nultredenwoning’ zijn gelabeld. Bij een nultredenwoning bevinden alle primaire ruimten, dus woonkamer, keuken, toilet, badkamer en minimaal één slaapkamer, zich op de begane grond. In de particuliere voorraad wordt de zorggeschiktheid niet of nauwelijks geregistreerd. We zijn er gemakshalve van uitgegaan dat woningen die in de WOZ-registratie als *bungalow, patiowoning, benedenwoning of bejaardenwoning* staan vermeld daadwerkelijk voldoen aan de definitie van een nultredenwoning. Recent onderzoek van KAW leert echter dat het werkelijke aantal zorggeschikte woningen in de particuliere voorraad vaak vele malen hoger ligt, bijvoorbeeld doordat bewoners met een zorgvraag zelf (kleine) aanpassingen aan hun woning hebben gedaan, zodat zij (langer) zelfstandig thuis kunnen wonen. Deze aanpassingen zijn niet in de WOZ-registratie terug te vinden. De zorggeschiktheid van de corporatievoorraad is beter geregistreerd dan bij de particuliere voorraad.

Tabel 48: Aandeel zorggeschikte (nultreden)woningen ten opzichte van de totale woningvoorraad, per eigendomssituatie, woningtype, gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: VHE-bestanden corporaties, Dataland (2017).

	sociale huur			particulier		
	eengezins	meergezins	totaal	eengezins	meergezins	totaal
Per gemeente						
De Marne	26,1%	78,9%	33,6%	2,1%	17,9%	2,4%
Eemsum	26,3%	85,1%	41,0%	3,1%	17,5%	3,8%
Delfzijl	11,8%	49,8%	26,5%	2,0%	3,2%	2,1%
Appingedam	3,1%	61,0%	31,5%	0,5%	4,4%	0,8%
Loppersum	22,5%	86,5%	33,4%	0,3%	0,0%	0,5%
Per woonmilieu						
Regionaal centrum	7,8%	59,1%	31,6%	2,8%	4,4%	3,0%
Centrumdorp	29,1%	88,7%	39,7%	1,9%	5,1%	1,9%
Woondorp	22,3%	71,4%	25,3%	0,7%	15,7%	1,0%
Per reg. centrum						
Appingedam	3,1%	61,0%	31,5%	0,5%	4,4%	0,8%
Delfzijl	6,0%	48,5%	25,8%	3,4%	2,5%	3,2%
Uithuizen	20,7%	83,5%	46,3%	5,9%	18,4%	6,8%
MEDAL	17,1%	63,0%	32,3%	1,8%	5,5%	2,1%

Enkele conclusies:

- Gemiddeld is een op de drie sociale huurwoningen geschikt voor mensen met een zorgvraag. Per gebied bestaan er verschillen. Zo ligt het aandeel nultredenwoningen in Uithuizen op bijna de helft, terwijl dit in woondorpen en in Delfzijl ongeveer een kwart is. Daarbinnen geldt dat appartementen vaker zorggeschikt zijn dan eengezinswoningen. Vaak komt dit door de aanwezigheid van een lift, zeker bij appartementen met een vrij recent bouwjaar.
- Het aandeel (uit de registraties bekende) nultredenwoningen in de particuliere voorraad ligt op veel plekken op twee à drie procent. In Uithuizen is dit bijna zeven procent, vooral door de aanwezigheid van relatief veel benedenwoningen en nieuwe appartementen.

4.10. Puntenwaardering sociale huurvoorraad

De kwaliteit van sociale huurwoningen wordt in Nederland bepaald aan de hand van het woningwaarderingstelsel (WWS), oftewel het puntensysteem. Daarin krijgt elk onderdeel van de woning, zoals oppervlakte en sanitair, punten. Daarnaast krijgt een woning punten voor minder tastbare zaken, zoals de WOZ-waarde en de locatie van een woning. De puntentelling van het WWS weerspiegelt dus niet per se de woontechnische kwaliteit van de woning. De optelsom van het aantal punten bepaalt de maximale huurprijs voor een woning. Het woningwaarderingstelsel geldt alleen voor corporatiewoningen, en dus niet voor huurwoningen in de vrije sector.

De tabel hiernaast laat zien hoe de puntenverdeling er voor de MEDAL-gemeenten uitziet. Het beeld is redelijk divers. Een puntenaantal van tussen de 140 en 150 komt relatief het vaakst voor. Op gemeenteniveau telt Appingedam vrij veel woningen met een hoog puntenaantal van meer dan 160. De Marne heeft juist relatief veel woningen met minder WWS-punten, tot 130. Hierbij geldt dus dat de woontechnische kwaliteit van woningen in De Marne niet per se lager hoeft te liggen. De omgeving en WOZ-waarde (die ook deels samenhangt met de omgeving) bepalen immers mede het puntenaantal.

Tabel 49: Huidige WWS-puntenverdeling van sociale huurwoningen, per gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: VHE-bestanden corporaties (2017).

	< 100	100 - 120	120 - 130	130 - 140	140 - 150	150 - 160	160 - 180	> 180	onb.	totaal
Per gemeente										
M	8,8%	15,0%	17,3%	18,6%	16,4%	7,1%	7,5%	6,6%	2,2%	1130
E	5,9%	11,3%	12,7%	12,9%	17,9%	11,1%	16,3%	10,9%	1,4%	2210
D	5,3%	12,6%	12,9%	19,3%	14,7%	17,2%	12,2%	5,6%	0,0%	3365
A	9,0%	10,0%	11,2%	8,2%	14,8%	11,2%	16,4%	16,2%	2,8%	2495
L	5,1%	13,1%	12,7%	17,7%	19,8%	18,6%	10,1%	2,1%	0,4%	1185
Per woonmilieu										
RC	6,7%	9,9%	12,4%	12,8%	13,9%	14,9%	16,5%	11,3%	1,6%	6270
CD	5,4%	14,2%	12,4%	16,3%	19,8%	13,3%	10,0%	7,0%	1,3%	2295
WD	8,2%	16,8%	15,4%	20,9%	19,5%	8,8%	6,6%	3,6%	0,0%	1820
Per regionaal centrum										
A	9,0%	10,0%	11,2%	8,2%	14,8%	11,2%	16,4%	16,2%	2,8%	2495
D	4,9%	11,0%	12,3%	18,1%	14,6%	20,4%	12,9%	5,6%	0,0%	2675
U	6,4%	6,8%	15,0%	10,0%	10,0%	10,0%	25,0%	13,6%	2,3%	1100
MEDAL	6,7%	12,0%	13,0%	15,0%	16,2%	13,5%	13,3%	9,1%	1,3%	10385

Gemiddeld aantal WWS-punten per woningtype

De onderstaande tabel geeft het gemiddeld aantal WWS-punten per woningtype weer. Bij onvoldoende celvulling is het gemiddelde weggelaten.

Tabel 50: Gemiddeld aantal WWS-punten van sociale huurwoningen per type woning, gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: VHE-bestanden corporaties (2017).

	rij	2^1	vrij	app	met lift	zonder lift	aanw. lift onb.	overige	totaal
Per gemeente									
De Marne	134	139	146	126	159	88			135
Eemmond	151	146	141	127	140	105			144
Delfzijl	149	144	156	129	132	108			141
App'dam	162	161		134	130	133	140	106	148
Loppersum	141	143		121	124	114			138
Per woonmilieu									
Reg. centr.	157	164		131	132	121	140		146
Centr.dorp	142	146	146	123	127	112			139
Woondorp	134	136	136	109	155	87			133
Per reg. centrum									
App'dam	160	160		135	130	135	140		150
Delfzijl	155	175			130	110			140
Uithuizen	160	175			140	100			150
MEDAL	149	146	147	130	133	117	140	106	142

Zoals eerder aangegeven ligt het gemiddeld aantal WWS-punten van sociale huurwoningen in Appingedam relatief hoog in vergelijking met omliggende gemeenten. Dat geldt voornamelijk voor rijwoningen en tweekappers, en in mindere mate voor appartementen met lift. Hetzelfde geldt voor de regionale centra Delfzijl en Uithuizen, met als uitzondering dat appartementen met lift in Uithuizen ook bovengemiddeld veel WWS-punten hebben.

In de tabel op de volgende pagina voegen we enkele belangrijke kenmerken van de sociale huurvoorraad aan het overzicht toe. We berekenen bijvoorbeeld de gemiddelde (kale) huurprijs per vierkante meter woonoppervlakte. Daaraan valt op dat appartementen gemiddeld een hogere huurprijs per vierkante meter hebben dan eengezinswoningen. Mogelijk wordt dit verklaard door de doorberekening van kosten voor openbare ruimten in appartementencomplexen (hallen, liften, etc.) in de maandelijkse huurprijs.

In hoofdstuk 0 vergelijken we de gemiddelde huurprijs per vierkante meter met de gemiddelde vierkantemeterprijzen op de koopmarkt.

Overzicht: kwaliteit sociale huurvoorraad

Tabel 51: Gemiddelde oppervlakte, aantal WWS-punten, maandelijkse huurprijs (in €), marktwaarde (in €) en huurprijs per m² woonoppervlakte, per type woning, gemeente, woonmilieu en regionaal centrum. Bron: VHE-bestanden (2017), Dataland (2017).

	eengezins					meergezins					totaal				
	opp	WWS	huur-prijs	markt-waarde	huur /m ²	opp	WWS	huur-prijs	markt-waarde	huur /m ²	opp	WWS	huur-prijs	markt-waarde	huur /m ²
Per gemeente															
M	95	136	468	67500	5,08	70	103	608	70000	6,34	90	132	487	67500	5,23
E	90	149	504	75000	5,59	65	127	523	47500	7,99	85	144	509	67500	6,18
D	110	148	511	62500	4,66	85	129	487	62500	6,45	100	141	502	62500	5,35
A	105	162	549	80000	5,33	75	134	493	65000	6,54	90	148	523	72500	5,90
L	90	142	472	67500	5,30	65	121	499	27500	7,47	85	138	477	62500	5,69
Per woonmilieu															
RC	105	158	538	72500	5,14	80	131	497	62500	6,75	95	146	520	67500	5,87
CD	95	143	489	67500	5,23	70	118	555	45000	7,42	90	139	501	62500	5,60
WD	90	135	457	65000	5,10	70	109	397	50000	5,68	90	133	453	65000	5,13
Per reg. centrum															
A	105	162	549	80000	5,33	75	134	493	65000	6,54	90	148	523	72500	5,90
D	115	154	531	65000	4,66	85	129	489	62500	6,48	100	142	511	65000	5,51
U	95	161	533	75000	5,82	65	129	535	47500	8,09	80	148	533	62500	6,71
MEDAL	100	148	505	70000	5,16	75	129	501	60000	6,79	90	142	504	65000	5,68

5. Omgevingskenmerken

5.1. Introductie en samenvatting

In dit hoofdstuk presenteren we omgevingskenmerken: het voorzieningenniveau, de bereikbaarheid en de inkomenspositie van dorpen(clusters) in het gebied. Dit zijn factoren die van invloed zijn op de marktpositie van woningen en plekken in de toekomst. Het meetbare niveau aan voorzieningen en bereikbaarheid vormt vergelijkingsmateriaal voor de tevredenheid over deze onderwerpen (zie daarvoor deel II, het bewonersonderzoek).

In het kort

Voor veel mensen zijn nabijheid van voorzieningen en bereikbaarheid belangrijk. Gemiddeld genomen geldt: plekken waar veel voorzieningen op korte afstand bereikbaar zijn, en waar de bereikbaarheid in het algemeen gunstig is, blijken door de jaren heen een aantrekkende werking te hebben. Daarbinnen zijn er uitzonderingen: sommige huishoudens wonen op grote afstand van voorzieningen, hoofd- of snelweg en openbaar vervoer en voorzien op eigen wijze in hun

behoefden. In het bewonersonderzoek is te lezen hoe tevreden bewoners in de regio zijn. Op basis van het migratieonderzoek weten we welk belang inwoners hechten aan de nabijheid van verschillende voorzieningen: een supermarkt nabij is bijvoorbeeld voor meer mensen van doorslaggevend belang bij een verhuiskeuze dan de nabijheid van een basisschool⁵.

Voorzieningen

De afstand tot voorzieningen is het kleinst in de regionale centra Appingedam en Delfzijl en bij het dorpenlint op Het Hogeland (vanaf Zoutkamp via dorpen als Leens, Warffum en Uithuizen tot aan Uithuizermeeden). Een bijzonderheid in het gebied is Woldendorp, dat relatief klein is, maar toch beschikt over alle voorzieningen die we hebben gemeten. De MEDAL-gemeenten kennen een soort 'middengebied' dat relatief geïsoleerd ligt ten opzichte van belangrijke voorzieningen. Het gaat dan om een groot deel van de gemeente Loppersum ('t Zandt, Leermens, Garsthuizen) en het meest noordwestelijke deel van de gemeente Delfzijl (Godlinze, Losdorp).

⁵ De nabijheid van een supermarkt weegt voor 100 procent mee, de nabijheid van een huisarts of gezondheidscentrum voor ongeveer twee derde daarvan, en onderwijsvoorzieningen wegen voor de helft ervan mee.

Bereikbaarheid

De afstand tot een hoofdontsluitingsweg, bushalte en treinstation is gemiddeld het kleinst voor plaatsen op de lijn Warffum-Uithuizermeeden en Loppersum-Appingedam-Delfzijl. Langs de hoofdassen liggen ook vele kleine kernen, sommige met een eigen station of halte voor bus-sneldiensten. In enkele clusters in het gebied is de bereikbaarheid meetbaar lager. Dat geldt bijvoorbeeld voor het oosten van De Marne en het gebied ten zuidoosten van Delfzijl.

Inkomenspositie

De inkomens zijn in Noord-Groningen relatief laag. Zeker op plekken waar concentraties van huishoudens met lage inkomens wonen, is extra aandacht voor bijvoorbeeld het onderhoud aan de woningvoorraad van belang. De regio kent een aantal plekken waar relatief veel lage inkomensgroepen wonen. Het gaat dan om de wijken Delfzijl-Noord en Tuikwerd in Delfzijl, Opwierde in Appingedam en enkele dorpen in de gemeente Loppersum ('t Zandt, Zeerijp). Vaak zijn dit ook de plekken waar de sociale huurvoorraad het grootst is.

5.2. Voorzieningen

Voor veel mensen is nabijheid van voorzieningen belangrijk. Gemiddeld genomen geldt: plekken waar veel voorzieningen op korte afstand bereikbaar zijn, blijken door de jaren heen een aantrekkende werking te hebben. Daarbinnen zijn er uitzonderingen: sommige huishoudens wonen op grote afstand van voorzieningen en voorzien in hun behoefte door gebruik van auto's en internet.

Vooraf een actuele afname in het voorzieningenniveau leidt doorgaans tot ontevredenheid, die zich na verloop van tijd vaak weer oplost doordat mensen andere oplossingen vinden. Eerdere onderzoeken, zoals het marktonderzoek voor de Eemsdelta uit 2008 en het migratieonderzoek voor de provincie Groningen uit 2011⁶, laten dit bijvoorbeeld zien. In deel II (het bewonersonderzoek) is te lezen hoe tevreden bewoners in de regio zijn.

Op basis van het migratieonderzoek uit 2011 is het mogelijk om een weging mee te geven aan het belang dat inwoners hechten aan de nabijheid van verschillende voorzieningen. Daaruit blijkt dat de nabijheid

van een supermarkt voor meer mensen van groter belang is dan de nabijheid van een basisschool. Op de kaart hierna is per gebied te zien wat de feitelijke gemiddelde afstand is tot primaire voorzieningen is. De genoemde weging is hierin verwerkt. We namen de volgende voorzieningen in de analyse mee:

- Supermarkt	weging: 1,47
- Huisarts / gezondheidscentrum	weging: 0,92
- Dorpshuis / ontmoetingsplek	weging: 1,00
- Basisschool	weging: 0,64
- Middelbare school	weging: 0,64

De bron van deze meting is Open Streetmap. Daarin worden gegevens gecombineerd met onder andere de BAG en andere gevalideerde geoinformatiebronnen. Aanvullend heeft KAW steekproefsgewijs getoetst of de informatie overeenkomt met waarnemingen en lokale kennis.

De kaart laat het volgende zien:

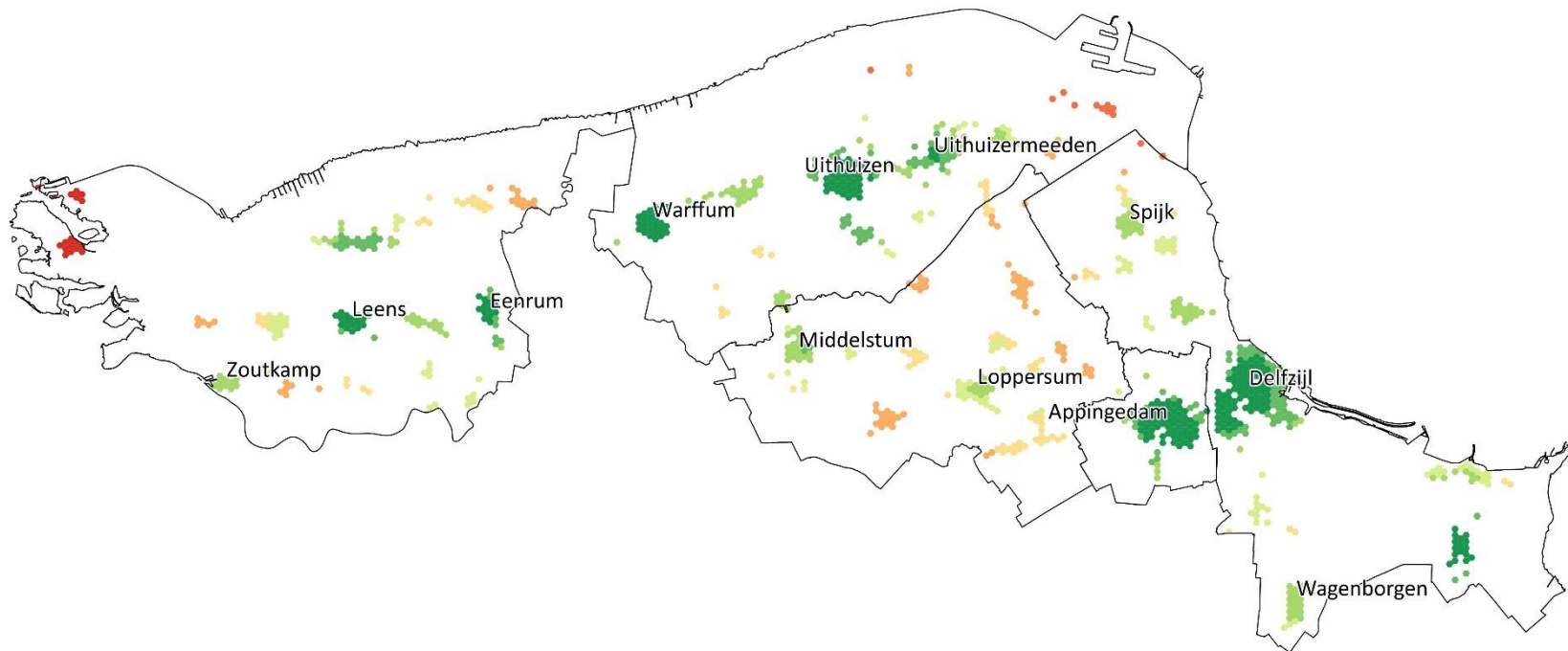
- De afstand tot voorzieningen is het kleinst in de regionale centra Appingedam en Delfzijl en bij het dorpenlint op Het Hogeland (vanaf Zoutkamp via dorpen als Leens, Warffum en Uithuizen tot aan

⁶ [Groeï, krimp en migratie \(KAW 2012\)](#)

Uithuizermeeden). Een bijzonderheid in het gebied is Woldendorp, dat relatief klein is, maar toch beschikt over alle voorzieningen die we hebben gemeten.

- De MEDAL-gemeenten kennen een soort 'middengebied' dat relatief geïsoleerd ligt ten opzichte van belangrijke voorzieningen. Het gaat dan om een groot deel van de gemeente Loppersum ('t Zandt, Leermens, Garsthuizen) en het meest noordwestelijke deel van de gemeente Delfzijl (Godlinze, Losdorp).
- Ook sommige dorpen op Het Hogeland liggen relatief ver van voorzieningen. Oudeschip in de gemeente Eemsum en Pieterburen in De Marne zijn hier voorbeelden van.

Afstand tot voorzieningen

Legenda

0.0 - 1.0
1.0 - 1.5
1.5 - 2.1
2.1 - 2.6
2.6 - 3.2
3.2 - 3.9
3.9 - 5.4
5.4 - 8.7

De gemiddelde afstand (in kilometers) van woningen tot de voorzieningen:
basisschool, middelbare school, huisarts, supermarkt en dorps huis.

Bron:
Kwetsbaarheidsanalyse KAW

5.3. Bereikbaarheid

Naast goede voorzieningen is ook een goede bereikbaarheid van positieve invloed op de aantrekkingskracht van een gebied. Een substantiële verbetering in de bereikbaarheid helpt normaal gesproken om mensen te binden: werk of onderwijs op afstand is dan een minder grote reden om te verhuizen. Het migratieonderzoek uit 2011⁷ laat dit ook zien. In deel II (het bewonersonderzoek) is te lezen hoe tevreden inwoners uit de regio zijn over de bereikbaarheid van hun woonplek.

De kaart hierna laat de gemiddelde bereikbaarheid van het gebied zien, gemeten langs een drietal bereikbaarheidsaspecten:

- Afstand tot een treinstation
- Afstand tot een bushalte
- Afstand tot een oprit van een hoofdontsluitingsweg (80 km/u of meer)

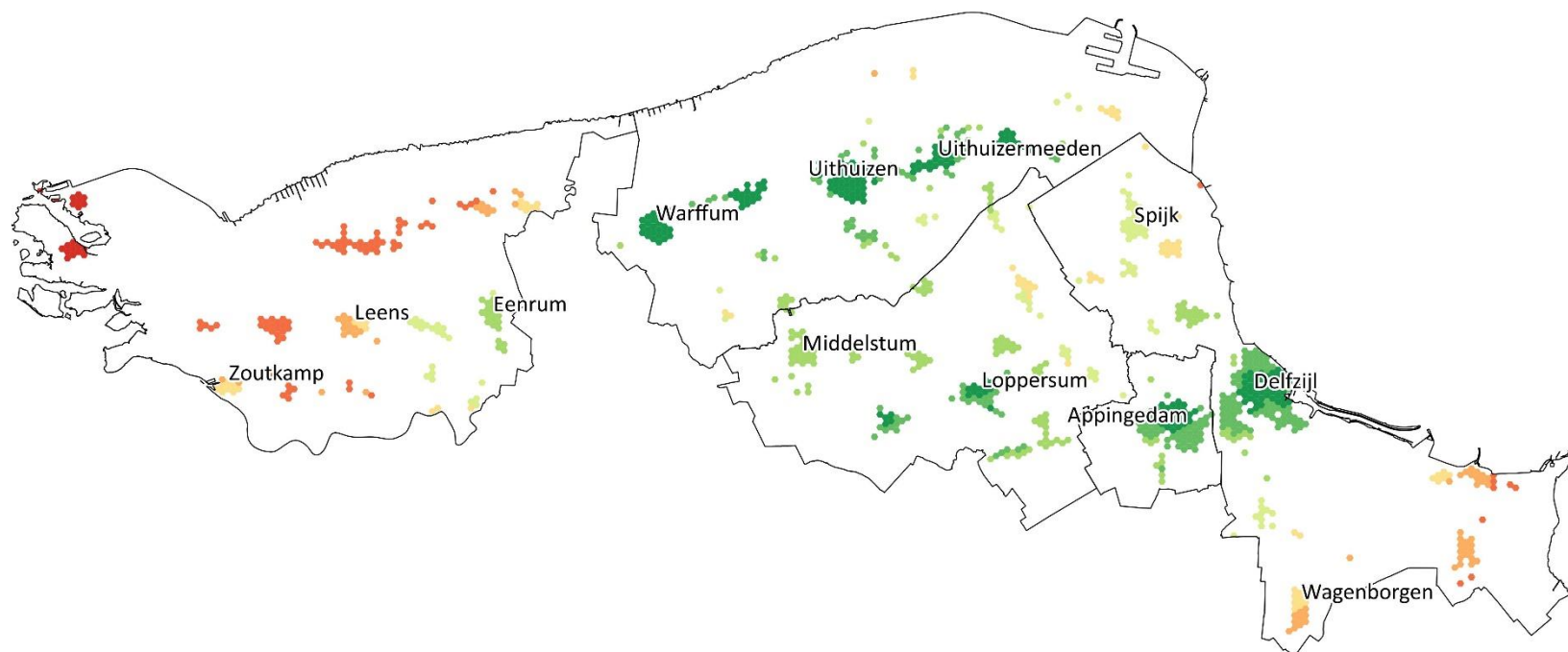
De bron van deze meting is Open Streetmap. Daarin worden gegevens gecombineerd van onder andere het CBS, Arriva en het OV-Bureau Groningen-Drenthe.

⁷ [Groeï, krimp en migratie \(KAW 2012\)](#)

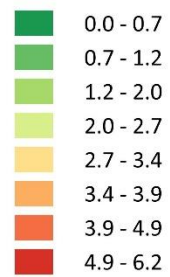
Enkele opvallende punten:

- De MEDAL-gemeenten kent twee 'stroken' met plaatsen die een hoge mate van bereikbaarheid hebben:
 1. De lijn Stedum-Loppersum-Appingedam-Delfzijl, met in iets mindere mate dorpen als Middelstum en Holwierde aan de noordkant ervan en een dorp als Garrelsweer aan de zuidkant.
 2. De lijn Warffum-Usquert-Uithuizen-Uithuizermeeden-Roodeschool (deze laatste plaats vooral door de ligging aan het spoor), met dorpen als Zandweer eromheen.
- Eenrum ligt als enige dorp in De Marne het meest gunstig ten opzichte van alle bereikbaarheidsvoorzieningen (station Baflo is vanaf Eenrum ongeveer twee kilometer). Hoe meer naar het westen, hoe schaarser bus- en treinverbindingen worden.
- Dat geldt ook voor het zuidoostelijke deel van de gemeente Delfzijl. Ook Woldendorp scoort hier laag, terwijl dat dorp wel beschikt over alle voorzieningen die niet aan bereikbaarheid gerelateerd zijn.
- Het 'middengebied' tussen Loppersum en Delfzijl, waarvan we eerder zagen dat het voorzieningenaanbod er laag is, zien we ook hier terug: dorpen als 't Zandt en Godlinze zijn minder goed bereikbaar.

Bereikbaarheid

Legenda

De gemiddelde afstand (in kilometers) van woningen tot de oprit van een hoofdontsluitingsweg, een treinstation en een bushalte.

Bron: Open Street Map, zCBS

K A W

5.4. Inkomenspositie

De MEDAL-gemeenten kennen relatief veel huishoudens met een laag inkomen. Huishoudens uit het gebied zijn daardoor bovengemiddeld vaak aangewezen op een sociale huurwoning. Tegelijkertijd zien we dat ook de gemiddelde woningwaarden in Noord-Groningen relatief laag zijn, waardoor koopwoningen vaak een reëel alternatief vormen. Plekken waar veel goedkope woningen staan en waar veel huishoudens met lage inkomens wonen, zijn vaak gevoelig voor verloedering, doordat de investeringsbereidheid in dit soort buurten lager ligt. De kaart op de volgende pagina brengt daarom de inkomensposities van alle dorpen en wijken in de MEDAL-gemeenten in beeld.

We zien een aantal concentraties van lage inkomens:

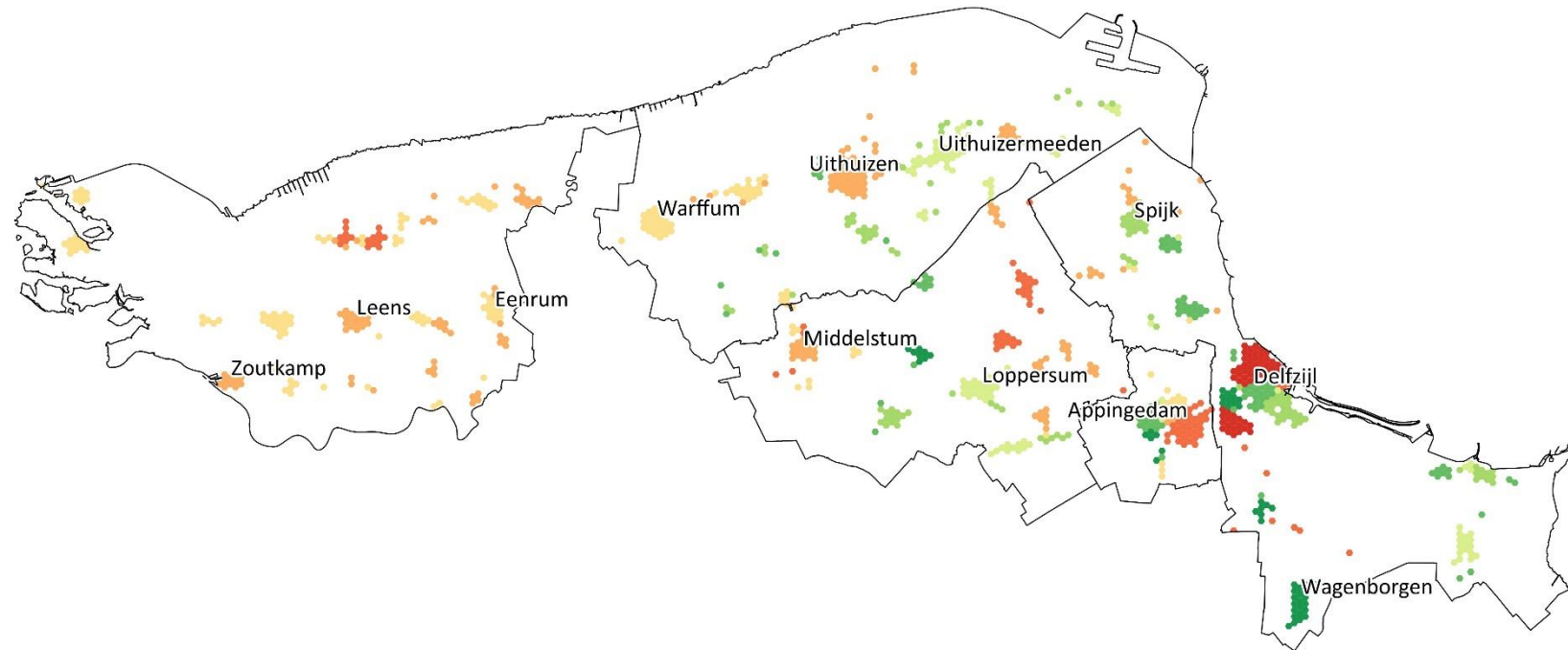
- Delfzijl-Noord en Tuikwerd in Delfzijl;
- Opwierde in Appingedam;
- Zeerijp en 't Zandt;
- Omgeving Kruisweg-Kloosterburen.

Ook op plekken als Uithuizen, Middelstum en Leens komen relatief veel lage inkomens voor (meer dan 10 procent van de huishoudens).

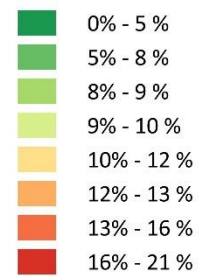
Plekken waar juist relatief weinig lage inkomens voorkomen, zijn:

- Wagenborgen;
- Meedhuizen;
- Westeremden;
- Fivelzigt en Doklanden in Delfzijl;
- Oling in Appingedam;
- Holwierde en Bierum;
- Enkele dorpen rondom Middelstum.

Percentage lage inkomens

Legenda

Het percentage lage inkomens per CBS-buurt

Bron: CBS

6. Leegstand

6.1. Introductie en samenvatting

Introductie

Leegstand is een relevante graadmeter voor de woningmarktpositie van plekken en woningtypen. Een frictieleegstand van circa twee procent is gebruikelijk als smeermiddel om mutaties op de woningmarkt mogelijk te maken. De monitor van het Woon- en Leefbaarheidsplan Eemsdelta laat voor ieder woonmilieu binnen de vier betrokken gemeenten waarden zien die hoger liggen, van circa vier procent tot ruim tien procent.

De gebruikelijke analyse (vergelijking van BAG gebouwen en BRP personen) toont 'administratieve leegstand': een woonfunctie zonder bekende bewoner. Soms heeft dat een bijzondere reden, zoals verbouwing of aanstaande sloop, ander gebruik als recreatiewoning of opslagruimte. In de analyse voerden we extra controles uit op de zogenaamde 'administratieve leegstand': door andere bronnen te raadplegen (slooplijst gemeente, NVM, NAM) en door intensief veldwerk te doen langs adressen waarover twijfel bestond.

In onze werkwijze begonnen we (1) met een administratieve leegstandsmeting. Vervolgens (2) legden we zekere leegstand vast. Dat zijn woningen die niet bewoond worden én te koop staan volgens NVM-

gegevens of opgekocht zijn door de NAM. De resterende leegstand (3) toetsten we met veldwerk: een steekproef van panden die we bezochten, navroegen bij bewoners of burens, signalen zochten voor al dan niet gebruik als woning of een andere functie. Meer dan de helft van de onzekere gevallen is zo geïnspecteerd en (4) de uitkomsten daarvan extrapoleerden we op de andere helft van de onzekere gevallen. De leegstand in de corporatievoorraad (5) berekenden we aan de hand van een door de gemeente Delfzijl uitgevoerde steekproef.

Samenvatting

Uit de metingen blijkt dat de werkelijke verwachte leegstand lager uitkomt dan bij een administratieve vergelijking van BRP en BAG. Gemiddeld schatten we de leegstand in de MEDAL-gemeenten op 3,7 procent, in plaats van 5,7 procent. Dat is nog altijd twee keer hoger dan een gebruikelijke frictieleegstand van circa 2,0 procent, en dus bijna 700 woningen meer dan wenselijk. In De Marne, Appingedam, Eemmond en Loppersum schommelt het percentage rond de drie procent en gaat het om tientallen woningen meer dan gebruikelijk is voor frictieleegstand, vooral in de particuliere huur. In Delfzijl ligt het percentage op ongeveer 4,5 procent, waarbij het gaat om meer dan 300 woningen. Dit cijfer is gecorrigeerd voor sloopcomplexen.

6.2. Definitie van leegstand

Leegstand als marktsignaal

Leegstand is een relevante graadmeter voor de woningmarktpositie van plekken en woningtypen. Goede kennis daarvan is van belang voor het maken van voorraadplannen door corporaties en voor de omgang met woningbouwlocaties in het particuliere segment. Het is verstandig om voorzichtig om te gaan met toevoeging van woningen op plekken en in segmenten waar sprake is van structurele leegstand.

De laatste jaren zijn metingen gedaan van leegstand. Een frictieleegstand van circa twee procent is gebruikelijk als smeermiddel om mutaties op de woningmarkt mogelijk te maken. De monitor van het Woon- en Leefbaarheidsplan Eemdelta laat voor ieder woonmilieu binnen de vier betrokken gemeenten waarden zien die hoger liggen, van circa vier tot ruim tien procent.

Twijfel over de zeggingskracht van eerdere metingen

De uitkomsten komen voort uit vergelijking tussen gegevens uit de BRP (Basisregistratie Personen) en de BAG (Basisregistraties Adressen en Gebouwen). Daar waar geen bewoners geregistreerd staan op een

woonadres, is leegstand aannemelijk. Toch leiden uitkomsten steevast tot discussie en twijfel over de betekenis. Het verschil tussen administratieve leegstand en feitelijke leegstand leidt vaak tot ruis in leegstandscijfers.

Een woning waar niemand staat ingeschreven kan namelijk best in gebruik zijn, bijvoorbeeld als opslagruimte boven een winkel, als tijdelijke woonruimte voor werkenden of als recreatiewoning. Bij alternatief gebruik is van echte leegstand geen sprake, hoewel er wel een kwetsbare situatie kan zijn, bijvoorbeeld wanneer de vraag naar tijdelijke huisvesting terugloopt.

6.3. Genuanceerde leegstandsmeting in stappen

Wij hanteren in dit onderzoek een aanpak die verder gaat dan alleen het opsporen van ‘theoretisch’ leegstaande woningen. Daarbij sluiten we aan bij de methode zoals die in Delfzijl is toegepast: aan de hand van een steekproef visuele inspecties bij woningen, om te bepalen of het pand daadwerkelijk leeg staat. Voor de particuliere sector (huur en koop) leidt dit tot een beeld dat aan de verwachtingen voldoet, maar voor de sociale huursector geldt dat ook deze manier van meten leidt tot uitkomsten die niet stroken met de concrete data van de corporaties.

Hieronder werken we stap voor stap onze leegstandsmeting uit voor de particuliere sector (huur en koop)

1. Administratieve leegstandsmeting. Op basis van de vergelijking tussen de BRP (alle adressen waar minimaal één persoon staat ingeschreven) en de BAG (alle panden met een woonfunctie) hebben we per gemeente de administratieve leegstand bepaald (alle panden met een woonfunctie waar niemand staat ingeschreven). De tabel hiernaast toont de metingen in 2017 (dit onderzoek) en 2016 (monitor Eemsdelta).

Tabel 52: Administratieve leegstand in de MEDAL-gemeenten (2016 en 2017). Bron: BAG, BRP (medio 2017) en monitor Eemsdelta (2016).

	2017			2016	
	aantal woningen	administratief leeg	% van de voorraad	administratief leeg	% van de voorraad
Appingedam	5.813	278	4,8%	195	3,4%
Sociale huur	2496	115	4,6%		
Particuliere huur	316	49	15,5%		
Koop	3001	114	3,8%		
De Marne	4.800	227	4,7%	n.b.	n.b.
Sociale huur	1130	34	3,0%		
Particuliere huur	307	71	23,1%		
Koop	3363	122	3,6%		
Delfzijl	11.937	657	5,5%	750	6,3%
Sociale huur	3364	173	5,1%		
Particuliere huur	768	191	24,9%		
Koop	7805	293	3,8%		
Eemmond	7.327	365	5,0%	423	5,7%
Sociale huur	2209	89	4,0%		
Particuliere huur	378	76	20,1%		
Koop	4740	200	4,2%		
Loppersum	4.507	255	5,7%	211	4,7%
Sociale huur	1184	66	5,6%		
Particuliere huur	170	38	22,4%		
Koop	3153	151	4,8%		
Totaal	34.384	1.782	5,2%	n.b.	n.b.
Sociale huur	10383	477	4,6%		
Particuliere huur	1939	425	21,9%		
Koop	22062	880	4,0%		

2. Zekere leegstand vastleggen. Van een gedeelte van de administratief leegstaande woningen weten we zeker dat ze leeg staan. Dat geldt bij woningen:

- die volgens de BRP leeg staan én op dit moment te koop staan;
- die volgens de BRP leeg staan én zijn opgekocht door de NAM (o.b.v. www.hetverledenvangroningen.nl).

Bij de start van het leegstandsonderzoek zijn we ervan uitgegaan dat corporatiewoningen die volgens de BRP leeg staan ook daadwerkelijk leeg zijn. Deze woningen worden immers niet voor andere doelen ingezet. Dit bleek genuanceerder te liggen. Om die reden hebben we vooraf geen zekere leegstand bij corporatiewoningen kunnen bepalen.

Tabel 53: Zekere leegstand in de MEDAL-gemeenten. Bron: BAG, BRP, NVM, VHE-bestanden corporaties, www.hetverledenvangroningen.nl (medio 2017).

	aantal woningen zeker leeg	% van de voorraad
Appingedam	17	0,3%
Sociale huur	0	0,0%
Particuliere huur	1	0,3%
Koop	16	0,5%
De Marne	18	0,4%
Sociale huur	0	0,0%
Particuliere huur	6	2,0%
Koop	12	0,4%
Delfzijl	72	0,6%
Sociale huur	0	0,0%
Particuliere huur	15	2,0%
Koop	57	0,7%
Eemsum	37	0,5%
Sociale huur	0	0,0%
Particuliere huur	9	2,4%
Koop	28	0,6%
Loppersum	30	0,7%
Sociale huur	0	0,0%
Particuliere huur	6	3,5%
Koop	24	0,8%
Totaal	174	0,5%
Sociale huur	0	0,0%
Particuliere huur	37	1,9%
Koop	137	0,6%

Opmerking: de aantallen zijn gecorrigeerd voor complexen die onlangs zijn gesloopt of binnenkort gesloopt worden. Ook leegstand als gevolg van versterking is er buiten gelaten.

3. Onzekere leegstand particulere sector toetsen met veldwerk

We weten nu welke woningen zeker wel en zeker niet leeg staan. Wat resteert is de onzekere leegstand: woningen die volgens de BRP leeg staan, maar waar geen aanvullende feiten over bekend zijn die leegstand bewijzen of aannemelijk maken. Uit deze 'twijfelgevallen' selecteerden we vervolgens steekproefsgewijs woningen die we bezochten tijdens de visuele inspectie:

- We zorgden voor een representatieve selectie naar gemeente, woonmilieu en woningtype. Ter illustratie: als 60 procent van alle twijfelgevallen in een gebied uit rijwoningen bestond, zorgden we ervoor dat 60 procent van de steekproef in dat gebied uit dit woningtype bestond.
- Om de betrouwbaarheid van het veldwerk te vergroten, selecteerden we meer dan de helft van alle twijfelgevallen. Van de 1.108 woningen waarvan de leegstand onzeker was, bezochten we er uiteindelijk 662, een steekproef fractie van 59 procent. Dat is iets hoger dan de aanvankelijke steekproef. Soms kwam het voor dat meerdere adressen in één straat als twijfelachtig werden aangemerkt. Daar zijn ook woningen die buiten de steekproef vielen bezocht.

⁸ De gemeente Delfzijl heeft kort voor de start van het onderzoek op een vergelijkbare manier alle leegstaande woningen in Delfzijl bezocht. Wij bezochten aanvullende

- De visuele inspectie is uitgevoerd door één persoon, die in de week van 14 tot 18 augustus 2017 alle geselecteerde woningen fysiek heeft bezocht⁸. Waar mogelijk heeft deze persoon aan buurtbewoners gevraagd wat zij weten over het gebruik van de betreffende woning. Er is niet bij woningen aangebeld, mede uit veiligheidsoverwegingen.

4. Sociale huursector: controle door de corporaties (case: Delfzijl).

Bij huurwoningen leidt ook een genuanceerde meting op basis van BRP- en BAG-gegevens tot uitkomsten die niet stroken met de concrete data van de corporaties. Nadere analyse leert dat er een belangrijk definitieverschil is tussen leegstand en beschikbaarheid. Een woning kan (nog) leeg staan maar niet beschikbaar zijn (er is een huurcontract). Nadere analyse in de data voor Delfzijl leert dat tweederde van de administratief leegstaande woningen niet beschikbaar zijn. Deze verhouding pasten we ook toe op de data voor de andere gemeenten. We kiezen er in dit onderzoek voor om voor de huursector de beschikbaarheid als graadmeter te nemen;

adressen die sinds de vorige meting zijn toegevoegd en controleerden steekproefsgewijs de actualiteit van de Delfzijlse meting.

5. Toepassen leegstandspercentages op de overige onzekere leegstand in de particuliere sector

We nemen aan dat de steekproef (van meer dan 50 procent) binnen de particuliere sector voldoende groot is om als maatstaf te fungeren voor de niet-bezochte onzekere leegstand (446 woningen) in de particuliere voorraad. Passen wij de uitkomsten toe op de totale onzekere leegstand, dan leidt dat tot het volgende beeld.

Tabel 54: Onzekere leegstand nader beoordeeld. Bron: veldwerk KAW (augustus 2017) en gemeente Delfzijl (april 2017).

	Onzekere leegstand totaal	Relevante steekproef	Percentage echt leeg volgens steekproef	aantal echt leeg o.b.v. steekproef
Appingedam				
Sociale huur	115	0*	33%	38
Particuliere huur	48	233**	74%	36
Koop	98	47	40%	40
De Marne				
Sociale huur	34	0*	33%	11
Particuliere huur	65	233**	74%	48
Koop	110	41	34%	38
Delfzijl				
Sociale huur	173	140	33%	57
Particuliere huur	176	233**	74%	130
Koop	236	106	88%	207

Eemsmond				
Sociale huur	89	0*	33%	29
Particuliere huur	67	233**	74%	50
Koop	172	55	55%	94
Loppersum				
Sociale huur	52	0*	33%	17
Particuliere huur	30	233**	74%	22
Koop	106	50	58%	61
Totaal				
Sociale huur	463	0*	33%	153
Particuliere huur	386	233**	74%	286
Koop	722	299	61%	440

* op basis van de controle door de corporaties voor Delfzijl – extrapolatie naar andere gemeenten

** op basis van steekproef op MEDAL-niveau

6. Samenvatting

De metingen laten zien dat het verwachte leegstandspercentage op basis van de genuanceerde aanpak lager uitvalt dan bij een administratieve vergelijking tussen BRP en BAG. Gemiddeld schatten we de leegstand in de MEDAL-gemeenten in op 2,6 procent in de koop en 1,5% beschikbaarheid in de sociale huur. Per gemeente zijn er verschillen, waarbij de leegstand in de koop in Delfzijl hoger is dan gemiddeld, in De Marne en Appingedam juist lager. Binnen de corporatievoorraad zijn de verschillen marginaal.

Tabel 55: Leegstand. Bron: BRP, BAG, veldwerk KAW (augustus 2017) en gemeente Delfzijl (april 2017).

	aantal woningen	regulier bewoond	ander gebruik	leeg	% leeg
Appingedam	5.813	5.664	19	130	2,2%
Sociale huur	2.496	2.458	0	38	1,5%
Particuliere huur	316	275	4	37	11,6%
Koop	3.001	2.931	15	56	1,9%
De Marne	4.800	4.653	32	115	2,4%
Sociale huur	1.130	1.119	0	11	1,0%
Particuliere huur	307	247	6	54	17,6%
Koop	3.363	3.287	27	49	1,5%
Delfzijl	11.937	11.451	18	467	3,9%
Sociale huur	3.364	3.307	0	57	1,7%
Particuliere huur	768	608	15	145	18,9%
Koop	7.805	7.536	4	265	3,4%
Eemmond	7.327	7.094	25	208	2,8%
Sociale huur	2.209	2.180	0	29	1,3%
Particuliere huur	378	314	6	59	15,5%
Koop	4.740	4.601	19	120	2,5%
Loppersum	4.507	4.355	22	131	2,9%
Sociale huur	1.184	1.167	0	17	1,4%
Particuliere huur	170	139	3	28	16,6%
Koop	3.153	3.048	19	86	2,7%
Totaal	34.384	33.217	116	1.051	3,1%
Sociale huur	10.383	10.230	0	153	1,5%
Particuliere huur	1.939	1.584	33	323	16,6%
Koop	22.062	21.403	83	576	2,6%

De tabel hierna geeft de verschillen weer per woonmilieu binnen gemeenten. In de MEDAL-gemeenten varieert de leegstand in de koop van 2,5 procent in de centrumdorpen tot 3,8 procent in de woondorpen.

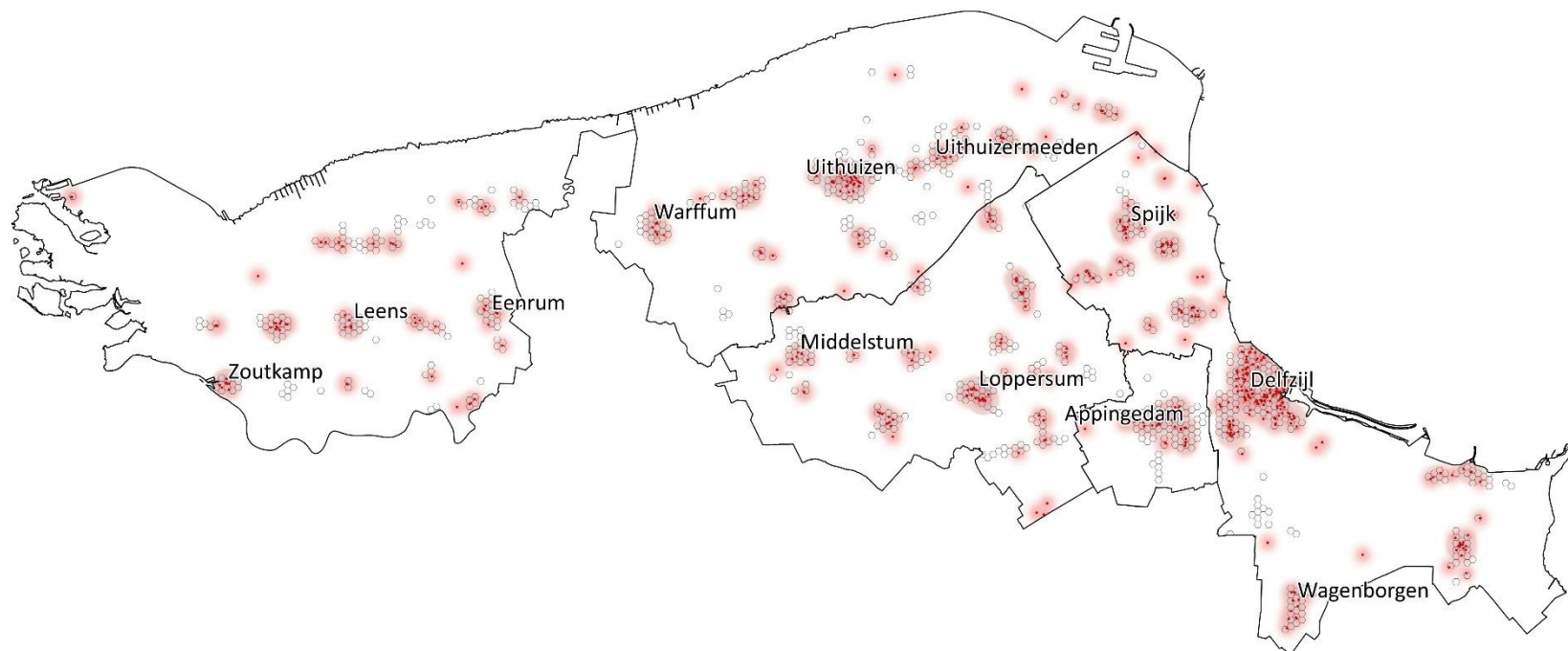
- De hoogste leegstandspercentages in de koopsector zijn terug te vinden in de woondorpen in Delfzijl (4,9 procent), de centrumdorpen in Delfzijl (4,4 procent) en woondorpen in het algemeen (3,8 procent).
- De centrumdorpen in Eemsmond en De Marne kennen de laagste leegstandspercentages (1,8 procent).

De kaart op de volgende pagina toont alle leegstaande woningen op basis van de database-analyse (zekere leegstand) en het veldwerk.

Tabel 56: Leegstand per woonmilieu. Bron: BRP, BAG, veldwerk KAW (augustus 2017) en gemeente Delfzijl (april 2017).

2017	aantal woningen	regulier bewoond	ander gebruik	leeg	leeg %
Appingedam	5813	5662	19	130	2,2%
Regionaal centrum	5813	5662	19	130	2,2%
De Marne	4800	4643	32	115	2,4%
Centrumdorp	2108	2065	4	39	1,8%
Woondorp	2692	2577	28	76	2,8%
Delfzijl	11937	11342	18	467	3,9%
Regionaal centrum	7531	7155	9	258	3,4%
Centrumdorp	1399	1336	2	62	4,4%
Woondorp	3007	2852	8	147	4,9%
Eemsmond	7327	7092	25	208	2,8%
Regionaal centrum	2739	2643	9	85	3,1%
Centrumdorp	2476	2424	6	46	1,8%
Woondorp	2112	2025	9	77	3,7%
Loppersum	4507	4310	22	131	2,9%
Centrumdorp	2181	2080	9	55	2,5%
Woondorp	2112	2025	9	77	3,7%
Totaal	34384	33049	116	1051	3,1%
Regionaal centrum	16083	15460	37	473	2,9%
Centrumdorp	8164	7905	21	202	2,5%
Woondorp	9923	9480	55	378	3,8%

Leegstand totaal

Legenda

● Leegstand

Deze kaart toont de totale leegstand in het onderzoeksgebied: de leegstand bepaald aan de hand van de registratiedata, en de leegstand aan de hand van een steekproef uitgevoerd in Augustus 2017

*Bron:
Steekproef, BRP, NVM, corporatiedata,
www.hetverledenvangroningen.nl*

K A W

Kader: Effecten van leegstand op huizenprijzen en de leefomgeving

Als onderdeel van een brede studie naar de effecten van huishoudenskrimp op de regio Parkstad Limburg hebben RIGO en EIB onderzoek gedaan naar het verband tussen de mate van leegstand in een plaats en de prijsontwikkeling van woningen eromheen. Zij bepaalden het effect door de ontwikkeling van de huizenprijzen in kernen met een relatief hoog leegstandspercentage in beeld te brengen. Hun conclusie is dat de kans op prijsdalingen als gevolg van leegstand het grootst is op plekken waar de markt al zwak is, dus waar al een hoog leegstandspercentage is en waar het prijsniveau al relatief laag ligt. Ook het tempo waarmee de leegstand zich ontwikkelt, is van invloed op de prijsdaling. Daarbij geldt: hoe sneller het leegstandspercentage toeneemt, hoe groter de kans op dalende huizenprijzen.

Op basis van casestudies, waaronder ontwikkelingen op de Delfzijlster huizenmarkt eind jaren '90, concluderen RIGO en EIB dat een toename van de leegstand met één procent samengaat met een afname van de huizenprijs met ongeveer 2,5 procent. Ze gaan daarbij uit van meetperioden van drie jaar (dus één procent toename over drie jaar leidt tot 2,5 procent waardedaling over drie jaar). RIGO en EIB plaatsen daarbij

de opmerking dat het gemiddelden voor hele woonplaatsen betreft, en dat de effecten per wijk vele malen groter kunnen zijn.

Volgens RIGO en EIB kan een hoog leegstandspercentage in minder gewilde wijken tot serieuze leefbaarheidsproblemen leiden, zeker in een regio waar de huizenprijzen relatief laag liggen. Huishoudens die willen vertrekken hebben namelijk meer keuzevrijheid (het aantal woningen dan binnen hun budget past is door de lagere prijzen relatief groot) dan op andere plekken. Omgekeerd dreigt verloedering van deze wijken, doordat de laagste inkomens achterblijven (segregatie) en zij vaak niet de middelen hebben om in de woningvoorraad te investeren. Juist in kwetsbare wijken of dorpen is extra aandacht voor leegstand dus belangrijk.

7. Vraag en aanbod, kwetsbaarheid en kansen

7.1. Introductie en samenvatting

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de verwachte ontwikkelingen op de woningmarkt in de komende tijd en doen we aanbevelingen voor een betere monitoring. Dit is belangrijke informatie voor in elk geval de gemeenten (grondbeleid, woonvisie) en de corporaties (strategisch voorraadbeleid).

In het kort

Trendmeting woningmarkt

Op basis van trends kunnen we herkennen welke woningen op welke plekken de afgelopen jaren gewild waren en welke minder. Maar een trend zegt niet alles: het kan ook het resultaat zijn van suboptimale keuzes van huishoudens, bij gebrek aan hun ideale woning op de ideale plek op dat moment. We brengen de trends in paragraaf 7.3 in beeld.

Vraag-aanbodanalyse op korte en langere termijn

Vervolgens brengen we vraag en aanbod op de woningmarkt in beeld. We meten dit voor de korte termijn (tot 2022) op basis van de resultaten van het bewonersonderzoek (wat willen mensen, welke wensen zijn concreet?). Dit doen we in paragraaf 7.4. Naarmate we verder vooruit

kijken in de tijd, is het werken met verhuishwensen minder betrouwbaar. Demografische voorspellingen en factoren die te herleiden zijn uit meetbare kenmerken en trends zijn dan van grotere waarde. Deze zijn dan ook bepalend voor de prognose van vraag en aanbod op de langere termijn. Paragraaf 7.5 en 7.6 gaan hierover. Vervolgens gaan we na wat een wenselijk beeld is gezien de uitkomsten van het bewonersonderzoek en met welke instrumenten in die richting te bewegen is door overheid, corporaties of andere partijen (zie paragraaf 7.7).

Wonen en zorg

Van een heel andere orde is de behoefte aan wonen en zorg. De behoefte aan geschikte woonvormen is afhankelijk van demografische ontwikkelingen van verschillende groepen zorgvragers, verandering in het wensenpatroon van die groepen, maar vooral ook regelgeving rond toewijzing. Dit werken we uit in paragraaf 7.8.

Monitoring

Om de Noord-Groninger woningmarkt goed te kunnen sturen, is continue monitoring noodzakelijk. Dat vraagt om één integrale monitor en voor inzichten door de tijd heen. Paragraaf 7.9 gaat hierover.

7.2. Woonsituatie naar inkomensklasse

In de tabellen hierna presenteren we een beeld van de huidige woonsituatie van huishoudens in de MEDAL-gemeenten, naar inkomensklasse. We kennen van 784 huishoudens de specifieke situatie op deze kenmerken. We hanteren de volgende indeling naar inkomensklasse, aansluitend op beleidsmatige indelingen in de sociale huursector.

Tabel 57: Inkomensklassen in dit onderzoek

Bruto inkomen per jaar (in €)	Netto per maand (ca.)	Omschrijving
< 15.000	< 1.000	Extra laag
15.000 - 22.200	< 1.500	Huurtoeslaggrens eenpersoons
22.200 - 29.700	< 1.850	Huurtoeslag meerpersoons
29.700 - 34.911	< 2.100	Tot doelgroep
34.911 - 45.175	< 2.500	Midden laag
45.175 – 58.000	< 3.000	Midden hoog
58.000 – 85.000	< 4.000	Hoge inkomens
meer dan 85.000	> 4.000	Zeer hoge inkomens

De tabellen op de volgende pagina geven inzicht in de verdelingen per gemeente. Constateringen: 52 procent van de huishoudens in de enquête heeft een inkomen tot de doelgroepgrens. Van hen woont slechts de helft

in een sociale huurwoning; van de andere helft woont het merendeel in een koopwoning. Per gemeente zijn er nuanceverschillen: in Appingedam is het aandeel hurende lage inkomens iets hoger, in Loppersum kopen zij juist vaker.

Op MEDAL-niveau woont 14 procent scheef (€ 34.911 of meer in sociale huur). Alleen in Appingedam ligt het wezenlijk hoger: 19 procent. Daar zijn koopwoningen iets duurder en dit kan verklaren waarom mensen langer in hun huurwoning blijven wonen. Tevens is het aantal sociale huurwoningen in Appingedam relatief hoog.

MEDAL	EXTRA LAAG	<HTG 1p	<HTG mp	<DOEL-GROEP	<MIDDEN LAAG	<MIDDEN HOOG	<HOOG	<ZEER HOOG	TOTAAL
Sociaal	6%	11%	6%	3%	2%	1%	1%	0%	30%
Vrije sector	0%	2%	1%	1%	1%	1%	0%	1%	6%
Koop	2%	7%	7%	8%	11%	10%	13%	7%	64%
Totaal	8%	19%	13%	12%	13%	12%	14%	8%	100%

Delfzijl	EXTRA LAAG	<HTG 1p	<HTG mp	<DOEL-GROEP	<MIDDEN LAAG	<MIDDEN HOOG	<HOOG	<ZEER HOOG	TOTAAL
Sociaal	8%	9%	6%	2%	2%	1%	1%	0%	28%
Vrije sector	0%	2%	0%	0%	0%	3%	0%	2%	7%
Koop	2%	6%	6%	9%	12%	10%	14%	6%	65%
Totaal	9%	17%	12%	11%	14%	15%	15%	8%	100%

De Marne	EXTRA LAAG	<HTG 1p	<HTG mp	<DOEL-GROEP	<MIDDEN LAAG	<MIDDEN HOOG	<HOOG	<ZEER HOOG	TOTAAL
Sociaal	4%	12%	2%	3%	3%	0%	0%	0%	24%
Vrije sector	0%	3%	0%	2%	2%	0%	0%	0%	6%
Koop	2%	7%	9%	9%	13%	12%	13%	6%	70%
Totaal	6%	22%	11%	14%	17%	12%	13%	6%	100%

Appingedam	EXTRA LAAG	<HTG 1p	<HTG mp	<DOEL-GROEP	<MIDDEN LAAG	<MIDDEN HOOG	<HOOG	<ZEER HOOG	TOTAAL
Sociaal	6%	13%	10%	6%	2%	5%	2%	0%	43%
Vrije sector	0%	0%	0%	0%	5%	0%	0%	0%	5%
Koop	1%	4%	6%	7%	5%	11%	10%	7%	52%
Totaal	6%	18%	16%	13%	12%	16%	12%	7%	100%

Eemsum	EXTRA LAAG	<HTG 1p	<HTG mp	<DOEL-GROEP	<MIDDEN LAAG	<MIDDEN HOOG	<HOOG	<ZEER HOOG	TOTAAL
Sociaal	6%	12%	5%	2%	3%	1%	1%	0%	30%
Vrije sector	0%	1%	1%	1%	0%	0%	1%	1%	5%
Koop	2%	7%	7%	8%	10%	10%	14%	7%	65%
Totaal	8%	21%	13%	12%	13%	10%	15%	8%	100%

Loppersum	EXTRA LAAG	<HTG 1p	<HTG mp	<DOEL-GROEP	<MIDDEN LAAG	<MIDDEN HOOG	<HOOG	<ZEER HOOG	TOTAAL
Sociaal	4%	9%	6%	3%	1%	1%	1%	0%	26%
Vrije sector	0%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	2%	4%
Koop	1%	8%	7%	9%	11%	12%	15%	8%	70%
Totaal	5%	19%	13%	12%	12%	13%	16%	10%	100%

7.3. Trends

Koopmarkt

Niet alle cijfers over de koopmarkt hebben betekenis voor de marktpositie van woningen en plekken. Om goede vergelijkingen te maken, gebruiken we zoveel mogelijk relatieve waarden, zoals de 'krapte-index' in NVM-cijfers op verschillende plekken in de regio.

Vierkantemeterwaarden

Een bijzondere maat is de huidige 'vierkantemeterwaarde' van woningen. Deze kennen we voor alle adressen in het gebied. Per adres zijn er bijzonderheden en toevalligheden, maar op een hoger schaalniveau, zoals per woningtype, bouwjaar of dorp is dit een veelzeggende maat voor de druk op de woningmarkt. De waarden zijn door de jaren heen ontstaan als gevolg van vraag en aanbod op de woningmarkt. Het betreft WOZ-waarden, waarbij daadwerkelijke transactiepreizen leidend zijn. In de tabel is te zien dat de waarden in Appingedam en Eemsmond bovengemiddeld zijn en in Delfzijl benedengemiddeld.

Tabel 58: Vierkantemeterwaarden van koopwoningen in de MEDAL-gemeenten. Bron: Dataland (2017).

Gemeente	€ / m ² koopwoningen
De Marne	1100
Eemsmond	1200
Delfzijl	1025
Appingedam	1225
Loppersum	1125
MEDAL-gemeenten	1100

Naar woningtype en bouwperiode zijn de verschillen groter: rijwoningen hebben een beduidend lagere waarde per vierkante meter dan tweekappers of vrijstaande woningen. Appartementen zijn doorgaans duurder per vierkante meter, mede door de aanwezigheid van gemeenschappelijke ruimtes.

Tabel 59: Vierkantemeterwaarden van koopwoningen naar type in de MEDAL-gemeenten. Bron: Dataland (2017).

Type	€ / m ² koopwoningen
Eengezins rij	925
Eengezins twee-onder-één-kap	1100
Eengezins vrijstaand	1150
Appartement	1350
gemiddeld	1100

Ook per bouwperiode zijn de verschillen duidelijk: woningen na 1990 hebben een duidelijk hogere waarde per vierkante meter dan oudere woningen.

Tabel 60: Vierkantemeterwaarden van koopwoningen naar bouwperiode in de MEDAL-gemeenten. Bron: Dataland (2017).

Bouwperiode	€ / m ² koopwoningen
voor 1945	1025
1945 - 1970	1075
1970 - 1990	1025
1990 - 2010	1425
na 2010	1475
gemiddeld	1100

De tabel hierna kruist bouwperiode en woningtype en laat zien dat vooral rijwoningen in de periode 1970-1990 een relatief lage vierkantemeterwaarde hebben. Maar ook bij vooroorlogse tweekappers en vrijstaande woningen komt dit voor. Opvallend is het grote verschil bij appartementen: alleen appartementen na 1990 kennen een (zeer) hoge waarde, oude appartementen juist een lage.

Tabel 61: Vierkantemeterwaarden van koopwoningen, naar bouwperiode en type, in de MEDAL-gemeenten. Bron: Dataland (2017).

Bouwperiode en type	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement	totaal
voor 1945	1000	1025	1050	900	1025
1945 - 1970	1000	1050	1150	1175	1075
1970 - 1990	900	1050	1200	1250	1025
1990 - 2010	1075	1300	1450	1725	1425
na 2010	1200	1425	1625	2175	1500
gemiddeld	925	1100	1150	1350	1100

In de tabellen hierna staan de vierkantemeterwaarden per gemeente, met een onderverdeling naar bouwperiodes en woningtypen. Daar waar aantallen te klein waren voor een betrouwbaar beeld, zijn de waarden weggelaten.

Tabel 62: Vierkantemeterprijzen van koopwoningen naar bouwperiode en type, per MEDAL-gemeente. Bron: Dataland (2017).

De Marne	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement	totaal
voor 1945	950	1025	1025		1025
1945 - 1970	950	1075	1175	650	1125
1970 - 1990	900	1075	1325	425	1075
1990 - 2010	1125	1250	1400	1550	1375
na 2010	1000	975	1900		1400
gemiddeld	925	1075	1125	1225	1100

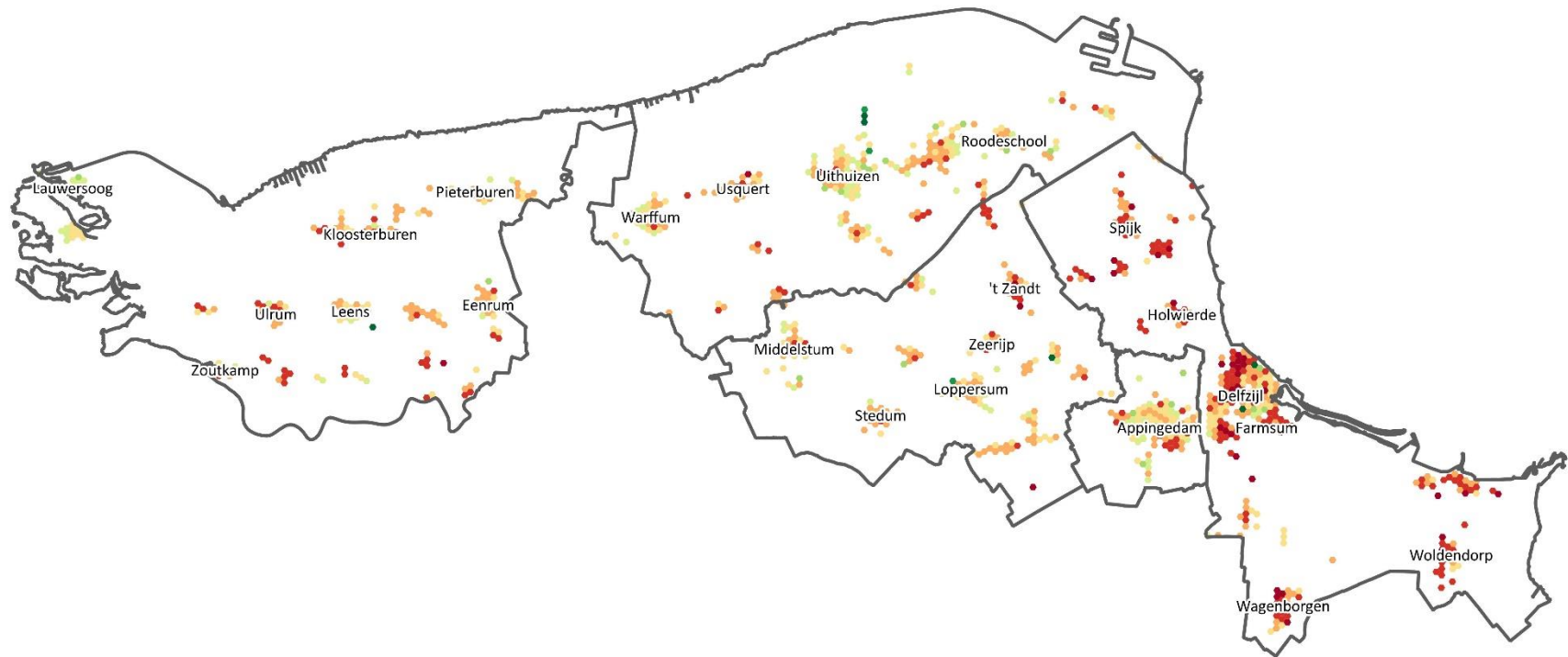
Eemsum	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement	totaal
voor 1945	750	1000	1100	1000	1100
1945 - 1970	1050	1125	1275	1025	1200
1970 - 1990	1000	1175	1250	1050	1125
1990 - 2010	1150	1300	1500	1725	1475
na 2010			1675	2225	1775
gemiddeld	1000	1150	1225	1525	1200

Delfzijl	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement	totaal
voor 1945	850	900	875	950	875
1945 - 1970	900	950	1025	1200	1000
1970 - 1990	850	975	1100	1250	975
1990 - 2010	925	1200	1350	1750	1375
na 2010	1125	1525	1450	1875	1425
gemiddeld	875	1000	1025	1325	1025

Appingedam	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement	totaal
voor 1945	1125	1200	1175	825	1175
1945 - 1970	1150	1125	1325	950	1150
1970 - 1990	875	1175	1400	1175	1025
1990 - 2010	1325	1400	1625	1700	1525
na 2010		1925	1900		1900
gemiddeld	1000	1250	1350	1425	1225

Loppersum	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement	totaal
voor 1945	1225	1050	1075	500	1075
1945 - 1970	1375	1200	1175	825	1175
1970 - 1990	1025	1125	1200		1125
1990 - 2010	1675	1300	1375		1350
na 2010	1225	1600	1450		1325
gemiddeld	1100	1150	1125	575	1125

Voor alle gemeenten geldt dat rijwoningen uit de jaren '70 en '80 een relatief lage vierkantemeterwaarde hebben. Plekken met veel van deze woningen zijn Opwierde in Appingedam en Delfzijl-Noord en Tuikwerd in Delfzijl. In andere gemeenten gaat het om kleinere buurten of dorpen. Op de kaart hierna zijn clusters te herkennen.

Relatieve WOZ Waarde

Gemiddelde WOZ waarde per m2
woonoppervlak van alle panden binnen
een grid van 250 meter.

Verkoopbaarheidsindicatoren

Aanvullend op de analyse van vierkantemeterwaarden voerden we aan de hand van NVM-cijfers over de periode juli 2016-juli 2017 enkele analyses naar woningtype en gebied uit. Dit waren:

- Verkooptijd van onlangs verkochte woningen;
- Doorlooptijd van nog te koop staande woningen;
- Verschil tussen vraagprijs en transactieprijs van onlangs verkochte woningen;
- Krapte-indicator: het aantal verkochte woningen versus het aantal nog te koop staande woningen per gebied, type en bouwperiode.

In het schema hierna vatten we de uitkomsten per gemeente samen:

Tabel 63: Verkooptijd, doorlooptijd, verschil tussen vraag- en transactieprijs en krapte-indicator op de koopmarkt, per gemeente. De gegevens hebben betrekking op de periode juli 2016 tot en met juli 2017. Bron: NVM (2017).

Per gemeente:	verkooptijd	doorlooptijd	verschil vraag- / transactieprijs	krapte-indicator
De Marne	330	535	- € 188	11,7
Eemmond	335	490	- € 151	18,5
Delfzijl	285	465	- € 152	14,1
Appingedam	250	815	- € 287	8,8
Loppersum	345	390	- € 113	15,7
MEDAL	300	525	- € 169	13,6

We berekenden de marktcijfers ook voor verschillende woningtypen en bouwperiodes.

Tabel 64: Verkooptijd, doorlooptijd, verschil tussen vraag- en transactieprijs en krapte-indicator op de koopmarkt, naar woningtype en bouwperiode. De gegevens hebben betrekking op de periode juli 2016 tot en met juli 2017. Bron: NVM (2017).

Naar type:	verkooptijd	doorlooptijd	verschil vraag- / transactieprijs	krapte-indicator
Eengezins rij	290	425	- € 104	14,6
Eengezins 2^1	210	550	- € 134	13,0
Eengezins vrij	340	505	- € 221	13,6
Appartement	335	880	- € 47	12,6
gemiddeld	300	525	- € 169	13,6
Naar bouw-periode:	verkooptijd	doorlooptijd	verschil vraag- / transactieprijs	krapte-indicator
voor 1945	380	505	- € 209	14,7
1945 - 1970	260	550	- € 212	13,5
1970 - 1990	275	395	- € 110	15,9
1990 - 2010	235	740	- € 132	8,1
na 2010	160	-	- € 37	6,0
gemiddeld	300	525	- € 169	13,6

Uit de cijfers is af te leiden dat in Appingedam, Loppersum en De Marne twee (steeds verschillende) variabelen gunstig scoren, in Eemsum nul, en dat in Delfzijl de waarden vrijwel op het gemiddelde liggen. Het leidt niet tot een eenduidig beeld. Duidelijk is wel dat woningen van een recent bouwjaar relatief gewild zijn; de krapte-indicator ligt voor woningen gebouwd na 1990 ruim beneden het regionaal gemiddelde.

Op sommige plekken, bijvoorbeeld in Appingedam, ligt de doorlooptijd van te koop staande woningen relatief hoog. Daartegenover staat dat de krapte-indicator en de verkooptijd van woningen in Appingedam een relatief gunstig beeld tonen. Dit wordt verklaard doordat een klein deel van de Damster woningvoorraad bovengemiddeld lang te koop staat, terwijl veel andere woningen juist bovengemiddeld snel verkocht raken. De doorlooptijd heeft dan ook met name betrekking op het minst gewilde gedeelte van de woningmarkt.

Aanvullende analyses, zoals een kruising naar type én woonmilieu, leidden niet tot een eenduidig beeld. De resultaten daarvan laten we dan ook buiten beschouwing.

Dynamiek en prijsontwikkeling door de jaren heen

Het CBS deed ook onderzoek naar de effecten van aardbevingen op de ontwikkeling van de verkoopbaarheid en verkoopprijzen van woningen in het bevinggebied. Hun analyse beslaat een langere periode (derde kwartaal 2012 tot en met tweede kwartaal 2017), waardoor langetermijnontwikkelingen beter inzichtelijk worden.

Het CBS mat het effect met behulp van vijf verkoopbaarheidsindicatoren:

- het aandeel verkochte woningen;
- het aandeel te koop staande woningen;
- de verkoopduur van verkochte woningen (in aantal dagen);
- de 'te-koopduur' van nog niet verkochte woningen (in aantal dagen);
- de prijsverhouding (verkoopprijs als percentage van de vraagprijs).

Het CBS vergelijkt het aardbevinggebied met een referentiegebied. Dat gebied omvat een groot deel van Groningen, Drenthe en Noord- en Zuidoost-Fryslân (behalve de steden en grotere plaatsen). Ook onderscheiden ze krimp- en niet-krimpgebieden.

Op basis van de gegevens concludeert het CBS dat de verkoopbaarheid van woningen in 2017 in zowel het aardbevinggebied als de referentiegebieden is verbeterd ten opzichte van 2012 (kort na de beving

bij Huizinge en tegelijkertijd middenin de economische crisis). In het aardbevingsgebied, met name op plekken met een gemiddelde of hoge bevingsintensiteit, zette het herstel echter later in dan elders, waardoor de markt minder goed is hersteld dan op andere plekken en dus achterblijft met referentiegebieden. Specifiek geldt:

- De verkoopduur en de prijsverhouding herstellen significant minder snel in gebieden met een gemiddelde en hoge bevingsintensiteit ten opzichte van gebieden met een lage bevingsintensiteit.
- Wat betreft het *aandeel* verkochte woningen is de ontwikkeling alleen negatief in gebieden met een hoge bevingsintensiteit. Voor gebieden met een gemiddelde intensiteit geldt juist een negatieve ontwikkeling voor te koop staande woningen, maar deze wijkt niet significant af van de andere gebieden, ook niet van het referentiegebied.
- Daar komt bij dat krimpgebieden over de hele linie achterblijven ten opzichte van niet-krimpgebieden. Op plekken waar krimp én aardbevingen naast elkaar voorkomen, zal het effect op de woningmarkt dus extra groot zijn. Dat geldt ook voor de prijsontwikkeling.

Het effect van aardbevingen op de huizenprijzen werd ook onderzocht door Atlas voor gemeenten. Zij concluderen dat het aannemelijk is dat

gebieden met veel erkende schades te maken hebben met een imago-effect op de huizenprijzen. Ze keken bovendien naar de bevings- en schadehistorie van woningen (het aantal bevingen dat een woning doorstond en het aantal schademeldingen per woning). Het gemiddelde prijseffect over de periode augustus 2012-juni 2017 komt volgens hen neer op -2,2 procent per woning. Het exacte percentage hangt sterk samen met de bevings- en schadehistorie van een woning.

Zij concluderen bovendien dat het imago-effect door de tijd heen afzwakt. Dat gold ook voor de periode na de beving bij Huizinge. Het aantal bevingen en schademeldingen nam de jaren erna af, net als de media-aandacht hiervoor. Nieuwe, zwaardere bevingen kunnen het effect weer verergeren. Denk hierbij aan de aardbeving van 8 januari 2018. Het is denkbaar dat deze beving een kentering in het effect heeft veroorzaakt; de problematiek is sindsdien immers weer volop onder de aandacht.

Het EIB concludeerde in 2011 al dat prijsdalingen op de Noord-Groninger koopmarkt tot een 'viciëuze cirkel'-effect kan leiden. Sterke waardevermindering van koopwoningen zorgt ervoor dat mensen minder snel in het gebied gaan wonen, waardoor een verhoogde leegstand ontstaat, die vervolgens de leefbaarheid beïnvloedt en voor een verdere prijsdaling zorgt.

Huursector

Voor de sociale huursector vroegen we trendinformatie op bij de corporaties. Daarbij zochten we naar indicatoren als leegstand, zoektijd / wachttijd op een woning, weigeringsgraad of leegstandsduur van woningen. De beschikbare trendinformatie is zeer pluriform van opzet en informatiedichtheid. Een deel van de informatie komt voort uit mondelinge overdracht. Er zijn daarom geen cijfermatige conclusies te trekken uit de gegevens.

Wel is er een overall beeld herkenbaar. In het hele gebied blijkt dat de animo voor sociale huurwoningen duidelijk hoger ligt in de regionale centra en in mindere mate in de centrumdorpen. In woondorpen is de druk op de sociale voorraad lager. Daarbinnen is de voorraad actuele levensloopgeschikte woningen gemiddeld genomen het meest gewild, gevolgd door rijwoningen vanaf grofweg de jaren '70. De vraag naar oude seniorenwoningen en vroeg-naoorlogse rijwoningen is lager. Per dorp zijn er verschillen en de ligging van de woningen speelt een grote rol.

Vanuit de vierkantemeterwaarde van woningen is geen letterlijke vergelijking te maken met de gewildheid van woningen maar het geschetste verband is wel herkenbaar:

Tabel 65: Vierkantemeterwaarden van huurwoningen naar bouwperiode en type, in de MEDAL-gemeenten. Bron: Dataland (2017).

Bouwperiode en type	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement	totaal
voor 1945	850	975	925	1075	950
1945 - 1970	925	1075	n.b.	950	975
1970 - 1990	900	1100	n.b.	1125	1000
1990 - 2010	1025	1150	n.b.	1375	1300
na 2010	1200	1350	n.b.	1575	1500
gemiddeld	925	1100	1050	1225	1050

n.b.: te weinig data voor betrouwbare uitkomsten

Overigens is er binnen de sociale huursector een bijzondere marktsituatie door passend toewijzen en door huurtoeslag.

- Het passend toewijzen leidt er, samen met veel lage inkomens, toe dat woningen boven de aftoppingsgrens maar voor een kleine groep huishoudens toegankelijk zijn. Met huurprijnsbeleid en toewijzingsbeleid spelen corporaties daar op in; het houdt echter niet per definitie verband met de eigenlijke kwaliteit van de woningen.
- Daarnaast is er een groep met een zeer laag inkomen: voor hen is een lage huurprijs de belangrijkste sleutel om maandelijks rond te komen. Dat zijn vaak oudere, slecht geïsoleerde woningen, waarbij een sober stookgedrag tot lage woonlasten leidt. Daardoor bedient een

basisvoorraad van woningen die feitelijk van lage kwaliteit zijn, toch een belangrijke groep woningzoekenden.

7.4. Woonwensen

Waar trends vooral het gedrag binnen het huidige woningaanbod tonen, laten woonwensen voor de eerstkomende jaren de eigenlijke behoefte beter zien, ongeacht het huidige aanbod.

Alleen huishoudens met een verhuiscens zijn relevant voor het vormen van een beeld van vraag en aanbod. Veel huishoudens zijn überhaupt niet van plan te verhuizen. In totaal 9.061 respondenten gaven een bruikbaar antwoord op de vraag over verhuisplannen, en hiervan denken er 4.816 aan verhuizen. Slechts 1.057 van hen zijn hier concreet mee bezig (zie ook hoofdstuk 11.2) en zij blijken een duidelijk ander wensenpatroon te hebben dan de groep die zich slechts oriënteert. Met name bij de groep ouderen valt dan een groot deel van de vraag weg: zij geven vaak een wens voor de langere termijn weer. Dit sluit aan op de realiteit: vaak vertalen zij wensen niet op korte termijn in gedrag. Veelal leidt uitstel tot afstel en om die reden nemen we deze wensen niet mee voor de korte termijn.

Demografische ontwikkelingen en dynamiek op de markt

De gebruikte demografische cijfers gaan over de periode 2017-2022, volgens het scenario 'meest waarschijnlijk' van de IPB-prognose (zie

hoofdstuk 3). In totaal is er een verwachte huishoudensafname van 435 in die periode. Daarvan komt het overgrote deel voor rekening van Delfzijl en Loppersum, terwijl er in Appingedam nog groei te verwachten is.

Tabel 66: Samenvatting van demografische ontwikkelingen over de periode 2017-2022.

Bron: regionale IPB-prognose (2016).

Huishoudens	2017	2022	Δ 2017-2022
De Marne	4647	4610	-37
Eemsmond	7109	7111	+2
Delfzijl	11424	11082	-342
Appingedam	5568	5628	+60
Loppersum	4357	4239	-118
MEDAL-gemeenten	33105	32670	-435

Op de woningmarkt bewegen groepen. De afname van 435 huishoudens is een resultaat van:

- instromers en starters: zij vragen een woning;
- uitstromers en 'finishers' (verpleeghuis, overlijden): zij laten een woning achter.

Doorstromers binnen het gebied zorgen niet voor meer of minder woningbehoefte: zij vragen een woning én laten er een achter. Wel heeft hun gedrag effect op de kwalitatieve vraag: het ene product meer, het andere minder. Voor elke gemeente zijn deze waarden berekend:

Tabel 67: Dynamiek onder doelgroepen op de woningmarkt over de periode 2017-2022

Huishoudensdynamiek 2017-2022	M	E	D	A	L	MEDAL
Doorstromers *	1065	1877	3006	1553	748	8249
Instromers *	848	1160	2652	1233	891	6784
Uitstromers *	1080	1443	3362	1348	1219	8452
Starters ***	443	678	1090	531	416	3159
Finishers **	248	394	723	356	206	1926
Totaal behoefte-effect	-37	2	-342	60	-118	-435

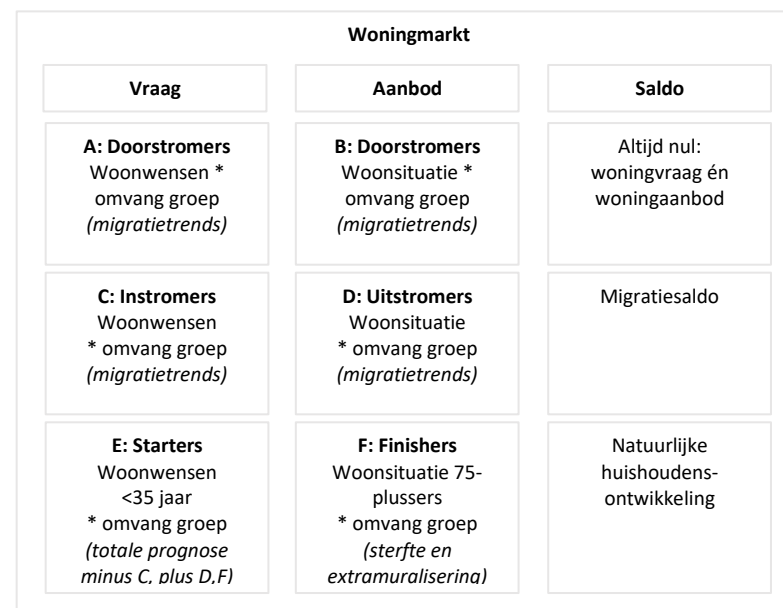
* o.b.v. verhuistrend CBS 2008-2015

** o.b.v. CBS-cijfers over sterfte en uitstroom naar verpleeghuizen

*** als resultante van de andere waarden

N.B.: Het behoefte-effect is gelijk aan de huishoudensontwikkeling tussen 2017 en 2022.

Het bewonersonderzoek biedt informatie over de huishoudens op de woningmarkt met een verhuiswens. Met behulp van controlevragen achterhaalden we van die groepen of hun verhuiswens concreet is (voor uitleg hierover: zie paragraaf 11.1). Voor doorstromers gebruikten we het huidige en gewenste woonprofiel op gemeenteniveau. Voor de overige groepen gebruikten we het profiel op MEDAL-niveau om voldoende respondenten mee te nemen in de analyse. Schematisch werkt het model als volgt:

Kwalitatieve wensen: gelijkvloers wonen, op een andere plek

Door demografische voorspellingen te combineren met concrete woonwensen uit de bewonersenquête, krijgen we inzicht in het wensbeeld voor de woningmarkt. Het aantal woningen moet afnemen, maar de samenstelling naar type en plek vraagt om een grote verandering.

- Ouderen richten zich met hun woonwensen vooral op gelijkvloers wonen nabij voorzieningen; een gebruikelijk beeld. Opvallend is dat zij meer dan gemiddeld vragen om een grondgebonden woning, zoals een bungalow.
- Jongere groepen zoeken moderne koopwoningen, per saldo óók op bereikbare plekken met voorzieningen.
- De goedkope koopmarkt concurreert op prijs met de sociale huurmarkt. De afgelopen jaren zijn de prijzen in de sociale huur gemiddeld gestegen – zeker bij mutatie – terwijl de prijzen in de koopsector nog altijd onder het prijsniveau van 2008 liggen en terwijl de huidige rentestand tot lage hypotheeklasten leidt. Dit is terug te zien in de wensen: onder ouderen is de wens om te huren stabiel, jongere groepen wensen te kopen. Het is voor een belangrijk deel van de huishoudens die tot de ‘doelgroep van beleid’ horen ook mogelijk om te kopen. Nu al woont ruim de helft van hen in een koopwoning. Veranderingen in de omvang van de doelgroep zijn door deze situatie

maar beperkt verklarend voor de vraag naar sociale huur, het daadwerkelijke woongedrag (huren of kopen) des te meer.

Zou iedereen zijn actuele wensen werkelijk omzetten in daden, dan zou er een grote vraaguitval in de sociale huursector ontstaan. Dat lage inkomens kunnen kopen in deze regio is als iets positiefs te zien, maar er zijn tegelijk marktgerelateerde en principiële redenen om slechts in beperkte mate uit te gaan van een grote verschuiving naar meer koopwoningen. Dat leggen we hierna uit.

Tabel 68: Theoretische behoefte aan woningen, onderverdeeld naar type, over een periode van vijf jaar (2017-2022),

Totalen	M	E	D	A	L	MEDAL
Sociale huur	---	---	--	-	---	--
Particuliere huur	0	0	0/+	0/+	0/+	0/+
Koop	++	+++	+	++	++	++
Totale balans op de markt	-37	2	-342	60	-118	-435
Sociale huur	M	E	D	A	L	MEDAL
Eengezins	---	---	---	---	---	---
Appartement met lift	++	+	++	+	+	++
Appartement zonder lift	-	-	-	-	-	-
Gelijkvloerse woning met tuin(tje)	++	++	++	++	++	++
Koop en overige huur	M	E	D	A	L	MEDAL
Eengezins rij	--	--	--	--	--	--
Eengezins twee-onder-één-kap	+	+	0/+	+	+	+
Eengezins vrijstaand	+	+	+	+	+	+
Appartement met lift	+	+	+	+	+	+
Appartement zonder lift	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-
Gelijkvloerse woning met tuin(tje)	+	+	+	+	+	+

Naar prijsklasse

Op basis van de bewonersenquête wordt ook duidelijk welke verschuivingen er gewenst zijn naar prijsklasse, binnen de huur- en koopsector.

- In de sociale huursector is er – binnen een afnemende vraag – nog wel behoefte aan meer woningen in het segment boven de aftoppingsgrens. We lezen dit vooral als een vraag naar meer kwaliteit; in de praktijk zal de passendheidstoets ertoe dwingen om de prijs beneden de €593,- te houden.
- Aanvullend is er een beperkte vraag naar huurwoningen in de vrije sector, vooral in Appingedam en Delfzijl.
- In de koopsector is er een overschot aan de goedkoopste woningen (dit sluit aan op het overschot aan rijwoningen). Daartegenover staat een vraag naar woningen in diverse prijsklassen. Boven de € 400.000 is de markt überhaupt klein en er is ook geen behoefte aan meer woningen in dat segment.

Tabel 69: Theoretische behoefte aan woningen, onderverdeeld naar prijsklasse, over een periode van vijf jaar (2017-2022)

Totalen	M	E	D	A	L	MEDAL
Sociale huur	---	---	--	-	---	--
Particuliere huur	0	0	0/+	0/+	0/+	0/+
Koop	++	+++	+	++	++	++
Totale balans op de markt	-37	2	-342	60	-118	-435
Huur	M	E	D	A	L	MEDAL
minder dan € 414	-	-	--	-	--	-
€ 414 - € 593	--	--	--	--	--	--
€ 593 - € 635	0/-	0/-	+	+	0/-	+
€ 635 - € 711	+	+	+	+	+	+
meer dan € 711	0	0	+	+	+	0/+
Koop	M	E	D	A	L	MEDAL
minder dan € 100.000	0/-	0/-	-	-	0/-	-
€ 100. - 125.000	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-
€ 125. - 150.000	+	+	+	+	+	+
€ 150. - 200.000	0	0/+	0	-	0/+	0
€ 200. - 250.000	+	+	+	+	+	+
€ 250. - 400.000	+	0/+	0/+	+	+	+
meer dan € 400.000	-	0	0	0	0	0

7.5. Marktwerking

In deze paragraaf gaan we in op het verschil tussen wensen en mogelijkheden.

De wens is er wel, de mogelijkheden tot uitoefenen zijn beperkt

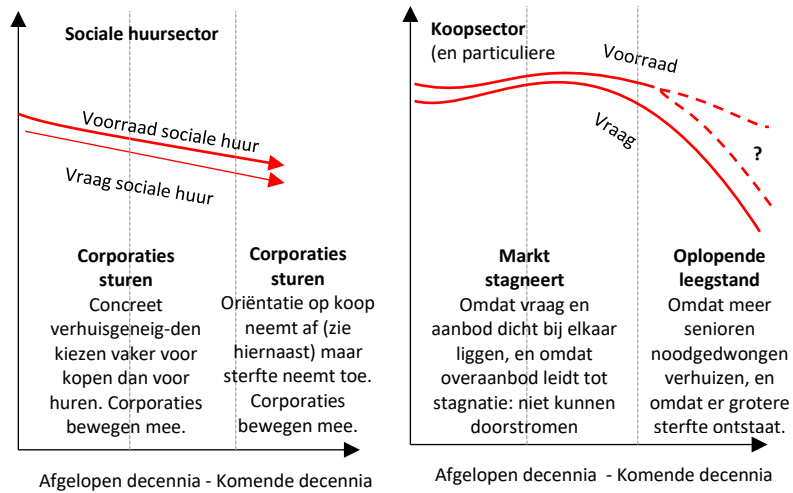
Er is een grote kwalitatieve vraagverschuiving zichtbaar in de hele regio: minder traditionele gezinswoningen (en dan met name rijwoningen) en meer flexibele, levensloopbestendige woningen, zowel grondgebonden als gestapelde bouw, in huur en koop. Per saldo is er behoefte aan meer koopwoningen en minder huurwoningen. Dit wensbeeld is gecorrigeerd voor mensen met een niet-concrete verhuishwens; zij wensen pas op langere termijn een stap te zetten en van dat uitstel komt in realiteit vaak afstel. Dit nuanceert de vraag naar sociale huur onder ouderen vooral.

Wanneer we kijken naar reële mogelijkheden op de woningmarkt, zien we dat de vraag niet uitvoerbaar is in de aantallen zoals ze zijn gepresenteerd. Een dusdanig grote transformatie via sloop en nieuwbouw is praktisch niet uitvoerbaar: te veel werk. En voor zowel de huur- als de koopmarkt zijn er eigen aanvullende redenen waarom deze transformatie maar deels mogelijk is.

- In de koopsector uit het zich nu in stagnatie of een achterblijvende prijsontwikkeling. Tegenover het grote (potentiële) aanbod aan rijwoningen in de koopsector staan onvoldoende vragers naar dat product. Binnen nu en tien jaar loopt echter het sterftcijfer fors op onder de 'babyboomgeneratie', waardoor er verspreid in het gebied woningen vrijkomen. De minder gewilde delen van de koopmarkt zullen onverkoopbaar leeg staan. Daarbinnen zijn op kleine schaal uitzonderingen denkbaar - lage prijzen, functieverandering, samenvoeging, etc.
- In de sociale huursector zien we al langere tijd dat vraaguitval leidt tot leegstand. Een huurder hoeft niet zelf een nieuwe bewoner te vinden en de corporaties zijn in de regio de afgelopen twee decennia al gedwongen geweest om hun bezit mee te laten krimpen met een dalende vraag. Afgaand op de bewonersenquête nemen we aan dat deze lijn zich doortrekt: een dalend aantal huishoudens als geheel en een oriëntatie op de koopsector. Hier komt nu bij dat de lage kooprijzen en rentestand beleggers aantrekt, die op prijs concurreren met de sociale huursector. Het is voor corporaties financieel lastig om daar mee te concurreren, gezien de beperkte prijselasticiteit van huurwoningen.
- Een deel van de latente vraag naar sociale huurwoningen komt niet tot uiting door regels rondpassend toewijzen.

De twee figuren hierna illustreren het verwachte marktbeeld.

Figuur 16: Marktbeeld op hoofdlijnen

7.6. Ontwikkelingen op de langere termijn

In deze paragraaf blikken we vooruit op de marktpositie van woningen en plekken op de langere termijn (vanaf 2022). Allereerst is ook nu weer het demografische perspectief leidend. De woonwensen die huishoudens in de vragenlijst hebben geuit, zijn nu een minder doorslaggevende bron van informatie. We weten weliswaar wat verhuiscwensen op langere termijn zijn, maar de houdbaarheid van die wensen is beperkt. Bovendien krijgt de regio na 2022 en vooral na 2027 te maken met een snelle huishoudenskrimp. De focus van de analyse ligt daarom op het identificeren van de transformatieopgave: welk vastgoed is kwetsbaar voor leegstand? Daarvoor gebruiken we trends en gegevens die meer structureel iets zeggen over de marktpositie van woningen en plekken. Overigens is er ook in een krimpende markt behoefte aan nieuwbouw: daar gaan we afzonderlijk op in.

Demografische ontwikkelingen

Heel bepalend hiervoor is de demografische ontwikkeling in het gebied na 2022: vooral na 2027 loopt het sterftcijfer op als gevolg van het verder vergrijzen van de babyboomgeneratie en zet krimp van inwoners en huishoudens regionaal breed in (zie Tabel 70).

Tabel 70: Huishoudensprognose per gemeente (periode 2017-2042). De aantallen zijn afgerond op vijftallen. Bron: CBS (2017) en regionale IPB-prognose (2016).

	2017	2027	2032	2037	2042	2017-2032	2032-2042
De Marne	4645	4550	4430	4190	3930	-215	-500
Eemsmond	7110	7040	6885	6665	6330	-225	-555
Delfzijl	11425	10590	9780	8900	7885	-1645	-1895
Appingedam	5570	5610	5460	5255	4990	-110	-470
Loppersum	4355	4120	4050	3825	3500	-305	-550
MEDAL	33105	31905	30605	28835	26630	-2500	-3975

Binnen een regio-brede huishoudenskrimp zullen - net als nu - plekken bestaan waar de vraag zich concentreert, waar de meeste woningen goed verhuur- en verkoopbaar blijven en waar zelfs groei denkbaar is. De contramal is dat een groeiend aantal plekken de huishoudenskrimp gaat voelen.

In de analyses hierna zoeken we naar de delen van de woningvoorraad met de grootste marktkwetsbaarheid op langere termijn op basis van bovenstaande demografische cijfers, voor de periode 2017-2032 (vijftien jaar). In totaal gaat het in het MEDAL-gebied dan volgens deze prognose om 2.500 woningen die door huishoudensafname overtollig zijn.

We nemen daarbij aan dat vraaguitval als gevolg van huishoudenskrimp *uiteindelijk* neerslaat op de minst gewilde producten op de minst gewilde plekken in de regio. In de analyses hierna gaan schetsen we daar een beeld van. De analyse voorspelt nadrukkelijk niet welke woningen leeg komen te staan, maar wijst wel op plekken en producten waar dat risico meer of minder aanwezig is dan elders. We analyseren het gebied op basis van twee invalshoeken:

1. Analyse van marktkwetsbaarheid op langere termijn op basis van kenmerken van de woning en de woonomgeving

Het bewonersonderzoek en markt cijfers over de huur- en koopmarkt vormen hier belangrijke ingrediënten voor. Zo blijkt dat kleine, oude woningen met een hoog energieverbruik op grotere afstand van voorzieningen minder gewild zijn dan ruime, nieuwe, energiezuinige woningen dicht bij voorzieningen. Binnen deze meting zijn nuances aangebracht; zie daarvoor de klassenindeling hierna.

2. Analyse van marktkwetsbaarheid op langere termijn op basis van woningmarkttrends en woonvoorkeuren

De markt reageert wisselend op de feitelijke kenmerken van een product en een plek. Op sommige plekken zijn woningen en omgeving 'meetbaar' gunstig van samenstelling. Daar kunnen oude, kleine en

energie-onzuinige woningen zeer gewild zijn. Buiten de regio is dat heel duidelijk zichtbaar in de oude wijken van Groningen of Amsterdam, waar deze woningen tegen hoge prijzen worden verkocht of verhuurd en waar fors geïnvesteerd wordt. Omgekeerd zijn relatief nieuwe, ruime woningen nabij voorzieningen en met een goede bereikbaarheid niet overal even gewild.

De marktkwetsbaarheidsanalyse op basis van markttrends en woonvoorkeuren hebben we aangevuld met het zogenaamde 'mutatierisico'. Daar waar het aandeel 75-plus-huishoudens hoog is, is ook de kans groot dat de mutatie in de komende jaren zal toenemen. In een gunstige marktpositie leidt dat tot doorstroming: woningen worden snel verhuurd of verkocht aan een nieuwe generatie. In een zwakke marktpositie zijn dit juist plekken waar een risico ontstaat: een snel oplopend aanbod bij een beperkte vraag kan leiden tot langdurige leegstand en verpaupering. Het mutatierisico is als aparte laag opgenomen in de kwetsbaarheidskaart verderop in deze paragraaf.

Multicriteria-analyse: criteria en weging

De marktkwetsbaarheidsscan maakt gebruik van 14 criteria, waarvan zeven voor de analyse van woning en omgeving en zeven voor de analyse van de markt. Ieder criterium is meetbaar en onderbouwd vanuit data of vanuit het bewonersonderzoek. Elke woning scoort op basis van deze criteria punten, die resulteren in een rapportcijfer op een schaal van 1 tot 10. Juist de veelheid aan criteria maakt het model 'stabiel': mocht er bij één van de criteria een verkeerde waarde zijn of een verkeerde score toegekend worden, dan heeft dat slechts een beperkte invloed op het totale rapportcijfer. Hierna brengen we in beeld welke criteria we gebruikten en welke weging eraan hangt:

- De klassenindeling binnen criteria is zo opgesteld dat elke klasse bij benadering evenveel woningen bevat. Bij een aantal criteria is met een correlatieanalyse bepaald of ze in de scan mee worden genomen.
- De weging van de criteria is zo veel mogelijk gebaseerd op bestaande onderzoeken (zoals het onderzoek 'Groei, krimp en migratie' uit 2012). Daaruit blijkt bijvoorbeeld in welke mate de aanwezigheid van voorzieningen en een goede bereikbaarheid doorslaggevend zijn in verhuiskeuzes van huishoudens. Uit de maximale score per onderwerp is af te lezen welke weging een onderwerp binnen het totaal van alle criteria heeft.

Tabel 71: Kwetsbaarheidsanalyse: criteria en weging

Maximumscore per criterium: woning en omgeving	Maximum aantal punten
Woning	25
Criterium 1: Woonoppervlakte	9
Criterium 2: Bouwjaar	8
Criterium 3: Energetische kwaliteit	8
Omgeving	75
Criterium 4: Peak ground acceleration (grondversnelling)	25
Criterium 5a: Nabijheid supermarkt	12
Criterium 5b: Nabijheid huisarts	8
Criterium 5c: Nabijheid dorpshuis	7
Criterium 5d: Nabijheid basisschool	3
Criterium 5e: Nabijheid middelbare school	1
Criterium 6a: Bereikbaarheid: nabijheid op- en afrit ontsluitingsweg	5
Criterium 6b: Bereikbaarheid: nabijheid bushalte	2
Criterium 6c: Bereikbaarheid: nabijheid treinstation	2
Criterium 7: Inkomen	10
Maximumscore per criterium: markt en voorkeuren	Maximum aantal punten
Markt	105
Criterium 8: Vierkantemeterprijs	15
Criterium 9: Huurvoorraad: Verhuurbaarheidsscore	15
Criterium 10: Koopvoorraad: Krapte-indicator	15
Criterium 11: Leegstand per woonmilieu binnen gemeente	10
Criterium 12: Gewildheid per gemeente	30
Criterium 13: Gewildheid productcombinatie	20
Criterium 14: Monumentenstatus	10
Demografie	
Extra criterium: Mutatierisico (als aparte laag weergegeven)	n.v.t.
totaal	205

Criteria woning en omgeving

In de marktkwetsbaarheidsanalyse gebruikten we drie criteria die gerelateerd zijn aan de woning (zie de kaart 'Woontechnische kwaliteit' voor de resultaten van de scan):

1. **Woonoppervlakte** in m² per adres. Daarbij geldt: hoe groter de woning, hoe hoger de score. Gebaseerd op gegevens van Dataland (medio 2017).
2. **Bouwjaar** per adres. Daarbij geldt: hoe nieuwer de woning, hoe hoger de score. Gebaseerd op gegevens van Dataland (medio 2017).
3. **Energetische kwaliteit** per adres. Uit gegevens over het feitelijk gasverbruik op postcode-6-niveau herleidden we het relatief gasverbruik (m³ gas per m³ woninginhoud). Een lager relatief gasverbruik leidt tot een hogere score. Gebaseerd op gegevens van Energie in Beeld (2016).

In de praktijk zijn er óók kleine, oude, energetisch minder goede woningen die zeer gewild zijn om andere redenen. De hier gebruikte waarden zeggen alleen iets over de technische kenmerken.

Totale weging criteria woning: 25 van 100 punten

We gebruikten vier criteria die gerelateerd zijn aan de omgeving. Twee criteria bestaan uit een gemiddelde van in totaal acht losse criteria. Zie de kaart 'Woning en omgeving incl. bereikbaarheid' voor de resultaten.

4. **Peak ground acceleration (PGA)** (oftewel: grondversnelling) per adres. Daarbij geldt: hoe hoger de PGA, hoe lager de score. Gebaseerd op gegevens van de NAM (medio 2017).
5. **Nabijheid van voorzieningen** per adres. Hoe dichter bij voorzieningen, hoe hoger de score. Berekend op basis van een GIS-analyse met gegevens van Open Streetmap.
6. **Bereikbaarheid** van infrastructuur en openbaar vervoer. Een goede bereikbaarheid leidt tot een hogere score. Gebaseerd op gegevens van het CBS (infrastructuur) en Open Streetmap (openbaar vervoer).
7. **Percentage lage inkomens per buurt**. Daarbij geldt: hoe meer lage inkomens, hoe lager de score. Gebaseerd op gegevens van het CBS (2014).

Totale weging criteria omgeving: 75 van 100 punten

Criteria marktpositie

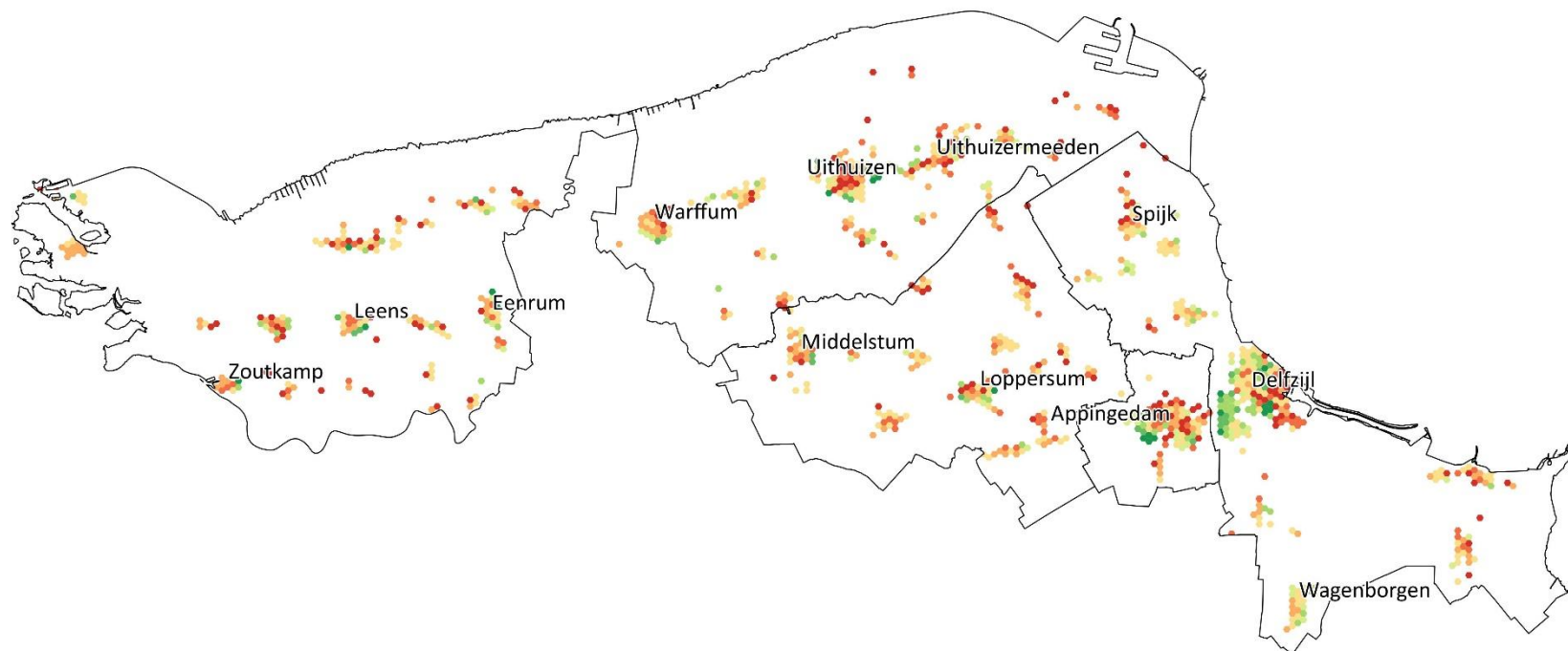
Naast kenmerken van woning en omgeving keken we naar de wijze waarop de markt reageert op het aanbod van woningen. We gebruiken hiervoor zeven maatstaven (zie de kaart 'Markt incl. m²-prijs' voor de resultaten):

- **Vierkantemeterwaarde** (WOZ-waarde in € per m²) per adres. De prijs per vierkante meter woning ontstaat door de jaren heen als gevolg van vraag en aanbod. De combinatie van producten en plekken die heel gewild zijn, zijn heel goed herkenbaar aan deze waarde. Daarbij geldt: hoe hoger de vierkantemeterwaarde, hoe hoger de score. Gebaseerd op gegevens van Dataland (medio 2017).
- **Verhuurbaarheidsscore** op regioniveau. Dit is de mate waarin woningen snel verhuurbaar zijn. Op basis van verschillende monitorcijfers van de corporaties weten we in welke woonmilieus de verhuurbaarheid hoog of laag scoort, uitgedrukt in vijf klassen van zeer hoog tot zeer laag, waarbij een hoge verhuurbaarheid een hoge score krijgt. Gebaseerd op gegevens van de corporaties (medio 2017).
- **Krapte-indicator** per postcode-4-gebied. Dit is het resultaat van een vergelijking tussen verkocht aanbod en te koop staand aanbod. Bij veel vraag scoort de krapte-indicator laag (weinig actueel aanbod ten opzichte van verkocht aanbod) en is de toekenning van punten in

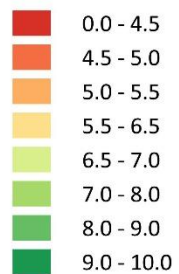
deze scan hoog. Gebaseerd op verkoopcijfers van de NVM (periode juli 2016-juli 2017).

- **Leegstandspercentage** per woonmilieu binnen een gemeente. Onderdeel van het woningmarktonderzoek is een gedetailleerde leegstandsanalyse (zie hoofdstuk 6 voor uitleg over de methode). Waar veel leegstand is, is de score laag.
- **Oriëntatie op gemeenten.** Wanneer we verhuishensen uit het bewonersonderzoek per gemeente salderen (wie wil instromen, wie wil uitstromen), ontstaat er op de ene plek meer vraag, op de andere minder. Daar waar meer potentiële instroom dan uitstroom is, is de score hoger. Gebaseerd op de bewonersenquête.
- **Gewildheid per productcombinatie.** Sommige typen woningen blijken meer gevraagd dan aangeboden. Hoe groter dat verschil, hoe hoger de score. Gebaseerd op de bewonersenquête.
- **Monumentenstatus** per adres. Monumenten hebben op de woningmarkt altijd een bijzondere positie, vooral Rijksmonumenten. Het risicoprofiel van dit vastgoed is lager, omdat er altijd pogingen worden ondernomen om het vastgoed een functie te geven en erin te investeren. Alleen monumenten krijgen een score toebedeeld. Gebaseerd op gegevens van Dataland (medio 2017).

Woontechnische kwaliteit

Legenda

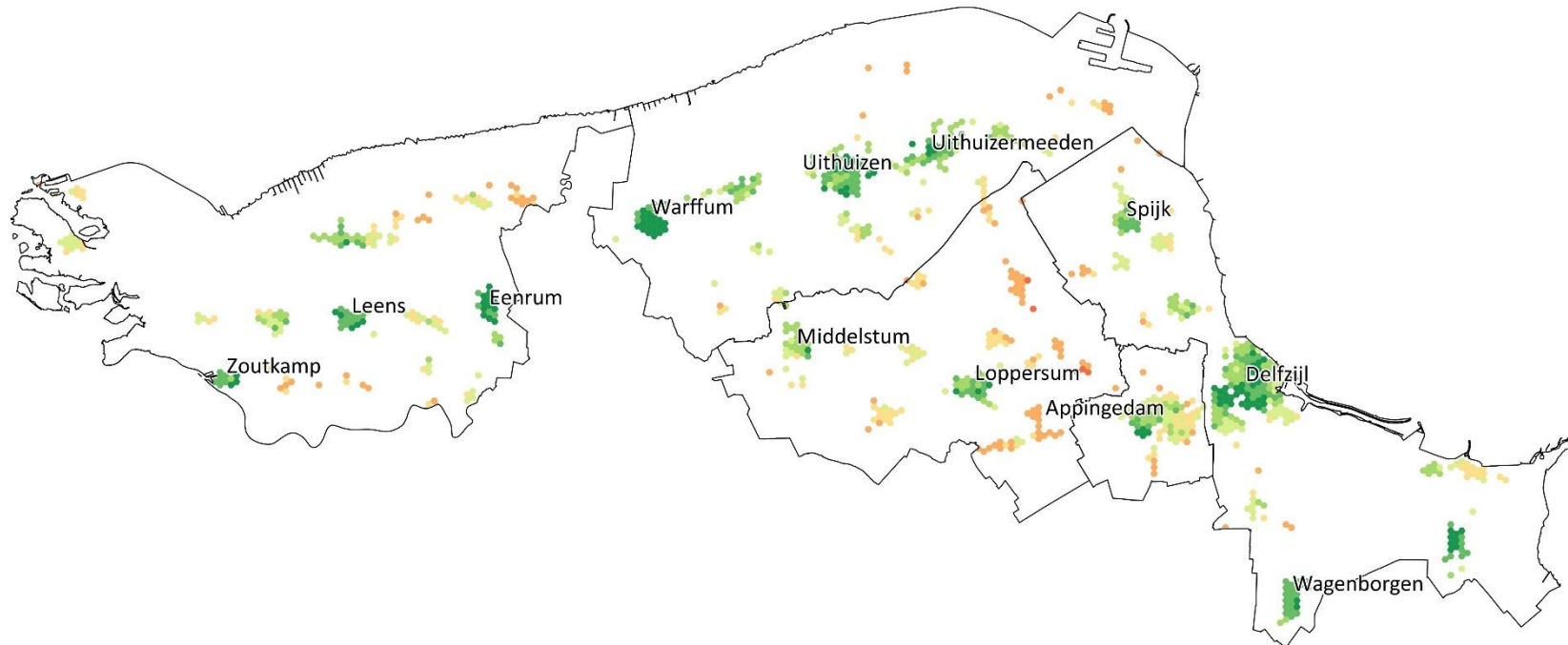

De woontechnische kwaliteit van een woning is bepaald aan de hand van drie woninggerelateerde criteria: woonoppervlakte, bouwjaar en energetische kwaliteit. Op basis van deze criteria krijgt elke woning een rapportcijfer op een schaal van 1 tot 10.

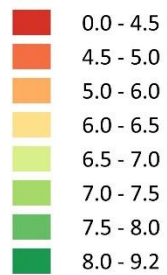
Bron: Energie in Beeld,
BAG, WOZ

K A W

Woning en omgeving incl. bereikbaarheid

Legenda

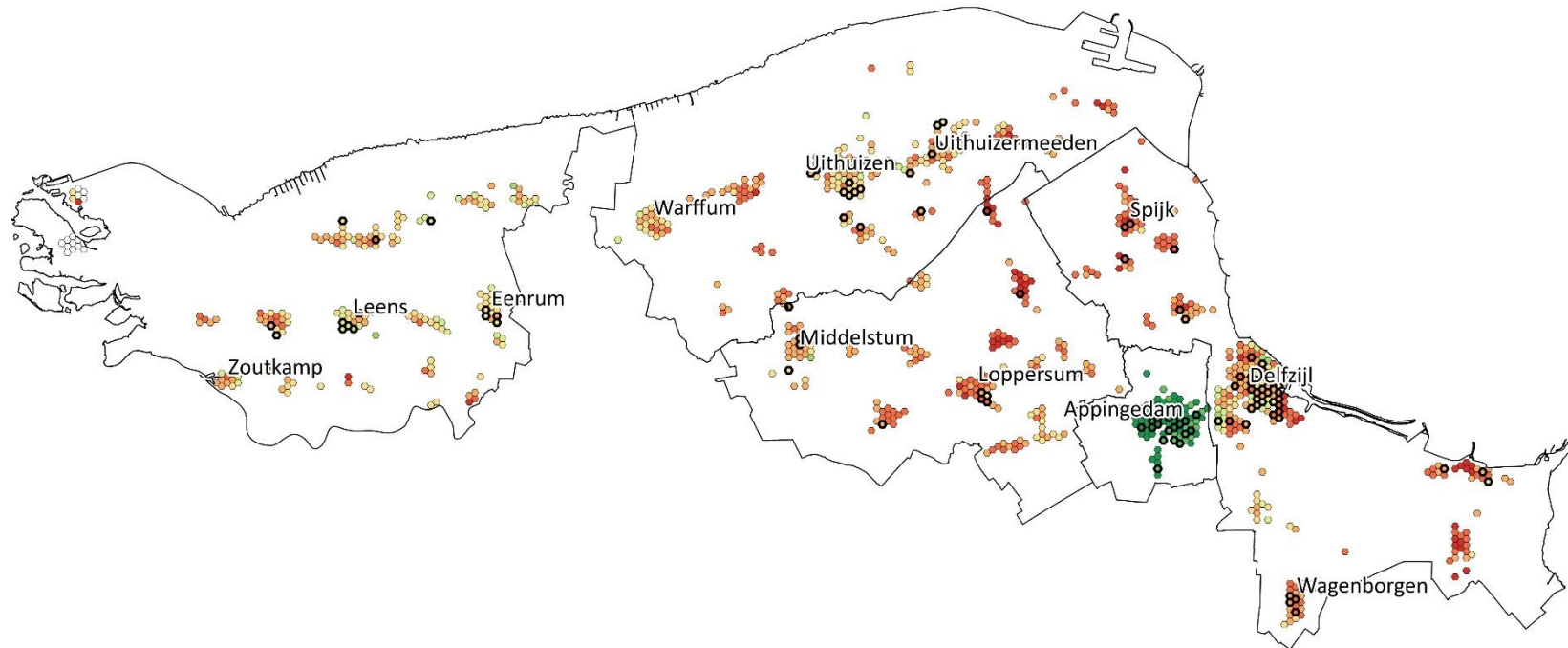

De score is bepaald aan de hand van drie woninggerelateerde criteria (woonoppervlakte, bouwjaar en energetische kwaliteit) en vier omgevingsgerelateerde criteria (nabijheid van voorzieningen, bereikbaarheid per weg en openbaar vervoer, aardbevingsintensiteit en aandeel lage inkomens per buurt). Op basis van deze criteria krijgt elke woning een rapportcijfer op een schaal van 1 tot 10.

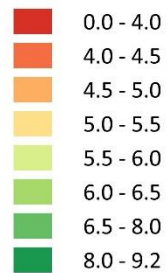
Bron:
Kwetsbaarheidsanalyse KAW

Markt incl. m²-prijs (gemeentegemiddelde)

Legenda

De score is bepaald aan de hand van zes marktgerelateerde criteria: de vierkantemeterprijs (gemeentegemiddelde), de verhuurbaarheid van huurwoningen, de krapte-indicator voor koopwoningen, het aandeel leegstaande woningen per woonplaats, de gewildheid van woonplaatsen en de gewildheid van productcombinaties. Op basis van deze criteria krijgt elke woning een rapportcijfer op een schaal van 1 tot 10. Donker omliggende cellen hebben een verhoogd mutatiesico.

Bron: Kwetsbaarheidsanalyse KAW

Woningen met een kwetsbare marktpositie

Volgens het meest waarschijnlijke demografische scenario neemt het aantal huishoudens in de periode 2017 tot 2032 op regioniveau af met ongeveer 2.500. Per gemeente bestaan grote verschillen: in Appingedam bedraagt de verwachte krimp zo'n 110 huishoudens, terwijl de krimp in Delfzijl uitkomt op zo'n 1.645 huishoudens. Op basis van de marktkwetsbaarheidsscans verwachten we dat het risico op leegstand door huishoudenskrimpen het grootst is bij woningen met de laagste rapportcijfers op de criteria met betrekking tot de marktpositie van een woning. De redenering daarachter is: woningen die het minst gunstig in de markt liggen, zijn het kwetsbaarst bij een krimpend aantal huishoudens (lees: afnemende vraag naar woningen).

De onderstaande tabel geeft per gemeente en per woonmilieu aan hoeveel woningen met een kwetsbare positie op de woningmarkt er te vinden zijn op basis van de marktgerelateerde criteria. We gebruikten hiervoor de twee demografische scenario's (meest waarschijnlijk en extra krimp) uit de regionale IPB-huishoudensprognose.

Als voorbeeld: de gemeente De Marne verliest in het meest waarschijnlijke scenario 215 huishoudens tot 2032. We rangschikten daarom alle woningen in De Marne van hoog naar laag op basis van het

rapportcijfer voor marktgerelateerde criteria en selecteerden daaruit de 215 woningen met de laagste rapportcijfers. We berekenden vervolgens per woonmilieu het percentage 'kwetsbaarste' woningen ten opzichte van de totale voorraad in dat woonmilieu.

Detail: in de praktijk komt het met regelmaat voor dat de 220ste woning in de lijst hetzelfde rapportcijfer heeft als de 215de woning. Stel dat de 220ste woning een 4,2 als rapportcijfer heeft, dan namen we alle woningen met een 4,2 die volgden mee in de berekening van de kwetsbaarheid.

Daardoor komt de optelsom hoger uit dan de omvang van de huishoudenskrimpen per gemeente. Voor De Marne geldt bijvoorbeeld dat nog 113 woningen hetzelfde rapportcijfer hebben als de 217de woning in de lijst. Het totale aantal kwetsbare woningen in De Marne komt daarmee uit op 330 woningen (6,9 procent van de voorraad).

Tabel 72: Aantal en aandeel kwetsbare woningen op de wonnigmarkt, per gemeente en woonmilieu, volgens twee demografische scenario's. Bron: marktkwetsbaarheidsscan KAW (zie toelichting in deze paragraaf) en regionale IPB-prognose (2016).

2017-2032	Sociale huur			Particuliere voorraad		
	woning- voorraad	Kwetsbare marktpositie op langere termijn		woning- voorraad	Kwetsbare marktpositie op langere termijn	
Appingedam	2495	0	0,0%	3315	470	14,2%
Regiocentrum	2495	0	0,0%	3315	470	14,2%
De Marne	1130	205	18,1%	3670	125	3,4%
Centrumdorp	625	0	0,0%	1485	0	0,1%
Woondorp	505	205	40,4%	2185	125	5,6%
Delfzijl	3365	375	11,2%	8575	1700	19,9%
Regiocentrum	2675	0	0,0%	4860	845	17,4%
Centrumdorp	230	75	32,8%	1165	230	19,8%
Woondorp	460	300	65,6%	2550	630	24,6%
Eemmond	2210	25	1,2%	5120	265	5,2%
Regiocentrum	1100	0	0,0%	1640	75	4,6%
Centrumdorp	680	0	0,0%	1795	45	2,6%
Woondorp	430	25	6,3%	1685	145	8,6%
Loppersum	1185	320	26,9%	3325	290	8,8%
Centrumdorp	760	185	24,6%	1420	155	10,8%
Woondorp	425	130	30,9%	1900	140	7,3%

Productcombinaties met op termijn een kwetsbare marktpositie

Op basis van marktcijfers concludeerden we eerder dat woningen met een recent bouwjaar (grotendeels vanaf 1990) goed in de markt liggen. Andersom zagen we dat woningen uit de perioden voor 1945 en tussen 1970 en 1990 – volgens de cijfers van de NVM – minder gewild zijn. Het zou aannemelijk zijn wanneer deze conclusies terug te zien zijn in de uitkomsten van de marktkwetsbaarheidsscan. Om dat te toetsen analyseerden we per gemeente welke productcombinaties meer of minder vaak als kwetsbaar worden aangemerkt in onze marktkwetsbaarheidsanalyse.

De tabel op de volgende pagina geeft hier een overzicht van. Belangrijk om op te merken is dat het overzicht aangeeft in welke producttypen *verhoudingsgewijs* de meeste woningen kwetsbaar zijn. Dat houdt dus niet in dat alle woningen in dat segment kwetsbaar op de markt zijn. De tabel biedt aanknopingspunten voor de kwalitatieve opgave waar de regio voor staat.

Tabel 73: Productcombinaties waar relatief de meeste en minste marktkwetsbare woningen in voorkomen, per gemeente

Gemeente	Meer of minder marktkwetsbare productcombinaties op langere termijn
De Marne	Kwetsbaar op de woningmarkt: eengezins rij (behalve na 2010), eengezins twee-onder-één-kap voor 1970, eengezins vrijstaand 1945-1970, appartement voor 1990 Minder kwetsbaar: eengezins rij na 2010, eengezins twee-onder-één-kap en eengezins vrijstaand na 1970, appartement na 1990
Eemsmond	Kwetsbaar op de woningmarkt: vooroorlogs, periode 1970-1990, vooral eengezins rij Minder kwetsbaar: periode 1945-1970, na 1990, alle typen
Delfzijl	Kwetsbaar op de woningmarkt: eengezins rij voor 1990, eengezins twee-onder-één-kap voor 1970, eengezins vrijstaand en appartement voor 1945 Minder kwetsbaar: eengezins rij na 1990 (m.n. na 2010), eengezins twee-onder-één-kap na 1990, eengezins vrijstaand na 1970, appartement na 1945 (m.n. na 1990)
Appingedam	Kwetsbaar op de woningmarkt: eengezins rij voor 1945 en 1970-1990 Minder kwetsbaar: eengezins rij na 1990, overige typen naoorlogs
Loppersum	Kwetsbaar op de woningmarkt: eengezins rij, eengezins twee-onder-één-kap voor 1945, appartement voor 1990 Minder kwetsbaar: eengezins twee-onder-één-kap na 1970, eengezins vrijstaand naoorlogs, appartement na 2010

Enkele conclusies uit de cijfers (meest waarschijnlijke scenario)

Het hoogste aandeel én aantal marktkwetsbare woningen is volgens de marktkwetsbaarheidsscan te vinden in de gemeente Delfzijl (17,4 procent van de voorraad, ruim 2.000 woningen). Daarna volgen de gemeenten Loppersum (13,5 procent, 610 woningen), De Marne (6,9 procent, 330

woningen), Appingedam (8,1 procent, 470 woningen) en - tot slot - Eemsmond (4,0 procent, 295 woningen). Demografisch gezien is de meeste kans op vraaguitval in dezelfde volgorde, met uitzondering van Appingedam, waar vergeleken met de huishoudenskrimp relatief veel woningen kwetsbaar zijn. Dat is vooral terug te voeren op de (on)gewildheid van sommige productcombinaties, die in Appingedam juist veel voorkomen. Strategisch gezien ligt er daarom vooral in Appingedam een opgave om aan de kwaliteit te werken met behoud van voorraadgrootte, terwijl het in de vier andere gemeenten nodig is om mee te bewegen met huishoudenskrimp.

Gevolgen voor de woningmarkt

De cijfers en de kaarten leggen een duidelijk verband bloot, zeker als deze worden gespiegeld aan de uitkomsten van het bewonersonderzoek.

1. Dorpen met voorzieningen (supermarkt, niet-dagelijkse boodschappen, primair en secundair onderwijs, zorg) en een goede bereikbaarheid (auto, NS-station) hebben een sterkere marktpositie dan dorpen waar dit ontbreekt. Dit sluit aan op het bewonersonderzoek: huishoudens zijn daadwerkelijk ontevreden over het ontbreken van voorzieningen en een goede bereikbaarheid en zij oriënteren zich bij verhuizing op grotere kernen die wel aan

deze kenmerken voldoen. Het verschil in marktpositie groeit tussen dorpen met en zonder deze kwaliteit.

2. Juist onder de groep ouderen zien we al op kortere termijn een grote wens om te verhuizen naar een gelijkvloerse woning, zowel in de huur als in de koop. Zoals in de vorige paragraaf is beschreven, zal dat in veel gevallen niet mogelijk zijn. Huiseigenaren kunnen hun woning niet onbeperkt verkopen. Een grote doorstroming is niet mogelijk aangezien er onvoldoende vraag is naar hun huidige woningtype. Zij zullen hun huidige woning moeten aanpassen om er oud in te kunnen worden. Ook in de huursector is de transformatieruimte binnen bestaand vastgoed niet onbegrensd en ook daar zal woningaanpassing in veel gevallen de maximale oplossing zijn. Dat beperkt de uitstroom de eerstkomende jaren, maar na 2027 loopt het aantal sterfgevallen op en zal het aantal vrijkomende woningen in de huur en de koop oplopen.
3. Vooral in de dorpen met minder voorzieningen en een matige bereikbaarheid zal het vrijkomende aanbod niet geheel worden opgevuld door instroom, aangezien alle leeftijdsgroepen zich vooral oriënteren op voorzieningenrijke en goed bereikbare plekken. De onderstroom van huishoudens die wél kiezen voor 'woondorpen' is

aanwezig maar onvoldoende groot om de vraaguitval te compenseren. Bij een lage vraagdruk zullen ook huizenprijzen relatief laag zijn en woningzoekenden kunnen kiezen voor kwaliteit. Fors investeren in vastgoed met een technische achterstand leidt in een ontspannen markt bovendien niet tot gelijkwaardige waardeontwikkeling, waardoor veel huishoudens geneigd zijn te kiezen voor woningen die 'af' zijn.

4. Uit de oriëntatiegegevens en uit de bewonersgesprekken blijkt bovendien dat in woondorpen met een hoge bevingproblematiek de neiging om te verhuizen naar een ander (voorzieningenrijker) dorp relatief groot is. Daar zal de hiervoor genoemde ontwikkeling naar verwachting extra sterk optreden.

Voor de woondorpen, zeker in combinatie met bevingen, betekent dit dat oude, kleine, technisch achterhaalde woningen een groot risico lopen op vraaguitval op termijn, en dan in het bijzonder in de koopsector die juist in die dorpen sterk vertegenwoordigd is. Het gaat dan vaak enerzijds om vooroorlogse, kleine woningen en anderzijds om vroeg-naoorlogse rijwoningen (zie de illustraties hierna). Voor de huursector vraagt dit om grote terughoudendheid met verkoop van resterend bezit.

Ook in voorzieningendorpen en regionale centra is vraaguitval goed mogelijk. In de plaats Delfzijl komt dit inmiddels met enige regelmaat voor. Daar waar het om huurwoningen gaat, is het soms mogelijk om vastgoed te vervangen, als dan niet door te verdunnen. Daar waar het om koopwoningen gaat, kan prijsdaling tot enig vraagherstel leiden, maar daar waar structureel huishoudenskrimp inzet, is vraaguitval onvermijdelijk.

Hieronder combineren we twee eerdere tabellen: de demografische ontwikkeling over een periode van 25 jaar en het aantal woningen dat ‘markttechnisch’ onvoldoende scoort (lager dan rapportcijfer 4). Hieruit wordt duidelijk dat op langere termijn ook woningen kwetsbaar worden op de woningmarkt die nu nog voldoende in trek zijn (scores hoger dan 4), nu al en met name in de gemeente Delfzijl, pas op langere termijn en in mindere mate in Appingedam.

In de bijlage van dit rapport is per gemeente een kaart opgenomen met investeringsstrategieën per dorp of wijk, afgezet tegen de bevestigingsintensiteit van gebieden. De investeringsstrategie is bepaald aan de hand van de marktpositie (kwetsbaarheidsanalyse) en de leeftijdsopbouw van een gebied (aandeel 75-plussers). Als voorbeeld: bij een goede marktpositie is groei van de woningvoorraad denkbaar, terwijl bij een minder goede marktpositie én veel ouderen (dus op korte termijn extra krimp) verdunning wenselijk is (respectievelijk groene en bruine huisjes op de kaart).

Marktkansen

Goede woningen, blij vernieuwen

Ook bij demografische krimp is er behoefte aan nieuwe, andere woonproducten. Het moge duidelijk zijn dat met nieuwbouw de sloopopgave in het gebied alleen maar groter wordt, maar zonder vernieuwing verliest de regio aantrekkingskracht ten opzichte van regio's waar wél wordt vernieuwd en dat werkt onnodige krimp in de hand. Vernieuwing en focus op producten waar vraag naar is, is dus essentieel.

Wonen nabij voorzieningen op bereikbare plekken

De meerderheid van de verhuigeneigden, zowel jong als oud, wil nabij voorzieningen en op bereikbare plekken wonen. Dit vraagt dus om concentratie van nieuwbouw in centrumdorpen en op centrale locaties in de regionale centra. Er blijft altijd een onderstroom die zich hier niet door laat leiden en op andere wijze in voorzieningen en mobiliteit voorziet en desondanks de woondorpen opzoekt; zij kiezen daar bewust voor. Deze stroom zal echter niet kunnen voorkomen dat woondorpen gemiddeld genomen sneller zullen krimpen dan centrumdorpen en regionale centra. Hier niet aan toegeven leidt tot minder tevredenheid over het wonen en tot meer risico op vertrek naar andere gebieden waar dit aanbod wel is. Het moge duidelijk zijn dat dit voor woondorpen een gevoelig onderwerp is.

Bij nieuwbouw zal de behoefte aan woningen overeenkomen met de richting die ook op korte termijn al zichtbaar is:

- Enerzijds meer levensloopgeschikte woningen (een mix van grondgebonden en appartementen met lift, huur en koop, qua prijsklassen vooral passend bij de lagere inkomens en middeninkomens);
- Anderzijds een verschuiving naar luxere woningtypen (minder rijwoningen, meer tweekappers of vrijstaand), zij het dat de beperkte

inkomenspositie van veel huishoudens soms zal dwingen om een niveau lager te kiezen (een rijwoning in plaats van tweekapper of tweekapper in plaats van vrijstaand). Daarbij geldt uiteraard dat een nieuwe woning van deze types een andere kwaliteit biedt dan bestaande woningen, qua uitstraling, plattegrond, energetische kwaliteit. Soms kan een verhuizing naar een zelfde woningtype toch een kwaliteitssprong betekenen.

Kader: Hebben leegstaande woningen voldoende kwaliteit om als wisselwoning te dienen?

Op dit moment staan in de MEDAL-gemeenten ongeveer duizend woningen leeg. Deels gaat het om langdurige leegstand, deels om tijdelijke leegstand, bijvoorbeeld omdat de woning na verkoop verbouwd wordt. Tegelijkertijd zijn er de komende tijd extra woningen nodig om onderdak te bieden aan huishoudens die als gevolg van de versterkingsoperatie tijdelijk hun huis moeten verlaten. Zij worden nu gehuisvest in (nieuwe) wisselwoningen, die tijdelijk zijn gebouwd in plaatsen als Loppersum en Appingedam. Om erachter te komen of bestaande woningen voldoende kwaliteit bieden om als wisselwoning te dienen, voerden we de marktkwetsbaarheidsscan ook uit voor leegstaande panden. We keken daarbij niet naar de marktsituatie van die woningen (ze worden immers verhuurd, en komen niet op de 'vrije'

markt), maar naar de woontechnische kwaliteit ervan. De tabel op de volgende pagina laat per gemeente het percentage woningen zien dat minder dan 4 uit 10 punten scoort op de marktkwetsbaarheidsscan.

Gemiddeld is ruim een kwart van de woningen die momenteel leeg staan van onvoldoende kwaliteit om als wisselwoning te dienen (klein, oud en – daarmee samenhangend – energieonzuinig). Ter vergelijking: in de totale woningvoorraad scoort 16,5 procent lager dan een 4 op de woontechnische kwaliteit. Dat betekent dat de kwaliteit van leegstaande woningen vaker onder de maat is dan een doorsnee woning in het MEDAL-gebied. In sommige gemeenten ligt het percentage met een lage woontechnische kwaliteit nog iets hoger, zoals in De Marne en Appingedam.

Dit betekent ook dat ongeveer driekwart van de leegstaande voorraad wél van voldoende kwaliteit is om als wisselwoning te dienen. Het benutten van leegstaande panden werkt positief op de kosten voor herhuisvesting van huishoudens. Het realiseren van nieuwe wisselwoningen is namelijk duur, niet alleen vanwege de woning zelf, maar ook omdat er nutsvoorzieningen en infrastructuur aangelegd moeten worden. Daar komt bij dat deze voorzieningen slechts tijdelijk nodig zijn – de meeste wisselwoningen blijven maximaal tien jaar staan –

waardoor kosten voor openbare voorzieningen relatief hoog zijn. Het tijdelijk huisvesten van huishoudens in leegstaande woningen heeft dus een gunstige uitwerking op de te maken kosten.

Maar huisvesting in leegstaande woningen heeft – vooral op de korte termijn – ook keerzijden. Zo vinden al geplande, grootschalige versterkingsoperaties vaak plaats in één dorp of wijk, terwijl leegstaande woningen verspreid over de vijf MEDAL-gemeenten staan. De kans dat huishoudens (ver) buiten hun huidige woonplek geherhuisvest worden, is dus groot. Dit heeft negatieve effecten op de sociale samenhang in een versterkingsgebied, ook op de lange termijn. Dit komt bovenop de leefbaarheidseffecten die de versterkingsoperatie sowieso met zich meebrengt (zie hiervoor deel II van dit rapport). Op de langere termijn, wanneer meer ‘afzonderlijke’ woningen versterkt moeten worden, kan het benutten van leegstaande woningen wel lonen. Huishoudens kunnen dan tijdelijk gehuisvest worden in eigen dorp of buurt. Maar gelet op de grote schaal waarop woningen de komende jaren versterkt zullen worden, zal het bijbouwen van extra wisselwoningen noodzakelijk blijven.

Tabel 74: Aandeel leegstaande woningen met onvoldoende woontechnische kwaliteit. Bron: marktkwetsbaarheidsscan KAW.

Gemeente	aantal leegstaand	aantal met score lager dan 4	aandeel met score lager dan 4
Appingedam	155	50	32,3%
De Marne	85	30	35,3%
Delfzijl	445	100	22,5%
Eemsmond	170	35	20,6%
Loppersum	160	45	28,1%
totaal	1010	270	26,7%

7.7. Richting voor de programmering

Tegenover woonwensen en marktwerking onder de huidige omstandigheden hebben gemeenten en corporaties redenen en tot op zekere hoogte ook mogelijkheden om de markt richting te geven. Maximaal inspelen op de kortetermijnvraag leidt tot grotere problemen op de woningmarkt op de langere termijn.

Investeer in nieuwe kwaliteit, in sociale huur en koop

Ook bij demografische krimp is er behoefte aan nieuwe, andere woonproducten. Met nieuwbouw groeit ook de sloopopgave in het gebied verder, maar zonder vernieuwing verliest de regio aantrekkingskracht ten opzichte van regio's waar wél wordt vernieuwd en dat werkt onnodige krimp in de hand. Het bieden van de gewenste woonproducten op de juiste plek is een goede manier om mensen te binden aan de regio.

Mensen met een verhuiscens verhuizen meer naar voorzieningenrijke, bereikbare plekken dan andersom. Er blijft altijd een onderstroom die zich hier niet door laat leiden, op andere wijze in voorzieningen en mobiliteit voorziet en bewust de woondorpen opzoekt om andere kwaliteiten dan fysieke voorzieningen en bereikbaarheid, bijvoorbeeld door rust en vrijheid. Deze stroom zal echter niet kunnen voorkomen dat

woondorpen gemiddeld genomen sneller krimpen dan centrumdorpen en regionale centra.

Blijf inzetten op realisatie van moderne, veilige, energiezuinige, levensloopbestendige woningen in de huur- en koopsector. Speel aanvullend in op enige werkelijk tot uiting komende vraag naar tweekappers en vrijstaand wonen (kavels), met de focus op voorzieningskernen en regionale centra, maar ook met maatwerk in woondorpen.

Tegenover nieuwbouw staat een sloopopgave

Op een afnemend aantal plekken zal de vraag zich concentreren, waar woningen goed verhuur- en verkoopbaar blijven en waar lokaal zelfs groei denkbaar is. De contramale is dat een groeiend aantal plekken de huishoudenskrimp gaat voelen. We nemen daarbij aan dat vraaguitval als gevolg van huishoudenskrimp *uiteindelijk* neerslaat op de minst gewilde producten op de minst gewilde plekken in de regio. Op korte termijn voelen vooral de corporaties dat, maar op langere termijn gaat het juist steeds vaker om koopwoningen.

Vernieuw ook de bestaande voorraad

Het overgrote deel van de woningen blijft bestaan en veel huishoudens verhuizen niet. Hun woonbehoefte verandert wel. Met name de grote wens om gelijkvloers te wonen onder ouderen vraagt om ingrepen in de woningen. Corporaties kunnen die vraag bedienen door bestaande woningen waar mogelijk levensloopgeschikt te maken – bij mutatie, op individueel verzoek of projectmatig. Onder individuele huiseigenaren is dit in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de eigenaar zelf, hoewel overheden een rol kunnen spelen bij het vergemakkelijken van woningverbetering. Denk dan aan financiële arrangementen (blijverslening) of aan het helpen organiseren van een toegankelijk aanbod van marktpartijen.

Wees zuinig op de sociale huurvoorraad

Er zijn redenen om invloed uit te willen oefenen op de effecten van de bijzondere regionale marktsituatie op de vraagontwikkeling en het gedrag. Een grote verschuiving van sociale huur naar goedkope koop is geen wenselijk toekomstbeeld:

- De huidige oriëntatie op koop is een momentopname en is vooral prijsgedreven in een woningmarkt waarin kopen zeer gunstige financiële voorwaarden kent. In een andere financiële context kan de neiging tot kopen weer afnemen;

- Er zijn binnen de sociale huursector onzekerheden die de vraag naar sociale huur beïnvloeden, zoals vluchtelingenstromen of wetgeving rond toewijzing. Dit verandert periodiek en daarmee verandert ook constant de vraag;
- Een deel van de kopersgroep heeft beperkte aflossings- en investeringsmogelijkheden, wat bij prijsdaling in de koopsector leidt tot lage investeringen in de kwaliteit;
- Tegenover een matige koopvoorraad staan dan relatief goede huurwoningen, die noodgedwongen aan de markt onttrokken worden. Het is toekomstbestendiger om via huurprijsbeleid (goedkoper huren) of te ontwikkelen instrumenten (uitruil tussen huur en koop) te voorkomen dat goede huurwoningen worden gesloopt, terwijl slechte koopwoningen blijven bestaan.

Door hier vanuit gemeenten en corporaties op te sturen, anticipeert de regio op onzekerheden in de sociale huurmarkt en op het onvermijdelijke overschot dat later op de koopmarkt afkomt. Binnen de provincie Groningen experimenteren partijen al kleinschalig met instrumenten (zoals vervat in het boek Groninger Gereedschap). Voor echte slagkracht is fondsvorming onvermijdelijk.

Het is niet mogelijk om een exacte voorspelling te maken van de behoefte aan sociale huurwoningen bij de corporaties: de behoefte onder huishoudens is duidelijk anders dan wat reëel haalbaar is. En hoewel de oriëntatie op koop structureel van aard is (ook nu al woont meer dan de helft van de doelgroep in een koopwoning), de verhouding tussen huur en koop is sterk afhankelijk van meerdere onvoorspelbare factoren: conjunctuur, rente en hypotheekvoorwaarden, vertrouwen in de koopmarkt (belegging of consumptiegoed?), wet- en regelgeving rond toewijzing, en specifiek in dit gebied concurrentie van particuliere verhuurders. Dit is van veel grotere impact op de effectieve vraag dan de ontwikkeling van de 'doelgroep van beleid' zelf.

Een houvast voor de toekomst is om de trend van het aantal huurders over de afgelopen jaren door te trekken, rekening te houden met versnellende krimp, en vooral goed (en uniform) te monitoren of daarmee de druk op de sociale voorraad oploopt en daar vervolgens met nieuwbouw en sloopfasering op in te spelen.

Verkoop van incurante huurwoningen leidt tot verschuiving van een marktprobleem naar de koopsector en bij eventuele nieuwe versnippering van bezit tot een gezamenlijk probleem van huiseigenaren en corporaties.

Koopsector: anticipeer op het grote aanbodoverschot na 2025

Binnen de koopsector liggen oplossingen niet voor het oprapen. Het gaat hoe dan ook gepaard met grote afschrijvingen, waarbij het zoeken is naar de manier om dat te financieren, bij particulieren, banken, gemeenten, provincie, Rijk en mogelijk andere partijen. Op dit moment zijn er geen overkoepelende methoden of financiële middelen om het naderende waardeverlies op te vangen. Tegelijk is het cruciaal om de bestaande bevinggerelateerde geldstromen die omgaan in het gebied te verbinden aan het woningmarktperspectief zoals hiervoor beschreven.

Overall investeringsstrategie: speel in op de lokale context

Per saldo neemt het aantal huishoudens in de MEDAL-gemeenten af en zijn dus minder woningen nodig, maar dat betekent niet dat er geen nieuwe woningen bij moeten komen. Daar waar de marktpositie goed is, is toevoeging van extra woningen denkbaar, mits er op andere plekken wordt verdund. Andersom geldt dat investeren in woondorpen kansen biedt om geleidelijk de woningvoorraad af te bouwen, zonder de kwaliteit van de woonomgeving te verminderen.

Tegelijkertijd bepalen de aardbevingen in welke mate investeren noodzakelijk is. Op plekken met weinig bevingintensiteit zal vooral in de bestaande woningvoorraad geïnvesteerd moeten worden aan de hand

van renovatie, bijvoorbeeld om woningen te verduurzamen of zorggeschikt te maken. Daar waar veel aardbevingen zijn, zal de focus op grootschalige versterking of sloop-nieuwbouw komen te liggen. Hoe dan ook spelen de aardbevingen bij elke investeringsoverweging een rol.

Kader: Prijsverschillen tussen huur en koop

De hypotheekrente is historisch laag en dat betekent dat de koopsector momenteel sterk concurreert met de sociale huurmarkt, zeker op plekken waar de prijzen van koopwoningen relatief laag liggen, zoals in de MEDAL-gemeenten. Om erachter te komen hoe groot het prijsverschil is tussen de maandelijkse lasten van een huur- of koopwoning, berekenden we een 'vierkantemeterprijs per maand':

- Bij huurwoningen: maandelijkse woonlast (kale huurprijs + energielasten) / oppervlakte
- Bij koopwoningen: maandelijkse woonlast (netto hypotheeklast + OZB-lasten + energielasten) / oppervlakte

Bij sociale huurwoningen gebruikten we de kale huurprijs zoals aangeleverd door de corporaties, bij particuliere woningen baseerden we ons op huiseigenaren die in de vragenlijst hun maandelijkse hypotheeklast invulden. Omdat de antwoorden op deze vraag in categorieën zijn gegeven, presenteren we voor de koopsector een

minimum- en maximumvariant en het gemiddelde daarvan. De tabel op de volgende pagina geeft een vergelijking tussen huurders en kopers, onderverdeeld naar leeftijdsgroepen.

Enkele opvallende punten:

- Huishoudens tot 45 jaar huren relatief goedkoop en hebben (mede) daardoor een vrij lage woonlast. Huiseigenaren in dezelfde leeftijdsgroep betalen gemiddeld zo'n € 100 per maand (€ 2 per vierkante meter) meer aan woonlasten.
- Bij huishoudens tussen de 45 en 65 jaar is het verschil in huur of hypotheek per maand én woonlasten per vierkante meter beperkt: beide groepen betalen zo'n € 500 per maand, omgerekend circa € 7 per vierkante meter woning.
- Senioren die een eigen woning hebben zijn voordeliger uit dan senioren die huren. Doorgaans zijn senioren-huurwoningen relatief duur (bijvoorbeeld door de aanwezigheid van liften, en vaak ook omdat ze een recenter bouwjaar hebben). Oudere huiseigenaren hebben hun hypotheek vaak grotendeels of helemaal afgelost, waardoor hun gemiddelde hypotheeklast lager uitkomt. Het verschil is ongeveer € 150 per maand, oftewel € 1 per vierkante meter woonruimte. Deze factor vormt in de praktijk een extra beperking bij de (gewenste) doorstroming van koop naar huur; velen zien een stijging van de maandelijkse lasten met € 150 niet zitten en blijven

daarom in hun koopwoning wonen, vaak ongeacht het bedrag dat men door de verkoop van de eigen woning ontvangt.

Tabel 75: Gemiddelde woonoppervlakte, huurprijs en hypotheeklast per maand en woonlast per m² woning, voor huurders en kopers, onderverdeeld naar leeftijdsgroepen. Bron: VHE-bestanden corporaties (2017), Dataland (2017), Energie in Beeld (2016), COELO (2017) en bewonersenquête (2017).

	opp	huur/hypo per maand (in €)			woonlast per m ² (in €)*		
		min.	gem.	max.	min.	gem.	max.
Huur							
< 45 jaar	95	-	491	-	-	6,80	-
45 - 65 jaar	98	-	502	-	-	6,73	-
> 65 jaar	93	-	521	-	-	7,47	-
gemiddeld	95	-	507	-	-	7,07	-
Koop		min.	gem.	max.	min.	gem.	max.
< 45 jaar	162	531	595	659	8,04	8,59	9,14
45 - 65 jaar	168	429	484	537	6,75	7,16	7,57
> 65 jaar	153	312	349	386	6,18	6,45	6,72
gemiddeld	161	413	464	514	6,83	7,22	7,61

* Voor de berekening van de woonlast per m²: zie uitleg in kader “Gemiddelde maandelijkse woonlasten in huur en koop”. Opmerking: onderhoudskosten aan de eigen woning zijn buiten beschouwing gelaten, evenals de eventuele servicekosten van huurwoningen.

7.8. Behoeftemeting wonen en zorg

Zelfstandig wonen: een noodzaak en een wens

Wonen met een zorgvraag betekent steeds vaker: zelfstandig wonen. Het grootste deel van de mensen kan dat, met of zonder woningaanpassing, al dan niet door verhuizing naar een woning die speciaal geschikt is. De meeste woningen zijn 'opplusbaar' tot een veilige woning bij zorgvraag. Uitzondering zijn vooral kleine woningen met een inflexibele plattegrond: vooroorlogse arbeiderswoningen en vroeg-naoorlogse rijwoningen.

Niet alleen wetgeving leidt tot langer zelfstandig thuis wonen. De huidige generatie ouderen is gemiddeld langer gezond en zelfredzamer dan eerdere generaties. Zij hechten aan hun huidige omgeving en organiseren zelf hun leven. Naast dit 'gemiddelde' beeld groeien de verschillen: mensen die een tussenstap zetten op de woningmarkt en tot op hoge leeftijd regie houden over hun leven, en mensen al vroeg chronische gezondheidsproblemen hebben en lang afhankelijk zijn van zorg. En: onder alle groepen komen 'onderzorg' en vereenzaming voor.

Intramuraal wonen: alleen als zelfstandig wonen echt niet meer gaat

Alleen met een zeer intensieve zorgvraag is een intramurale indicatie mogelijk: de gemiddelde woonduur in intramurale wooncomplexen is

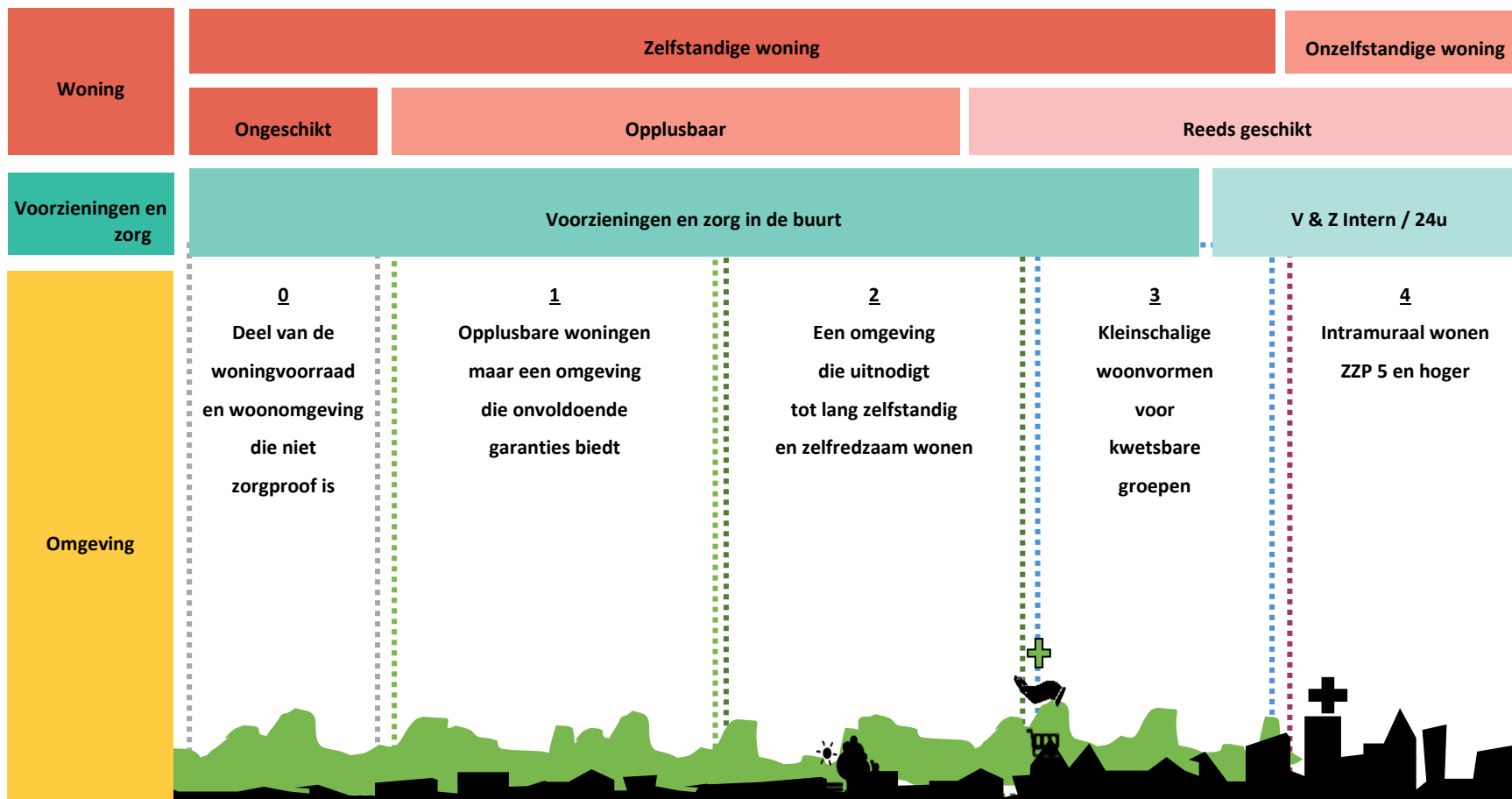
inmiddels korter dan één jaar. Hoewel de groep ouderen sterk groeit, groeit de vraag naar intramuraal wonen niet mee.

'Wal-en-schip-groep': meer nodig dan 'gewoon wonen'

Naast de mensen met intramurale indicatie en zij die vitaal genoeg zijn om zelfstandig te wonen is er een 'wal-en-schip-groep'. Het gaat vaak om mensen die voorheen zouden verhuizen naar een verzorgingshuis. Zij hebben vaak een behoefte aan een beschutte vorm van wonen, zelfstandig, maar met zorg- en welzijnsdiensten binnen handbereik. Niet alleen de woning zelf is dan de sleutel tot zelfredzaam wonen, maar ook de plek van die woning en de organisatie van zorg en diensten daarbij.

Samenspel van woning, omgeving, zorg en voorzieningen

Een goed zorgaanbod gaat om meer dan de woning of de zorg alleen. Juist de combinatie van een veilige en comfortabele woning, toegankelijkheid van de woonomgeving, organisatie van zorg en bereikbaarheid van voorzieningen en diensten en de mate waarin mensen daarbinnen maximaal zelfredzaam zijn maakt de kwaliteit. Per groep verschilt de behoefte. De figuur hierna illustreert dit in ordes van grootte.

Rekenen aan vraag en aanbod

KAW combineert vier elementen om te berekenen hoeveel vraag er naar intramuraal wonen ontstaat (ZZP 5 en hoger), hoeveel mensen zelfstandig blijven wonen en welk deel daarvan dat moet combineren met een vrij intensieve zorgvraag (vergelijkbaar met ZZP 3, 4). De elementen:

1. Demografie (vergrijzing in het bijzonder, op basis van de prognose in dit onderzoek);
2. Daadwerkelijke zorgvraag⁹ op basis van CIZ-cijfers (juli 2015, in tijd geëxtrapoleerd);
3. Verschuiving in indicering (zoals: ZZP 3, 4 nu vaker zelfstandig, op basis van wetgeving en een inschatting over verdergaande stappen op basis van signalen zoals van het KCWZ¹⁰);
4. Verkorting van de woonduur bij intramuraal wonen, daardoor hogere doorstroming, minder aanbod nodig.

N.B.: Doordat wij uitgaan van een hogere doorstroming en kortere woonduur als gevolg van de verschuiving in indicatiestelling, komt de behoefte aan intramuraal wonen lager uit dan in een eerder onderzoek van RIGO.

⁹ De praktijk leert dat er een verschil bestaat tussen indicatiestelling en de daadwerkelijke uitnutting van de hulpvraag. Dit geldt alleen bij extramuraal wonen. Het is dus denkbaar dat mensen met een indicatie in werkelijkheid minder zorg

Tabel 76: Zorggroepen naar grondslag

Groepen / grondslag	Korte omschrijving
Somatisch en PG 0-65	Lichamelijke aandoening, meestal niet door ouderdom
Somatisch 65-74	Lichamelijke aandoening, soms door ouderdom
Somatisch 75+	Groot aandeel mensen met problemen door ouderdom
PG 65+	Psychogeriatrische aandoening / beperking (dementie)
PSY 18+	Psychiatrische aandoening / beperking (GGZ)
VG 0-17	Verstandelijke handicap
VG 18+	Verstandelijke handicap
ZG	Zintuiglijke handicap
LG	Lichamelijke handicap

consumeren dan waar zij recht op hebben. Dit verschil is niet in de CIZ-cijfers zichtbaar.

¹⁰ Kenniscentrum Wonen en Zorg

Factor 1: Demografische ontwikkeling

Onderstaande tabel bevat demografische gegevens over de ontwikkeling van relevante leeftijdsgroepen voor deze analyse.

Tabel 77: Leeftijdsverdeling in de MEDAL-gemeenten (total en per gemeente)

MEDAL	2017	2022	2027	2032	2037
0-17	12630	11286	10083	9370	8758
18-65	42986	39659	36135	32599	29423
65-74	9686	9975	9823	9596	9095
75+	7091	8400	9856	10843	11358
Totaal	72393	69320	65897	62408	58634

De Marne	2017	2022	2027	2032	2037
0-17	1762	1527	1282	1130	1119
18-65	5915	5470	5024	4556	4078
65-74	1435	1479	1447	1427	1304
75+	901	1092	1317	1455	1537
Totaal	10013	9568	9070	8568	8038

Eemsmond	2017	2022	2027	2032	2037
0-17	2835	2536	2382	2409	2433
18-65	9486	9037	8542	7908	7330
65-74	2056	2204	2138	2117	2112
75+	1346	1577	1904	2167	2297
Totaal	15723	15354	14966	14601	14172

Delfzijl	2017	2022	2027	2032	2037
0-17	4105	3772	3371	3096	2749
18-65	14642	13357	11867	10329	9031
65-74	3333	3235	3227	3211	3049
75+	2705	3109	3444	3697	3791
Totaal	24785	23473	21909	20333	18620

Appingedam	2017	2022	2027	2032	2037
0-17	2054	1814	1626	1459	1285
18-65	6974	6476	5936	5407	4952
65-74	1581	1693	1696	1681	1630
75+	1333	1618	1934	2141	2283
Totaal	11942	11601	11192	10688	10150

Loppersum	2017	2022	2027	2032	2037
0-17	1874	1637	1422	1276	1172
18-65	5969	5319	4766	4399	4032
65-74	1281	1364	1315	1160	1000
75+	806	1004	1257	1383	1450
Totaal	9930	9324	8760	8218	7654

De grootste groei zien we onder de groep 75-plussers. De groep 65- tot 75-jarigen neemt na 2022 in de regio al in aantal af.

Factor 2: Daadwerkelijke zorgvraag in 2017

De tabel hierna toont het aantal personen met een zorgindicatie, verdeeld naar intramuraal en zelfstandig wonen, op basis van CIZ-gegevens uit juli 2015, geëxtrapoleerd naar 2017 op basis van demografische veranderingen per groep.

Tabel 78: Aantal personen met een zorgindicatie (totaal), verdeeld naar intramuraal en zelfstandig wonen, MEDAL-gemeenten (2017)

Zorgindicatie	Somatisch	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17				226		
18-64	244					
65-74	316					
75+	1.599	552	724	755	30	391
Intramuraal	Somatisch	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17				14		
18-64	14					
65-74	21					
75+	396	448	218	423	5	129
Zelfstandig wonend	Somatisch	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17				212		
18-64	229					
65-74	295					
75+	1.203	104	506	333	25	262

Factor 3: Verschuiving in indicering

De opsomming hierna is een samenvatting van de verschuivingen in indicering voor intramuraal wonen:

Tabel 79: Percentage indicatie voor intramuraal wonen per grondslag, landelijk beeld

Verpleging en verzorging	2017	2022	2027	2032	2037
ZZP 1, 2	0%	0%	0%	0%	0%
ZZP 3	50%	0%	0%	0%	0%
ZZP 4*	75%	50%	25%	25%	25%
ZZP 5	100%	75%	75%	75%	75%
ZZP 6 en hoger	100%	100%	100%	100%	100%
Verst. / lich. beperking, GGZ	2017	2022	2027	2032	2037
ZZP 1, 2	50%	25%	0%	0%	0%
ZZP 3	50%	25%	25%	25%	25%
ZZP 4	100%	100%	100%	100%	100%
ZZP 5	100%	100%	100%	100%	100%
ZZP 6 en hoger	100%	100%	100%	100%	100%
Zintuiglijke beperking	2017	2022	2027	2032	2037
ZZP 1	50%	0%	0%	0%	0%
ZZP 2	50%	25%	0%	0%	0%
ZZP 3	100%	50%	0%	0%	0%
ZZP 4 en hoger	100%	100%	100%	100%	100%

* Alleen bij verpleging en verzorging bouwt de indicatiestelling voor intramuraal wonen de komende jaren af. Bij de overige sectoren is dat niet het geval.

Factor 4: Verschuiving van resterende woonduur bij intramuraal wonen

Doordat mensen in toenemende mate pas een intramurale indicatie krijgen bij een zeer intensieve zorgvraag, beperkt deze groep zich steeds meer tot mensen met een korte resterende levensduur. De resterende levensduur daalt al jaren en met de verwachte verdere aanscherping van de indicering en slechts nog nieuwe instroom van zeer intensieve zorgvragers gaat die ontwikkeling naar verwachting door.

Bij een kortere woonduur is de doorstroming hoger en zijn er minder plaatsen nodig om in de vraag te voorzien.

De tabel hier toont een trend uit het verleden en een inschatting naar de toekomst.

Tabel 80: Trend en inschatting resterende woonduur na de stap naar intramuraal wonen

Woonduur:	2015	2017	2022	2027	2032	2037
in jaren	1,18	1	0,9	0,8	0,7	0,6

Uitkomsten van de meting op in de MEDAL-gemeenten

Tabel 81: Aantal personen met een geïndiceerde zorgvraag (ongeacht woonvorm)

	2017	Som	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	12630				226		
18-65	42986	244					
65-74	9686	316					
75+	7091	1.599	552	724	755	30	391
	2022	Som	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	11286				202		
18-65	39659	225					
65-74	9975	324					
75+	8400	1.898	602	704	739	29	380
	2027	Som	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	10083				180		
18-65	36135	205					
65-74	9823	319					
75+	9856	2.234	644	677	715	28	365
	2032	Som	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	9370				167		
18-65	32599	184					
65-74	9596	313					
75+	10843	2.461	669	644	683	27	347
	2037	Som	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	8758				157		
18-65	29423	166					
65-74	9095	298					
75+	11358	2.581	670	606	647	26	326

Tabel 82: Aantal personen met een geïndiceerde zorgvraag INTRAMURAAL

	2017	Som	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	12630				14		
18-65	42986	9					
65-74	9686	14					
75+	7091	260	448	218	423	5	129
	2022	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	11286				13		
18-65	39659	3					
65-74	9975	4					
75+	8400	101	439	211	414	5	125
	2027	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	10083				12		
18-65	36135	1					
65-74	9823	2					
75+	9856	65	417	202	401	5	120
	2032	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	9370				12		
18-65	32599	1					
65-74	9596	2					
75+	10843	63	380	192	383	5	114
	2037	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	8758				11		
18-65	29423	1					
65-74	9095	2					
75+	11358	57	325	180	364	5	107

	2017	Som	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	12630				212		
18-65	42986	234					
65-74	9686	302					
75+	7091	1.339	104	506	333	25	262
	2022	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	11286				189		
18-65	39659	222					
65-74	9975	319					
75+	8400	1.796	163	493	325	24	255
	2027	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	10083				168		
18-65	36135	204					
65-74	9823	317					
75+	9856	2.169	227	475	314	23	245
	2032	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	9370				156		
18-65	32599	183					
65-74	9596	311					
75+	10843	2.398	290	453	300	22	233
	2037	SOM	PG	PSY	VG	ZG	LG
0-17	8758				145		
18-65	29423	165					
65-74	9095	296					
75+	11358	2.523	344	426	284	21	219

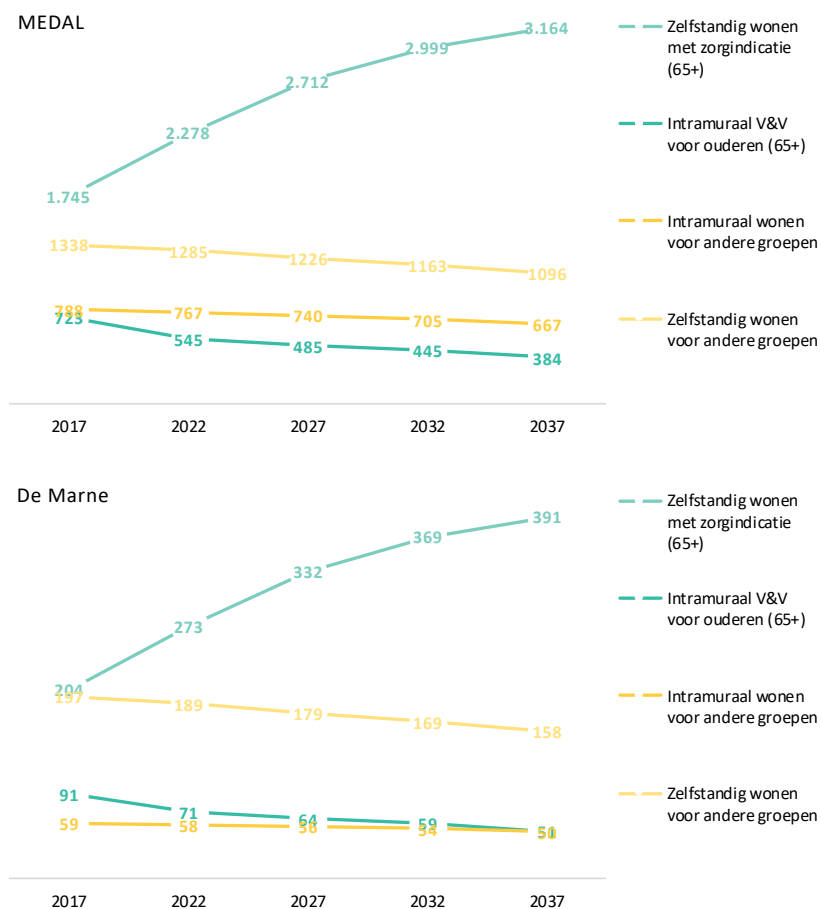
Tabel 83: Aantal mensen met een geïndiceerde zorgvraag ZELFSTANDIG WONEND

Cijfers per gemeente, samengevat

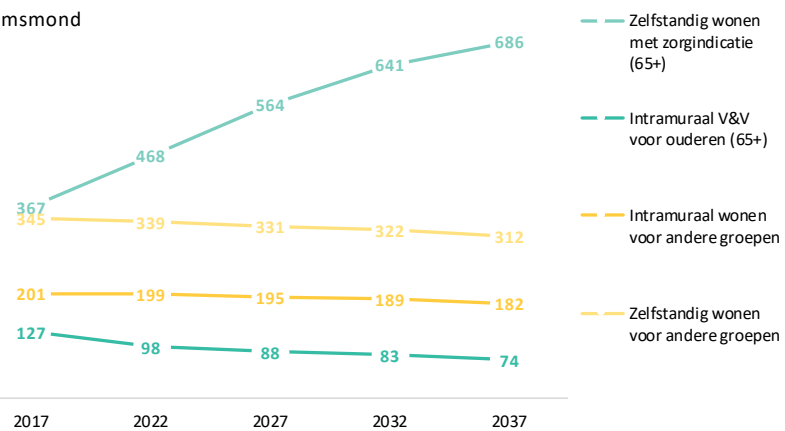
In de tabellen hierna presenteren we de uitkomsten op gemeenteniveau, grafisch samengevat in grotere doelgroepen. Conclusies:

1. In alle gemeenten groeit de groep oudere mensen met een zorgindicatie in een zelfstandig woning zeer fors, vooral in Loppersum en De Marne.
2. De behoefte aan intramuraal wonen daalt overal nog tot 2022. De strengere indicering en verkorting van de resterende woonduur zijn van grotere invloed dan de snelle groei van de groep 75-plussers. Na 2022 vlak de daling af, omdat de indicering dan niet meer verandert in de berekeningen.
3. Voor de overige groepen mensen met een zorgindicatie geldt dat zowel intramuraal als extramuraal wonen in minder grote aantallen nodig is. Het gaat om een beperkte afname, die gelijke pas houdt met demografische ontwikkelingen in het gebied en waarin strengere indicering minder merkbaar is in de aantallen.

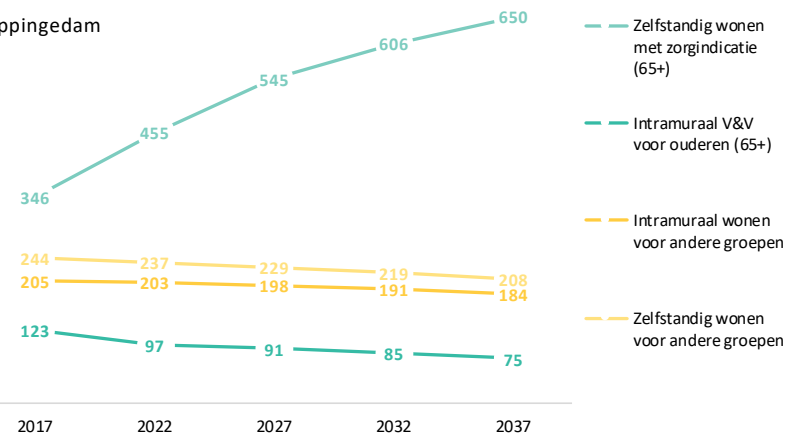
Figuur 17: Ontwikkeling van zorgvragers (somaatisch en PG, andere groepen) naar woonvorm (zelfstandig of intramuraal). Vervolg op de pagina's hierna.

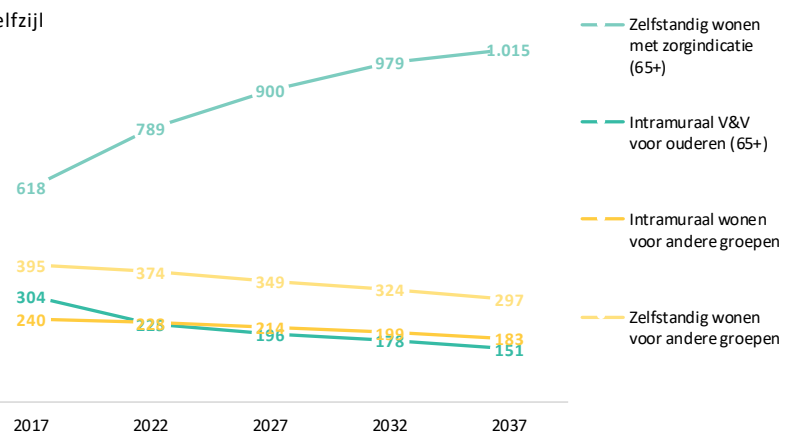
Eemsmond

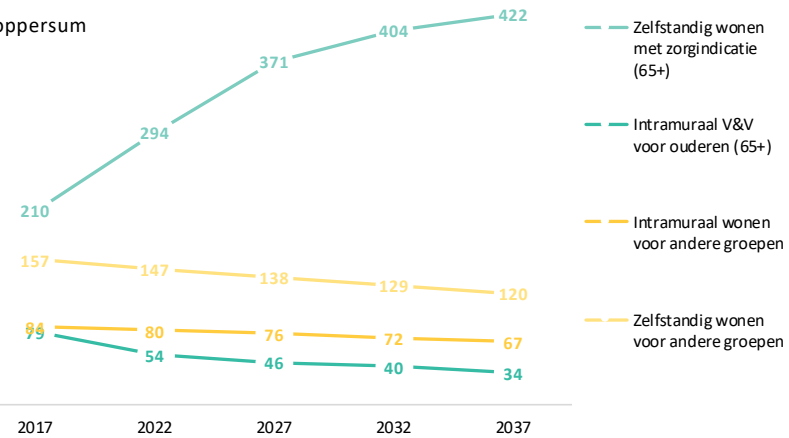
Appingedam

Delfzijl

Loppersum

Zelfstandig wonen, met of zonder begeleiding

In de tabellen hierna geven we weer hoeveel van de zelfstandig wonende ouderen met een zorgindicatie ook daadwerkelijk begeleiding krijgen (individueel of groepsgewijs).

Tabel 84: Zelfstandig wonend met zorgindicatie (65+), al dan niet met begeleiding

MEDAL	2017	2022	2027	2032	2037
Zelfstandig wonend met zorgindicatie (65+)	1.745	2.278	2.712	2.999	3.164
- waarvan begeleiding individueel	21	27	32	35	37
- waarvan begeleiding groep	135	178	215	237	250
- waarvan geen begeleiding	1.589	2.073	2.466	2.727	2.877

De Marne	2017	2022	2027	2032	2037
Zelfstandig wonend met zorgindicatie (65+)	204	273	332	369	391
- waarvan begeleiding individueel	4	5	6	6	7
- waarvan begeleiding groep	16	21	25	28	30
- waarvan geen begeleiding	185	247	301	335	355

Eemsmond	2017	2022	2027	2032	2037
Zelfstandig wonend met zorgindicatie (65+)	367	468	564	641	686
- waarvan begeleiding individueel	7	8	10	12	12
- waarvan begeleiding groep	20	26	31	35	38
- waarvan geen begeleiding	340	434	523	594	636

Delfzijl	2017	2022	2027	2032	2037
Zelfstandig wonend met zorgindicatie (65+)	618	789	900	979	1.015
- waarvan begeleiding individueel	11	14	16	17	18
- waarvan begeleiding groep	32	41	46	50	52
- waarvan geen begeleiding	575	734	837	911	945

Appingedam	2017	2022	2027	2032	2037
Zelfstandig wonend met zorgindicatie (65+)	346	455	545	606	650
- waarvan begeleiding individueel	0	0	0	0	0
- waarvan begeleiding groep	34	45	54	60	64
- waarvan geen begeleiding	312	410	491	546	586

Loppersum	2017	2022	2027	2032	2037
Zelfstandig wonend met zorgindicatie (65+)	210	294	371	404	422
- waarvan begeleiding individueel	0	0	0	0	0
- waarvan begeleiding groep	33	46	59	64	67
- waarvan geen begeleiding	177	248	312	340	355

Wal-en-schip-groep

De groep die soms ‘tussen wal en schip’ valt – te vitaal om intramuraal te wonen, maar met een zorgvraag die een beschermde woonvorm wel wenselijk maakt – bestaat grotendeels uit de groep die voorheen de stap naar een verzorgingshuis maakte. We kunnen op basis van de cijfers herleiden hoe groot de groep is die deze stap onder de oude omstandigheden zou maken.

Het aantal personen is vertaald naar huishoudens, rekening houdend met de gemiddelde huishoudensgrootte van 65-plussers in elke gemeente. Dit geeft een indicatie van de behoefte aan extra beschermde woonvormen bovenop de huidige situatie, cumulatief in de tijd. Als voorbeeld: in De Marne zullen tussen nu en 2027 naar verwachting 33 huishoudens zelfstandig gaan wonen die onder oude regelgeving onzelfstandig hadden gewoond in een verzorgingshuis. We nemen aan dat bij uitstek deze groep vaak behoefte heeft aan een beschermde zelfstandige woonvorm.

Tabel 85: Indicatie behoefte beschermd wonen (cumulatief ten opzichte van 2015)

Gemeente	2017	2022	2027	2032	2037
De Marne	11	27	33	31	28
Eemsmond	15	37	44	43	38
Delfzijl	35	83	92	85	74
Appingedam	12	34	39	37	34
Loppersum	21	42	52	50	45
MEDAL	94	223	260	246	218

Betekenis op gebiedsniveau

Afgaand op de analyse van de woningvoorraad (zoals besproken in hoofdstuk 4), de behoefte aan wonen en zorg en de oriëntatie op voorzieningskernen, herkennen we het volgende perspectief:

- In woondorpen is er normaal gesproken geen aanleiding om specifieke woon-zorgvormen te ontwikkelen. Hier is het vooral zaak om bestaande woningen aan te passen of te vervangen voor zelfstandige levensloopgeschikte woonvormen, terwijl bestaand zorgvastgoed bij een investeringsnoodzaak onder druk kan komen te staan.
- In de centrumdorpen en de regionale centra is juist wel behoefte aan beschermde woonvormen, aanvullend op nieuwbouw van

levensloopgeschikte woningen (meestal in combinatie met verdunning). Oriëntatie zeer nabij voorzieningen is dan een must.

- In orde van grootte: in Delfzijl is het voor de hand liggend om van de extra vraag naar circa 90 woningen in een beschermde woonvorm het grootste deel in Delfzijl zelf te realiseren (centrumplan), maar is er ook reden om aanvullend in de centrumdorpen Spijk, Wagenborgen en eventueel Woldendorp nabij voorzieningen op kleine schaal te werken aan nieuw aanbod. Dit zal vaak hand in hand moeten gaan met verdunning in de bestaande voorraad, bijvoorbeeld door verouderde rijwoningen uit de markt te nemen. Bij realisatie van zorggeschikte woningen in dorpen is het een randvoorwaarde om ook te zorgen voor beschikbaarheid van zorg op afroep.

De tabel vat dit samen.

Tabel 86: Samenvattende table voorraadopgave per gemeente en dorpencluster voor wonen en zorg.

	Zelfstandig wonen, aanpassen	Nieuwbouw levensloopgeschikt wonen, verdunning	Nieuwbouw beschermd wonen
De Marne			
Leens, Eenrum, Zoutkamp	++	+	Per dorp 10-15
Eemmond			
Uithuizen	++	++	20-25
Uithuizermeeden, Warffum	++	+	Per dorp ca. 10
Delfzijl			
Delfzijl	++	++	Ca. 50
Spijk, Wagenborgen, (Woldendorp)	++	+	Per dorp ca. 10
Appingedam			
Appingedam	++	++	Ca. 40
Loppersum			
Loppersum, Middelstum	++	+	Per dorp 20-30

7.9. Naar één monitor voor de regio

De woningmarkt in de MEDAL-gemeenten is geen doorsnee woningmarkt. Tal van factoren zorgen hiervoor: de huizenprijzen zijn laag, de verkooptijd van woningen is hoog, huishoudensrimp zorgt voor een overschot aan woningen en de aardbevingen leiden tot een hoge verhuisgeneigdheid, reikend tot ver buiten de regio. Des te belangrijker is het voor gemeenten en corporaties om een stevige vinger aan de pols te houden in de vorm van een goed en kloppend monitoringsysteem.

Op dit moment zijn er in het MEDAL-gebied twee verschillende monitors in omloop: één voor de Eemsdelta-regio (Appingedam, Delfzijl, Eemsum en Loppersum) en één voor de gemeente De Marne. De monitor voor de Eemsdelta-regio wordt jaarlijks geüpdatet en bevat veel cijfermateriaal. De monitor voor De Marne bestaat uit factsheets per dorp die standcijfers uit 2016 weergeven.

Aangezien de MEDAL-gemeenten één regio vormen, is het raadzaam over te gaan op één monitor, waarin de woningvoorraad integraal gemeten wordt. Dat maakt sturing gemakkelijker en zorgt voor een breed inzicht in de woningmarkt over de volste breedte.

Wij adviseren de volgende aanpassingen aan de huidige monitoring:

1. Over op één monitoringsysteem, óók binnen sectoren

Tijdens het opvragen voor gegevens voor het woningmarktonderzoek merken we dat corporaties op geheel eigen wijze bijhouden hoe de markt ervoor staat. Dat maakt het vergelijken tussen corporaties, maar ook tussen plekken in de regio erg moeilijk. Door als corporaties over te gaan op één inschrijf- en dus monitoringsysteem, wordt de vraag in de sociale huursector langs één meetlat gemeten en ontstaat een integraal beeld van meer en minder gewilde plekken en producten. Dat kan op een vergelijkbare manier als het Woningnet-systeem dat corporaties in de stad Groningen gebruiken. Indicatoren als wacht- en zoektijd zijn dan relevant, maar ook inzicht in de oriëntatie van huurders (wie wil waar wonen in wat voor type woning?) helpt mee.

Voor de koopmarkt kunnen NVM-gegevens benut worden. Daar wordt al wel langs één meetlat gemeten.

2. Maak gegevens ook in de tijd inzichtelijk

Veel standaardgegevens over de woningmarkt zijn in tijdperspectief te plaatsen, doordat de Eemsdelta-monitor jaarlijks opnieuw meet. Voor De Marne geldt dit deels. Bij sommige belangrijke thema's, zoals het aantal

gesloopte woningen in huur en koop, bleek het lastiger om de juiste kengetallen boven tafel te krijgen. Het heeft meerwaarde om per dorp inzichtelijk te maken hoeveel huur- en koopwoningen er jaarlijks gebouwd of gesloopt zijn, maar ook hoeveel huurwoningen er verhuurd worden of hoeveel mensen er verhuisden. Door de monitor slim in te richten op basis van bestaande databronnen is dit redelijk eenvoudig te realiseren. Het vraagt opnieuw wel om één uniforme meetwijze.

3. Actualiseer de leegstandsmeting regelmatig

Een leegstandsmeting op basis van veldwerk heeft een duidelijke meerwaarde ten opzichte van de administratieve leegstandsmeting: een deel van de ogenschijnlijke leegstand kent wel degelijk een vorm van gebruik en staat dus niet daadwerkelijk leeg. Omdat een jaarlijkse update erg arbeidsintensief is, is het verstandig om de 'steekproef' te combineren met het bestaande werk van de toezichthouders in de buitendienst. Zij gaan vaak wekelijks op pad om veranderingen in de waarde van woningen (bijvoorbeeld na verbouwing) te registreren. Door hun werk hebben zij een oog voor vastgoed, en het is denkbaar om hen ook leegstand te laten checken.

Daarnaast is het verstandig wanneer corporaties en gemeenten leegstand langs dezelfde meetlat meten. Nu is dat niet zo. Gemeenten meten vaak

langs de administratieve route (geen inschrijving op een adres = leegstand), terwijl corporaties leegstand registreren als er geen huurcontract tegenover een woning staat. Deze methode leidt tot een lager leegstandspercentage dan uit visuele inspecties blijft. Het registreren van redenen van leegstand kan een extra hulpmiddel hiervoor zijn.

4. Breng migratie gedetailleerder in beeld

In een niet-doorsnee woningmarkt als het MEDAL-gebied is het des te belangrijker om goed inzicht te hebben in feitelijk verhuisgedrag van mensen. Dat levert tegelijkertijd inzicht op in de geweldigheid van kernen of producten. Een suggestie voor vervolgonderzoek is dan ook om de dynamiek op de woningmarkt beter in beeld te brengen: wie verhuizen waar naartoe, wat voor woning betrekken zij en laten zij achter en hoe verhoudt dit zich naar huur en koop. Gemeenten beschikken via de Basisregistratie Personen over informatie op adresniveau, waardoor dergelijke patronen eenvoudig in beeld te brengen zijn.

Conclusies kunnen op een abstracter niveau een plek krijgen in de monitor: hoeveel starters en finishers waren er, en hoeveel mensen stroomden door, in of uit.

8. Woonlastenonderzoek

8.1. Introductie en samenvatting

Achtergrond

Elk jaar verschijnen er nieuwe cijfers over het aantal huishoudens in Nederland dat onder de armoedegrens leeft. Er zijn verschillende begrippen van armoede, zoals het absolute minimum om een bestaan te leiden, of een minimum om volwaardig mee te kunnen doen in de maatschappij ('niet veel maar toereikend'). In Noord-Groningen zijn de inkomens lager dan gemiddeld in Nederland, maar ook de huizenprijzen liggen er lager. Of mensen volwaardig mee kunnen doen hangt af van de balans tussen inkomen en uitgaven, oftewel het totale huishoudboekje (zie het kader "Quotes schieten tekort. Denk in huishoudboekjes").

Huishoudens met een laag inkomen kunnen in meer of mindere mate gebruik maken van diverse toeslagen en aftrekposten voor zorg, opvang, huur en hypotheek. Toch betekent dat niet dat alle huishoudens na aftrek van de vaste lasten voldoende geld overhouden voor belangrijke zaken als boodschappen, onderwijs, sport en verenigingsleven, kleding of mobiliteit. Soms is dat het gevolg van eigen gedrag, soms is het ook het resultaat van de woonsituatie. Het is waardevol om te weten welke huishoudens moeite hebben om rond te komen, waar dat aan ligt, wat

daaraan te doen is en welke rol gemeenten, corporaties en de huishoudens zelf daar in kunnen spelen.

Werkwijze

Door een combinatie van bronnen op adresniveau zijn we in staat om een hele reeks huishoudboekjes op te stellen:

- BAG: basisinformatie over de woningvoorraad;
- Energieverbruiksgegevens op postcode-6-niveau, vertaald naar adresniveau;
- VHE-bestanden van corporaties over de huurprijs van de woning;
- COELO met gegevens over overige (gemeentelijke) lasten;
- Bewonersonderzoek: informatie over huishoudenssamenstelling, inkomen en hypotheeklast. Het bewonersonderzoek biedt informatie van circa 5.500 huishoudens in de huur en de koop.

Het resultaat hiervan is steeds een vergelijking: hoeveel zou huishouden x mogen verwonen, afgaand op diens inkomen en (standaard) lasten voor overig levensonderhoud? En hoeveel verwoont dit huishouden werkelijk? Knelt dit of niet? Omdat we enkele aannames per huishouden doen, leidt dit op individueel niveau tot een foutmarge, maar op groepsniveau tot een betrouwbaar beeld.

Inkomen + eventuele
toeslagen
Minus basislasten voor een
gezin
= **Resterende
verwoonbudget**

Hypotheek of huurlast
Plus Overige lasten
= **Werkelijke
woonlasten**

Kader: Quotes schieten tekort. Denk in huishoudboekjes.

Metingen als ‘hypotheekquoten’, ‘huurquote’ of ‘woonquote’ geven een sterk vertekend beeld van de realiteit. Een gezin met kinderen heeft veel meer bijkomende lasten dan een alleenstaande. Het CBS werkt met ‘[inkomensequivalenten](#)’ en houdt rekening met het verschil in lastenpatroon tussen huishoudens. Ook het Sociaal Cultureel Planbureau werkt met een ‘budgetbenadering’, waarin het ‘minimaal noodzakelijke’ is vastgelegd (zie hieronder). Dat is naar basale zaken als voedsel, kleding en onderdak ook een korte vakantie, lidmaatschap van een sportvereniging, mobiliteit, etc.

Grensbudgetten voor enkele typen huishoudens, 2008 en 2012 (afgerond netto maandbedrag in euro's, lopende prijzen)

	alleenstaande		paar zonder kind		paar		eenoudergezin	
	< 65 jaar	≥ 65 jaar	< 65 jaar	≥ 65 jaar	1 kind	2 kind	1 kind	2 kind
basisbehoeftecriterium								
2008	878 ^a	880	1200	1200	1470	1650	1170	1330
2012	952 ^a	950	1300	1300	1590	1790	1270	1440
niet-veel-maar-toereikendcriterium								
2008	961 ^a	960	1320	1320	1600	1810	1280	1450
2012	1042 ^a	1040	1430	1430	1740	1960	1390	1570
sociaal minimum ^b								
2008	830	930	1190	1280	1360	1430	1250	1330
2012	890	1010	1250	1380	1420	1530	1320	1430

a Referentiebudgetten (exacte bedragen).

b Het sociaal minimum is gelijk aan het normbedrag van bijstand of AOW, plus (voor zover van toepassing) kinderbijslag, kindgebonden budget en zorgtoeslag, maar exclusief huurtoeslag en kinderopvangtoeslag.

Bron: SCP, CBS

In de uitkomsten in voor het woonlastenonderzoek onderscheiden we drie relevante groepen:

- de tekortgroep;
- de kantelgroep;
- de overschotgroep.

De tekortgroep heeft structureel te weinig geld om de woonlasten te kunnen betalen. De kantelgroep heeft de ene maand voldoende budget voor de woonlasten en de andere maand weer net iets te weinig. De overschotgroep kan de woonlasten in theorie elke maand betalen.

Uitkomsten in het kort

Een (zeer) laag inkomen draagt in hoge mate bij aan een niet-sluitend huishoudboekje. Soms helpen toeslagen onvoldoende om een tekort te voorkomen. Groepen met een laag inkomen treffen we naar verhouding het meest aan in Delfzijl en op hoofdlijnen in mindere mate in de andere regionale centra Appingedam, Hoogezand en Uithuizen.

Per kern verschillen de huur- of hypotheeklasten. Er is een verband tussen het woonmilieu waarin die kern valt en de woonlasten: in regionale centra, waar gemiddeld genomen meer vernieuwd is dan in woondorpen en centrumdorpen, liggen de huurprijzen doorgaans hoger. Tegelijk liggen precies daar de energielasten ook lager en per saldo is de netto woonlast daardoor gelijk. Let wel: huurlasten zijn subsidiabel, energielasten niet, en per saldo is de voorraad in de regionale centra goedkoper te bewonen voor huurtoeslaggerechtigde huishoudens. Dit kan een rol spelen bij het verhuispatroon van deze groepen, naast de behoefte om nabij voorzieningen te wonen met het oog op mobiliteitskosten en discountsupermarkten.

In de koopsector is het beeld uitgesprokener: hier liggen zowel de hypotheeklasten als de energielasten hoger in de centrumdorpen en de

woondorpen. In die dorpen zijn de woningen niet alleen groter (wat een deel van de verklaring vormt), maar ook energetisch minder goed.

Alleenstaanden en eenoudergezinnen verkeren duidelijk vaker in een tekortsituatie dan andere groepen. Bij alleenstaanden is er vaak een risicosituatie, bij eenoudergezinnen een absoluut tekort op het huishoudboekje. Zij wonen voornamelijk in huurwoningen en vooral in Delfzijl, (beperkt) in De Marne, Eemsmond, Slochteren en Menterwolde.

In de koopsector bestaan wel risicogroepen, maar is de groep met een absoluut tekort klein. Ook nu geldt dat vooral in Delfzijl deze groep naar verhouding groot is (circa 30 huishoudens met een absoluut tekort) en daarnaast is alleen in Eemsmond (15 huishoudens) de groep niet op twee handen te tellen. De groep in een risicosituatie is beduidend groter, met ook nu een concentratie in Delfzijl en in mindere mate ook Eemsmond en Appingedam. Het betreft hier vaak rijwoningen met een energielast die niet opvallend hoog lijkt – vergeleken met de duurdere tweekappers en vrijstaande woningen – maar waar wel urgentie ligt om deze omlaag te krijgen met het oog op het huishoudboekje. Dit is precies de groep waar energie-armoede op de loer ligt: een urgentie om de lasten omlaag te brengen, ontbrekende middelen om dat zelf te financieren en een gebrek aan financieringsvormen, juist voor deze groep.

8.2. Inkomsten en uitgaven

Inkomens

Per gemeente en per dorp verschilt het gemiddelde inkomensniveau. In paragraaf 5.4 is te zien hoe de gemiddelde inkomensverdeling in het gebied eruit ziet. Op basis van de vragenlijst komen we tot dit beeld:

Tabel 87: Maandelijks netto inkomen van huishoudens in het belevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N= 2.214. In groen een significant (één standaarddeviatie) bovengemiddeld aandeel lagere inkomensgroepen.

	< € 1.000	€ 1.000 – 1.500	€ 1.500 – 1.850	€ 1.850 – 2.100	€ 2.100 – 2.500	€ 2.500 – 3.000	€ 3.000 – 4.000	> € 4.000
Appingedam								
Appingedam	7%	18%	14%	14%	8%	15%	14%	9%
Totaal Appingedam	7%	18%	14%	14%	8%	15%	14%	9%
Bedum								
Bedum	3%	13%	13%	14%	13%	13%	22%	8%
Kleine dorpen Bedum	4%	14%	10%	14%	14%	16%	18%	10%
Totaal Bedum	3%	13%	12%	14%	13%	14%	20%	8%

	< € 1.000	€ 1.000 – 1.500	€ 1.500 – 1.850	€ 1.850 – 2.100	€ 2.100 – 2.500	€ 2.500 – 3.000	€ 3.000 – 4.000	> € 4.000
De Marne								
Kleine dorpen De Marne	6%	17%	13%	15%	16%	12%	12%	11%
Leens, Eenrum en Zoutkamp	6%	21%	12%	9%	16%	14%	17%	5%
Totaal De Marne	6%	19%	12%	12%	16%	13%	14%	8%
Delfzijl								
Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum	8%	15%	11%	14%	16%	15%	13%	8%
Delfzijl-Noord	9%	21%	15%	11%	14%	11%	13%	6%
Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl	4%	14%	8%	10%	18%	10%	27%	8%
Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl	5%	15%	13%	12%	15%	12%	20%	8%
Tuikwerd	11%	16%	12%	11%	15%	15%	13%	8%
Totaal Delfzijl	8%	16%	12%	12%	15%	13%	16%	8%
Eemsmond								
Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond	9%	17%	17%	10%	15%	9%	15%	7%
Kleine dorpen in het westen van Eemsmond	6%	18%	11%	11%	14%	11%	15%	13%
Uithuizen	7%	25%	11%	12%	13%	12%	16%	5%
Uithuizermeeden	6%	17%	14%	13%	14%	12%	19%	5%
Totaal Eemsmond	7%	20%	13%	12%	14%	11%	16%	8%

	< € 1.000	€ 1.000 – 1.500	€ 1.500 – 1.850	€ 1.850 – 2.100	€ 2.100 – 2.500	€ 2.500 – 3.000	€ 3.000 – 4.000	> € 4.000
Hoogezand-Sappemeer								
Hoogezand	6%	18%	19%	16%	13%	13%	11%	4%
Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer	5%	10%	6%	9%	14%	13%	19%	25%
Sappemeer	8%	13%	11%	12%	13%	17%	16%	9%
Totaal Hoogezand-Sappemeer	6%	13%	12%	12%	13%	14%	16%	13%
Loppersum								
Kleine dorpen Loppersum	4%	15%	11%	10%	15%	17%	18%	10%
Loppersum	5%	21%	12%	14%	10%	13%	14%	9%
Middelstum	6%	22%	16%	12%	11%	9%	17%	7%
Totaal Loppersum	5%	19%	13%	12%	13%	14%	17%	9%
Menterwolde								
Muntendam	11%	19%	6%	15%	10%	14%	16%	10%
Noordbroek, Meeden e.o.	8%	16%	8%	10%	15%	18%	16%	10%
Zuidbroek	5%	13%	9%	16%	13%	13%	19%	12%
Totaal Menterwolde	8%	16%	8%	14%	13%	15%	17%	10%
Slochteren								
Harkstede en Scharmer	4%	6%	10%	10%	8%	13%	24%	26%
Lageland, Woudbloem, Overschild, e.o.	3%	7%	12%	9%	13%	18%	22%	17%
Schildwolde, Hellum en Siddeburen	5%	15%	11%	12%	13%	14%	18%	13%
Slochteren, Froombosch en Kolham	7%	19%	6%	9%	12%	18%	20%	9%

	< € 1.000	€ 1.000 – 1.500	€ 1.500 – 1.850	€ 1.850 – 2.100	€ 2.100 – 2.500	€ 2.500 – 3.000	€ 3.000 – 4.000	> € 4.000
Totaal Slochteren	5%	12%	9%	10%	11%	15%	21%	16%
Ten Boer								
Kleine dorpen Ten Boer	4%	11%	10%	10%	9%	13%	25%	19%
Ten Boer	4%	11%	8%	9%	12%	17%	27%	12%
Totaal Ten Boer	4%	11%	9%	10%	10%	15%	26%	15%
Winsum								
Adorp en Sauwerd	3%	14%	9%	14%	11%	14%	24%	11%
Baflo	6%	16%	14%	15%	14%	12%	16%	7%
Kleine dorpen Winsum	10%	14%	8%	8%	14%	11%	18%	17%
Winsum	6%	14%	7%	11%	14%	13%	23%	12%
Totaal Winsum	6%	14%	9%	11%	13%	13%	21%	12%
Totaal aardbevingsgebied	6%	16%	11%	12%	13%	14%	18%	11%

We zien een aantal opvallende patronen:

- In enkele wijken en dorpenclusters zien we concentraties van de laagste inkomensgroepen: in de regionale centra Appingedam, Delfzijl-Noord, Uithuizen en Hoogezand-Sappemeer, en aanvullend in Middelstum en de kleine dorpen in het oosten van Eemsmond;
- In iets mindere mate zien we dit beeld in Leens e.o., Tuikwerd, Loppersum en Muntendam.

Huur- en hypotheeklasten

In de tabel hierna staan de netto maandelijkse lasten voor het wonen (huur of hypotheek).

Tabel 88: Maandelijkse lasten voor huurders en kopers (inclusief belastingen), op gemeente- en clusterniveau. Bron: BRP (2017), Dataland (2017), VHE-bestanden corporaties (2017), N koop = 4.647, N huur = 1.427. In groen een significant (één standaarddeviatie) bovengemiddelde woonlast.

Gemiddelde lasten	Huur	Hypotheek
Appingedam		
Appingedam	€ 535	€ 536
Totaal Appingedam	€ 535	€ 536
Bedum		
Bedum	€ 528	€ 531
Kleine dorpen Bedum	€ 454	€ 527
Totaal Bedum	€ 513	€ 530
De Marne		
Kleine dorpen De Marne	€ 514	€ 517
Leens, Eenrum en Zoutkamp	€ 494	€ 507
Totaal De Marne	€ 535	€ 536

Gemiddelde lasten	Huur	Hypotheek
Delfzijl		
Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum	€ 513	€ 512
Delfzijl-Noord	€ 515	€ 499
Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl	€ 445	€ 517
Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl	€ 496	€ 507
Tuikwerd	€ 505	€ 480
Totaal Delfzijl	€ 507	€ 505
Eemsmond		
Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond	€ 471	€ 507
Kleine dorpen in het westen van Eemsmond	€ 501	€ 503
Uithuizen	€ 539	€ 532
Uithuizermeeden	€ 504	€ 533
Totaal Eemsmond	€ 512	€ 518
Hoogezand-Sappemeer		
Hoogezand	€ 541	€ 497
Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer	€ 494	€ 557
Sappemeer	€ 465	€ 535
Totaal Hoogezand-Sappemeer	€ 510	€ 535
Loppersum		
Kleine dorpen Loppersum	€ 499	€ 540
Loppersum	€ 479	€ 536
Middelstum	€ 481	€ 549

Gemiddelde lasten	Huur	Hypotheek
Totaal Loppersum	€ 513	€ 512
Menterwolde		
Muntendam	€ 483	€ 480
Noordbroek, Meeden, e.o.	€ 525	€ 586
Zuidbroek	€ 503	€ 551
Totaal Menterwolde	€ 503	€ 545
Slochteren		
Harkstede en Scharmer	€ 545	€ 634
Lageland, Woudbloem, Overschild, e.o.	€ 653	€ 556
Schildwolde, Hellum en Siddeburen	€ 530	€ 560
Slochteren, Froombosch en Kolham	€ 524	€ 524
Totaal Slochteren	€ 539	€ 572
Ten Boer		
Kleine dorpen Ten Boer	€ 471	€ 619
Ten Boer	€ 498	€ 566
Totaal Ten Boer	€ 483	€ 592
Winsum		
Adorp en Sauwerd	€ 470	€ 551
Baflo	€ 426	€ 556
Kleine dorpen Winsum	€ 530	€ 560
Winsum	€ 487	€ 548
Totaal Winsum	€ 505	€ 537
Totaal aardbevingsgebied	€ 503	€ 551

De verschillen in huurlast of hypotheeklast lopen uiteen van gemiddeld € 426 tot € 653. In de volgende kernen is de gemiddelde huur hoger dan € 500: Appingedam, Bedum, kleine dorpen in De Marne, Delfzijl-Centrum, - West, Fivelzigt en Farmsum, Delfzijl-Noord, Tuikwerd, Uithuizen, Hoogezand, Harkstede en de kleinste dorpen in Slochteren.

Per woonmilieu zijn de verschillen duidelijk: in de woondorpen ligt de huurlast gemiddeld op € 489, in de centrumdorpen op € 508 en in de regionale centra op € 516. In de koopsector is het omgekeerde te zien per woonmilieu: juist in regionale centra zijn de hypotheeklasten lager (en ook de woningen kleiner en goedkoper), met gemiddeld € 513 aan lasten, tegenover € 545 in centrumdorpen en € 539 in woondorpen.

Energiekosten

In de tabel hierna staan de netto maandelijkse energiekosten voor het wonen.

Tabel 89: Gemiddelde energiekost per maand in euro's, op gemeente- en clusterniveau.
Bron: Energie in Beeld (2016), Dataland (2017). In groen een significant (één standaarddeviatie) bovengemiddelde energiekost.

Energiekost	Huur	Koop
Appingedam		
Appingedam	€ 129	€ 174
Totaal Appingedam	€ 129	€ 174
Bedum		
Bedum	€ 141	€ 198
Kleine dorpen Bedum	€ 156	€ 218
Totaal Bedum	€ 144	€ 206
De Marne		
Kleine dorpen De Marne	€ 179	€ 208
Leens, Eenrum en Zoutkamp	€ 155	€ 197
Totaal De Marne	€ 167	€ 203

Energiekost	Huur	Koop
Delfzijl		
Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum	€ 143	€ 177
Delfzijl-Noord	€ 129	€ 160
Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl	€ 157	€ 220
Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl	€ 168	€ 214
Tuikwerd	€ 143	€ 146
Totaal Delfzijl	€ 140	€ 185
Eemsmond		
Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond	€ 171	€ 228
Kleine dorpen in het westen van Eemsmond	€ 143	€ 226
Uithuizen	€ 148	€ 194
Uithuizermeeden	€ 153	€ 214
Totaal Eemsmond	€ 152	€ 216
Hoogezand-Sappemeer		
Hoogezand	€ 121	€ 174
Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer	€ 148	€ 231
Sappemeer	€ 125	€ 191
Totaal Hoogezand-Sappemeer	€ 126	€ 205

Energiekost	Huur	Koop
Loppersum		
Kleine dorpen Loppersum	€ 147	€ 215
Loppersum	€ 151	€ 201
Middelstum	€ 148	€ 205
Totaal Loppersum	€ 149	€ 208
Menterwolde		
Muntendam	€ 136	€ 181
Noordbroek, Meeden, e.o.	€ 160	€ 233
Zuidbroek	€ 147	€ 206
Totaal Menterwolde	€ 147	€ 209
Slochteren		
Harkstede en Scharmer	€ 126	€ 199
Lageland, Woudbloem, Overschild, e.o.	€ 189	€ 244
Schildwolde, Hellingum en Siddeburen	€ 144	€ 219
Slochteren, Froombosch en Kolham	€ 135	€ 216
Totaal Slochteren	€ 138	€ 216
Ten Boer		
Kleine dorpen Ten Boer	€ 148	€ 231
Ten Boer	€ 131	€ 175
Totaal Ten Boer	€ 139	€ 202

Energiekost	Huur	Koop
Winsum		
Adorp en Sauwerd	€ 141	€ 181
Baflo	€ 148	€ 195
Kleine dorpen Winsum	€ 148	€ 235
Winsum	€ 138	€ 179
Totaal Winsum	€ 143	€ 197
Totaal	€ 143	€ 202

Juist in de woondorpen ligt de energiekost van huurwoningen hoog: gemiddeld bijna € 160 per maand, terwijl dit in de regionale centra en centrumdorpen op circa € 140 ligt. Dit houdt verband met de maat van de woningen en de bouwperiode: in kleine dorpen staan meer ruime, oude woningen. De energiekost is niet gebonden aan huurtoeslag en een hogere energiekost leidt dus een-op-een tot hogere woonlasten. Dit verband is zichtbaar in de tabel hierna, waarin het relatieve verbruik staat.

In de koopsector zien we hetzelfde patroon, deels ingegeven door woonoppervlak, deels door technische achterstand. In regionale centra ligt de gemiddelde energiekost op € 175, in de centrumdorpen op € 200 en in de woondorpen op € 220.

Tabel 90: Relatieve energielasten per m³ woning (in €/m³). Bron: Energie in Beeld (2016), Dataland (2017).

Relatieve energielasten per m3 woning	Huur	Koop
Appingedam		
Appingedam	€0,47	€0,46
Totaal Appingedam	€0,47	€0,46
Bedum		
Bedum	€0,51	€0,48
Kleine dorpen Bedum	€0,50	€0,48
Totaal Bedum	€0,51	€0,48
De Marne		
Kleine dorpen De Marne	€0,57	€0,46
Leens, Eenrum en Zoutkamp	€0,52	€0,48
Totaal De Marne	€0,54	€0,47
Delfzijl		
Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum	€0,51	€0,47
Delfzijl-Noord	€0,45	€0,40
Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl	€0,51	€0,48
Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl	€0,49	€0,48
Tuikwerd	€0,45	€0,40
Totaal Delfzijl	€0,47	€0,45

Relatieve energielasten per m3 woning	Huur	Koop
Eemmond		
Kleine dorpen in het oosten van Eemmond	€0,57	€0,51
Kleine dorpen in het westen van Eemmond	€0,52	€0,48
Uithuizen	€0,52	€0,48
Uithuizermeeden	€0,51	€0,50
Totaal Eemmond	€0,53	€0,49
Hoogezand-Sappemeer		
Hoogezand	€0,50	€0,46
Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer	€0,50	€0,45
Sappemeer	€0,47	€0,48
Totaal Hoogezand-Sappemeer	€0,49	€0,46
Loppersum		
Kleine dorpen Loppersum	€0,53	€0,50
Loppersum	€0,55	€0,46
Middelstum	€0,54	€0,48
Totaal Loppersum	€0,54	€0,49
Menterwolde		
Muntendam	€0,49	€0,48
Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie	€0,47	€0,45

Relatieve energielasten per m3 woning	Huur	Koop
Zuidbroek	€0,47	€0,46
Totaal Menterwolde	€0,48	€0,46
Slochteren		
Harkstede en Scharmer	€0,41	€0,40
Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem	€0,48	€0,47
Schildwolde, Hellum en Siddeburen	€0,45	€0,45
Slochteren, Froombosch en Kolham	€0,47	€0,46
Totaal Slochteren	€0,45	€0,44
Ten Boer		
Kleine dorpen Ten Boer	€0,48	€0,51
Ten Boer	€0,45	€0,45
Totaal Ten Boer	€0,47	€0,47
Winsum		
Adorp en Sauwerd	€0,43	€0,44
Baflo	€0,53	€0,48
Kleine dorpen Winsum	€0,53	€0,51
Winsum	€0,46	€0,45
Totaal Winsum	€0,49	€0,47
Totaal	€0,49	€0,47

De cijfers in deze tabel bevestigen het beeld: in de woondorpen is de energetische kwaliteit van woningen lager dan in centrumdorpen en regionale centra, ook als gecorrigeerd wordt voor woonoppervlakte. Dit geldt zowel voor huur- als voor koopwoningen.

Opvallend hierbinnen is dat ook de grotere dorpen in Loppersum (Loppersum en Middelstum) en Baflo een hoger relatief energieverbruik kennen in de huursector.

Woonlasten en energielasten samen

Opgeteld lopen de woonlasten inclusief energielasten in de huursector nauwelijks uiteen. Weliswaar zijn de huren in regionale centra hoger dan in de dorpen, de woningen zijn er ook energiezuiniger en opgeteld is in alle woonmilieus een gemiddelde van circa € 650 te meten. Nota bene: de huurlasten zijn subsidiabel, de energielasten niet.

In de koopsector lopen de verschillen juist sterk uiteen. De gemiddelde hypotheeklast plus energielast is in de regionale centra € 685 per maand, in de centrumdorpen € 745 en in de woondorpen € 760.

Gemeentelijke lasten

De onderstaande tabel laat tot slot een overzicht van de gemeentelijke lasten zien. De afvalstoffen- en rioolheffing moet door elk huishouden betaald worden, de onroerendezaakbelasting (OZB) wordt alleen door huiseigenaren afgedragen. Dit bedrag is afhankelijk van de hoogte van de WOZ-voet en de WOZ-waarde van de woning.

Tabel 91: Gemeentelijke lasten. Bron: COELO (2017).

	afvalstoffenheffing	rioolheffing	OZB-tarief*	gemiddelde OZB*
Appingedam	€ 252	€ 232	0,26%	€ 424
Bedum	€ 226	€ 215	0,17%	€ 313
De Marne	€ 196	€ 363	0,20%	€ 349
Delfzijl	€ 249	€ 280	0,21%	€ 314
Eemsum	€ 129	€ 263	0,25%	€ 444
Hoogezand-Sappemeer	€ 221	€ 188	0,18%	€ 289
Loppersum	€ 255	€ 345	0,19%	€ 337
Menterwolde	€ 269	€ 239	0,17%	€ 298
Slochteren	€ 237	€ 239	0,14%	€ 300
Ten Boer	€ 248	€ 293	0,19%	€ 366
Winsum	€ 227	€ 210	0,21%	€ 413

* Deze lasten gelden alleen voor huiseigenaren

We zien dat hoogte van de afvalstoffen- en rioolheffing sterk verschilt per gemeente: in Eemsum en De Marne ligt de afvalstoffenheffing relatief laag, terwijl de rioolheffing relatief hoog is (zeker in De Marne). Inwoners van Loppersum zijn opgeteld het meest kwijt aan afvalstoffen- en rioolheffing: € 600.

Het OZB-tarief varieert ook per gemeente, maar minder dan de afvalstoffen- en rioolheffing. Appingedam kent het hoogste OZB-tarief, maar de woningen zijn daar gemiddeld wat kleiner en hebben een lagere WOZ-waarde, waardoor de totale onroerendezaakbelasting niet het hoogst is (€ 424). Eemsum spant de kroon met een bedrag van € 444 en een OZB-tarief van 0,25 procent. In Hoogezand-Sappemeer zijn huiseigenaren het minst kwijt aan OZB: € 289 per jaar.

8.3. Meting van de huishoudboeekjes

In de tabellen hierna is te lezen welke groepen, waar, in welke woningen in welke mate te maken hebben met armoede (tekort) of een reële kans daarop. Daarin zijn inkomens, standaard-uitgavenpatroon, woonlast (plus toeslagen), energielast en gemeentelijke lasten gecombineerd¹¹.

Tabel 92: Tekort- en risicogroep naar doelgroep. Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 1.379.

	Totaal		Tekort		Risiko		Geen risico	
Alleenstaand	716	52%	134	41%	374	71%	208	39%
Eenoudergezinnen	142	10%	101	31%	28	5%	13	2%
Gezinnen kinderen	113	8%	46	14%	21	4%	46	9%
Stellen geen kinderen	408	30%	45	14%	102	19%	261	49%
Totaal	1.379	100%	326	100%	525	100%	528	100%

Vooraf alleenstaanden hebben vaak een tekortsituatie of lopen een verhoogd risico op een tekortsituatie. Daarnaast hebben eenoudergezinnen vaak een tekortsituatie.

¹¹ De factor financieel *gedrag* van huishoudens speelt hierin geen rol en geen andere denkbare toeslagen zijn meegenomen, zoals kinderopvangtoeslag of zorgtoeslag. Hiervoor hanteren we de normgetallen zoals aangereikt door het CPB.

Per gemeente verschilt de situatie als volgt:

Tabel 93: Tekort- en risicogroep naar woonplaats. Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 4.204, huursector.

Huurders in:	Totaal		Tekort		Risiko		Geen risico	
Appingedam	95	7%	17	5%	33	6%	42	8%
Bedum	91	6%	11	3%	35	7%	42	8%
De Marne	84	6%	22	7%	30	6%	27	5%
Delfzijl	320	22%	89	27%	122	23%	103	20%
Eemsmond	227	16%	54	17%	88	17%	77	15%
Hoogezand-Sappemeer	65	5%	10	3%	22	4%	30	6%
Loppersum	155	11%	30	9%	58	11%	61	12%
Menterwolde	71	5%	24	7%	17	3%	29	5%
Slochteren	83	6%	26	8%	27	5%	25	5%
Ten Boer	63	4%	14	4%	21	4%	28	5%
Winsum	173	12%	29	9%	72	14%	64	12%
Eindtotaal	1427	100%	326	100%	525	100%	528	100%

Vooraf in Delfzijl, en in mindere mate Slochteren, Menterwolde, De Marne en Eemsmond zijn tekortgroepen oververtegenwoordigd in de

huursector. De verschillen zijn alleen in Delfzijl echt significant ten opzichte van andere gemeenten.

De tabel hierna toont de verschillen per gemeente in de koopsector.

Tabel 94: Tekort- en risicogroep naar woonplaats. Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 4.204, **koop**sector.

Huiseigenaren in:	Totaal		Tekort		Risico		Geen risico	
Appingedam	129	3%	3	3%	18	4%	107	3%
Bedum	249	6%	2	2%	20	4%	226	6%
De Marne	255	6%	6	6%	29	6%	218	6%
Delfzijl	808	19%	30	31%	117	26%	660	18%
Eemsmond	469	11%	14	15%	61	13%	392	11%
Hoogezand-Sappemeer	345	8%	9	9%	31	7%	305	8%
Loppersum	337	8%	4	4%	33	7%	298	8%
Menterwolde	322	8%	6	6%	37	8%	278	8%
Slochteren	502	12%	7	7%	43	9%	452	12%
Ten Boer	329	8%	7	7%	24	5%	298	8%
Winsum	459	11%	8	8%	41	9%	410	11%

Ook nu valt Delfzijl op (zeer significant), samen met Eemsmond en in beperkte mate Hoogezand-Sappemeer en Appingedam. De gemeentelijke verschillen in de koopsector zijn groter dan in de huursector.

Tabel 95: Tekort-, risico- en overschotgroep naar woonsituatie (huur), ingedeeld naar woningtype. Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 1.425.

	Totaal		Tekort		Risico		Overschot	
Appartement zonder lift	42	100%	7	17%	19	45%	15	36%
Appartement met lift	210	100%	26	12%	101	48%	73	35%
Appartement zonder lift	75	100%	7	9%	28	37%	36	48%
Eengezins rij	713	100%	194	27%	256	36%	248	35%
Eengezins twee-onder-één-kap	293	100%	76	26%	90	31%	117	40%
Eengezins vrijstaand	48	100%	9	19%	11	23%	22	46%
Gelijkvloerse woning (tuin(tje))	42	100%	6	14%	19	45%	17	40%

Tabel 96: Tekort-, risico- en overschotgroep naar woonsituatie (huur) ingedeeld naar huurprijs. Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 1.425.

	Totaal		Tekort		Risico		Overschot	
minder dan € 414	224	100%	32	14%	100	45%	85	38%
€ 414 - € 593	903	100%	218	24%	351	39%	321	36%
€ 593 - € 635	148	100%	37	25%	49	33%	57	39%
€ 635 - € 711	120	100%	38	32%	24	20%	55	46%
meer dan € 711	31	100%			1	3%	10	32%

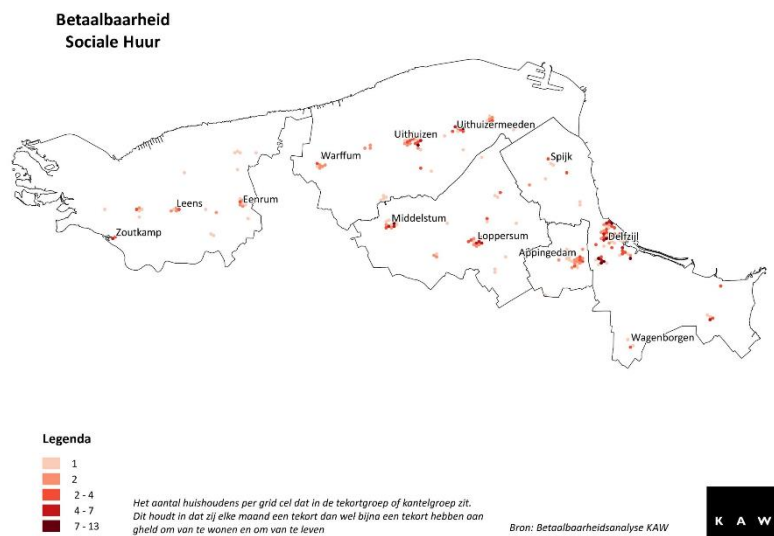
Onder huurders komen tekorten vooral voor onder bewoners van rijwoningen en tweekappers. Bij huishoudens in appartementen is een tekort minder vaak aan de orde, maar zijn er soms wel risico's op tekorten. Bij woningen boven de aftoppingsgrens is er een tweedeling: een groep die het ruim kan dragen, en een groep die in een tekortsituatie verkeert.

Tabel 97: Tekort-, risico- en overschotgroep naar woonsituatie (koop) ingedeeld naar WOZ-waarde. Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 4.204.

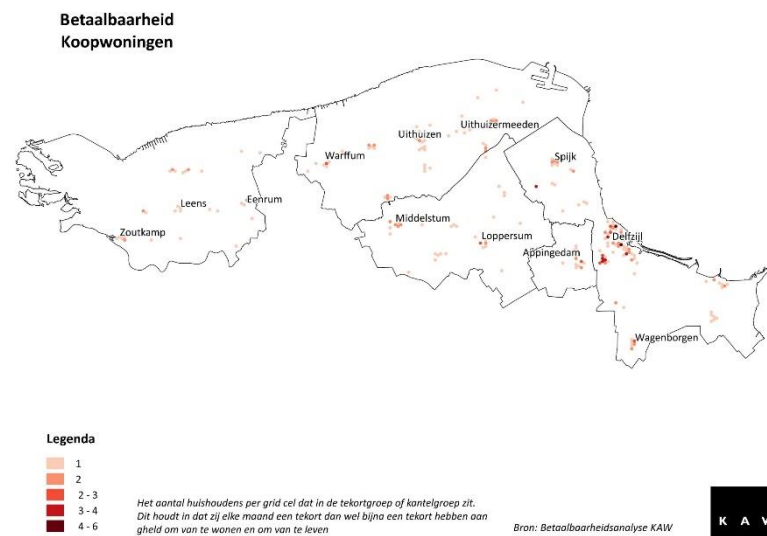
	Totaal		Tekort		Risico		Overschot	
Tot 100.000	668	100%	29	4%	131	20%	508	76%
100.000 tot 150.000	1420	100%	35	2%	179	13%	1205	85%
150.000 tot 200.000	1069	100%	19	2%	81	8%	969	91%
200.000 tot 250.000	594	100%	7	1%	43	7%	544	92%
250.000 en meer	429	100%	4	1%	18	4%	407	95%

Onder huiseigenaren komen tekorten relatief weinig voor. Er zijn wel risicogroepen, vooral in goedkope koopwoningen, ondanks een vaak relatief lage hypotheeklast. Vooral het beperkte inkomen speelt dan parten, niet zozeer de woonlast.

Figuur 18: Clusters met huishoudens in de tekortgroep (sociale huur). Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 1.379.

Figuur 19: Clusters met huishoudens in de tekortgroep (koop). Bron: bewonersenquête (2017), Energie in Beeld (2016), N = 1.379.

DEEL II: BEWONERSONDERZOEK

9. Sociodemografische kenmerken

9.1. Introductie

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de belangrijkste kenmerken van de huishoudens die deelnamen aan het bewonersonderzoek. Dit waren zo'n 9.500 huishoudens uit het hele bevingsgebied (zie hiervoor ook paragraaf 2.1). We gaan achtereenvolgens in op:

- leeftijd en huishoudenssamenstelling (paragraaf 9.2);
- het opleidings- en inkomensniveau (paragraaf 9.3);
- woonduur en binding met de streek (paragraaf 9.4);
- eigendom en woningtype (paragraaf 9.5).

In de volgende hoofdstukken maken we regelmatig uitsplitsingen naar deze sociodemografische kenmerken. Dit hoofdstuk vormt dus een belangrijk vertrekpunt voor veel analyses. Ondanks dat alle antwoorden zijn gecorrigeerd voor afwijkingen tussen leeftijdsgroepen (zie paragraaf 2.1), kan de verdeling voor de overige kenmerken iets afwijken van de feitelijke verdeling binnen de regio.

9.2. Leeftijd en huishoudenssamenstelling

De huishoudens die deelnamen aan het bewonersonderzoek deelden we in naar drie leeftijdscategorieën: *jonger dan 45 jaar*, *45 tot 65 jaar* en *65 jaar en ouder*.

- Ongeveer een kwart van de huishoudens in het aardbevingsgebied is jonger dan 45 jaar. In de regionale centra wonen iets meer jongere huishoudens dan in de centrum- en woondorpen, maar de verschillen zijn beperkt. Met name in Sappemeer, Middelstum, het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen en in Ten Boer wonen iets meer huishoudens tot 45 jaar dan op andere plekken.
- Bij zo'n 40 procent van de huishoudens is oudste bewoner tussen de 45 en 65 jaar. Vooral in gebieden met een hoge bevingsintensiteit en in woondorpen ligt dit aandeel iets hoger dan elders. Dat geldt specifiek voor de kleine dorpen in Ten Boer en Bedum, de dorpen ten zuiden van Delfzijl en de kleinste dorpen in Slochteren.
- Een op de drie huishoudens in het bevingsgebied is 65 jaar of ouder. Er zijn geen noemenswaardige verschillen tussen de gebieden aan te wijzen. Op een lager schaalniveau valt op dat er in Delfzijl-Noord, Adorp en Sauwerd en in Loppersum bovengemiddeld veel 65-plus-huishoudens wonen.

Tabel 98: Leeftijdsopbouw van huishoudens in het aardbevingsgebied, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	jonger dan 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	25,7%	40,5%	33,5%
gemiddeld	25,3%	40,5%	33,7%
hoog	24,9%	45,8%	29,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	25,0%	39,9%	35,0%
PLUS	25,9%	42,0%	31,5%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	24,7%	39,4%	35,9%
Het Hogeland en Ten Boer	25,3%	41,7%	32,6%
Midden-Groningen	26,2%	41,8%	31,4%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	27,3%	38,2%	34,3%
Centrumdorp	25,6%	40,5%	33,5%
Woondorp	23,8%	44,2%	31,7%
totaal	25,5%	41,1%	33,1%

Tabel 99: Leeftijdopbouw van huishoudens in het aardbeingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	jonger dan 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar en ouder				
Gemeente Appingedam	26,4%	38,6%	34,9%	Gemeente Hoogezand-Sappemeer	26,7%	41,1%	32,0%
<i>Appingedam</i>	26,4%	38,6%	34,9%	<i>Hoogezand</i>	20,2%	38,5%	40,9%
Gemeente Bedum	24,0%	43,9%	31,2%	<i>Sappemeer</i>	36,0%	39,4%	24,4%
<i>Bedum</i>	25,3%	40,1%	33,6%	<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	23,5%	44,6%	31,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	21,9%	50,4%	27,0%	Gemeente Loppersum	24,6%	40,9%	34,5%
Gemeente De Marne	23,1%	43,7%	33,2%	<i>Loppersum</i>	14,3%	43,9%	41,8%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	24,8%	41,7%	33,5%	<i>Middelstum</i>	33,3%	31,7%	35,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	21,5%	45,5%	32,9%	<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	26,4%	45,0%	28,6%
Gemeente Delfzijl	24,0%	39,2%	36,8%	Gemeente Menterwolde	26,3%	43,0%	29,8%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	28,2%	33,2%	38,5%	<i>Muntendam</i>	25,4%	41,7%	31,9%
<i>Delfzijl-Noord</i>	20,6%	31,8%	47,6%	<i>Zuidbroek</i>	29,7%	41,6%	27,7%
<i>Tuikwerd</i>	27,0%	46,7%	26,3%	<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	23,6%	45,3%	30,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	24,5%	43,9%	31,6%	Gemeente Slochteren	25,2%	42,6%	31,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	19,0%	49,4%	31,6%	<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	32,6%	33,4%	33,0%
Gemeente Eemsum	27,2%	39,1%	33,6%	<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	24,1%	45,5%	29,5%
<i>Uithuizen</i>	28,8%	42,2%	29,0%	<i>Harkstede en Scharmer</i>	19,5%	45,6%	34,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	27,0%	35,5%	37,4%	<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	24,1%	49,2%	26,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	29,0%	39,0%	32,0%	Gemeente Ten Boer	26,1%	43,0%	30,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	24,7%	39,5%	35,8%	<i>Ten Boer</i>	32,0%	36,1%	32,0%
				<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	19,4%	50,9%	29,7%
				Gemeente Winsum	25,4%	41,0%	32,7%
				<i>Winsum</i>	26,2%	42,3%	30,6%
				<i>Baflo</i>	26,8%	45,5%	27,0%
				<i>Adorp en Sauwerd</i>	19,6%	34,9%	44,5%
				<i>Kleine dorpen Winsum</i>	26,9%	39,9%	32,4%
				totaal	25,5%	41,1%	33,1%

We deelden de huishoudens ook in naar type. Daarin onderscheidten we de categorieën *alleenstaand*, *eenoudergezin*, *paar* en *gezin*.

- Ongeveer een kwart van de huishoudens in het bevingingsgebied bestaat uit één persoon. Vooral in regionale centra en in de Eemsdelta komen eenpersoons huishoudens vaker voor. Dat geldt in het bijzonder voor Hoogezand, Middelstum en Delfzijl-Noord.
- De meerderheid van de huishoudens in de regio bestaat uit twee personen. In woondorpen komt dit type huishoudens vaker voor dan op andere plekken. De kleine dorpen in Hoogezand-Sappemeer, Harkstede en Scharmer en de kleine dorpen in Bedum kennen vooral veel tweepersoons huishoudens.
- Ruim een kwart van de huishoudens vormt een gezin. Er bestaan geen verschillen tussen de verschillende gebieden, maar op clusterniveau valt op dat er in Ten Boer, het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen en in Sappemeer relatief meer gezinnen met kinderen wonen.
- Slechts een klein deel van de huishoudens bestaat uit eenoudergezinnen. Deze groep komt in gebieden met een lage bevingingsintensiteit en in de regionale centra iets vaker voor. Dat geldt vooral voor de plaats Delfzijl en voor Sappemeer.

Tabel 100: Huishoudenssamenstelling in het aardbevingingsgebied, op vier geografische schaalniveaus (opmerking: de verdeling is gemeten op basis van de vragenlijst; een afwijking van de werkelijke verdeling is mogelijk). Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	alleenstaand	eenouder- gezin	paar	gezin
<u>Aardbevingintensiteit</u>				
laag	25,6%	5,8%	39,1%	26,7%
gemiddeld	22,6%	3,8%	41,3%	29,4%
hoog	24,0%	4,1%	41,4%	28,6%
<u>MEDAL of PLUS</u>				
MEDAL	27,2%	5,2%	39,3%	25,9%
PLUS	22,2%	4,8%	40,7%	29,5%
<u>Clustergemeente</u>				
Eemsdelta	27,4%	5,7%	38,3%	27,2%
Het Hogeland en Ten Boer	24,9%	4,1%	41,1%	26,7%
Midden-Groningen	21,7%	5,2%	40,6%	29,4%
<u>Woonmilieu</u>				
Regionaal centrum	27,8%	6,4%	34,8%	28,5%
Centrumdorp	24,4%	4,1%	40,4%	28,6%
Woondorp	21,5%	4,5%	44,5%	26,6%
totaal	24,4%	5,0%	40,1%	27,8%

Tabel 101: Huishoudenssamenstelling in het aardbevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau (opmerking: de verdeling is gemeten op basis van de vragenlijst; een afwijking van de werkelijke verdeling is mogelijk). Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	alleenstaand	eenouder-gezin	paar	gezin
Gemeente Appingedam	26,7%	6,2%	35,2%	29,6%
<i>Appingedam</i>	26,7%	6,2%	35,2%	29,6%
Gemeente Bedum	23,0%	4,0%	44,3%	27,0%
<i>Bedum</i>	22,0%	4,4%	41,5%	30,2%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	24,7%	3,3%	49,0%	21,4%
Gemeente De Marne	28,1%	4,9%	41,9%	19,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	27,6%	3,5%	41,8%	23,2%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	28,5%	6,1%	42,1%	17,1%
Gemeente Delfzijl	27,9%	5,8%	38,6%	27,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	27,0%	6,4%	40,9%	25,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	32,0%	7,9%	38,3%	21,0%
<i>Tuikwerd</i>	29,5%	8,7%	33,3%	27,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	25,7%	2,2%	39,6%	32,5%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	23,9%	2,8%	38,9%	33,8%
Gemeente Eemsmond	25,9%	4,0%	40,7%	25,7%
<i>Uithuizen</i>	24,5%	5,2%	36,6%	28,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	25,8%	2,3%	42,4%	26,1%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	24,5%	3,1%	41,4%	28,7%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	28,3%	5,0%	42,9%	21,0%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	22,4%	5,3%	39,5%	29,1%
<i>Hoogezand</i>	33,6%	3,4%	33,6%	25,8%
<i>Sappemeer</i>	23,0%	7,9%	31,9%	34,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	13,7%	4,4%	50,6%	27,4%
Gemeente Loppersum	27,0%	4,5%	41,2%	24,1%
<i>Loppersum</i>	23,9%	5,1%	41,8%	25,7%
<i>Middelstum</i>	33,6%	4,3%	35,7%	22,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	24,8%	4,2%	44,6%	23,8%
Gemeente Menterwolde	24,4%	5,6%	40,8%	26,6%
<i>Muntendam</i>	29,8%	6,6%	38,0%	24,1%
<i>Zuidbroek</i>	20,5%	3,7%	44,1%	28,6%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	24,0%	6,7%	39,8%	26,6%
Gemeente Slochteren	17,8%	4,5%	42,9%	32,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	19,3%	4,6%	40,0%	34,4%
<i>Slochteren, Froombosch, Kolhsm</i>	20,3%	6,4%	41,3%	29,5%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	12,3%	3,6%	49,1%	33,4%
<i>Lageland, Woudbloem e.o.</i>	20,4%	2,3%	39,9%	30,7%
Gemeente Ten Boer	20,5%	3,8%	39,2%	34,4%
<i>Ten Boer</i>	20,6%	2,7%	37,0%	37,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	20,3%	5,0%	41,7%	31,4%
Gemeente Winsum	24,8%	4,0%	39,4%	29,3%
<i>Winsum</i>	25,7%	4,2%	34,5%	33,0%
<i>Baflo</i>	22,5%	4,9%	39,0%	30,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	22,4%	0,5%	47,2%	27,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	26,7%	5,1%	41,9%	24,6%
totaal	24,4%	5,0%	40,1%	27,8%

9.3. Opleidings- en inkomensniveau

We vroegen aan huishoudens die deelnamen aan het bewonersonderzoek wat hun hoogst voltooide opleiding was. We onderscheiden drie niveaus:

- laagopgeleid: geen opleiding, basisonderwijs, lbo, vmbo en mavo;
- middelbaar opgeleid: havo, vwo en mbo;
- hoogopgeleid: hbo / bachelor of universiteit.

De belangrijkste punten:

- Bijna 30 procent van de huishoudens is laagopgeleid. Deze groep is relatief groot in de regionale centra, in de Eemsdelta en op plekken met een lage bevestigingsintensiteit. Vooral Delfzijl-Noord, Muntendam en delen van de gemeente Eemsmond kennen relatief veel lager opgeleiden.
- Zo'n 35 procent van de huishoudens is middelbaar opgeleid. In de Eemsdelta is deze groep iets groter dan op andere plekken. Plekken waar relatief veel middelbaar opgeleiden wonen, zijn de wijk Tuikwerd in Delfzijl, de dorpen ten noorden van Delfzijl en Ten Boer.
- Zo'n 30 procent van de huishoudens is hoogopgeleid. Op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit en in woondorpen zijn mensen vaker hoogopgeleid dan op andere plekken. Dat geldt vooral in grote delen van Winsum, Bedum, Ten Boer en Slochteren.

- Hoogopgeleiden wonen bovengemiddeld vaak nog maar kort op hun huidige woonadres. Desondanks voelen zij zich vaak wel sterk verbonden met hun omgeving. Daarnaast zijn tweeoudergezinnen vaker hoogopgeleid dan andere huishoudenstypen.

Tabel 102: Opleidingsniveau van huishoudens in het aardbevingsgebied, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	laag opgeleid	middelbaar opgeleid	hoog opgeleid
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	29,1%	35,6%	29,4%
gemiddeld	26,4%	34,6%	34,1%
hoog	23,2%	35,3%	37,6%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	30,8%	36,2%	26,7%
PLUS	24,9%	34,4%	36,1%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	30,6%	37,2%	25,9%
Het Hogeland en Ten Boer	26,7%	33,6%	34,7%
Midden-Groningen	25,9%	35,1%	34,0%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	31,5%	35,5%	26,7%
Centrumdorp	27,9%	35,9%	31,3%
Woondorp	23,7%	34,4%	36,9%
totaal	27,5%	35,2%	31,9%

Tabel 103: Opleidingsniveau van huishoudens in het aardbevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	laag opgeleid	middelbaar opgeleid	hoog opgeleid
Gemeente Appingedam	33,3%	33,7%	26,4%
<i>Appingedam</i>	33,3%	33,7%	26,4%
Gemeente Bedum	23,3%	33,9%	38,9%
<i>Bedum</i>	24,8%	35,1%	34,5%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	20,8%	32,1%	46,3%
Gemeente De Marne	30,6%	32,4%	30,6%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	33,6%	37,9%	21,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	27,9%	27,5%	38,4%
Gemeente Delfzijl	30,6%	39,6%	23,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	28,9%	39,1%	23,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	38,4%	34,5%	19,2%
<i>Tuikwerd</i>	26,5%	45,7%	22,9%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	24,5%	44,1%	27,5%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	31,0%	38,5%	25,0%
Gemeente Eemsum	31,5%	35,8%	26,7%
<i>Uithuizen</i>	34,4%	37,6%	22,0%
<i>Uithuizermeeden</i>	36,5%	38,6%	18,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	35,0%	32,9%	26,8%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	21,6%	33,4%	38,9%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	25,6%	35,3%	33,4%
<i>Hoogezand</i>	34,2%	32,2%	26,9%
<i>Sappemeer</i>	26,0%	34,1%	33,5%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	18,9%	38,7%	38,3%
Gemeente Loppersum	27,3%	35,4%	32,2%
<i>Loppersum</i>	32,5%	34,4%	27,5%
<i>Middelstum</i>	28,5%	39,4%	24,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	22,4%	33,5%	40,8%
Gemeente Menterwolde	28,8%	35,7%	31,8%
<i>Muntendam</i>	35,2%	39,2%	20,1%
<i>Zuidbroek</i>	27,1%	33,5%	37,9%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	25,3%	35,2%	35,0%
Gemeente Slochteren	24,3%	34,0%	37,2%
<i>Schildwolde, Hellingum en Siddeburen</i>	24,5%	40,8%	31,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	26,9%	33,6%	34,4%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	21,9%	30,7%	43,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	23,0%	27,6%	43,6%
Gemeente Ten Boer	24,4%	35,0%	36,3%
<i>Ten Boer</i>	25,2%	41,2%	30,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	23,5%	27,9%	43,3%
Gemeente Winsum	21,4%	31,1%	43,7%
<i>Winsum</i>	21,6%	28,5%	45,3%
<i>Baflo</i>	25,3%	36,3%	33,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	20,5%	33,8%	44,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	18,9%	29,3%	48,9%
totaal	27,5%	35,2%	31,9%

We vroegen huishoudens ook naar hun netto inkomen. We maken opnieuw onderscheid tussen drie inkomensniveaus:

- laag inkomen: netto maandinkomen tot € 1.850;
- middeninkomen: netto maandinkomen tussen € 1.850 en € 3.000;
- hoog inkomen: netto maandinkomen boven € 3.000.

Enkele conclusies:

- Een kwart van de huishoudens heeft een laag inkomen. Over het algemeen geldt: hoe groter de woonplaats, hoe hoger het aandeel lage inkomens. De regionale centra hebben dan ook het hoogste percentage lage inkomens, vooral in de regio Eemsdelta. Op clusterniveau kennen Delfzijl-Noord, Hoogezand en Uithuizen relatief de meeste huishoudens met een laag inkomen.
- Bijna 30 procent van de huishoudens heeft een middeninkomen. Daarbij geldt juist dat regionale centra in Midden-Groningen het hoogste percentage laten zien. Hoogezand-Sappemeer springt eruit, maar ook de kleine dorpen in Bedum en het cluster Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum kennen relatief veel middeninkomens.
- Hoge inkomensgroepen komen op alle plekken ongeveer evenveel voor (circa een op de vijf huishoudens). Toch bestaan er op een lage schaalniveau verschillen: in Harkstede en Scharmer wonen veel hoge inkomens, net als in delen van Winsum en Ten Boer.

- Tweeoudergezinnen hebben bovengemiddeld vaak een hoog inkomen. Dat geldt ook voor mensen die een sterke binding met hun omgeving kennen.

Tabel 104: Inkomensniveau van huishoudens in het aardbevingsgebied, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	laag inkomen	middeninkomen	hoog inkomen
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	26,1%	29,7%	19,3%
gemiddeld	22,3%	27,1%	25,0%
hoog	19,4%	28,7%	24,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	27,2%	27,7%	17,9%
PLUS	21,6%	29,6%	25,0%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	26,9%	28,0%	18,3%
Het Hogeland en Ten Boer	23,7%	27,9%	22,6%
Midden-Groningen	22,4%	30,1%	23,9%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	28,9%	30,6%	16,9%
Centrumdorp	22,8%	28,4%	23,5%
Woondorp	20,9%	27,4%	24,7%
totaal	24,1%	28,7%	21,8%

Tabel 105: Inkomensniveau van huishouders in het aardbevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	laag inkomen	middeninkomen	hoog inkomen
Gemeente Appingedam	29,8%	28,4%	18,4%
<i>Appingedam</i>	29,8%	28,4%	18,4%
Gemeente Bedum	19,1%	30,4%	24,2%
<i>Bedum</i>	19,5%	29,2%	25,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	18,4%	32,3%	21,6%
Gemeente De Marne	27,0%	29,3%	16,4%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	28,4%	28,5%	16,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	25,7%	30,0%	16,3%
Gemeente Delfzijl	25,9%	27,8%	17,6%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	24,8%	32,2%	16,9%
<i>Delfzijl-Noord</i>	33,4%	25,6%	13,1%
<i>Tuikwerd</i>	30,0%	28,2%	14,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	17,4%	24,8%	25,4%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	21,5%	26,7%	20,8%
Gemeente Eemsmond	28,4%	25,9%	17,9%
<i>Uithuizen</i>	32,0%	25,9%	15,5%
<i>Uithuizermeeden</i>	26,6%	27,8%	18,3%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	28,8%	22,7%	16,2%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	26,2%	26,3%	21,2%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	23,6%	31,6%	22,5%
<i>Hoogezand</i>	32,7%	33,3%	11,1%
<i>Sappemeer</i>	24,2%	34,0%	22,4%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	16,4%	28,2%	30,9%
Gemeente Loppersum	25,6%	28,0%	19,8%
<i>Loppersum</i>	25,9%	27,7%	19,0%
<i>Middelstum</i>	31,4%	24,2%	17,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	21,3%	30,8%	22,0%
Gemeente Menterwolde	23,3%	29,8%	21,4%
<i>Muntendam</i>	29,7%	29,7%	19,9%
<i>Zuidbroek</i>	18,9%	29,8%	24,0%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	22,5%	29,9%	20,0%
Gemeente Slochteren	18,5%	26,8%	29,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	20,8%	29,9%	25,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	22,2%	27,1%	22,1%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	13,7%	22,4%	40,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	15,5%	28,5%	28,9%
Gemeente Ten Boer	18,3%	26,5%	31,5%
<i>Ten Boer</i>	17,3%	29,1%	29,6%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	19,3%	23,6%	33,6%
Gemeente Winsum	21,3%	28,0%	27,5%
<i>Winsum</i>	19,1%	28,4%	30,0%
<i>Baflo</i>	25,7%	31,2%	19,8%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	19,7%	29,4%	30,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	22,5%	24,2%	27,2%
totaal	24,1%	28,7%	21,8%

9.4. Woonduur en binding met de streek

We vroegen huishoudens hoeveel jaren zij al op hun huidige woonadres wonen.

- Een op de vijf huishoudens uit het bevingsgebied woont niet langer dan vijf jaar op zijn of haar huidige woonadres. Dat betekent dat deze huishoudens onlangs nog verhuisd zijn. Huishoudens uit de regionale centra wonen gemiddeld het kortst op hun huidige woonadres. Vooral in Hoogezand, Uithuizen en in delen van de plaats Delfzijl komt een kortere woonduur bovengemiddeld vaak voor.
- Een op de zeven huishoudens woont tussen de vijf en tien jaar op zijn of haar huidige woonadres. In Midden-Groningen komt dit iets vaker voor dan op andere plekken. Met name in de gemeenten Slochteren en Ten Boer en in delen van Menterwolde en Hoogezand-Sappemeer wonen relatief veel huishoudens met een gemiddelde woonduur.
- Verreweg de meerderheid van de huishoudens (60 procent) woont al langer dan tien jaar in zijn of haar woning. Op plekken met een hoge bevingsintensiteit en in woondorpen wonen mensen het vaakst langer dan tien jaar in hun woning. Dat geldt in het bijzonder voor huishoudens uit de kleine dorpen in Ten Boer en Bedum, Loppersum en delen van Winsum, Eemsum en Delfzijl.

- Ouderen, tweoudergezinnen, laagopgeleiden, kopers en bewoners van eengezinswoningen wonen bovengemiddeld vaak al langer dan tien jaar op hetzelfde adres. Bewoners van (huur)appartementen wonen juist vaak nog maar relatief kort in hun huidige woning.

Tabel 106: Woonduur op het huidige woonadres bij huishoudens in het aardbevingsgebied, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	korter dan 5 jaar	5 tot 10 jaar	langer dan 10 jaar
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	22,3%	17,6%	59,0%
gemiddeld	20,1%	17,7%	60,4%
hoog	17,6%	15,5%	65,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	21,2%	15,9%	60,8%
PLUS	20,9%	18,7%	59,6%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	22,2%	16,1%	60,5%
Het Hogeland en Ten Boer	19,8%	16,3%	61,4%
Midden-Groningen	21,3%	19,4%	58,7%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	24,3%	18,5%	56,2%
Centrumdorp	20,4%	18,5%	59,2%
Woondorp	18,8%	15,5%	64,5%
totaal	21,1%	17,4%	60,1%

Tabel 107: Woonduur op het huidige woonadres bij huishoudens in het aardbevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	korter dan 5 jaar	5 tot 10 jaar	langer dan 10 jaar
Gemeente Appingedam	23,4%	18,5%	55,5%
<i>Appingedam</i>	23,4%	18,5%	55,5%
Gemeente Bedum	20,8%	15,9%	62,2%
<i>Bedum</i>	20,1%	19,7%	58,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	22,0%	9,6%	68,2%
Gemeente De Marne	17,4%	17,1%	60,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	19,9%	16,7%	59,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	15,1%	17,5%	62,3%
Gemeente Delfzijl	22,3%	15,4%	62,3%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	25,4%	16,1%	58,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	21,5%	14,6%	64,0%
<i>Tuikwerd</i>	20,3%	16,6%	63,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	17,6%	16,8%	65,6%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	24,7%	13,2%	62,1%
Gemeente Eemsum	20,8%	14,5%	61,5%
<i>Uithuizen</i>	25,9%	17,1%	54,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	19,6%	15,5%	61,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	14,1%	16,0%	66,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	21,4%	10,0%	64,8%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	22,8%	18,6%	58,1%
<i>Hoogezand</i>	27,2%	19,9%	52,2%
<i>Sappemeer</i>	23,1%	20,1%	55,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	19,4%	16,2%	64,4%
Gemeente Loppersum	20,2%	14,6%	62,3%
<i>Loppersum</i>	14,2%	14,3%	68,9%
<i>Middelstum</i>	24,0%	19,3%	54,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	22,3%	11,7%	62,5%
Gemeente Menterwolde	19,6%	18,5%	61,2%
<i>Muntendam</i>	17,4%	22,3%	59,1%
<i>Zuidbroek</i>	23,4%	15,5%	60,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	17,7%	18,5%	63,4%
Gemeente Slochteren	19,1%	22,2%	58,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	21,1%	22,7%	55,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	20,0%	20,0%	59,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	17,2%	25,3%	56,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	16,9%	19,9%	63,1%
Gemeente Ten Boer	19,2%	19,7%	58,5%
<i>Ten Boer</i>	23,8%	24,9%	48,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	14,1%	13,9%	69,5%
Gemeente Winsum	20,1%	16,6%	62,4%
<i>Winsum</i>	19,9%	19,0%	60,0%
<i>Baflo</i>	20,2%	18,1%	60,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	22,4%	10,0%	67,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	18,7%	16,1%	64,0%
totaal	21,1%	17,4%	60,1%

We vroegen huishoudens ook in hoeverre zij zich verbonden voelen met de streek waarin zij wonen.

- Elf procent van de huishoudens geeft aan weinig of geen binding te hebben met het gebied waarin zij wonen. Vooral huishoudens uit Midden-Groningen, regionale centra en gebieden met een lage bevestigingsintensiteit (of een combinatie hiervan) voelen zich vaak niet of nauwelijks verbonden met hun omgeving. Plekken waar relatief veel huishoudens wonen die weinig of geen binding met hun omgeving hebben, zijn delen van de gemeente Delfzijl (met name Tuikwerd), Hoogezand-Sappemeer en Slochteren.
- Een derde van de huishoudens zegt zich redelijk verbonden te voelen met zijn of haar streek. Het percentage huishoudens met een redelijke binding ligt opnieuw het hoogst in Midden-Groningen, gebieden met een lage bevestigingsintensiteit en in regionale centra. Vooral Hoogezand-Sappemeer kenmerkt zich door relatief veel huishoudens met een redelijke binding met de regio.
- De meerderheid van de huishoudens (ruim de helft) zegt een (zeer) sterke binding met de omgeving te ervaren. Huishoudens in dorpen zeggen dat vaker dan huishoudens in regionale centra. Vooral op Het Hogeland en in Ten Boer is de binding met de streek relatief hoog. Voorbeelden hiervan zijn de kleine dorpen in Bedum, de dorpen in

het westen van Eemsum en grote delen van de gemeenten Winsum, Ten Boer en De Marne.

- Echtparen (met of zonder kinderen), hoogopgeleiden, hoge inkomensgroepen, huiseigenaren en bewoners van eengezinswoningen voelen zich bovengemiddeld vaak (zeer) sterk verbonden met hun omgeving. Binding met de streek lijkt ook erg bepalend te zijn voor de verhuisgeneigdheid van mensen: niet-verhuisgeneigden voelen zich veel vaker (zeer) sterk verbonden met de regio dan concreet verhuisgeneigden.

Tabel 108: Binding met de streek bij huishoudens in het aardbevingsgebied, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	gering of niet	redelijk	sterk of zeer sterk
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	12,4%	36,1%	48,0%
gemiddeld	8,8%	31,5%	57,0%
hoog	10,5%	30,5%	56,3%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	10,4%	31,9%	53,8%
PLUS	11,4%	35,6%	50,4%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	11,6%	33,2%	50,9%
Het Hogeland en Ten Boer	8,0%	30,1%	59,2%
Midden-Groningen	13,2%	38,0%	46,2%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	12,5%	36,0%	47,6%
Centrumdorp	9,4%	31,7%	55,8%
Woondorp	10,9%	34,1%	52,5%
totaal	11,0%	34,0%	51,9%

Tabel 109: Binding met de streek bij huishoudens in het aardbevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	gering of niet	redelijk	sterk of zeer sterk
Gemeente Appingedam	8,5%	31,5%	56,3%
<i>Appingedam</i>	8,5%	31,5%	56,3%
Gemeente Bedum	8,3%	29,0%	59,9%
<i>Bedum</i>	10,8%	29,4%	56,5%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	4,0%	28,3%	65,8%
Gemeente De Marne	7,2%	30,8%	59,3%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	7,7%	28,0%	60,5%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	6,8%	33,3%	58,3%
Gemeente Delfzijl	14,1%	35,6%	45,4%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	10,7%	36,7%	47,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	14,7%	36,0%	41,1%
<i>Tuikwerd</i>	22,0%	35,1%	38,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	11,9%	36,9%	49,7%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	14,6%	32,4%	50,6%
Gemeente Eemsmond	9,0%	28,9%	58,9%
<i>Uithuizen</i>	9,4%	28,5%	58,6%
<i>Uithuizermeeden</i>	8,4%	31,6%	56,9%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	12,0%	32,6%	52,7%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	7,2%	24,5%	64,9%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	14,3%	41,2%	41,8%
<i>Hoogezand</i>	13,4%	41,5%	42,2%
<i>Sappemeer</i>	14,4%	38,5%	44,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	15,0%	43,3%	39,3%
Gemeente Loppersum	8,8%	28,9%	58,5%
<i>Loppersum</i>	7,5%	31,4%	57,0%
<i>Middelstum</i>	8,6%	30,0%	56,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	9,9%	26,2%	60,9%
Gemeente Menterwolde	12,1%	33,5%	51,8%
<i>Muntendam</i>	12,2%	33,3%	52,2%
<i>Zuidbroek</i>	13,1%	36,1%	47,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	11,0%	31,2%	56,0%
Gemeente Slochteren	11,2%	34,2%	52,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	10,3%	29,3%	58,8%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	13,3%	38,5%	45,4%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	8,4%	37,7%	50,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	14,1%	27,9%	55,4%
Gemeente Ten Boer	9,1%	31,0%	57,7%
<i>Ten Boer</i>	11,6%	32,2%	53,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	6,3%	29,6%	62,8%
Gemeente Winsum	6,7%	31,2%	59,8%
<i>Winsum</i>	8,5%	29,6%	59,3%
<i>Baflo</i>	5,1%	28,9%	63,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	5,8%	36,2%	55,6%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	6,1%	32,2%	61,0%
totaal	11,0%	34,0%	51,9%

9.5. Eigendom en woningtype

We weten van alle huishoudens die aan het bewonersonderzoek meededen of zij in een huur- of een koopwoning wonen en in wat voor woningtype zij wonen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de huur-koopverhouding niet geheel overeen hoeft te komen met de werkelijke verdeling in het gebied.

- Een kwart van de huishoudens die deelnamen aan het bewonersonderzoek woont op dit moment in een huurwoning. Vanzelfsprekend ligt het percentage huurders in de regionale centra het hoogst. In Delfzijl-Noord, Hoogezand, Muntendam en Appingedam deden de meeste huurders mee aan het onderzoek.
- Driekwart van de huishoudens die deelnamen aan het bewonersonderzoek heeft een eigen woning. Het eigenwoningbezit ligt het hoogst in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit en in woondorpen, zoals de kleinste dorpen in Slochteren en de kleine dorpen in Hoogezand-Sappemeer en Eemsmond.
- Huishoudens in de leeftijdsgroep 45 tot 65 jaar, tweeoudergezinnen, hoogopgeleiden, hoge inkomensgroepen en huishoudens met een lange woontijd en sterke binding met de woonomgeving wonen het vaakst in een koopwoning. Daarnaast valt op dat huurders

bovengemiddeld vaak concreet verhuisgeneigd zijn, terwijl eigenaar-bewoners vaak aangeven een potentiële verhuiscens te hebben.

Tabel 110: Huur-koopverhouding bij huishoudens in het aardbevingsgebied, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	huur	koop
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	28,1%	71,5%
gemiddeld	22,9%	76,1%
hoog	13,7%	84,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	26,8%	71,7%
PLUS	23,1%	76,6%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	28,2%	70,4%
Het Hogeland en Ten Boer	22,4%	76,2%
Midden-Groningen	24,3%	75,7%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	33,8%	65,7%
Centrumdorp	25,2%	74,1%
Woondorp	16,4%	82,3%
totaal	24,8%	74,4%

Tabel 111: Huur-koopverhouding bij huishoudens in het aardbevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	huur	koop
Gemeente Appingedam	37,1%	61,4%
<i>Appingedam</i>	37,1%	61,4%
Gemeente Bedum	22,7%	77,3%
<i>Bedum</i>	27,3%	72,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	15,0%	85,0%
Gemeente De Marne	21,0%	77,5%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	23,0%	76,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	19,2%	78,3%
Gemeente Delfzijl	25,3%	73,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	22,2%	77,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	43,2%	56,7%
<i>Tuikwerd</i>	29,1%	70,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	11,6%	86,7%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	13,4%	85,1%
Gemeente Eemsum	26,6%	71,6%
<i>Uithuizen</i>	34,5%	64,8%
<i>Uithuizermeeden</i>	30,0%	68,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	18,7%	79,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	20,9%	75,9%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	24,7%	75,3%
<i>Hoogezand</i>	40,7%	59,3%
<i>Sappemeer</i>	25,7%	74,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	12,1%	87,9%

Gemeente Loppersum	24,5%	72,8%
<i>Loppersum</i>	28,4%	71,1%
<i>Middelstum</i>	35,1%	62,1%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	14,5%	81,3%
Gemeente Menterwolde	29,9%	70,1%
<i>Muntendam</i>	39,4%	60,6%
<i>Zuidbroek</i>	25,9%	74,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	26,3%	73,7%
Gemeente Slochteren	18,5%	81,5%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	21,9%	78,1%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	21,1%	78,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	17,5%	82,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	7,9%	92,1%
Gemeente Ten Boer	14,6%	84,1%
<i>Ten Boer</i>	14,4%	85,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	14,8%	82,7%
Gemeente Winsum	22,3%	76,0%
<i>Winsum</i>	23,6%	75,1%
<i>Baflo</i>	25,5%	73,8%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	18,4%	80,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	20,6%	75,8%
totaal	24,8%	74,4%

Wanneer we kijken naar het woningtype waarin men nu woont, valt het volgende op:

- Ruim 20 procent van de huishoudens woont in een rijwoning. Het ligt voor de hand dat dit percentage het hoogst ligt in de grotere kernen. Vooral plaatsen als Delfzijl, Winsum, Hoogezand, Bedum en Appingedam kennen veel rijwoningen.
- Een even grote groep huishoudens woont in een twee-onder-één-kapwoning (22,3 procent). Vooral centrumdorpen als Baflo, Zuidbroek en Muntendam kennen veel tweekappers.
- De meerderheid van de huishoudens (43,7 procent) woont in een vrijstaande woning. Juist op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit wonen bovengemiddeld veel huishoudens in een vrijstaande woning. Dat geldt ook voor de woondorpen. Voorbeelden van plekken met veel vrijstaande woningen zijn de kleinste dorpen in Slochteren, Loppersum en Ten Boer.
- Ongeveer een op de tien huishoudens woont in een appartement. In de regionale centra ligt dit percentage het hoogst; daar een op de vijf huishoudens in een gestapelde woning. Met name in Hoogezand en Delfzijl (behalve Tuikwerd) wonen veel huishoudens in een appartement.
- Bewoners van vrijstaande woningen hebben bovengemiddeld vaak een (zeer) sterke binding met hun omgeving. Andersom ervaren

bewoners van rijwoningen en appartementen vaak weinig of geen binding met hun omgeving. In veel gevallen bestaat er ook een verband met het opleidings- en inkomensniveau van huishoudens.

Tabel 112: Woningtype van huishoudens in het aardbevingsgebied, op vier geografische schaalniveaus. Vanwege de geringe omvang zijn de categorieën 'gelijkvloerse woning met tuin(tje)' en 'overige' weggelaten. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement
<u>Aardbevingsintensiteit</u>				
laag	26,0%	23,3%	35,8%	13,2%
gemiddeld	22,5%	23,3%	46,8%	5,9%
hoog	9,9%	13,8%	74,6%	0,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>				
MEDAL	24,2%	19,6%	44,2%	9,8%
PLUS	22,2%	24,5%	43,2%	9,1%
<u>Clustergemeente</u>				
Eemsdelta	27,7%	21,2%	36,7%	12,4%
Het Hogeland en Ten Boer	22,1%	21,4%	50,4%	4,2%
Midden-Groningen	20,4%	24,0%	43,0%	11,6%
<u>Woonmilieu</u>				
Regionaal centrum	33,3%	21,3%	23,0%	20,8%
Centrumdorp	23,4%	26,3%	42,4%	6,4%
Woondorp	13,9%	19,7%	63,1%	1,8%
totaal	23,1%	22,3%	43,7%	9,4%

Tabel 113: Woningtype van huishoudens in het aardbevingsgebied, op gemeente- en clusterniveau. Vanwege de geringe omvang zijn de categorieën 'gelijkvloerse woning met tuin(tje)' en 'overige' weggelaten. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	rij	tweekapper	vrijstaand	appartement
Gemeente Appingedam	34,4%	23,8%	22,5%	17,1%
<i>Appingedam</i>	34,4%	23,8%	22,5%	17,1%
Gemeente Bedum	30,8%	22,3%	39,9%	6,2%
<i>Bedum</i>	35,3%	24,9%	29,4%	9,9%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	23,3%	18,0%	57,6%	0,0%
Gemeente De Marne	17,2%	19,0%	56,6%	3,3%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	21,6%	22,4%	46,8%	5,9%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	13,2%	15,9%	65,2%	1,0%
Gemeente Delfzijl	28,6%	21,8%	34,5%	13,3%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	24,1%	26,5%	26,6%	21,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	43,0%	15,5%	12,8%	27,1%
<i>Tuikwerd</i>	52,4%	23,2%	17,9%	3,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	13,2%	20,7%	63,8%	0,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	9,4%	23,4%	65,9%	0,0%
Gemeente Eemsmond	18,3%	15,4%	58,6%	5,8%
<i>Uithuizen</i>	21,4%	13,5%	48,6%	14,6%
<i>Uithuizermeeden</i>	24,1%	16,3%	53,0%	3,7%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	11,8%	14,9%	70,8%	0,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	14,4%	16,7%	65,3%	2,4%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	24,4%	23,5%	35,8%	15,6%

<i>Hoogezand</i>	35,4%	16,1%	13,7%	34,2%
<i>Sappemeer</i>	27,6%	27,1%	28,6%	15,8%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	13,5%	26,0%	58,4%	1,5%
Gemeente Loppersum	16,7%	16,4%	60,7%	4,3%
<i>Loppersum</i>	15,4%	23,1%	51,9%	8,5%
<i>Middelstum</i>	27,0%	16,1%	47,2%	5,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	10,6%	11,5%	76,5%	0,0%
Gemeente Menterwolde	16,1%	28,4%	48,6%	6,2%
<i>Muntendam</i>	26,3%	31,0%	31,0%	11,0%
<i>Zuidbroek</i>	11,7%	35,1%	47,9%	4,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	12,2%	19,7%	63,5%	4,1%
Gemeente Slochteren	14,6%	21,6%	55,6%	6,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	12,8%	21,6%	55,5%	8,7%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	20,1%	26,8%	49,5%	1,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	16,7%	22,1%	47,6%	13,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	1,9%	9,4%	85,2%	0,0%
Gemeente Ten Boer	18,4%	26,6%	50,4%	3,4%
<i>Ten Boer</i>	28,0%	32,8%	31,8%	6,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	7,6%	19,6%	71,2%	0,0%
Gemeente Winsum	26,2%	27,3%	43,1%	2,0%
<i>Winsum</i>	37,8%	31,7%	25,6%	3,7%
<i>Baflo</i>	16,0%	35,4%	46,9%	0,7%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	22,4%	28,9%	46,1%	0,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	19,2%	13,9%	63,9%	1,8%
totaal	23,1%	22,3%	43,7%	9,4%

10. Leefbaarheid en voorzieningen

10.1. Introductie en samenvatting

In het bewonersonderzoek is aan huishoudens gevraagd hoe zij de leefbaarheid en het voorzieningenaanbod in hun woonomgeving waarderen. Dit hoofdstuk laat hiervan de resultaten zien. We besteden achtereenvolgens aandacht aan:

- de tevredenheid over de huidige woonomgeving (paragraaf 10.2);
- de tevredenheid over de huidige woning (paragraaf 10.3);
- het gevoel van (mede)verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid en veiligheid in de woonomgeving (paragraaf 10.4);
- de tevredenheid over de kwaliteit van voorzieningen (paragraaf 10.5);
- de ontwikkeling van het voorzieningenniveau (paragraaf 10.6);
- de tevredenheid over vervoer en bereikbaarheid (paragraaf 10.7);
- het oordeel over het aanbod van werk (paragraaf 10.8);
- het oordeel over de sociale cohesie (paragraaf 10.9).

Hieronder geven we allereerst de belangrijkste conclusies in een notendop weer.

In het kort

Centrumdorpen: de ideale tussenmaat?

Huishoudens uit centrumdorpen zijn gemiddeld het vaakst tevreden over hun woonomgeving. De combinatie van een compleet pakket aan dagelijkse voorzieningen, een goede bereikbaarheid per auto en openbaar vervoer, een relatief goede woningvoorraad en een prettige omgang tussen dorpsgenoten zorgt ervoor dat de woonomgeving in haar geheel hoog gewaardeerd wordt. Huishoudens uit centrumdorpen zijn juist tevreden met datgene wat hun dorp wél te bieden heeft, in vergelijking met veel kleine dorpen eromheen, waar de laatste jaren veel voorzieningen zijn verdwenen. Op plekken waar gemeentelijk beleid ernaar streefde om voorzieningen zo veel mogelijk in grotere kernen te clusteren en daardoor levensvatbaar te houden, zoals in De Marne gebeurde, ligt de tevredenheid nog wat hoger. Dat geldt ook voor dorpen waar de aardbevingen een beperktere rol spelen: in centrumdorpen aan de randen van het aardbevingsgebied, zoals Winsum en Baflo, zijn huishoudens doorgaans tevredener dan in de grotere dorpen dichtbij het epicentrum, zoals Loppersum en Ten Boer.

Woondorpen en aardbevingen: een risicovolle combinatie

Het clusteren van voorzieningen in grotere dorpen in de omgeving zorgt ervoor dat het draagvlak onder de (vaak allerlaatste) voorzieningen in woondorpen verdwijnt. Huishoudens uit woondorpen zijn dan ook vaker dan gemiddeld ontevreden over (de ontwikkeling van) het aanbod van voorzieningen in hun dorp. Doordat zij zijn aangewezen op winkels in omliggende dorpen, is het des te belangrijker dat de bereikbaarheid van woondorpen op peil blijft, zeker per auto, omdat ook steeds meer buslijnen in de kleine dorpen worden opgeheven. Daarnaast is de woningvoorraad in woondorpen vaak technisch én energetisch sterk verouderd en is de bevolking sterk vergrijsd, waardoor de komende jaren veel woningen van lagere kwaliteit op de markt zullen komen. Juist op plekken waar veel aardbevingen voorkomen, zoals in delen van de gemeenten Loppersum en Slochteren, zorgt dit (op termijn) voor risico's op leegstand en verpaupering. Deze risicovolle combinatie van een sterk inkrimpend voorzieningenpakket, een matige bereikbaarheid, vergrijzing, een kwalitatief minder goede woningvoorraad én aardbevingen vraagt om goede en duurzame oplossingen om de leefbaarheid in deze dorpen in de toekomst te behouden en te verbeteren.

Over de sociale woonomgeving zijn huishoudens uit woondorpen wél goed te spreken: er is veel saamhorigheid, het contact met buurtgenoten

is goed en men voelt zich erg verantwoordelijk voor de leefbaarheid en veiligheid in de eigen woonomgeving. Daarmee onderscheiden de woondorpen zich van grotere plaatsen, waar de sociale cohesie gemiddeld lager is.

Veel voorzieningen, goed bereikbaar, en toch vaak ontevreden

Een aantal plekken springt eruit doordat huishoudens over de hele linie relatief vaak ontevreden zijn over hun woonomgeving, ook wanneer er voldoende voorzieningen in de buurt zijn en de bereikbaarheid per trein, bus en auto goed is. Dat geldt bijvoorbeeld voor grote delen van Delfzijl, met in het bijzonder de wijken Tuikwerd en Delfzijl-Noord, maar ook voor een dorp als Muntendam of, in iets mindere mate, een plaats als Hoogezand. Juist de combinatie tussen veel lage inkomens, veel laagopgeleiden, (de perceptie van) een lage werkgelegenheid, een laag gevoel van (mede)verantwoordelijkheid en weinig omgang met buurtgenoten lijkt ervoor te zorgen dat huishoudens in deze plaatsen over alle kenmerken van hun woonomgeving vaker negatief zijn. Daarbij geldt in het algemeen: hoe groter de kern, hoe minder de omgang met burens en hoe lager het gevoel van (mede)verantwoordelijkheid. De omgeving van Het Hogeland en Ten Boer vormt hier een uitzondering op: huishoudens voelen zich daar in hoge mate verantwoordelijk voor hun

leefomgeving en zoeken vaker de oplossing in 'samen' de woonomgeving te verbeteren dan dit als 'taak van de overheid' te beschouwen.

Versterkingsoperatie: extra aandacht voor leefbaarheid

Op een aantal plekken in het bevingsgebied is onlangs een begin gemaakt met het op grote schaal versterken van woningen. Dat geldt bijvoorbeeld voor Opwierde-Zuid in Appingedam en een aantal dorpen in de gemeenten Loppersum, Ten Boer en Slochteren. De impact van de versterkingsoperatie is terug te zien in het oordeel dat huishoudens over hun woonomgeving geven: huishoudens uit versterkingsgebieden zijn bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over hun woonomgeving (elf procent tegenover zo'n vijf procent gemiddeld in het bevingsgebied). Het aantal (zeer) tevredenen ligt daardoor vanzelfsprekend lager: 72 procent in versterkingsgebieden tegenover 79 procent gemiddeld. Hoewel het vermoedelijk om een tijdelijke daling van de leefbaarheid gaat – de kans is reëel dat men na afronding van de versterkingsoperatie weer tevredener wordt over de woonomgeving – vraagt het leefbaarheidsvraagstuk in potentiële versterkingsgebieden om extra aandacht, zeker wanneer de operatie op grotere schaal plaatsvindt.

10.2. Tevredenheid over de woonomgeving

Aan huishoudens is gevraagd hoe tevreden zij zijn over hun huidige woonomgeving (zie Tabel 114 en Tabel 115).

- Bijna 79 procent van de huishoudens geeft aan (zeer) tevreden te zijn over de woonomgeving waarin zij nu wonen. Daarmee ligt het percentage iets hoger dan drie jaar geleden (toen was 77 procent tevreden of zeer tevreden), maar ver onder het percentage uit 2012. Het WoON liet destijds zien dat 85 procent van het bevingengebied (zeer) tevreden was over de woonomgeving. Deze meting vond kort voor de zware beving bij Huizinge, in augustus van dat jaar, plaats.
- De tevredenheid over de woonomgeving ligt relatief hoog in centrumdorpen op Het Hogeland en in Ten Boer. Daar is bijna 83 procent tevreden of zeer tevreden over zijn of haar woonomgeving. Vaak zijn dit dorpen met een gemiddelde bevingensintensiteit. Met name de centrumdorpen Baflo, Sauwerd, Winsum en Bedum scoren hoog. Daarbuiten zijn huishoudens uit Harkstede en Scharmer en uit de grote kernen in De Marne relatief vaak (zeer) tevreden over hun dorp.
- Behalve centrumdorpen scoren ook enkele woondorpen hoog als het gaat om de tevredenheid over de woonomgeving. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kleine dorpen in Bedum, maar ook de kleinere kernen in Menterwolde en Winsum scoren positief. Vaak wordt ook de sociale woonomgeving (verantwoordelijkheidsgevoel, omgang met elkaar) in deze dorpen positief beoordeeld.
- Ruim vijf procent van de huishoudens is (zeer) ontevreden over de woonomgeving. Dit percentage ligt ongeveer zes procentpunt lager dan in 2015, wat erop wijst dat de algehele tevredenheid over de woonomgeving de afgelopen jaren is verbeterd.
- Opvallend is dat huishoudens in de Eemsdelta vaker (zeer) ontevreden zijn over hun woonomgeving (7,3 procent) dan huishoudens uit de rest van het bevingengebied. Binnen de Eemsdelta zijn huishoudens uit de regionale centra vaker (zeer) ontevreden over de woonomgeving dan huishoudens uit centrum- en woondorpen. Dat geldt specifiek voor Delfzijl (vooral Delfzijl-Noord en Tuikwerd) en in iets mindere mate voor Appingedam.
- Behalve regionale centra zijn er ook enkele centrum- en woondorpen waar men bovengemiddeld vaak ontevreden is over de woonomgeving. Dat geldt vooral voor Muntendam, Loppersum, de dorpen in het oosten van Eemsmond en ten zuiden van Delfzijl en in de kleinste dorpen in de gemeente Slochteren. In de meeste gevallen valt er een verband te leggen met de hoge bevingensintensiteit in deze dorpen, met uitzondering van Muntendam. Overigens blijkt uit dit

onderzoek niet dat in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit de tevredenheid over de woonomgeving per definitie lager ligt. Juist op plekken met een lage bevestigingsintensiteit zijn inwoners bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over hun woonomgeving.

- Gemiddeld zijn eigenaar-bewoners, mensen met een laag opleidingsniveau, een laag inkomen en een geringe binding met de regio vaker (zeer) ontevreden over de woonomgeving dan andere groepen. Vooral bij mensen die weinig tot geen binding met het gebied ervaren, kan ontevredenheid over de woonomgeving sneller tot verhuizen leiden. Ter illustratie: huishoudens met concrete verhuisplannen zijn drie keer zo vaak (zeer) ontevreden over de woonomgeving dan huishoudens die niet verhuisgeneigd zijn. Dit verband is het sterkst in gebieden met een lage óf juist hoge bevestigingsintensiteit en bij mensen die vinden dat het voorzieningenniveau in hun woonplaats de afgelopen jaren is verslechterd.

De kaart verderop in deze paragraaf geeft weer welk aandeel huishoudens (zeer) tevreden is over zijn of haar woonomgeving, verspreid over alle woonplaatsen in het bevestigingsgebied.

Tevredenheid over de woonomgeving in versterkingsgebieden

Een aanvullende analyse laat zien dat de tevredenheid over de huidige woonomgeving beduidend lager ligt op plekken waar de versterkingsopgave onlangs is gestart. Het gaat hierbij om de dorpen Loppersum, 't Zandt, Ten Post, Lellens, Winneweer en Overschild en om de wijk Opwierde-Zuid in Appingedam, waar de woningvoorraad op grote schaal aardbevestigingsbestendig wordt gemaakt. Het aandeel huishoudens dat (zeer) tevreden is over zijn of haar woonomgeving ligt in deze gebieden op 72 procent. Het gemiddelde in het bevestigingsgebied ligt op 79 procent. Andersom geldt dat ruim negen procent van de huishoudens in gebieden waar de versterkingsopgave actueel is (zeer) ontevreden is over de woonomgeving. In Overschild ligt de ontevredenheid over de woonomgeving met elf procent het hoogst. Op plekken waar de versterkingsopgave (nog) geen rol speelt, is dit vijf procent (zie hiervoor ook het onderste gedeelte van Tabel 114). Dit bevestigt het verhaal van deelnemers aan de groepsgesprekken, die aangaven dat de versterkingsoperatie een merkbaar negatief effect heeft op de leefbaarheid in hun wijk of dorp. Overigens is het denkbaar dat de tevredenheid over de woonomgeving weer verbetert op het moment dat de versterkingsopgave achter de rug is.

Kader: Tevredenheid over de woonomgeving buiten het aardbevingsgebied

Een van de conclusies uit het onderzoek van OTB en CMO STAMM uit 2015 is dat de tevredenheid over de woonomgeving in het bevingsgebied achterblijft bij het Nederlands gemiddelde. Daarom vergelijken we de tevredenheid over de woonomgeving in de elf aardbevingsgemeenten met drie andere gebieden: Nederland als geheel, het Westerkwartier en Oost-Groningen. Dat doen we aan de hand van het WoON 2015 en 2012 (zie onderstaande tabel). Hierbij moet opgemerkt worden dat deze cijfers inmiddels drie jaar oud zijn en de tevredenheid over de woonomgeving zich ondertussen mogelijk (landelijk) autonoom ontwikkeld heeft.

Twee opvallende punten:

- Het aandeel huishoudens dat (zeer) tevreden is over de huidige woonomgeving in het bevingsgebied ligt zowel in 2015 als in 2017 iets lager dan in andere gebieden. Naar verwachting spelen de aardbevingen hierin een rol.
- De ontevredenheid over de woonomgeving lag in het OTB-CMO STAMM-onderzoek uit 2015 beduidend lager dan in het WoON 2015 en in het huidige onderzoek. Het verschil wordt mogelijk verklaard doordat de tevredenheid over de woonomgeving in het OTB-CMO STAMM-onderzoek op een ratioschaal (als cijfer) is gemeten, terwijl

deze variabele in het huidige onderzoek op een ordinale schaal (in categorieën) is uitgevraagd. Deze laatste methode wordt in het WoON 2015 ook gehanteerd.

Gebied	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Elf bevingsgemeenten (KAW 2017)	78,9%	5,2%
Elf bevingsgemeenten (OTB-CMO STAMM 2015)	77,0%	11,0%
Elf bevingsgemeenten (WoON 2015)	81,3%	6,0%
Elf bevingsgemeenten (WoON 2012)	85,0%	-
Nederland (WoON 2015)	83,1%	5,5%
Westerkwartier (WoON 2015)	85,6%	4,6%
Oost-Groningen (WoON 2015)	84,0%	5,3%

Overigens kunnen kleine verschillen in het percentage huishoudens dat (zeer) tevreden is over zijn of haar woonomgeving van grote invloed zijn op de 'gemeten' leefbaarheid in een gebied (zoals de Leefbaarometer doet). Doordat veel mensen 'tevreden' of 'niet tevreden, maar ook niet ontevreden' zijn over hun woonomgeving, en de spreiding in antwoorden

dus klein is, kan een lichte stijging van de tevredenheid ervoor zorgen dat de leefbaarheid in een gebied bijvoorbeeld 'ruim voldoende' scoort in plaats van 'voldoende'.

Tabel 114: Tevredenheid over de huidige woonomgeving, op vier geografische schaalniveaus, aangevuld met uitsplitsing naar versterkingsgebieden. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	76,9%	5,8%
gemiddeld	82,5%	4,1%
hoog	77,7%	5,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	76,2%	6,4%
PLUS	81,1%	4,2%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	74,5%	7,3%
Het Hogeland en Ten Boer	82,7%	3,6%
Midden-Groningen	78,9%	4,9%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	75,4%	6,3%
Centrumdorp	82,0%	4,0%
Woondorp	79,3%	5,2%
<u>Versterkingsgebied</u>		
versterkingsgebied	72,2%	9,2%
niet-versterkingsgebied	79,2%	5,0%
totaal	78,9%	5,2%

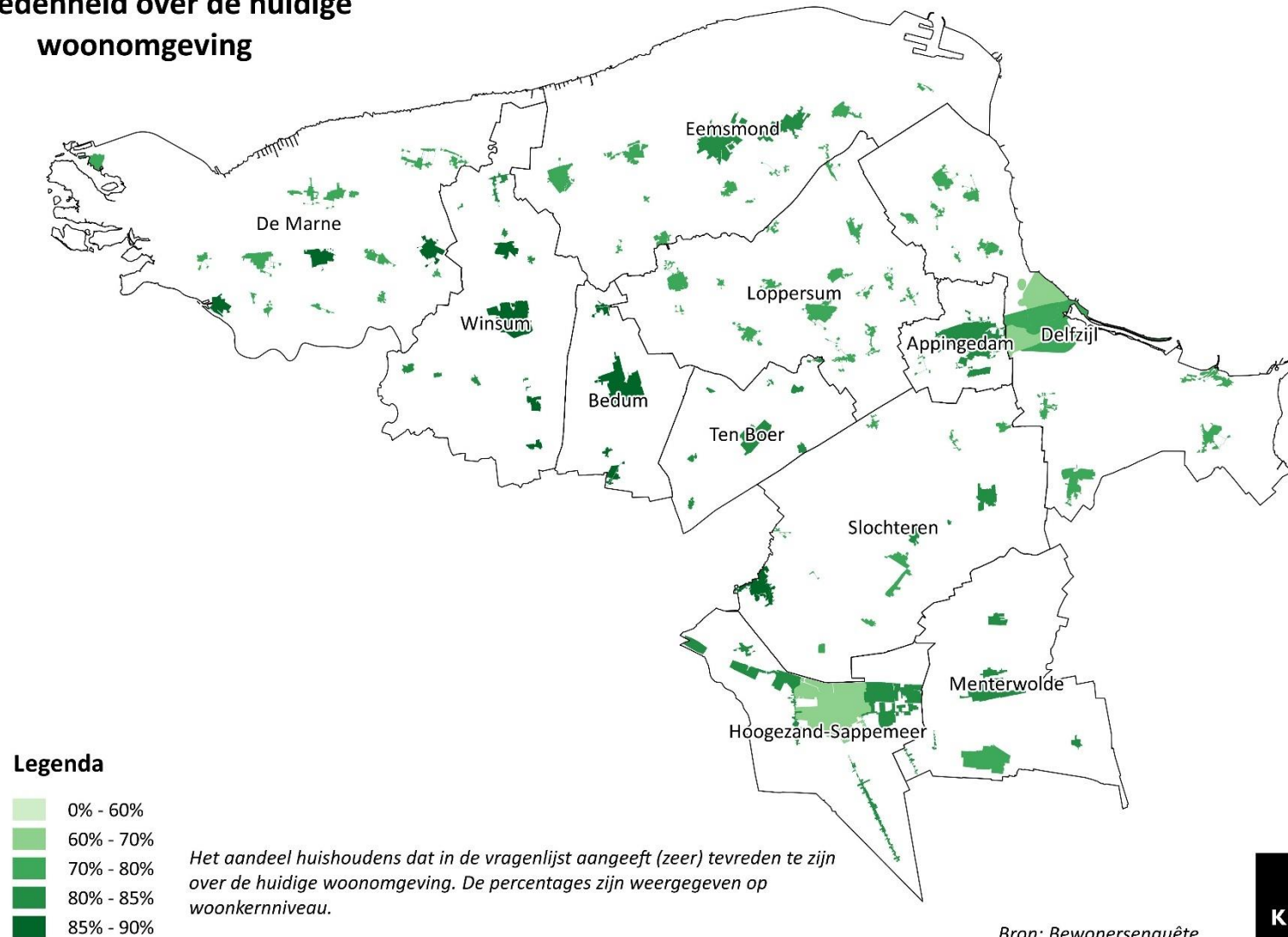
Tabel 115: Tevredenheid over de huidige woonomgeving, op gemeente- en clusterniveau.

Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevrede(n)	(zeer) ontvrede(n)
Gemeente Appingedam	83,8%	5,7%
<i>Appingedam</i>	83,8%	5,7%
Gemeente Bedum	87,0%	2,2%
<i>Bedum</i>	85,5%	2,6%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	89,4%	1,5%
Gemeente De Marne	80,5%	4,7%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	86,6%	2,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	75,2%	6,3%
Gemeente Delfzijl	69,5%	8,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	75,0%	6,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	61,6%	11,7%
<i>Tuikwerd</i>	61,8%	9,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	77,0%	4,5%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	71,4%	8,3%
Gemeente Eemsum	78,4%	4,5%
<i>Uithuizen</i>	80,1%	3,5%
<i>Uithuizemeeden</i>	80,0%	3,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	74,9%	8,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	77,6%	3,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	77,5%	4,7%
<i>Hoogezand</i>	69,8%	6,4%
<i>Sappemeer</i>	80,8%	4,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	80,4%	3,9%

Gemeente Loppersum	75,9%	7,1%
<i>Loppersum</i>	74,9%	9,6%
<i>Middelstum</i>	77,6%	5,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	75,5%	6,3%
Gemeente Menterwolde	79,3%	5,7%
<i>Muntendam</i>	73,0%	9,8%
<i>Zuidbroek</i>	80,0%	5,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	83,7%	3,1%
Gemeente Slochteren	82,0%	4,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	81,8%	3,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	78,7%	7,2%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	87,8%	1,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	77,9%	9,1%
Gemeente Ten Boer	82,8%	3,3%
<i>Ten Boer</i>	84,7%	2,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	80,7%	3,7%
Gemeente Winsum	86,3%	3,1%
<i>Winsum</i>	86,3%	3,1%
<i>Baflo</i>	89,3%	2,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	88,5%	1,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	82,7%	4,8%
totaal	78,9%	5,2%

Tevredenheid over de huidige woonomgeving

10.3. Tevredenheid over de woning

Aan huishoudens is gevraagd hoe tevreden zij zijn over verschillende kenmerken van hun huidige woning. We vroegen naar de grootte, betaalbaarheid, onderhoudsstaat, aantrekkelijkheid, snelheid van het internet, energiezuinigheid en waardeontwikkeling van de woning.

Tevredenheid over de grootte van de woning

- Een ruime meerderheid van de huishoudens (85,1 procent) is (zeer) tevreden over de grootte van de huidige woning. Daarmee ligt het percentage iets lager dan drie jaar geleden (toen was dit 88 procent). De hoogste tevredenheid is terug te vinden in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit en in de woondorpen. Dit is logisch, want op die plekken staan relatief meer grote, vrijstaande woningen. Met name huishoudens uit de kleine dorpen in Menterwolde, Winsum en Hoogezand-Sappemeer zijn bovengemiddeld vaak (zeer) tevreden over hun woning.
- Een kleine vijf procent van de huishoudens is (zeer) ontevreden over de grootte van de woning. Dat is evenveel als in 2015. Huishoudens uit regionale centra en uit de Eemsdelta-gemeenten zijn relatief het vaakst (zeer) ontevreden over hun woonoppervlakte. Dat is niet verwonderlijk, omdat grotere kernen als Delfzijl en Appingedam

relatief veel kleinere rijwoningen en appartementen kennen. Andere plaatsen die eruit springen, zijn het cluster Slochteren, Froombosch en Kolham, Bedum, de kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl en Hoogezand.

- Huurders zijn iets vaker ontevreden over de grootte van hun woning dan kopers. Hetzelfde geldt voor bewoners van meergezinswoningen ten opzichte van eengezinswoningen. Dat is logisch te verklaren, doordat (gestapelde) huurwoningen doorgaans een kleinere oppervlakte hebben dan (grondgebonden) koopwoningen.
- Huishoudens die (zeer) ontevreden zijn over de grootte van hun woning, hebben relatief vaak concrete verhuisplannen. Het is aannemelijk dat een deel van hen de wens heeft om een stap in de wooncarrière te maken, door naar een grotere woning door te stromen.

Tabel 116: Tevredenheid over de grootte van de huidige woning, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	84,9%	4,9%
gemiddeld	85,0%	5,1%
hoog	86,6%	3,8%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	84,1%	5,0%
PLUS	86,0%	4,7%
<u>Clustergemeente</u>		
Emsdelta	83,6%	5,7%
Het Hogeland en Ten Boer	85,8%	4,1%
Midden-Groningen	85,7%	4,8%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	83,1%	5,6%
Centrumdorp	85,2%	4,3%
Woondorp	87,0%	4,6%
totaal	85,1%	4,8%

Tabel 117: Tevredenheid over de grootte van de huidige woning, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	84,3%	6,6%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	82,2%	6,5%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	88,3%	4,2%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	85,5%	2,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	85,5%	3,0%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	80,3%	7,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	85,5%	3,8%
<i>Tuikwerd</i>	78,7%	8,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	87,0%	3,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	84,1%	6,1%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	84,2%	4,8%
<i>Uithuizermeeden</i>	83,5%	4,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	84,7%	5,0%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	86,9%	3,8%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	83,7%	5,7%
<i>Sappemeer</i>	80,7%	4,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	89,3%	5,0%

Gemeente Loppersum	84,0%	4,7%
<i>Loppersum</i>	84,4%	5,2%
<i>Middelstum</i>	79,1%	4,3%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	87,0%	4,5%
Gemeente Menterwolde	88,8%	3,2%
<i>Muntendam</i>	83,5%	5,5%
<i>Zuidbroek</i>	89,4%	3,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	92,4%	1,4%
Gemeente Slochteren	85,2%	5,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	86,1%	4,3%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	82,6%	8,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	86,9%	3,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	85,7%	5,4%
Gemeente Ten Boer	85,9%	4,5%
<i>Ten Boer</i>	85,7%	3,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	86,1%	5,8%
Gemeente Winsum	88,3%	3,5%
<i>Winsum</i>	87,4%	3,3%
<i>Baflo</i>	86,1%	5,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	89,4%	2,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	90,6%	3,0%
totaal	85,1%	4,8%

Tevredenheid over de betaalbaarheid van de woning

- Bijna driekwart van de huishoudens is (zeer) tevreden over de betaalbaarheid van de huidige woning. Drie jaar geleden lag dit percentage op 65 procent, wat erop wijst dat de gemiddelde betaalbaarheid van de woningvoorraad is verbeterd. Vooral inwoners van Midden-Groningen (in het speciaal Harkstede en Scharmer, Sappemeer en de kleinste dorpen van Slochteren en Hoogezand-Sappemeer) oordelen relatief vaak positief over dit onderwerp.
- Zes procent van de huishoudens is juist (zeer) ontevreden over de betaalbaarheid van de woning. Dat is minder dan drie jaar terug. Huishoudens uit regionale centra en uit de Eemsdelta zijn het vaakst (zeer) ontevreden over de betaalbaarheid van zijn of haar woning (zo'n zeven procent). Plekken die eruit springen, zijn Uithuizen, Muntendam, delen van Delfzijl (met name Tuikwerd) en het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie.
- Huurders zijn beduidend vaker ontevreden over de betaalbaarheid van hun huidige woning dan kopers (respectievelijk 15,1 en 2,9 procent). Dit strookt in grote mate met de uitkomsten van het betaalbaarheidsonderzoek, dat parallel aan het bewonersonderzoek werd uitgevoerd. Daaruit bleek dat huurders veel vaker risico's lopen om rond te komen dan kopers. Overigens ligt het percentage

huurders dat (zeer) ontevreden is iets lager dan drie jaar geleden. Dat geldt in zekere zin ook bij de kopers.

- Aanvullende analyses over de prijs-kwaliteitverhouding van woningen laten zien dat er een duidelijk verband bestaat tussen de tevredenheid over de grootte, onderhoudsstaat en energiezuinigheid van de woning en de betaalbaarheid ervan. Huishoudens die zeer ontevreden zijn over deze aspecten, zijn in ruim een kwart van de gevallen ook zeer ontevreden over de betaalbaarheid van hun woning. Andersom geldt dit verband ook.
- Huishoudens die (zeer) ontevreden zijn over de betaalbaarheid van de woning, wonen bovengemiddeld vaak in huurappartementen, hebben vaker weinig binding met de streek en zijn vaker concreet verhuisgeneigd. Daarnaast lijken huishoudens uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit iets vaker (zeer) ontevreden te zijn over de betaalbaarheid van hun woning. Het is aannemelijk dat de waardevermindering en schades als gevolg van bevingen hier een negatieve invloed op hebben.

Tabel 118: Tevredenheid over de betaalbaarheid van de huidige woning, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	73,0%	6,2%
gemiddeld	73,3%	5,8%
hoog	72,7%	5,3%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	71,0%	6,6%
PLUS	74,8%	5,4%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	71,2%	7,0%
Het Hogeland en Ten Boer	72,9%	5,5%
Midden-Groningen	74,7%	5,5%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	71,6%	7,3%
Centrumdorp	72,6%	5,9%
Woondorp	74,9%	4,8%
totaal	73,1%	6,0%

Tabel 119: Tevredenheid over de betaalbaarheid van de huidige woning, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	71,6%	7,3%
<i>Appingedam</i>	71,6%	7,3%
Gemeente Bedum	71,6%	6,6%
<i>Bedum</i>	68,5%	6,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	76,9%	7,6%
Gemeente De Marne	71,4%	4,1%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	72,9%	4,5%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	70,1%	3,6%
Gemeente Delfzijl	71,2%	7,0%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	72,9%	6,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	65,6%	8,1%
<i>Tuikwerd</i>	71,5%	8,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	75,3%	4,2%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	72,8%	8,2%
Gemeente Eemshaven	70,0%	7,1%
<i>Uithuizen</i>	65,1%	10,4%
<i>Uithuizermeeden</i>	70,3%	6,1%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemshaven</i>	74,6%	4,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemshaven</i>	71,5%	6,4%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	75,1%	5,2%
<i>Hoogezand</i>	70,6%	7,0%
<i>Sappemeer</i>	76,5%	6,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	77,2%	3,1%

Gemeente Loppersum	70,8%	6,9%
<i>Loppersum</i>	72,2%	7,7%
<i>Middelstum</i>	69,2%	6,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	70,7%	6,4%
Gemeente Menterwolde	71,9%	7,9%
<i>Muntendam</i>	72,6%	9,1%
<i>Zuidbroek</i>	71,8%	6,6%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	71,5%	8,2%
Gemeente Slochteren	75,9%	4,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	72,8%	6,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	73,1%	4,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	80,3%	3,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	79,9%	2,0%
Gemeente Ten Boer	76,4%	5,4%
<i>Ten Boer</i>	76,9%	5,6%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	75,8%	5,1%
Gemeente Winsum	76,9%	4,0%
<i>Winsum</i>	72,6%	4,1%
<i>Baflo</i>	77,1%	4,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	82,1%	2,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	79,6%	4,0%
totaal	73,1%	6,0%

Tevredenheid over de onderhoudsstaat van de woning

- Ongeveer 65 procent van de huishoudens is (zeer) tevreden met de onderhoudsstaat van zijn of haar woning. Dit is vergelijkbaar met het percentage uit 2015. Huishoudens uit centrumdorpen, gebieden met een gemiddelde bevingintensiteit en Midden-Groningen zijn het vaakst (zeer) tevreden over de onderhoudsstaat van de woning. Voorbeelden zijn Harkstede en Scharmer, Sappemeer, Muntendam en Zuidbroek, maar ook dorpen in de gemeente Winsum en de kern Bedum scoren relatief hoog. Opvallend is dat deze kernen vrij veel nieuwe woningen kennen, waarvan de onderhoudsstaat (vanzelfsprekend) beter is.
- Bijna twaalf procent van de huishoudens is echter (zeer) ontevreden over de onderhoudsstaat van de woning. Dat is ongeveer evenveel als in 2015. Dit speelt met name in gebieden met een hoge aardbevingsintensiteit, zoals de (kleine) dorpen in de Eemsdelta. Vooral huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren (Overschild, Woudbloem), Middelstum, dorpen in het oosten van Eemmond, maar ook Delfzijl-Noord en Hoogezand zijn relatief vaak (zeer) ontevreden over de onderhoudsstaat van hun woning. Vermoedelijk speelt in de kleine dorpen rond het epicentrum van het bevingsgebied de schade aan de woningen mee in de

ontevredenheid, terwijl in grotere kernen als Delfzijl en Hoogezand met name de kwaliteit van de huurvoorraad als onder de maat wordt ervaren.

- Opmerkelijk is dat het onderzoek uit 2015 concludeerde dat er geen noemenswaardige verschillen bestaan in tevredenheid over de onderhoudsstaat tussen de drie bevingsintensiteitsgebieden. Dat is nu wel het geval. Het is mogelijk dat (de traagheid van) het proces rondom de schadeafwikkeling een negatieve invloed heeft op het oordeel over de onderhoudsstaat van woningen. Wat wel zeker is, is dat huishoudens met zware schade aan hun woning duidelijk ontevredener zijn over de onderhoudsstaat ervan dan huishoudens die geen schade hebben (21 versus acht procent).
- Huurders, personen met een laag inkomen en personen die korter dan tien jaar in hun huidige woning wonen, zijn vaker (zeer) ontevreden over de onderhoudsstaat ervan. Dat geldt ook voor mensen met een concrete verhuiscens, waarbij de onderhoudsstaat mogelijk een van de verhuisredenen vormt.

Tabel 120: Tevredenheid over de onderhoudsstaat van de huidige woning, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	65,0%	11,8%
gemiddeld	68,1%	10,6%
hoog	61,6%	14,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	63,5%	12,9%
PLUS	67,5%	10,5%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	64,0%	13,4%
Het Hogeland en Ten Boer	65,7%	10,8%
Midden-Groningen	67,0%	11,0%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	65,8%	12,0%
Centrumdorp	68,5%	10,1%
Woondorp	63,2%	12,6%
totaal	65,7%	11,6%

Tabel 121: Tevredenheid over de onderhoudsstaat van de huidige woning, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	66,4%	11,6%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	71,7%	9,9%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	63,6%	11,0%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	64,3%	9,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	57,8%	13,7%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	66,9%	13,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	57,5%	17,0%
<i>Tuikwerd</i>	60,8%	14,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	64,0%	14,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	72,0%	7,5%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	65,4%	11,4%
<i>Uithuizermeeden</i>	60,4%	13,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	64,6%	15,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	63,7%	10,9%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	62,4%	15,2%
<i>Sappemeer</i>	72,9%	6,6%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	62,6%	12,2%

Gemeente Loppersum	61,0%	15,1%
<i>Loppersum</i>	65,7%	12,4%
<i>Middelstum</i>	57,5%	18,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	59,8%	14,5%
Gemeente Menterwolde	69,3%	9,5%
<i>Muntendam</i>	70,3%	11,1%
<i>Zuidbroek</i>	71,0%	7,2%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	66,8%	10,5%
Gemeente Slochteren	67,5%	11,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	67,4%	10,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	64,7%	11,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	74,3%	8,8%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	60,3%	19,3%
Gemeente Ten Boer	64,5%	10,5%
<i>Ten Boer</i>	69,8%	7,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	58,5%	13,5%
Gemeente Winsum	70,7%	8,6%
<i>Winsum</i>	74,6%	5,8%
<i>Baflo</i>	67,5%	13,3%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	71,7%	5,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	66,6%	11,5%
totaal	65,7%	11,6%

Tevredenheid over de aantrekkelijkheid van de woning

- Bijna driekwart van de huishoudens zegt (zeer) tevreden te zijn over de aantrekkelijkheid van de huidige woning. Dit percentage is sinds 2015 niet veranderd. De hoogste tevredenheid komt voor in de woondorpen op Het Hogeland en in Ten Boer. Er bestaan geen verschillen tussen de verschillende bevestigingsintensiteitsgebieden. Voorbeelden van dorpen waar men bovengemiddeld tevreden is over de aantrekkelijkheid van de woning zijn Harkstede en Scharmer, Adorp en Sauwerd, de kleine dorpen in Hoogezand-Sappemeer en Bedum en het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp. Dit is logisch, omdat deze kernen relatief veel vrijstaande woningen kennen, waarbij de aantrekkelijk doorgaans hoger ligt dan bij andere woningtypen.
- Huishoudens uit regionale centra en de Eemsdelta zijn het vaakst (zeer) ontevreden over de aantrekkelijkheid van de woning. Dit geldt vooral voor Delfzijl (Tuikwerd en Noord) en Appingedam, en in mindere mate voor Uithuizen. Hoogezand en de kleine dorpen in Loppersum volgen daarna. Wederom valt er een verband te leggen met de woningtypen in deze kernen: in de regionale centra staan bovengemiddeld veel rijwoningen en appartementen, die vaak als minder aantrekkelijk worden gezien.

- Er bestaat geen groot verschil tussen de aantrekkelijkheid van woningen in gebieden met een hoge of lage bevingensintensiteit. Het lijkt erop dat de factor aantrekkelijkheid minder door bevingen wordt beïnvloed dan andere kenmerken van de woning, zoals de onderhoudsstaat.
- Huishoudens met een laag inkomen (vaak huurders), een geringe binding met de regio en een concrete verhuisgeneigdheid zijn relatief minder tevreden over de aantrekkelijkheid van hun woning.

Tabel 122: Tevredenheid over de aantrekkelijkheid van de huidige woning, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingensintensiteit</u>		
laag	72,4%	6,9%
gemiddeld	74,3%	5,4%
hoog	73,9%	7,2%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	70,7%	7,3%
PLUS	75,2%	5,7%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	69,0%	8,5%
Het Hogeland en Ten Boer	75,3%	5,0%
Midden-Groningen	74,5%	6,1%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	68,6%	8,4%
Centrumdorp	74,5%	5,1%
Woondorp	76,1%	5,8%
totaal	73,2%	6,4%

Tabel 123: Tevredenheid over de aantrekkelijkheid van de huidige woning, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	72,8%	9,9%
<i>Appingedam</i>	72,8%	9,9%
Gemeente Bedum	74,3%	7,2%
<i>Bedum</i>	71,5%	7,2%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	79,0%	7,4%
Gemeente De Marne	78,4%	3,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	79,6%	3,5%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	77,4%	4,2%
Gemeente Delfzijl	67,4%	8,1%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	70,3%	5,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	60,8%	11,6%
<i>Tuikwerd</i>	59,0%	13,4%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	72,2%	6,2%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	74,9%	4,5%
Gemeente Eemsum	70,7%	6,2%
<i>Uithuizen</i>	67,8%	6,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	71,6%	5,6%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	70,4%	6,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	72,8%	6,7%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	73,9%	6,8%
<i>Hoogezand</i>	66,4%	9,7%
<i>Sappemeer</i>	72,2%	4,4%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	80,9%	6,7%

Gemeente Loppersum	68,6%	7,7%
<i>Loppersum</i>	68,2%	6,8%
<i>Middelstum</i>	67,4%	6,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	69,8%	8,8%
Gemeente Menterwolde	74,6%	4,4%
<i>Muntendam</i>	72,1%	4,9%
<i>Zuidbroek</i>	72,7%	5,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	78,4%	3,1%
Gemeente Slochteren	75,8%	5,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	74,0%	5,8%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	72,6%	6,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	82,1%	2,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	73,6%	8,7%
Gemeente Ten Boer	76,6%	3,7%
<i>Ten Boer</i>	78,2%	3,5%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	74,8%	3,9%
Gemeente Winsum	78,6%	3,5%
<i>Winsum</i>	77,1%	3,3%
<i>Baflo</i>	78,4%	2,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	81,0%	3,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	79,2%	4,3%
totaal	73,2%	6,4%

Tevredenheid over de toegang tot snel internet

- Een kleine helft van de huishoudens geeft aan (zeer) tevreden te zijn over de snelheid van het internet in zijn of haar woning. Drie jaar geleden lag dit percentage iets hoger, op 53 procent. De hoogste tevredenheid komt uit de regionale centra: dit zijn de meer stedelijke gebieden waar de kwaliteit en dekking van het internet beter zijn dan in de landelijke gebieden. Dorpen waar men bovengemiddeld tevreden is, zijn Sappemeer, Ten Boer, Adorp en Sauwerd, Bedum en Harkstede en Scharmer. De regionale centra Uithuizen en Appingedam scoren minder hoog wanneer het om snel internet gaat.
- Gemiddeld is 23 procent van de huishoudens (zeer) ontevreden over de snelheid van het internet. Drie jaar terug lag dit percentage op 18 procent. Met name huishoudens uit gebieden met een hoge aardbevingsintensiteit en woondorpen zijn bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over hun internetverbinding. In veel van deze gebieden blijft snel internet een probleem. Vooral de kleinste dorpen in Slochteren hebben te maken met traag internet, net als de kleine dorpen in Menterwolde, Eemsmond, Delfzijl en Loppersum.
- Hoger opgeleiden en personen met hogere inkomens ondervinden relatief vaak hinder van traag internet. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze groep vaak werk doet waarbij een (snelle) internetverbinding cruciaal is (bijvoorbeeld voor thuiswerken).

Daarnaast valt op dat jongeren en gezinnen met kinderen bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden zijn over de snelheid van hun internetverbinding. Deze groepen zijn vaker digitaal actief of hebben internet nodig voor school of studie.

Tabel 124: Tevredenheid over de toegang tot snel internet, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	48,6%	20,4%
gemiddeld	45,3%	23,8%
hoog	36,6%	34,6%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	43,7%	23,5%
PLUS	48,3%	22,6%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	45,7%	21,4%
Het Hogeland en Ten Boer	43,6%	25,3%
Midden-Groningen	48,9%	22,4%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	52,2%	15,6%
Centrumdorp	47,0%	20,7%
Woondorp	40,2%	31,7%
totaal	46,2%	23,0%

Tabel 125: Tevredenheid over de toegang tot snel internet, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	47,6%	17,8%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	53,4%	20,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	39,2%	27,4%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	41,0%	20,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	38,5%	34,0%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	50,5%	16,8%
<i>Delfzijl-Noord</i>	50,8%	11,3%
<i>Tuikwerd</i>	51,0%	18,9%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	43,4%	27,6%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	34,3%	34,7%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	47,1%	22,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	38,7%	27,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	33,2%	35,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	38,6%	27,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	49,0%	15,4%
<i>Sappemeer</i>	63,2%	11,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	46,6%	27,4%

Gemeente Loppersum	40,5%	28,3%
<i>Loppersum</i>	45,3%	22,1%
<i>Middelstum</i>	41,6%	26,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	36,3%	34,1%
Gemeente Menterwolde	43,8%	26,7%
<i>Muntendam</i>	49,6%	15,3%
<i>Zuidbroek</i>	46,7%	22,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	36,2%	40,2%
Gemeente Slochteren	44,1%	27,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	44,0%	20,3%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	45,5%	26,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	53,2%	20,0%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	22,8%	59,9%
Gemeente Ten Boer	47,4%	22,7%
<i>Ten Boer</i>	56,7%	14,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	37,0%	32,0%
Gemeente Winsum	45,9%	23,7%
<i>Winsum</i>	44,5%	22,6%
<i>Baflo</i>	50,0%	22,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	55,5%	13,7%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	38,8%	32,6%
totaal	46,2%	23,0%

Tevredenheid over de energiezuinigheid van de woning

- Circa 45 procent van de huishoudens is (zeer) tevreden over de energiezuinigheid van de woning. Dit percentage is niet veranderd ten opzichte van drie jaar geleden, ondanks dat een deel van de woningvoorraad intussen verduurzaamd is (bijvoorbeeld met behulp van de subsidies voor zonnepanelen). Huishoudens in centrumdorpen zijn het vaakst tevreden over de energiezuinigheid van hun woning. Met name Bedum, Zuidbroek, Harkstede en Scharmer, Muntendam en Sappemeer scoren gunstig. Gebieden met een gemiddelde bevestigingsintensiteit scoren iets beter dan de andere bevestigingsintensiteitsgebieden.
- Het percentage huishoudens dat (zeer) ontevreden is over de energiezuinigheid van de woning is in drie jaar tijd licht gedaald, van 23 procent naar 19 procent. De hoogste ontevredenheid is terug te zien op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit en in woondorpen. Voorbeelden zijn de kleinste dorpen van Slochteren, Loppersum, Bedum en Ten Boer.
- Opvallend is dat huishoudens met een laag inkomen iets vaker (zeer) ontevreden zijn over de energiezuinigheid van hun woning dan hogere inkomensgroepen. Mogelijk speelt betaalbaarheid hierin een rol: lage inkomensgroepen hebben vaak minder bestedingsruimte en energiekosten kunnen in zo'n geval een fors deel van het budget

opslokken. Dat geldt vooral voor huurders, die overigens ook relatief vaak (zeer) ontevreden zijn over de energiezuinigheid van hun pand.

Tabel 126: Tevredenheid over de energiezuinigheid van de huidige woning, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	44,1%	18,4%
gemiddeld	46,8%	19,3%
hoog	37,2%	24,7%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	43,6%	19,6%
PLUS	44,8%	19,1%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	44,3%	18,9%
Het Hogeland en Ten Boer	43,7%	20,4%
Midden-Groningen	44,7%	18,8%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	45,7%	16,8%
Centrumdorp	48,1%	17,6%
Woondorp	39,6%	23,1%
totaal	44,3%	19,4%

Tabel 127: Tevredenheid over de energiezuinigheid van de huidige woning, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	45,0%	18,8%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	52,7%	14,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	37,6%	28,2%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	43,6%	17,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	35,1%	22,5%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	48,6%	16,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	42,3%	16,9%
<i>Tuikwerd</i>	43,1%	18,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	43,6%	20,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	48,7%	12,8%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	47,7%	18,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	42,5%	24,3%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	44,6%	22,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	41,8%	20,3%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	41,5%	16,3%
<i>Sappemeer</i>	50,2%	14,4%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	40,5%	23,1%

Gemeente Loppersum	40,6%	24,5%
<i>Loppersum</i>	47,1%	19,3%
<i>Middelstum</i>	42,3%	24,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	34,5%	28,3%
Gemeente Menterwolde	48,5%	17,9%
<i>Muntendam</i>	50,4%	18,7%
<i>Zuidbroek</i>	52,4%	14,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	43,1%	20,9%
Gemeente Slochteren	43,5%	20,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	43,3%	18,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	42,1%	24,0%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	51,7%	14,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	30,1%	29,5%
Gemeente Ten Boer	42,1%	22,1%
<i>Ten Boer</i>	50,1%	17,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	33,2%	26,8%
Gemeente Winsum	45,0%	18,9%
<i>Winsum</i>	47,5%	16,9%
<i>Baflo</i>	47,7%	17,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	47,8%	16,6%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	37,5%	24,4%
totaal	44,3%	19,4%

Tevredenheid over de waardeontwikkeling van de woning

- Een op de vijf huiseigenaren geeft aan (zeer) tevreden te zijn over de waardeontwikkeling van de huidige woning. Dat is beduidend meer dan drie jaar geleden, toen dit percentage op acht procent lag. Mogelijk speelt het herstel van de economie hier mede een rol in. Vooral op plekken langs de rand van het bevingsgebied vindt men relatief vaak dat de waarde zich gunstig ontwikkelt. Voorbeelden zijn Adorp en Sauwerd, Harkstede en Scharmer en verschillende plaatsen in de gemeente Hoogezand-Sappemeer. Op deze plekken lijkt de negatieve invloed van aardbevingen op de woningwaarde een minder grote rol te spelen.
- De meerderheid van de eigenaar-bewoners is echter (zeer) ontevreden over de waardeontwikkeling van de woning. Gemiddeld is dit 41 procent, maar in gemeenten als Loppersum (61 procent), Delfzijl (51 procent) en Ten Boer (47 procent) ligt dit percentage hoger. Drie jaar geleden lag dit percentage nog op 68 procent. Vooral huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren, Loppersum (inclusief de plaats zelf) en de dorpen ten noorden van Delfzijl zijn relatief vaak ontevreden over de waardeontwikkeling van hun koopwoning. Dit zijn juist de plekken waar de aardbevingsintensiteit het hoogst is.

- Concreet verhuisgeneigden zijn bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over de waardeontwikkeling van hun eigen woning dan niet-verhuisgeneigden (65 procent tegenover 30 procent). Behalve schade aan woningen speelt de onverkoopbaarheid ervan waarschijnlijk ook een rol: doordat men de woning niet kan verkopen, schroeft men de vraagprijs omlaag en gaat een deel van de investeringsopbrengst verloren.

Tabel 128: Tevredenheid over de waardeontwikkeling van de huidige **koopwoning**, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	21,4%	38,6%
gemiddeld	20,7%	40,3%
hoog	11,1%	56,8%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	15,2%	48,2%
PLUS	23,5%	36,1%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	13,3%	52,4%
Het Hogeland en Ten Boer	20,8%	38,6%
Midden-Groningen	24,0%	35,9%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	20,4%	41,0%
Centrumdorp	21,7%	39,1%
Woondorp	18,2%	43,5%
totaal	19,9%	41,4%

Tabel 129: Tevredenheid over de waardeontwikkeling van de huidige **koopwoning**, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	17,7%	47,6%
<i>Appingedam</i>	17,7%	47,6%
Gemeente Bedum	27,0%	33,7%
<i>Bedum</i>	26,1%	36,3%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	28,3%	29,9%
Gemeente De Marne	21,3%	34,7%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	27,2%	29,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	16,3%	38,9%
Gemeente Delfzijl	12,5%	51,0%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	15,2%	44,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	8,1%	53,8%
<i>Tuikwerd</i>	14,1%	59,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	9,5%	56,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	15,0%	46,8%
Gemeente Eemsum	16,7%	45,5%
<i>Uithuizen</i>	21,5%	41,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	17,4%	43,3%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	13,0%	47,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	14,9%	49,1%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	27,7%	32,4%
<i>Hoogezand</i>	25,2%	30,5%
<i>Sappemeer</i>	29,3%	29,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	27,8%	35,2%

Gemeente Loppersum	10,7%	61,1%
<i>Loppersum</i>	11,4%	64,4%
<i>Middelstum</i>	13,9%	52,4%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	8,6%	63,5%
Gemeente Menterwolde	20,3%	34,8%
<i>Muntendam</i>	25,6%	33,8%
<i>Zuidbroek</i>	18,3%	35,9%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	18,7%	34,4%
Gemeente Slochteren	18,4%	44,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	15,4%	44,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	13,8%	46,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	29,6%	30,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	11,8%	62,5%
Gemeente Ten Boer	19,1%	46,9%
<i>Ten Boer</i>	25,4%	39,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	12,1%	55,5%
Gemeente Winsum	21,3%	33,0%
<i>Winsum</i>	21,1%	30,5%
<i>Baflo</i>	17,6%	37,8%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	32,1%	21,3%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	16,8%	41,1%
totaal	19,9%	41,4%

10.4. Gevoel van (mede)verantwoordelijkheid

Aan huishoudens is gevraagd in hoeverre zij zich (mede)verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid en veiligheid in hun woonomgeving. Bij veiligheid gaat het om zowel fysieke als sociale veiligheid.

(Mede)verantwoordelijkheid voor leefbaarheid

- Ongeveer 45 procent van de huishoudens voelt zich (heel) sterk verantwoordelijk voor de leefbaarheid in zijn of haar omgeving. Drie jaar geleden lag dit percentage op 42 procent. In woondorpen en op Het Hogeland en in Ten Boer ligt het gevoel van verantwoordelijkheid het hoogst. Hier gaat het specifiek om Baflo en om de kleine dorpen in Winsum en Ten Boer. Er is geen verschil waarneembaar tussen de verschillende bevestigingsintensiteitsgebieden.
- Zo'n acht procent van de huishoudens zegt zich nauwelijks of helemaal niet verantwoordelijk te voelen voor de leefbaarheid in de buurt. Dat is ongeveer evenveel als in 2015. Huishoudens uit regionale centra en uit de Eemsdelta voelen zich het vaakst niet of nauwelijks (mede)verantwoordelijk voor de leefbaarheid in hun buurt. Dat geldt in mindere mate ook voor gebieden met een lage bevestigingsintensiteit. Voorbeelden van plekken waar men een laag (mede)verantwoordelijkheidsgevoel voor de leefbaarheid in de buurt

heeft, zijn Delfzijl-Noord, Muntendam en Hoogezand. Circa een op de acht huishoudens voelt zich hier niet of nauwelijks verantwoordelijk.

In het algemeen geldt: hoe groter de kern, hoe lager het (mede)verantwoordelijkheidsgevoel.

- Bij huishoudens die aangeven weinig binding te hebben met de omgeving waarin ze wonen, ligt het verantwoordelijkheidsgevoel beduidend lager dan bij groepen met een grotere binding. Dit geldt ook voor laagopgeleiden, huishoudens met een laag inkomen, huurders en jongeren. Dit verklaart het lagere gevoel van (mede)verantwoordelijkheid in de grotere plaatsen; daar staan relatief veel huurwoningen en wonen meer jongeren en huishoudens met laag inkomen en/of lage opleiding.
- Het onderzoek uit 2015 concludeerde dat het verantwoordelijkheidsgevoel hoger ligt in gebieden met een hogere bevestigingsintensiteit. Dat verschil lijkt nu niet meer te bestaan. Mogelijk komt dit doordat een deel van de bewoners definitief de keuze heeft gemaakt uit het bevestigingsgebied te willen vertrekken, waardoor 'investeren' in de leefbaarheid voor hen minder belangrijk is geworden.

Tabel 130: Gevoel van (mede)verantwoordelijkheid voor leefbaarheid, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(heel) sterk	nauwelijks of helemaal niet
Aardbevingsintensiteit		
laag	44,8%	9,0%
gemiddeld	44,3%	7,5%
hoog	45,4%	8,3%
MEDAL of PLUS		
MEDAL	42,2%	9,7%
PLUS	46,8%	7,4%
Clustergemeente		
Eemsdelta	41,1%	10,3%
Het Hogeland en Ten Boer	46,8%	7,4%
Midden-Groningen	45,7%	7,9%
Woonmilieu		
Regionaal centrum	42,1%	10,4%
Centrumdorp	45,6%	7,6%
Woondorp	46,3%	7,3%
totaal	44,7%	8,4%

Tabel 131: Gevoel van (mede)verantwoordelijkheid voor leefbaarheid, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(heel) sterk	nauwelijks of helemaal niet
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	42,4%	10,8%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	43,9%	7,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	47,4%	4,9%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	44,3%	8,9%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	49,9%	8,3%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	41,2%	10,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	36,6%	12,8%
<i>Tuikwerd</i>	40,4%	9,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	42,0%	8,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	38,1%	11,1%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	38,4%	8,4%
<i>Uithuizermeeden</i>	43,0%	7,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	40,9%	9,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	46,9%	8,7%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	39,6%	11,2%
<i>Sappemeer</i>	48,3%	9,7%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	48,8%	4,8%

Gemeente Loppersum	43,4%	8,3%
<i>Loppersum</i>	45,0%	8,5%
<i>Middelstum</i>	38,0%	8,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	45,8%	7,9%
Gemeente Menterwolde	45,4%	8,2%
<i>Muntendam</i>	38,9%	11,4%
<i>Zuidbroek</i>	47,8%	5,8%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	48,4%	8,0%
Gemeente Slochteren	45,1%	6,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	48,1%	8,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	39,3%	6,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	50,9%	4,6%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	40,3%	7,5%
Gemeente Ten Boer	49,0%	6,1%
<i>Ten Boer</i>	45,5%	6,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	52,8%	5,2%
Gemeente Winsum	51,8%	6,4%
<i>Winsum</i>	46,5%	6,7%
<i>Baflo</i>	56,8%	4,1%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	51,2%	6,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	56,4%	7,3%
totaal	44,7%	8,4%

(Mede)verantwoordelijkheid voor veiligheid

- De helft van de huishoudens geeft aan zich (heel) sterk verantwoordelijk te voelen voor de veiligheid in de woonomgeving. Dit percentage is vergelijkbaar met drie jaar geleden. Huishoudens uit woondorpen voelen zich het meest verantwoordelijk voor de veiligheid in hun dorp. Dit geldt vooral voor de dorpen in Midden-Groningen, op Het Hogeland en in Ten Boer. Ook op plaatsen met een hoge bevestigingsintensiteit ligt het (mede)verantwoordelijkheidsgevoel hoger.
- Gemiddeld voelt ruim acht procent van de ondervraagden zich niet of nauwelijks verantwoordelijk voor de veiligheid in de woonomgeving. Dat is vergelijkbaar met drie jaar terug. Huishoudens uit de Eemsdelta geven het vaakst aan zich niet of nauwelijks verantwoordelijk te voelen voor de veiligheid in hun buurt. Dat geldt vooral voor de gemeente Delfzijl, Middelstum, dorpen in het westen van Eemmond en Uithuizen. Ook huishoudens uit Muntendam en in mindere mate op plekken in Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Ten Boer hebben relatief vaak een laag gevoel van verantwoordelijkheid voor de veiligheid in de woonomgeving.
- Er lijkt een verband te bestaan tussen een laag gevoel van (mede)verantwoordelijkheid en de aanwezigheid van veel lage sociale

klasse in een plaats. Dat blijkt ook uit aanvullende analyses: huishoudens met een laag inkomen en/of laag opleidingsniveau voelen zich minder verantwoordelijk voor hun woonomgeving dan andere groepen. Hetzelfde geldt voor personen met een geringe binding met de regio.

- Hoewel de verschillen tussen de bevingintensiteitsgebieden klein zijn, voelen huishoudens uit plaatsen met een hoge bevingintensiteit zich iets vaker verantwoordelijk voor de veiligheid in hun buurt dan huishoudens uit gebieden met een lagere bevingintensiteit.

Tabel 132: Gevoel van (mede)verantwoordelijkheid voor veiligheid, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(heel) sterk	nauwelijks of helemaal niet
<u>Aardbevingintensiteit</u>		
laag	48,9%	9,4%
gemiddeld	49,2%	8,1%
hoog	50,8%	8,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	46,9%	9,8%
PLUS	51,0%	8,1%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	46,0%	10,4%
Het Hogeland en Ten Boer	50,6%	7,7%
Midden-Groningen	50,4%	8,7%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	46,4%	9,6%
Centrumdorp	49,2%	8,4%
Woondorp	51,7%	8,6%
totaal	49,2%	8,9%

Tabel 133: Gevoel van (mede)verantwoordelijkheid voor veiligheid, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(heel) sterk	nauwelijks of helemaal niet
Gemeente Appingedam	48,2%	8,7%
<i>Appingedam</i>	48,2%	8,7%
Gemeente Bedum	48,7%	6,9%
<i>Bedum</i>	49,4%	7,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	47,6%	6,6%
Gemeente De Marne	51,8%	6,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	48,4%	6,1%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	54,8%	7,6%
Gemeente Delfzijl	43,8%	11,7%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	46,8%	12,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	39,0%	12,0%
<i>Tuikwerd</i>	44,8%	12,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	46,5%	9,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	42,5%	12,4%
Gemeente Eemsum	46,8%	9,9%
<i>Uithuizen</i>	45,5%	10,3%
<i>Uithuizermeeden</i>	45,9%	8,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	44,2%	9,7%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	50,6%	11,5%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	50,8%	9,1%
<i>Hoogezand</i>	42,6%	8,4%
<i>Sappemeer</i>	51,9%	9,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	56,0%	9,6%

Gemeente Loppersum	48,9%	9,2%
<i>Loppersum</i>	48,9%	8,9%
<i>Middelstum</i>	47,3%	12,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	49,9%	7,0%
Gemeente Menterwolde	49,9%	9,4%
<i>Muntendam</i>	43,2%	14,8%
<i>Zuidbroek</i>	50,4%	6,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	54,7%	8,4%
Gemeente Slochteren	49,9%	7,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	50,5%	9,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	44,0%	5,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	54,8%	6,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	51,4%	8,1%
Gemeente Ten Boer	54,3%	6,7%
<i>Ten Boer</i>	51,5%	9,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	57,6%	3,9%
Gemeente Winsum	53,7%	6,8%
<i>Winsum</i>	49,3%	6,1%
<i>Baflo</i>	55,1%	5,7%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	57,2%	7,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	56,7%	7,7%
totaal	49,2%	8,9%

10.5. Tevredenheid over de kwaliteit van voorzieningen

Huishoudens is gevraagd aan te geven hoe tevreden zij zijn over de kwaliteit van voorzieningen in hun woonomgeving. We vroegen naar de supermarkt of buurtsuper, basisschool, huisarts, thuiszorg of wijkverpleging, ontmoetingsplekken, pinautomaat, sport- en speelvoorzieningen, kinderopvang of peuterspeelzaal en mogelijkheden tot buitenrecreatie.

Tevredenheid over de supermarkt of buurtsuper

- Ruim twee derde van de huishoudens is (zeer) tevreden over de aanwezigheid van een (buurt)supermarkt. Daarmee ligt dit percentage iets hoger dan drie jaar geleden (destijds lag het tevredenheidspercentage op 65 procent). Vanzelfsprekend zijn huishoudens uit de regionale centra het meest tevreden over de supermarkt. In deze plaatsen zijn vaak meerdere supermarkten gevestigd, waardoor de afstand tot een supermarkt beperkt is. Ook inwoners van centrumdorpen zijn bijzonder tevreden over deze voorziening. Plaatsen waar de tevredenheid het hoogst ligt, zijn Baflo, Sappemeer, Bedum, Uithuizen en Uithuizermeeden.
- Het lijkt erop dat huishoudens uit kleinere centrumdorpen mét een supermarkt gemiddeld tevredener zijn dan inwoners van regionale

centra waar meerdere supermarkten te vinden zijn. Dit heeft vermoedelijk te maken met de perceptie van mensen: in kleinere kernen is de aanwezigheid van een supermarkt extra speciaal. In grotere kernen heerst dit gevoel minder; daar is de nabijheid van een supermarkt vanzelfsprekend.

- Ongeveer zes procent van de huishoudens is (zeer) ontevreden over de aanwezigheid van de supermarkt. Dat is net zo veel als in 2015. Vooral op plekken met een hoge bevolgingsintensiteit en in woondorpen is men bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over de supermarkt. Dat is te verklaren doordat de lage bevolkingsdichtheid van dit gebied ervoor zorgt dat er onvoldoende draagvlak is voor voorzieningen en mensen vaak zijn aangewezen op een supermarkt in een dorp in de omgeving. Daarnaast geeft 14 procent van de huishoudens aan dat er helemaal geen supermarkt in zijn of haar dorp aanwezig is (zie daarvoor de Excel-bijlage).
- Voorbeelden van gebieden waar men relatief vaak (zeer) ontevreden is over de supermarkt zijn Tuikwerd in Delfzijl, Ten Boer, de kleinste dorpen in Loppersum en Muntendam. De lage tevredenheid in Ten Boer heeft vermoedelijk te maken met de recente sluiting van één van de twee supermarkten in die plaats.

Tabel 134: Tevredenheid over de supermarkt of buurtsuper, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	71,0%	5,5%
gemiddeld	74,3%	5,3%
hoog	35,9%	9,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	68,1%	6,4%
PLUS	68,7%	5,3%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	69,6%	7,1%
Het Hogeland en Ten Boer	66,3%	5,3%
Midden-Groningen	69,4%	5,3%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	88,3%	3,3%
Centrumdorp	83,7%	5,0%
Woondorp	37,5%	8,7%
totaal	68,4%	5,8%

Tabel 135: Tevredenheid over de supermarkt of buurtsuper, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	91,2%	1,5%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	94,8%	0,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	18,0%	7,2%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	83,2%	4,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	36,1%	12,1%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	70,4%	5,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	86,4%	2,8%
<i>Tuikwerd</i>	33,8%	21,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	62,4%	7,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	49,2%	11,9%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	96,4%	0,7%
<i>Uithuizerveen</i>	94,6%	0,4%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	27,7%	8,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	49,4%	5,1%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	91,3%	4,1%
<i>Sappemeer</i>	97,1%	1,5%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	30,4%	6,7%

Gemeente Loppersum	55,6%	11,0%
<i>Loppersum</i>	72,0%	11,9%
<i>Middelstum</i>	84,6%	4,4%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	23,5%	14,9%
Gemeente Menterwolde	75,5%	6,5%
<i>Muntendam</i>	71,1%	12,2%
<i>Zuidbroek</i>	86,4%	2,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	68,1%	5,7%
Gemeente Slochteren	63,6%	6,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	83,4%	4,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	52,1%	9,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	76,6%	5,6%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	21,9%	6,4%
Gemeente Ten Boer	49,5%	13,5%
<i>Ten Boer</i>	65,4%	16,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	31,7%	10,7%
Gemeente Winsum	77,2%	3,1%
<i>Winsum</i>	88,1%	4,0%
<i>Baflo</i>	97,4%	0,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	58,1%	4,6%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	59,1%	2,9%
totaal	68,4%	5,8%

Tevredenheid over de basisschool

- Ruim 40 procent van de huishoudens geeft aan (zeer) tevreden te zijn over het aanbod van basisonderwijs in zijn of haar woonplaats. Dat is iets meer dan drie jaar geleden, toen het percentage op exact 40 procent lag. Huishoudens uit centrumdorpen zijn gemiddeld het vaakst tevreden, vooral op Het Hogeland en in Ten Boer. Daarna volgen huishoudens uit de regionale centra. Plekken met een hoge tevredenheidsscore zijn Baflo, het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp, Uithuizermeeden en Bedum.
- Een minderheid van 2,4 procent is (zeer) ontevreden over de aanwezigheid van een basisschool in zijn of haar woonplaats. Dit percentage is ten opzichte van 2015 iets gedaald. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit en uit woondorpen zijn het vaakst (zeer) ontevreden over het aanbod van basisonderwijs. Dat is te verklaren doordat veel basisscholen in kleine dorpen de afgelopen jaren zijn gesloten en gezinnen met kinderen dus een grotere afstand moeten afleggen om hun kinderen naar school te brengen. Daarmee samenhangend geeft bijna vijf procent aan dat er geen basisschool in het dorp (meer) aanwezig is.
- Specifieke plekken waar de ontevredenheid over basisonderwijs relatief hoog is, zijn de kleinste dorpen in de gemeenten Slochteren en Bedum, de dorpen ten zuiden van Delfzijl en de kleine dorpen in

Ten Boer en Loppersum. Vanzelfsprekend zijn huishoudens met kinderen relatief vaker ontevreden over de aanwezigheid van een basisschool dan andere typen huishoudens. Daarbinnen zijn eenoudergezinnen het meest ontevreden.

Tabel 136: Tevredenheid over de basisschool, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	41,7%	2,2%
gemiddeld	47,5%	1,4%
hoog	30,1%	6,6%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	43,3%	2,5%
PLUS	41,8%	2,4%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	42,5%	2,6%
Het Hogeland en Ten Boer	44,8%	2,2%
Midden-Groningen	40,3%	2,5%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	44,0%	1,5%
Centrumdorp	50,7%	1,2%
Woondorp	33,8%	4,3%
totaal	42,4%	2,4%

Tabel 137: Tevredenheid over de basisschool, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	46,4%	1,7%
<i>Appingedam</i>	46,4%	1,7%
Gemeente Bedum	41,8%	2,3%
<i>Bedum</i>	53,8%	0,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	21,5%	6,2%
Gemeente De Marne	42,9%	3,4%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	57,3%	2,3%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	30,2%	4,3%
Gemeente Delfzijl	41,8%	2,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	46,8%	0,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	29,7%	4,1%
<i>Tuikwerd</i>	46,7%	0,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	44,7%	3,9%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	44,9%	6,0%
Gemeente Eemsum	46,0%	1,5%
<i>Uithuizen</i>	50,8%	0,8%
<i>Uithuizermeeden</i>	55,8%	0,4%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	32,0%	3,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	41,8%	1,7%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	39,6%	1,9%
<i>Hoogezand</i>	39,8%	2,6%
<i>Sappemeer</i>	47,8%	0,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	32,4%	3,0%

Gemeente Loppersum	39,5%	2,9%
<i>Loppersum</i>	46,8%	0,8%
<i>Middelstum</i>	48,3%	1,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	27,9%	5,1%
Gemeente Menterwolde	44,9%	1,6%
<i>Muntendam</i>	42,5%	1,2%
<i>Zuidbroek</i>	48,2%	0,8%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	43,4%	2,7%
Gemeente Slochteren	38,3%	4,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	47,9%	4,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	40,3%	4,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	43,3%	3,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	4,4%	7,5%
Gemeente Ten Boer	42,2%	2,9%
<i>Ten Boer</i>	45,1%	0,6%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	38,8%	5,6%
Gemeente Winsum	48,4%	1,5%
<i>Winsum</i>	48,8%	1,1%
<i>Baflo</i>	59,1%	1,1%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	42,8%	0,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	43,6%	2,7%
totaal	42,4%	2,4%

Tevredenheid over de huisarts

- Driekwart van de huishoudens zegt (zeer) tevreden te zijn over de (aanwezigheid van een) huisarts in zijn of haar woonomgeving. Daarmee verschilt het percentage nauwelijks met dat van drie jaar geleden. Huishoudens uit regionale centra en centrumdorpen zijn vaker (zeer) tevreden dan huishoudens uit woondorpen. Dat is logisch, want de meeste woondorpen zijn aangewezen op een huisarts in een naburige plaats. Daarnaast zijn huishoudens uit gebieden met een gemiddelde bevestigingsintensiteit relatief vaker (zeer) tevreden over hun huisarts dan huishoudens uit gebieden met een hoge of lage bevestigingsintensiteit. Voorbeelden van dorpen waar men bovengemiddeld vaak tevreden is over de huisarts zijn Loppersum, Baflo, Uithuizen, Ten Boer en Bedum.
- Slechts een klein deel (2,4 procent) van de huishoudens is (zeer) ontevreden over de aanwezigheid van een huisarts. Dat is ongeveer evenveel als in 2015. Met name in het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie, Tuikwerd en de kleine dorpen in Bedum is men bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over de huisarts. Bovendien geeft een op de tien huishoudens aan dat er geen huisarts in hun woonplaats aanwezig is.

- Opvallend is dat 65-plussers minder vaak (zeer) ontevreden zijn over de aanwezigheid van een huisarts dan andere leeftijdsgroepen, terwijl zij doorgaans vaker gebruik maken van deze voorziening.

Tabel 138: Tevredenheid over de huisarts, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	70,6%	12,2%
gemiddeld	82,2%	3,7%
hoog	51,9%	30,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	74,6%	2,4%
PLUS	70,8%	2,4%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	75,0%	2,6%
Het Hogeland en Ten Boer	74,4%	2,2%
Midden-Groningen	68,9%	2,5%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	81,6%	2,2%
Centrumdorp	85,4%	1,8%
Woondorp	53,2%	3,1%
totaal	72,5%	2,4%

Tabel 139: Tevredenheid over de huisarts, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	84,1%	1,6%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	71,4%	4,3%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	87,6%	3,8%
<i>44,1%</i>		5,1%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	65,3%	3,2%
<i>83,3%</i>		3,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	49,2%	2,7%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	70,9%	3,4%
<i>70,9%</i>		3,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	82,7%	2,8%
<i>Tuikwerd</i>	50,4%	6,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	69,7%	1,2%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	71,0%	4,4%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	79,4%	1,5%
<i>89,3%</i>		1,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	83,2%	1,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	63,7%	1,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	76,8%	2,0%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	66,0%	2,5%
<i>79,9%</i>		2,6%
<i>Sappemeer</i>	87,0%	1,8%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	37,8%	3,0%

Gemeente Loppersum	74,4%	1,8%
<i>Loppersum</i>	92,4%	2,0%
<i>Middelstum</i>	83,4%	1,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	54,7%	1,8%
Gemeente Menterwolde	75,6%	2,7%
<i>Muntendam</i>	84,5%	0,6%
<i>Zuidbroek</i>	81,4%	1,0%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	62,7%	6,1%
Gemeente Slochteren	70,1%	2,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	82,0%	1,8%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	70,5%	2,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	77,1%	2,8%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	30,7%	1,4%
Gemeente Ten Boer	73,8%	1,2%
<i>Ten Boer</i>	87,9%	0,2%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	57,9%	2,3%
Gemeente Winsum	78,1%	1,1%
<i>Winsum</i>	86,2%	1,3%
<i>Baflo</i>	92,2%	0,7%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	73,8%	0,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	58,8%	1,9%
totaal	72,5%	2,4%

Tevredenheid over de thuiszorg of wijkverpleging

- Ongeveer een kwart van de huishoudens geeft aan (zeer) tevreden te zijn over de thuiszorg of wijkverpleging in zijn of haar woonplaats. Daarmee is de tevredenheid ten opzichte van 2015 gelijk gebleven. Overigens maakt meer dan de helft van de respondenten geen gebruik van deze voorziening. Vooral de grote kernen springen eruit wat betreft de tevredenheid: in Uithuizen, Appingedam, de grootste dorpen in De Marne, Muntendam, Uithuizermeeden en Baflo zijn relatief veel huishoudens (zeer) tevreden over de thuiszorg of wijkverpleging.
- Een ruime minderheid (1,2 procent) is (zeer) ontevreden over de thuiszorg of wijkverpleging. In 2015 lag dit percentage op een vergelijkbare twee procent. Huishoudens uit Tuikwerd in Delfzijl, de dorpen in het oosten van Eemsmond, de kleinste dorpen in Slochteren en Delfzijl-Noord zijn het vaakst ontevreden over de thuiszorg of wijkverpleging in hun buurt. Juist de ontevredenheid in Delfzijl-Noord is opmerkelijk, omdat het aantal (zeer) tevredenen daar ook juist bovengemiddeld is. Over het algemeen geldt dat men in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit vaker (zeer) ontevreden is dan in de andere bevestigingsintensiteitsgebieden. De zorgdichtheid is daar ook vaak lager.

- Huurders, alleenstaanden, laagopgeleiden en mensen met een laag inkomen zijn gemiddeld vaker (zeer) ontevreden. Daartegenover staat dat ouderen het vaakst (zeer) tevreden zijn over de thuiszorg of wijkverpleging bij hen in de buurt.

Tabel 140: Tevredenheid over de thuiszorg of wijkverpleging, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	26,2%	1,3%
gemiddeld	28,6%	0,8%
hoog	16,4%	1,7%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	29,2%	1,3%
PLUS	23,4%	1,1%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	28,5%	1,4%
Het Hogeland en Ten Boer	26,9%	1,0%
Midden-Groningen	23,2%	1,2%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	31,4%	1,3%
Centrumdorp	29,8%	0,7%
Woondorp	17,8%	1,4%
totaal	26,0%	1,2%

Tabel 141: Tevredenheid over de thuiszorg of wijkverpleging, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	36,0%	0,7%
<i>Appingedam</i>	36,0%	0,7%
Gemeente Bedum	23,4%	0,7%
<i>Bedum</i>	30,8%	0,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	10,8%	1,2%
Gemeente De Marne	29,0%	0,8%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	35,0%	0,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	23,6%	0,9%
Gemeente Delfzijl	26,7%	1,7%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	28,9%	1,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	33,9%	2,2%
<i>Tuikwerd</i>	17,3%	2,6%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	20,9%	0,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	25,5%	1,9%
Gemeente Eemsmond	31,4%	1,5%
<i>Uithuizen</i>	37,4%	1,3%
<i>Uithuizermeeden</i>	34,7%	1,5%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	22,9%	2,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	28,2%	1,1%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	21,8%	1,4%
<i>Hoogezand</i>	27,8%	2,0%
<i>Sappemeer</i>	29,5%	0,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	10,7%	1,5%

Gemeente Loppersum	23,5%	1,2%
<i>Loppersum</i>	33,8%	0,3%
<i>Middelstum</i>	25,8%	1,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	14,2%	1,7%
Gemeente Menterwolde	27,6%	0,7%
<i>Muntendam</i>	34,9%	0,0%
<i>Zuidbroek</i>	23,9%	0,9%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	25,3%	1,0%
Gemeente Slochteren	22,9%	1,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	31,0%	0,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	22,5%	1,0%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	21,8%	0,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	9,2%	2,4%
Gemeente Ten Boer	21,7%	1,1%
<i>Ten Boer</i>	24,6%	0,6%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	18,5%	1,6%
Gemeente Winsum	25,1%	0,7%
<i>Winsum</i>	26,8%	1,0%
<i>Baflo</i>	34,6%	1,3%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	23,3%	0,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	16,9%	0,3%
totaal	26,0%	1,2%

Tevredenheid over ontmoetingsplekken

- Bijna een derde van de huishoudens geeft aan (zeer) tevreden te zijn over de kwaliteit van ontmoetingsplekken, zoals een buurthuis of café. Dit percentage ligt lager dan in 2015, toen 40 procent aangaf (zeer) tevreden over deze voorzieningen te zijn. Het aantal personen dat aangeeft geen gebruik te maken van ontmoetingsplekken is echter toegenomen van 25 naar 30 procent. Opvallend is dat huishoudens uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit (veelal woondorpen) vaker tevreden zijn over ontmoetingsplaatsen in hun buurt dan huishoudens uit de andere bevestigingsintensiteitsgebieden. De hoogste tevredenheid is terug te vinden in Baflo en in de kleine dorpen in Bedum, Winsum, Slochteren en Ten Boer.
- Tien procent van de huishoudens is (zeer) ontevreden over de ontmoetingsplekken in zijn of haar woonomgeving. Dit percentage is licht gestegen ten opzichte van drie jaar geleden. Met name in de regionale centra en in Midden-Groningen zijn mensen vaker (zeer) ontevreden over ontmoetingsplekken. Plekken als Sappemeer, Tuikwerd, Zuidbroek en dorpen in het westen van Eemsum vallen op.
- Huishoudens tot 45 jaar maken relatief vaak gebruik van ontmoetingsplekken, maar zijn ook bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over deze voorziening. Dat geldt in iets mindere mate

ook voor gezinnen met kinderen, mensen met hoge inkomens en middelbaar opgeleiden.

Tabel 142: Tevredenheid over ontmoetingsplekken (bijv. buurthuis, café), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	29,0%	9,8%
gemiddeld	31,9%	9,5%
hoog	41,0%	7,8%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	30,6%	8,9%
PLUS	31,8%	9,9%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	30,5%	8,2%
Het Hogeland en Ten Boer	35,9%	8,7%
Midden-Groningen	27,7%	11,2%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	23,6%	11,3%
Centrumdorp	31,4%	9,2%
Woondorp	38,0%	8,2%
totaal	31,3%	9,5%

Tabel 143: Tevredenheid over ontmoetingsplekken (bijv. buurthuis, café), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	33,8%	4,0%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	31,4%	5,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	51,4%	7,4%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	31,8%	8,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	31,7%	8,1%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	26,5%	9,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	18,1%	12,0%
<i>Tuikwerd</i>	11,6%	16,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	38,5%	9,2%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	35,3%	10,1%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	24,6%	13,0%
<i>Uithuizermeeden</i>	33,6%	8,1%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	38,1%	9,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	26,4%	14,6%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	21,7%	10,1%
<i>Sappemeer</i>	20,8%	17,8%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	37,4%	6,2%

Gemeente Loppersum	39,1%	6,1%
<i>Loppersum</i>	40,6%	4,3%
<i>Middelstum</i>	33,8%	5,8%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	41,6%	7,6%
Gemeente Menterwolde	31,3%	11,2%
<i>Muntendam</i>	34,2%	6,2%
<i>Zuidbroek</i>	24,9%	15,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	35,4%	11,1%
Gemeente Slochteren	25,3%	11,5%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	24,0%	10,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	20,2%	13,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	20,3%	12,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	48,8%	6,2%
Gemeente Ten Boer	32,7%	10,0%
<i>Ten Boer</i>	19,9%	12,6%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	47,1%	7,1%
Gemeente Winsum	45,8%	6,4%
<i>Winsum</i>	39,5%	6,1%
<i>Baflo</i>	56,7%	2,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	42,0%	14,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	49,8%	4,8%
totaal	31,3%	9,5%

Tevredenheid over de pinautomaat

- Ongeveer de helft van alle huishoudens is (zeer) tevreden over de aanwezigheid van een pinautomaat in hun woonomgeving. Daarmee ligt dit percentage zes procentpunt lager dan in 2015. Huishoudens uit centrumdorpen en regionale centra zijn veel vaker (zeer) tevreden over de pinautomaat dan bewoners van woondorpen. Vooral in centrumdorpen ervaart men de aanwezigheid van een pinautomaat kennelijk als een onmisbare voorziening. Met name in de grootste kernen in Eemsum, Loppersum, Menterwolde en De Marne is men bovengemiddeld vaak (zeer) tevreden over de pinautomaat.
- Het aantal huishoudens dat aangeeft dat er geen pinautomaat (meer) in hun woonplaats aanwezig is, nam ten opzichte van 2015 licht toe. Dat komt waarschijnlijk mede doordat een aantal pinautomaten noodgedwongen is opgeheven vanwege de dreiging van plofkraken. Dit speelt de laatste tijd niet alleen in Groningen, maar in heel Nederland.
- Gemiddeld is 14 procent van de huishoudens (zeer) ontevreden over de aanwezigheid van een pinautomaat in zijn of haar woonomgeving. Drie jaar terug lag dit percentage op zeven procent. Huishoudens uit delen van Delfzijl en Winsum en uit de gemeente Appingedam zijn relatief het vaakst (zeer) ontevreden over de pinautomaat. Daarnaast zijn huishoudens uit woondorpen op plekken met een hoge

bevingsintensiteit iets vaker ontevreden over de pinautomaat dan huishoudens uit andere gebieden. Daar geeft ruim de helft aan dat er geen pinautomaat aanwezig is. Het uitgestrekte karakter van dit gebied vormt de belangrijkste verklaring voor dit verschil.

Tabel 144: Tevredenheid over de pinautomaat, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	45,3%	14,4%
gemiddeld	56,9%	11,5%
hoog	16,2%	16,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	47,1%	13,4%
PLUS	45,4%	13,8%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	43,2%	16,1%
Het Hogeland en Ten Boer	48,2%	11,6%
Midden-Groningen	46,6%	13,6%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	57,9%	14,1%
Centrumdorp	67,9%	10,7%
Woondorp	16,8%	15,8%
totaal	46,2%	13,6%

Tabel 145: Tevredenheid over de pinautomaat, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	51,4%	23,8%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	69,9%	11,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	9,6%	13,5%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	79,5%	7,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	15,0%	16,3%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	50,8%	10,8%
<i>Delfzijl-Noord</i>	69,5%	4,6%
<i>Tuikwerd</i>	14,7%	22,3%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	4,6%	22,9%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	4,8%	25,0%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	80,5%	4,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	83,2%	2,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	14,9%	11,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	50,5%	8,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	48,5%	17,9%
<i>Sappemeer</i>	68,5%	9,5%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	10,9%	17,5%

Gemeente Loppersum	53,7%	8,5%
<i>Loppersum</i>	81,5%	5,0%
<i>Middelstum</i>	77,0%	4,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	16,8%	13,7%
Gemeente Menterwolde	63,2%	9,6%
<i>Muntendam</i>	79,9%	4,5%
<i>Zuidbroek</i>	76,2%	7,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	37,0%	16,2%
Gemeente Slochteren	47,4%	13,5%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	65,4%	11,8%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	40,1%	13,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	56,1%	16,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	9,3%	10,7%
Gemeente Ten Boer	46,9%	12,7%
<i>Ten Boer</i>	73,0%	11,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	17,6%	13,5%
Gemeente Winsum	37,0%	16,8%
<i>Winsum</i>	69,3%	10,0%
<i>Baflo</i>	39,6%	24,6%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	3,3%	21,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	9,4%	18,1%
totaal	46,2%	13,6%

Tevredenheid over sportvoorzieningen

- Gemiddeld is 45 procent van de huishoudens (zeer) tevreden over het aanbod van sportvoorzieningen in zijn of haar omgeving. Huishoudens uit gebieden met een gemiddelde bevestigingsintensiteit en uit centrumdorpen zijn hier het vaakst (zeer) tevreden over. Dat geldt in iets mindere mate ook voor Het Hogeland en Ten Boer. Binnen gemeenten valt op dat de bewoners van de grootste kernen het vaakst (zeer) tevreden zijn. Dat is logisch, want daar zijn (meestal) de meeste sportvoorzieningen te vinden. Er is op dit vlak nauwelijks verschil met het tevredenheidspercentage uit 2015.
- Vier procent van de huishoudens zegt (zeer) ontevreden te zijn over de sportvoorzieningen in zijn of haar woonplaats. Dat is ongeveer evenveel als in 2015. Vooral huishoudens op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit en in woondorpen zijn relatief vaak (zeer) ontevreden over de sportvoorzieningen in hun omgeving. Dit is het vaakst het geval in Zuidbroek en de kleinste dorpen in Slochteren, en in mindere mate de kleine dorpen in De Marne en het cluster Slochteren, Froombosch en Kolham. Los daarvan maakt ongeveer een kwart van de huishoudens geen gebruik van sportvoorzieningen.
- Jongeren en gezinnen met kinderen zijn iets vaker (zeer) ontevreden over sportvoorzieningen dan andere groepen. Dit zijn juist de

groepen die het meest gebruik maken van deze voorzieningen (zie hiervoor de Excel-bijlage).

Tabel 146: Tevredenheid over sportvoorzieningen, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	42,8%	4,2%
gemiddeld	53,0%	2,8%
hoog	30,9%	6,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	45,4%	3,8%
PLUS	44,7%	4,1%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	44,7%	3,9%
Het Hogeland en Ten Boer	48,1%	3,4%
Midden-Groningen	42,5%	4,5%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	49,4%	2,4%
Centrumdorp	56,4%	3,3%
Woondorp	31,2%	5,9%
totaal	45,0%	4,0%

Tabel 147: Tevredenheid over sportvoorzieningen, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	52,5%	1,9%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	68,0%	0,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	33,5%	4,1%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	61,0%	1,9%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	27,4%	7,5%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	49,3%	4,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	37,7%	3,2%
<i>Tuikwerd</i>	34,8%	5,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	39,9%	6,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	41,9%	5,9%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	58,0%	1,6%
<i>Uithuizermeeden</i>	59,1%	2,7%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	34,0%	3,8%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	41,8%	3,3%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	45,3%	2,6%
<i>Sappemeer</i>	55,1%	1,8%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	29,1%	6,2%

Gemeente Loppersum	43,0%	4,1%
<i>Loppersum</i>	59,4%	1,6%
<i>Middelstum</i>	54,0%	2,4%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	23,2%	7,1%
Gemeente Menterwolde	42,5%	6,6%
<i>Muntendam</i>	48,9%	6,9%
<i>Zuidbroek</i>	39,4%	10,0%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	40,5%	2,8%
Gemeente Slochteren	43,0%	4,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	53,8%	3,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	32,9%	7,2%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	53,1%	2,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	23,1%	8,5%
Gemeente Ten Boer	50,3%	3,2%
<i>Ten Boer</i>	63,6%	2,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	35,4%	4,5%
Gemeente Winsum	44,1%	4,1%
<i>Winsum</i>	59,3%	4,4%
<i>Baflo</i>	45,5%	2,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	34,9%	3,3%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	26,8%	5,6%
totaal	45,0%	4,0%

Tevredenheid over speelvoorzieningen

- Ruim een kwart van de huishoudens zegt (zeer) tevreden te zijn over de speelvoorzieningen in zijn of haar buurt. Drie jaar geleden lag dit percentage op 36 procent. Gemiddeld zijn huishoudens uit centrumdorpen iets vaker (zeer) tevreden dan huishoudens uit regionale centra en woondorpen. Plekken waar bovengemiddeld veel mensen (zeer) tevreden zijn over speelvoorzieningen zijn Adorp en Sauwerd, de dorpen ten noorden van Delfzijl, Winsum en Leens, Eenrum en Zoutkamp.
- Ongeveer tien procent van de huishoudens geeft aan (zeer) ontevreden te zijn over (de beschikbaarheid van) speelvoorzieningen. Daarmee ligt dit percentage even hoog als in 2015. Huishoudens uit regionale centra en uit Midden-Groningen zijn het vaakst (zeer) ontevreden over speelvoorzieningen in hun woonomgeving. Vooral in Hoogezand, het cluster Slochteren, Froombosch en Kolham, Zuidbroek en in delen van Delfzijl ligt het aandeel (zeer) ontevredenen relatief hoog. Circa 40 procent maakt geen gebruik van speelvoorzieningen.
- Logischerwijs maken (jonge) gezinnen met kinderen het vaakst gebruik van speelvoorzieningen in hun woonomgeving. Zij zijn gemiddeld vaker (zeer) ontevreden dan andere groepen. Hetzelfde geldt voor mensen met een concrete verhuishwens.

Tabel 148: Tevredenheid over speelvoorzieningen, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	25,5%	10,8%
gemiddeld	31,2%	7,9%
hoog	27,2%	8,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	29,7%	9,2%
PLUS	25,9%	10,0%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	29,1%	9,5%
Het Hogeland en Ten Boer	31,5%	7,9%
Midden-Groningen	23,0%	11,3%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	26,9%	11,1%
Centrumdorp	32,1%	8,1%
Woondorp	24,4%	9,7%
totaal	27,6%	9,6%

Tabel 149: Tevredenheid over speelvoorzieningen, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	31,8%	7,4%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	30,7%	6,5%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	21,8%	8,1%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	36,4%	6,3%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	38,0%	6,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	34,9%	5,9%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	27,2%	11,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	24,7%	13,6%
<i>Tuikwerd</i>	22,2%	10,8%
<i>Tuikwerd</i>	24,4%	13,9%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	43,5%	5,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	25,0%	13,8%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	27,3%	9,9%
<i>Uithuizen</i>	30,9%	9,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	30,6%	5,6%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	24,7%	12,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	22,6%	12,8%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	23,2%	11,7%
<i>Hoogezand</i>	15,5%	15,7%
<i>Sappemeer</i>	33,9%	10,4%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	19,7%	9,9%

Gemeente Loppersum	30,8%	7,0%
<i>Loppersum</i>	34,3%	7,5%
<i>Middelstum</i>	32,4%	7,1%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	27,1%	6,5%
Gemeente Menterwolde	21,4%	10,9%
<i>Muntendam</i>	26,4%	11,8%
<i>Zuidbroek</i>	17,0%	14,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	21,9%	6,9%
Gemeente Slochteren	23,6%	10,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	28,7%	10,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	17,0%	14,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	30,9%	6,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	12,7%	9,0%
Gemeente Ten Boer	30,4%	9,9%
<i>Ten Boer</i>	32,3%	8,5%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	28,2%	11,5%
Gemeente Winsum	33,7%	6,8%
<i>Winsum</i>	38,5%	5,5%
<i>Baflo</i>	29,9%	8,8%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	45,2%	1,4%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	22,0%	10,7%
totaal	27,6%	9,6%

Tevredenheid over de kinderopvang of peuterspeelzaal

- Een kwart van de huishoudens is (zeer) tevreden over de kinderopvang of peuterspeelzaal in zijn of haar woonplaats. Drie jaar geleden lag dit percentage op ruim 30 procent. Daartegenover staat dat het gebruik van de kinderopvang of peuterspeelzaal licht is gedaald. Huishoudens uit centrumdorpen en gebieden met een gemiddelde bevestigingsintensiteit zijn relatief vaker (zeer) tevreden dan huishoudens uit andere gebieden. Specifieke plekken waar men bovengemiddeld tevreden is, zijn Harkstede en Scharmer, Uithuizermeeden, Uithuizen, het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp en Ten Boer.
- Het aantal huishoudens dat (zeer) ontevreden is over de kinderopvang of peuterspeelzaal is ten opzichte van 2015 niet veranderd: circa één procent geeft dit oordeel. Daarnaast maakt de helft geen gebruik van deze voorziening en geeft vier procent aan dat er geen kinderopvang of peuterspeelzaal in de woonplaats aanwezig is. Met name in woondorpen en op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit is men vaker (zeer) ontevreden. Het gaat dan bijvoorbeeld om de kleine dorpen in Winsum en Bedum, maar ook om een grotere plaats als Hoogezand. In de meeste gevallen zal de grote(re) afstand tot de kinderopvang of peuterspeelzaal leiden tot ontevredenheid over deze voorziening.

Tabel 150: Tevredenheid over de kinderopvang of peuterspeelzaal, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	23,2%	1,6%
gemiddeld	28,4%	0,8%
hoog	16,8%	2,6%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	25,4%	1,1%
PLUS	23,3%	1,7%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	24,4%	1,2%
Het Hogeland en Ten Boer	25,7%	1,3%
Midden-Groningen	22,9%	1,8%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	25,4%	1,3%
Centrumdorp	28,6%	0,6%
Woondorp	19,5%	2,3%
totaal	24,3%	1,4%

Tabel 151: Tevredenheid over de kinderopvang of peuterspeelzaal, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	29,5%	0,2%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	23,4%	1,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	28,1%	0,2%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	15,5%	4,2%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	25,7%	1,1%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	31,0%	0,9%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	21,1%	1,3%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	22,3%	1,5%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	24,7%	1,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	19,0%	0,6%
<i>Tuikwerd</i>	21,6%	0,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	24,7%	1,4%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	21,9%	3,5%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	28,4%	0,9%
<i>Uithuizen</i>	31,7%	0,8%
<i>Uithuizermeeden</i>	32,7%	0,7%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	26,9%	0,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	22,1%	1,1%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	21,7%	2,3%
<i>Hoogezand</i>	18,5%	4,5%
<i>Sappemeer</i>	28,0%	0,6%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	18,7%	2,3%

Gemeente Loppersum	23,2%	1,4%
<i>Loppersum</i>	29,1%	0,0%
<i>Middelstum</i>	27,6%	2,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	15,7%	1,7%
Gemeente Menterwolde	24,5%	0,8%
<i>Muntendam</i>	24,2%	0,0%
<i>Zuidbroek</i>	24,7%	1,0%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	24,5%	1,3%
Gemeente Slochteren	24,4%	1,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	28,3%	1,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	21,1%	1,0%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	33,3%	0,0%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	5,4%	2,3%
Gemeente Ten Boer	24,3%	1,9%
<i>Ten Boer</i>	29,9%	0,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	18,0%	3,3%
Gemeente Winsum	24,9%	1,5%
<i>Winsum</i>	28,0%	0,2%
<i>Baflo</i>	28,3%	1,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	26,4%	0,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	16,9%	4,5%
totaal	24,3%	1,4%

Tevredenheid over de mogelijkheden tot buitenrecreatie

- Bijna 40 procent van de huishoudens is (zeer) tevreden over de mogelijkheden tot buitenrecreatie in zijn of haar woonomgeving. Dit percentage lag in 2015 op 43 procent. Een vergelijking tussen de verschillende woonmilieus laat zien dat huishoudens uit woondorpen vaker (zeer) tevreden zijn over deze voorziening dan huishoudens uit andere woonmilieus. Vermoedelijk speelt de nabijheid van het buitengebied, waar men bijvoorbeeld kan fietsen of wandelen, hierbij een rol.
- Een aantal plekken springt er positief uit als het gaat om mogelijkheden voor buitenrecreatie: de kleinste dorpen in Slochteren en Hoogezand-Sappemeer, het cluster Harkstede en Scharmer en de gemeente De Marne. Opvallend is dat deze gebieden op korte afstand van recreatiegebieden liggen, respectievelijk 't Roegwold, het Zuidlaardermeer en Meerwijck, de Borgmeren en Meerstad, en het Lauwersmeergebied en de Waddenzeekust.
- Ongeveer tien procent van de huishoudens zegt (zeer) ontevreden te zijn over de mogelijkheden tot buitenrecreatie. Dat is evenveel als drie jaar geleden. Huishoudens uit regionale centra in de Eemsdelta zijn gemiddeld iets vaker (zeer) ontevreden dan inwoners van andere gebieden. Met name in delen van Delfzijl, Bedum, Zuidbroek en in

dorpen in het oosten van Eemsmond zijn huishoudens relatief vaak (zeer) ontevreden.

- Een op de zes huishoudens maakt geen gebruik van mogelijkheden voor buitenrecreatie en nog eens vijf procent zegt dat deze in hun woonomgeving niet aanwezig zijn. Dat is vergelijkbaar met drie jaar geleden. Daarnaast valt op dat huishoudens tot 45 jaar, gezinnen met kinderen en huishoudens met een hoog inkomen relatief vaker gebruik maken van mogelijkheden tot buitenrecreatie, maar dat zij ook relatief vaker (zeer) ontevreden hierover zijn.

Tabel 152: Tevredenheid over mogelijkheden tot buitenrecreatie, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	37,3%	11,0%
gemiddeld	38,6%	10,3%
hoog	35,3%	9,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	33,1%	11,4%
PLUS	41,1%	10,0%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	29,8%	12,4%
Het Hogeland en Ten Boer	39,0%	10,1%
Midden-Groningen	42,2%	9,7%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	31,7%	12,3%
Centrumdorp	37,4%	11,2%
Woondorp	42,8%	8,6%
totaal	37,5%	10,6%

Tabel 153: Tevredenheid over mogelijkheden tot buitenrecreatie, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	37,0%	10,5%
<i>Appingedam</i>	37,0%	10,5%
Gemeente Bedum	37,1%	12,4%
<i>Bedum</i>	32,4%	16,9%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	45,0%	4,7%
Gemeente De Marne	48,6%	6,2%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	49,0%	6,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	48,3%	6,4%
Gemeente Delfzijl	25,6%	14,7%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	25,8%	16,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	21,9%	12,8%
<i>Tuikwerd</i>	23,0%	17,9%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	25,4%	15,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	33,6%	12,0%
Gemeente Eemsmond	32,7%	11,7%
<i>Uithuizen</i>	36,9%	10,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	31,5%	11,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	24,6%	15,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	35,1%	10,9%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	42,1%	10,4%
<i>Hoogezand</i>	32,8%	12,0%
<i>Sappemeer</i>	32,3%	11,8%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	57,4%	8,1%

Gemeente Loppersum	31,8%	8,7%
<i>Loppersum</i>	32,4%	10,2%
<i>Middelstum</i>	31,2%	11,1%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	31,8%	5,9%
Gemeente Menterwolde	34,2%	11,2%
<i>Muntendam</i>	43,6%	11,4%
<i>Zuidbroek</i>	25,0%	15,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	35,6%	6,8%
Gemeente Slochteren	49,1%	6,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	45,1%	9,1%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	45,7%	5,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	50,9%	6,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	60,8%	7,1%
Gemeente Ten Boer	34,9%	12,8%
<i>Ten Boer</i>	38,2%	14,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	31,2%	11,4%
Gemeente Winsum	42,3%	8,0%
<i>Winsum</i>	44,5%	6,6%
<i>Baflo</i>	32,3%	8,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	40,5%	7,7%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	47,5%	9,7%
totaal	37,5%	10,6%

10.6. Ontwikkeling van het voorzieningenniveau

Aan huishoudens is gevraagd hoe het voorzieningenniveau in hun woonplaats zich de afgelopen vijf jaar heeft ontwikkeld.

- Ongeveer tien procent van de huishoudens geeft aan dat het voorzieningenniveau in zijn of haar woonplaats de laatste vijf jaar is verbeterd. Dit percentage is licht gedaald ten opzichte van drie jaar geleden. Toen vond gemiddeld twaalf procent dat het voorzieningenniveau erop vooruit was gegaan. Deze daling geldt voor alle bevestigingsintensiteitsgebieden.
- Vooral inwoners van Leens, Eenrum en Zoutkamp, Appingedam, Middelstum en Uithuizen vinden dat het voorzieningenniveau in hun woonomgeving is verbeterd. Juist het positieve oordeel in de grootste kernen van De Marne valt op. Vermoedelijk is dit een resultaat van beleidsmatige keuzes om het voorzieningepakket in de grootste kernen overeind te houden en te investeren in de centra van een dorp als Leens.
- Het merendeel van de huishoudens (39 procent) geeft aan dat het voorzieningenniveau in zijn of haar woonplaats gelijk is gebleven. Drie jaar terug lag dit percentage op 41 procent. Dit oordeel wordt vooral gegeven door inwoners van Midden-Groningen. Specifieke plekken met een stabiel voorzieningenniveau zijn Harkstede en Scharmer, Bedum en het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen.
- Een op de drie huishoudens vindt dat het voorzieningenniveau in zijn of haar woonomgeving erop achteruit is gegaan. Dit geldt specifiek voor huishoudens uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit en uit woondorpen. Dat is te verklaren: als gevolg van de bevolkingskrimp is het draagvlak voor veel voorzieningen verminderd, waardoor sluiting vaak onvermijdelijk was. Met name in de kleinste dorpen in Slochteren, Muntendam, de kleine dorpen in De Marne en in Ten Boer ervaart men een achteruitgang van het voorzieningenniveau.
- Gezinnen met kinderen, hoogopgeleiden en huishoudens met een hoog inkomen vinden bovengemiddeld vaak dat het voorzieningenniveau in hun woonplaats is verslechterd. Dat geldt ook voor huishoudens die al langer dan tien jaar op dezelfde plek wonen. Andersom geldt dat nieuwkomers vaak bewust kiezen voor een omgeving met minder voorzieningen, waardoor zij minder snel een achteruitgang in het voorzieningenniveau ervaren.

Tabel 154: Oordeel over de ontwikkeling van het voorzieningenniveau in de huidige woonplaats in de afgelopen vijf jaar, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	beter geworden	gelijk gebleven	achteruit gegaan
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	11,7%	37,9%	30,1%
gemiddeld	10,1%	42,5%	29,6%
hoog	3,1%	35,4%	45,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	11,4%	35,3%	34,6%
PLUS	9,3%	42,4%	29,1%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	11,0%	36,2%	33,3%
Het Hogeland en Ten Boer	10,1%	39,1%	33,9%
Midden-Groningen	9,9%	41,7%	28,1%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	12,5%	39,1%	26,1%
Centrumdorp	12,6%	40,4%	29,6%
Woondorp	6,2%	38,3%	38,1%
totaal	10,3%	39,2%	31,6%

Tabel 155: Oordeel over de ontwikkeling van het voorzieningenniveau in de huidige woonplaats in de afgelopen vijf jaar, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	beter geworden	gelijk gebleven	achteruit gegaan
Gemeente Appingedam			
<i>Appingedam</i>	22,0%	36,6%	21,8%
Gemeente Bedum			
<i>Bedum</i>	15,2%	54,3%	12,6%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	3,8%	46,5%	32,2%
Gemeente De Marne			
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	36,9%	27,7%	21,3%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	5,1%	31,3%	49,9%
Gemeente Delfzijl			
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	5,8%	39,5%	37,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	10,3%	32,1%	33,8%
<i>Tuikwerd</i>	4,2%	31,4%	39,3%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	1,8%	37,3%	44,5%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	5,5%	30,4%	45,8%
Gemeente Eemmond			
<i>Uithuizen</i>	15,9%	44,9%	16,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	6,8%	29,8%	45,4%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemmond</i>	1,5%	33,9%	45,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemmond</i>	2,2%	35,8%	45,2%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	10,1%	43,9%	24,2%
<i>Hoogezand</i>	9,2%	42,6%	21,5%
<i>Sappemeer</i>	10,4%	42,4%	25,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	10,4%	46,3%	24,8%
Gemeente Loppersum	9,9%	39,7%	32,1%
<i>Loppersum</i>	12,2%	42,4%	27,3%
<i>Middelstum</i>	17,5%	44,1%	16,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	3,1%	34,7%	46,1%
Gemeente Menterwolde	11,1%	32,8%	37,3%
<i>Muntendam</i>	3,3%	25,3%	50,4%
<i>Zuidbroek</i>	15,2%	40,3%	27,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	13,2%	31,3%	36,7%
Gemeente Slochteren	8,6%	43,7%	29,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	10,3%	49,0%	20,1%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	2,8%	33,9%	45,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	13,0%	59,3%	10,8%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	8,7%	22,9%	53,5%
Gemeente Ten Boer	4,1%	35,0%	43,9%
<i>Ten Boer</i>	4,7%	28,4%	47,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	3,5%	42,5%	39,4%
Gemeente Winsum	8,1%	42,9%	33,1%
<i>Winsum</i>	11,0%	43,5%	33,8%
<i>Baflo</i>	4,6%	46,2%	30,1%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	11,9%	34,0%	36,7%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	4,1%	45,3%	31,9%
totaal	10,3%	39,2%	31,6%

10.7. Vervoer en bereikbaarheid

Aan huishoudens is gevraagd hoe tevreden zij zijn over verschillende aspecten van vervoer en bereikbaarheid in hun woonomgeving.

Achtereenvolgens vroegen we naar de toegankelijkheid van het openbaar vervoer, de frequentie van het openbaar vervoer, de veiligheid van voet- en fietspaden en de bereikbaarheid van de woning per auto.

Tevredenheid over de toegankelijkheid van openbaar vervoer

- De meerderheid van de huishoudens (55 procent) is (zeer) tevreden over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer in zijn of haar woonomgeving. Dit is net zo veel als in 2015. Gemiddeld zijn huishoudens uit regionale centra en centrumdorpen hier vaker (zeer) tevreden over dan huishoudens uit woondorpen. Dat is logisch, omdat het openbaarvervoersnetwerk in kleine dorpen vaak minimaal is. Daarnaast zijn huishoudens uit gebieden met een gemiddelde bevingsintensiteit en huishoudens op Het Hogeland en in Ten Boer relatief vaker (zeer) tevreden over de toegankelijkheid van openbaar vervoer. Dorpen waar de tevredenheid extra hoog ligt, zijn alle dorpen langs de spoorlijnen Groningen-Roodeschool en Groningen-Delfzijl, Zuidbroek en Ten Boer. Deze laatste plaats heeft weliswaar geen treinstation, maar wel een snelle Q-link-verbinding met

Groningen en Haren, waardoor inwoners van Ten Boer relatief tevreden zijn over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer.

- Ongeveer een op de acht huishoudens is (zeer) ontevreden over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer in zijn of haar woonplaats. Opnieuw is er weinig verschil met de situatie in 2015. Huishoudens op plekken met een hoge bevingsintensiteit en uit woondorpen geven het vaakst aan (zeer) ontevreden te zijn over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer. Dit geldt in het speciaal voor de kleinste dorpen in Slochteren, het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie en de dorpen ten noorden van Delfzijl (waar overigens in de spits wel lijnbussen rijden).
- Gezinnen met kinderen en huishoudens in de leeftijdscategorie 45 tot 65 jaar zijn vaker (zeer) ontevreden over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer dan andere groepen. Vermoedelijk zullen dit vooral ouders van kinderen op het voortgezet onderwijs zijn, omdat zij doorgaans vaker van het openbaar vervoer gebruik maken. Daarnaast zijn hoogopgeleiden en mensen met een hoog inkomen vaker (zeer) ontevreden over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer.

Tabel 156: Tevredenheid over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	52,4%	14,4%
gemiddeld	64,9%	8,1%
hoog	36,2%	26,3%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	53,8%	11,0%
PLUS	55,8%	15,6%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	50,6%	12,1%
Het Hogeland en Ten Boer	63,6%	9,6%
Midden-Groningen	50,4%	18,2%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	62,4%	7,8%
Centrumdorp	64,8%	8,0%
Woondorp	39,6%	23,5%
totaal	54,9%	13,5%

Tabel 157: Tevredenheid over de toegankelijkheid van het openbaar vervoer, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	64,2%	4,5%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	72,6%	7,9%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	64,4%	7,1%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	56,2%	4,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	39,3%	21,2%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	52,9%	9,7%
<i>Delfzijl-Noord</i>	59,2%	4,3%
<i>Tuikwerd</i>	46,2%	11,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	17,2%	33,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	19,6%	27,9%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	76,4%	1,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	69,4%	3,3%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	41,6%	20,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	75,7%	5,0%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	61,8%	9,5%
<i>Sappemeer</i>	62,7%	13,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	41,8%	26,4%

Gemeente Loppersum	55,5%	12,9%
<i>Loppersum</i>	71,0%	6,7%
<i>Middelstum</i>	57,3%	8,4%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	42,5%	20,6%
Gemeente Menterwolde	43,8%	22,0%
<i>Muntendam</i>	42,3%	15,2%
<i>Zuidbroek</i>	75,9%	7,8%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	13,3%	41,4%
Gemeente Slochteren	46,4%	17,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	49,9%	10,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	53,4%	11,2%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	55,7%	13,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	5,4%	55,8%
Gemeente Ten Boer	55,9%	12,3%
<i>Ten Boer</i>	69,2%	4,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	41,1%	21,3%
Gemeente Winsum	70,9%	10,5%
<i>Winsum</i>	80,3%	3,6%
<i>Baflo</i>	89,0%	0,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	81,2%	6,3%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	37,7%	30,3%
totaal	54,9%	13,5%

Tevredenheid over de frequentie van openbaar vervoer

- Ongeveer 45 procent van de huishoudens zegt (zeer) tevreden te zijn over de frequentie van het openbaar vervoer in zijn of haar woonomgeving. Dit is evenveel als drie jaar geleden. Net als bij de toegankelijkheid van het openbaar vervoer geven huishoudens uit regionale centra en centrumdorpen vaker aan (zeer) tevreden te zijn over de frequentie van het openbaar vervoer dan huishoudens uit woondorpen. Daarbinnen zijn huishoudens op Het Hogeland, in Ten Boer en op plekken met een gemiddelde bevestigingsintensiteit tevredener over dit thema dan huishoudens uit andere gebieden. De hoogste mate van tevredenheid is terug te vinden in de grotere dorpen in de gemeente Winsum, in Zuidbroek en in grote delen van Eemsum. Ook andere plaatsen met een treinstation scoren relatief hoog.
- Zestien procent van de huishoudens is (zeer) ontevreden over de frequentie van het openbaar vervoer in zijn of haar omgeving. Dit percentage gold ook in 2015. Huishoudens uit woondorpen en gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit zijn gemiddeld vaker (zeer) ontevreden dan huishoudens uit andere gebieden. Dat geldt vooral voor de kleinste dorpen van Slochteren, het cluster Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie en de dorpen ten noorden van Delfzijl. Opvallend is dat huishoudens uit Harkstede en Scharmer

relatief vaak (zeer) ontevreden zijn over hun busverbinding, terwijl de toegankelijkheid van het openbaar vervoer wat hen betreft wel goed is.

- Huishoudens tot 65 jaar, gezinnen met kinderen, eigenaar-bewoners en mensen met een concrete verhuishwens zijn bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden over de frequentie van het openbaar vervoer in hun woonomgeving. In iets mindere mate geldt dit voor hoogopgeleiden en huishoudens met een hoog inkomen.

Tabel 158: Tevredenheid over de frequentie van het openbaar vervoer, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	43,3%	15,9%
gemiddeld	53,3%	12,0%
hoog	30,4%	29,3%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	43,9%	14,2%
PLUS	46,6%	17,5%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	40,7%	14,6%
Het Hogeland en Ten Boer	53,7%	12,7%
Midden-Groningen	41,4%	20,1%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	52,3%	9,1%
Centrumdorp	54,3%	12,4%
Woondorp	31,3%	25,3%
totaal	45,3%	16,0%

Tabel 159: Tevredenheid over de frequentie van het openbaar vervoer, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	52,9%	8,1%
<i>Appingedam</i>	52,9%	8,1%
Gemeente Bedum	58,4%	8,9%
<i>Bedum</i>	61,5%	8,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	53,2%	9,0%
Gemeente De Marne	36,9%	19,1%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	46,0%	11,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	28,8%	25,9%
Gemeente Delfzijl	31,6%	18,0%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	39,0%	10,8%
<i>Delfzijl-Noord</i>	48,5%	5,3%
<i>Tuikwerd</i>	31,5%	13,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	11,5%	39,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	13,4%	31,8%
Gemeente Eemsum	58,0%	9,8%
<i>Uithuizen</i>	66,0%	4,6%
<i>Uithuizermeeden</i>	59,1%	6,5%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	32,1%	21,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	66,4%	9,9%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	47,3%	16,4%
<i>Hoogezand</i>	51,7%	6,9%
<i>Sappemeer</i>	58,1%	14,5%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	34,8%	25,2%

Gemeente Loppersum	49,4%	13,9%
<i>Loppersum</i>	63,8%	6,6%
<i>Middelstum</i>	48,3%	11,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	39,1%	20,9%
Gemeente Menterwolde	36,7%	22,2%
<i>Muntendam</i>	31,3%	19,9%
<i>Zuidbroek</i>	69,1%	7,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	9,0%	38,7%
Gemeente Slochteren	31,2%	27,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	36,2%	17,8%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	42,0%	14,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	27,9%	34,8%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	4,3%	57,5%
Gemeente Ten Boer	49,5%	14,5%
<i>Ten Boer</i>	61,2%	6,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	36,3%	24,0%
Gemeente Winsum	60,5%	13,1%
<i>Winsum</i>	69,2%	5,7%
<i>Baflo</i>	84,1%	2,6%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	71,9%	6,7%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	23,5%	35,6%
totaal	45,3%	16,0%

Tevredenheid over de veiligheid van voet- en fietspaden

- Over de veiligheid van voet- en fietspaden is 45 procent van de huishoudens (zeer) tevreden. In 2015 lag dit percentage op 49 procent. Met name huishoudens uit gebieden met een gemiddelde bevestigingsintensiteit en uit regionale centra en centrumdorpen zijn (zeer) tevreden over de veiligheid van voet- en fietspaden. Ten Boer springt er extra uit: ruim 65 procent van de huishoudens uit deze plaats is hier (zeer) tevreden over. Mogelijk weegt de aanleg van een 'Fietsroute Plus' tussen Ten Boer en Groningen in het positieve oordeel van Ten Boersters mee. Andere dorpen waar men bovengemiddeld tevreden is over de veiligheid van voet- en fietspaden zijn Uithuizen, Leens, Eenrum, Zoutkamp en Sappemeer.
- Ruim een kwart van de huishoudens is echter (zeer) ontevreden over de veiligheid van voet- en fietspaden. Dat is vergelijkbaar met drie jaar terug. Huishoudens uit kleine dorpen in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit zijn het vaakst (zeer) ontevreden over de veiligheid van routes voor langzaam verkeer. Dorpen waar dit specifiek voor geldt, zijn de kleine dorpen in Winsum, Eemsmond en Slochteren, dorpen aan de zuidkant van Delfzijl en Zuidbroek. In Menterwolde valt op dat huishoudens uit alle dorpen relatief vaak (zeer) ontevreden zijn over dit onderwerp.
- Tweeoudergezinnen met kinderen, huishoudens met een koopwoning, mensen met een beperkte binding met de regio en mensen met een concrete verhuiscens zijn gemiddeld vaker (zeer) ontevreden over de veiligheid van voet- en fietspaden dan andere groepen. Vermoedelijk komt dit deels doordat het gebruik van deze voorzieningen bij deze groepen hoger ligt.

Tabel 160: Tevredenheid over de veiligheid van voet- en fietspaden, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	43,2%	26,6%
gemiddeld	49,8%	22,5%
hoog	39,6%	30,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	44,9%	25,8%
PLUS	45,2%	25,6%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	44,3%	26,1%
Het Hogeland en Ten Boer	47,0%	24,3%
Midden-Groningen	43,9%	26,6%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	49,3%	21,7%
Centrumdorp	48,0%	22,9%
Woondorp	38,7%	31,6%
totaal	45,1%	25,7%

Tabel 161: Tevredenheid over de veiligheid van voet- en fietspaden, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	50,7%	20,9%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	52,9%	18,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	45,8%	26,2%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	55,6%	17,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	34,2%	35,7%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	43,0%	22,8%
<i>Delfzijl-Noord</i>	42,7%	27,2%
<i>Tuikwerd</i>	44,7%	31,6%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	40,3%	29,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	31,9%	39,0%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	55,8%	16,3%
<i>Uithuizermeeden</i>	47,4%	22,6%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	32,6%	41,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	48,4%	20,1%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	45,2%	19,4%
<i>Sappemeer</i>	54,9%	21,4%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	40,6%	28,5%

Gemeente Loppersum	45,2%	25,1%
<i>Loppersum</i>	50,5%	20,9%
<i>Middelstum</i>	46,7%	23,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	40,1%	29,3%
Gemeente Menterwolde	31,8%	35,6%
<i>Muntendam</i>	31,4%	35,1%
<i>Zuidbroek</i>	29,4%	37,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	34,5%	34,2%
Gemeente Slochteren	47,3%	26,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	50,0%	22,8%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	47,4%	24,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	51,4%	25,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	32,8%	41,0%
Gemeente Ten Boer	55,7%	18,4%
<i>Ten Boer</i>	65,9%	11,0%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	44,3%	26,7%
Gemeente Winsum	42,1%	28,0%
<i>Winsum</i>	43,8%	24,1%
<i>Baflo</i>	50,8%	18,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	50,0%	23,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	28,2%	43,2%
totaal	45,1%	25,7%

Tevredenheid over de bereikbaarheid van de woning per auto

- Veruit de meerderheid van de huishoudens (86 procent) is (zeer) tevreden over de manier waarop de woning met de auto te bereiken is. Dit is evenveel als in 2015. Gemiddeld zijn huishoudens uit Midden-Groningen, uit woondorpen en uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit het vaakst tevreden over de bereikbaarheid van hun woning. Dat is mogelijk te verklaren doordat woondorpen kleinschaliger zijn en woningen dus vaak goed vanaf een hoofdonthutingsweg bereikbaar zijn. Plaatsen waar men bovengemiddeld tevreden is over de bereikbaarheid van de woning zijn de dorpen langs het lint in de gemeente Slochteren (van Kolham tot en met Siddeburen), Baflo, de kleine dorpen van Hoogezand-Sappemeer, Zuidbroek en de kleine dorpen in Ten Boer. De ligging van de A7 is duidelijk in de scores terug te zien.
- Een klein deel van de huishoudens (3,4 procent) geeft aan (zeer) ontevreden over de bereikbaarheid van de woning te zijn. Opnieuw verschilt het percentage nauwelijks met dat uit 2015. Met name huishoudens uit de regionale centra en de Eemsdelta zijn vaker (zeer) ontevreden over de factor bereikbaarheid. Plaatsen waar men bovengemiddeld vaak (zeer) ontevreden is, zijn Hoogezand, Middelstum, Appingedam en de plaats Delfzijl. In de meeste gevallen

gaat het om plaatsen met een hoge bebouwingsdichtheid, waardoor het logisch is dat het aantal ontevreden relatief hoger ligt dan op andere plekken.

- Alleenstaanden en 65-plussers zijn minder vaak ontevreden over de bereikbaarheid van hun woning dan andere leeftijds- en huishoudensgroepen. Waarschijnlijk komt dit doordat zij minder forenzen tussen woonplaats en werk, waardoor men minder negatieve ervaringen met de bereikbaarheid van de woning heeft (zoals files). De groepsgesprekken met bewoners uit Hoogezand lieten bijvoorbeeld zien dat de aanwezigheid van een snelweg geen garantie is voor een goede bereikbaarheid. Juist files op de afritten van de snelweg zorgen ervoor dat men de bereikbaarheid van de eigen woning minder goed beoordeelt.

Tabel 162: Tevredenheid over de bereikbaarheid van de woning per auto, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	84,7%	3,9%
gemiddeld	86,9%	2,9%
hoog	87,7%	2,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	83,2%	3,7%
PLUS	87,9%	3,2%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	81,9%	4,6%
Het Hogeland en Ten Boer	86,2%	2,9%
Midden-Groningen	88,5%	3,0%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	82,9%	5,1%
Centrumdorp	86,6%	3,1%
Woondorp	87,6%	2,2%
totaal	85,8%	3,4%

Tabel 163: Tevredenheid over de bereikbaarheid van de woning per auto, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) tevreden	(zeer) ontevreden
Gemeente Appingedam	79,5%	5,9%
<i>Appingedam</i>	79,5%	5,9%
Gemeente Bedum	88,7%	3,5%
<i>Bedum</i>	88,1%	4,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	89,8%	2,6%
Gemeente De Marne	83,8%	3,2%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	85,3%	2,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	82,5%	3,8%
Gemeente Delfzijl	82,3%	4,3%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	81,2%	5,2%
<i>Delfzijl-Noord</i>	77,5%	5,3%
<i>Tuikwerd</i>	83,4%	5,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	89,1%	1,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	84,0%	2,6%
Gemeente Eemsum	86,8%	1,5%
<i>Uithuizen</i>	87,2%	1,6%
<i>Uithuizermeeden</i>	87,6%	0,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	86,5%	1,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	85,9%	2,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	87,7%	3,4%
<i>Hoogezand</i>	81,8%	6,9%
<i>Sappemeer</i>	89,4%	3,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	90,7%	1,0%

Gemeente Loppersum	83,7%	3,6%
<i>Loppersum</i>	86,4%	1,9%
<i>Middelstum</i>	82,1%	6,0%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	82,7%	3,2%
Gemeente Menterwolde	89,0%	2,5%
<i>Muntendam</i>	87,2%	2,7%
<i>Zuidbroek</i>	90,4%	2,5%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	89,3%	2,5%
Gemeente Slochteren	89,8%	2,3%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	91,5%	2,1%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	91,1%	2,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	87,9%	2,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	87,0%	0,9%
Gemeente Ten Boer	87,4%	3,2%
<i>Ten Boer</i>	85,0%	4,7%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	90,1%	1,5%
Gemeente Winsum	84,9%	3,7%
<i>Winsum</i>	83,3%	3,9%
<i>Baflo</i>	90,9%	2,6%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	85,8%	2,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	82,3%	4,8%
totaal	85,8%	3,4%

10.8. Aanbod van werk en baan zekerheid

Aan huishoudens is gevraagd hoe zij het aanbod van werk in hun woonomgeving beoordelen. We vroegen mensen een oordeel te geven over de totale werkgelegenheid in hun omgeving, de hoeveelheid beschikbaar werk voor henzelf en de baan zekerheid in de regio.

Oordeel over de totale werkgelegenheid

- De minderheid van de huishoudens (14 procent) vindt dat er (absoluut) voldoende werkgelegenheid in zijn of haar woonomgeving is. Drie jaar geleden lag dit percentage nog op acht procent. Deze (lichte) toename is waarschijnlijk het gevolg van de aantrekkelijke economie in Nederland. Vooral huishoudens uit Midden-Groningen zijn vaker van mening dat er (absoluut) voldoende werkgelegenheid in de omgeving is. Sappemeer springt eruit als woonplaats; daar geeft een kwart van de huishoudens dit oordeel. Andere plekken waar men positief oordeelt over de werkgelegenheid in algemene zin zijn de gemeente Bedum, de kleine dorpen in Ten Boer en in mindere mate Harkstede en Scharmer. De nabijheid van de stad Groningen als plaats met veel werkgelegenheid is hierin duidelijk terug te zien.
- De meerderheid van de huishoudens (32 procent) vindt dat er (absoluut) onvoldoende werkgelegenheid in de buurt is. Er is echter

wel een daling zichtbaar ten opzichte van drie jaar geleden. Toen vond 46 procent de werkgelegenheid (absoluut) onvoldoende. Met name in de Eemdelta en in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit ervaart men een tekort aan werkgelegenheid. In de kleinste dorpen in De Marne en Slochteren en in grote delen van Delfzijl zeggen mensen relatief het vaakst dat de werkgelegenheid onder de maat is.

- Het aandeel huishoudens dat geen oordeel heeft over de werkgelegenheid in de regio is ten opzichte van drie jaar geleden licht toegenomen. Dat geldt ook voor de groep die hier neutraal tegenover staat. Men lijkt nu dus iets minder uitgesproken te zijn over het aanbod van werk dan in 2015.
- Het tekort aan werkgelegenheid lijkt voor sommige huishoudens een belangrijk verhuismotief te vormen: onder concreet verhuisgeneigden vindt bijna de helft het aanbod van werk (absoluut) onvoldoende, terwijl dat onder huishoudens zonder verhuismotief ongeveer een kwart is. Verder ervaren hoogopgeleiden en 45- tot 65-jarigen vaker een tekort aan werk in hun omgeving.

Tabel 164: Tevredenheid over de totale werkgelegenheid in de woonomgeving, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(absoluut) voldoende	(absoluut) onvoldoende
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	13,7%	32,7%
gemiddeld	14,9%	29,3%
hoog	13,6%	37,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	11,3%	38,9%
PLUS	16,4%	26,3%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	10,8%	39,1%
Het Hogeland en Ten Boer	14,6%	30,6%
Midden-Groningen	16,1%	27,7%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	14,2%	33,3%
Centrumdorp	13,7%	28,9%
Woondorp	14,2%	33,6%
totaal	14,1%	32,0%

Tabel 165: Tevredenheid over de totale werkgelegenheid in de woonomgeving, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(absoluut) voldoende	(absoluut) onvoldoende
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	10,7%	40,7%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	22,9%	19,1%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	23,2%	21,2%
<i>22,2%</i>		15,4%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	9,5%	41,1%
<i>10,1%</i>		35,3%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	8,9%	46,3%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	10,7%	40,5%
<i>11,3%</i>		40,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	6,5%	39,7%
<i>Tuikwerd</i>	8,5%	44,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	14,6%	41,6%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	13,9%	37,3%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	13,7%	37,1%
<i>14,9%</i>		37,6%
<i>Uithuizemeeden</i>	15,4%	34,3%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	15,2%	35,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	9,9%	40,4%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	18,8%	24,7%
<i>14,8%</i>		21,1%
<i>Sappemeer</i>	24,9%	23,8%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	16,5%	28,1%

Gemeente Loppersum	11,5%	33,3%
<i>Loppersum</i>	11,2%	27,9%
<i>Middelstum</i>	10,2%	31,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	12,5%	38,4%
Gemeente Menterwolde	11,7%	33,4%
<i>Muntendam</i>	7,7%	39,3%
<i>Zuidbroek</i>	13,8%	26,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	12,8%	35,8%
Gemeente Slochteren	13,4%	30,4%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	13,7%	30,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	10,5%	34,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	16,2%	19,8%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	13,3%	42,9%
Gemeente Ten Boer	18,0%	21,9%
<i>Ten Boer</i>	16,3%	20,0%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	19,9%	24,1%
Gemeente Winsum	11,9%	27,1%
<i>Winsum</i>	12,9%	26,0%
<i>Baflo</i>	8,8%	28,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	13,5%	18,7%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	11,5%	32,6%
totaal	14,1%	32,0%

Oordeel over de hoeveelheid beschikbaar werk voor de respondent zelf

- Ongeveer 15 procent van de huishoudens vindt dat er (absoluut) voldoende werk voor hem of haar beschikbaar is. Dat is iets meer dan drie jaar geleden. Vooral in woondorpen en in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit geven mensen aan (absoluut) voldoende werk voor zichzelf te kunnen vinden. Vermoedelijk is dit te verklaren doordat in deze gebieden relatief meer hogere inkomens en middeninkomens wonen, die doorgaans een grotere reikwijdte voor het vinden van werk ervaren en waarvoor de werkgelegenheid in de stad Groningen al gauw binnen bereik komt. Opvallend is dat veel dorpen rondom de stad Groningen liggen hoog scoren. Behalve Sappemeer, Bedum, de kleine dorpen in Ten Boer en Harkstede en Scharmer, waar men ook de algehele werkgelegenheid hoog waardeert, vinden ook huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren, Winsum en Loppersum bovengemiddeld vaak dat er voldoende werk voor zichzelf is.
- Bijna 30 procent van de huishoudens is van mening dat er (absoluut) onvoldoende werk voor hem of haar beschikbaar is. Dat is iets minder dan in 2015. Huishoudens uit de Eemsdelta en uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit geven vaker aan een tekort aan werk voor

henzelf te ervaren. Met name inwoners van de gemeente Delfzijl, Muntendam, de kleine dorpen in De Marne en Uithuizen reageren bovengemiddeld geven dit aan.

- Opvallend is dat huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren (Lageland, Overschild, Steendam en omgeving) extreem uitgesproken zijn in hun oordeel over werk dat voor hen beschikbaar is. Vermoedelijk komt dit door de ruimtelijke spreiding van deze dorpen: een deel van de dorpen ligt dicht bij de stad Groningen (Lageland, Woudbloem), waar genoeg werkgelegenheid wordt ervaren, terwijl andere dorpen oostwaarts liggen (Tjuchem, Steendam), waar de ervaren werkgelegenheid lager ligt (zie hierboven).
- Huurders en huishoudens met een laag inkomen zijn vaker van mening dat er (absoluut) onvoldoende werk beschikbaar is. Dat geldt ook voor mensen met een geringe binding aan de regio en mensen met een concrete verhuiswens.

Tabel 166: Tevredenheid over de hoeveelheid beschikbaar werk voor de respondent, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(absoluut) voldoende	(absoluut) onvoldoende
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	14,3%	28,7%
gemiddeld	15,2%	27,4%
hoog	16,6%	31,2%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	12,7%	33,2%
PLUS	16,7%	24,7%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	12,5%	33,8%
Het Hogeland en Ten Boer	15,7%	27,4%
Midden-Groningen	16,0%	25,4%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	14,0%	29,5%
Centrumdorp	14,4%	27,2%
Woondorp	16,1%	28,7%
totaal	14,9%	28,5%

Tabel 167: Tevredenheid over de hoeveelheid beschikbaar werk voor de respondent, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(absoluut) voldoende	(absoluut) onvoldoende
Gemeente Appingedam	12,8%	33,2%
<i>Appingedam</i>	12,8%	33,2%
Gemeente Bedum	21,4%	21,9%
<i>Bedum</i>	21,3%	24,2%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	21,5%	17,9%
Gemeente De Marne	13,1%	32,7%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	14,2%	29,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	12,1%	35,7%
Gemeente Delfzijl	12,1%	35,1%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	12,4%	36,2%
<i>Delfzijl-Noord</i>	6,7%	37,6%
<i>Tuikwerd</i>	10,2%	36,4%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	17,2%	33,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	16,2%	29,9%
Gemeente Eemsum	12,9%	31,6%
<i>Uithuizen</i>	13,6%	35,5%
<i>Uithuizemeeden</i>	14,0%	29,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	15,3%	27,7%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	9,6%	32,5%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	17,0%	22,6%
<i>Hoogezand</i>	11,8%	22,1%
<i>Sappemeer</i>	22,9%	20,6%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	15,8%	24,8%

Gemeente Loppersum	13,2%	31,1%
<i>Loppersum</i>	10,2%	26,1%
<i>Middelstum</i>	10,7%	33,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	17,2%	33,1%
Gemeente Menterwolde	13,9%	30,7%
<i>Muntendam</i>	9,4%	35,9%
<i>Zuidbroek</i>	14,4%	26,0%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	16,8%	31,2%
Gemeente Slochteren	15,2%	27,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	16,4%	28,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	11,2%	30,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	16,2%	20,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	19,2%	34,6%
Gemeente Ten Boer	19,7%	22,4%
<i>Ten Boer</i>	17,1%	22,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	22,7%	22,4%
Gemeente Winsum	15,0%	24,7%
<i>Winsum</i>	14,6%	26,4%
<i>Baflo</i>	10,8%	25,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	15,4%	17,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	18,2%	26,4%
totaal	14,9%	28,5%

Oordeel over de baan zekerheid

- Bijna 15 procent van de huishoudens vindt dat er (absoluut) voldoende baan zekerheid in de woonomgeving is. Ook daarin is een stijgende lijn te zien: in 2015 lag dit percentage nog op elf procent. Op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit zijn huishoudens vaker positief over de baan zekerheid dan in de andere bevestigingsintensiteitsgebieden. Plaatsen die bovengemiddeld scoren, zijn Sappemeer, de kleine dorpen in Ten Boer en de gemeente Bedum. Wederom speelt de nabijheid van de stad Groningen een belangrijke rol.
- Een kwart van de huishoudens geeft aan (absoluut) onvoldoende baan zekerheid te ervaren in zijn of haar woonomgeving. Dat is minder dan drie jaar geleden. Het aantal huishoudens dat geen oordeel heeft over deze stelling is echter met zeven procentpunt toegenomen tot 43 procent. Met name huishoudens in de Eemsdelta vinden dat er (absoluut) onvoldoende baan zekerheid in hun regio is. Dat geldt in iets mindere mate ook voor de regionale centra. In Muntendam en de gemeente Delfzijl wonen relatief de meeste huishoudens die van mening zijn dat er (absoluut) onvoldoende baan zekerheid is.
- Het aandeel huishoudens dat aangeeft absoluut onvoldoende baan zekerheid te ervaren ligt met name hoog onder de laagste inkomensgroep. Dat geldt ook voor huurders, bewoners van meergezinswoningen, mensen die korter dan vijf jaar op hun huidige woonadres wonen en mensen met een geringe binding met de regio.

Tabel 168: Tevredenheid over de baanzekerheid in de woonomgeving, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(absoluut) voldoende	(absoluut) onvoldoende
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	13,8%	25,3%
gemiddeld	14,6%	22,0%
hoog	17,3%	24,8%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	12,0%	28,5%
PLUS	16,4%	20,5%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	12,3%	29,6%
Het Hogeland en Ten Boer	14,9%	21,7%
Midden-Groningen	15,7%	22,0%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	14,9%	25,9%
Centrumdorp	13,9%	21,8%
Woondorp	14,4%	24,5%
totaal	14,4%	24,1%

Tabel 169: Tevredenheid over de baanzekerheid in de woonomgeving, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(absoluut) voldoende	(absoluut) onvoldoende
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	13,0%	28,0%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	20,2%	14,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	20,0%	15,3%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	20,4%	13,7%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	10,8%	27,1%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	12,8%	25,5%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	9,1%	28,6%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	11,7%	32,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	12,3%	34,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	6,7%	32,7%
<i>Tuikwerd</i>	10,8%	35,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	14,5%	31,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	16,3%	27,3%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	11,9%	26,1%
<i>Uithuizen</i>	14,4%	27,6%
<i>Uithuizermeeden</i>	12,5%	22,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	12,9%	26,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	8,4%	27,3%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	17,2%	20,4%
<i>Hoogezand</i>	11,9%	20,3%
<i>Sappemeer</i>	25,7%	17,5%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	13,7%	23,1%

Gemeente Loppersum	12,9%	24,7%
<i>Loppersum</i>	8,6%	22,8%
<i>Middelstum</i>	10,0%	29,0%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	18,2%	23,2%
Gemeente Menterwolde	11,5%	26,6%
<i>Muntendam</i>	7,6%	35,1%
<i>Zuidbroek</i>	13,1%	19,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	13,1%	27,0%
Gemeente Slochteren	15,6%	21,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	17,2%	23,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	12,9%	23,4%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	18,6%	15,0%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	12,0%	29,0%
Gemeente Ten Boer	19,4%	18,8%
<i>Ten Boer</i>	16,5%	17,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	22,7%	19,7%
Gemeente Winsum	15,4%	18,7%
<i>Winsum</i>	16,0%	19,6%
<i>Baflo</i>	12,7%	17,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	14,5%	13,6%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	17,2%	21,3%
totaal	14,4%	24,1%

10.9. Sociale cohesie

Huishoudens is een aantal stellingen voorgelegd die gaan over de sociale samenhang in een buurt en de manier waarop buurtbewoners met elkaar omgaan. Een aantal van deze stellingen komt ook terug in het landelijke woononderzoek van het CBS (WoON 2015). Daar waar mogelijk trekken we een parallel met de uitkomsten van het WoON 2015.

'Ik heb veel contact met mijn directe bureu'

- Ruim de helft van de huishoudens (53 procent) is het (zeer) eens met de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe bureu'. Daarmee ligt het percentage vier procentpunt lager dan drie jaar geleden. Huishoudens op Het Hogeland en in Ten Boer geven gemiddeld iets vaker aan veel contact met hun bureu te hebben dan huishoudens in andere gebieden. Dat geldt vooral voor de dorpen Adorp, Sauwerd en Baflo, de kleine dorpen in Ten Boer, maar ook voor de Woldstreek. Daarnaast zijn huishoudens in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit het iets vaker (zeer) eens met de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe bureu' dan huishoudens uit de andere bevestigingsintensiteitsgebieden.
- Een op de acht huishoudens is het (zeer) oneens met de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe bureu'. Dat is iets meer dan in

2015, toen dit percentage op tien procent lag. Huishoudens in de regionale centra en in Midden-Groningen hebben relatief het vaakst weinig contact met hun bureu. Dorpen waar dit bovengemiddeld vaak speelt, zijn Hoogezand, Sappemeer, de dorpen in het oosten van Eemsmond, Tuikwerd in Delfzijl en Muntendam. In het algemeen geldt: hoe groter de kern, hoe minder contact men met de directe bureu heeft.

- Eenoudergezinnen, huurders en mensen met een beperkte binding met de streek zijn het bovengemiddeld vaak (zeer) oneens met de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe bureu'. Dat geldt ook voor huishoudens met een concrete verhuisswens. Omgekeerd hebben huishoudens zonder verhuisswens en ouderen vaker veel contact met hun bureu. Woonduur en binding spelen hier een belangrijke rol in.
- Er bestaat een duidelijk verband tussen de tevredenheid met de huidige woonomgeving en de mate waarin men contact heeft met de directe bureu. Ter illustratie: onder huishoudens die zeer ontevreden zijn over hun woonomgeving geeft 37 procent aan weinig contact met de directe bureu te hebben. Onder huishoudens die zeer tevreden zijn over de woonomgeving is dit vijf procent. Sociale contacten dragen dus in belangrijke mate bij aan de tevredenheid over de woonomgeving in het algemeen.

Vergelijking met het WoON 2015

- Het percentage huishoudens dat het (zeer) eens is met de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe bureu' ligt in het aardbevingsgebied hoger dan het landelijk gemiddelde (53,2 versus 50,1 procent). Daaruit blijkt dat het contact met bureu in het bevingsgebied intensiever is dan elders. Dat geldt ook ten opzichte van Oost-Groningen, dat net onder het landelijk gemiddelde scoort (49,3 procent). Vergeleken met het Westerkwartier scoort het bevingsgebied echter laag: daar is 66,0 procent het eens met de genoemde stelling.
- Opvallend is dat het aandeel huishoudens dat het (zeer) oneens is met de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe bureu' zowel in het OTB-CMO STAMM-onderzoek uit 2015 als in dit onderzoek beduidend hoger ligt dan uit het WoON 2015 blijkt. Het is onduidelijk waardoor dit komt.

Gebied	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Elf bevingsgemeenten (KAW 2017)	53,2%	12,4%
Elf bevingsgemeenten (OTB-CMO STAMM 2015)	57,0%	10,0%
Elf bevingsgemeenten (WoON 2015)	53,5%	3,1%
Nederland (WoON 2015)	50,1%	5,7%
Westerkwartier (WoON 2015)	66,0%	3,9%
Oost-Groningen (WoON 2015)	49,3%	5,5%

Tabel 170: Oordeel over de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe burenen', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	51,4%	13,6%
gemiddeld	55,7%	10,8%
hoog	54,4%	11,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	51,9%	12,2%
PLUS	54,2%	12,5%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	50,9%	12,4%
Het Hogeland en Ten Boer	56,2%	10,8%
Midden-Groningen	52,2%	13,8%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	49,7%	15,2%
Centrumdorp	54,7%	11,3%
Woondorp	54,8%	11,0%
totaal	53,2%	12,4%

Tabel 171: Oordeel over de stelling 'ik heb veel contact met mijn directe burenen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	52,2%	12,3%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	54,6%	11,5%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	54,3%	8,6%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	50,7%	14,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	55,3%	9,4%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	50,2%	12,1%
<i>Delfzijl-Noord</i>	46,3%	13,2%
<i>Tuikwerd</i>	43,0%	15,9%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	49,7%	11,2%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	55,6%	10,4%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	56,2%	13,6%
<i>Uithuizermeeden</i>	57,3%	8,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	46,2%	16,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	54,7%	10,1%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	45,8%	18,6%
<i>Sappemeer</i>	51,2%	18,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	50,6%	10,9%

Gemeente Loppersum	54,1%	12,4%
<i>Loppersum</i>	53,1%	13,8%
<i>Middelstum</i>	52,3%	10,8%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	56,0%	12,4%
Gemeente Menterwolde	54,8%	12,4%
<i>Muntendam</i>	53,6%	15,8%
<i>Zuidbroek</i>	52,4%	12,6%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	58,3%	9,3%
Gemeente Slochteren	56,5%	11,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	52,8%	13,1%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	57,0%	9,1%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	58,3%	9,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	59,7%	14,5%
Gemeente Ten Boer	60,2%	8,1%
<i>Ten Boer</i>	56,4%	8,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	64,4%	7,9%
Gemeente Winsum	60,4%	10,3%
<i>Winsum</i>	54,3%	11,9%
<i>Baflo</i>	65,5%	7,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	71,3%	9,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	58,7%	10,8%
totaal	53,2%	12,4%

‘In mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om’

- Twee derde van de huishoudens is het (zeer) eens met de stelling ‘in mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om’. Dit percentage lag in 2015 op ongeveer 70 procent. Huishoudens in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit oordelen relatief vaker positief over de omgang tussen buurtbewoners dan huishoudens in andere gebieden. Hetzelfde geldt voor mensen uit woondorpen. Dat ondersteunt de gedachte dat de omgang tussen buurtbewoners in kleine dorpen als prettiger wordt ervaren dan in grotere plaatsen. Plekken die eruit springen, zijn de kleine dorpen in Ten Boer en Bedum en de gemeenten Winsum en Slochteren in het geheel.
- Ongeveer vijf procent is het juist (zeer) eens met de stelling ‘in mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om’. Dat is evenveel als in 2015. Huishoudens in regionale centra vinden het vaakst dat mensen op een minder prettige manier met elkaar omgaan. Specifieke plekken zijn Delfzijl-Noord en Tuikwerd, Hoogezand, Muntendam en de dorpen in het oosten van Eemsum.
- Eenoudergezinnen, huurders, mensen met een laag inkomen en mensen met een geringe binding met de regio oordelen vaker

negatief over de manier waarop buurtbewoners met elkaar omgaan dan andere groepen. Dat geldt ook voor concreet verhuisgeneigden.

- De *omgang* tussen buurtbewoners lijkt een grotere rol te spelen in het oordeel over de tevredenheid van de woonomgeving dan de hoeveelheid *contact* dat men met elkaar heeft. Als voorbeeld: onder huishoudens die zeer ontevreden zijn over hun woonomgeving geeft 41 procent aan het (zeer) oneens te zijn met de stelling 'in mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om'. Onder huishoudens die zeer tevreden zijn over de woonomgeving is maar één procent het (zeer) oneens over deze stelling.

Vergelijking met het WoON 2015

- Het aandeel huishoudens dat het (zeer) eens is met de stelling 'in mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om' ligt in het bevingsgebied lager dan gemiddeld in Nederland (65,3 versus 79,1 procent). Ook ten opzichte van het Westerkwartier (82,4 procent) en Oost-Groningen (80,5 procent) scoort het bevingsgebied beduidend lager. Het is niet duidelijk waardoor dit verschil ontstaat. Mogelijk spelen de bevingen hierin een rol, waarbij men de problematiek in verband brengt met het 'op een prettige manier met elkaar omgaan' in algemene zin.
- Overigens wijkt het aandeel huishoudens dat het (zeer) oneens is met de stelling 'in mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om' niet veel af van het percentage dat uit het WoON 2015 naar voren komt. Hieruit blijkt dat huishoudens vooral vaker neutraal reageren op deze stelling.

Gebied	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Elf bevingsgemeenten (KAW 2017)	65,3%	5,5%
Elf bevingsgemeenten (OTB-CMO STAMM 2015)	72,0%	5,0%
Elf bevingsgemeenten (WoON 2015)	78,4%	6,0%
Nederland (WoON 2015)	79,1%	4,7%
Westerkwartier (WoON 2015)	82,4%	2,0%
Oost-Groningen (WoON 2015)	80,5%	4,7%

Tabel 172: Oordeel over de stelling 'in mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	61,3%	6,4%
gemiddeld	69,6%	4,1%
hoog	71,8%	5,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	63,3%	5,9%
PLUS	66,8%	5,2%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	61,8%	6,7%
Het Hogeland en Ten Boer	69,6%	4,3%
Midden-Groningen	64,0%	5,7%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	56,9%	7,3%
Centrumdorp	68,2%	4,0%
Woondorp	70,1%	5,2%
totaal	65,3%	5,5%

Tabel 173: Oordeel over de stelling 'in mijn dorp of buurt gaan mensen op een prettige manier met elkaar om', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Gemeente Appingedam	65,1%	6,1%
<i>Appingedam</i>	65,1%	6,1%
Gemeente Bedum	70,6%	4,7%
<i>Bedum</i>	66,2%	6,3%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	77,9%	1,8%
Gemeente De Marne	68,3%	4,7%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	70,7%	1,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	66,2%	7,3%
Gemeente Delfzijl	57,5%	7,3%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	59,6%	4,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	47,8%	10,5%
<i>Tuikwerd</i>	46,3%	10,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	69,6%	6,9%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	66,4%	5,0%
Gemeente Eemsum	64,6%	4,1%
<i>Uithuizen</i>	62,2%	4,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	70,6%	3,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	60,0%	7,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	64,7%	2,7%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	59,9%	6,9%
<i>Hoogezand</i>	51,0%	10,4%
<i>Sappemeer</i>	57,4%	5,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	68,7%	5,4%
Gemeente Loppersum	68,9%	6,0%
<i>Loppersum</i>	67,7%	7,7%
<i>Middelstum</i>	67,0%	4,4%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	71,2%	5,8%
Gemeente Menterwolde	65,0%	5,2%
<i>Muntendam</i>	57,7%	8,2%
<i>Zuidbroek</i>	64,4%	3,2%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	71,5%	4,8%
Gemeente Slochteren	72,9%	2,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	72,4%	3,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	72,0%	3,2%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	73,0%	1,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	75,9%	2,8%
Gemeente Ten Boer	74,0%	3,5%
<i>Ten Boer</i>	69,1%	2,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	79,4%	4,1%
Gemeente Winsum	73,8%	4,3%
<i>Winsum</i>	74,8%	4,0%
<i>Baflo</i>	73,7%	2,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	76,6%	2,6%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	70,6%	6,7%
totaal	65,3%	5,5%

‘Ik woon in een gezellig(e) dorp of buurt met veel saamhorigheid’

- Een kleine helft van de huishoudens (44,4 procent) zegt in een gezellige woonomgeving met veel saamhorigheid te wonen. Daarmee ligt dit percentage iets hoger dan drie jaar geleden. Vooral in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit, in centrum- en woondorpen en op Het Hogeland en in Ten Boer zijn mensen het vaker (zeer) eens met de stelling ‘ik woon in een gezellig(e) dorp of buurt met veel saamhorigheid’. Dat geldt vooral voor Adorp en Sauwerd, de kleine dorpen in Bedum en Winsum, Baflo en het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen.
- Een op de acht huishoudens is het (zeer) oneens met de stelling ‘ik woon in een gezellig(e) dorp of buurt met veel saamhorigheid’. Dat is vergelijkbaar met drie jaar terug. Gemiddeld zijn huishoudens in regionale centra het relatief het vaakst (zeer) oneens over deze stelling. Met name huishoudens uit Tuikwerd in Delfzijl, Hoogezand, Delfzijl-Noord en in iets mindere mate Muntendam geven dit aan. Daarnaast oordeelt ongeveer een derde van de huishoudens neutraal over de saamhorigheid in de woonomgeving.
- Huishoudens tot 65 jaar en mensen met een geringe binding met de regio geven vaker aan het (zeer) oneens te zijn met de stelling ‘ik woon in een gezellig(e) dorp of buurt met veel saamhorigheid’ dan

andere groepen. Een verklaring hiervoor is dat ouderen vaker al langere tijd in dezelfde woonplaats wonen, waardoor zij meer dorpsbewoners kennen en daardoor een grotere saamhorigheid ervaren. Deze groep heeft vaak ook een grotere binding met het gebied. Daarnaast ervaren huishoudens met concrete verhuisplannen vaker weinig saamhorigheid dan huishoudens die geen (concrete) verhuisplannen hebben.

- Het gevoel van gezelligheid en saamhorigheid in de buurt houdt verband met de tevredenheid over de woonomgeving. Van de huishoudens die zeer tevreden zijn over hun dorp of buurt zegt vier procent minder gezelligheid en saamhorigheid te ervaren. Onder huishoudens die zeer ontevreden zijn over de woonomgeving vindt bijna 60 procent dit.

Tabel 174: Oordeel over de stelling 'ik woon in een gezellig(e) dorp of buurt met veel saamhorigheid', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	39,4%	14,7%
gemiddeld	49,4%	9,9%
hoog	54,7%	9,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	43,1%	12,5%
PLUS	45,5%	12,5%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	40,7%	13,2%
Het Hogeland en Ten Boer	51,8%	9,9%
Midden-Groningen	40,6%	14,2%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	32,7%	17,8%
Centrumdorp	50,1%	8,9%
Woondorp	49,9%	10,9%
totaal	44,4%	12,5%

Tabel 175: Oordeel over de stelling 'ik woon in een gezellig(e) dorp of buurt met veel saamhorigheid', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	40,1%	12,1%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	48,6%	10,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	64,0%	7,4%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	51,8%	7,1%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	48,7%	13,1%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	35,4%	12,2%
<i>Delfzijl-Noord</i>	27,9%	21,6%
<i>Tuikwerd</i>	23,5%	26,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	52,0%	10,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	47,2%	9,5%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	39,0%	13,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	56,3%	7,7%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	39,7%	15,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	46,4%	10,7%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	24,0%	26,0%
<i>Sappemeer</i>	34,2%	16,2%

<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	42,2%	12,0%
Gemeente Loppersum	52,7%	7,7%
<i>Loppersum</i>	47,4%	6,9%
<i>Middelstum</i>	53,8%	6,8%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	56,0%	9,0%
Gemeente Menterwolde	47,1%	10,7%
<i>Muntendam</i>	43,0%	16,2%
<i>Zuidbroek</i>	40,8%	10,5%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	56,6%	6,4%
Gemeente Slochteren	50,2%	9,5%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	57,5%	7,1%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	45,6%	12,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	47,4%	8,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	50,8%	9,2%
Gemeente Ten Boer	56,6%	8,4%
<i>Ten Boer</i>	50,3%	9,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	63,6%	7,5%
Gemeente Winsum	56,3%	8,8%
<i>Winsum</i>	49,0%	9,9%
<i>Baflo</i>	62,1%	6,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	67,6%	5,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	55,4%	10,9%
totaal	44,4%	12,5%

‘Ik voel me thuis in dit dorp/deze buurt’

- Ruim 70 procent van de huishoudens is het (zeer) eens met de stelling ‘ik voel me thuis in dit dorp of deze buurt’. Met name op Het Hogeland en in Ten Boer en op plekken met een gemiddelde belevingsintensiteit ervaren mensen dit. Op sommige plekken geeft meer dan 80 procent van de huishoudens aan zich thuis te voelen in de buurt. Voorbeelden daarvan zijn de hele gemeente Winsum, de kleine dorpen in Bedum en het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie.
- Zes procent van de huishoudens zegt het (zeer) oneens te zijn met de stelling ‘ik voel me thuis in dit dorp of deze buurt’. Vooral in de regionale centra, in de Eemsdelta en op plekken met een lage belevingsintensiteit geven menen dit bovengemiddeld vaak aan. Plekken waar relatief veel huishoudens het (zeer) oneens zijn met de stelling ‘ik voel me thuis in dit dorp of deze buurt’, zijn de wijken Tuikwerd en Delfzyl-Noord in Delfzyl, Hoogezand, de dorpen in het oosten van Eemsmond, Muntendam en Sappemeer.
- Jongeren, eenoudergezinnen, huishoudens met een laag inkomen, huurders en personen met een geringe binding met de streek zijn het vaker (zeer) oneens met de stelling ‘ik voel me thuis in dit dorp of deze buurt’ dan andere groepen. Dat geldt ook voor concreet

verhuisgeneigden: bijna een vijfde van de huishoudens met een concrete verhuishwens voelt zich in mindere mate thuis in de woonomgeving.

- Onder huishoudens die zeer tevreden zijn over hun woonomgeving voelt bijna iedereen zich in zekere mate thuis in zijn of haar buurt. Omgekeerd zegt bijna 60 procent van de huishoudens die zeer ontevreden zijn over de woonomgeving zich in mindere mate thuis te voelen in zijn of haar buurt. Dit wijst opnieuw op een duidelijk verband tussen aspecten van sociale cohesie en de tevredenheid over de woonomgeving.

Tabel 176: Oordeel over de stelling 'ik voel me thuis in dit dorp of deze buurt', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	68,9%	7,0%
gemiddeld	75,5%	4,6%
hoog	74,3%	5,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	70,3%	6,7%
PLUS	72,9%	5,5%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	68,8%	7,1%
Het Hogeland en Ten Boer	75,9%	4,7%
Midden-Groningen	70,2%	6,5%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	65,2%	8,2%
Centrumdorp	74,8%	4,3%
Woondorp	74,9%	5,7%
totaal	71,7%	6,1%

Tabel 177: Oordeel over de stelling 'ik voel me thuis in dit dorp of deze buurt', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Gemeente Appingedam	74,2%	5,3%
<i>Appingedam</i>	74,2%	5,3%
Gemeente Bedum	76,4%	4,3%
<i>Bedum</i>	73,0%	5,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	82,1%	3,2%
Gemeente De Marne	72,9%	5,4%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	77,9%	2,9%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	68,5%	7,7%
Gemeente Delfzijl	64,7%	8,7%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	67,3%	5,9%
<i>Delfzijl-Noord</i>	53,4%	11,1%
<i>Tuikwerd</i>	55,5%	14,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	75,1%	6,7%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	75,0%	6,7%
Gemeente Eemsmond	73,0%	6,2%
<i>Uithuizen</i>	74,7%	4,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	75,5%	6,4%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	72,9%	8,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	69,2%	6,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	67,1%	7,8%
<i>Hoogezand</i>	60,7%	11,0%
<i>Sappemeer</i>	64,0%	8,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	74,4%	5,1%

Gemeente Loppersum	73,0%	5,4%
<i>Loppersum</i>	73,6%	5,2%
<i>Middelstum</i>	73,1%	5,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	72,6%	5,3%
Gemeente Menterwolde	73,6%	4,9%
<i>Muntendam</i>	66,9%	8,2%
<i>Zuidbroek</i>	70,6%	3,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	82,0%	4,0%
Gemeente Slochteren	75,0%	4,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	75,9%	4,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	71,1%	6,2%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	77,9%	2,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	75,7%	5,4%
Gemeente Ten Boer	76,8%	4,0%
<i>Ten Boer</i>	74,4%	3,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	79,4%	4,3%
Gemeente Winsum	80,9%	2,8%
<i>Winsum</i>	80,6%	2,6%
<i>Baflo</i>	82,4%	1,1%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	80,9%	2,4%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	80,3%	4,4%
totaal	71,7%	6,1%

‘Het is vervelend om in dit dorp/deze buurt te wonen’

- Ruim 80 procent van de huishoudens vindt het niet vervelend om in zijn of haar buurt te wonen. Drie jaar geleden lag dit percentage op ongeveer 65 procent, wat duidt op een toenemende tevredenheid over de huidige woonomgeving (zie hiervoor ook paragraaf 10.2). Huishoudens in centrum- en woondorpen zijn het gemiddeld vaker (zeer) oneens met de stelling ‘het is vervelend om in dit dorp of deze buurt te wonen’ dan huishoudens uit de regionale centra. Dat geldt ook voor huishoudens op Het Hogeland en in Ten Boer en voor huishoudens uit gebieden met een hogere bevestigingsintensiteit.
- Slechts drie procent van de huishoudens is het (zeer) eens met de stelling ‘het is vervelend om in dit dorp of deze buurt te wonen’. Ook daarin is een daling te zien: in 2015 lag dit percentage nog op acht procent. Huishoudens in regionale centra, in de Eemsdelta en op plekken met een lage bevestigingsintensiteit vinden het bovengemiddeld vaak vervelend om in hun huidige buurt te wonen. Gebieden waar dit specifiek voor geldt, zijn Delfzijl-Noord, Hoogezand, Tuikwerd, Muntendam en de dorpen in het oosten van Eemsmond.
- Opvallend is dat het oordeel over stellingen die verband houden met de manier waarop buurtbewoners met elkaar omgaan ten opzichte van 2015 licht is verslechterd, terwijl het oordeel over de stelling ‘het is vervelend om in dit dorp of deze buurt te wonen’ juist is verbeterd.

Dat duidt erop dat de tevredenheid over het wonen in algemene zin is verbeterd. Mogelijk houdt dit verband met (de lichte afname van) het aantal zwaardere aardbevingen in de afgelopen jaren.

Aardbevingen hebben immers een grotere invloed op het oordeel over wonen in het algemeen dan het oordeel over de sociale omgang in een plaats.

- Vooral jongeren, eenoudergezinnen, huishoudens met lage inkomens, huurders, bewoners van meergezinswoningen, mensen met een geringe binding met de regio en concreet verhuisgeneigden geven bovengemiddeld vaak aan het vervelend te vinden om in hun huidige buurt te wonen. Bij sommigen speelt het oordeel over de woning zelf vermoedelijk ook een rol: bewoners van (huur)appartementen, eenoudergezinnen en mensen met lage inkomens wonen vaak kleiner, waardoor dat vermoedelijk impliciet meeweegt in het oordeel over de buurt als geheel.

Tabel 178: Oordeel over de stelling 'het is vervelend om in dit dorp of deze buurt te wonen', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	3,8%	78,5%
gemiddeld	2,5%	85,5%
hoog	2,9%	84,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	3,7%	78,5%
PLUS	2,9%	84,0%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	4,3%	76,2%
Het Hogeland en Ten Boer	2,6%	85,5%
Midden-Groningen	3,1%	82,1%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	4,4%	74,5%
Centrumdorp	2,5%	84,7%
Woondorp	2,9%	85,0%
totaal	3,3%	81,5%

Tabel 179: Oordeel over de stelling 'het is vervelend om in dit dorp of deze buurt te wonen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	2,7%	79,6%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	3,3%	85,9%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	1,4%	93,5%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	0,6%	85,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	3,4%	81,1%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	4,7%	74,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	8,3%	63,9%
<i>Tuikwerd</i>	6,1%	62,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	2,4%	82,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	3,6%	84,5%
Gemeente Eemsum		
<i>Uithuizen</i>	3,2%	84,5%
<i>Uithuizermeeden</i>	2,4%	84,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	5,7%	76,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	2,2%	82,3%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	6,9%	69,1%
<i>Sappemeer</i>	2,1%	78,7%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	2,4%	88,4%

Gemeente Loppersum	3,6%	80,3%
<i>Loppersum</i>	5,0%	77,8%
<i>Middelstum</i>	3,1%	83,3%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	3,0%	80,3%
Gemeente Menterwolde	3,4%	82,5%
<i>Muntendam</i>	5,7%	76,9%
<i>Zuidbroek</i>	2,5%	82,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	2,3%	87,0%
Gemeente Slochteren	1,8%	87,3%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	1,9%	89,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	2,3%	83,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	1,1%	88,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	1,6%	88,6%
Gemeente Ten Boer	1,8%	86,6%
<i>Ten Boer</i>	1,6%	85,2%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	2,1%	88,2%
Gemeente Winsum	2,7%	88,5%
<i>Winsum</i>	2,0%	90,1%
<i>Baflo</i>	3,2%	87,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	2,4%	88,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	3,6%	86,8%
totaal	3,3%	81,5%

‘Mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp/deze buurt’

- Circa 60 procent van de huishoudens is het (zeer) oneens met de stelling ‘mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp of deze buurt’. Dat is iets hoger dan drie jaar geleden. Vooral huishoudens in gebieden met een hoge beviingsintensiteit en op Het Hogeland en in Ten Boer zeggen relatief vaak dat zij het (zeer) oneens zijn met deze stelling en mensen in hun omgeving dus (redelijk) goed kennen. Dorpen waar bovengemiddeld vaak het geval is, zijn Baflo, het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen, de kleine dorpen in Ten Boer, Adorp, Sauwerd en het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie. Daar is meer dan 75 procent het (zeer) oneens met de genoemde stelling.
- Gemiddeld is tien procent van de huishoudens het (zeer) eens met de stelling ‘mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp of deze buurt’. Drie jaar geleden was dit 15 procent. Huishoudens uit regionale centra geven bovengemiddeld vaak aan dat buurtbewoners elkaar nauwelijks kennen. Dat strookt met het algemene beeld dat bewoners van stedelijke(re) gebieden relatief weinig contact met buurtgenoten hebben en elkaar dus ook minder goed kennen. Plekken waar huishoudens het vaak (zeer) eens zijn met de stelling ‘mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp of deze buurt’ zijn

Hoogezand, Tuikwerd, Delfzyl-Noord, Sappemeer en de overige wijken in Delfzyl, inclusief het dorp Farmsum.

- Het valt op dat ouderen iets vaker van mening zijn dat buurtgenoten elkaar nauwelijks kennen dan jongeren. Mogelijk heeft dit te maken met een mentaliteitsverschil: ouderen vinden het vaker belangrijk om te weten wie er bij hen in de buurt woont, waardoor zij sneller negatief oordelen over situaties waarbij het contact met burens beperkter is. Daarnaast vinden huishoudens met lage inkomens, huurders, bewoners van meergezinswoningen en mensen met een geringe binding met de streek vaker dat buurtbewoners elkaar nauwelijks kennen.

Vergelijking met het WoON 2015

- Het percentage huishoudens dat het (zeer) eens is met de stelling 'mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp of deze buurt' ligt in het aardbevingsgebied onder het landelijk gemiddelde (10,3 versus 20,2 procent). Daarmee is het percentage vergelijkbaar met dat van het Westerkwartier (10,5 procent). In Oost-Groningen is 19,5 procent het (zeer) eens met de genoemde stelling. Daar zeggen dus relatief veel huishoudens hun buurtgenoten (niet of) nauwelijks te kennen.
- Het aandeel huishoudens dat het (zeer) oneens is met de stelling 'mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp of deze buurt' ligt op

een vergelijkbaar niveau als het landelijk gemiddelde. Alleen in het Westerkwartier ligt dit percentage beduidend hoger, op 75,8 procent.

Gebied	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Elf bevingsgemeenten (KAW 2017)	10,3%	59,9%
Elf bevingsgemeenten (OTB-CMO STAMM 2015)	15,0%	51,0%
Elf bevingsgemeenten (WoON 2015)	18,4%	66,8%
Nederland (WoON 2015)	20,2%	59,8%
Westerkwartier (WoON 2015)	10,5%	75,8%
Oost-Groningen (WoON 2015)	19,5%	64,4%

Tabel 180: Oordeel over de stelling 'mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp of deze buurt', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	13,5%	54,4%
gemiddeld	6,6%	65,8%
hoog	5,4%	70,3%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	10,0%	58,7%
PLUS	10,6%	61,0%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	12,3%	54,7%
Het Hogeland en Ten Boer	6,1%	67,9%
Midden-Groningen	12,6%	56,9%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	17,5%	46,8%
Centrumdorp	6,5%	67,1%
Woondorp	7,2%	65,3%
totaal	10,3%	59,9%

Tabel 181: Oordeel over de stelling 'mensen kennen elkaar nauwelijks in dit dorp of deze buurt', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(zeer) mee eens	(zeer) mee oneens
Gemeente Appingedam	15,6%	50,6%
<i>Appingedam</i>	15,6%	50,6%
Gemeente Bedum	6,1%	68,7%
<i>Bedum</i>	7,9%	66,9%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	3,1%	71,8%
Gemeente De Marne	5,2%	68,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	4,8%	72,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	5,6%	66,2%
Gemeente Delfzijl	13,3%	51,8%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	13,3%	50,9%
<i>Delfzijl-Noord</i>	18,2%	38,2%
<i>Tuikwerd</i>	22,8%	40,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	4,1%	70,9%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	6,8%	64,9%
Gemeente Eemsum	6,1%	64,2%
<i>Uithuizen</i>	6,7%	63,2%
<i>Uithuizemeeden</i>	5,9%	69,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	7,8%	59,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	4,7%	63,9%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	17,0%	49,2%
<i>Hoogezand</i>	26,1%	37,4%
<i>Sappemeer</i>	16,4%	50,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	10,8%	57,0%

Gemeente Loppersum	5,7%	67,4%
<i>Loppersum</i>	4,7%	64,5%
<i>Middelstum</i>	5,8%	69,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	6,3%	68,3%
Gemeente Menterwolde	7,7%	67,6%
<i>Muntendam</i>	12,7%	64,6%
<i>Zuidbroek</i>	5,9%	62,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	5,5%	75,1%
Gemeente Slochteren	6,1%	66,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	3,9%	78,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	7,6%	59,4%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	6,7%	61,2%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	6,4%	70,7%
Gemeente Ten Boer	5,6%	69,5%
<i>Ten Boer</i>	7,7%	64,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	3,2%	75,6%
Gemeente Winsum	6,8%	70,0%
<i>Winsum</i>	9,7%	63,2%
<i>Baflo</i>	3,5%	79,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	3,9%	75,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	7,0%	69,7%
totaal	10,3%	59,9%

11. Woonwensen, aanpassen en verhuizen

11.1. Introductie en samenvatting

In het bewonersonderzoek vroegen we huishoudens of zij verhuisplannen hebben, en zo ja, waarom zij willen verhuizen, wat hun wensen zijn en wat hun verhuisoriëntatie is. Dit hoofdstuk laat de belangrijkste resultaten op dit thema zien. We besteden achtereenvolgens aandacht aan:

- Verhuishwensen en -redenen (paragraaf 11.2);
- Verhuisoriëntatie (paragraaf 11.3);
- Huidige en gewenste woning (paragraaf 11.4).

Hieronder geven we allereerst de belangrijkste conclusies in het kort weer.

Trek naar bereikbare, voorzieningenrijke kernen, per saldo krimp in woondorpen

De combinatie van een compleet voorzieningenpakket, een goede bereikbaarheid en een kwalitatief goede woningvoorraad lijkt ervoor te zorgen dat er per saldo een trek ontstaat van de woondorpen naar de grotere kernen in het gebied. De redenen voor deze oriëntatie verschillen per doelgroep. Bij seniorenhuishoudens geeft de aanwezigheid van

kleinere, geschikte woningen nabij dagelijkse voorzieningen zoals een supermarkt vaak de doorslag om de stap richting een centrumdorp of regionaal centrum te maken. Bij jongere huishoudens speelt juist de bereikbaarheid van werk een grote rol. De nabijheid van voorzieningen is voor hen ook belangrijk, maar weegt minder zwaar dan bij senioren. Omgekeerd zijn er ook huishoudens die hun woning in een regionaal centrum of centrumdorp verruilen voor een woning in een woondorp. Zij kiezen vaak bewust voor ruimte en houden hierbij rekening met het beperkte voorzieningenpakket in woondorpen. Deze groep is in aantallen kleiner dan de groep die uit de woondorpen vertrekt, waardoor het aantal huishoudens in de woondorpen gestaag afneemt.

Toenemende behoefte aan gelijkvloers wonen nabij voorzieningen

Veel seniorenhuishoudens zijn van plan om hun ruime eengezinswoning te verruilen voor een gelijkvloerse (huur)woning dicht bij voorzieningen. Binnen deze groep ontstaat een groeiende variatie aan wensen. Waar ouderen vroeger vaak kozen voor gestapeld wonen, lijken 'nieuwe ouderen' steeds vaker te kiezen voor een grondgebonden, gelijkvloerse woning met een kleine tuin, zowel in de huur als in de koop. De groep die per se wil huren lijkt steeds uitgesprokener te zijn over de gewenste huurprijs: zowel de groep die goedkoop wil huren als de groep die duurder wil huren groeit. Het aanbod is echter veel homogener van

samenstelling en bestaat hoofdzakelijk uit huurappartementen met een middeldure huurprijs.

Toch blijkt dat de behoefte aan gelijkvloers wonen voor senioren in de praktijk vaak lager uitvalt dan uit metingen blijkt. Daarvoor zijn meerdere redenen denkbaar:

- Een deel van de huishoudens zegt binnenkort te willen verhuizen, maar doet dat vervolgens (nog) niet. We corrigeerden hiervoor door twee controlevragen te stellen, waarmee we de concreetheid van verhuiscriteria achterhaalden.
- Een deel van de huishoudens wil wel verhuizen, maar kan dat niet, omdat zij 'vast zitten' in hun huidige woning. Doordat de vraag naar normale eengezinswoningen daalt, vooral in de woondorpen, maar ook in uitbreidingswijken in regionale centra, wordt de kans dat men op korte termijn een koper voor de woning vindt ook kleiner. Dat leidt tot uitstel of afstel van de stap naar een andere woning.
- Een deel van de huishoudens die specifiek willen huren, zal dat uiteindelijk niet doen, doordat het inkomen voor een sociale huurwoning te hoog ligt. Daarnaast zorgt de stap naar een geschikte, comfortabele huurwoning doorgaans voor hogere woonlasten, waardoor men soms alsnog de beslissing neemt om niet te verhuizen.

Per saldo betekent dit dat de behoefte *in aantallen* lager zal uitvallen dan uit het bewonersonderzoek blijkt. Dit neemt niet weg dat er een toenemende behoefte is aan gelijkvloers wonen nabij voorzieningen en op plekken die goed per auto of openbaar vervoer te bereiken zijn.

Lage binding binnen gemeenten en regio

Op regioniveau wil zo'n 45 procent van de huishoudens beslist niet verhuizen. Bij de groep die wél wil verhuizen, is de binding met de elf aardbevingsgemeenten relatief laag: slechts de helft van hen wil binnen het bevingingsgebied verhuizen. Ook de binding met de huidige gemeente is met zo'n 25 procent vrij laag. Ter vergelijking: in Oost-Groningen en het Westerkwartier, twee vergelijkbare gebieden maar zonder aardbevingen, ligt de binding met de huidige gemeente op respectievelijk 39 en 50 procent. Toch bestaan er binnen het bevingingsgebied grote verschillen, vooral wat betreft de oriëntatie van verhuiscriteria.

Appingedam is veruit de gewildste woonplek met een ruim positief verhuissaldo¹², gevolgd door de kernen Bedum, Winsum en Hoogezand-Sappemeer. Opvallend is dat ook De Marne een licht positief verhuissaldo heeft, terwijl deze gemeente al langere tijd te maken heeft met bevolkings- en huishoudenskrimp. Uit gesprekken met bewoners blijkt dat juist de landschappelijke kwaliteiten van De Marne (nabijheid van het Lauwersmeergebied en de Waddenkust) ervoor zorgen dat Randstedelingen de gemeente een aantrekkelijke woonplek vinden.

Andere landelijke gemeenten kennen een licht negatief verhuissaldo, net als Delfzijl, dat veel voorzieningen heeft, maar toch te maken heeft met een netto uitstroom van bewoners, vooral richting Appingedam. Juist in woondorpen op plekken met veel aardbevingen is het aantal huishoudens met een potentiële verhuisswens groot. Doordat de woning van veel huiseigenaren onverkoopbaar is, blijft de uitstroom nog relatief beperkt. Zou men wél de vrijheid hebben om te verhuizen, dan zal de trek naar voorzieningenkernen binnen en buiten de regio versneld optreden en de krimp in kleine dorpen versnellen.

¹² Het gaat hier om het verhuissaldo op basis van wensen uit het bewonersonderzoek. Deze situatie ontstaat dus als iedereen doet wat hij of zij zegt en laat dus de gesaldeerde verhuisoriëntatie van huishoudens zien, geen feitelijke verhuissaldi.

Potentieel overschot aan rijwoningen, vooral in grotere plaatsen

De grote vraag naar gelijkvloerse woningen nabij voorzieningen zorgt ervoor dat de vraag naar rijwoningen daalt. Juist op plekken waar veel rijwoningen staan, zoals in de regionale centra, zullen op termijn overschotten van dit type woning ontstaan. Verspreid over het bevingengebied is nog beperkt vraag naar vrijstaand wonen, zoals in Appingedam, terwijl de behoefte aan vrijstaande woningen terugloopt op plekken waar nu al veel vrijstaande woningen staan én waar de instroom van jongere huishoudens opdroogt.

Binnen de huursector lijkt een kleine behoefte aan wat duurdere huurwoningen te ontstaan. Op slechts een aantal plekken is beperkte markt voor vrijesectorhuur, zoals in Winsum, Bedum en Appingedam. Op de andere plekken geldt dat de vraag zich vooral richt op huurprijzen net onder de € 711, zodat men het recht op huursubsidie behoudt. Binnen de koopsector bestaat geen uniform beeld wat betreft vraagprijzen.

Versterkingsgebieden: extra hoge verhuisgeneigdheid

Huishoudens uit gebieden waar de versterkingsoperatie hoog op de agenda staat, hebben bovengemiddeld vaak concrete verhuisplannen. Ruim 15 procent van de huishoudens in deze gebieden wil binnen drie jaar verhuizen én is al op zoek naar een andere woning. Gemiddeld over het hele aardbevingsgebied is dit 12,4 procent. Vooral Opwierde-Zuid in Appingedam, waar de versterkingsoperatie al volop gaande is, ligt de concrete verhuisgeneigdheid erg hoog: 21,3 procent. Hieruit blijkt dat de problemen die de versterkingsopgave in Opwierde-Zuid met zich meebrengt van grote invloed zijn op het wonen en leven in de wijk.

Daarnaast heeft ook een groot deel van de huishoudens een potentiële verhuishwens. Nemen we de concrete verhuisplannen hierin mee, dan komt de verhuisgeneigdheid in sommige dorpen, zoals Overschild en 't Zandt, uit op 65 procent. Het mag duidelijk zijn dat dergelijke (hoge) percentages vragen om extra aandacht voor behoud van de leefbaarheid in deze dorpen, te meer omdat de tevredenheid over de woonomgeving op deze plekken vaak ook beduidend lager ligt (zie paragraaf 10.2).

11.2. Verhuishwensen

Aan huishoudens in het aardbevingsgebied is een aantal vragen gesteld over eventuele verhuisplannen. We vroegen huishoudens of zij erover nadenken om te gaan verhuizen, en zo ja, op welke termijn zij dat van plan zijn en wat hun belangrijkste verhuisredenen zijn. Aanvullend stelden we een tweetal extra vragen, waarmee we de concreetheid van de verhuishwensen achterhaalden. Aan huishoudens die nog twijfelen over een eventuele verhuizing is gevraagd wat de redenen zijn dat zij het nog niet zeker weten. Daarnaast is aan huishoudens zonder verhuisplannen gevraagd waarom zij op hun huidige woonplek willen blijven wonen.

We vroegen mensen ook naar hun woonvoorkeuren en verhuisoriëntatie. Daar gaan we in de paragrafen 11.3 en 11.4 dieper op in.

Verhuisgeneigdheid

De ervaring met eerdere onderzoeken naar verhuishwensen van huishoudens leert dat er vaak een groot verschil bestaat tussen datgene wat men *zegt* te gaan doen en datgene wat men *daadwerkelijk doet*. Daarom stelden we alle huishoudens in het bevingsgebied allereerst de vraag of, en zo ja, op welke termijn men wil verhuizen. Daarbij kon men kiezen uit de termijnen 'binnen nu en één jaar', 'tussen één en drie jaar',

'pas over drie jaar of later' en 'weet ik (nog) niet / misschien'. Daarnaast stelden we twee 'controlevragen' waarmee we de concreetheid van hun verhuishwensen probeerden te achterhalen. Zo vroegen we of huishoudens al actie hebben ondernomen in de zoektocht naar een andere woning (bijvoorbeeld: ingeschreven staan bij een corporatie, onlangs contact gezocht met een makelaar) en of zij direct zouden verhuizen wanneer zij morgen een woning aangeboden krijgen en het opzeggen of verkopen van hun huidige woning geen belemmering vormt.

We onderscheidden uiteindelijk drie vormen van verhuisgeneigdheid:

1. Concreet verhuisgeneigd

- gewenste verhuistermijn: 'binnen nu en één jaar' of 'tussen één en drie jaar'
- én: direct verhuizen bij geschikt aanbod
- én: actie ondernomen om nieuwe woning te vinden

2. Potentieel verhuisgeneigd

- gewenste verhuistermijn: 'pas over drie jaar of later' of 'weet ik (nog) niet / misschien'
- of: niet direct verhuizen bij geschikt aanbod
- of: geen actie ondernomen om nieuwe woning te vinden

3. Niet verhuiscapabel

- bij 'beslist niet' verhuizen

Tabel 182 en Tabel 183 laten per geografisch gebied de concreetheid van de verhuisplannen van huishoudens zien (zie de Excel-bijlage voor een uitsplitsing naar verhuistertijd conform de vraag uit de bewonersenquête 'denkt u erover om te gaan verhuizen?').

- Ongeveer 45 procent van de huishoudens in het aardbevingsgebied is niet verhuiscapabel. Zij geven aan 'beslist niet' te willen verhuizen. Het aandeel niet-verhuiscapabelen is in alle gebieden ongeveer even groot. Op een lager schaalniveau zijn er wel verschillen aan te wijzen: huishoudens in de gemeente Winsum (met uitzondering van de plaats Winsum zelf) geven bovengemiddeld vaak aan 'beslist niet' te willen verhuizen. Dat geldt ook voor het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie, Hoogezand, Harkstede en Scharmer, de dorpen ten zuiden van Delfzijl en delen van de gemeenten Slochteren en Eemsum.
- Zo'n 40 procent van de huishoudens is potentieel verhuiscapabel. Zij geven aan wel over verhuizen na te denken, maar hun wens is niet dusdanig concreet dat zij die op korte termijn tot uitvoer zullen brengen. Het valt op dat het aandeel potentieel verhuiscapabelen in

gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit het hoogst ligt (46 procent). Een derde hiervan geeft aan te willen verhuizen vanwege de aardbevingen. De reden dat het aandeel potentieel verhuiscapabelen op deze plekken hoog is, heeft vermoedelijk te maken met de onzekerheid die (beleid rondom) de bevingen met zich meebrengt. De rest van de potentieel verhuiscapabelen verhuist om andere redenen, zoals de nabijheid van voorzieningen (zie hiervoor ook verderop in deze paragraaf). Specifieke plekken met relatief veel potentieel verhuiscapabele huishoudens zijn Tuikwerd in Delfzijl, de kleinste dorpen in Slochteren en de dorpen ten noorden van Delfzijl.

- Een op de acht huishoudens in het bevestigingsgebied is concreet verhuiscapabel. Zij willen binnen drie jaar verhuizen, hebben al acties ondernomen in hun zoektocht naar een andere woning en geven aan direct te verhuizen als zij een geschikte woning vinden. Met name in de Eemsum en in regionale centra hebben huishoudens bovengemiddeld vaak concrete verhuisplannen. Dat geldt in mindere mate ook voor gebieden met een gemiddelde of lage bevestigingsintensiteit. Het aandeel concreet verhuiscapabelen ligt relatief het hoogst in Tuikwerd, het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen, Bedum, Winsum, Sappemeer en het cluster Delfzijl-Centrum, Delfzijl-West, Fivelzigt en Farmsum.

- Jongeren, eenoudergezinnen, huurders en mensen met een geringe binding met de streek hebben het vaakst concrete verhuisplannen. Omgekeerd geldt dat mensen met een laag inkomen en vooral laagopgeleiden bovengemiddeld vaak ‘beslist niet’ willen verhuizen.

Verhuisgeneigdheid in versterkingsgebieden

Een aanvullende analyse laat zien dat het aandeel concreet verhuisgeneigden relatief hoog ligt op plekken waar de versterkingsopgave hoog op de agenda staat. Ruim 15 procent van de huishoudens uit versterkingsgebieden geeft aan concreet verhuisgeneigd te zijn (zie het onderste gedeelte van Tabel 182). In Opwierde-Zuid in Appingedam ligt de concrete verhuisgeneigdheid met 21,3 procent het hoogst. Ter vergelijking: het gemiddelde in het aardbevingsgebied ligt op 12,4 procent. Vermoedelijk ligt de concrete verhuisgeneigdheid in Opwierde-Zuid zo hoog doordat de versterkingsopgave daar al van start is gegaan én de operatie niet soepel verloopt, waardoor mensen sneller aangeven weg te willen uit deze wijk. Daar komt bij dat de versterkingsoperatie hier erg omvangrijk is en dus het merkbare effect op het wonen en leven in Opwierde-Zuid groot zal zijn. Dit is terug te zien in de verhuisredenen die huishoudens uit Opwierde-Zuid geven: ontevredenheid over de woonomgeving en de aanwezigheid van aardbevingen worden het vaakst genoemd.

Huishoudens uit 't Zandt en Overschild geven juist bovengemiddeld vaak aan potentieel verhuisgeneigd te zijn. In beide dorpen ligt het percentage op ongeveer 50 procent, tegenover 38,4 procent gemiddeld in alle versterkingsgebieden. Wanneer we kijken naar het aandeel huishoudens dat potentieel óf concreet verhuisgeneigd is, dan ligt het percentage op ongeveer 65 procent. Ten Post volgt daarna met 56 procent. Het moge duidelijk zijn dat dergelijke (hoge) percentages vragen om extra aandacht voor het behouden van de leefbaarheid in deze dorpen. In Lellens hebben overigens relatief weinig huishoudens een potentiële of concrete verhuiscens (28 procent).

Kader: Verhuiscapaciteit buiten het aardbevingsgebied

Het onderzoek van OTB en CMO STAMM uit 2015 concludeerde dat de verhuiscapaciteit in het aardbevingsgebied tussen 2012 en 2015 is toegenomen. Om te achterhalen hoe de verhuiscapaciteit zich de afgelopen drie jaar ontwikkelde, vergelijken we de uitkomsten van het bewonersonderzoek met de resultaten van het OTB-CMO STAMM-onderzoek uit 2015, het WoON 2015 en het WoON 2012.

Doordat de verhuiscapaciteit in het bewonersonderzoek op een andere manier is uitgevraagd als in de onderzoeken uit 2015, is een een-op-een-vergelijking lastig te maken:

- Het OTB-CMO STAMM-onderzoek en het WoON meten de verhuiscapaciteit over een periode van twee jaar. Huishoudens die aangeven 'beslist wel' binnen twee jaar te willen verhuizen zijn volgens hun definitie verhuiscapacitair.
- Het huidige bewonersonderzoek meet de verhuiscapaciteit over een periode van drie jaar. Alleen huishoudens die al actief zoeken naar een andere woning én huishoudens die bij een geschikt aanbod direct willen verhuizen worden in de definitie van KAW als 'concreet verhuiscapacitair' beschouwd (zie hiervoor de uitleg eerder in deze paragraaf). Deze meting is strenger en reëler, omdat er wordt

gecorrigeerd voor het wensdenken van huishoudens (wel willen verhuizen, maar het vervolgens toch niet doen).

In het overzicht op de volgende pagina geven we weer hoe de verhuiscapaciteit in de verschillende onderzoeken is gemeten, inclusief de bijbehorende percentages.

Het valt op dat het aandeel huishoudens dat 'beslist wel' wil verhuizen volgens de onderzoeken van OTB-CMO STAMM en het WoON 2015 nagenoeg even hoog is: circa tien procent in twee jaar, gemiddeld dus ongeveer vijf procent per jaar. De meting van KAW komt uit op ruim vier procent per jaar. Daartegenover staat KAW de concreetheid van verhuiscapaciteit strenger heeft gemeten, waardoor het verklaarbaar is dat het aantal huishoudens dat 'beslist wel' wil verhuizen lager uitkomt. Door het verschil in meten kunnen we echter **niet met zekerheid** stellen dat de verhuiscapaciteit is veranderd ten opzichte van drie jaar geleden.

Daarnaast is het denkbaar dat autonome ontwikkelingen buiten de aardbevingsproblematiek een toe- of afname van de verhuiscapaciteit beïnvloeden, zoals een opleving op de koopmarkt. Ter illustratie: over de periode 2012-2015 nam de verhuiscapaciteit niet alleen in de bevinggemeenten toe, maar ook landelijk.

Antwoord	Elf bevinggemeenten (KAW 2017)	Elf bevinggemeenten (OTB-CMO STAMM 2015)	Elf bevinggemeenten (WoON 2015)	Elf bevinggemeenten (WoON 2012)	Provincie Groningen (excl. bevinggemeenten en stad Groningen, WoON 2015)	Nederland (WoON 2015)
beslist niet	43,8%	62,0%	58,4%	76,6%*	63,6%	61,2%
potentieel verhuisgeneigd	40,4%					
eventueel, misschien		28,0%	23,6%	16,0%	22,8%	28,0%
beslist wel		10,0%	13,2%	7,0%	9,1%	10,1%
concreet verhuisgeneigd	12,4%					
weet ik niet	3,4%		0,5%	0,4%	0,4%	0,4%
meetperiode 'beslist wel' / 'concreet'	3 jaar	2 jaar	2 jaar	2 jaar	2 jaar	2 jaar

* Als resultante van de overige drie categorieën

Tabel 182: Concreetheid van de verhuisplannen, op vier geografische schaalniveaus, aangevuld met uitsplitsing naar versterkingsgebieden. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	niet verhuisgeneigd	potentieel verhuisgeneigd	concreet verhuisgeneigd
Aardbevingsintensiteit			
laag	43,9%	40,0%	12,5%
gemiddeld	44,7%	39,2%	12,8%
hoog	40,3%	46,3%	10,5%
MEDAL of PLUS			
MEDAL	42,7%	39,9%	12,9%
PLUS	44,7%	40,7%	12,0%
Clustergemeente			
Eemsdelta	41,4%	40,6%	13,9%
Het Hogeland en Ten Boer	44,8%	39,7%	11,8%
Midden-Groningen	44,7%	40,8%	11,9%
Woonmilieu			
Regionaal centrum	42,3%	40,2%	13,6%
Centrumdorp	44,1%	39,7%	12,3%
Woondorp	44,8%	41,1%	11,5%
Versterkingsgebied			
versterkingsgebied	40,4%	38,4%	15,4%
niet-versterkingsgebied	43,9%	40,5%	12,3%
totaal	43,8%	40,4%	12,4%

Tabel 183: Concreetheid van de verhuisplannen, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	niet verhuisgeneigd	potentieel verhuisgeneigd	concreet verhuisgeneigd
Gemeente Appingedam	43,4%	39,1%	14,3%
<i>Appingedam</i>	43,4%	39,1%	14,3%
Gemeente Bedum	43,0%	41,3%	14,0%
<i>Bedum</i>	43,1%	39,4%	15,3%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	43,0%	44,6%	11,8%
Gemeente De Marne	45,2%	38,5%	9,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	45,5%	38,8%	9,2%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	44,8%	38,3%	10,5%
Gemeente Delfzijl	40,2%	41,4%	14,1%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	42,7%	37,4%	15,1%
<i>Delfzijl-Noord</i>	42,1%	38,2%	13,8%
<i>Tuikwerd</i>	25,8%	49,5%	19,9%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	39,3%	48,3%	10,4%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	46,5%	39,1%	11,6%
Gemeente Eemsum	44,7%	38,7%	11,9%
<i>Uithuizen</i>	46,3%	41,5%	8,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	46,6%	36,9%	11,9%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	40,0%	41,1%	13,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	44,6%	36,1%	13,9%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	44,3%	40,5%	12,4%
<i>Hoogezand</i>	47,3%	38,5%	9,2%
<i>Sappemeer</i>	41,5%	41,2%	15,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	44,6%	41,5%	12,3%
Gemeente Loppersum	42,1%	40,5%	12,6%
<i>Loppersum</i>	45,2%	34,2%	14,5%
<i>Middelstum</i>	44,6%	40,2%	10,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	38,1%	45,5%	12,6%
Gemeente Menterwolde	45,2%	42,5%	9,6%
<i>Muntendam</i>	45,1%	43,1%	8,1%
<i>Zuidbroek</i>	40,7%	42,7%	13,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	49,6%	41,8%	7,2%
Gemeente Slochteren	45,0%	40,1%	12,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	46,1%	35,1%	15,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	44,9%	42,7%	11,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	47,1%	38,3%	11,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	38,9%	48,7%	10,3%
Gemeente Ten Boer	42,8%	41,4%	11,7%
<i>Ten Boer</i>	43,8%	40,7%	11,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	41,7%	42,1%	12,0%
Gemeente Winsum	47,2%	39,6%	11,4%
<i>Winsum</i>	43,2%	39,6%	15,3%
<i>Baflo</i>	47,7%	39,3%	9,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	49,3%	42,1%	8,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	51,2%	38,0%	9,3%
totaal	43,8%	40,4%	12,4%

Redenen om beslist niet te verhuizen

- Een ruime meerderheid van de huishoudens die 'beslist niet' willen verhuizen (91 procent) geeft aan dat de tevredenheid met de huidige woning hier een belangrijke reden voor vormt. Dat is ongeveer evenveel als in 2015. Met name huishoudens uit centrumdorpen en op Het Hogeland en in Ten Boer noemen de tevredenheid met de huidige woning relatief vaak als reden om niet te verhuizen. Dat geldt in het bijzonder voor Harkstede en Scharmer, Zuidbroek, de kleine dorpen in Bedum en Hoogezand-Sappemeer en in Adorp en Sauwerd. Daar geeft meer dan 95 procent van de huishoudens zonder verhuisplannen aan dat zij vanwege de tevredenheid met de huidige woning niet willen verhuizen.
- De tevredenheid over de huidige woonomgeving wordt door 73 procent van de huishoudens zonder verhuisplannen als reden genoemd om op de huidige woonplek te blijven wonen. Dat is iets meer dan drie jaar geleden. Vooral huishoudens uit woondorpen zeggen dat de tevredenheid over de woonomgeving hen aan hun huidige woonplek bindt. Specifieke plekken waar deze reden bovengemiddeld vaak genoemd wordt, zijn de kleine dorpen in Hoogezand-Sappemeer, Ten Boer en Bedum, de kleinste dorpen in Slochteren en het cluster Adorp en Sauwerd.
- Ruim de helft van de huishoudens zonder verhuisplannen (53 procent) geeft aan dat de sfeer in de buurt ervoor zorgt dat men beslist niet wil verhuizen. Dat is meer dan in 2015, toen iets minder dan de helft deze reden noemde. De tevredenheid met de sfeer in de buurt wordt op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit, op Het Hogeland en in Ten Boer en in woondorpen het vaakst als reden om te blijven beschouwd. Dat geldt in het speciaal voor de kleine dorpen in Ten Boer, Baflo, Adorp en Sauwerd en de kleine dorpen in Winsum.
- De nabijheid van familie, vrienden en kennissen of van werk of studie weegt bij ongeveer de helft van de niet-verhuisgeneigde huishoudens mee in de keuze om niet te verhuizen. Dat is iets meer dan drie jaar terug. De nabijheid van werk of studie speelt vooral in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit een rol, terwijl in centrumdorpen en op plekken met een gemiddelde bevestigingsintensiteit juist de 'sociale nabijheid' zwaarder meeweegt. Dat geldt vooral in de gemeente Loppersum, terwijl de nabijheid van werk of opleiding voor huishoudens uit de kleine dorpen in Ten Boer, het cluster Adorp en Sauwerd en in de gemeente Bedum een belangrijke reden is om te blijven. De nabijheid van (het werk in) de stad Groningen speelt hier vermoedelijk een rol in.
- De wens om bij de ouders te blijven wonen, de (hoge) kosten van een verhuizing en de ongunstige ontwikkelingen op de huizenmarkt

worden het minst vaak als reden genoemd om niet te verhuizen. Elk van de drie redenen wordt ook minder vaak genoemd dan in 2015. Vanzelfsprekend noemen huishoudens op plekken met een hoge bevingsintensiteit de ongunstige ontwikkelingen op de huizenmarkt het vaakst als reden om niet te verhuizen. Daar heeft de waardedaling (al dan niet door de bevingen) immers de grootste negatieve impact op de woningen. Dat geldt in het bijzonder de kleinste dorpen in Slochteren, waar een kwart van de niet-verhuisgeneigde huishoudens deze reden noemt. Huishoudens uit regionale centra noemen de (hoge) kosten van een verhuizing juist vaak als reden om te blijven. Dat past bij het beeld dat er relatief veel huishoudens met lage inkomens in de regionale centra wonen, die doorgaans een minder groot budget hebben voor de bekostiging van hun verhuizing.

- Huishoudens van middelbare leeftijd, tweeoudergezinnen, hoogopgeleiden, mensen met een hoog inkomen en mensen die al langere tijd op hun huidige woonadres wonen, geven bovengemiddeld vaak aan dat de ongunstige ontwikkelingen op de woningmarkt ervoor zorgen dat zij beslist niet willen verhuizen. Dit beeld is ten opzichte van 2015 niet veranderd.

Tabel 184: Redenen om beslist niet te verhuizen, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.245.

	tevreden met woning	tevreden met woon-omgeving	tevreden met sfeer in de buurt	nabijheid van familie, vrienden	(hoge) kosten verhuizing	bij ouders blijven wonen	dicht bij werk of studie wonen	ongunstige huizenmarkt	anders
<u>Aardbevingsintensiteit</u>									
laag	91,2%	71,9%	50,6%	36,5%	7,8%	0,7%	9,5%	6,9%	7,1%
gemiddeld	91,1%	73,6%	55,3%	42,6%	6,0%	0,3%	11,9%	6,8%	7,5%
hoog	88,9%	73,5%	58,7%	38,4%	2,9%	0,5%	13,7%	14,8%	9,2%
<u>MEDAL of PLUS</u>									
MEDAL	90,0%	69,4%	51,1%	40,4%	7,2%	0,6%	10,2%	9,9%	7,9%
PLUS	91,6%	75,2%	54,5%	37,6%	6,3%	0,5%	11,2%	5,9%	7,1%
<u>Clustergemeente</u>									
Eemsdelta	89,7%	68,5%	49,9%	41,5%	7,7%	0,5%	10,8%	10,0%	8,2%
Het Hogeland en Ten Boer	91,6%	73,9%	58,1%	39,9%	6,2%	0,3%	11,4%	8,0%	7,5%
Midden-Groningen	91,1%	74,5%	50,6%	35,8%	6,4%	0,7%	10,1%	5,6%	6,9%
<u>Woonmilieu</u>									
Regionaal centrum	89,7%	66,4%	44,0%	37,0%	9,4%	0,6%	10,0%	6,4%	6,8%
Centrumdorp	91,7%	72,5%	56,1%	42,7%	6,9%	0,3%	11,1%	7,1%	6,6%
Woondorp	91,2%	78,0%	57,9%	37,0%	4,3%	0,6%	11,1%	9,2%	8,7%
totaal	90,9%	72,6%	53,0%	38,8%	6,7%	0,5%	10,8%	7,6%	7,4%

Tabel 185: Redenen om beslist niet te verhuizen, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.245.

	tevreden met woning	tevreden met woon-omgeving	tevreden met sfeer in de buurt	nabijheid van familie, vrienden	(hoge) kosten verhuizing	bij ouders blijven wonen	dicht bij werk of studie wonen	ongunstige huizenmarkt	anders
Gemeente Appingedam	91,0%	70,1%	49,5%	44,1%	9,2%	0,0%	8,0%	4,7%	7,0%
<i>Appingedam</i>	91,0%	70,1%	49,5%	44,1%	9,2%	0,0%	8,0%	4,7%	7,0%
Gemeente Bedum	93,6%	77,0%	61,2%	45,4%	7,9%	0,0%	14,9%	3,8%	8,4%
<i>Bedum</i>	92,3%	74,3%	59,9%	43,7%	8,0%	0,0%	15,4%	4,1%	5,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	95,7%	81,7%	63,4%	48,3%	7,8%	0,0%	14,2%	3,3%	12,9%
Gemeente De Marne	91,3%	75,9%	56,9%	34,7%	7,4%	0,5%	6,7%	8,4%	5,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	90,3%	71,1%	49,8%	41,0%	10,1%	1,0%	7,5%	8,1%	5,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	92,3%	80,3%	63,2%	29,0%	5,1%	0,0%	6,0%	8,6%	6,0%
Gemeente Delfzijl	90,1%	66,6%	49,1%	37,4%	8,2%	0,8%	11,9%	12,2%	8,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	94,3%	65,0%	46,0%	38,2%	7,0%	1,4%	12,4%	12,6%	6,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	90,2%	65,7%	42,3%	33,6%	15,7%	1,0%	10,9%	10,5%	9,9%
<i>Tuikwerd</i>	88,5%	59,3%	47,2%	22,5%	6,0%	0,0%	10,2%	18,9%	1,4%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	84,4%	64,9%	58,4%	38,4%	2,7%	0,0%	13,5%	10,7%	15,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	89,1%	75,3%	56,2%	47,7%	5,4%	0,8%	12,1%	12,1%	9,1%
Gemeente Eemsum	90,0%	67,5%	50,7%	40,9%	5,9%	0,7%	10,8%	10,7%	8,6%
<i>Uithuizen</i>	90,8%	64,9%	46,9%	42,1%	7,0%	0,8%	11,4%	7,8%	4,4%
<i>Uithuizermeeden</i>	92,0%	71,6%	59,6%	42,5%	5,6%	0,0%	12,9%	12,9%	10,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	86,2%	63,8%	46,0%	42,1%	1,8%	1,3%	11,8%	15,8%	7,7%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	89,5%	68,7%	49,0%	37,4%	7,5%	0,8%	7,5%	8,5%	12,0%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	90,8%	73,4%	46,5%	34,0%	6,6%	0,9%	10,0%	3,9%	7,7%
<i>Hoogezand</i>	89,0%	64,3%	39,1%	37,3%	8,7%	0,7%	7,4%	0,8%	9,1%
<i>Sappemeer</i>	86,3%	65,6%	41,0%	31,3%	8,5%	0,7%	12,2%	5,0%	5,4%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	95,7%	86,7%	56,9%	33,6%	3,4%	1,2%	10,2%	5,6%	8,4%
Gemeente Loppersum	87,3%	71,1%	52,4%	48,5%	4,2%	0,5%	11,6%	11,7%	7,9%
<i>Loppersum</i>	89,7%	69,5%	54,0%	53,3%	7,9%	0,7%	9,2%	13,2%	4,0%
<i>Middelstum</i>	84,8%	75,8%	54,5%	50,5%	4,6%	0,8%	11,8%	7,3%	11,8%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	87,1%	68,8%	49,3%	42,5%	0,6%	0,0%	13,7%	13,8%	8,5%
Gemeente Menterwolde	92,6%	73,6%	56,7%	37,8%	8,3%	0,7%	9,7%	7,4%	4,4%
<i>Muntendam</i>	94,2%	70,7%	51,3%	40,8%	10,3%	0,0%	10,8%	6,0%	3,4%
<i>Zuidbroek</i>	95,7%	68,8%	52,1%	38,8%	9,3%	1,3%	7,9%	7,9%	6,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	88,9%	79,7%	64,3%	34,9%	6,1%	0,7%	10,3%	7,9%	3,7%
Gemeente Slochteren	90,8%	77,8%	55,4%	38,5%	4,5%	0,3%	10,9%	8,2%	7,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	91,1%	77,5%	55,6%	38,2%	4,5%	0,0%	10,5%	7,3%	5,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	88,5%	75,0%	55,0%	43,3%	8,7%	0,0%	13,1%	7,9%	8,0%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	96,8%	79,6%	59,8%	40,1%	0,6%	0,9%	11,8%	2,4%	6,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	81,5%	81,4%	44,9%	23,3%	3,7%	0,0%	4,7%	25,0%	8,1%
Gemeente Ten Boer	90,2%	73,5%	60,4%	37,4%	1,9%	0,0%	13,1%	8,3%	8,8%
<i>Ten Boer</i>	88,3%	63,9%	50,2%	32,9%	2,7%	0,0%	9,0%	5,5%	6,2%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	92,4%	84,8%	72,4%	42,6%	0,9%	0,0%	17,9%	11,7%	11,8%
Gemeente Winsum	92,9%	77,8%	64,5%	40,2%	6,6%	0,2%	12,5%	7,1%	6,2%
<i>Winsum</i>	93,9%	75,6%	60,1%	47,8%	7,4%	0,0%	13,2%	3,4%	4,9%
<i>Baflo</i>	92,6%	76,8%	70,9%	44,1%	9,4%	0,0%	10,5%	9,6%	9,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	95,6%	80,3%	66,3%	39,1%	3,8%	1,0%	15,9%	2,8%	4,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	90,2%	79,5%	64,5%	28,8%	5,4%	0,0%	10,7%	12,6%	7,0%
totaal	90,9%	72,6%	53,0%	38,8%	6,7%	0,5%	10,8%	7,6%	7,4%

Redenen om misschien te verhuizen

Huurders en eigenaar-bewoners

- De meerderheid van de huishoudens die misschien willen verhuizen (52 procent) geeft aan dat de keuze om te gaan verhuizen afhangt van zijn of haar privé- en werksituatie. Dat is iets minder dan in 2015, toen dit percentage op 60 procent lag. Huishoudens op Het Hogeland en in Ten Boer en uit Midden-Groningen laten hun verhuisbeslissing iets vaker afhangen van hun privé- en werksituatie dan huishoudens uit de Eemsdelta, maar de verschillen zijn beperkt. Dat geldt met name voor inwoners van Zuidbroek en de kleine dorpen in De Marne en Bedum.
- Ongeveer 30 procent van de huishoudens die misschien willen verhuizen laat zijn of haar verhuisbeslissing afhangen van het overheidsbeleid ten aanzien van aardbevingen. Dat is beduidend minder dan drie jaar geleden; toen lag dit percentage nog op 40 procent. Huishoudens in gebieden met een hoge bevingsintensiteit geven het vaakst aan dat hun keuze om te verhuizen van het rijksbeleid afhangt (43 procent). Dit speelt vooral in de kleinste dorpen in Slochteren, de gemeente Loppersum en in de kleinere dorpen in Eemsmond.
- Een klein deel van de huishoudens die aangeven misschien te willen verhuizen zegt (mogelijk) geen geschikte woning te kunnen vinden

(twaalf procent) of een te hoog inkomen te hebben om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning (vijf procent). Dit is ongeveer evenveel als in 2015. Er bestaan geen grote verschillen tussen de verschillende woonmilieus. Op een lager schaalniveau bestaan er wel enkele verschillen: huishoudens uit Winsum en de kleine dorpen in Bedum geven bovengemiddeld vaak aan (mogelijk) geen geschikte woning te kunnen vinden, terwijl huishoudens uit de dorpen in het oosten van Eemsmond relatief vaak aangeven dat hun inkomen te hoog is voor de sociale huursector.

- Huishoudens van middelbare leeftijd, gezinnen met kinderen, hoogopgeleiden, mensen met hoge inkomens, huiseigenaren en mensen die al langere tijd op hun huidige woonadres wonen laten hun verhuisbeslissing bovengemiddeld vaak afhangen van het overheidsbeleid omtrent aardbevingen. Vooral het verschil tussen kopers en huurders is groot: onder kopers wil 35 procent verhuizen, afhankelijk van het overheidsbeleid, terwijl dit percentage onder huurders op slechts negen procent ligt. De impact van de bevingen op het eigenwoningbezit lijkt dus zwaarder mee te wegen dan de aanwezigheid van de aardbevingen zelf.

Alleen eigenaar-bewoners

- Circa een kwart van de huishoudens die in een koopwoning wonen en misschien willen verhuizen twijfelt of de woning snel genoeg verkocht wordt of vermoedt dat de woning onvoldoende opbrengt om een verhuizing te kunnen financieren. Dat is in dezelfde orde van grootte als drie jaar geleden. Vooral huishoudens in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit en in de Eemsdelta hebben twijfels over de verkoop of opbrengst van hun koopwoning. Dat geldt met name in de kleinste dorpen in Slochteren, in Tuikwerd in Delfzijl en in de dorpen in het westen van Eemshaven. Huishoudens uit het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen en uit Middelstum geloven wel in een korte verkooptijd van hun woning, maar verwachten desondanks dat hun woning te weinig opbrengt om de kosten van een verhuizing te kunnen dekken.

Tabel 186: Redenen waarom men nog niet zeker weet of men wil verhuizen, op vier geografische schaalniveaus. De categorieën 'twijfel over snelle verkoop' en 'onvoldoende opbrengst voor verhuizing' hebben alleen betrekking op huishoudens met een koopwoning.
Bron: bewonersenquête (2017), N = 2.582.

	twijfel over snelle verkoop	onvoldoende opbrengst voor verhuizing	geen geschikte woning kunnen vinden	afhankelijk van privé en werk	afhankelijk van overheidsbeleid aardbevingen	te hoog inkomen voor sociale huur	anders
<u>Aardbevingsintensiteit</u>							
laag	30,7%	24,1%	12,2%	53,0%	26,5%	4,9%	21,0%
gemiddeld	25,1%	23,4%	12,4%	52,6%	28,5%	4,2%	22,3%
hoog	37,2%	32,7%	10,2%	46,3%	42,6%	4,8%	25,2%
<u>MEDAL of PLUS</u>							
MEDAL	33,9%	28,7%	11,0%	49,3%	30,9%	5,2%	20,4%
PLUS	26,5%	22,3%	12,9%	54,2%	27,8%	4,2%	23,2%
<u>Clustergemeente</u>							
Eemsdelta	37,1%	31,0%	10,9%	47,2%	34,1%	5,5%	20,6%
Het Hogeland en Ten Boer	24,4%	22,2%	12,6%	53,8%	24,9%	4,2%	21,7%
Midden-Groningen	28,5%	22,9%	12,4%	54,5%	28,9%	4,4%	23,4%
<u>Woonmilieu</u>							
Regionaal centrum	32,2%	26,4%	10,7%	52,9%	28,0%	5,5%	21,0%
Centrumdorp	24,0%	22,7%	11,9%	51,7%	27,1%	3,5%	21,6%
Woondorp	32,2%	26,0%	13,2%	51,5%	32,0%	4,8%	23,0%
totaal	29,8%	25,1%	12,0%	52,0%	29,2%	4,7%	22,0%

Tabel 187: Redenen waarom men nog niet zeker weet of men wil verhuizen, op gemeente- en clusterniveau. De categorieën 'twijfel over snelle verkoop' en 'onvoldoende opbrengst voor verhuizing' hebben alleen betrekking op huishoudens met een koopwoning. Bron: bewonersenquête (2017), N = 2.582.

	twijfel over snelle verkoop	onvoldoende opbrengst voor verhuizing	geen geschikte woning kunnen vinden	afhankelijk van privé en werk	afhankelijk van overheidsbeleid aardbevingen	te hoog inkomen voor sociale huur	anders
Gemeente Appingedam	32,7%	30,0%	9,5%	54,4%	34,0%	8,3%	15,2%
<i>Appingedam</i>	32,7%	30,0%	9,5%	54,4%	34,0%	8,3%	15,2%
Gemeente Bedum	20,9%	25,9%	14,4%	55,0%	30,3%	5,3%	19,2%
<i>Bedum</i>	15,6%	22,9%	9,3%	51,6%	26,3%	5,7%	18,6%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	28,8%	30,4%	21,9%	60,0%	36,3%	4,8%	20,1%
Gemeente De Marne	21,1%	14,9%	12,5%	57,9%	9,9%	4,9%	22,4%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	13,9%	14,0%	11,0%	55,1%	4,3%	2,4%	21,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	28,1%	15,8%	13,9%	60,5%	15,0%	7,2%	23,1%
Gemeente Delfzijl	39,0%	31,7%	13,4%	46,1%	29,6%	5,0%	21,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	32,9%	28,9%	15,4%	44,2%	23,5%	5,6%	23,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	48,7%	29,9%	13,5%	45,3%	35,9%	3,9%	19,4%
<i>Tuikwerd</i>	49,6%	41,4%	13,5%	45,0%	19,5%	3,1%	23,6%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	34,8%	31,5%	11,9%	47,1%	34,9%	6,0%	23,5%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	34,7%	30,9%	12,3%	49,5%	31,1%	6,1%	15,5%
Gemeente Eemsum	30,8%	30,0%	10,1%	51,3%	32,7%	4,7%	18,6%
<i>Uithuizen</i>	21,0%	24,8%	9,7%	55,8%	21,4%	6,4%	20,3%
<i>Uithuizermeeden</i>	32,7%	18,2%	8,2%	41,6%	26,6%	2,7%	22,6%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	25,8%	31,6%	11,7%	57,5%	39,1%	10,4%	16,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	41,3%	41,9%	11,2%	50,9%	44,1%	0,0%	14,7%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	27,3%	21,6%	12,6%	56,9%	28,2%	4,2%	22,2%
<i>Hoogezand</i>	28,0%	23,3%	6,9%	58,6%	20,0%	4,6%	25,2%
<i>Sappemeer</i>	25,1%	17,2%	11,9%	53,5%	29,6%	3,1%	25,6%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	28,2%	23,4%	17,2%	58,0%	33,0%	4,6%	17,8%
Gemeente Loppersum	37,0%	30,3%	6,6%	41,4%	45,3%	3,3%	25,7%
<i>Loppersum</i>	35,9%	25,7%	7,9%	40,5%	50,1%	3,1%	25,0%
<i>Middelstum</i>	31,1%	35,8%	4,8%	53,6%	35,2%	3,0%	15,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	39,9%	31,2%	6,9%	34,5%	48,3%	3,5%	32,3%
Gemeente Menterwolde	25,7%	19,2%	10,7%	54,5%	27,3%	5,5%	23,6%
<i>Muntendam</i>	24,1%	18,8%	14,9%	55,4%	23,9%	5,2%	19,3%
<i>Zuidbroek</i>	19,8%	21,4%	4,2%	62,4%	37,4%	7,4%	15,9%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	33,3%	17,3%	13,0%	46,3%	20,9%	3,9%	34,4%
Gemeente Slochteren	33,7%	28,9%	13,3%	48,3%	32,1%	3,9%	26,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	30,8%	37,7%	13,8%	48,8%	28,0%	1,2%	26,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	32,1%	24,0%	11,8%	45,6%	29,5%	6,6%	31,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	22,4%	20,5%	17,7%	52,9%	22,0%	1,2%	21,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	54,7%	37,1%	8,7%	45,8%	57,1%	6,5%	23,6%
Gemeente Ten Boer	30,2%	25,4%	11,4%	51,4%	38,2%	3,7%	22,2%
<i>Ten Boer</i>	24,7%	26,4%	16,2%	52,1%	39,7%	4,2%	21,5%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	34,6%	24,6%	7,7%	51,0%	37,2%	3,4%	22,7%
Gemeente Winsum	19,6%	14,6%	14,5%	53,9%	16,1%	2,6%	26,1%
<i>Winsum</i>	18,4%	16,6%	21,0%	52,9%	17,0%	4,4%	30,7%
<i>Baflo</i>	32,4%	16,8%	13,3%	54,4%	17,7%	1,7%	15,3%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	3,8%	0,0%	7,7%	53,8%	17,3%	1,7%	31,4%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	24,6%	21,0%	9,5%	55,2%	13,1%	1,1%	22,4%
totaal	29,8%	25,1%	12,0%	52,0%	29,2%	4,7%	22,0%

Redenen om wel te verhuizen

Verhuisredenen gerelateerd aan de woning

- Bijna een kwart van de huishoudens met een verhuishwens geeft aan op zoek te zijn naar een ruimere woning. Huishoudens in regionale centra zeggen het vaakst te willen verhuizen vanwege een te kleine woning. Dat is te verklaren, want de gemiddelde woonoppervlakte ligt het laagst in de regionale centra (gemiddeld 115 m² tegenover 147 m² in centrumdorpen en 194 m² in woondorpen). Daarnaast wonen er relatief veel jongerenhuishoudens in de regionale centra, die bij een verhuizing vaak de stap richting een grotere woning maken. Specifieke plekken waar ruimer wonen relatief vaak als verhuishwens wordt genoemd zijn Sappemeer, Ten Boer, Bedum, de clusters Schildwolde, Hellum en Siddeburen en Delfzjl-Centrum, Delfzjl-West, Fivelzigt en Farmsum, en de plaats Appingedam.
- Andersom geeft 22 procent van de huishoudens met een verhuishwens aan kleiner te willen wonen. Deze verhuisreden wordt het vaakst genoemd in de woondorpen. Hier gaat het juist vaak om ouderen die hun ruime woning willen verruilen voor een kleinere (en vaak gelijkvloerse) woning. De wens om kleiner te wonen speelt vooral een rol in het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie, de kleine dorpen in Hoogezand-Sappemeer, Adorp en Sauwerd, de kleinste dorpen in Slochteren en Uithuizermeeden. Deze plaatsen kennen ook relatief veel ruime, vrijstaande woningen.
- Ongeveer een op de vijf huishoudens met een verhuishwens (18,6 procent) zegt op zoek te zijn naar een gelijkvloerse woning. Deze wens wordt relatief vaak genoemd in de regionale centra en in de Eemsdelta. Dat is te verklaren doordat de leeftijd in de regionale centra gemiddeld hoger ligt dan in de dorpen (en er dus meer behoefte bestaat aan senioren geschikte woningen). Vooral in Hoogezand, Delfzjl en Appingedam speelt de wens om gelijkvloers te wonen een rol. Dat betekent niet dat gelijkvloers wonen in centrum- en woondorpen geen verhuisreden vormt: ook in Adorp en Sauwerd, Winsum en Bedum zijn huishoudens bovengemiddeld vaak op zoek naar een gelijkvloerse woning.
- Een klein deel van de huishoudens geeft aan op zoek te zijn een energiezuinigere woning of een andere eigendomssituatie te wensen (beide een op de acht huishoudens). Een ander deel zoekt juist een beter onderhouden woning of kan de huidige woning niet aan zijn of haar wensen aanpassen. Deze redenen worden het vaakst genoemd in de regionale centra, met uitzondering van de wens om te kopen in plaats van te huren, die het vaakst in centrumdorpen wordt genoemd (Baflo, Zuidbroek, cluster Schildwolde, Hellum, Siddeburen).

- Huurders zijn bovengemiddeld vaak op zoek naar een ruimere, energiezuinigere en/of beter onderhouden woning. Opvallend is dat deze groep relatief vaak concreet verhuisgeneigd is en dus op korte termijn deze stap wil maken. Eigenaar-bewoners zoeken juist relatief vaak een kleinere, gelijkvloerse woning, vaak in combinatie met de stap van een koop- naar een huurwoning. Zij zijn vaak potentieel verhuisgeneigd en zien hun verhuizing waarschijnlijk vooral als een stap ter voorbereiding op het ouder worden, en niet als dringende noodzaak (zie de Excel-bijlage voor een overzicht van de verhuisredenen onderverdeeld naar type verhuisgeneigdheid).

Overige verhuisredenen

- Een kwart van de verhuisgeneigde huishoudens geeft aan dat de aardbevingen meewegen in de beslissing om te verhuizen. Dat is minder dan in 2015, toen 40 procent aangaf te willen verhuizen vanwege de bevingen. Vanzelfsprekend noemen huishoudens uit gebieden met een hoge bevingensintensiteit de aardbevingen het vaakst als verhuisreden (39,2 procent). Daarbinnen geldt dit het sterkst voor de kleine dorpen in Slochteren (48,1 procent), de gemeente Loppersum (gemiddeld 39,3 procent) en de kleine dorpen in Ten Boer (38,9 procent).
- Bijna 20 procent van de huishoudens met verhuisplannen wil verhuizen vanwege een verandering in de gezinssamenstelling (zoals kinderen krijgen of gaan samenwonen). Deze verhuisreden wordt in de regionale centra iets vaker genoemd dan in centrum- en woondorpen. Vermoedelijk houdt dit verband met de wens om in een ruime koopwoning te wonen, die in regionale centra bovengemiddeld vaak genoemd wordt (zie eerder). Plekken waar huishoudens relatief vaak vanwege een veranderende gezinssituatie willen verhuizen, zijn Baflo, Sappemeer, Zuidbroek, de grootste dorpen in De Marne, Uithuizen en Appingedam.
- Een op de zes huishoudens met een verhuiscens wil dichter bij winkels en andere (zorg)voorzieningen wonen. Vooral huishoudens uit woondorpen en uit gebieden met een hoge bevingensintensiteit wonen graag op kortere afstand van voorzieningen. Dat is logisch, want in de meeste woondorpen zijn niet of nauwelijks voorzieningen aanwezig. Plekken waar men bovengemiddeld vaak vanwege het gebrek aan voorzieningen verhuist voldoen aan dit profiel: de dorpen in het oosten van Eemsum en de kleine dorpen in Loppersum, De Marne en Hoogezand-Sappemeer. Bovendien geven huishoudens daar vaker aan vanwege gezondheidsredenen te verhuizen.
- Andere redenen die relatief vaak als verhuismotief genoemd worden, zijn verhuizen vanwege werk of opleiding (14,8 procent),

ontevredenheid over de woonomgeving (13,9 procent) en de nabijheid van familie, vrienden en kennissen (8,7 procent). In Leens, Eenrum en Zoutkamp, Middelstum en Uithuizen verhuist men bovengemiddeld vaak vanwege werk of opleiding, terwijl huishoudens uit Delfzijl-Noord en Tuikwerd juist relatief vaak de ontevredenheid over de woonomgeving als verhuisreden noemen.

- Huurders, mensen met lage inkomens en mensen met een geringe binding met de omgeving zeggen bovengemiddeld vaak te willen verhuizen vanwege ontevredenheid over de woonomgeving, werk of opleiding en nabijheid van voorzieningen en bekenden. Kopers, hoge inkomensgroepen en mensen met een (redelijk) sterke binding met de regio verhuizen juist vaker vanwege de aardbevingen. Dit verschil is te verklaren: uit paragraaf 10.2 bleek dat kopers vaak tevredener zijn over hun woonomgeving dan huurders, terwijl zij wél vaker dan huurders negatieve gevolgen van bevingen ervaren (zie hoofdstuk 12).
- Huishoudens met concrete verhuisplannen geven relatief vaak aan vanwege ontevredenheid over de woonomgeving of aardbevingen te verhuizen, terwijl potentieel verhuisgeneigden vaak de nabijheid van voorzieningen of gezondheidsredenen als verhuismotief noemen. Dat geldt vooral voor ouderen. Hieruit blijkt opnieuw dat ouderen minder

snel uit noodzaak verhuizen, maar verhuisplannen maken als voorbereiding op de toekomst.

Tabel 188: Verhuisredenen van huishoudens met een verhuiswens (gerelateerd aan de woning), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.816.

	ruimer wonen	kleiner wonen	beter onderhouden woning	energiezuinigere woning	huren i.p.v. kopen	kopen i.p.v. huren	gelijkvloerse woning	kan woning niet aan wensen aanpassen
<u>Aardbevingsintensiteit</u>								
laag	25,2%	21,4%	7,2%	12,7%	7,6%	6,1%	19,2%	9,0%
gemiddeld	25,5%	22,7%	5,9%	12,6%	6,0%	5,7%	19,4%	8,7%
hoog	17,4%	22,7%	6,5%	10,9%	5,2%	3,5%	12,9%	7,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>								
MEDAL	23,3%	20,5%	6,7%	11,1%	7,3%	5,4%	18,8%	7,5%
PLUS	25,4%	23,2%	6,6%	13,6%	6,5%	5,9%	18,4%	9,8%
<u>Clustergemeente</u>								
Eemsdelta	24,9%	19,1%	7,7%	10,6%	7,6%	5,2%	20,8%	7,8%
Het Hogeland en Ten Boer	23,7%	22,6%	6,3%	13,2%	6,3%	5,8%	17,0%	8,2%
Midden-Groningen	24,7%	23,8%	6,3%	13,3%	6,7%	6,0%	18,2%	9,9%
<u>Woonmilieu</u>								
Regionaal centrum	28,9%	17,8%	8,3%	12,2%	7,5%	5,9%	21,5%	9,7%
Centrumdorp	27,4%	22,1%	5,5%	12,3%	6,5%	6,4%	18,3%	9,0%
Woondorp	17,8%	25,6%	6,2%	12,8%	6,5%	5,0%	16,2%	7,7%
totaal	24,4%	22,0%	6,7%	12,5%	6,8%	5,7%	18,6%	8,8%

Tabel 189: Verhuisredenen van huishoudens met een verhuiscens (gerelateerd aan de woning), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.816.

	ruimer wonen	kleiner wonen	beter onderhouden woning	energiezuinigere woning	huren i.p.v. kopen	kopen i.p.v. huren	gelijkvloerse woning	kan woning niet aan wensen aanpassen
Gemeente Appingedam	30,9%	17,6%	6,7%	11,5%	8,6%	8,3%	23,3%	5,8%
<i>Appingedam</i>	30,9%	17,6%	6,7%	11,5%	8,6%	8,3%	23,3%	5,8%
Gemeente Bedum	27,2%	22,6%	11,1%	16,4%	6,2%	7,4%	19,3%	10,0%
<i>Bedum</i>	32,8%	20,6%	12,0%	15,5%	6,5%	7,8%	20,7%	11,1%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	17,9%	25,9%	9,7%	17,9%	5,8%	6,8%	17,0%	8,1%
Gemeente De Marne	20,6%	23,3%	4,6%	14,3%	6,7%	3,7%	15,7%	9,0%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	25,9%	22,2%	1,2%	14,0%	7,4%	5,0%	19,3%	8,2%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	16,0%	24,3%	7,5%	14,5%	6,1%	2,6%	12,6%	9,7%
Gemeente Delfzijl	23,7%	18,6%	8,9%	10,0%	7,9%	4,0%	21,5%	8,6%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	31,6%	14,3%	9,4%	15,7%	10,7%	5,3%	25,4%	11,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	16,4%	21,2%	12,7%	12,1%	9,7%	1,2%	23,5%	6,4%
<i>Tuikwerd</i>	28,0%	16,2%	10,5%	7,5%	5,7%	6,8%	22,4%	9,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	21,3%	19,9%	6,8%	6,6%	5,5%	2,5%	19,6%	6,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	19,4%	22,9%	2,5%	3,5%	5,4%	4,4%	12,8%	7,7%
Gemeente Eemsum	19,7%	23,2%	5,1%	10,5%	6,6%	7,2%	14,5%	5,5%
<i>Uithuizen</i>	21,2%	19,0%	4,9%	9,8%	5,3%	8,4%	14,2%	4,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	19,0%	28,1%	6,7%	15,8%	8,0%	5,6%	14,8%	5,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	19,9%	27,2%	6,7%	10,6%	5,7%	5,7%	18,2%	4,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	18,7%	20,1%	2,7%	6,3%	7,2%	8,5%	11,7%	7,4%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	25,6%	22,6%	7,6%	13,8%	7,0%	5,9%	19,3%	11,2%
<i>Hoogezand</i>	22,5%	24,4%	5,0%	11,2%	10,1%	6,6%	23,6%	15,3%
<i>Sappemeer</i>	38,2%	12,3%	9,5%	15,4%	3,9%	4,5%	17,1%	12,1%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	16,3%	30,7%	7,6%	14,2%	7,7%	6,8%	18,3%	7,6%
Gemeente Loppersum	20,2%	22,5%	5,5%	11,4%	5,5%	4,9%	15,5%	8,4%
<i>Loppersum</i>	17,6%	22,3%	6,1%	10,6%	3,2%	4,0%	17,8%	6,5%
<i>Middelstum</i>	26,6%	18,6%	6,5%	13,5%	6,8%	7,8%	12,7%	8,2%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	18,0%	24,9%	4,4%	10,7%	6,3%	3,6%	15,7%	9,7%
Gemeente Menterwolde	22,5%	27,3%	5,0%	10,8%	7,7%	8,0%	16,2%	6,0%
<i>Muntendam</i>	24,4%	22,7%	9,9%	10,0%	9,3%	6,6%	18,2%	10,2%
<i>Zuidbroek</i>	26,8%	24,7%	2,4%	9,0%	7,8%	11,0%	18,1%	3,5%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	16,1%	34,0%	3,7%	13,4%	6,2%	5,6%	12,4%	5,3%
Gemeente Slochteren	24,1%	23,9%	4,1%	14,0%	5,2%	4,6%	17,5%	10,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	31,8%	22,6%	3,8%	14,5%	4,0%	9,1%	17,2%	11,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	21,2%	21,0%	6,3%	15,8%	5,5%	6,0%	18,3%	10,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	26,2%	25,9%	1,1%	13,8%	5,6%	0,9%	18,9%	9,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	13,0%	28,7%	5,4%	9,6%	6,1%	0,0%	13,9%	8,8%
Gemeente Ten Boer	26,3%	21,5%	7,6%	13,1%	3,3%	4,5%	13,3%	8,5%
<i>Ten Boer</i>	36,9%	17,6%	7,9%	11,9%	3,8%	4,5%	11,2%	11,2%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	14,9%	25,7%	7,3%	14,3%	2,8%	4,5%	15,6%	5,7%
Gemeente Winsum	26,9%	21,8%	4,3%	13,2%	7,1%	5,2%	20,9%	9,4%
<i>Winsum</i>	27,6%	24,1%	5,0%	17,6%	9,1%	4,0%	25,2%	11,9%
<i>Baflo</i>	29,6%	21,1%	5,5%	10,2%	3,5%	13,6%	17,6%	8,8%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	25,8%	29,4%	1,9%	4,6%	9,8%	1,8%	30,4%	6,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	24,2%	13,1%	3,8%	14,1%	4,6%	3,2%	9,7%	7,2%
totaal	24,4%	22,0%	6,7%	12,5%	6,8%	5,7%	18,6%	8,8%

Tabel 190: Verhuisredenen van huishoudens met een verhuiscens (niet gerelateerd aan de woning), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.816.

	niet tevreden over omgeving	andere gezins-samen-stelling	vanwege werk of opleiding	nabijheid (zorg)-voorzie-ningen	nabijheid onderwijs	nabijheid familie, vrienden, kennissen	aard-bevingen	gezond-heids-redenen	krimp	anders
<u>Aardbevingsintensiteit</u>										
laag	15,8%	19,7%	14,0%	14,1%	2,8%	8,4%	21,6%	14,7%	3,1%	16,5%
gemiddeld	11,7%	17,3%	16,2%	14,0%	1,7%	8,9%	25,9%	13,8%	3,5%	16,4%
hoog	11,7%	14,6%	15,1%	26,6%	5,6%	10,0%	39,2%	17,6%	3,6%	18,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>										
MEDAL	15,3%	17,2%	16,8%	16,4%	2,8%	10,0%	26,2%	15,4%	5,8%	15,3%
PLUS	12,8%	19,2%	13,2%	14,7%	2,6%	7,7%	24,0%	14,2%	1,3%	17,7%
<u>Clustergemeente</u>										
Eemsdelta	16,7%	17,0%	16,1%	14,0%	2,6%	9,1%	29,4%	14,7%	6,4%	15,5%
Het Hogeland en Ten Boer	11,1%	18,6%	16,3%	16,7%	3,0%	10,1%	21,9%	15,0%	3,1%	16,2%
Midden-Groningen	14,2%	19,0%	12,5%	15,5%	2,6%	7,3%	24,2%	14,6%	1,0%	17,9%
<u>Woonmilieu</u>										
Regionaal centrum	17,6%	20,2%	14,0%	7,4%	1,7%	7,9%	22,4%	13,5%	4,0%	14,6%
Centrumdorp	10,8%	18,3%	16,3%	12,1%	2,3%	9,0%	23,3%	13,5%	2,8%	16,4%
Woondorp	13,3%	16,5%	14,4%	25,7%	4,0%	9,3%	28,8%	16,9%	3,1%	18,7%
totaal	13,9%	18,3%	14,8%	15,5%	2,7%	8,7%	25,0%	14,8%	3,3%	16,6%

Tabel 191: Verhuisredenen van huishoudens met een verhuiscens (niet gerelateerd aan de woning), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.816.

	niet tevreden over omgeving	andere gezins-samen-stelling	vanwege werk of opleiding	nabijheid (zorg)-voorzieningen	nabijheid onderwijs	nabijheid familie, vrienden, kennissen	aard-bevingen	gezondheids-redenen	krimp	anders
Gemeente Appingedam	13,9%	20,7%	16,1%	5,4%	0,7%	7,9%	29,2%	13,0%	4,3%	13,2%
<i>Appingedam</i>	13,9%	20,7%	16,1%	5,4%	0,7%	7,9%	29,2%	13,0%	4,3%	13,2%
Gemeente Bedum	12,4%	20,1%	15,0%	11,0%	2,1%	6,9%	21,4%	10,9%	2,1%	18,0%
<i>Bedum</i>	15,6%	20,3%	13,2%	4,2%	0,8%	6,1%	17,7%	9,1%	1,9%	14,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	7,1%	19,8%	17,9%	22,0%	4,4%	8,3%	27,6%	14,0%	2,5%	23,4%
Gemeente De Marne	11,6%	19,1%	17,5%	22,5%	6,4%	13,0%	11,3%	17,6%	7,2%	15,1%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	4,5%	22,5%	22,5%	12,7%	6,3%	11,6%	8,3%	15,9%	4,7%	13,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	17,7%	16,0%	13,2%	31,0%	6,6%	14,2%	14,0%	19,0%	9,4%	16,9%
Gemeente Delfzijl	19,9%	16,8%	15,6%	15,9%	3,8%	9,3%	25,8%	16,1%	7,7%	15,4%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	15,2%	17,7%	14,6%	12,4%	2,0%	7,2%	21,1%	14,2%	10,3%	17,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	28,7%	19,1%	17,5%	5,7%	3,4%	10,7%	24,0%	19,9%	8,1%	12,8%
<i>Tuikwerd</i>	26,4%	13,4%	12,9%	20,9%	1,7%	9,2%	22,8%	7,4%	6,5%	14,6%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	9,5%	15,3%	17,9%	22,0%	7,4%	11,2%	33,2%	20,8%	5,3%	16,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	18,5%	17,4%	14,6%	25,2%	5,6%	8,5%	31,8%	17,8%	6,7%	16,9%
Gemeente Eemsum	13,1%	16,7%	18,7%	20,1%	1,2%	11,0%	25,2%	16,4%	2,7%	14,5%
<i>Uithuizen</i>	10,9%	21,7%	21,6%	6,9%	1,5%	9,7%	17,4%	15,6%	4,2%	14,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	10,0%	14,4%	16,9%	17,2%	1,6%	11,5%	20,1%	20,0%	1,4%	11,5%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	19,3%	12,4%	16,1%	35,5%	1,0%	12,5%	29,9%	17,3%	1,7%	13,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	13,4%	16,8%	19,4%	24,6%	0,7%	10,7%	33,9%	13,4%	3,1%	17,6%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	16,7%	20,5%	11,4%	14,3%	1,9%	6,2%	21,7%	14,3%	0,2%	17,3%
<i>Hoogezand</i>	25,1%	17,2%	5,1%	5,5%	0,0%	6,5%	16,4%	16,7%	0,0%	13,1%
<i>Sappemeer</i>	11,3%	24,2%	13,2%	5,8%	2,7%	6,4%	21,4%	9,6%	0,5%	17,7%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	16,1%	19,3%	13,8%	27,9%	2,4%	5,9%	25,5%	16,9%	0,0%	19,8%
Gemeente Loppersum	11,6%	12,7%	17,5%	20,0%	1,8%	10,2%	39,3%	13,0%	5,8%	18,8%
<i>Loppersum</i>	11,5%	11,3%	16,3%	9,1%	2,0%	6,4%	43,7%	10,5%	6,6%	20,6%
<i>Middelstum</i>	8,1%	16,3%	22,3%	12,5%	1,1%	13,9%	37,3%	12,5%	7,0%	15,0%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	13,8%	11,5%	15,4%	31,3%	2,2%	10,5%	37,7%	14,9%	4,5%	20,0%
Gemeente Menterwolde	11,0%	19,5%	14,9%	12,9%	2,0%	9,6%	19,9%	15,4%	1,2%	20,6%
<i>Muntendam</i>	16,9%	16,5%	12,4%	9,8%	0,8%	7,3%	13,8%	20,4%	0,8%	17,4%
<i>Zuidbroek</i>	10,5%	23,7%	17,0%	13,1%	2,7%	9,8%	23,3%	9,8%	0,9%	19,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	6,5%	17,1%	14,6%	15,4%	2,1%	11,2%	21,2%	17,6%	1,7%	24,3%
Gemeente Slochteren	10,7%	15,3%	13,4%	20,4%	4,7%	8,0%	33,6%	14,6%	2,6%	16,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	10,0%	17,1%	11,7%	12,6%	1,7%	3,5%	29,2%	16,0%	3,6%	19,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	10,6%	14,7%	12,2%	26,4%	3,6%	7,9%	34,8%	15,2%	2,4%	12,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	10,2%	14,7%	16,8%	17,4%	6,2%	10,2%	28,0%	10,3%	0,6%	16,2%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	13,0%	14,5%	12,9%	27,1%	9,9%	12,4%	48,1%	18,3%	5,0%	22,9%
Gemeente Ten Boer	8,0%	19,6%	17,5%	16,6%	4,1%	10,0%	36,6%	13,3%	1,3%	17,0%
<i>Ten Boer</i>	10,3%	20,2%	16,4%	9,1%	1,3%	9,2%	34,4%	9,9%	0,7%	17,7%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	5,5%	19,0%	18,6%	24,7%	7,2%	10,7%	38,9%	16,9%	2,0%	16,2%
Gemeente Winsum	8,9%	19,0%	12,9%	13,0%	2,7%	9,4%	18,7%	15,7%	2,2%	17,2%
<i>Winsum</i>	9,6%	20,2%	11,8%	6,1%	0,0%	7,5%	17,8%	15,9%	2,3%	14,3%
<i>Baflo</i>	8,8%	24,4%	14,8%	3,7%	0,0%	9,3%	20,1%	12,5%	2,3%	21,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	3,5%	10,3%	10,0%	25,7%	1,6%	13,7%	12,2%	18,8%	1,9%	16,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	11,6%	18,9%	15,4%	22,9%	9,9%	9,8%	23,5%	15,9%	2,1%	20,2%
totaal	13,9%	18,3%	14,8%	15,5%	2,7%	8,7%	25,0%	14,8%	3,3%	16,6%

De invloed van aardbevingen op verhuishwensen

Aan huishoudens in het aardbevingsgebied is gevraagd welke invloed de (schades als gevolg van) bevingen hebben op de keuze om te gaan verhuizen. We vroegen dit aan de hand van vier stellingen, die we hieronder bespreken.

Als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, ga ik verhuizen

- Ongeveer zeven procent van de huishoudens zegt te verhuizen naar een huurwoning buiten het aardbevingsgebied als hen die wordt aangeboden. Dat is evenveel als drie jaar geleden. Huishoudens uit de Eemsdelta en uit regionale centra zijn het iets vaker (helemaal) eens met de stelling 'als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, ga ik verhuizen' dan huishoudens uit andere gebieden. Met name huishoudens uit Delfzijl-Noord, Loppersum, Middelstum, Hoogezand en de kleine dorpen in Loppersum geven relatief vaak aan te willen verhuizen als zij buiten het bevingsgebied een geschikte huurwoning aangeboden krijgen.
- Ruim 40 procent wil juist niet verhuizen naar een huurwoning buiten het bevingsgebied als zij die aangeboden krijgen. Dat is minder dan in 2015, toen dit percentage op 52 procent lag. Opmerkelijk is dat vooral huishoudens uit gebieden met een hoge bevingsintensiteit het

vaak (helemaal) oneens zijn met de stelling 'als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, ga ik verhuizen'. Vermoedelijk komt dit doordat er relatief veel eigenaar-bewoners in het epicentrum van het bevingsgebied wonen die niet de behoefte hebben om in een huurwoning te wonen. Met name huishoudens uit de gemeente Ten Boer, de kleinste dorpen in Slochteren en de dorpen ten noorden van Delfzijl zeggen niet naar een huurwoning buiten het bevingsgebied te verhuizen als zij die aangeboden krijgen.

- Eenoudergezinnen, huishoudens met een laag inkomen, huurders, mensen met een geringe binding met de streek en concreet verhuisgeneigden geven bovengemiddeld vaak aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling 'als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, ga ik verhuizen'. Zo'n tien procent reageert neutraal op deze stelling, en nog eens 40 procent heeft geen mening of zegt dat de stelling niet op hem of haar van toepassing is.

Tabel 192: Oordeel over de stelling 'als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, ga ik verhuizen', op vier geografische schaalniveaus.

Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	6,9%	38,9%
gemiddeld	5,8%	45,8%
hoog	7,0%	47,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	7,1%	41,0%
PLUS	6,1%	43,2%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	7,9%	40,3%
Het Hogeland en Ten Boer	5,3%	44,4%
Midden-Groningen	6,5%	41,8%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	7,6%	38,9%
Centrumdorp	5,4%	43,6%
Woondorp	6,6%	43,9%
totaal	6,5%	42,2%

Tabel 193: Oordeel over de stelling 'als ik een geschikte huurwoning buiten het aardbevingsgebied krijg aangeboden, ga ik verhuizen', op gemeente- en clusterniveau.

Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	6,3%	44,4%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	6,6%	44,1%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	3,9%	43,4%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	2,8%	40,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	4,2%	38,1%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	8,3%	32,9%
<i>Delfzijl-Noord</i>	11,6%	30,6%
<i>Tuikwerd</i>	8,1%	32,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	5,4%	49,6%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	4,5%	41,7%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	7,3%	42,4%
<i>Uithuizermeeden</i>	6,0%	42,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	7,2%	45,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	7,4%	46,1%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	7,2%	40,8%
<i>Hoogezand</i>	10,0%	37,7%
<i>Sappemeer</i>	4,1%	42,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	7,9%	42,0%
Gemeente Loppersum	9,9%	45,3%
<i>Loppersum</i>	10,4%	46,7%
<i>Middelstum</i>	10,0%	42,2%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	9,4%	46,4%
Gemeente Menterwolde	5,9%	37,9%
<i>Muntendam</i>	4,1%	32,5%
<i>Zuidbroek</i>	5,7%	41,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	7,5%	38,7%
Gemeente Slochteren	5,3%	47,3%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	5,9%	47,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	6,1%	47,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	3,1%	45,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	6,6%	49,8%
Gemeente Ten Boer	5,4%	52,1%
<i>Ten Boer</i>	4,7%	50,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	6,2%	53,5%
Gemeente Winsum	4,5%	45,1%
<i>Winsum</i>	3,6%	45,6%
<i>Baflo</i>	5,2%	46,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	3,9%	46,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	5,8%	42,4%
totaal	6,5%	42,2%

Als de overheid mijn woning aardbevingsbestendig maakt, blijf ik er graag in wonen

- Bijna 45 procent van de huishoudens wil graag in de huidige woning blijven wonen als de overheid deze aardbevingsbestendig maakt. Drie jaar geleden lag dit percentage op 55 procent. Vooral huishoudens uit gebieden met een hoge bevingensintensiteit geven aan niet te willen verhuizen als de overheid de woning aardbevingsbestendig maakt (51 procent). Plekken waar relatief veel huishoudens dit aangeven, zijn de kleinste dorpen in Slochteren, de kleine dorpen in Ten Boer, Middelstum, Loppersum en de kleine dorpen in Bedum.
- Tien procent van de huishoudens is het (helemaal) oneens met de stelling 'als de overheid mijn woning aardbevingsbestendig maakt, blijf ik er graag in wonen'. Dat is evenveel als drie jaar terug. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevingensintensiteit zeggen het vaakst te willen verhuizen, ondanks dat de overheid hun woning bevingensbestendig maakt. Dat geldt met name voor het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen, de kleine dorpen in Loppersum, de dorpen in het oosten van Eemsmond en in Ten Boer.
- Huishoudens uit gebieden met een hoge bevingensintensiteit zijn erg uitgesproken over de keuze om al dan niet te verhuizen wanneer hun woning door de overheid aardbevingsbestendig wordt gemaakt. Een relatief groot deel van de huishoudens zegt in dat geval te willen

blijven, terwijl ook een relatief groot deel wil verhuizen, ondanks dat de woning bevestigingsbestendig wordt gemaakt (zie hoofdstuk 13 voor meer uitleg over deze ogenschijnlijke ‘tweedeling’).

- Jongeren, eenoudergezinnen, huurders en mensen met een geringe binding met de streek zijn het relatief vaak (helemaal) oneens met de stelling ‘als de overheid mijn woning aardbevingsbestendig maakt, blijf ik er graag in wonen’. Dat geldt in nog sterkere mate voor concreet verhuisgeneigden. Van deze groep zegt 34 procent te willen verhuizen, ondanks dat overheid de woning aardbevingsbestendig maakt.
- Ongeveer 15 procent van de huishoudens reageert neutraal op de stelling ‘als de overheid mijn woning aardbevingsbestendig maakt, blijf ik er graag in wonen’. Daarnaast heeft 30 procent geen mening en geeft 20 procent aan dat de stelling niet op hem of haar van toepassing is.

Tabel 194: Oordeel over de stelling ‘als de overheid mijn woning aardbevingsbestendig maakt, blijf ik er graag in wonen’, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	41,9%	9,6%
gemiddeld	46,4%	10,6%
hoog	51,0%	11,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	44,2%	10,4%
PLUS	44,5%	9,9%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	45,6%	11,0%
Het Hogeland en Ten Boer	43,9%	9,6%
Midden-Groningen	43,9%	10,0%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	42,2%	10,3%
Centrumdorp	44,7%	9,7%
Woondorp	46,0%	10,5%
totaal	44,4%	10,2%

Tabel 195: Oordeel over de stelling 'als de overheid mijn woning aardbevingsbestendig maakt, blijf ik er graag in wonen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	48,7%	9,7%
<i>Appingedam</i>	48,7%	9,7%
Gemeente Bedum	47,1%	11,1%
<i>Bedum</i>	43,5%	11,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	53,1%	9,9%
Gemeente De Marne	37,9%	8,0%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	39,0%	8,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	36,9%	7,4%
Gemeente Delfzijl	42,1%	11,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	39,6%	10,9%
<i>Delfzijl-Noord</i>	39,6%	12,3%
<i>Tuikwerd</i>	34,1%	11,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	51,1%	9,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	47,6%	11,2%
Gemeente Eemsmond	44,1%	10,4%
<i>Uithuizen</i>	44,2%	8,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	41,9%	7,6%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	41,4%	13,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	48,0%	12,5%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	42,2%	9,8%
<i>Hoogezand</i>	37,7%	7,8%
<i>Sappemeer</i>	43,8%	11,7%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	44,2%	9,5%
Gemeente Loppersum	50,7%	11,9%
<i>Loppersum</i>	53,1%	9,4%
<i>Middelstum</i>	53,8%	10,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	46,9%	14,7%
Gemeente Menterwolde	42,0%	7,6%
<i>Muntendam</i>	38,4%	6,4%
<i>Zuidbroek</i>	42,1%	8,0%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	44,7%	8,2%
Gemeente Slochteren	49,5%	12,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	45,9%	16,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	49,4%	12,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	48,6%	10,0%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	59,1%	10,5%
Gemeente Ten Boer	53,9%	11,9%
<i>Ten Boer</i>	50,3%	13,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	57,9%	10,4%
Gemeente Winsum	41,0%	7,6%
<i>Winsum</i>	38,9%	8,3%
<i>Baflo</i>	47,5%	5,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	41,0%	6,3%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	39,3%	9,3%
totaal	44,4%	10,2%

Als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag in wonen

- Ruim 40 procent van de huishoudens zegt graag in zijn of haar woning te blijven wonen als de aardbevingsschade aan de woning snel wordt hersteld. Dat is minder dan in 2015, toen 49 procent dit aangaf. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevingensintensiteit geven het vaakst aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling 'als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag in wonen'. Dat geldt in zekere zin ook voor huishoudens uit woondorpen. Het gaat dan in het bijzonder om de kleinste dorpen in Slochteren, de kleine dorpen in Ten Boer en Bedum, Loppersum en de plaats Ten Boer.
- Bijna een op de tien huishoudens is het (helemaal) oneens met de stelling 'als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag in wonen'. Daarmee ligt het percentage even hoog als in 2015. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevingensintensiteit en uit de Eemsdelta-gemeenten zeggen relatief vaak te willen verhuizen, ondanks dat de schade aan de woning snel wordt hersteld. Met name inwoners van Ten Boer, de kleine dorpen in Loppersum, de Woldstreek en Bedum geven dit bovengemiddeld vaak aan.
- Jongeren, gezinnen, huishoudens met hoge inkomens en bewoners van eengezinswoningen zijn het bovengemiddeld vaak (helemaal) oneens met de stelling 'als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag in wonen'. Dat geldt in nog sterkere mate voor mensen met een geringe binding met de omgeving en voor huishoudens met concrete verhuisplannen.
- Zo'n 15 procent van de huishoudens reageert neutraal op de stelling 'als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag in wonen'. Nog eens een derde heeft geen mening of geeft aan dat de stelling niet op hem of haar van toepassing is.

Tabel 196: Oordeel over de stelling 'als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag in wonen', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	38,6%	8,4%
gemiddeld	41,8%	10,0%
hoog	46,8%	12,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	39,7%	9,9%
PLUS	41,2%	8,9%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	40,2%	11,0%
Het Hogeland en Ten Boer	40,4%	8,5%
Midden-Groningen	40,9%	8,8%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	38,0%	9,5%
Centrumdorp	40,4%	9,0%
Woondorp	43,0%	9,5%
totaal	40,5%	9,3%

Tabel 197: Oordeel over de stelling 'als de aardbevingsschade aan mijn woning snel hersteld wordt, blijf ik er graag in wonen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	44,6%	10,1%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	39,1%	13,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	48,6%	6,7%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	39,1%	6,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	34,4%	5,5%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	33,5%	11,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	30,4%	12,0%
<i>Tuikwerd</i>	28,0%	12,2%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	46,0%	9,9%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	46,0%	9,7%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	39,9%	8,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	40,0%	7,5%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	38,8%	11,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	42,3%	9,8%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	39,8%	8,0%
<i>Hoogezand</i>	33,7%	5,5%
<i>Sappemeer</i>	43,6%	9,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	41,1%	8,8%
Gemeente Loppersum	45,6%	11,6%
<i>Loppersum</i>	47,3%	9,9%
<i>Middelstum</i>	43,9%	9,3%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	45,4%	14,5%
Gemeente Menterwolde	38,5%	6,7%
<i>Muntendam</i>	32,9%	4,1%
<i>Zuidbroek</i>	42,7%	7,5%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	38,9%	8,1%
Gemeente Slochteren	45,4%	12,3%
<i>Schildwolde, Helling en Siddeburen</i>	40,7%	14,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	45,7%	13,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	45,7%	9,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	53,4%	10,9%
Gemeente Ten Boer	49,2%	12,8%
<i>Ten Boer</i>	46,7%	14,6%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	52,1%	10,7%
Gemeente Winsum	37,4%	6,3%
<i>Winsum</i>	33,1%	7,7%
<i>Baflo</i>	44,9%	4,3%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	33,2%	6,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	40,9%	5,6%
totaal	40,5%	9,3%

Als de gaswinning drastisch teruggeschroefd wordt, wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen

- Ruim 40 procent van de huishoudens wil graag in de huidige woning blijven wonen als de gaswinning drastisch teruggeschroefd wordt. Drie jaar geleden lag dit percentage nog op 51 procent. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit en uit woondorpen zijn het bovengemiddeld vaak (helemaal) eens met de stelling 'als de gaswinning drastisch teruggeschroefd wordt, wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen'. Dat geldt met name voor de kleine dorpen in Ten Boer, Middelstum, dorpen in het westen van Eemsmond en de kleine dorpen in Bedum.
- Zo'n elf procent van de huishoudens is het (helemaal) oneens met de stelling 'als de gaswinning drastisch teruggeschroefd wordt, wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen'. Dat is evenveel als in 2015. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit en uit de regio Eemsdelta geven het vaakst aan te willen verhuizen, zelfs als de overheid de gaswinning drastisch vermindert. Dat geldt specifiek voor de kleine dorpen in Loppersum, de Woldstreek en grote delen van de gemeente Delfzijl.
- Jongeren, gezinnen, huishoudens met hoge inkomens, bewoners van eengezinswoningen en huishoudens die vijf tot tien jaar op hun huidige woonadres wonen zijn het bovengemiddeld vaak (helemaal)

oneens met de stelling ‘als de gaswinning drastisch teruggeschroefd wordt, wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen’. Dat geldt nog sterker voor mensen die weinig tot geen binding met de regio hebben en huishoudens met concrete verhuisplannen.

- Een op de vijf huishoudens reageert neutraal op de stelling ‘als de gaswinning drastisch teruggeschroefd wordt, wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen’. Daarnaast heeft tien procent hier geen mening over en zegt 18 procent dat de stelling niet op hem of haar van toepassing is.
- Vermoedelijk zorgt de onzekerheid rondom het herstellen van bevingsschades (door traagheid en het ontbreken van een helder schadeprotocol) en de vraag of de gaswinning drastisch verminderd wordt ervoor dat veel mensen geen mening hebben over de genoemde stelling. Drie jaar geleden lag het percentage dat geen mening had of ‘weet ik niet’ aankruiste namelijk veel lager. Dit wijst erop dat meer mensen dan drie jaar geleden erover nadenken te gaan verhuizen. Dit strookt met de conclusies die we trokken met betrekking tot de verhuisgeneidheid in gebieden met een hoge bevingintensiteit.

Tabel 198: Oordeel over de stelling ‘als de gaswinning drastisch teruggeschroefd wordt, wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen’, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	39,7%	10,5%
gemiddeld	42,7%	11,7%
hoog	47,3%	14,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	40,6%	12,0%
PLUS	42,3%	10,7%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	40,2%	13,4%
Het Hogeland en Ten Boer	42,4%	10,2%
Midden-Groningen	41,9%	10,6%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	38,8%	11,8%
Centrumdorp	41,4%	10,4%
Woondorp	44,2%	11,6%
totaal	41,5%	11,3%

Tabel 199: Oordeel over de stelling 'als de gaswinning drastisch teruggeschoefd wordt, wil ik graag in mijn huidige woning blijven wonen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	46,3%	14,0%
<i>Appingedam</i>	46,3%	14,0%
Gemeente Bedum	42,2%	11,1%
<i>Bedum</i>	38,8%	13,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	48,0%	7,8%
Gemeente De Marne	39,2%	6,3%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	40,8%	7,3%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	37,8%	5,4%
Gemeente Delfzijl	34,6%	13,5%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	31,7%	12,4%
<i>Delfzijl-Noord</i>	31,4%	13,0%
<i>Tuikwerd</i>	28,0%	15,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	44,7%	13,5%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	39,7%	14,4%
Gemeente Eemsum	42,7%	11,4%
<i>Uithuizen</i>	40,2%	11,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	40,5%	7,5%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	40,0%	13,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	48,7%	12,8%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	42,7%	10,0%
<i>Hoogezand</i>	34,7%	8,0%
<i>Sappemeer</i>	43,5%	10,6%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	47,9%	11,0%
Gemeente Loppersum	47,1%	12,4%
<i>Loppersum</i>	46,2%	8,9%
<i>Middelstum</i>	50,6%	10,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	45,4%	16,2%
Gemeente Menterwolde	37,3%	8,5%
<i>Muntendam</i>	32,4%	6,8%
<i>Zuidbroek</i>	38,7%	9,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	39,7%	8,6%
Gemeente Slochteren	43,7%	13,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	41,7%	14,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	43,4%	15,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	44,5%	11,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	46,8%	12,3%
Gemeente Ten Boer	49,5%	13,0%
<i>Ten Boer</i>	46,6%	13,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	52,8%	12,5%
Gemeente Winsum	41,0%	9,9%
<i>Winsum</i>	36,1%	11,7%
<i>Baflo</i>	47,8%	7,6%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	42,9%	8,3%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	42,0%	9,9%
totaal	41,5%	11,3%

11.3. Verhuisoriëntatie

Aan huishoudens met een verhuismens is gevraagd waar zij na hun verhuizing bij voorkeur willen wonen. Daarbij kon men kiezen uit de elf aardbevingsgemeenten, de gemeente Groningen en de opties 'elders in de provincie Groningen', 'buiten de provincie Groningen' en 'weet ik (nog) niet / geen voorkeur'. Eén huishouden mocht meerdere verhuisrichtingen aankruisen.

Verhuisoriëntatie en binding per gemeente: op hoofdlijnen

Tabel 200 laat per aardbevingsgemeente de verhuisoriëntatie van huishoudens met een verhuismens zien. Enkele opmerkingen vooraf:

- Huishoudens kruisten gemiddeld 1,5 antwoord aan. De percentages in de tabel zijn daarom 'teruggewogen' naar het totale aantal verhuisgeneigde huishoudens per gemeente (in de kolom 'concreet of potentieel verhuisgeneigd).
- De kolom 'potentiële vestigers' geeft het aantal huishoudens weer dat in het meest extreme geval naar de betreffende gemeente toe verhuist (als iedereen doet wat hij of zij in de vragenlijst aangaf).
- De kolom 'gewogen factor' geeft de relatieve populariteit per gemeente aan. Dit is de verhouding van het aantal potentiële vestigers ten opzichte van het aantal huishoudens met een

verhuismens in een gemeente. We keken hierbij alleen naar huishoudens die binnen het aardbevingsgebied willen verhuizen.

Opvallende punten uit de tabel:

- Gemiddeld wil 29 procent van de huishoudens met verhuisplannen binnen de eigen gemeente verhuizen. Dit percentage is vergelijkbaar met het percentage van drie jaar geleden (27 procent; het WoON 2015 liet een binding van 33 procent zien). De verschillen tussen gemeenten zijn echter groot: in Appingedam ligt de binding met de eigen gemeente het hoogst (44 procent), gevolgd door Bedum (34 procent) en Hoogezand-Sappemeer en Winsum (beide 32 procent). De gemeente Loppersum kent de laagste binding met de eigen gemeente (19 procent). Daarna volgen Ten Boer (21 procent) en Slochteren (23 procent). Dit beeld is vergelijkbaar met dat van drie jaar geleden.
- In vergelijking met het Westerkwartier, Oost-Groningen en het landelijk gemiddelde is de binding met de eigen gemeente in het bevingsgebied extreem laag. Het Westerkwartier en Oost-Groningen laten een binding van respectievelijk 50 en 39 procent zien, terwijl het gemiddelde voor heel Nederland uitkomt op 43 procent. De aardbevingen, maar ook bevolkingskrimp spelen hier zeer waarschijnlijk een belangrijke rol in.

- Binnen de elf aardbevingsgemeenten heeft Appingedam een grote aantrekkingskracht. Het aantal potentiële vestigers ligt ruim vier keer hoger dan het aantal huishoudens met verhuisplannen (oftewel: het aantal woningen dat naar verwachting vrijkomt). Voor de gemeenten Bedum, Winsum, Hoogezand-Sappemeer en De Marne geldt hetzelfde beeld, maar het verschil tussen uit- en instroom is daar kleiner (variërend van een factor 1,5 in Bedum tot 1,05 in De Marne).
- Hoewel verhuisgeneigde huishoudens uit de gemeente Loppersum een relatief lage binding met de eigen gemeente lijken te hebben, geldt dit niet voor het aardbevingsgebied als geheel. Slechts 19 procent van de huishoudens met verhuisplannen wil in Loppersum blijven wonen, maar daartegenover staat dat 52 procent wél een woning in een van de tien andere bevingsgemeenten zoekt. Dat ligt boven het gemiddelde van 50 procent in het hele bevingsgebied. De nabijheid van voorzieningen lijkt *in de verhuisoriëntatie* van Lopsters zwaarder mee te wegen dan de aardbevingen: er zijn meer huishoudens die naar voorzieningenrijke gemeenten zoals Appingedam verhuizen, dan huishoudens die naar gemeenten aan de randen van het bevingsgebied verhuizen, waar minder bevingen zijn.
- Vanzelfsprekend is de oriëntatie op de gemeente Groningen naar verhouding het grootst in gemeenten die er rondom liggen, zoals Ten Boer (19 procent van de verhuisgeneigde huishoudens), Bedum (17 procent) en Winsum (15 procent). Verhuisgeneigde huishoudens uit Appingedam zijn met zeven procent het minst op Groningen georiënteerd.
- Verhuisgeneigde huishoudens uit Menterwolde en Slochteren oriënteren zich relatief vaak op gemeenten buiten het bevingsgebied, maar wel ín de provincie Groningen. Gezien de ligging van deze gemeenten is het aannemelijk dat zij vaak naar naburige gemeenten als Veendam of Oldambt willen verhuizen.
- Vergeleken met drie jaar geleden is de binding met het aardbevingsgebied *als geheel* gedaald. In 2015 wilde 58 procent van de verhuisgeneigde huishoudens binnen het bevingsgebied verhuizen (toen **negen** gemeenten), nu is dat 50 procent (**elf** gemeenten). Dat is opmerkelijk, want het bevingsgebied is juist in omvang toegenomen. Vermoedelijk wilde een deel van deze huishoudens in 2015 nog naar de rand van het bevingsgebied verhuizen, maar verhuizen zij nu over grotere afstand naar buiten het bevingsgebied, omdat ook aan de randen van het gebied de bevingen toenemen. Verschillende signalen wijzen erop dat huishoudens die primair vanwege de aardbevingsproblematiek willen verhuizen vaak hun heil zoeken buiten het bevingsgebied, en dan met name in Noord-Drenthe, Stad en Haren of de rest van Nederland (zie hiervoor ook paragraaf 12.6).

Tabel 200: Verhuisoriëntatie van verhuisgeneigde huishoudens in de elf aardbevingsgemeenten. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.730.

Gemeente	concreet of potentieel verhuisgeneigd	potentiële vestigers	gewogen factor	binding met gemeente	binding met de aardbevingsgemeenten	verhuizen buiten aardbevingsgemeenten	waarvan oriëntatie op Groninger Stad	waarvan oriëntatie op overige Groninger gemeenten	waarvan oriëntatie op overig Nederland	geen voorkeur
A	175	558	4,19	44%	62%	29%	7%	5%	17%	10%
B	285	324	1,49	34%	49%	37%	17%	6%	14%	14%
DM	268	215	1,05	30%	52%	32%	10%	7%	15%	16%
D	968	483	0,66	27%	57%	29%	8%	6%	15%	14%
E	582	364	0,82	28%	56%	33%	10%	7%	15%	11%
HS	363	322	1,17	32%	42%	41%	14%	7%	19%	17%
L	423	205	0,64	19%	52%	36%	11%	6%	19%	12%
M	352	173	0,65	26%	41%	40%	9%	13%	17%	19%
S	520	317	0,80	23%	43%	42%	14%	10%	18%	16%
TB	309	184	0,78	21%	39%	46%	19%	8%	20%	15%
W	485	454	1,23	32%	46%	40%	15%	8%	16%	15%
totaal	4730	3599	1,00	29%	50%	36%	12%	8%	17%	14%

Verhuisoriëntatie en binding per gemeente: naar huur en koop

We brachten de verhuisoriëntatie van huishoudens met een verhuiscens ook in beeld per gewenste eigendomssituatie. Daarmee achterhalen we of er verschillen bestaan in de verhuisoriëntatie van huishoudens die willen huren of juist willen kopen.

De opvallendste punten:

- Huurders willen gemiddeld vaker binnen hun eigen gemeente verhuizen dan kopers: onder huurders zoekt 33 procent een woning binnen de eigen gemeente, terwijl dit bij kopers 26 procent is.
- Bij huurders is de grootste binding met de eigen gemeente terug te zien in Appingedam (54 procent) en Hoogezand-Sappemeer (42 procent). Huurders hebben de minste binding met de gemeenten Ten Boer en Loppersum (beide 22 procent). Bij kopers is opnieuw een hoge binding met Appingedam te zien (37 procent), maar ook huiseigenaren uit Bedum ervaren een hoge binding met hun huidige gemeente. De laagste binding bij kopers is terug te zien in de gemeenten Loppersum (16 procent) en Ten Boer (20 procent).
- Huurders uit de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Loppersum willen het minst vaak verhuizen naar een gemeente buiten het bevestigingsgebied. Omgekeerd verruilen huurders uit Ten Boer en Bedum hun woning het vaakst voor een woning buiten het bevestigingsgebied.

Onder kopers is de binding met het bevingsgebied het grootst in de gemeenten Appingedam, Delfzijl, Eemsmond en De Marne en het laagst in Menterwolde en Hoogezand-Sappemeer. Dat is logisch, want de laatstgenoemde gemeenten liggen aan de rand van het bevingsgebied, waardoor de verhuisrelatie met gemeenten buiten het gebied relatief groter is.

- Huurders én kopers uit Ten Boer zijn relatief het vaakst georiënteerd op de stad Groningen. Dat geldt in mindere mate ook voor huurders uit Bedum en Winsum. Dat is te verklaren, want de afstand tot de stad Groningen is vanuit deze gemeenten simpelweg het kleinst.

Tabel 201: Verhuisoriëntatie van huishoudens in de elf aardbevingsgemeenten die na hun verhuizing willen huren. Bron: bewonersenquête (2017), N = 1.795.

Gemeente	concreet of potentieel verhuigeneigd	potentiële vestigers	gewogen factor	binding met gemeente	binding met de aardbevingsgemeenten	verhuizen buiten aardbevingsgemeenten	waarvan oriëntatie op Groningen Stad	waarvan oriëntatie op overige Groninger gemeenten	waarvan oriëntatie op overig Nederland	geen voorkeur
A	78	267	4,05	54%	69%	22%	6%	2%	14%	10%
B	101	130	1,52	37%	48%	42%	20%	7%	15%	10%
DM	99	79	0,94	29%	50%	34%	12%	5%	17%	16%
D	414	245	0,70	33%	63%	27%	10%	5%	12%	10%
E	242	149	0,73	27%	59%	32%	14%	6%	12%	10%
HS	135	160	1,40	42%	52%	32%	13%	7%	13%	16%
L	162	79	0,58	22%	61%	31%	12%	3%	15%	8%
M	141	80	0,67	32%	51%	32%	9%	11%	12%	17%
S	158	99	0,74	26%	54%	33%	14%	6%	12%	14%
TB	77	55	0,84	22%	40%	45%	21%	7%	16%	15%
W	188	175	1,10	36%	51%	35%	18%	8%	10%	13%
totaal	1795	1518	1,00	33%	56%	32%	13%	6%	13%	12%

Tabel 202: Verhuisoriëntatie van huishoudens in de elf aardbevingsgemeenten die na hun verhuizing willen huren. Bron: bewonersenquête (2017), N = 3.320.

Gemeente	concreet of potentieel verhuigeneigd	potentiële vestigers	gewogen factor	binding met gemeente	binding met de aardbevingsgemeenten	verhuizen buiten aardbevingsgemeenten	waarvan oriëntatie op Groninger Stad	waarvan oriëntatie op overige Groninger gemeenten	waarvan oriëntatie op overig Nederland	geen voorkeur
A	115	341	4,11	37%	56%	34%	7%	6%	21%	10%
B	213	229	1,49	32%	49%	37%	16%	7%	14%	14%
DM	197	163	1,15	29%	51%	33%	11%	7%	16%	16%
D	603	263	0,60	21%	53%	33%	9%	7%	17%	15%
E	390	240	0,85	26%	51%	37%	10%	8%	19%	12%
HS	257	195	1,05	27%	37%	45%	15%	8%	22%	18%
L	299	143	0,66	16%	47%	40%	10%	8%	22%	14%
M	238	110	0,64	23%	37%	45%	10%	15%	21%	18%
S	406	239	0,82	21%	38%	47%	15%	11%	21%	15%
TB	258	143	0,77	20%	38%	48%	19%	8%	21%	14%
W	344	329	1,33	29%	44%	41%	15%	8%	18%	15%
totaal	3320	2395	1,00	26%	46%	40%	12%	8%	19%	15%

Verhuisoriëntatie tussen aardbevingsgemeenten

Voor de gemeenten in het bevingsgebied brachten we ook de verhuisoriëntatie tussen gemeenten in beeld. Daarbij keken we dus alleen naar verhuiscapabele huishoudens die na hun verhuizing opnieuw in het bevingsgebied willen wonen.

De opvallendste punten:

- De gemeenten Appingedam, Bedum, Hoogezand-Sappemeer en Winsum hebben een positief verhuissaldo met alle gemeenten in het aardbevingsgebied. Vooral het verhuissaldo tussen Appingedam en Delfzijl valt op, waarbij Delfzijlsters vaker aangeven op Appingedam georiënteerd te zijn dan andersom.
- De gemeenten Delfzijl, Eemsmond, Loppersum en Menterwolde verliezen per saldo huishoudens aan andere gemeenten binnen het bevingsgebied. In Eemsmond is men bijvoorbeeld vooral op Bedum en Winsum georiënteerd, terwijl huishoudens uit Loppersum vooral naar Appingedam willen verhuizen.
- Bij de gemeenten De Marne, Slochteren en Ten Boer zijn in- en uitstroom van en naar andere gemeenten in het bevingsgebied min of meer in balans.

Tabel 203: Verhuissaldi voor de elf aardbevingsgemeenten (alleen bij substantiële aantallen), op basis van de bewonersenquête. Het gaat dus om verhuissaldi op basis van wensen, niet om feitelijke saldi. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.730.

Saldo	A	B	DM	D	E	HS	L	M	S	TB	W
A				252	35		55		30	15	
B				22	38		32			10	
DM				7	12		6				-25
D	-252	-22	-7		-8	-16	-15	-6	-29	-22	-8
E	-35	-38	-12	8		-10	8		-9		-58
HS				16	10			32	40		
L	-55	-32	-6	15	-8			-4	-12	-7	-24
M				6		-32					
S	-30			29	9	-40	12				
TB	-15	-10		22			7				-7
W			25	8	58		24			7	

Kenmerken toekomstige huurders en kopers

We weten per gemeente welke verhuisoriëntatie huurders en kopers hebben en in welke mate zij gebonden zijn aan hun huidige gemeente. Daarmee kunnen we een indicatie geven van de veranderingen in de samenstelling van huishoudens in huur- en koopwoningen. De onderstaande tabellen laten de relatieve veranderingen zien. Er is gecorrigeerd voor zogenaamde wensdenkers: huishoudens die op dit moment in een koopwoning wonen en aangeven na hun verhuizing te willen huren, maar te veel verdienen om voor een sociale huurwoning (huurprijs tot € 711) in aanmerking te komen.

Op basis van het bewonersonderzoek valt te verwachten dat het zwaartepunt van het huurdersbestand de komende jaren steeds meer verschuift naar senioren, die vaak tweepersoons huishoudens vormen. Bij corporaties zal het aandeel huishoudens aan de onderkant van de middeninkomens iets toenemen ten opzichte van de huishoudens met een laag inkomen. Een deel van de ouderen zegt te veel te verdienen voor een sociale huurwoning en zal dus moeten uitwijken naar de vrije sector. De vraag naar vrijesectorwoningen lijkt sterk toe te nemen, maar in de praktijk valt dit mee. Er is nu nauwelijks aanbod aan dit type huurwoningen, waardoor een beperkte extra vraag al snel voor een hoge relatieve groei lijkt te zorgen.

Tabel 204: Verwachte veranderingen in de samenstelling van het huurdersbestand. Bron: bewonersenquête (2017).

	jonger dan 45 jr	45 tot 65 jr	65 jr en ouder	alleenstaand	eenoudergezin	paar zonder kinderen	paar met kinderen	doelgroep	middeninkomen laag	middeninkomen hoog	hoog inkomen
A	-0,50	-0,16	0,91	-0,26	-0,65	1,22	0,66	-0,11	0,17		0,43
B	-0,37	-0,21	1,36	-0,24	-0,18	0,68	-0,18	-0,12	0,74	0,42	-0,53
DM	-0,29	-0,33	1,64	0,08	-0,45	0,13	0,13	-0,20	0,24	0,65	3,94
D	-0,35	-0,29	0,61	-0,23	-0,46	0,94	0,00	-0,14	0,50	4,85	2,25
E	-0,45	0,02	1,03	-0,09	-0,44	0,48	-0,14	-0,10	0,55	1,44	-0,09
HS	-0,49	0,00	0,33	-0,43	0,72	0,52	-0,05	-0,15	0,65	-0,66	1,33
L	-0,31	-0,25	0,67	-0,13	-0,54	0,50	0,12	-0,03	0,01		0,39
M	-0,59	0,44	0,80	-0,25	-0,41	0,52	0,50	-0,19	0,23	1,47	0,65
S	-0,37	0,02	0,35	-0,11	-0,82	0,49	0,08	-0,15	0,06	2,49	1,72
TB	-0,65	0,25	1,09	-0,23	-0,52	0,79	-0,23	-0,32	2,86	0,93	-0,03
W	-0,41	0,47	0,02	-0,31	0,06	0,83	-0,10	-0,17	0,11	1,03	1,03
regio	-0,46	-0,02	0,64	-0,23	-0,43	0,69	-0,02	-0,15	0,43	0,85	0,85

Tabel 205: Verwachte veranderingen in de samenstelling van huishoudens in koopwoningen. Bron: bewonersenquête (2017).

	jonger dan 45 jr	45 tot 65 jr	65 jr en ouder	alleenstaand	eenoudergezin	paar zonder kinderen	paar met kinderen	doelgroep	middeninkomen laag	middeninkomen hoog	hoog inkomen
A	0,72	-0,05	-0,35	0,07	1,41	-0,15	0,05	0,19	0,36	0,73	-0,25
B	1,68	-0,17	-0,46	0,08	0,76	-0,23	0,38	0,25	0,00	0,25	-0,14
DM	0,65	-0,09	-0,48	0,14	0,45	-0,31	0,38	-0,05	0,37	-0,12	0,00
D	1,08	-0,06	-0,50	0,14	0,47	-0,27	0,25	0,19	0,18	0,01	-0,14
E	0,67	-0,06	-0,43	0,08	0,19	-0,21	0,31	0,05	0,17	0,00	-0,06
HS	0,61	0,01	-0,32	0,19	-0,28	-0,01	-0,03	0,30	-0,02	0,11	-0,12
L	2,17	-0,23	-0,51	0,53	-0,15	-0,38	0,55	0,39	-0,07	0,16	-0,14
M	1,12	-0,15	-0,54	0,01	1,21	-0,01	-0,12	0,41	0,27	0,10	-0,18
S	0,78	-0,09	-0,41	0,17	0,94	-0,15	0,06	0,60	0,35	0,25	-0,19
TB	0,92	-0,33	-0,17	0,24	0,29	-0,18	0,10	0,13	0,73	0,04	-0,12
W	1,06	-0,08	-0,50	0,03	0,88	-0,23	0,27	0,40	0,27	-0,18	-0,08
regio	0,94	-0,10	-0,43	0,13	0,49	-0,21	0,20	0,22	0,19	0,07	-0,12

Op de koopmarkt zien we het omgekeerde beeld: jongeren en gezinnen met kinderen oriënteren zich de komende jaren – in vergelijking met de huidige situatie – steeds meer op de koopmarkt. Dat geldt ook voor de lagere inkomensgroepen. Opgemerkt moet worden dat het om kleine verschuivingen gaat, die vooral het gevolg zijn van de afnemende vraag

naar koopwoningen onder senioren. Bovendien stelt de lage hypotheekrente minder vermogende huishoudens of starters op de woningmarkt sneller in staat een woning te kopen in plaats van te huren. Per gemeente zijn overigens per doelgroep nuances aan te wijzen.

11.4. Huidige en gewenste woning

Aan huishoudens met een verhuishwens is een aantal vragen gesteld over hun gewenste woonsituatie. We vroegen in wat voor type woning men het liefst wil wonen, of dit een huur- of koopwoning moet zijn en wat de gewenste (huur)prijsklasse is. Daarbij kon men een eerste en tweede voorkeur opgeven. Daarnaast vroegen we naar de huidige woonsituatie van huishoudens met een verhuishwens (oftewel: de woningen die zij bij een verhuizing achterlaten). Door deze informatie met elkaar te combineren en gegevens over de huidige en gewenste gemeente eraan toe te voegen, kunnen we per gemeente laten zien aan welke producten extra behoefte is en welke producten juist minder gevraagd worden.

De percentages zijn gebaseerd op de verhuishwensen van alle huishoudens met een concrete of potentiële verhuishwens. Als onderdeel van de woningmarktanalyse is voor de vijf MEDAL-gemeenten de vraag door starters op de woningmarkt en vestigers vanuit gemeenten buiten het aardbevingsgebied ook in de analyse meegenomen (op basis van trends uit het verleden). Hetzelfde geldt voor het aanbod dat als gevolg van sterfte vrijkomt. Voor de PLUS-gemeenten zijn deze factoren niet meegenomen. Het effect van het toevoegen of weglaten van deze groepen op de vraag-aanbodconfrontatie is echter minimaal.

Gewenste woningtype

- In vrijwel alle aardbevingsgemeenten is een tekort aan gelijkvloerse woningen. Over het algemeen geldt dat er in de meer landelijke gemeenten als De Marne en Loppersum vooral behoefte bestaat aan gelijkvloerse woningen met een tuin(tje), terwijl de nadruk in de meer stedelijke gemeenten als Appingedam of Hoogezand-Sappemeer vaker ligt op appartementen met lift. Over de hele regio bekeken ligt het zwaartepunt van de vraag op gelijkvloers wonen met een tuin(tje). De vraag naar gelijkvloerse woonproducten sluit aan bij de toenemende vergrijzing en de wens van ouderen om in een 'seniorengeschikte' woning te wonen.
- De keerzijde is dat er een overschot aan rijwoningen en – in mindere mate – tweekappers en vrijstaand wonen lijkt te ontstaan. Vooral in stedelijke gemeenten als Delfzijl en Appingedam ontstaat vraaguitval bij rijwoningen. In landelijke gemeenten zijn dit vaker vrijstaande woningen; dat product komt daar vaker voor. In sommige gemeenten bestaat juist nog een beperkte vraag naar vrijstaande woningen.
- Appartementen zonder lift worden incidenteel gevraagd, vrijwel alleen door jongeren die een betaalbare starterswoning zoeken. Doordat dit product weinig voorkomt in het bevingsgebied, lijkt er nauwelijks een overschot aan dit type flats te ontstaan.

Tabel 206: Huidige versus gewenste woonsituatie van huishoudens met een verhuiscens, resulterend in een saldo, per gemeente. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.816.

MEDAL-gemeenten	M			E			D			PLUS-gemeenten	BE			HS			MW		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo		nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
egz rij	23%	1%	22%	8%	3%	5%	29%	5%	24%	egz rij	35%	4%	31%	33%	5%	28%	26%	3%	22%
egz 2^1	18%	18%	0%	14%	15%	-1%	29%	23%	6%	egz 2^1	26%	15%	11%	26%	13%	13%	42%	25%	17%
egz vrij	55%	60%	-5%	75%	54%	22%	31%	40%	-9%	egz vrij	33%	31%	2%	30%	28%	2%	30%	35%	-5%
app met lift	1%	4%	-3%	0%	11%	-11%	5%	18%	-13%	app met lift	2%	23%	-21%	5%	32%	-26%	2%	17%	-16%
app zonder lift	0%	1%	-1%	0%	1%	0%	3%	1%	2%	app zonder lift	2%	3%	-1%	4%	1%	3%	1%	0%	0%
gelijkvloers met tuin	3%	15%	-12%	1%	16%	-15%	3%	12%	-9%	gelijkvloers met tuin	2%	24%	-22%	2%	20%	-18%	0%	18%	-18%
	A			L						SL			TB			WI			
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo				nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	
egz rij	43%	6%	38%	8%	4%	4%				egz rij	21%	3%	19%	23%	3%	20%	29%	5%	24%
egz 2^1	30%	19%	11%	15%	20%	-5%				egz 2^1	28%	19%	9%	35%	20%	15%	29%	18%	12%
egz vrij	20%	26%	-6%	77%	58%	19%				egz vrij	44%	40%	4%	39%	38%	1%	39%	37%	1%
app met lift	3%	28%	-26%	0%	8%	-8%				app met lift	1%	18%	-17%	2%	15%	-13%	0%	17%	-17%
app zonder lift	3%	1%	2%	0%	1%	-1%				app zonder lift	2%	1%	1%	0%	2%	-2%	0%	2%	-2%
gelijkvloers met tuin	0%	20%	-20%	0%	9%	-9%				gelijkvloers met tuin	3%	18%	-15%	1%	22%	-21%	3%	21%	-18%

Gewenste eigendomssituatie

- De gemeenten Delfzijl, Hoogezand-Sappemeer, Winsum, Bedum en Appingedam kennen een relatief groot tekort aan huurwoningen. Op de koopmarkt ontstaan juist overschotten, maar de omvang ervan verschilt per woningtype (zie hierboven).
- In Loppersum, Menterwolde en Slochteren is de verhouding tussen huur en koop nagenoeg in evenwicht, met een lichte behoefte aan huurwoningen.

Tabel 207: Huidige en gewenste eigendomssituatie van huishoudens met een verhuishwens, resulterend in een saldo, per gemeente. Bron: bewonersenquête (2017), N = 4.812.

MEDAL-gemeenten	M			E			D		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
huur	20%	28%	-7%	33%	39%	-6%	30%	49%	-19%
koop	80%	72%	7%	67%	61%	6%	70%	51%	19%
totaal	100%	100%		100%	100%		100%	100%	

	A			L		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
huur	32%	42%	-11%	39%	40%	-1%
koop	68%	58%	11%	61%	60%	1%

PLUS-gemeenten	BE			HS			MW		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
huur	20%	32%	-12%	23%	41%	-19%	40%	42%	-2%
koop	80%	68%	12%	77%	59%	19%	60%	58%	2%

	SL			TB			WI		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
huur	27%	30%	-3%	13%	20%	-7%	24%	37%	-13%
koop	73%	70%	3%	87%	80%	7%	76%	63%	13%

Gewenste huurprijs

- In de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Winsum lijkt behoefte te zijn aan sociale huurwoningen met een huurprijs tussen € 593 en € 635. Vermoedelijk zijn veel huishoudens op zoek naar een woning met een betere kwaliteit waarvoor ze een wat hogere maandelijkse huurprijs over hebben. In Ten Boer ligt dit een slag hoger: daar lijkt met name vraag te zijn naar huurwoningen tussen € 635 en € 711 per maand.
- Het gros van de gemeenten heeft te maken met een dreigend overschot aan huurwoningen met een huurprijs tussen € 414 en € 593. In Hoogezand-Sappemeer, Winsum, Appingedam en Ten Boer geldt dit ook voor woningen tot de kwaliteitskortingsgrens (€ 414).
- In De Marne en Eemsum is de huurprijsverdeling vrijwel in evenwicht. Juist in De Marne lijkt een lichte behoefte aan goedkope huurwoningen te ontstaan.

Tabel 208: Huidige en gewenste huurprijzen voor huishoudens met een verhuiscens, resulterend in een saldo, per gemeente. Bron: bewonersenquête (2017), N = 392.

MEDAL-gemeenten	M			E			D		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
minder dan € 414	15%	18%	-3%	21%	18%	3%	12%	13%	-1%
€ 414 - € 593	55%	57%	-2%	52%	48%	4%	66%	45%	20%
€ 593 - € 635	18%	18%	0%	13%	19%	-5%	9%	24%	-15%
€ 635 - € 711	9%	6%	4%	7%	9%	-2%	12%	14%	-3%
meer dan € 711	3%	1%	2%	7%	6%	1%	1%	4%	-3%

	A			L		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
minder dan € 414	21%	13%	8%	13%	12%	1%
€ 414 - € 593	60%	41%	20%	67%	51%	15%
€ 593 - € 635	7%	29%	-22%	17%	26%	-9%
€ 635 - € 711	9%	14%	-4%	4%	9%	-5%
meer dan € 711	2%	4%	-2%	0%	2%	-2%

PLUS-gemeenten	BE			HS			MW		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
minder dan € 414	8%	6%	2%	27%	18%	9%	8%	12%	-4%
€ 414 - € 593	56%	41%	16%	40%	46%	-5%	68%	53%	15%
€ 593 - € 635	21%	33%	-12%	17%	22%	-5%	12%	14%	-3%
€ 635 - € 711	10%	16%	-6%	10%	12%	-2%	10%	18%	-7%
meer dan € 711	5%	5%	0%	6%	3%	3%	2%	3%	-1%

	SL			TB			WI		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
minder dan € 414	21%	20%	1%	5%	0%	5%	20%	11%	9%
€ 414 - € 593	63%	49%	13%	58%	39%	19%	54%	40%	14%
€ 593 - € 635	7%	13%	-6%	21%	27%	-6%	10%	23%	-13%
€ 635 - € 711	7%	11%	-4%	16%	29%	-13%	11%	17%	-5%
meer dan € 711	2%	6%	-4%	0%	5%	-5%	4%	9%	-4%

Gewenste vraagprijs

- Tussen gemeenten bestaan er grote verschillen in potentiële overschotten en tekorten aan verschillende vraagprijsklassen op de koopmarkt. In de meeste gemeenten is er behoefte aan koopwoningen met een vraagprijs tussen € 150.000 en € 250.000. Dat geldt voor bijvoorbeeld Delfzijl, Loppersum, Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde. In Ten Boer en Appingedam concentreert de behoefte zich in de categorie € 200.000 tot € 250.000.
- Overschotten dreigen vooral in het goedkopere segment te ontstaan, tot ongeveer € 125.000. Dat geldt in vrijwel alle gemeenten, behalve in Bedum, Loppersum, Slochteren en Winsum. In Delfzijl zal vooral in het goedkoopste segment tot € 100.000 vraaguitval ontstaan.

Tabel 209: Huidige en gewenste vraagprijsklassen voor huishoudens met een verhuishwens, resulterend in een saldo, per gemeente. Bron: bewonersenquête (2017), N = 671.

MEDAL-gemeenten	M			E			D			PLUS-gemeenten	BE			HS			MW		
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo		nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo
minder dan € 100.000	5%	2%	3%	4%	4%	0%	16%	5%	10%	minder dan € 100.000	1%	2%	-1%	6%	5%	1%	0%	0%	0%
€ 100. - 125.000	20%	7%	13%	16%	10%	6%	25%	18%	6%	€ 100. - 125.000	5%	9%	-4%	20%	12%	8%	14%	5%	9%
€ 125. - 150.000	16%	28%	-12%	18%	17%	1%	22%	25%	-3%	€ 125. - 150.000	17%	14%	3%	20%	16%	4%	24%	26%	-2%
€ 150. - 200.000	33%	31%	2%	25%	28%	-4%	22%	31%	-9%	€ 150. - 200.000	26%	23%	2%	19%	33%	-13%	29%	32%	-4%
€ 200. - 250.000	14%	21%	-7%	22%	27%	-6%	8%	14%	-6%	€ 200. - 250.000	24%	27%	-3%	16%	20%	-4%	18%	26%	-8%
€ 250. - 400.000	10%	10%	-1%	15%	12%	3%	7%	6%	1%	€ 250. - 400.000	23%	23%	0%	16%	14%	2%	12%	10%	2%
meer dan € 400.000	2%	1%	1%	1%	1%	0%	0%	0%	0%	meer dan € 400.000	5%	2%	3%	3%	2%	1%	3%	0%	3%
	A			L						SL			TB			WI			
	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo				nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	nu	wens	saldo	
minder dan € 100.000	3%	0%	3%	3%	3%	0%				minder dan € 100.000	2%	4%	-1%	0%	0%	0%	2%	3%	0%
€ 100. - 125.000	26%	11%	16%	12%	12%	1%				€ 100. - 125.000	7%	4%	2%	10%	4%	6%	5%	8%	-2%
€ 125. - 150.000	17%	28%	-11%	23%	19%	4%				€ 125. - 150.000	15%	17%	-2%	15%	14%	1%	22%	22%	0%
€ 150. - 200.000	30%	29%	1%	31%	36%	-5%				€ 150. - 200.000	26%	29%	-3%	30%	32%	-2%	31%	26%	5%
€ 200. - 250.000	14%	24%	-10%	11%	18%	-8%				€ 200. - 250.000	24%	26%	-3%	24%	32%	-8%	21%	24%	-3%
€ 250. - 400.000	9%	7%	3%	20%	12%	9%				€ 250. - 400.000	24%	17%	6%	21%	17%	4%	16%	16%	0%
meer dan € 400.000	0%	1%	-1%	0%	1%	-1%				meer dan € 400.000	2%	2%	0%	0%	1%	-1%	2%	1%	0%

12. De invloed van aardbevingen op woning en woongenot

12.1. Introductie en samenvatting

In het bewonersonderzoek stelden we huishoudens diverse vragen met betrekking tot de aardbevingen in het gebied. Dit hoofdstuk laat de belangrijkste uitkomsten over dit thema zien. We besteden achtereenvolgens aandacht aan:

- Beleving van aardbevingen (paragraaf 12.2);
- Fysieke schade door aardbevingen (paragraaf 12.3);
- Persoonlijke impact door aardbevingen (paragraaf 12.4);
- Eventuele lichtpuntjes ondanks de bevingen (paragraaf 12.5);
- Opkoopregeling (paragraaf 12.6).

We geven allereerst de belangrijkste conclusies over dit thema weer.

Boosheid vooral om schadeafhandeling, minder om bevingen zelf

De gevoelens en ervaringen van huishoudens met betrekking tot de aardbevingen is ten opzichte van drie jaar geleden nauwelijks veranderd. Vooral op plekken met veel aardbevingen spelen gevoelens als angst, onrust, boosheid, maar ook machteloosheid een belangrijke rol. De boosheid richt zich op zowel de nationale als de lokale overheid. Bewoners voelen zich niet serieus genomen door het Rijk en partijen die

bij de gaswinning betrokken zijn en vinden dat gemeenten te vaak een passieve houding aannemen als het gaat om het bevingsvraagstuk. Uit gesprekken met bewoners blijkt dat machteloosheid vooral terug te voeren is op het gevoel moedeloos te worden van de 'bureaucratische molen' waar men na een schademelding in belandt. Men heeft behoefte aan een ruimhartige regeling, maatwerk per geval, een gelijke behandeling van schadegevallen en bovenal aan structurele oplossingen in plaats van 'lapmiddelen'. Hieruit blijkt dat de afhandeling van bevingschade in veel gevallen een grotere impact op het wonen en leven heeft dan de aardbevingen zelf.

Het bewonersonderzoek laat zien dat de reacties op aardbevingen heftiger zijn op plekken waar de versterkingsopgave actueel hoog op de agenda staat. Daar zijn psychische gevolgen duidelijk aanwezig. Dat geldt ook bovengemiddeld vaak voor huishoudens uit woondorpen. De combinatie van relatief grote, oude woningen met relatief zware bevingschades zorgen daar voor psychische schade en algehele ontevredenheid over de woonsituatie.

Daarnaast bleek uit gesprekken met bewoners dat de bevingsproblematiek erg tekenend is voor het dagelijks leven en het woongenot van mensen. Ter illustratie: bewoners uit Loppersum gaven

aan er moe van te worden dat de bevingen altijd het gesprek van de dag zijn, zelfs tijdens de boodschap in de plaatselijke supermarkt. Dit geeft mensen het gevoel dat 'ontsnappen' aan de bevingsproblematiek vrijwel onmogelijk is geworden.

Opkoopregeling: veel onduidelijkheid, onjuiste term

Ongeveer een op de vijf huishoudens zegt gebruik te willen maken van een opkoopregeling als deze er komt. Op plekken met veel aardbevingen betekent dit dat circa 15 van de 100 huishoudens naar een plek buiten het bevingsgebied willen verhuizen. Dat betekent ook dat de meerderheid van de huishoudens uit het bevingsgebied niet weg wil. De term 'opkoopregeling' is volgens hen dan ook een verkeerde term die suggereert dat men wil vertrekken uit de regio, terwijl dat bij het gros van de huishoudens dus niet het geval is.

Uit gesprekken met bewoners blijkt dat het merendeel van hen behoefte heeft aan een ruimhartige, op maat gemaakte regeling, waarbij naast het herstellen en versterken van woningen ook ruimte is voor het verbeteren (verduurzamen, gelijkvloers maken of uitbreiden) en vervangen van woningen, eventueel met een bijdrage van de bewoners zelf. Degenen die wél willen vertrekken, moeten daar volgens de bewoners de maximale vrijheid in krijgen, zonder dat de huidige woning daarin hindert. Dat

vraagt om maatwerk per woning, zowel fysiek als qua proces. Wanneer de overheid die ruimte biedt, is de geneigdheid om binnen het dorp of de regio te blijven wonen groter. Daarnaast kan een garantieregeling zorgen voor voorlopige binding met het dorp, omdat men te allen tijde de mogelijkheid heeft om te vertrekken en dus niet nu al stappen hoeft te zetten ter voorbereiding van een verhuizing. Het 'financieel ontzorgen' van de onverkoopbaarheid van de woning geeft mensen rust.

12.2. Beleving van aardbevingen

Aan huishoudens in het aardbevingsgebied is een aantal vragen gesteld over de beleving van aardbevingen. We vroegen huishoudens of zij wel eens een aardbeving in de provincie Groningen hebben meegemaakt, en zo ja, hoe zij dit beleefden, wat hun reactie hierop was en of hun beleving is veranderd naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden.

Hoeveel aardbevingen heeft men meegemaakt?

- De meerderheid van de huishoudens (zo'n 65 procent) heeft vaker dan één keer een aardbeving meegemaakt. Dat is in dezelfde orde van grootte als tijdens het onderzoek in 2015. Vanzelfsprekend hebben huishoudens in gebieden met een hoge bevingsintensiteit het vaakst meerdere bevingen meegemaakt. Ongeveer 84 procent van de huishoudens in dit gebied geeft dit aan. In de gemeenten Loppersum en Slochteren wonen de meeste huishoudens die meer dan één aardbeving meemaakten. Vooral mensen uit het dorp Loppersum, het cluster Slochteren, Froombosch en Kolham (boven het 'Slochterenveld'), de kleine dorpen in Loppersum en het gebied rondom Harkstede en Woudbloem maakten vaker dan één keer een beving mee.
- Bijna een op de vijf huishoudens heeft één aardbeving meegemaakt. Dat is evenveel als drie jaar terug. Vooral huishoudens op Het Hogeland en in Ten Boer en bewoners van gebieden met een lage bevingsintensiteit geven aan dat ze niet meer dan één beving hebben meegemaakt. Opvallend is dat inwoners van de gemeente Winsum vaker aangeven slechts één beving meegemaakt te hebben dan inwoners van De Marne, terwijl deze gemeente op grotere afstand van de kern van het aardbevingsgebied ligt.
- Zo'n 15 procent van de huishoudens heeft nog geen enkele aardbeving meegemaakt. Dat is ook ongeveer evenveel als in 2015. Inwoners van gebieden met een lage bevingsintensiteit geven het vaakst aan nooit een aardbeving meegemaakt te hebben. Het gaat dan specifiek om plaatsen als Muntendam, de hele gemeente De Marne en een groot deel van de plaats Delfzijl. Deze plaatsen liggen allemaal aan de rand van het bevingsgebied.

Tabel 210: Heeft u in de provincie Groningen wel eens een aardbeving meegemaakt? Op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	ja, één keer	ja, vaker dan één keer	nee
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	20,4%	55,7%	21,5%
gemiddeld	16,9%	73,1%	8,2%
hoog	10,1%	83,8%	4,7%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	17,0%	63,1%	17,2%
PLUS	19,0%	65,9%	13,6%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	15,5%	66,1%	15,8%
Het Hogeland en Ten Boer	21,0%	60,7%	16,0%
Midden-Groningen	17,5%	67,0%	14,0%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	16,0%	66,2%	15,4%
Centrumdorp	19,8%	62,9%	15,2%
Woondorp	18,5%	64,6%	15,0%
totaal	18,1%	64,6%	15,2%

Tabel 211: Heeft u in de provincie Groningen wel eens een aardbeving meegemaakt? Op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	ja, één keer	ja, vaker dan één keer	nee
Gemeente Appingedam			
<i>Appingedam</i>	13,5%	77,2%	7,9%
Gemeente Bedum			
<i>Bedum</i>	17,9%	73,6%	7,1%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	18,2%	72,1%	7,6%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	17,5%	76,1%	6,3%
Gemeente De Marne			
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	26,0%	31,4%	38,3%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	27,8%	29,0%	39,1%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	24,5%	33,5%	37,7%
Gemeente Delfzijl			
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	20,0%	52,4%	24,4%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	24,4%	45,0%	27,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	17,6%	44,1%	32,8%
<i>Tuikwerd</i>	19,8%	57,8%	20,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	17,8%	69,6%	10,7%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	18,8%	55,4%	24,3%
Gemeente Eemsum			
<i>Uithuizen</i>	15,8%	74,6%	7,6%
<i>Uithuizen</i>	12,3%	80,5%	6,1%
<i>Uithuizemeeden</i>	20,4%	66,5%	9,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	16,7%	70,7%	12,2%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	14,4%	78,7%	4,9%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	20,1%	65,3%	12,9%
<i>Hoogezand</i>	20,6%	58,3%	19,7%
<i>Sappemeer</i>	11,1%	78,4%	8,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	27,4%	59,2%	11,9%
Gemeente Loppersum	6,2%	88,2%	3,2%
<i>Loppersum</i>	4,3%	92,5%	0,9%
<i>Middelstum</i>	6,6%	81,9%	7,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	7,4%	89,1%	1,9%
Gemeente Menterwolde	18,1%	49,8%	30,8%
<i>Muntendam</i>	23,0%	24,3%	51,4%
<i>Zuidbroek</i>	16,4%	65,8%	17,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	15,8%	54,4%	27,8%
Gemeente Slochteren	11,1%	84,9%	3,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	19,3%	77,0%	2,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	6,0%	91,0%	2,1%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	10,2%	85,2%	3,3%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	7,1%	87,3%	5,5%
Gemeente Ten Boer	15,2%	72,2%	10,7%
<i>Ten Boer</i>	18,3%	66,8%	12,5%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	11,7%	78,2%	8,7%
Gemeente Winsum	28,8%	51,7%	17,8%
<i>Winsum</i>	27,7%	60,0%	11,4%
<i>Baflo</i>	28,1%	51,6%	18,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	29,4%	48,8%	20,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	30,3%	41,5%	25,5%
totaal	18,1%	64,6%	15,2%

Reactie op de aardbevingen

- Bijna de helft van de huishoudens die een of meer beving(en) heeft meegemaakt geeft aan te zijn geschrokken op het moment dat de aardbeving zich voordeed. Drie jaar geleden lag dit percentage iets hoger (51 procent). Vanzelfsprekend geven huishoudens in gebieden met een hoge en gemiddelde bevingsintensiteit het vaakst aan te zijn geschrokken van een aardbeving. Vooral huishoudens in dorpen rondom Loppersum en Slochteren zeggen gemiddeld vaker dat zij schrikken bij een beving.
- Bijna 45 procent van de huishoudens die ooit een beving meemaakten, geeft aan rustig te zijn gebleven op het moment dat er een beving plaatsvond. Dat is iets meer dan in 2015. In gebieden met een lage bevingsintensiteit en in de regionale centra zeggen relatief de meeste mensen rustig te blijven als zich een aardbeving voordoet. Vooral inwoners van Leens, Eenrum en Zoutkamp, Adorp en Sauwerd en de kleine dorpen in Ten Boer geven dit aan.
- Gevoelens van ongerustheid, machteloosheid, boosheid en angst worden door circa een vijfde van de huishoudens ervaren. Bij alle soorten gevoelens is een daling ten opzichte van 2015 waarneembaar, behalve bij boosheid, waar het percentage gelijk is gebleven (14 procent). Dorpen in de gemeente Loppersum,

Slochteren en in het westen van Eemsum geven bovengemiddeld vaak aan gevoelens van ongerustheid, machteloosheid, boosheid en angst te ervaren.

- Een klein deel van de huishoudens geeft aan gevoelens van wanhoop of gelatenheid te kennen. Het percentage verschilt nauwelijks van drie jaar geleden. Het gevoel van wanhoop komt het vaakst voor in de gemeenten Loppersum en Slochteren en in de kleine dorpen in Ten Boer, terwijl gelatenheid vaker voorkomt aan de randen van het bevingengebied, zoals in Adorp en Sauwerd en de dorpen ten zuiden van Delfzijl.
- Een op de acht huishoudens zegt dat het meemaken van een aardbeving niets met hen deed. Dat is evenveel als drie jaar geleden. Vooral inwoners van regionale centra in gebieden met een lagere bevingensintensiteit zeggen relatief vaak dat een aardbeving niets met hen doet. Voorbeelden zijn Hoogezand en Appingedam, maar ook in kleinere plaatsen als Baflo, Muntendam en de kleine dorpen in Bedum lijken aardbevingen relatief vaak weinig impact op het gevoel van mensen te hebben.
- Andere gevoelens die door inwoners van het bevingengebied worden ervaren en vaak in de vragenlijst genoemd worden, zijn:
 - o dat het je plotseling overkomt;

- o het gevoel in de steek gelaten / bedrogen te worden door de overheid;
- o onzekerheid ten aanzien van (mogelijk zwaardere) bevingen in de toekomst;
- o het gevoel van ongeïnteresseerdheid van de overheid / laconiek doen over de gevolgen van bevingen;
- o ertegenop zien om de 'bureaucratische molen' rondom het afwikkelen van schade opnieuw te moeten meemaken.

“

Ik keek instinctief weg van het raam naast mij, omdat ik bang was dat het glas zou breken. Ik dacht direct: als dit doorgaat, breken mijn schoorstenen af. Ik was op de bovenverdieping en het hele dak van mijn oudere woning schudde.

Ik voelde me niet alleen door de overheid en politiek in de steek gelaten. Ik voelde ook een groot onrecht toen de gaswinning vervolgens doorging!

De aardbeving zelf doet me weinig. Het is de nasleep met alle instanties die mij machteloos maakt.

Wat gebeurt er met ons huis? Ik ben ongerust over de onzichtbare schade, de waardevermindering van onze woning.

Tabel 212: Reactie op de aardbeving(en), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.752.

	ik bleef rustig	ik schrok	ik voelde me angstig	ik voelde me ongerust	ik voelde me boos	ik voelde me machteloos	ik voelde me wanhopig	ik voelde me gelaten	het deed me niets	anders
<u>Aardbevingsintensiteit</u>										
laag	47,7%	43,1%	10,0%	24,0%	11,7%	17,6%	1,6%	4,9%	9,5%	8,9%
gemiddeld	42,3%	52,8%	15,7%	28,3%	13,8%	23,3%	3,1%	7,4%	6,9%	7,1%
hoog	40,7%	54,3%	20,4%	35,0%	21,5%	30,0%	4,2%	5,9%	5,5%	7,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>										
MEDAL	44,5%	47,3%	15,0%	25,5%	14,3%	21,3%	2,3%	6,0%	7,5%	8,6%
PLUS	45,2%	48,6%	12,1%	28,0%	13,2%	21,1%	2,6%	5,9%	8,5%	7,8%
<u>Clustergemeente</u>										
Eemsdelta	45,7%	45,0%	15,4%	24,9%	14,9%	22,2%	2,3%	6,1%	8,2%	8,7%
Het Hogeland en Ten Boer	45,0%	49,3%	13,7%	27,1%	12,3%	19,9%	2,7%	6,3%	7,2%	7,8%
Midden-Groningen	44,1%	49,1%	11,5%	28,3%	13,9%	21,6%	2,4%	5,5%	8,8%	8,0%
<u>Woonmilieu</u>										
Regionaal centrum	48,4%	44,8%	10,9%	23,1%	11,3%	17,3%	1,3%	5,1%	9,7%	7,6%
Centrumdorp	43,8%	49,4%	14,7%	26,9%	12,8%	21,7%	2,6%	6,1%	7,2%	7,8%
Woondorp	42,7%	49,6%	14,4%	30,3%	16,4%	24,2%	3,4%	6,5%	7,4%	9,0%
totaal	44,9%	48,0%	13,4%	26,9%	13,6%	21,2%	2,5%	5,9%	8,1%	8,1%

Tabel 213: Reactie op de aardbeving(en), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.752.

	ik bleef rustig	ik schrok	ik voelde me angstig	ik voelde me ongerust	ik voelde me boos	ik voelde me machteloos	ik voelde me wanhopig	ik voelde me gelaten	het deed me niets	anders
Gemeente Appingedam	51,0%	42,8%	11,2%	22,5%	12,2%	18,8%	1,4%	5,4%	10,8%	8,7%
<i>Appingedam</i>	51,0%	42,8%	11,2%	22,5%	12,2%	18,8%	1,4%	5,4%	10,8%	8,7%
Gemeente Bedum	43,9%	51,1%	15,8%	27,8%	12,6%	23,7%	2,5%	6,6%	8,9%	5,9%
<i>Bedum</i>	46,1%	50,9%	14,7%	24,9%	13,1%	24,3%	1,9%	5,0%	8,1%	4,2%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	40,3%	51,5%	17,7%	32,4%	11,9%	22,7%	3,5%	9,2%	10,4%	8,8%
Gemeente De Marne	45,9%	41,0%	7,1%	24,4%	8,5%	13,9%	1,3%	5,4%	6,6%	10,7%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	55,2%	35,7%	7,5%	21,1%	7,3%	14,3%	1,0%	5,0%	5,7%	12,5%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	37,8%	45,5%	6,8%	27,2%	9,4%	13,6%	1,5%	5,7%	7,3%	9,2%
Gemeente Delfzijl	46,3%	40,3%	13,5%	21,4%	14,2%	18,9%	1,5%	5,9%	7,6%	9,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	50,5%	39,4%	13,0%	19,2%	13,6%	19,6%	1,6%	4,4%	8,9%	8,7%
<i>Delfzijl-Noord</i>	44,2%	39,5%	14,2%	17,7%	13,4%	15,4%	1,2%	4,8%	8,5%	8,1%
<i>Tuikwerd</i>	49,2%	40,2%	10,7%	24,8%	8,1%	12,7%	1,6%	4,5%	6,4%	10,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	44,2%	44,3%	14,2%	22,9%	17,7%	22,4%	1,7%	6,5%	7,0%	11,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	42,3%	38,0%	15,1%	25,0%	17,3%	23,9%	1,6%	10,4%	6,4%	8,7%
Gemeente Eemsum	40,5%	56,1%	17,3%	27,7%	15,0%	22,2%	2,7%	6,1%	6,0%	7,4%
<i>Uithuizen</i>	43,9%	59,3%	17,2%	26,1%	11,6%	21,6%	2,9%	6,6%	3,7%	4,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	43,5%	47,0%	11,8%	20,4%	10,9%	18,2%	2,2%	7,6%	9,2%	6,7%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	42,8%	54,9%	19,5%	34,6%	15,9%	24,9%	2,3%	6,0%	7,5%	7,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	33,3%	61,3%	20,5%	30,9%	21,0%	24,2%	3,0%	4,3%	4,4%	10,1%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	46,2%	46,1%	8,6%	26,1%	11,9%	18,1%	1,7%	5,1%	10,5%	8,1%
<i>Hoogezand</i>	47,8%	44,5%	5,1%	20,8%	13,7%	15,6%	0,0%	4,4%	14,7%	9,0%
<i>Sappemeer</i>	47,5%	47,1%	10,7%	26,5%	8,1%	17,1%	1,2%	4,9%	8,5%	4,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	44,0%	46,3%	9,1%	29,5%	14,1%	20,6%	3,2%	5,7%	9,4%	10,2%
Gemeente Loppersum	38,1%	57,3%	24,5%	35,0%	19,7%	32,8%	5,0%	7,2%	6,1%	7,7%
<i>Loppersum</i>	40,5%	53,2%	21,7%	33,3%	16,7%	30,3%	3,4%	8,0%	9,4%	8,0%
<i>Middelstum</i>	29,0%	66,5%	31,9%	38,9%	17,1%	31,9%	5,7%	7,2%	3,1%	5,1%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	42,0%	54,6%	21,9%	33,7%	23,7%	35,4%	5,8%	6,5%	5,5%	9,0%
Gemeente Menterwolde	43,5%	43,2%	9,0%	25,5%	13,2%	21,6%	2,2%	4,6%	10,2%	9,7%
<i>Muntendam</i>	45,8%	31,8%	4,4%	16,7%	16,9%	15,8%	2,2%	6,4%	11,4%	11,7%
<i>Zuidbroek</i>	42,7%	45,9%	10,3%	28,6%	12,0%	21,4%	2,2%	5,4%	9,3%	7,9%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	43,3%	46,2%	10,1%	26,7%	12,6%	24,8%	2,1%	2,7%	10,6%	10,7%
Gemeente Slochteren	40,0%	58,9%	19,1%	34,3%	18,4%	29,3%	3,9%	6,9%	4,3%	6,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	36,0%	60,0%	21,7%	34,9%	17,8%	25,6%	3,3%	4,1%	4,9%	7,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	41,8%	60,1%	18,3%	33,5%	21,2%	30,2%	5,2%	9,8%	4,4%	5,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	41,1%	57,6%	17,1%	30,0%	13,6%	30,9%	2,3%	6,6%	4,9%	6,5%
<i>Lageland e.o.</i>	42,3%	56,6%	19,8%	43,8%	23,2%	31,5%	5,6%	7,1%	1,5%	8,9%
Gemeente Ten Boer	50,3%	45,6%	15,2%	29,1%	13,5%	23,9%	4,2%	7,0%	7,0%	7,4%
<i>Ten Boer</i>	47,7%	46,8%	14,7%	27,6%	10,7%	19,4%	2,8%	6,9%	7,5%	7,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	52,9%	44,2%	15,7%	30,7%	16,5%	28,8%	5,7%	7,1%	6,5%	7,5%
Gemeente Winsum	48,6%	45,3%	9,9%	26,1%	9,9%	14,8%	2,8%	6,4%	7,9%	8,7%
<i>Winsum</i>	49,1%	48,6%	9,8%	29,2%	9,6%	16,9%	2,5%	6,5%	6,5%	7,7%
<i>Baflo</i>	47,6%	40,4%	9,4%	22,5%	7,5%	11,5%	1,6%	4,1%	11,2%	12,1%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	53,5%	45,3%	5,7%	16,1%	10,4%	8,4%	3,3%	11,0%	9,2%	5,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	45,1%	43,3%	13,3%	30,3%	12,2%	18,3%	3,9%	5,0%	6,6%	10,2%
totaal	44,9%	48,0%	13,4%	26,9%	13,6%	21,2%	2,5%	5,9%	8,1%	8,1%

Ontwikkeling in de beleving van aardbevingen

We vroegen aan bewoners in hoeverre zij de aardbevingen anders beleefden naarmate zij meer aardbevingen hebben meegemaakt. Deze vraag stelden we aan alle mensen die vaker dan één keer een aardbeving hebben meegemaakt. Achtereenvolgens vroegen we of zij er meer of minder van schrokken, aan gewend raakten, angstig van werden, onrustig van werden of zich meer of minder onveilig voelden.

Schrik

- Ruim tien procent van de huishoudens die meer dan één beving meemaakten, zegt dat het schrikken van aardbevingen erger is geworden naarmate er meer bevingen plaatsvonden. Dat is opvallend lager dan in 2015, toen meer dan 30 procent aangaf dat zij er steeds meer van schrokken. Met name in gebieden met een lage bevingsintensiteit en in Midden-Groningen is het ervaren van een schrikreactie toegenomen. Specifieke woonplaatsen waar dit speelt, zijn Hoogezand, Adorp en Sauwerd, het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp en de kleine dorpen ten noorden van Delfzijl en in het westen van Eemsum. Voor de randen van het bevingsgebied zijn aardbevingen relatief nieuw, waardoor meer mensen een schrikreactie ervaren dan op plekken waar aardbevingen al langere tijd (en vaker) plaatsvinden.
- Een kwart van de huishoudens zegt dat het schrikken niet is veranderd naarmate er meer bevingen plaatsvonden. Dat is ook iets lager dan drie jaar terug. Plekken waar men relatief vaak aangeeft dat men bij elke beving evenveel schrik ervaart, zijn de gemeenten Slochteren, Winsum en De Marne.
- Bijna 15 procent van de huishoudens die meer dan één beving meemaakten zegt dat de schrikreactie afnam naarmate er meer bevingen kwamen. In 2015 lag dit iets hoger (20 procent). Vooral huishoudens in de hoge bevingsintensiteitsgebieden in de Eemsdelta geven dit aan. Voorbeelden van dorpen waar men minder erg schrikt van aardbevingen zijn Middelstum, dorpen in het oosten van Eemsum, Uithuizermeeden en Appingedam.
- Opvallend is dat huishoudens veel vaker dan in 2015 aangeven niet te weten of de schrikreactie zich door de tijd heen ontwikkelde. Een ander deel geeft aan dat de vraag of zij van een beving schrikken niet op hen van toepassing is. Samen is dit ongeveer de helft van de huishoudens. In 2015 was dat twaalf procent. Het is onduidelijk waardoor dit verschil ontstaat.

Tabel 214: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('ervan schrikken'), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
Aardbevingsintensiteit			
laag	12,1%	23,3%	12,4%
gemiddeld	10,5%	24,4%	14,2%
hoog	10,8%	23,1%	15,2%
MEDAL of PLUS			
MEDAL	10,8%	22,1%	15,3%
PLUS	11,8%	25,0%	12,1%
Clustergemeente			
Eemsdelta	10,4%	21,7%	15,1%
Het Hogeland en Ten Boer	10,8%	24,8%	14,0%
Midden-Groningen	12,5%	24,3%	11,8%
Woonmilieu			
Regionaal centrum	11,7%	22,1%	14,3%
Centrumdorp	10,8%	24,4%	13,7%
Woondorp	11,5%	24,6%	12,5%
totaal	11,3%	23,7%	13,5%

Tabel 215: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('ervan schrikken'), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
Gemeente Appingedam			
Appingedam	8,5%	23,6%	17,0%
Gemeente Bedum			
Bedum	9,1%	25,6%	14,3%
Kleine dorpen Bedum	11,7%	23,5%	12,8%
Gemeente De Marne			
Leens, Eenrum en Zoutkamp	14,9%	29,5%	13,3%
Kleine dorpen De Marne	10,6%	29,0%	9,8%
Gemeente Delfzijl			
Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum	11,6%	23,6%	10,1%
Delfzijl-Noord	12,6%	17,7%	14,0%
Tuikwerd	13,6%	24,6%	16,9%
Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl	14,8%	23,4%	13,3%
Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl	10,0%	23,2%	12,1%
Gemeente Eemshoek			
Uithuizen	6,7%	24,2%	15,1%
Uithuizermeeden	13,1%	17,3%	17,3%
Kleine dorpen in het oosten van Eemshoek	10,2%	21,7%	20,1%
Kleine dorpen in het westen van Eemshoek	14,8%	20,6%	16,2%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	13,8%	23,0%	11,3%
<i>Hoogezand</i>	16,5%	21,0%	14,7%
<i>Sappemeer</i>	12,7%	21,3%	11,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	12,9%	26,3%	9,0%
Gemeente Loppersum	9,2%	18,5%	16,1%
<i>Loppersum</i>	10,2%	18,5%	14,4%
<i>Middelstum</i>	3,6%	20,9%	20,8%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	11,9%	16,9%	14,6%
Gemeente Menterwolde	11,5%	20,5%	10,7%
<i>Muntendam</i>	12,7%	24,5%	9,1%
<i>Zuidbroek</i>	11,8%	22,7%	12,2%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	10,7%	16,5%	9,5%
Gemeente Slochteren	10,5%	28,6%	13,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	10,4%	29,4%	12,3%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	10,2%	23,6%	12,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	10,1%	32,2%	13,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	12,5%	31,7%	15,3%
Gemeente Ten Boer	9,3%	25,0%	12,6%
<i>Ten Boer</i>	9,0%	24,5%	12,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	9,6%	25,5%	13,1%
Gemeente Winsum	11,0%	29,0%	11,6%
<i>Winsum</i>	12,0%	29,9%	12,0%
<i>Baflo</i>	8,2%	31,3%	13,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	15,1%	29,2%	8,3%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	8,4%	25,0%	11,9%
totaal	11,3%	23,7%	13,5%

Gewenning

- Ongeveer 15 procent van de huishoudens die ooit een beving meemaakten, geeft aan dat zij steeds meer gewend raken aan aardbevingen. Drie jaar geleden lag dit percentage op 23 procent. Gewenning aan bevingen speelt iets vaker een rol bij huishoudens in gebieden met een hoge bevingsintensiteit en bij inwoners van Midden-Groningen. Dorpen waar men bovengemiddeld vaak aangeeft te wennen aan bevingen zijn de kleine dorpen ten noorden van Delfzijl en in het westen van Eemsmond, Winsum, Harkstede en Scharmer en de dorpen in Hoogezand-Sappemeer. Hieruit blijkt dat er ook dorpen langs de randen van het bevingsgebied zijn waar gewenning (al) een belangrijke rol speelt.
- Een kwart van de huishoudens zegt dat het gewend raken aan aardbevingen door de tijd heen niet is veranderd. Huishoudens in de kleinste dorpen in Slochteren geven dit het vaakst aan, gevolgd door inwoners van Adorp en Sauwerd, de kleine dorpen in De Marne en Harkstede en Scharmer.
- Zeven procent van de huishoudens geeft aan juist niet gewend te raken aan de aardbevingen. In 2015 lag dit percentage op 21 procent. In gebieden met een gemiddelde en hoge bevingsintensiteit geven huishoudens iets vaker aan niet te wennen aan bevingen. Het verschil is echter beperkt. Inwoners van de kleinste dorpen in Slochteren,

Uithuizen en Middelstum geven het vaakst aan dat bevingen niet wennen.

- Ongeveer een derde van de huishoudens zegt niet te weten of de gewenning aan aardbevingen erger of juist minder erg is geworden. Nog eens een zesde geeft aan dit niet op hen van toepassing is. Dat is meer dan de 18 procent uit het onderzoek uit 2015.

Tabel 216: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('eraan gewend raken'), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	14,7%	25,8%	6,0%
gemiddeld	15,0%	26,6%	7,9%
hoog	15,4%	25,4%	6,7%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	14,1%	26,1%	7,1%
PLUS	15,5%	26,0%	6,6%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	13,4%	26,1%	7,0%
Het Hogeland en Ten Boer	15,2%	26,7%	7,1%
Midden-Groningen	15,8%	25,5%	6,5%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	13,4%	25,3%	6,9%
Centrumdorp	16,0%	26,3%	6,6%
Woondorp	15,4%	26,4%	7,0%
totaal	14,9%	26,0%	6,8%

Tabel 217: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('eraan gewend raken'), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
Gemeente Appingedam	11,5%	29,6%	7,7%
<i>Appingedam</i>	11,5%	29,6%	7,7%
Gemeente Bedum	15,2%	25,7%	5,8%
<i>Bedum</i>	15,3%	27,3%	5,2%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	15,1%	23,2%	6,7%
Gemeente De Marne	12,0%	28,4%	4,4%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	12,2%	24,9%	3,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	11,8%	31,2%	5,6%
Gemeente Delfzijl	15,5%	25,7%	6,1%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	13,4%	25,9%	7,1%
<i>Delfzijl-Noord</i>	14,7%	21,5%	6,8%
<i>Tuikwerd</i>	15,3%	26,3%	5,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	21,2%	26,9%	4,6%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	12,2%	28,3%	6,2%
Gemeente Eemsum	16,6%	25,6%	8,0%
<i>Uithuizen</i>	12,1%	25,8%	10,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	16,6%	24,3%	6,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	16,7%	27,2%	7,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	21,2%	25,5%	7,4%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	15,7%	23,2%	5,9%
<i>Hoogezand</i>	11,2%	20,8%	4,7%
<i>Sappemeer</i>	16,3%	24,7%	6,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	18,4%	23,4%	6,5%
Gemeente Loppersum	12,4%	22,7%	7,6%
<i>Loppersum</i>	11,9%	25,0%	6,4%
<i>Middelstum</i>	9,3%	24,6%	9,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	14,6%	19,8%	7,0%
Gemeente Menterwolde	16,0%	26,8%	5,8%
<i>Muntendam</i>	12,8%	30,4%	4,1%
<i>Zuidbroek</i>	16,4%	25,6%	5,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	16,7%	26,8%	6,5%
Gemeente Slochteren	15,9%	29,1%	7,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	15,8%	27,2%	7,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	14,5%	27,2%	8,1%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	19,8%	30,8%	5,8%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	12,0%	33,7%	12,7%
Gemeente Ten Boer	11,9%	28,3%	8,6%
<i>Ten Boer</i>	12,7%	27,5%	8,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	11,0%	29,0%	8,3%
Gemeente Winsum	16,4%	27,5%	6,9%
<i>Winsum</i>	20,0%	27,0%	7,8%
<i>Baflo</i>	15,2%	30,3%	7,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	10,6%	31,3%	4,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	14,4%	23,0%	6,3%
totaal	14,9%	26,0%	6,8%

Angst

- Een op de vijf huishoudens die meer dan één aardbeving meemaakten, geeft aan dat zij angstiger zijn geworden voor aardbevingen naarmate die vaker voorkwamen. Drie jaar geleden lag dit iets hoger (26 procent). Vooral in gebieden met een lage bevingsintensiteit en in Midden-Groningen is het gevoel van angst vaker toegenomen. Dit zijn meestal dorpen aan de rand van het bevingsgebied, waar aardbevingen nog maar relatief kort een rol spelen: Leens, Eenrum en Zoutkamp, Winsum, de dorpen ten noorden van Delfzijl, Hoogezand en Uithuizermeeden.
- Nog eens een vijfde van de huishoudens zegt dat de angstgevoelens door de tijd heen hetzelfde zijn gebleven. In 2015 lag dit op 38 procent. Vooral huishoudens uit delen van Slochteren, Bedum, Adorp en Sauwerd en Ten Boer geven dit bovengemiddeld vaak aan.
- Acht procent van de huishoudens zegt dat gevoelens van angst juist minder erg zijn geworden. Dat is evenveel als in 2015. Het afnemende gevoel van angst komt iets vaker voor in gebieden met een hogere bevingsintensiteit. Dit geldt specifiek voor Middelstum, de kleine dorpen in Bedum en voor Uithuizen en Uithuizermeeden.
- Een op de drie huishoudens geeft aan niet te weten of het gevoel van angst sterker of juist minder sterk is geworden. Daarnaast zegt 20 procent dat gevoelens van angst niet op hen van toepassing zijn. Dit

is wederom hoger dan in 2015, toen dit bij elkaar ongeveer 30 procent was.

Tabel 218: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('er angstig van worden'), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	20,5%	19,1%	7,0%
gemiddeld	18,6%	20,4%	9,1%
hoog	19,3%	17,7%	9,3%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	18,8%	17,9%	9,1%
PLUS	20,2%	20,6%	7,4%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	18,8%	17,8%	8,7%
Het Hogeland en Ten Boer	19,0%	19,9%	9,1%
Midden-Groningen	20,8%	20,2%	6,9%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	19,9%	18,2%	8,0%
Centrumdorp	19,6%	20,8%	8,8%
Woondorp	19,3%	19,4%	7,7%
totaal	19,6%	19,4%	8,1%

Tabel 219: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('er angstig van worden'), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
Gemeente Appingedam	17,8%	17,9%	9,2%
<i>Appingedam</i>	17,8%	17,9%	9,2%
Gemeente Bedum	17,5%	22,3%	10,8%
<i>Bedum</i>	16,7%	25,4%	9,2%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	18,8%	17,5%	13,3%
Gemeente De Marne	20,9%	20,9%	8,2%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	26,0%	22,6%	7,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	17,0%	19,5%	9,1%
Gemeente Delfzijl	19,7%	18,8%	7,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	20,0%	20,1%	5,2%
<i>Delfzijl-Noord</i>	19,8%	15,6%	9,6%
<i>Tuikwerd</i>	19,7%	17,9%	7,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	23,4%	22,6%	5,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	14,6%	17,0%	10,2%
Gemeente Eemsum	18,4%	17,5%	10,3%
<i>Uithuizen</i>	13,4%	20,0%	11,5%
<i>Uithuizermeeden</i>	22,8%	15,0%	11,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	19,8%	18,2%	8,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	19,3%	16,3%	9,3%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	21,9%	19,2%	5,4%
<i>Hoogezand</i>	22,9%	12,9%	7,1%
<i>Sappemeer</i>	22,3%	21,8%	6,1%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	20,8%	21,0%	3,4%
Gemeente Loppersum	18,3%	16,0%	10,5%
<i>Loppersum</i>	20,0%	16,3%	10,1%
<i>Middelstum</i>	15,1%	16,5%	13,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	18,8%	15,5%	8,6%
Gemeente Menterwolde	18,0%	19,5%	8,1%
<i>Muntendam</i>	14,3%	18,6%	2,4%
<i>Zuidbroek</i>	19,1%	19,7%	9,2%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	18,1%	19,6%	8,9%
Gemeente Slochteren	19,9%	22,4%	8,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	20,8%	19,0%	8,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	19,4%	18,1%	9,1%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	18,7%	28,9%	10,0%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	22,1%	25,5%	7,5%
Gemeente Ten Boer	18,4%	19,8%	7,1%
<i>Ten Boer</i>	19,9%	22,6%	6,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	17,0%	17,2%	7,8%
Gemeente Winsum	21,1%	21,4%	7,1%
<i>Winsum</i>	24,0%	20,8%	7,5%
<i>Baflo</i>	22,3%	21,7%	9,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	16,1%	23,7%	5,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	17,8%	20,7%	5,7%
totaal	19,6%	19,4%	8,1%

Onrust

- Bijna 22 procent van de huishoudens die vaker dan één keer een aardbeving meemaakten, zegt onrustiger te zijn geworden naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden. Dat is minder dan in 2015, toen dit percentage op 41 procent lag. Vooral huishoudens in gebieden met een hoge bevingsintensiteit ervaren een toegenomen gevoel van onrust door de bevingen. In iets mindere mate geldt dit ook voor Het Hogeland en voor Ten Boer. Plekken waar het gevoel van onrust relatief vaak verergerd is, zijn de kleinste dorpen in Slochteren (37 procent), het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp, Winsum en de dorpen ten noorden van Delfzijl.
- Een op de zes huishoudens ervaart geen toe- of afname van het gevoel van onrust door de aardbevingen. Drie jaar geleden lag dit percentage op 28 procent. Met name huishoudens uit Harkstede en Scharmer, Adorp en Sauwerd en het cluster rondom Schildwolde en Siddeburen zeggen dat hun onrustgevoelens hetzelfde zijn gebleven.
- Bijna zeven procent geeft aan dat de gevoelens van onrust als gevolg van aardbevingen zijn afgenomen. Dat is exact evenveel als drie jaar terug. In gebieden met een gemiddelde bevingsintensiteit ligt het percentage huishoudens dat een vermindering van deze gevoelens ervaart iets hoger dan op andere plekken. Vooral in Middelstum en in grote delen van Eemsmond zeggen bovengemiddeld veel mensen dat

hun onrustgevoelens zijn verminderd. Dat geldt in mindere mate voor de kleine dorpen in Bedum.

- Ongeveer 30 procent van de huishoudens weet niet of het gevoel van onrust is verergerd of verminderd naarmate er meer bevingen plaatsvonden. Een kwart zegt dat gevoelens van onrust niet op hen van toepassing zijn. Drie jaar geleden was dit opgeteld bijna een kwart.

Tabel 220: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('er onrustig van worden'), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	21,3%	16,6%	5,9%
gemiddeld	21,7%	18,3%	7,5%
hoog	24,1%	16,7%	6,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	21,1%	16,4%	7,7%
PLUS	22,4%	17,9%	5,7%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	20,7%	16,5%	7,1%
Het Hogeland en Ten Boer	22,8%	18,0%	7,3%
Midden-Groningen	21,9%	17,2%	5,6%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	20,9%	15,6%	7,0%
Centrumdorp	22,3%	18,8%	6,7%
Woondorp	22,2%	17,3%	6,1%
totaal	21,8%	17,2%	6,6%

Tabel 221: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('er onrustig van worden'), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
Gemeente Appingedam			
<i>Appingedam</i>	20,2%	17,4%	7,3%
Gemeente Bedum			
<i>Bedum</i>	23,5%	19,4%	7,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	25,1%	18,2%	8,9%
Gemeente De Marne			
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	29,3%	17,0%	7,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	18,7%	22,6%	6,8%
Gemeente Delfzijl			
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	20,0%	19,8%	6,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	19,4%	14,9%	7,3%
<i>Tuikwerd</i>	22,7%	15,3%	7,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	26,7%	20,6%	4,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	18,0%	14,8%	7,6%
Gemeente Eemsmond			
<i>Uithuizen</i>	17,0%	17,1%	11,0%
<i>Uithuizermeeden</i>	23,9%	14,6%	9,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	24,1%	14,4%	10,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	22,1%	14,6%	6,3%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	21,5%	15,1%	5,1%
<i>Hoogezand</i>	19,8%	12,9%	4,7%
<i>Sappemeer</i>	23,9%	14,6%	6,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	20,1%	17,2%	4,2%
Gemeente Loppersum	20,2%	14,0%	7,9%
<i>Loppersum</i>	22,9%	13,7%	7,3%
<i>Middelstum</i>	15,4%	15,4%	12,0%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	21,1%	13,5%	5,7%
Gemeente Menterwolde	21,2%	17,4%	5,4%
<i>Muntendam</i>	16,0%	22,6%	2,4%
<i>Zuidbroek</i>	21,8%	18,0%	4,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	22,3%	14,7%	7,8%
Gemeente Slochteren	23,0%	21,1%	6,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	20,1%	24,0%	5,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	22,6%	15,9%	7,5%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	18,6%	27,2%	7,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	37,3%	15,9%	5,6%
Gemeente Ten Boer	23,3%	18,4%	5,2%
<i>Ten Boer</i>	24,1%	20,3%	4,7%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	22,4%	16,7%	5,6%
Gemeente Winsum	23,3%	20,2%	5,1%
<i>Winsum</i>	27,0%	17,9%	5,5%
<i>Baflo</i>	24,6%	22,8%	5,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	16,1%	26,1%	5,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	19,7%	18,3%	3,8%
totaal	21,8%	17,2%	6,6%

Onveiligheid

- Bijna een kwart van de huishoudens die meer dan één aardbeving hebben meegemaakt geeft aan dat het gevoel van onveiligheid toenam naarmate er meer bevingen plaatsvonden. Dit is minder dan in 2015, toen 46 procent aangaf dat het gevoel van onveiligheid verergerde. In gebieden met een hoge bevingensintensiteit en op Het Hogeland en in Ten Boer geven relatief de meeste huishoudens aan een toenemend onveiligheidsgevoel te herkennen. Dat geldt met name voor de kleinste dorpen in Slochteren, de dorpen ten noorden van Delfzijl, Winsum, het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp en voor Uithuizermeeden.
- Een op de vijf huishoudens zegt dat gevoelens van onveiligheid door de tijd heen hetzelfde zijn gebleven. Die jaar terug was dit ruim 30 procent. Huishoudens uit de gemeenten Winsum en Slochteren geven dit iets vaker aan dan huishoudens uit de andere negen gemeenten.
- Een minderheid van vijf procent van de huishoudens vindt dat gevoelens van onveiligheid na het meemaken van meerdere bevingen zijn verminderd. Dat is iets meer dan drie jaar geleden. Huishoudens uit de regionale centra in de Eemsdelta geven dit bovengemiddeld vaak aan. In Delfzijl geldt dit alleen voor Delfzijl-Noord. Andere plekken waar men minder onveiligheidsgevoelens ervaart, zijn

Middelstum, dorpen in het oosten van Eemsmond, Uithuizermeeden en de kleine dorpen in de gemeente Bedum.

- Ongeveer 30 procent van de huishoudens zegt niet te weten hoe hun gevoelens van onveiligheid zich ontwikkelden naarmate bevingen vaker voorkwamen. Nog eens een kwart geeft aan dat zij geen gevoelens van onveiligheid herkennen. Drie jaar geleden was dit in totaal 20 procent.

Tabel 222: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('je onveilig voelen'), op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	22,7%	17,5%	5,1%
gemiddeld	23,1%	19,0%	5,4%
hoog	24,9%	17,9%	4,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	22,4%	16,6%	6,3%
PLUS	23,8%	19,3%	4,2%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	21,8%	16,8%	6,2%
Het Hogeland en Ten Boer	24,1%	18,5%	5,1%
Midden-Groningen	23,5%	18,9%	4,3%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	21,8%	17,4%	6,3%
Centrumdorp	23,7%	19,2%	5,3%
Woondorp	23,9%	17,9%	3,9%
totaal	23,2%	18,1%	5,1%

Tabel 223: Ontwikkeling in het beleven van aardbevingen naarmate er meer aardbevingen plaatsvonden ('je onveilig voelen'), op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017). N = 6.051.

	is erger geworden	is hetzelfde gebleven	is minder erg geworden
Gemeente Appingedam	21,6%	16,1%	8,4%
<i>Appingedam</i>	21,6%	16,1%	8,4%
Gemeente Bedum	24,5%	21,6%	3,2%
<i>Bedum</i>	24,3%	22,2%	2,6%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	24,8%	20,6%	4,1%
Gemeente De Marne	22,6%	21,3%	6,1%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	27,6%	18,2%	8,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	18,7%	23,7%	4,0%
Gemeente Delfzijl	23,1%	17,8%	4,5%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	22,2%	19,4%	3,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	17,4%	14,3%	7,3%
<i>Tuikwerd</i>	23,6%	19,3%	5,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	30,5%	20,7%	2,7%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	21,8%	14,9%	3,9%
Gemeente Eemsum	24,2%	15,0%	6,7%
<i>Uithuizen</i>	20,3%	15,6%	9,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	26,3%	15,4%	5,6%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	25,9%	14,7%	7,0%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	25,3%	14,2%	4,8%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	23,2%	17,8%	4,0%
<i>Hoogezand</i>	22,9%	17,0%	2,4%
<i>Sappemeer</i>	22,1%	20,1%	5,6%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	24,7%	15,6%	3,4%
Gemeente Loppersum	19,8%	15,9%	6,3%
<i>Loppersum</i>	21,4%	16,5%	6,1%
<i>Middelstum</i>	16,3%	18,0%	9,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	20,8%	14,3%	4,4%
Gemeente Menterwolde	23,4%	16,0%	5,2%
<i>Muntendam</i>	16,7%	20,2%	3,5%
<i>Zuidbroek</i>	25,0%	14,1%	6,2%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	23,9%	16,8%	4,6%
Gemeente Slochteren	24,1%	22,2%	4,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	25,5%	22,6%	2,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	21,5%	19,6%	3,0%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	21,8%	26,7%	6,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	31,8%	19,0%	6,2%
Gemeente Ten Boer	24,0%	17,4%	4,4%
<i>Ten Boer</i>	25,5%	17,1%	5,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	22,6%	17,8%	3,1%
Gemeente Winsum	24,4%	21,0%	4,4%
<i>Winsum</i>	27,6%	19,8%	5,0%
<i>Baflo</i>	26,0%	22,8%	6,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	16,3%	26,8%	4,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	22,3%	17,6%	1,5%
totaal	23,2%	18,1%	5,1%

12.3. Fysieke schade door aardbevingen

Aan huishoudens in het aardbevingsgebied is een aantal vragen gesteld met betrekking tot schade aan de woning als gevolg van de bevingen. We vroegen mensen of hun woning schade heeft opgelopen, en zo ja, of deze schade is vastgesteld door de NAM of door het Centrum Veilig Wonen (CVW), hoe hoog het vastgestelde schadebedrag is, hoe hoog men het schadebedrag zelf inschat en of men verwacht dat de woning in de toekomst (verder) beschadigd zal raken.

Mate van schade aan de woning

- Een op de acht huishoudens zegt (nog) geen schade aan de woning te hebben die door aardbevingen is veroorzaakt. Dat is evenveel als drie jaar geleden. Vanzelfsprekend zijn woningen van huishoudens uit gebieden met een lage bevingsintensiteit het vaakst schadevrij. Dat geldt in zekere zin ook voor huishoudens uit de regionale centra. Plaatsen waar bovengemiddeld veel woningen vrij zijn van bevingssschade zijn Hoogezand, Muntendam, Tuikwerd in Delfzijl, de gemeente De Marne en het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie.
- De meerderheid van de huishoudens uit het aardbevingsgebied (57 procent) geeft aan dat hun woning lichte schade heeft opgelopen

door de aardbevingen. De meeste lichte schades komen voor op plekken met een gemiddelde of hoge bevingsintensiteit. Voorbeelden zijn de gemeente Slochteren (behalve de kleinste dorpen), de dorpen ten noorden van Delfzijl en grote gebieden van Ten Boer, Winsum en Eemsum.

- Ongeveer elf procent van de huishoudens zegt zware schade aan de woning te hebben als gevolg van de aardbevingen. Op plekken met een hoge bevingsintensiteit ligt dit een factor 2,5 hoger (bijna een kwart van de huishoudens). Ook in de woondorpen komen zware schades relatief vaak voor. Huishoudens in de kleinste dorpen van Slochteren (zoals Overschild en Lageland) en van de kleine dorpen in Ten Boer, Loppersum en Eemsum geven het vaakst aan zware schade aan hun woning te hebben door de bevingen.
- Gezinnen, hoogopgeleiden, huishoudens met een hoog inkomen en eigenaar-bewoners geven bovengemiddeld vaak aan zware schade aan hun woning te hebben. Dat is te verklaren, want in gebieden met een hoge(re) bevingsintensiteit staan relatief meer koopwoningen die bewoond worden door gezinnen, hoogopgeleiden en hoge inkomensgroepen. Daarnaast hebben concreet verhuisgeneigden iets vaker zware schade aan de woning dan huishoudens met een minder urgente verhuiscens.

Tabel 224: Mate van schade aan de woning als gevolg van aardbevingen, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	geen schade	lichte schade	zware schade
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	16,6%	51,9%	8,3%
gemiddeld	12,1%	62,5%	12,0%
hoog	5,0%	61,6%	24,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	13,2%	54,3%	12,2%
PLUS	14,4%	58,4%	10,5%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	12,6%	54,5%	13,0%
Het Hogeland en Ten Boer	13,8%	57,4%	11,2%
Midden-Groningen	14,8%	57,4%	10,1%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	16,6%	52,4%	8,8%
Centrumdorp	14,1%	59,0%	9,9%
Woondorp	11,1%	58,0%	14,7%
totaal	13,8%	56,5%	11,3%

Tabel 225: Mate van schade aan de woning als gevolg van aardbevingen, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	geen schade	lichte schade	zware schade
Gemeente Appingedam			
<i>Appingedam</i>	15,7%	46,3%	14,6%
Gemeente Bedum			
<i>Bedum</i>	16,5%	60,0%	8,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	7,7%	61,5%	16,0%
Gemeente De Marne			
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	19,2%	43,6%	4,1%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	19,1%	43,9%	6,0%
Gemeente Delfzijl			
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	12,4%	60,6%	9,7%
<i>Delfzijl-Noord</i>	15,7%	44,9%	5,0%
<i>Tuikwerd</i>	20,1%	51,9%	4,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	6,1%	68,7%	16,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	11,9%	59,5%	11,4%
Gemeente Eemsmond			
<i>Uithuizen</i>	12,2%	61,7%	7,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	9,7%	64,0%	10,7%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	11,0%	55,5%	19,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	10,4%	59,9%	21,2%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	16,1%	57,1%	8,8%
<i>Hoogezand</i>	27,1%	47,0%	3,4%
<i>Sappemeer</i>	11,0%	60,3%	12,1%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	12,5%	61,9%	9,9%
Gemeente Loppersum	7,3%	59,8%	21,3%
<i>Loppersum</i>	10,7%	58,4%	18,8%
<i>Middelstum</i>	9,9%	57,1%	18,7%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	2,9%	62,7%	24,8%
Gemeente Menterwolde	18,6%	46,8%	6,6%
<i>Muntendam</i>	24,8%	32,2%	2,1%
<i>Zuidbroek</i>	13,4%	61,1%	8,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	18,8%	44,4%	8,7%
Gemeente Slochteren	8,5%	66,6%	15,9%
<i>Schildwolde, Helling en Siddeburen</i>	5,9%	67,8%	16,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	7,7%	70,4%	13,5%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	12,1%	68,6%	8,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	8,0%	52,3%	34,6%
Gemeente Ten Boer	8,6%	61,3%	18,6%
<i>Ten Boer</i>	10,0%	64,7%	12,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	7,2%	57,4%	25,2%
Gemeente Winsum	16,3%	59,9%	8,4%
<i>Winsum</i>	17,1%	64,2%	6,5%
<i>Baflo</i>	13,1%	62,8%	10,1%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	18,7%	57,9%	6,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	15,7%	52,7%	11,4%
totaal	13,8%	56,5%	11,3%

Schade(s) vastgesteld door NAM of CVW

- Bij ongeveer 70 procent van de huishoudens met schade aan de woning is/zijn alle schade(s) vastgesteld door de NAM of door het CVW. Dat is net zo veel als in 2015. Het aandeel vastgestelde schademeldingen ligt het hoogst in gebieden met een gemiddelde bevestigingsintensiteit (75 procent). Daarna volgen gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit (73 procent). Plekken waar het vaakst alle schades zijn vastgesteld zijn Winsum, de kleine dorpen in Bedum, Loppersum, Bedum en Ten Boer. De percentages variëren van 79,4 procent in Winsum tot 46,8 procent in de kleine dorpen in De Marne.
- Tien procent van de huishoudens met bevestigingsschade aan de woning geeft aan dat een deel van de schade is vastgesteld door de NAM of het CVW, terwijl ander deel van de schade nog vastgesteld moet worden. Deze huishoudens hebben dus meerdere schades aan hun pand. Dit komt het vaakst voor in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit. Dat is logisch, want doordat bevingen daar vaker voorkomen, komt het regelmatig voor dat er in korte tijd verschillende schades ontstaan die na elkaar vastgesteld moeten worden. Plekken waar dit relatief vaak speelt, zijn de kleinste dorpen in Slochteren en de kleine dorpen in Loppersum en Ten Boer.
- Bij zes procent van de huishoudens met schade aan de woning is/zijn de schade(s) wel gemeld, maar nog niet vastgesteld door de NAM of

het CVW. Vooral in gebieden met een lage bevingintensiteit en in Midden-Groningen komt dit bovengemiddeld vaak voor. Dat geldt specifiek voor het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie, de gemeente De Marne, Muntendam en delen van de gemeente Hoogezand-Sappemeer.

- Nog eens acht procent van de huishoudens met bevingsschade aan de woning zegt de ontstane schade niet bij het CVW gemeld te hebben. Dat is minder dan in 2015, toen dit percentage nog op 13 procent lag. Vooral huishoudens in gebieden waar aardbevingen pas sinds kort voorkomen zeggen vaker schade te hebben die nog niet is gemeld. Voorbeelden zijn de kleine dorpen in De Marne en de gemeenten Menterwolde en Hoogezand-Sappemeer.
- Jongeren, alleenstaanden, huishoudens met lage inkomens, huurders en bewoners van appartementen geven bovengemiddeld vaak aan schade aan hun woning niet gemeld te hebben. Hetzelfde geldt voor mensen met een geringe binding met de omgeving en voor concreet verhuisgeneigden.
- Andersom hebben ouderen, gezinnen en huishoudens met een hoog inkomen bovengemiddeld vaak schade die wél gemeld en vastgesteld is. Dat geldt ook voor kopers, bewoners van eengezinswoningen, mensen die al langere tijd in hun huidige woning wonen en/of een sterke binding met de regio hebben en voor niet-verhuisgeneigden.

Tabel 226: Mate waarin schade(s) aan de woning is/zijn gemeld bij de NAM of het CVW, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 6.535.

	ja	deels	gemeld, niet vastgesteld	nee, niet gemeld
<u>Aardbevingintensiteit</u>				
laag	62,3%	9,1%	9,7%	11,8%
gemiddeld	74,6%	10,0%	3,2%	5,5%
hoog	73,0%	15,1%	2,2%	2,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>				
MEDAL	69,5%	9,7%	5,3%	6,8%
PLUS	67,4%	10,7%	7,0%	9,3%
<u>Clustergemeente</u>				
Eemsdelta	70,5%	10,4%	4,6%	5,9%
Het Hogeland en Ten Boer	72,3%	9,0%	4,9%	6,8%
Midden-Groningen	62,9%	11,3%	8,9%	11,4%
<u>Woonmilieu</u>				
Regionaal centrum	66,5%	9,4%	6,5%	9,7%
Centrumdorp	73,1%	9,1%	4,4%	6,5%
Woondorp	65,7%	11,9%	7,6%	8,6%
totaal	68,3%	10,3%	6,3%	8,2%

Tabel 227: Mate waarin schade(s) aan de woning is/zijn gemeld bij de NAM of het CVW, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 6.535.

	ja	deels	gemeld, niet vastgesteld	nee, niet gemeld
Gemeente Appingedam	66,7%	12,4%	4,9%	6,2%
<i>Appingedam</i>	66,7%	12,4%	4,9%	6,2%
Gemeente Bedum	77,5%	9,0%	3,0%	6,1%
<i>Bedum</i>	77,0%	8,4%	2,8%	8,0%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	78,2%	10,0%	3,4%	3,2%
Gemeente De Marne	54,0%	6,1%	16,0%	15,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	62,5%	3,5%	14,3%	9,3%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	46,8%	8,2%	17,5%	21,6%
Gemeente Delfzijl	70,9%	7,7%	5,7%	6,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	72,4%	6,0%	6,7%	5,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	64,3%	5,3%	8,9%	10,1%
<i>Tuikwerd</i>	60,4%	8,5%	6,1%	13,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	76,6%	11,3%	2,9%	2,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	76,0%	8,3%	3,7%	6,6%
Gemeente Eemsum	73,2%	9,1%	2,6%	5,5%
<i>Uithuizen</i>	73,7%	6,4%	3,8%	6,4%
<i>Uithuizermeeden</i>	75,6%	8,2%	1,8%	5,6%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	74,7%	9,3%	2,2%	2,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	69,8%	12,0%	2,6%	6,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	60,9%	10,5%	10,0%	13,9%

<i>Hoogezand</i>	63,0%	6,1%	8,9%	16,5%
<i>Sappemeer</i>	65,6%	12,6%	6,5%	9,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	55,7%	11,0%	13,6%	16,1%
Gemeente Loppersum	93,1%	18,2%	2,4%	4,2%
<i>Loppersum</i>	78,0%	10,7%	1,2%	2,1%
<i>Middelstum</i>	73,1%	11,4%	1,9%	5,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	70,4%	18,4%	2,4%	2,8%
Gemeente Menterwolde	54,9%	10,3%	13,4%	14,4%
<i>Muntendam</i>	53,6%	9,1%	14,8%	17,1%
<i>Zuidbroek</i>	59,1%	13,0%	5,8%	13,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	50,3%	7,3%	22,3%	14,0%
Gemeente Slochteren	71,0%	13,2%	4,4%	4,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	71,3%	12,0%	5,3%	4,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	72,8%	12,5%	4,3%	4,1%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	73,5%	11,5%	3,6%	6,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	62,3%	20,3%	3,9%	5,4%
Gemeente Ten Boer	74,9%	14,1%	2,5%	4,4%
<i>Ten Boer</i>	76,8%	10,6%	3,6%	5,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	72,8%	17,8%	1,4%	2,8%
Gemeente Winsum	76,0%	7,4%	4,3%	5,3%
<i>Winsum</i>	79,4%	7,5%	1,4%	4,6%
<i>Baflo</i>	75,9%	6,2%	6,9%	4,7%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	71,8%	10,3%	4,9%	3,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	73,5%	6,4%	6,5%	7,9%
totaal	68,3%	10,3%	6,3%	8,2%

Hoogte vastgesteld schadebedrag

- Bij de meerderheid van de huishoudens met (deels) vastgestelde schade aan de woning (45 procent) is het schadebedrag kleiner dan € 5.000. Drie jaar geleden lag dit percentage op 33 procent. Het verschil is te verklaren: de gemeenten Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde, waar relatief veel kleine schadebedragen voorkomen, waren in 2015 geen onderdeel van het onderzoek, waardoor het aandeel huishoudens met een schadebedrag tot € 5.000 toen lager uitviel.
- Behalve Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde (waar vooral huishoudens uit Muntendam en Zuidbroek veel kleine schadebedragen hebben) komen ook in de plaats Delfzijl, in de grootste dorpen in De Marne en in delen van de gemeente Winsum relatief veel schades tot € 5.000 voor. Op plekken met een lage bevingsintensiteit geldt dat gemiddeld de helft van alle vastgestelde schades lager is dan € 5.000.
- Bij 21 procent van de huishoudens met (deels) vastgestelde schade aan de woning ligt het schadebedrag tussen de € 5.000 en € 10.000. Dat is iets lager dan in 2015, toen dit percentage op 26 procent lag. Vanzelfsprekend komen dergelijke schadebedragen het vaakst voor in gebieden met een gemiddelde en hoge bevingsintensiteit. Specifieke plekken waar schades tussen de € 5.000 en € 10.000 vaak voorkomen, zijn de gemeente Bedum, de kleine dorpen in De Marne en Winsum, het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen, Zuidbroek en in de gemeente Ten Boer.
- Schadebedragen hoger dan € 10.000 komen het vaakst voor in gebieden met een hoge bevingsintensiteit en – in iets mindere mate – in woondorpen. Opgeteld heeft zo'n 20 procent van de woningen in het aardbevingsgebied voor meer dan € 10.000 (vastgestelde) schade. Dit speelt vooral in de gemeente Loppersum, de kleinste dorpen in Slochteren, dorpen in het westen van Eemsum en in de kleine dorpen in Bedum. In de gemeente Loppersum heeft 4,5 procent van de woningen meer dan € 50.000 schade, waarvan ruim een derde zelfs meer dan € 100.000.
- Over het algemeen geldt dat het (vastgestelde) schadebedrag hoger wordt naarmate grootte van de woonplaats afneemt. Dit hangt zeer waarschijnlijk samen met de aard van het vastgoed: kleine dorpen hebben relatief veel grote, oude woningen, waardoor de financiële omvang van de schade al snel hoger uitvalt (voor het verband met het bouwjaar: zie verderop).
- Tweeoudergezinnen en hoogopgeleiden hebben relatief het vaakst schades van meer dan € 50.000 aan hun woning. Daarvoor geldt dezelfde reden als hierboven genoemd: zij wonen vaker in grote

woningen, waardoor het schadebedrag snel hoger uitvalt. Daarnaast valt op dat huurders veel vaker niet weten hoe hoog het vastgestelde schadebedrag is dan eigenaar-bewoners. Dit komt waarschijnlijk doordat huiseigenaren direct belang hebben bij het melden van schade, omdat het hun eigendom aangaat. Bovendien wordt schade aan huurwoningen door de corporaties afgehandeld, waardoor bewoners mogelijk minder goed op de hoogte zijn van de hoogte van het schadebedrag.

- Een op de acht huishoudens weet niet hoe hoog het (vastgestelde) schadebedrag is of wil het niet zeggen. Dat is vergelijkbaar met drie jaar geleden.
- Er lijkt een verband te bestaan tussen de ouderdom van woningen en de hoogte van het vastgestelde schadebedrag. Ter illustratie: van de huishoudens met een woning van voor 1945 geeft iets meer dan 55 procent aan een schade van minder dan € 10.000 te hebben, terwijl dit bij huishoudens met een woning van na 1990 circa 70 procent is. Andersom geldt dat huishoudens met een woning van voor 1945 in elf procent van de gevallen een schade van meer dan € 20.000 hebben, terwijl dit bij huishoudens met een woning van na 1990 op vijf procent ligt.

Tabel 228: Hoogte van het door de NAM of het CVW vastgestelde schadebedrag, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 5.406.

	< € 5.000	€ 5. - € 10.000	€ 10. - € 20.000	€ 20. - € 50.000	> € 50.000
<u>Aardbevingsintensiteit</u>					
laag	52,5%	19,3%	10,6%	3,2%	0,3%
gemiddeld	42,1%	23,2%	15,8%	6,0%	1,5%
hoog	27,2%	22,8%	23,4%	10,8%	3,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>					
MEDAL	42,9%	21,6%	15,3%	5,7%	1,7%
PLUS	45,8%	21,2%	14,1%	5,3%	0,9%
<u>Clustergemeente</u>					
Eemsdelta	43,9%	21,6%	14,6%	5,4%	1,6%
Het Hogeland en Ten Boer	42,1%	23,2%	15,8%	6,4%	1,5%
Midden-Groningen	47,4%	19,3%	13,5%	4,6%	0,7%
<u>Woonmilieu</u>					
Regionaal centrum	52,3%	19,7%	11,0%	3,9%	0,2%
Centrumdorp	44,7%	23,4%	15,0%	4,6%	1,3%
Woondorp	38,6%	20,8%	17,0%	7,5%	2,0%
totaal	44,5%	21,4%	14,6%	5,5%	1,2%

Tabel 229: Hoogte van het door de NAM of het CVW vastgestelde schadebedrag, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 5.406.

	< € 5.000	€ 5. - € 10.000	€ 10. - € 20.000	€ 20. - € 50.000	> € 50.000
Gemeente Appingedam	45,6%	21,6%	13,1%	6,1%	0,0%
<i>Appingedam</i>	45,6%	21,6%	13,1%	6,1%	0,0%
Gemeente Bedum	40,5%	27,4%	15,5%	7,6%	2,1%
<i>Bedum</i>	49,8%	27,6%	10,9%	4,1%	1,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	27,0%	27,1%	22,2%	12,8%	2,6%
Gemeente De Marne	52,9%	23,4%	11,8%	2,4%	1,7%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	60,8%	20,4%	11,3%	2,8%	0,9%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	45,0%	26,5%	12,4%	1,9%	2,6%
Gemeente Delfzijl	52,4%	21,3%	11,8%	2,8%	0,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	56,4%	20,6%	10,5%	2,1%	0,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	57,5%	20,9%	6,9%	0,5%	0,5%
<i>Tuikwerd</i>	60,8%	17,8%	11,9%	0,0%	0,0%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	43,8%	22,6%	16,9%	5,7%	1,6%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	47,8%	23,0%	11,8%	4,0%	2,2%
Gemeente Eemsum	37,0%	21,1%	18,1%	7,6%	1,9%
<i>Uithuizen</i>	40,2%	21,5%	16,8%	5,1%	1,5%
<i>Uithuizermeeden</i>	44,0%	23,6%	14,6%	4,7%	0,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	36,7%	17,3%	19,9%	7,3%	1,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	28,7%	20,9%	21,1%	12,2%	4,0%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	53,9%	17,3%	10,0%	2,9%	0,0%
<i>Hoogezand</i>	51,7%	20,4%	5,5%	5,2%	0,0%
<i>Sappemeer</i>	57,9%	15,4%	11,9%	3,6%	0,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	51,2%	17,5%	10,7%	1,0%	0,0%
Gemeente Loppersum	26,2%	22,3%	21,2%	9,9%	4,5%
<i>Loppersum</i>	25,5%	22,2%	19,7%	7,6%	4,5%
<i>Middelstum</i>	28,7%	22,2%	20,9%	6,8%	3,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	25,2%	22,4%	22,4%	13,1%	5,0%
Gemeente Menterwolde	49,9%	19,6%	11,9%	3,9%	1,2%
<i>Muntendam</i>	59,4%	4,8%	4,6%	0,0%	0,0%
<i>Zuidbroek</i>	52,1%	25,3%	11,0%	4,5%	1,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	41,1%	18,9%	17,4%	5,3%	1,1%
Gemeente Slochteren	35,7%	22,4%	19,7%	7,7%	1,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	30,6%	26,2%	22,1%	6,7%	0,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	43,4%	19,5%	15,4%	6,0%	1,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	39,3%	22,9%	21,8%	5,1%	0,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	22,2%	20,1%	20,6%	17,7%	4,1%
Gemeente Ten Boer	38,0%	24,7%	16,4%	8,4%	1,4%
<i>Ten Boer</i>	46,6%	24,7%	12,2%	5,4%	0,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	29,2%	24,6%	20,6%	11,4%	2,0%
Gemeente Winsum	48,3%	21,8%	14,3%	4,2%	0,4%
<i>Winsum</i>	53,5%	20,1%	14,4%	1,0%	0,0%
<i>Baflo</i>	47,4%	21,6%	15,1%	1,8%	0,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	52,2%	20,0%	14,2%	0,9%	0,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	37,7%	26,3%	13,6%	13,8%	0,9%
totaal	44,5%	21,4%	14,6%	5,5%	1,2%

Eigen inschatting schadebedrag

Driekwart van de huishoudens die op de hoogte zijn van de omvang van het vastgestelde schadebedrag heeft aangegeven hoe hoog zij het schadebedrag *zelf* schatten. We vergeleken de eigen inschatting van het schadebedrag met de hoogte van het vastgestelde schadebedrag. De opvallendste verschillen:

- Huishoudens schatten hun schade doorgaans hoger in dan het bedrag dat door de NAM of het CVW is vastgesteld. Ter illustratie: het aandeel huishoudens dat op basis van eigen inschatting aangeeft minder dan € 5.000 schade te hebben, is lager dan het aandeel vastgestelde schades in die prijs categorie (29,9 versus 44,5 procent). Een deel van de huishoudens met een schade van minder dan € 5.000 vermoedt zelf dus dat het schadebedrag hoger ligt.
- Vooral huishoudens uit de plaats Delfzijl geven aan dat zij schades die zijn vastgesteld voor minder dan € 5.000 zelf hoger inschatten. Dat geldt ook voor het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp en voor grote delen van Hoogezand-Sappemeer.
- Het verschil tussen de eigen inschatting van het schadebedrag en het door de NAM of het CVW vastgestelde schadebedrag wordt groter naarmate het schadebedrag zelf ook groter wordt. Als voorbeeld: het aandeel huishoudens dat op basis van eigen inschatting aangeeft dat

de schade tussen de € 20.000 en € 50.000 bedraagt, ligt een factor twee hoger dan de werkelijk vastgestelde schades in die prijs categorie, terwijl dat bij huishoudens die de schade inschatten op meer dan € 50.000 met een factor vijf hoger ligt.

- Vooral huishoudens uit de vijf kleinste dorpen van Slochteren schatten de schade veel hoger in dan de NAM of het CVW heeft vastgesteld. Hetzelfde geldt voor de kleine dorpen in Ten Boer en Winsum.

Tabel 230: Eigen inschatting van het schadebedrag, op vier geografische schaalniveaus.
 Gecorrigeerd voor huishoudens die niet weten hoe hoog ze de schade zelf moeten schatten.
 Bron: bewonersenquête (2017), N = 3.498.

	< € 5.000	€ 5. - € 10.000	€ 10. - € 20.000	€ 20. - € 50.000	> € 50.000
Aardbevingsintensiteit					
laag	35,1%	25,9%	14,0%	8,8%	3,3%
gemiddeld	29,2%	22,4%	18,4%	11,6%	6,2%
hoog	16,4%	17,4%	21,8%	18,2%	12,2%
MEDAL of PLUS					
MEDAL	28,4%	21,4%	15,9%	11,0%	6,6%
PLUS	31,1%	24,7%	17,8%	11,6%	5,1%
Clustergemeente					
Eemsdelta	29,7%	21,7%	15,2%	10,9%	6,3%
Het Hogeland en Ten Boer	28,4%	22,1%	18,0%	11,0%	6,2%
Midden-Groningen	31,6%	25,6%	17,4%	12,0%	4,9%
Woonmilieu					
Regionaal centrum	35,5%	26,0%	12,6%	8,6%	2,7%
Centrumdorp	30,8%	23,5%	18,5%	10,8%	5,2%
Woondorp	25,1%	20,9%	18,8%	13,8%	8,6%
totaal	29,9%	23,2%	17,0%	11,3%	5,8%

Tabel 231: Eigen inschatting van het schadebedrag, op gemeente- en clusterniveau.
 Gecorrigeerd voor huishoudens die niet weten hoe hoog ze de schade zelf moeten schatten.
 Bron: bewonersenquête (2017), N = 3.498.

	< € 5.000	€ 5. - € 10.000	€ 10. - € 20.000	€ 20. - € 50.000	> € 50.000
Gemeente Appingedam					
<i>Appingedam</i>	30,9%	26,0%	12,1%	11,2%	4,0%
Gemeente Bedum					
<i>Bedum</i>	30,8%	26,5%	15,7%	9,6%	3,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	14,7%	25,8%	20,9%	14,6%	10,4%
Gemeente De Marne					
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	42,8%	24,3%	16,0%	5,5%	2,5%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	25,5%	20,9%	16,2%	8,1%	7,8%
Gemeente Delfzijl					
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	39,5%	27,3%	12,0%	6,9%	1,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	34,5%	26,9%	12,1%	1,9%	2,1%
<i>Tuikwerd</i>	38,3%	23,0%	21,0%	4,2%	1,1%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	32,8%	15,5%	20,7%	12,9%	8,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	27,0%	21,4%	15,2%	13,3%	7,1%
Gemeente Eemmond					
<i>Uithuizen</i>	27,3%	25,1%	17,8%	7,3%	1,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	21,1%	23,8%	14,6%	13,8%	6,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemmond</i>	23,9%	17,2%	19,5%	11,7%	9,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemmond</i>	21,0%	15,0%	19,3%	16,4%	13,6%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	35,5%	27,5%	12,9%	9,5%	3,4%
<i>Hoogezand</i>	35,8%	23,9%	12,2%	5,0%	0,0%
<i>Sappemeer</i>	39,2%	26,1%	10,2%	13,0%	4,7%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	31,8%	30,8%	16,0%	8,7%	4,0%
Gemeente Loppersum	19,4%	15,9%	16,9%	15,5%	12,4%
<i>Loppersum</i>	22,6%	19,9%	12,5%	12,7%	13,4%
<i>Middelstum</i>	14,4%	14,6%	19,2%	12,1%	8,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	20,0%	14,0%	18,6%	19,2%	14,0%
Gemeente Menterwolde	35,9%	25,2%	20,0%	10,8%	3,6%
<i>Muntendam</i>	60,4%	25,5%	5,0%	3,5%	2,5%
<i>Zuidbroek</i>	34,3%	23,6%	22,5%	11,3%	2,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	24,3%	27,6%	24,5%	14,2%	6,3%
Gemeente Slochteren	23,4%	22,7%	23,8%	16,6%	8,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	21,1%	25,2%	27,5%	19,2%	7,7%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	29,1%	21,9%	19,2%	12,7%	3,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	28,0%	25,0%	25,1%	12,6%	6,0%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	7,3%	15,1%	24,0%	26,8%	21,4%
Gemeente Ten Boer	28,0%	20,0%	15,7%	13,9%	8,5%
<i>Ten Boer</i>	32,9%	22,9%	14,1%	10,1%	5,0%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	23,0%	17,0%	17,2%	17,8%	11,9%
Gemeente Winsum	36,8%	22,4%	20,8%	8,3%	2,9%
<i>Winsum</i>	43,5%	19,7%	18,2%	7,8%	0,4%
<i>Baflo</i>	23,3%	34,8%	27,5%	6,8%	0,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	46,3%	17,2%	20,8%	6,8%	1,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	30,3%	20,2%	19,7%	11,4%	10,3%
totaal	29,9%	23,2%	17,0%	11,3%	5,8%

Verwachting toekomstige schade

- De meerderheid van de huishoudens in het bevingengebied verwacht dat de woning in de toekomst (verder) beschadigd raakt door de aardbevingen. Daarmee ligt het percentage zo'n 15 procentpunt lager dan in 2015. Op plekken met een hoge bevingensintensiteit geven huishoudens het vaakst aan rekening te houden met meer bevingsschade in de toekomst (55 procent). Dat geldt in mindere mate ook voor huishoudens uit woondorpen (44 procent). Vooral in grote delen van Slochteren en Ten Boer en in de kleine dorpen in Loppersum verwacht men in de toekomst meer schade aan de woning.
- Ongeveer een op de drie huishoudens geeft aan dat de woning *mogelijk* (verder) beschadigd raakt door aardbevingen. Dat is een vergelijkbaar percentage als in 2015. Er zijn geen duidelijke verschillen tussen de verschillende gebieden aan te wijzen. Wel valt op dat huishoudens uit de gemeente Winsum, Uithuizen, de kleine dorpen in Bedum en Hoogezand-Sappemeer en uit het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp het vaakst twijfelen over toekomstige schades door bevingen.
- Slechts vier procent van de huishoudens zegt geen (verdere) schade aan de woning te verwachten. Dat is iets meer dan in 2015; toen was dit twee procent. Huishoudens uit regionale centra en uit gebieden

met een lage bevestigingsintensiteit zijn er iets vaker zeker van dat er geen verdere schade ontstaat, alhoewel het verschil met andere gebieden beperkt is. Op een lager schaalniveau zijn er wel verschillen: huishoudens uit Muntendam, Hoogezand, de gemeente De Marne en het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie zeggen het vaakst er zeker van te zijn dat hun woning niet (verder) beschadigd raakt.

- Opvallend is dat ook relatief veel huishoudens uit Loppersum en Middelstum aangeven geen (verdere) schade aan hun woning te verwachten. Aanvullende analyses laten zien dat het hier vaak om huurders gaat, waarvan een deel in woningen woont die onlangs aardbevestigingsbestendig zijn gemaakt.
- Jongeren, tweeoudergezinnen, hoogopgeleiden, mensen met hoge inkomens, kopers, bewoners van eengezinswoningen en concreet verhuisgeneigden verwachten bovengemiddeld vaak dat hun woning in de toekomst meer schade oploopt als gevolg van de bevingen. Omgekeerd verwachten huurders, bewoners van appartementen, mensen met lage inkomens en laagopgeleiden vaker dat hun woning *geen* verdere schade oploopt.

Tabel 232: Verwachting dat de woning in de toekomst (verder) beschadigd raakt als gevolg van de aardbevingen, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	ja	misschien	nee
<u>Aardbevestigingsintensiteit</u>			
laag	36,8%	34,1%	4,6%
gemiddeld	41,0%	36,0%	3,8%
hoog	55,0%	31,4%	1,8%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	38,9%	34,3%	4,3%
PLUS	41,3%	34,6%	3,8%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	41,6%	32,7%	3,8%
Het Hogeland en Ten Boer	36,5%	37,4%	4,2%
Midden-Groningen	42,4%	33,2%	4,0%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	38,7%	32,2%	4,8%
Centrumdorp	37,9%	35,8%	4,2%
Woondorp	43,6%	35,3%	3,1%
totaal	40,2%	34,4%	4,0%

Tabel 233: Verwachting dat de woning in de toekomst (verder) beschadigd raakt als gevolg van de aardbevingen, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	ja	misschien	nee
Gemeente Appingedam	43,3%	32,3%	3,4%
<i>Appingedam</i>	43,3%	32,3%	3,4%
Gemeente Bedum	40,9%	38,2%	3,4%
<i>Bedum</i>	39,3%	36,0%	3,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	43,5%	41,9%	3,4%
Gemeente De Marne	23,4%	37,8%	6,6%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	23,4%	40,2%	6,2%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	23,4%	35,6%	7,0%
Gemeente Delfzijl	38,0%	33,5%	3,7%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	38,4%	35,3%	3,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	31,3%	29,0%	4,8%
<i>Tuikwerd</i>	31,2%	38,1%	4,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	47,1%	35,5%	1,4%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	44,5%	31,5%	3,7%
Gemeente Eemsum	40,6%	36,8%	4,3%
<i>Uithuizen</i>	35,5%	42,1%	4,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	37,4%	38,4%	4,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	40,4%	35,2%	4,4%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	48,7%	31,2%	4,6%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	40,9%	33,5%	4,4%
<i>Hoogezand</i>	32,3%	28,6%	7,8%
<i>Sappemeer</i>	47,8%	29,5%	4,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	41,3%	40,5%	2,0%
Gemeente Loppersum	49,0%	31,2%	4,3%
<i>Loppersum</i>	44,6%	30,6%	6,4%
<i>Middelstum</i>	43,0%	31,5%	5,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	56,4%	31,4%	1,7%
Gemeente Menterwolde	35,7%	33,1%	5,3%
<i>Muntendam</i>	23,3%	33,8%	8,6%
<i>Zuidbroek</i>	43,8%	34,1%	1,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	37,7%	31,5%	6,6%
Gemeente Slochteren	51,5%	32,6%	2,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	51,3%	33,6%	1,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	52,1%	33,4%	1,5%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	44,5%	34,8%	4,2%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	64,3%	24,2%	1,1%
Gemeente Ten Boer	48,9%	31,6%	2,4%
<i>Ten Boer</i>	46,0%	32,5%	3,0%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	52,1%	30,5%	1,7%
Gemeente Winsum	32,3%	40,1%	3,6%
<i>Winsum</i>	33,7%	38,8%	4,0%
<i>Baflo</i>	35,2%	39,5%	2,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	24,4%	39,1%	4,9%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	33,2%	43,2%	2,8%
totaal	40,2%	34,4%	4,0%

12.4. Persoonlijke impact door aardbevingen

Aan huishoudens uit het aardbevingsgebied is gevraagd welke impact de bevingen hebben op hun woongenot en op psychische gesteldheid van mensen. We achterhaalden dit aan de hand van een tiental stellingen. Hieronder werken we per stelling uit hoe men erop reageerde.

'Ik voel mij veilig in mijn huis'

- Ongeveer twee derde van de huishoudens in het bevingsgebied voelt zich veilig in de eigen woning. Zij zijn het (helemaal) eens met de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis'. Dat is meer dan in 2015; toen lag het percentage op 52 procent. Huishoudens in centrumdorpen, op Het Hogeland en in Ten Boer en in gebieden met een lage bevingsintensiteit voelen zich relatief het vaakst veilig in hun eigen woning. Met name op plekken langs de randen van het bevingsgebied, zoals in de gemeente De Marne, grote delen van Winsum en in Muntendam en Sappemeer hebben relatief veel mensen het gevoel veilig te zijn in de eigen woning.
- Tien procent van de huishoudens is het (helemaal) oneens met de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis'. Drie jaar geleden lag dit percentage op 19 procent, wat duidt op een daling van het gevoel van onveiligheid. Op plekken met een hoge bevingsintensiteit voelt

men zich relatief het vaakst onveilig in de eigen woning (gemiddeld 19 procent). Dat geldt in mindere mate ook voor de regio Eemsdelta en voor woondorpen (vaak in combinatie met een hoge bevingsintensiteit). De gevoelens van onveiligheid liggen het hoogst in de kleinste dorpen in Slochteren, de gemeente Loppersum, de dorpen ten noorden van Delfzijl en de kleine dorpen in Ten Boer en Eemsmond.

- Jongeren, gezinnen met kinderen, hoogopgeleiden en mensen met hoge inkomens zeggen zich vaker onveilig te voelen in hun eigen woning dan andere groepen. Dat geldt nog meer voor eigenaar-bewoners, bewoners van eengezinswoningen en concreet verhuisgeneigden. Bij hen kan het gevoel van onveiligheid tot een factor drie hoger liggen dan bij andere groepen.
- Huishoudens die vaker dan één keer een aardbeving meemaakten, geven bovengemiddeld vaak aan het (helemaal) oneens te zijn met de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis' (14 procent). Dat geldt ook voor huishoudens die verwachten dat zij in de toekomst (meer) schade aan hun woning krijgen (22 procent). Bewoners van panden met zware schade voelen zich in meer dan een derde van de gevallen onveilig in hun woning.
- Een op de vijf huishoudens staat neutraal tegenover de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis'. Drie jaar terug was dit 27 procent.

Tabel 234: Oordeel over de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	67,6%	8,0%
gemiddeld	65,4%	11,6%
hoog	53,8%	18,9%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	63,0%	11,5%
PLUS	67,4%	9,5%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	60,0%	12,9%
Het Hogeland en Ten Boer	68,7%	9,4%
Midden-Groningen	66,7%	9,3%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	64,7%	9,3%
Centrumdorp	68,7%	9,8%
Woondorp	63,2%	11,9%
totaal	65,4%	10,4%

Tabel 235: Oordeel over de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	59,4%	11,9%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	65,5%	11,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	67,4%	9,8%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	77,2%	2,2%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	80,4%	1,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	74,4%	2,6%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	62,9%	11,2%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	64,1%	9,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	60,0%	9,4%
<i>Tuikwerd</i>	63,6%	10,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	58,1%	19,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	69,5%	10,5%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	62,5%	13,1%
<i>Uithuizen</i>	64,3%	10,4%
<i>Uithuizermeeden</i>	65,1%	9,9%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	60,3%	16,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	60,1%	16,5%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	67,6%	7,8%
<i>Hoogezand</i>	64,7%	8,1%
<i>Sappemeer</i>	72,7%	7,9%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	65,3%	7,6%

Gemeente Loppersum	53,2%	18,8%
<i>Loppersum</i>	53,6%	19,9%
<i>Middelstum</i>	56,5%	17,4%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	50,7%	18,8%
Gemeente Menterwolde	71,6%	8,1%
<i>Muntendam</i>	79,6%	4,7%
<i>Zuidbroek</i>	68,3%	10,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	68,4%	8,5%
Gemeente Slochteren	60,6%	13,6%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	62,4%	13,7%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	57,9%	14,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	71,3%	6,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	41,3%	24,5%
Gemeente Ten Boer	63,5%	14,1%
<i>Ten Boer</i>	67,7%	10,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	58,8%	17,7%
Gemeente Winsum	73,9%	7,1%
<i>Winsum</i>	72,3%	7,2%
<i>Baflo</i>	74,6%	5,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	79,0%	6,3%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	72,4%	8,6%
totaal	65,4%	10,4%

‘Veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen’

- Een op de acht huishoudens zegt het (helemaal) eens te zijn met de stelling ‘veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen’. Dat is iets meer dan in 2015, toen tien procent van de huishoudens dit herkende. Op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit en in de Eemsdelta zien relatief veel mensen dat buurtgenoten verhuizen naar elders (circa 17 procent). Gebieden waar men het relatief vaak aangeeft dat veel mensen om hen heen verhuizen, zijn Tuikwerd in Delfzijl, de kleine dorpen in Loppersum, dorpen ten noorden van Delfzijl en de kleinste dorpen in Slochteren.
- Ongeveer 45 procent van de huishoudens zegt niet te herkennen dat veel buurtgenoten verhuizen. Dat is net zo veel als in 2015. Vooral op Het Hogeland en in Ten Boer en op plekken met een gemiddelde bevestigingsintensiteit is men het relatief vaak oneens met de stelling ‘veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen’. Plekken waar dit het vaakst voorkomt, zijn de gemeenten Bedum en Winsum, het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie, de grootste kernen in De Marne en de kleine dorpen in Hoogezand-Sappemeer.
- Jongeren, eenoudergezinnen, eigenaar-bewoners en bewoners van eengezinswoningen zien relatief vaker dat mensen in hun woonomgeving verhuizen dan andere groepen. Dat geldt ook voor

mensen die nog maar kort op hun huidige woonadres wonen en voor mensen met een geringe binding met de regio. Er bestaan geen noemenswaardige verschillen wat betreft inkomens- en opleidingsniveau.

- Bijna een kwart van de huishoudens reageert neutraal op de stelling 'veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen'.

Tabel 236: Oordeel over de stelling 'veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	12,5%	44,2%
gemiddeld	11,6%	47,2%
hoog	17,7%	40,8%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	14,5%	40,3%
PLUS	11,3%	48,6%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	16,5%	37,5%
Het Hogeland en Ten Boer	10,2%	49,7%
Midden-Groningen	12,1%	46,3%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	13,8%	40,8%
Centrumdorp	11,2%	46,9%
Woondorp	13,1%	46,7%
totaal	12,7%	44,9%

Tabel 237: Oordeel over de stelling 'veel mensen in mijn woonomgeving verhuizen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	11,0%	40,8%
<i>Appingedam</i>	11,0%	40,8%
Gemeente Bedum	9,4%	58,5%
<i>Bedum</i>	9,7%	56,1%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	9,0%	62,6%
Gemeente De Marne	8,0%	49,0%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	6,6%	51,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	9,1%	46,7%
Gemeente Delfzijl	18,8%	35,1%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	18,0%	35,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	17,8%	32,3%
<i>Tuikwerd</i>	26,4%	29,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	19,3%	40,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	14,9%	39,1%
Gemeente Eemsum	12,7%	43,0%
<i>Uithuizen</i>	10,6%	48,8%
<i>Uithuizermeeden</i>	13,0%	42,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	16,5%	37,2%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	11,8%	41,5%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	12,7%	47,2%
<i>Hoogezand</i>	10,6%	41,6%
<i>Sappemeer</i>	12,0%	47,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	14,8%	51,5%

Gemeente Loppersum	17,2%	39,7%
<i>Loppersum</i>	13,6%	42,6%
<i>Middelstum</i>	9,8%	41,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	25,0%	36,3%
Gemeente Menterwolde	8,9%	48,6%
<i>Muntendam</i>	7,6%	48,2%
<i>Zuidbroek</i>	12,6%	45,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	6,3%	52,2%
Gemeente Slochteren	13,4%	42,2%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	11,4%	40,7%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	12,2%	41,5%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	14,3%	43,5%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	18,4%	44,0%
Gemeente Ten Boer	13,3%	45,2%
<i>Ten Boer</i>	14,9%	40,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	11,6%	50,5%
Gemeente Winsum	7,9%	54,1%
<i>Winsum</i>	7,6%	50,3%
<i>Baflo</i>	7,8%	58,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	6,6%	62,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	9,2%	51,7%
totaal	12,7%	44,9%

‘Ik ben veel tijd en energie kwijt aan de melding en afwikkeling van schade’

- Ruim een derde van de huishoudens zegt het (helemaal) eens te zijn met de stelling ‘ik ben veel tijd en energie kwijt aan de melding en afwikkeling van de schade’. Dat is iets minder dan in 2015, toen 43 procent van de huishoudens dit aangaf. Deze stelling is alleen voorgelegd aan eigenaar-bewoners, omdat schades aan huurwoningen in principe door de woningcorporaties gemeld worden. Vooral huishoudens in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit zeggen vaak veel tijd en energie kwijt te zijn aan het melden en afwickelen van bevestigingsschades (bijna de helft van de eigenaar-bewoners). Huishoudens uit de kleine dorpen in Loppersum zijn het relatief het vaakst (helemaal) eens met de genoemde stelling, gevolgd door de kleinste dorpen van Slochteren, Middelstum, de omgeving van Slochteren en Siddeburen, dorpen ten noorden van Delfzijl en de kern Loppersum.
- Exact 20 procent van de huishoudens in een koopwoning zegt het (helemaal) oneens te zijn met de stelling ‘ik ben veel tijd en energie kwijt aan de melding en afwikkeling van de schade’. Dat is vergelijkbaar met drie jaar geleden. Met name aan de randen van het bevestigingsgebied, zoals in Adorp en Sauwerd, Winsum, Uithuizermeeden en Bedum worden ervaren men de afwikkeling van schade als weinig energie- en tijdrovend. Opmerkelijk is dat huishoudens uit de plaats Loppersum ook relatief vaak vinden dat het melden en afwickelen van schades niet veel tijd en energie kost. Daarmee is Loppersum vrij uitgesproken; er zijn weinig mensen die neutraal op deze stelling reageren.
- Huishoudens tot 45 jaar, gezinnen met kinderen en hoogopgeleiden vinden bovengemiddeld vaak dat zij veel tijd en energie kwijt zijn aan het melden en afwickelen van schade. Dat geldt ook voor bewoners van eengezinswoningen en – in iets mindere mate – voor mensen met een concrete verhuishwens. Dit profiel komt overeen met het onderzoek van drie jaar geleden.

Tabel 238: Oordeel over de stelling 'ik ben veel tijd en energie kwijt aan de melding en afwikkeling van schade', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	32,5%	21,7%
gemiddeld	37,5%	24,2%
hoog	48,9%	18,2%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	35,3%	22,8%
PLUS	36,9%	21,6%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	37,6%	22,1%
Het Hogeland en Ten Boer	34,0%	24,7%
Midden-Groningen	37,2%	19,8%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	33,5%	23,1%
Centrumdorp	36,1%	23,8%
Woondorp	38,2%	20,1%
totaal	36,2%	22,1%

Tabel 239: Oordeel over de stelling 'ik ben veel tijd en energie kwijt aan de melding en afwikkeling van schade', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	34,4%	24,6%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	34,5%	26,6%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	37,4%	20,9%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	25,6%	22,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	23,3%	22,4%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	31,6%	22,7%
<i>Delfzijl-Noord</i>	25,6%	23,1%
<i>Tuikwerd</i>	26,6%	23,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	45,3%	23,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	42,6%	19,0%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	35,1%	23,8%
<i>Uithuizermeeden</i>	32,6%	28,0%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	37,2%	24,8%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	39,7%	25,6%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	35,5%	20,7%
<i>Hoogezand</i>	31,2%	23,5%
<i>Sappemeer</i>	40,2%	20,7%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	34,3%	19,3%
Gemeente Loppersum	49,1%	18,9%
<i>Loppersum</i>	45,1%	25,4%
<i>Middelstum</i>	47,8%	13,1%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	52,3%	17,8%
Gemeente Menterwolde	30,0%	19,5%
<i>Muntendam</i>	18,3%	22,2%
<i>Zuidbroek</i>	40,9%	21,1%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	26,9%	16,2%
Gemeente Slochteren	46,0%	18,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	48,6%	16,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	48,2%	14,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	37,8%	23,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	51,7%	17,0%
Gemeente Ten Boer	42,2%	20,0%
<i>Ten Boer</i>	40,3%	23,5%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	44,3%	16,1%
Gemeente Winsum	33,3%	28,5%
<i>Winsum</i>	34,3%	29,7%
<i>Baflo</i>	38,2%	23,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	19,6%	36,6%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	37,6%	24,9%
totaal	36,2%	22,1%

‘Ik heb geen zin meer om mijn huis te onderhouden’

- Bijna tien procent van de huishoudens is het (helemaal) eens met de stelling ‘ik heb geen zin meer om mijn huis te onderhouden’. Drie jaar geleden lag dit percentage op 13 procent. Deze stelling is alleen voorgelegd aan eigenaar-bewoners. Huishoudens in gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit geven bovengemiddeld vaak aan geen zin meer te hebben om hun woning te onderhouden (17,1 procent). Dat geldt vooral voor de dorpen in de gemeenten Loppersum en Ten Boer, de kleinste dorpen in Slochteren en in mindere mate voor de dorpen ten noorden van Delfzijl en voor Appingedam.
- Een ruime meerderheid van de huishoudens met een koopwoning (69 procent) is het (helemaal) oneens met de stelling ‘ik heb geen zin meer om mijn huis te onderhouden’. Dat is meer dan drie jaar geleden, toen dit percentage op 62 procent lag. Huishoudens op Het Hogeland, in Ten Boer, in centrumdorpen en in gebieden met een lage bevestigingsintensiteit zijn relatief het vaakst bereid om hun woning te blijven onderhouden. Opvallend is dat huishoudens in regionale centra gemiddeld minder vaak zin hebben om hun eigen woning te onderhouden, zelfs als deze in gebieden met een lage bevestigingsintensiteit liggen. Vermoedelijk speelt de kwaliteit van de woonomgeving hier een belangrijkere rol in dan de bevingen.

- Huishoudens jonger dan 45 jaar, mensen met een geringe binding met de omgeving en concreet verhuigeneigden geven bovengemiddeld vaak aan geen zin meer te hebben in het onderhouden van hun woning. Gemiddeld reageert een op de zeven huishoudens neutraal op de stelling 'ik heb geen zin meer om mijn huis te onderhouden'.

Tabel 240: Oordeel over de stelling 'ik heb geen zin meer om mijn huis te onderhouden', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	8,3%	68,2%
gemiddeld	9,0%	71,7%
hoog	17,3%	63,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	11,3%	66,0%
PLUS	8,3%	71,0%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	13,6%	64,2%
Het Hogeland en Ten Boer	8,5%	70,6%
Midden-Groningen	7,7%	70,6%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	8,8%	68,2%
Centrumdorp	8,4%	70,3%
Woondorp	11,1%	68,0%
totaal	9,6%	68,8%

Tabel 241: Oordeel over de stelling 'ik heb geen zin meer om mijn huis te onderhouden', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	14,8%	63,1%
<i>Appingedam</i>	14,8%	63,1%
Gemeente Bedum	8,0%	74,9%
<i>Bedum</i>	7,3%	77,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	9,0%	71,4%
Gemeente De Marne	4,7%	68,9%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	4,4%	65,3%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	4,8%	72,0%
Gemeente Delfzijl	10,6%	65,8%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	10,5%	65,6%
<i>Delfzijl-Noord</i>	11,9%	61,0%
<i>Tuikwerd</i>	7,9%	67,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	14,9%	67,5%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	6,8%	68,2%
Gemeente Eemshaven	8,9%	69,4%
<i>Uithuizen</i>	7,2%	74,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	7,7%	69,1%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemshaven</i>	12,5%	63,8%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemshaven</i>	8,6%	69,6%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	6,5%	72,0%
<i>Hoogezand</i>	4,6%	64,2%
<i>Sappemeer</i>	4,7%	78,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	8,8%	71,6%

Gemeente Loppersum	20,5%	60,8%
<i>Loppersum</i>	22,2%	61,3%
<i>Middelstum</i>	17,1%	63,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	21,1%	58,8%
Gemeente Menterwolde	7,8%	65,4%
<i>Muntendam</i>	5,4%	59,6%
<i>Zuidbroek</i>	9,3%	68,7%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	8,0%	65,9%
Gemeente Slochteren	10,3%	71,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	9,4%	72,5%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	10,3%	69,9%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	5,1%	76,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	21,0%	61,4%
Gemeente Ten Boer	18,5%	60,1%
<i>Ten Boer</i>	15,0%	63,7%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	22,5%	56,1%
Gemeente Winsum	5,8%	75,9%
<i>Winsum</i>	5,0%	76,2%
<i>Baflo</i>	7,9%	74,8%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	4,0%	79,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	6,7%	73,8%
totaal	9,6%	68,8%

‘De waarde van mijn huis is gedaald’

- Bijna 65 procent van de huishoudens is het (helemaal) eens met de stelling ‘de waarde van mijn huis is gedaald’. Dat is minder dan drie jaar geleden, toen 84 procent aangaf dat de waarde van zijn of haar woning was gedaald. Overigens is deze stelling alleen aan eigenaar-bewoners voorgelegd. Op plekken met een hoge bevestigingsintensiteit en in de Eemsdelta zijn huishoudens beduidend vaker van mening dat hun woning minder waard is geworden dan huishoudens uit andere gebieden (respectievelijk 76,2 en 73,5 versus 63,8 procent gemiddeld). Met name huishoudens uit de gemeente Loppersum, grote delen van Delfzijl en delen van Slochteren en Ten Boer zeggen dat hun woning een waardedaling heeft ondergaan.
- Negen procent van de huiseigenaren zegt het (helemaal) oneens te zijn de stelling ‘de waarde van mijn huis is gedaald’. Volgens hen is hun woning minstens evenveel waard gebleven. Drie jaar terug lag dit percentage nog op drie procent. Vermoedelijk speelt de gunstige ontwikkeling van de huizenmarkt, die – weliswaar in mindere mate – ook merkbaar is in het bevestigingsgebied, daarin een rol. Vooral huishoudens uit Midden-Groningen en uit gebieden met een lage bevestigingsintensiteit zien geen waardedaling terug in hun woning. Dat geldt specifiek voor de gemeente Hoogezand-Sappemeer (met

uitzondering van Sappemeer), Adorp en Sauwerd, de kleine dorpen in Bedum en voor Harkstede en Scharmer.

- Hoogopgeleiden, huishoudens met hoge inkomens, mensen met weinig binding met de regio en concreet verhuisgeneigden geven het vaakst aan dat hun woning in waarde gedaald is. Huishoudens die korter dan vijf jaar op hun huidige woonadres wonen, ervaren juist bovengemiddeld vaak *geen* waardedaling. Het is aannemelijk dat zij hun woning kochten tijdens het dieptepunt van de crisis en daardoor een relatief lage prijs betaalden, terwijl de woningwaarde daarna steeg door autonome ontwikkelingen op de huizenmarkt.
- Alleenstaanden en mensen met lage inkomens en/of een laag opleidingsniveau geven relatief vaak aan niet te weten of hun woning in waarde is gedaald. Nog eens elf procent reageert neutraal op de stelling ‘de waarde van mijn huis is gedaald’.

Tabel 242: Oordeel over de stelling 'de waarde van mijn huis is gedaald', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	59,8%	10,0%
gemiddeld	65,7%	8,3%
hoog	76,2%	5,2%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	68,8%	6,1%
PLUS	60,0%	10,9%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	73,5%	5,2%
Het Hogeland en Ten Boer	60,9%	8,7%
Midden-Groningen	59,5%	11,6%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	65,2%	8,6%
Centrumdorp	63,4%	8,3%
Woondorp	63,2%	9,4%
totaal	63,8%	8,8%

Tabel 243: Oordeel over de stelling 'de waarde van mijn huis is gedaald', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	68,9%	6,4%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	68,4%	9,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	51,2%	12,9%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	44,7%	10,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	49,9%	10,7%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	71,2%	5,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	74,5%	3,0%
<i>Tuikwerd</i>	74,3%	7,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	77,6%	4,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	70,9%	7,6%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	68,0%	8,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	67,1%	5,1%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	71,6%	2,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	72,3%	5,1%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	55,5%	15,4%
<i>Sappemeer</i>	58,2%	10,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	54,0%	15,9%

Gemeente Loppersum	78,2%	3,6%
<i>Loppersum</i>	80,0%	3,5%
<i>Middelstum</i>	77,1%	4,6%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	77,7%	3,3%
Gemeente Menterwolde	56,6%	9,6%
<i>Muntendam</i>	49,0%	11,1%
<i>Zuidbroek</i>	62,4%	6,9%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	55,9%	11,5%
Gemeente Slochteren	69,6%	7,7%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	73,5%	7,4%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	74,3%	3,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	58,3%	12,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	74,6%	7,3%
Gemeente Ten Boer	68,0%	6,9%
<i>Ten Boer</i>	63,6%	7,2%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	73,0%	6,6%
Gemeente Winsum	57,1%	10,3%
<i>Winsum</i>	57,6%	11,0%
<i>Baflo</i>	63,3%	3,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	43,9%	15,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	60,7%	10,6%
totaal	63,8%	8,8%

‘Ik heb geen zin meer om de schade te melden’

- Een op de zes huishoudens is het (helemaal) eens met de stelling ‘ik heb geen zin meer om de schade te melden’. In 2015 was dit nog een op de tien huishoudens. Dit kan erop wijzen dat er een zekere mate van moeheid ontstaat wat betreft het melden van bevingsschade(s). Deze stelling is alleen voorgelegd aan huiseigenaren. Eigenaar-bewoners uit gebieden met een hoge bevingintensiteit (vooral woondorpen) hebben beduidend vaker geen zin meer om schade aan hun woning te melden dan eigenaren uit andere gebieden. Dat geldt in het speciaal voor huishoudens uit de kleine dorpen in Ten Boer en Loppersum, gevolgd door het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen, de kleinste dorpen in Slochteren, en ook Zuidbroek. Bij deze laatste plaats treedt vermoedelijk geen moeheid op, maar zorgt de beperkte omvang van de schades er waarschijnlijk voor dat men geen zin heeft om schades te melden.
- Ruim de helft van de eigenaar-bewoners (52 procent) is het (helemaal) oneens met de stelling ‘ik heb geen zin meer om de schade te melden’. Dat is minder dan in 2015, toen dit percentage op 65 procent lag. Bewoners van gebieden met een gemiddelde bevingintensiteit geven het vaakst aan nog wél zin te hebben om schades te melden. Met name in het cluster Slochteren, Froombosch

en Kolham en in Bedum, Uithuizermeeden, Appingedam en Ten Boer zijn huishoudens het bovengemiddeld vaak (helemaal) oneens met de stelling 'ik heb geen zin meer om de schade te melden'.

- Jongeren, hoogopgeleiden en bewoners van appartementen hebben het vaakst geen zin meer om schades te melden. Dat geldt ook voor huishoudens met een concrete verhuiswens.
- Een op de zeven huishoudens in een koopwoning staat neutraal tegenover de stelling 'ik heb geen zin meer om de schade te melden'.

Tabel 244: Oordeel over de stelling 'ik heb geen zin meer om de schade te melden', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	15,0%	49,2%
gemiddeld	15,3%	56,3%
hoog	22,0%	54,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	15,4%	51,4%
PLUS	16,3%	53,0%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	16,6%	53,0%
Het Hogeland en Ten Boer	14,9%	52,5%
Midden-Groningen	16,4%	51,5%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	15,2%	54,2%
Centrumdorp	14,6%	54,1%
Woondorp	17,5%	49,5%
totaal	16,0%	52,3%

Tabel 245: Oordeel over de stelling 'ik heb geen zin meer om de schade te melden', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 7.227.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	14,1%	58,5%
<i>Appingedam</i>	14,1%	58,5%
Gemeente Bedum	15,4%	60,5%
<i>Bedum</i>	12,8%	61,7%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	19,1%	58,7%
Gemeente De Marne	11,1%	38,8%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	8,8%	40,9%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	13,0%	36,9%
Gemeente Delfzijl	16,1%	50,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	15,1%	50,8%
<i>Delfzijl-Noord</i>	15,8%	50,6%
<i>Tuikwerd</i>	13,3%	50,6%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	18,6%	53,7%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	17,5%	48,8%
Gemeente Eemsum	15,1%	55,6%
<i>Uithuizen</i>	15,9%	55,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	15,2%	59,1%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	16,8%	49,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	13,3%	57,2%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	15,5%	51,6%
<i>Hoogezand</i>	16,3%	53,7%
<i>Sappemeer</i>	15,5%	54,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	15,1%	48,7%

Gemeente Loppersum	20,4%	52,4%
<i>Loppersum</i>	15,5%	55,1%
<i>Middelstum</i>	18,6%	51,2%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	24,5%	51,3%
Gemeente Menterwolde	15,9%	43,5%
<i>Muntendam</i>	7,8%	40,6%
<i>Zuidbroek</i>	21,1%	50,0%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	16,1%	38,9%
Gemeente Slochteren	18,8%	57,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	22,9%	55,9%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	16,8%	62,2%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	15,1%	57,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	22,1%	47,9%
Gemeente Ten Boer	19,8%	54,6%
<i>Ten Boer</i>	15,2%	58,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	25,0%	50,3%
Gemeente Winsum	14,9%	53,2%
<i>Winsum</i>	16,2%	55,8%
<i>Baflo</i>	12,4%	57,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	12,9%	47,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	16,0%	51,0%
totaal	16,0%	52,3%

‘Ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen’

- Acht procent van de huishoudens in het bevingsgebied zegt psychische problemen te ervaren als gevolg van de aardbevingen. Zij zijn het (helemaal) eens met de stelling ‘ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen’. Drie jaar geleden lag dit percentage één procentpunt lager, op zeven procent. Op plekken met een hoge bevingsintensiteit geven huishoudens het vaakst aan psychische problemen te ervaren door aardbevingen (15,6 procent), gevolgd door de regio Eemsdelta (10,2 procent). Plekken waar men het vaakst psychische problemen heeft door de bevingen, zijn de gemeente Loppersum, de kleinste dorpen in Slochteren en de kleine dorpen in Eemsmond, Ten Boer en ten noorden van Delfzijl. Daarmee ligt het aandeel huishoudens dat psychische problemen heeft als gevolg van aardbevingen het hoogst rondom het epicentrum van het bevingsgebied.
- Ruim de helft van de huishoudens (53 procent) is het (helemaal) oneens met de stelling ‘ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen’. Dat is wel lager dan drie jaar geleden (toen was dit 63 procent). Het aantal huishoudens dat hier geen mening over heeft, is daarentegen iets toegenomen. Op plekken met een gemiddelde bevingsintensiteit en op Het Hogeland en in Ten Boer zijn mensen iets vaker vrij van psychische problemen door aardbevingen dan op

andere plekken. Dat geldt met name voor de gemeente Winsum, de kleine dorpen in Bedum (ondanks dat hier regelmatig aardbevingen plaatsvinden) en grote delen van Hoogezand-Sappemeer.

- Huishoudens van middelbare leeftijd, gezinnen, mensen met hoge inkomens, huiseigenaren en bewoners van eengezinswoningen geven bovengemiddeld vaak aan last te hebben van psychische problemen als gevolg van de bevingen. Hetzelfde geldt voor mensen met een geringe binding met de regio en voor concreet verhuisgeneigden. Onder huishoudens met een concrete verhuiswens zegt ruim 16 procent het (helemaal) eens te zijn met de stelling ‘ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen’.
- Bewoners die vaker dan één keer een aardbeving meemaakten, zeggen vaker psychische problemen te hebben door de bevingen dan mensen die maar één keer een beving meemaakten. Bovendien houdt het hebben van psychische problemen in sterke mate verband met de hoeveelheid schade aan de woning: bij huishoudens met lichte schade geeft 6,6 procent aan psychische problemen te ervaren, terwijl dit percentage bij huishoudens met zware bevingschade op 31,9 procent ligt. Dit bevestigt dat het hebben van psychische problemen vooral wordt veroorzaakt door de (afhandeling van) bevingschade(s) in plaats van het meemaken van een aardbeving

(zie hiervoor ook hoofdstuk 13 over de groepsgesprekken met bewoners).

- Het gevoel van onveiligheid lijkt het meest bepalend te zijn voor de mate waarin men psychische problemen als gevolg van bevingen ervaart. Ter illustratie: van de huishoudens die het helemaal eens zijn met de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis' is bijna twee procent het (helemaal) eens met de stelling 'ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen'. Andersom is van de huishoudens die het helemaal oneens zijn met de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis' twee derde het (helemaal) eens met de stelling 'ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen'.
- Huishoudens uit versterkingsgebieden zeggen bovengemiddeld vaak last van psychische problemen als gevolg van de bevingen te hebben. Ruim 15 procent van hen is het (helemaal) eens met de stelling 'ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen'. Ter vergelijking: in niet-versterkingsgebieden is 7,5 procent van de huishoudens het (helemaal) eens met deze stelling (zie hiervoor ook het onderste gedeelte van Tabel 246).

Tabel 246: Oordeel over de stelling 'ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	6,6%	51,0%
gemiddeld	8,3%	56,0%
hoog	15,6%	52,5%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	9,2%	49,4%
PLUS	7,2%	55,7%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	10,2%	48,8%
Het Hogeland en Ten Boer	6,9%	55,3%
Midden-Groningen	7,5%	53,9%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	6,8%	50,5%
Centrumdorp	7,5%	53,6%
Woondorp	9,8%	54,3%
<u>Versterkingsgebied</u>		
versterkingsgebied	15,8%	49,6%
niet-versterkingsgebied	7,7%	53,0%
totaal	8,1%	52,9%

Tabel 247: Oordeel over de stelling 'ik heb psychische problemen als gevolg van de aardbevingen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	9,9%	48,3%
<i>Appingedam</i>	9,9%	48,3%
Gemeente Bedum	5,4%	59,5%
<i>Bedum</i>	4,0%	57,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	7,7%	62,5%
Gemeente De Marne	3,2%	48,6%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	2,7%	49,2%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	3,7%	48,0%
Gemeente Delfzijl	7,7%	49,0%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	5,3%	53,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	6,5%	40,1%
<i>Tuikwerd</i>	5,0%	47,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	12,9%	53,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	10,9%	53,3%
Gemeente Eemsmond	9,9%	51,8%
<i>Uithuizen</i>	5,6%	52,9%
<i>Uithuizerveeden</i>	8,7%	52,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	13,5%	50,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	12,9%	51,3%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	6,6%	56,7%
<i>Hoogezand</i>	8,9%	44,3%
<i>Sappemeer</i>	3,4%	61,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	7,6%	61,9%

Gemeente Loppersum	17,1%	48,9%
<i>Loppersum</i>	16,8%	49,6%
<i>Middelstum</i>	13,7%	48,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	19,5%	48,6%
Gemeente Menterwolde	6,5%	45,5%
<i>Muntendam</i>	4,7%	42,1%
<i>Zuidbroek</i>	9,6%	49,5%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	5,0%	44,2%
Gemeente Slochteren	10,5%	54,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	11,1%	52,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	12,6%	55,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	4,7%	56,0%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	16,6%	49,3%
Gemeente Ten Boer	10,2%	56,2%
<i>Ten Boer</i>	7,3%	55,9%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	13,3%	56,6%
Gemeente Winsum	5,8%	61,2%
<i>Winsum</i>	4,5%	65,5%
<i>Baflo</i>	7,3%	61,4%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	3,8%	58,7%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	7,8%	56,4%
totaal	8,1%	52,9%

‘De dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker’

- Een op de vijf huishoudens is het (helemaal) eens met de stelling ‘de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker’. Dat is iets meer dan drie jaar geleden (toen lag dit tussen de 17 en 45 procent).¹³ Huishoudens in gebieden met een hoge bevingintensiteit geven het vaakst aan dat de dreiging van nieuwe bevingen hen angstig en onzeker maakt. Ook huishoudens in woondorpen en in de regio Eemsdelta geven dit iets vaker aan, maar de verschillen zijn beperkt. De gevoelens van angst en onzekerheid als gevolg van de dreiging van nieuwe bevingen worden het vaakst herkend door huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren, de kleine dorpen in Loppersum, het cluster Slochteren, Froombosch en Kolham en in de kern Loppersum.
- Bijna 40 procent van de huishoudens zegt het (helemaal) oneens te zijn met de stelling ‘de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker’. Drie jaar geleden was dit ongeveer 30 procent. Huishoudens op Het Hogeland en in Ten Boer zijn het relatief vaker

¹³ Destijds werden gevoelens van angst en onzekerheid aan de hand van twee stellingen uitgevraagd: ‘ik voel mij angstig als gevolg van de aardbevingen’ en ‘de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij onzeker. Omdat juist de dreiging van

(helemaal) oneens met deze stelling dan huishoudens in andere gebieden. Dat geldt in zekere zin ook voor huishoudens in gebieden met een gemiddelde bevingintensiteit en voor huishoudens uit de centrum- en woondorpen. Plekken waar men de gevoelens van angst en onzekerheid als gevolg van de dreiging van nieuwe bevingen het minst vaak herkent, zijn de grotere dorpen in de gemeente Winsum, de kleine dorpen in Bedum en Hoogezand-Sappemeer en het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp.

- Ongeveer een kwart van de huishoudens reageert neutraal op de stelling ‘de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker’.
- Tweeoudergezinnen, eigenaar-bewoners, bewoners van eengezinswoningen en mensen met een concrete verhuisswens zeggen bovengemiddeld vaak dat de dreiging van nieuwe bevingen hen angstig en onzeker maakt. Dat geldt in nog sterkere mate voor bewoners van woningen met zware bevingsschade (in meer dan de helft van de gevallen).

nieuwe bevingen voor gevoelens van angst en onzekerheid zorgen, zijn deze stellingen in het huidige onderzoek gecombineerd tot één stelling over de *dreiging* van bevingen.

- Logischerwijs hangt het gevoel van angst en onzekerheid door de dreiging van nieuwe bevingen samen met het gevoel van onveiligheid in de eigen woning. Onder huishoudens die het helemaal eens zijn met de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis' is vier procent het (helemaal) eens met de stelling 'de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker'. Onder huishoudens die het helemaal oneens zijn met de stelling 'ik voel mij veilig in mijn huis' is bijna 85 procent het (helemaal) eens met de stelling 'de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker'.

Tabel 248: Oordeel over de stelling 'de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	18,1%	37,3%
gemiddeld	21,6%	39,0%
hoog	32,8%	36,3%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	21,1%	36,5%
PLUS	20,7%	38,8%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	22,3%	36,0%
Het Hogeland en Ten Boer	19,4%	40,2%
Midden-Groningen	21,0%	37,0%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	19,4%	35,9%
Centrumdorp	19,7%	38,4%
Woondorp	23,1%	38,9%
totaal	20,8%	37,8%

Tabel 249: Oordeel over de stelling 'de dreiging van nieuwe aardbevingen maakt mij angstig en onzeker', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	22,7%	33,2%
<i>Appingedam</i>	22,7%	33,2%
Gemeente Bedum	21,0%	43,0%
<i>Bedum</i>	21,5%	41,3%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	20,2%	45,9%
Gemeente De Marne	11,4%	38,5%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	8,5%	42,6%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	14,0%	34,9%
Gemeente Delfzijl	19,5%	37,5%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	16,2%	40,2%
<i>Delfzijl-Noord</i>	15,8%	32,9%
<i>Tuikwerd</i>	16,8%	36,8%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	28,9%	38,6%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	23,7%	40,0%
Gemeente Eemsum	23,7%	36,9%
<i>Uithuizen</i>	23,6%	33,8%
<i>Uithuizermeeden</i>	19,0%	41,1%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	28,4%	36,5%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	24,8%	36,3%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	19,5%	39,4%
<i>Hoogezand</i>	16,9%	37,6%
<i>Sappemeer</i>	21,3%	36,7%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	19,8%	43,1%

Gemeente Loppersum	29,2%	35,4%
<i>Loppersum</i>	29,1%	38,0%
<i>Middelstum</i>	23,7%	32,0%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	33,1%	35,6%
Gemeente Menterwolde	17,4%	32,5%
<i>Muntendam</i>	11,3%	30,8%
<i>Zuidbroek</i>	24,0%	32,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	15,7%	33,8%
Gemeente Slochteren	27,7%	34,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	27,4%	33,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	29,4%	36,0%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	19,8%	36,9%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	40,8%	32,0%
Gemeente Ten Boer	26,1%	37,5%
<i>Ten Boer</i>	26,3%	35,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	25,8%	39,8%
Gemeente Winsum	15,8%	44,9%
<i>Winsum</i>	16,4%	46,0%
<i>Baflo</i>	15,2%	46,3%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	10,3%	48,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	19,2%	40,2%
totaal	20,8%	37,8%

‘Ik voel mij minder gelukkig door de aardbevingen’

- Ongeveer 20 procent van de huishoudens zegt het (helemaal) eens te zijn met de stelling ‘ik voel mij minder gelukkig door de bevingen’. Drie jaar terug lag dit percentage nog op 27 procent. Het aandeel mensen dat zich minder gelukkig voelt is dus gedaald, maar alsnog ervaart een substantieel deel van de huishoudens een verminderd geluksgevoel door de bevingen. Dit komt het vaakst voor in gebieden met een hoge bevingsintensiteit (34 procent) en in mindere mate in de woondorpen (24 procent). Met name huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren, de gemeente Loppersum, de kleine dorpen in Ten Boer en de dorpen ten noorden van Delfzijl zijn vaker minder gelukkig door de aardbevingen.
- Ruim 40 procent is het (helemaal) oneens met de stelling ‘ik voel mij minder gelukkig door de bevingen’. Dat is evenveel als in 2015. Het aandeel huishoudens dat geen mening heeft over deze stelling is juist toegenomen. Daarnaast zegt een deel van de huishoudens die in 2015 aangaven minder gelukkig te zijn door de bevingen, hier nu neutraal tegenover te staan. Op plekken met een gemiddelde bevingsintensiteit, op Het Hogeland en in Ten Boer en in centrumdorpen zijn mensen het bovengemiddeld vaak (helemaal) oneens met de stelling ‘ik voel mij minder gelukkig door de bevingen’. Dat geldt vooral voor grote delen van Winsum, de kleine

dorpen van Bedum en Hoogezand-Sappemeer en voor Uithuizermeeden.

- Huishoudens van middelbare leeftijd, tweeoudergezinnen, hoogopgeleiden, mensen met een hoog inkomen, eigenaar-bewoners en bewoners van eengezinswoningen voelen zich vaker minder gelukkig door de bevingen dan andere groepen. Dat geldt ook voor mensen met een geringe binding met de streek en voor concreet verhuisgeneigden. Mensen met lage inkomens en laagopgeleiden zeggen bovengemiddeld vaak niet te weten of de bevingen hen minder gelukkig maken.
- De mate van schade aan de woning hangt in sterke mate samen met het geluksgevoel dat men ervaart. Onder huishoudens met lichte schade aan hun woning zegt 21 procent zich minder gelukkig te voelen door de bevingen, terwijl dit percentage onder huishoudens met zware schade aan de woning op 50 procent ligt.

Tabel 250: Oordeel over de stelling 'ik voel mij minder gelukkig door de bevingen', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	16,7%	41,3%
gemiddeld	22,8%	43,9%
hoog	33,6%	38,2%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	21,6%	39,6%
PLUS	19,6%	43,7%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	22,8%	39,0%
Het Hogeland en Ten Boer	19,8%	43,8%
Midden-Groningen	19,5%	42,4%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	17,4%	40,1%
Centrumdorp	20,0%	43,5%
Woondorp	23,9%	42,0%
totaal	20,5%	41,9%

Tabel 251: Oordeel over de stelling 'ik voel mij minder gelukkig door de bevingen', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	21,2%	37,6%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	21,1%	44,1%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	21,8%	48,5%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	7,8%	45,0%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	14,1%	38,1%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	17,6%	42,2%
<i>Delfzijl-Noord</i>	15,6%	34,9%
<i>Tuikwerd</i>	18,6%	39,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	30,6%	42,4%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	24,8%	41,5%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	24,6%	40,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	19,3%	46,4%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	29,1%	35,7%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	28,2%	37,9%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	17,4%	39,0%
<i>Sappemeer</i>	11,4%	45,2%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	18,6%	47,6%

Gemeente Loppersum	30,5%	38,5%
<i>Loppersum</i>	30,3%	40,8%
<i>Middelstum</i>	25,0%	39,0%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	34,3%	36,3%
Gemeente Menterwolde	19,2%	38,4%
<i>Muntendam</i>	12,4%	37,2%
<i>Zuidbroek</i>	26,5%	36,8%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	17,5%	41,0%
Gemeente Slochteren	28,3%	40,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	27,2%	42,0%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	29,0%	41,6%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	20,6%	45,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	44,3%	28,0%
Gemeente Ten Boer	26,3%	42,6%
<i>Ten Boer</i>	22,3%	43,1%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	30,7%	42,0%
Gemeente Winsum	15,6%	48,9%
<i>Winsum</i>	16,7%	52,3%
<i>Baflo</i>	14,0%	46,9%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	11,8%	50,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	17,7%	44,0%
totaal	20,5%	41,9%

‘Ik heb het gevoel dat men mijn zorgen over aardbevingen niet serieus neemt’

- Een op de drie huishoudens in het aardbevingsgebied zegt het (helemaal) eens te zijn met de stelling ‘ik heb het gevoel dat men mijn zorgen over aardbevingen niet serieus neemt’. Drie jaar geleden lag dit percentage op 41 procent. Vooral huishoudens in gebieden met een hoge bevingsintensiteit hebben het gevoel dat hun zorgen over de bevingen niet gehoord worden (47 procent). Dat geldt ook voor huishoudens in woondorpen (39 procent). Huishoudens uit de kleinste dorpen in Slochteren, de kleine dorpen in Ten Boer, Loppersum en Hoogezand-Sappemeer en uit het cluster Slochteren, Froombosch en Kolham hebben het vaakst het gevoel dat hun zorgen niet serieus genomen worden.
- Een op de vijf huishoudens heeft juist wel het idee dat hun zorgen over de aardbevingen serieus genomen worden. Zij zijn het (helemaal) oneens met de stelling ‘ik heb het gevoel dat men mijn zorgen over aardbevingen niet serieus neemt’. Dat is evenveel als in 2015. Huishoudens op Het Hogeland en in Ten Boer zijn het iets vaker (helemaal) oneens met deze stelling, maar het verschil is minimaal. Op een lager schaalniveau zijn er wel duidelijke verschillen zichtbaar: huishoudens uit Uithuizermeeden, Adorp en Sauwerd, de kleine

dorpen in Bedum, Baflo, Sappemeer en Winsum reageren vaker ontkennend op de vraag of zij het gevoel hebben dat hun zorgen omtrent de bevingen niet serieus worden genomen.

- Huishoudens tussen de 45 en 65 jaar, gezinnen, hoogopgeleiden en mensen met een hoog inkomen geven bovengemiddeld vaak aan dat zij het (helemaal) eens zijn met de stelling ‘ik heb het gevoel dat men mijn zorgen over aardbevingen niet serieus neemt’. Dat geldt in nog sterkere mate voor huiseigenaren, bewoners van eengezinswoningen en mensen met een sterke of zeer sterke regiobinding. Daarnaast geven concreet verhuisgeneigden het vaakst aan helemaal eens te zijn met de genoemde stelling (22,3 procent, tegenover 15,8 procent onder potentieel verhuisgeneigden en elf procent onder niet-verhuisgeneigden).
- Ongeveer 20 procent reageert neutraal op de stelling ‘ik heb het gevoel dat men mijn zorgen over aardbevingen niet serieus neemt’. Daarnaast geeft ruim een kwart aan dat deze stelling niet op hen van toepassing is of dat ze het antwoord erop niet weten.
- Huishoudens die zware schade aan hun woning hebben zijn het er in ruim twee derde van de gevallen (helemaal) mee eens dat men de zorgen over de aardbevingen niet serieus neemt. Onder huishoudens met lichte schade is dat één derde.

Tabel 252: Oordeel over de stelling ‘ik heb het gevoel dat men mijn zorgen over aardbevingen niet serieus neemt’, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	29,9%	19,3%
gemiddeld	34,9%	20,6%
hoog	47,0%	20,6%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	32,9%	19,7%
PLUS	33,9%	20,1%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	34,1%	19,7%
Het Hogeland en Ten Boer	32,5%	20,9%
Midden-Groningen	33,7%	19,1%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	28,1%	20,2%
Centrumdorp	32,2%	20,6%
Woondorp	39,1%	19,0%
totaal	33,4%	19,9%

Tabel 253: Oordeel over de stelling 'ik heb het gevoel dat men mijn zorgen over aardbevingen niet serieus neemt', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	35,6%	20,3%
<i>Appingedam</i>	35,6%	20,3%
Gemeente Bedum	34,4%	22,5%
<i>Bedum</i>	34,7%	20,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	33,9%	25,4%
Gemeente De Marne	25,3%	17,4%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	20,1%	16,8%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	29,9%	18,0%
Gemeente Delfzijl	30,2%	19,8%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	28,1%	21,7%
<i>Delfzijl-Noord</i>	22,7%	17,8%
<i>Tuikwerd</i>	24,5%	19,9%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	41,4%	20,8%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	38,8%	18,4%
Gemeente Eemsmond	34,1%	21,1%
<i>Uithuizen</i>	32,5%	18,7%
<i>Uithuizermeeden</i>	26,6%	28,8%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	36,8%	16,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	40,5%	19,4%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	32,1%	19,8%
<i>Hoogezand</i>	22,8%	17,2%
<i>Sappemeer</i>	27,6%	24,0%

<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	42,9%	18,1%
Gemeente Loppersum	42,7%	18,6%
<i>Loppersum</i>	41,8%	17,9%
<i>Middelstum</i>	39,0%	14,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	45,8%	21,5%
Gemeente Menterwolde	28,8%	17,2%
<i>Muntendam</i>	16,2%	18,4%
<i>Zuidbroek</i>	38,5%	15,3%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	29,4%	18,0%
Gemeente Slochteren	41,5%	19,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	39,6%	19,7%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	42,4%	15,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	35,2%	22,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	56,0%	18,2%
Gemeente Ten Boer	39,9%	20,2%
<i>Ten Boer</i>	34,5%	20,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	45,9%	19,5%
Gemeente Winsum	31,0%	22,5%
<i>Winsum</i>	31,6%	23,4%
<i>Baflo</i>	29,3%	24,5%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	23,5%	28,2%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	36,3%	16,3%
totaal	33,4%	19,9%

12.5. Lichtpuntjes

Aan huishoudens is gevraagd in hoeverre zij vinden dat de aardbevingen ook positieve gevolgen hebben. We vroegen dit aan de hand van een drietal stellingen. Hieronder laten we per stelling zien hoe men hierop antwoordde.

‘Er is meer werk in de regio’

- Ongeveer 35 procent van de huishoudens in het bevingsgebied vindt dat de aardbevingen leiden tot meer werkgelegenheid in Groningen. Zij zijn het (helemaal) eens met de stelling ‘er is meer werk in de regio’. Dat is minder dan in 2015, toen de helft vond dat bevingen tot een groter aanbod van werk leiden. Huishoudens uit gebieden met een hoge (en in iets mindere mate ook gemiddelde) bevingsintensiteit zijn vaker van mening dat bevingen een positief effect op de werkgelegenheid hebben dan huishoudens uit gebieden met een lage bevingsintensiteit. Dat is te verklaren, want daar hebben woningen het vaakst schade en vinden dus de meeste herstelwerkzaamheden plaats. De plekken waar men het bovengemiddeld vaak (helemaal) eens is met de stelling ‘er is meer werk in de regio’ liggen allemaal rond het epicentrum van het bevingsgebied: Loppersum, de kleine dorpen in Ten Boer, de dorpen

ten noorden van Delfzijl, de kleine dorpen in Loppersum en – iets meer aan de rand van het gebied – Uithuizermeeden.

- Een op de vijf huishoudens is het (helemaal) oneens met de stelling ‘er is meer werk in de regio’. Dat is ongeveer evenveel als in 2015. Huishoudens in de Eemsdelta, op plekken met een lage bevingsintensiteit en in woondorpen en regionale centra geven het vaakst aan zich niet in de stelling te herkennen. Dit komt sterk overeen met het algehele oordeel over werkgelegenheid in deze gebieden (zie paragraaf 10.8). Plekken waar men het vaak (helemaal) oneens is met de stelling ‘er is meer werk in de regio’ zijn het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie, de plaats Delfzijl, de kleine dorpen in Winsum en de kleinste dorpen in Slochteren.
- Huishoudens tot 65 jaar, hoger opgeleiden, hogere inkomensgroepen, kopers en bewoners van eengezinswoningen zijn het bovengemiddeld vaak (helemaal) oneens met de stelling ‘er is meer werk in de regio’. Dat geldt nog meer voor mensen met een geringe binding met de omgeving en voor mensen met concrete verhuisplannen. Van deze laatste groep zegt 31 procent niet te herkennen dat er meer werk voortkomt uit de aardbevingen.
- Ongeveer 20 procent van de huishoudens reageert neutraal op de stelling ‘er is meer werk in de regio’. Nog eens een kwart geeft aan

dat deze stelling niet op hem of haar van toepassing is of weet het antwoord niet (veel 65-plussers antwoordden 'niet van toepassing' omdat zij gepensioneerd zijn).

Tabel 254: Oordeel over de stelling 'er is meer werk in de regio', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	29,5%	22,8%
gemiddeld	41,1%	19,7%
hoog	45,0%	20,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	37,4%	22,0%
PLUS	33,1%	21,0%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	37,8%	23,4%
Het Hogeland en Ten Boer	37,8%	19,7%
Midden-Groningen	30,5%	21,4%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	32,4%	22,0%
Centrumdorp	38,0%	19,5%
Woondorp	34,9%	22,5%
totaal	35,1%	21,4%

Tabel 255: Oordeel over de stelling 'er is meer werk in de regio', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam		
<i>Appingedam</i>	43,3%	20,6%
Gemeente Bedum		
<i>Bedum</i>	38,7%	22,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	39,9%	18,9%
Gemeente De Marne		
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	25,8%	20,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	27,6%	22,2%
Gemeente Delfzijl		
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	30,3%	27,0%
<i>Delfzijl-Noord</i>	22,7%	27,9%
<i>Tuikwerd</i>	29,4%	28,3%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	47,4%	24,3%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	36,4%	22,6%
Gemeente Eemsmond		
<i>Uithuizen</i>	40,9%	17,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	45,8%	18,9%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsmond</i>	42,0%	19,3%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsmond</i>	44,3%	16,0%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer		
<i>Hoogezand</i>	26,7%	21,0%
<i>Sappemeer</i>	28,7%	18,0%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	29,9%	22,4%

Gemeente Loppersum	46,0%	19,4%
<i>Loppersum</i>	51,5%	14,8%
<i>Middelstum</i>	38,0%	22,0%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	47,2%	21,0%
Gemeente Menterwolde	24,8%	24,6%
<i>Muntendam</i>	19,1%	22,2%
<i>Zuidbroek</i>	31,0%	22,2%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	23,2%	29,0%
Gemeente Slochteren	39,5%	20,8%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	45,1%	20,2%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	40,3%	19,7%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	35,0%	19,7%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	35,4%	26,4%
Gemeente Ten Boer	44,7%	17,6%
<i>Ten Boer</i>	40,5%	16,2%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	49,5%	19,1%
Gemeente Winsum	35,4%	20,5%
<i>Winsum</i>	39,0%	19,4%
<i>Baflo</i>	43,9%	16,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	30,0%	17,0%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	27,5%	27,5%
totaal	35,1%	21,4%

‘De verbondenheid tussen Groningers neemt toe’

- Bijna 30 procent van de huishoudens is het (helemaal) eens met de stelling ‘de verbondenheid tussen Groningers neemt toe’. Drie jaar geleden was dit 39 procent. Vooral huishoudens uit gebieden met een hoge of gemiddelde bevestigingsintensiteit herkennen dat de verbondenheid tussen Groningers door de bevingen is toegenomen. Dat geldt ook voor inwoners van Het Hogeland en Ten Boer. Specifieke plekken waar men het vaak (helemaal) eens is met de stelling ‘de verbondenheid tussen Groningers neemt toe’ zijn Baflo, Winsum, Loppersum, de kleine dorpen in Bedum, Loppersum en Ten Boer, Uithuizermeeden en Appingedam. Opvallend is dat ook bewoners van een regionaal centrum als Appingedam vaak vinden dat de onderlinge verbondenheid toeneemt, terwijl het contact met burens en gevoel van saamhorigheid in de buurt daar doorgaans minder hoog scoort (zie bijvoorbeeld paragraaf 10.9).
- Een op de zes huishoudens herkent de toenemende verbondenheid onder Groningers als gevolg van de aardbevingen niet. Dat is net zo veel als drie jaar terug. Bijzonder is dat huishoudens uit gebieden met een hoge bevestigingsintensiteit erg uitgesproken zijn over de invloed van bevingen op de verbondenheid tussen Groningers: een relatief grote groep is het er (helemaal) mee eens, terwijl ook een relatief grote

groep het er (helemaal) mee oneens is. Dat is vooral terug te voeren op de gemeente Loppersum en de kleine dorpen in Ten Boer, waar het aandeel huishoudens in beide uitersten relatief groot is. Andere plekken waar men het vaak (helemaal) oneens is met de stelling ‘de verbondenheid tussen Groningers neemt toe’ zijn de kleine dorpen in Winsum, de kleinste dorpen in Slochteren en delen van de gemeente Delfzijl.

- Huishoudens tot 65 jaar, tweoudergezinnen, hoogopgeleiden, huishoudens met een hoog inkomen, huiseigenaren, bewoners van eengezinswoningen en mensen met een geringe binding met de streek zijn het vaker (helemaal) oneens met de stelling ‘de verbondenheid tussen Groningers neemt toe’ dan andere groepen.
- Ongeveer 30 procent van de huishoudens reageert neutraal op de vraag of de verbondenheid tussen Groningers door de bevingen is toegenomen. Dat is evenveel als in 2015.

Tabel 256: Oordeel over de stelling ‘de verbondenheid tussen Groningers neemt toe’, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	26,9%	17,0%
gemiddeld	30,2%	17,4%
hoog	30,8%	22,0%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	29,0%	17,6%
PLUS	28,0%	17,8%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	29,5%	18,6%
Het Hogeland en Ten Boer	30,1%	16,9%
Midden-Groningen	26,1%	17,7%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	28,7%	16,9%
Centrumdorp	29,6%	17,3%
Woondorp	27,1%	18,8%
totaal	28,4%	17,7%

Tabel 257: Oordeel over de stelling 'de verbondenheid tussen Groningers neemt toe', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	33,1%	17,5%
<i>Appingedam</i>	33,1%	17,5%
Gemeente Bedum	32,7%	16,8%
<i>Bedum</i>	32,0%	18,6%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	33,8%	13,9%
Gemeente De Marne	26,1%	14,8%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	23,4%	11,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	28,4%	17,9%
Gemeente Delfzijl	26,5%	17,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	27,7%	15,1%
<i>Delfzijl-Noord</i>	23,8%	14,1%
<i>Tuikwerd</i>	25,6%	22,3%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	29,5%	23,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	26,3%	19,8%
Gemeente Eemsum	29,2%	16,5%
<i>Uithuizen</i>	29,3%	14,0%
<i>Uithuizermeeden</i>	32,6%	18,2%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	23,0%	17,9%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	30,4%	16,3%
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	26,3%	17,9%
<i>Hoogezand</i>	30,5%	17,4%
<i>Sappemeer</i>	25,4%	17,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	23,9%	18,7%

Gemeente Loppersum	32,9%	21,8%
<i>Loppersum</i>	34,6%	20,1%
<i>Middelstum</i>	30,3%	20,5%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	33,4%	24,0%
Gemeente Menterwolde	24,5%	16,7%
<i>Muntendam</i>	20,3%	17,8%
<i>Zuidbroek</i>	28,4%	16,4%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	23,9%	16,2%
Gemeente Slochteren	27,0%	18,1%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	29,4%	19,8%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	24,1%	13,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	26,6%	18,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	29,3%	24,6%
Gemeente Ten Boer	30,5%	18,7%
<i>Ten Boer</i>	28,2%	16,4%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	33,1%	21,3%
Gemeente Winsum	32,1%	18,2%
<i>Winsum</i>	34,6%	18,7%
<i>Baflo</i>	34,9%	12,0%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	31,8%	13,8%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	26,7%	24,6%
totaal	28,4%	17,7%

‘De problematiek in het noorden (werkloosheid, krimp) wordt nu serieus genomen door de politiek’

- Een op de zeven huishoudens in het bevingsgebied zegt het (helemaal) eens te zijn met de stelling ‘de problematiek in het noorden (werkloosheid, krimp) wordt nu serieus genomen door de politiek’. Dat is minder dan drie jaar terug; toen lag dit op een kwart. Er zijn geen grote verschillen tussen gebieden zichtbaar. Alleen op Het Hogeland en in Ten Boer, in gebieden met een gemiddelde bevingsintensiteit en in centrumdorpen ligt het aantal huishoudens dat het (helemaal) eens is met deze stelling iets hoger. Op een lager schaalniveau komen de verschillen wél aan het licht: inwoners van Baflo, Loppersum, de kleine dorpen in Bedum en dorpen in het westen van Eemsum herkennen wel dat de problemen in het noorden nu serieus (of serieuzer) worden genomen. Alsnog gaat het om hooguit een vijfde van de huishoudens.
- Bijna de helft van alle huishoudens is het (helemaal) oneens met de stelling ‘de problematiek in het noorden (werkloosheid, krimp) wordt nu serieus genomen door de politiek’. Dat is meer dan drie jaar terug; toen was dit 44 procent. In gebieden met een hoge bevingsintensiteit en in de Eemdelta zijn mensen het beduidend vaker (helemaal) oneens met deze stelling dan bewoners van andere gebieden. Dat

geldt met name voor het cluster Schildwolde, Hellum en Siddeburen, de kleine dorpen in Loppersum, de kern Bedum, dorpen ten zuiden van Delfzijl en de vijf kleinste dorpen in Slochteren. Opnieuw valt het op dat de verdeeldheid op sommige plekken groot is, zoals in de plaats Loppersum.

- Een op de vijf huishoudens reageert neutraal op de stelling ‘de problematiek in het noorden (werkloosheid, krimp) wordt nu serieus genomen door de politiek’. Daarnaast geeft nog eens 17 procent aan dat deze stelling niet op hem of haar van toepassing is.
- Huishoudens van middelbare leeftijd, tweeoudergezinnen, hoger opgeleiden en mensen met hoge inkomens zijn het vaker helemaal oneens over de genoemde stelling dan andere groepen. Dat geldt ook voor huiseigenaren, huishoudens in eengezinswoningen en concreet verhuisgeneigden.

Tabel 258: Oordeel over de stelling 'de problematiek in het noorden (werkloosheid, krimp) wordt nu serieus genomen door de politiek', op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
<u>Aardbevingsintensiteit</u>		
laag	13,9%	47,6%
gemiddeld	15,4%	48,7%
hoog	13,9%	54,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>		
MEDAL	14,7%	49,0%
PLUS	14,1%	48,4%
<u>Clustergemeente</u>		
Eemsdelta	14,4%	50,9%
Het Hogeland en Ten Boer	15,7%	47,2%
Midden-Groningen	13,1%	48,3%
<u>Woonmilieu</u>		
Regionaal centrum	13,5%	47,2%
Centrumdorp	15,3%	49,1%
Woondorp	14,4%	49,6%
totaal	14,4%	48,7%

Tabel 259: Oordeel over de stelling 'de problematiek in het noorden (werkloosheid, krimp) wordt nu serieus genomen door de politiek', op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	(helemaal) mee eens	(helemaal) mee oneens
Gemeente Appingedam	13,9%	51,3%
<i>Appingedam</i>	13,9%	51,3%
Gemeente Bedum	16,3%	48,8%
<i>Bedum</i>	14,8%	54,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	19,0%	39,5%
Gemeente De Marne	15,2%	43,7%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	16,5%	43,1%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	14,1%	44,2%
Gemeente Delfzijl	14,3%	50,0%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	13,9%	49,3%
<i>Delfzijl-Noord</i>	12,3%	47,2%
<i>Tuikwerd</i>	14,1%	50,5%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	17,5%	51,1%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	15,1%	53,6%
Gemeente Eemsum	15,2%	46,6%
<i>Uithuizen</i>	13,2%	44,1%
<i>Uithuizermeeden</i>	15,4%	44,7%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	13,1%	46,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	18,4%	50,6%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	13,8%	46,6%
<i>Hoogezand</i>	15,9%	43,7%
<i>Sappemeer</i>	11,1%	44,5%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	14,5%	50,5%
Gemeente Loppersum	15,3%	52,8%
<i>Loppersum</i>	19,0%	51,0%
<i>Middelstum</i>	12,2%	51,9%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	14,6%	54,8%
Gemeente Menterwolde	11,3%	50,0%
<i>Muntendam</i>	9,3%	46,7%
<i>Zuidbroek</i>	13,3%	51,2%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	10,9%	51,3%
Gemeente Slochteren	13,1%	51,0%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	14,7%	55,1%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	10,5%	48,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	12,9%	48,1%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	16,1%	53,1%
Gemeente Ten Boer	14,1%	51,8%
<i>Ten Boer</i>	14,3%	50,8%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	13,8%	53,0%
Gemeente Winsum	17,2%	47,1%
<i>Winsum</i>	17,2%	49,7%
<i>Baflo</i>	20,5%	45,2%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	17,5%	42,5%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	14,5%	47,9%
totaal	14,4%	48,7%

12.6. Opkoopregeling

Halverwege het jaar 2016 is door de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) een tijdelijke opkoopregeling in het leven geroepen, onder de naam 'Pilot Koopinstrument'. Huiseigenaren konden in aanmerking komen als hun woning langer dan een jaar te koop stond en als zij vanwege een knelpunt een verhuisonoodzaak hadden. We vroegen aan huishoudens in het bevingingsgebied of zij – als zo'n regeling er opnieuw komt en iedereen ervoor in aanmerking kan komen – van een opkoopregeling gebruik zouden willen maken. Huishoudens die daar instemmend op antwoordden, vroegen we bovendien waar zij dan naartoe zouden verhuizen: binnen hun huidige woonplaats, naar een andere plek binnen het bevingingsgebied of buiten het bevingingsgebied.

Gebruik maken van een opkoopregeling?

- Een op de vijf huishoudens zegt gebruik te willen maken van een opkoopregeling als deze er komt. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevingingsintensiteit geven het vaakst aan van een opkoopregeling gebruik te willen maken (bijna een kwart), gevolgd door huishoudens uit de Eemsdelta (bijna 23 procent). Dat is logisch, want daar zijn de gevolgen van bevingen het grootst, zowel wat betreft schade aan woningen als waardedaling en onverkoopbaarheid door bevingen.

Specifieke plekken waar men bovengemiddeld vaak aangeeft gebruik te willen maken van een opkoopregeling zijn de kleinste dorpen in Slochteren, de dorpen in de gemeente Eemsmond, de kleine dorpen in Loppersum en grote delen van de gemeente Delfzijl, met uitzondering van de dorpen ten zuiden van Delfzijl.

- Ongeveer 30 procent van de huishoudens wil beslist geen gebruik maken van een eventuele opkoopregeling. Vooral huishoudens uit woondorpen, op Het Hogeland en in Ten Boer en uit gebieden met een gemiddelde bevingingsintensiteit zegt men vaak niets te zien in een opkoopregeling. Dat geldt in het bijzonder voor de kleine dorpen in Winsum, Harkstede en Scharmer, de kleine dorpen in Bedum en de dorpen ten zuiden van Delfzijl.
- Meer dan de helft van de huishoudens (52,2 procent) weet niet of zij van een opkoopregeling gebruik willen maken. Dit komt het vaakst voor in regionale centra en in gebieden met een lage bevingingsintensiteit. Daarbinnen komt dit relatief het vaakst voor in Hoogezand, Tuikwerd in Delfzijl, Sappemeer, Ten Boer, Muntendam en het cluster Leens, Eenrum en Zoutkamp. Onduidelijkheid over (het bestaan van) deze regeling en het feit dat huishoudens vaak meer gebaat zijn bij goede oplossingen voor hun huidige woning dan dat zij daadwerkelijk willen verhuizen vormen de belangrijkste verklaring voor dit hoge percentage (zie ook paragraaf 13.1).

- Jongeren, gezinnen met kinderen, huishoudens met hoge inkomens, eigenaar-bewoners, bewoners van eengezinswoningen, mensen met een geringe binding met de omgeving en concreet verhuisgeneigden zeggen het vaakst gebruik te willen maken van een eventuele opkoopregeling.
- Er bestaat een duidelijk verband tussen de mate waarin huishoudens schade aan hun woning hebben en de keuze om al dan niet gebruik te maken van een opkoopregeling. Ter illustratie: van de huishoudens met zware schade aan de woning wil een derde gebruik maken van een opkoopregeling. Bij huishoudens zonder schade aan de woning is dit 9,5 procent. Bovendien ligt het aandeel huishoudens dat niet weet of zij van een opkoopregeling gebruik willen maken beduidend lager onder huishoudens met zware schade.

Tabel 260: Gebruik maken van een eventuele opkoopregeling? Op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	ja	nee	weet ik niet
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	19,2%	26,6%	54,2%
gemiddeld	18,5%	30,7%	50,8%
hoog	24,6%	29,3%	46,1%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	21,3%	27,2%	51,5%
PLUS	18,1%	29,2%	52,7%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	22,9%	25,9%	51,2%
Het Hogeland en Ten Boer	17,6%	31,0%	51,3%
Midden-Groningen	18,6%	27,7%	53,7%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	21,1%	23,1%	55,8%
Centrumdorp	17,9%	29,5%	52,5%
Woondorp	19,5%	31,8%	48,6%
totaal	19,5%	28,3%	52,2%

Tabel 261: Gebruik maken van een eventuele opkoopregeling? Op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 9.459.

	ja	nee	weet ik niet
Gemeente Appingedam	22,8%	25,5%	51,7%
<i>Appingedam</i>	22,8%	25,5%	51,7%
Gemeente Bedum	17,4%	32,3%	50,3%
<i>Bedum</i>	17,7%	30,5%	51,8%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	16,8%	35,4%	47,8%
Gemeente De Marne	14,3%	30,5%	55,3%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	14,0%	29,5%	56,4%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	14,5%	31,4%	54,2%
Gemeente Delfzijl	23,0%	25,3%	51,7%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	23,0%	25,8%	51,2%
<i>Delfzijl-Noord</i>	23,4%	21,0%	55,6%
<i>Tuikwerd</i>	24,5%	14,7%	60,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	25,7%	30,1%	44,2%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	18,1%	35,2%	46,7%
Gemeente Eemsum	21,0%	29,3%	49,7%
<i>Uithuizen</i>	17,2%	29,6%	53,2%
<i>Uithuizermeeden</i>	16,3%	30,8%	52,9%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	26,2%	24,2%	49,6%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	25,3%	31,1%	43,6%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	18,1%	26,9%	55,0%
<i>Hoogezand</i>	17,1%	21,2%	61,7%
<i>Sappemeer</i>	20,0%	22,4%	57,5%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	17,1%	34,9%	47,9%
Gemeente Loppersum	22,9%	27,8%	49,2%
<i>Loppersum</i>	20,0%	26,5%	53,5%
<i>Middelstum</i>	22,1%	28,6%	49,3%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	25,8%	28,3%	45,9%
Gemeente Menterwolde	17,7%	27,3%	55,1%
<i>Muntendam</i>	14,2%	28,5%	57,2%
<i>Zuidbroek</i>	23,2%	22,9%	53,9%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	14,9%	30,6%	54,5%
Gemeente Slochteren	20,6%	30,1%	49,4%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	21,3%	32,2%	46,6%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	21,0%	25,2%	53,8%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	15,0%	35,5%	49,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	29,5%	25,3%	45,3%
Gemeente Ten Boer	21,6%	25,9%	52,4%
<i>Ten Boer</i>	21,0%	21,7%	57,3%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	22,3%	30,7%	47,0%
Gemeente Winsum	14,4%	35,3%	50,3%
<i>Winsum</i>	13,8%	34,3%	52,0%
<i>Baflo</i>	20,2%	26,5%	53,3%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	12,2%	38,1%	49,7%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	12,6%	41,3%	46,2%
totaal	19,5%	28,3%	52,2%

Verhuisoriëntatie bij opkoopregeling

- Ruim een op de drie huishoudens die gebruik willen maken van een eventuele opkoopregeling wil verhuizen naar een andere (veilige) woning in zijn of haar huidige woonplaats. Vooral huishoudens uit de regionale centra geven dit aan (47,7 procent). Dat geldt in mindere mate ook voor huishoudens uit gebieden met een lage bevangingsintensiteit (39,5 procent) en uit de Eemdelta (38,3 procent). Huishoudens uit Winsum en Appingedam zijn het sterkst gebonden aan hun huidige woonplaats, gevolgd door inwoners van Leens, Eenrum en Zoutkamp, Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum, Hoogezand en Bedum.
- Zo'n 20 procent van de huishoudens die gebruik willen maken van een opkoopregeling wil naar een andere woonplaats binnen het aardbevangingsgebied verhuizen. Huishoudens uit gebieden met een hoge bevangingsintensiteit en uit woondorpen zeggen hier het vaakst de voorkeur voor te hebben. Daarbinnen geldt dit met name voor de kleine dorpen in Bedum en Loppersum, maar ook meer aan de randen van het bevangingsgebied, zoals in de kleine dorpen in De Marne en Hoogezand-Sappemeer, speelt dit (voor de meest gewilde woonplaatsen binnen het bevangingsgebied: zie verderop).
- De helft van de huishoudens die van een eventuele opkoopregeling gebruik willen maken, wil verhuizen naar een plek buiten het

aardbevangingsgebied. Vooral huishoudens uit gebieden met een hoge bevangingsintensiteit en uit woondorpen zeggen dit bovengemiddeld vaak te willen (circa 60 procent). Specifieke plekken waar men vaak naar buiten het aardbevangingsgebied wil verhuizen zijn het cluster Noordbroek, Meeden en Trips- en Borgercompagnie, Zuidbroek, de kleinste dorpen in Slochteren, het cluster Slochteren, Froombosch en Kolham en de kleine dorpen in Ten Boer (voor de meest gewilde gebieden buiten het bevangingsgebied: zie verderop).

- Huishoudens tot 45 jaar willen bij gebruik van een opkoopregeling het vaakst binnen hun eigen woonplaats of binnen het bevangingsgebied verhuizen. Voor huishoudens ouder dan 45 jaar geldt het omgekeerde: meer dan de helft van hen verhuist het liefst naar een plek buiten het bevangingsgebied. Andere groepen die bovengemiddeld naar buiten het bevangingsgebied willen verhuizen zijn stellen (met of zonder kinderen), hoogopgeleiden, kopers, bewoners van eengezinswoningen, mensen die al langere tijd op hetzelfde adres wonen en mensen met weinig tot geen binding met de streek. Opvallend is dat potentieel verhuisgeneigden gemiddeld vaker aangeven uit het bevangingsgebied te willen vertrekken dan concreet verhuisgeneigden, die vaak binnen het gebied willen verhuizen.
- In de kleine dorpen op plekken met een hoge bevangingsintensiteit dreigt een risico op een verhoogde uitstroom van huishoudens te

ontstaan. Aan de ene kant zegt zo'n 15 procent van alle huishoudens te willen verhuizen naar een plek buiten het bevingengebied als zij daarvoor de kans krijgen. Daar komt bij dat nog eens zo'n acht procent aangeeft naar een andere plek binnen het bevingengebied te willen verhuizen. Opgeteld zegt dus ruim 20 procent van alle huishoudens uit de kleine dorpen in gebieden met veel aardbevingen te willen vertrekken uit hun huidige woonplaats¹⁴. Als dit waarheid wordt, zullen dorpen voor een grote opgave komen te staan om de woonomgeving leefbaar te houden en moeten oplossingen gezocht worden voor vrijkomend vastgoed.

Tabel 262: Gewenste verhuisrichting van huishoudens die gebruik willen maken van een opkoopregeling, op vier geografische schaalniveaus. Bron: bewonersenquête (2017), N = 1.842.

	huidige woonplaats	binnen aardbevingsgebied	buiten aardbevingsgebied
<u>Aardbevingsintensiteit</u>			
laag	39,5%	19,9%	45,4%
gemiddeld	33,2%	17,2%	51,2%
hoog	14,9%	30,6%	60,4%
<u>MEDAL of PLUS</u>			
MEDAL	35,3%	21,6%	46,0%
PLUS	33,1%	19,4%	52,4%
<u>Clustergemeente</u>			
Eemsdelta	38,3%	20,6%	44,6%
Het Hogeland en Ten Boer	31,1%	21,4%	50,2%
Midden-Groningen	32,9%	19,5%	52,9%
<u>Woonmilieu</u>			
Regionaal centrum	47,7%	17,2%	40,4%
Centrumdorp	36,0%	16,0%	49,0%
Woondorp	19,9%	27,1%	57,9%
totaal	34,2%	20,4%	49,2%

¹⁴ Een kwart van deze huishoudens wil gebruik maken van een opkoopregeling. Daarvan vertrekt 60 procent naar een plek buiten het bevingengebied (ca. 15 procent dus) en wil 30 procent naar een andere plek in het bevingengebied verhuizen (dus ca. 7,5 procent).

Tabel 263: Gewenste verhuisrichting van huishoudens die gebruik willen maken van een opkoopregeling, op gemeente- en clusterniveau. Bron: bewonersenquête (2017), N = 1.842.

	huidige woonplaats	binnen aardbevingsgebied	buiten aardbevingsgebied
Gemeente Appingedam	54,9%	12,4%	39,6%
<i>Appingedam</i>	54,9%	12,4%	39,6%
Gemeente Bedum	37,3%	21,8%	49,4%
<i>Bedum</i>	46,0%	8,9%	46,4%
<i>Kleine dorpen Bedum</i>	21,8%	44,6%	54,7%
Gemeente De Marne	38,9%	27,5%	36,1%
<i>Leens, Eenrum en Zoutkamp</i>	53,4%	24,1%	25,7%
<i>Kleine dorpen De Marne</i>	26,4%	30,3%	45,1%
Gemeente Delfzijl	34,7%	23,2%	43,9%
<i>Delfzijl-Centrum, -West, Fivelzigt en Farmsum</i>	52,0%	18,9%	33,5%
<i>Delfzijl-Noord</i>	37,9%	22,5%	40,5%
<i>Tuikwerd</i>	38,4%	26,2%	41,7%
<i>Kleine dorpen ten noorden van Delfzijl</i>	13,6%	26,7%	56,0%
<i>Kleine dorpen ten zuiden van Delfzijl</i>	17,4%	25,0%	57,6%
Gemeente Eemsum	23,9%	22,1%	54,8%
<i>Uithuizen</i>	42,9%	11,6%	49,9%
<i>Uithuizermeeden</i>	30,7%	19,9%	49,4%
<i>Kleine dorpen in het oosten van Eemsum</i>	7,7%	26,2%	59,1%
<i>Kleine dorpen in het westen van Eemsum</i>	18,4%	27,6%	58,4%

Gemeente Hoogezand-Sappemeer	38,7%	21,4%	46,8%
<i>Hoogezand</i>	50,1%	22,1%	38,1%
<i>Sappemeer</i>	43,6%	14,7%	43,3%
<i>Kleine dorpen Hoogezand-Sappemeer</i>	25,4%	27,5%	56,9%
Gemeente Loppersum	26,6%	24,2%	52,9%
<i>Loppersum</i>	34,3%	13,2%	48,5%
<i>Middelstum</i>	36,0%	17,5%	46,1%
<i>Kleine dorpen Loppersum</i>	16,6%	34,5%	59,5%
Gemeente Menterwolde	27,1%	12,3%	60,9%
<i>Muntendam</i>	42,7%	17,7%	39,6%
<i>Zuidbroek</i>	21,0%	11,0%	66,8%
<i>Noordbroek, Meeden, Trips- en Borgercompagnie</i>	24,4%	10,3%	68,1%
Gemeente Slochteren	24,9%	20,4%	59,9%
<i>Schildwolde, Hellum en Siddeburen</i>	35,6%	15,8%	55,3%
<i>Slochteren, Froombosch en Kolham</i>	16,8%	27,3%	63,3%
<i>Harkstede en Scharmer</i>	27,1%	15,5%	56,4%
<i>Lageland, Woudbloem, Overschild, Steendam en Tjuchem</i>	19,4%	21,3%	65,1%
Gemeente Ten Boer	22,8%	20,8%	57,6%
<i>Ten Boer</i>	31,9%	16,6%	55,0%
<i>Kleine dorpen Ten Boer</i>	13,3%	25,3%	60,3%
Gemeente Winsum	38,5%	15,6%	48,2%
<i>Winsum</i>	55,0%	7,2%	37,8%
<i>Baflo</i>	34,1%	17,5%	53,6%
<i>Adorp en Sauwerd</i>	25,8%	28,1%	46,1%
<i>Kleine dorpen Winsum</i>	25,3%	19,1%	59,6%
totaal	34,2%	20,4%	49,2%

Gewilde plekken bij verhuizing binnen bevingingsgebied

Huishoudens die bij een eventuele opkoopregeling naar een andere woonplaats binnen het aardbevingsgebied willen verhuizen is gevraagd of zij voorkeur hebben voor een of meer plaatsen. Onderstaand overzicht laat per gemeente zien welke plekken het vaakst genoemd zijn.

Gemeente	Meest genoemde plekken binnen aardbevingsgebied
Appingedam	Gemeenten Loppersum, Slochteren en Ten Boer
Bedum	Winsum (dorp)
De Marne	Grotere kernen in De Marne, Winsum (dorp)
Delfzijl	Appingedam, kleine dorpen in Delfzijl, Slochteren en Loppersum
Eemsmond	Uithuizen en Uithuizermeeden (vooral vanuit kleine dorpen in Eemsmond), Appingedam
Hoogezand-Sappemeer	Lichte focus op Hoogezand en Noordbroek, geen overduidelijke voorkeur
Loppersum	Appingedam, Bedum, Uithuizen (vooral vanuit de dorpen), Loppersum (dorp)
Menterwolde	Geen duidelijke focus
Slochteren	Appingedam, Delfzijl, grotere dorpen in Slochteren (Schildwolde, Siddeburen)
Ten Boer	Appingedam, Ten Boer (dorp), net buiten bevingingsgebied: Meerstad
Winsum	Vooral binnengemeentelijk: van de kleine dorpen naar de kern Winsum

Gewilde plekken bij verhuizing buiten bevingingsgebied

Huishoudens die bij een opkoopregeling naar een plek buiten het aardbevingsgebied willen verhuizen vroegen we aan te geven welke woonplaats of welk gebied hun voorkeur heeft. Hieronder brengen we voor de regio's Eemsdelta, Het Hogeland en Ten Boer, en Midden-Groningen in beeld waar men het liefst naartoe verhuist.

Tabel 264: Gewenste verhuisrichting van huishoudens die gebruik willen maken van een opkoopregeling en buiten het aardbevingsgebied willen wonen, per clustergemeente. Bron: bewonersenquête (2017), N = 779.

	Stad en Haren	Drenthe	waarvan Noord-Drenthe	Friesland	overig provincie Groningen	overig Nederland	anders	totaal
Eemsdelta	8,4%	41,4%	8,0%	6,9%	13,4%	21,8%	8,0%	261
Het Hogeland en Ten Boer	11,7%	40,3%	12,4%	4,9%	16,3%	19,4%	7,4%	283
Midden-Groningen	11,1%	46,4%	18,7%	4,3%	14,9%	12,3%	11,1%	235
totaal	10,4%	42,5%	12,8%	5,4%	14,9%	18,1%	8,7%	779

De opvallendste punten:

- De meerderheid van de huishoudens die bij gebruik van een opkoopregeling naar een plek buiten het aardbevingsgebied willen verhuizen, zegt in Drenthe te willen wonen (gemiddeld 42,5 procent).

Een groot deel van hen noemt 'Drenthe' in het algemeen als gewenste verhuisrichting. Van de groep die specifieke plaatsen of gemeenten in Drenthe noemt, noemt het merendeel een plek in Noord-Drenthe (vaak de omgeving Roden-Peize of de gemeente Tynaarlo). Het is dus aannemelijk dat een groot deel van degenen die 'Drenthe' noemt in werkelijkheid naar Noord-Drenthe verhuist. Het gebied dat wij onder Noord-Drenthe verstaan, bestaat uit de gemeenten Aa en Hunze, Tynaarlo, Noordenveld, Borger-Odoorn en Assen.

- Huishoudens uit de regio Eemsdelta zijn minder sterk gericht op de rest van de provincie Groningen (dus de stad en de niet-bevingsgemeenten) dan huishoudens uit Midden-Groningen en Het Hogeland en Ten Boer. Als huishoudens uit de Eemsdelta vertrekken, doen zij dit vaak naar een plek buiten de drie noordelijke provincies.
- Zo'n negen procent van de huishoudens valt onder de categorie 'anders'. Zij geven aan naar het buitenland te willen verhuizen of geven specifiek aan *buiten het aardbevingsgebied* te willen wonen.

Woonvoorkeuren van huishoudens die gebruik willen maken van een opkoopregeling

We brachten voor de huishoudens die gebruik willen maken van een eventuele opkoopregeling in beeld welke woonvoorkeuren zij hebben.

Daarbij maken we onderscheid tussen huishoudens die binnen hun eigen woonplaats willen verhuizen, huishoudens die elders in het bevingsgebied willen wonen en huishoudens die naar een plek buiten het bevingsgebied willen verhuizen.

De belangrijkste conclusies:

- Huishoudens die bij een opkoopregeling naar een plek buiten het bevingsgebied willen verhuizen zoeken vaker een vrijstaande koopwoning dan huishoudens die binnen het bevingsgebied willen verhuizen. Het gaat relatief vaak om woningen met een prijs tussen € 200.000 en € 400.000. Huishoudens die toch willen huren, zoeken bovengemiddeld vaak een huurwoning in de vrije sector (maandelijkse huurprijs van meer dan € 711).
- Huishoudens die binnen hun huidige woonplaats willen verhuizen, zoeken relatief vaak een rij-huurwoning in het goedkopere segment. Degenen die een koopwoning zoeken, wensen bovengemiddeld vaak een woning met een prijs tussen € 150.000 en € 200.000.

Tabel 265: Woonvoorkeuren van huishoudens die gebruik willen maken van een opkoopregeling, onderverdeeld naar gewenste verhuisrichting. Bron: bewonersenquête (2017), N = 1.842.

	huidige woonplaats	binnen aard-bevingsgebied	buiten aard-bevingsgebied
Woningtype	547	369	945
<i>eengezins rij</i>	4,8%	3,9%	3,2%
<i>eengezins 2^1</i>	16,8%	16,8%	14,3%
<i>eengezins vrij</i>	37,6%	35,2%	43,5%
<i>app met lift</i>	20,6%	22,8%	19,1%
<i>app zonder lift</i>	1,1%	1,7%	1,6%
<i>gelijkvloers met tuin</i>	19,2%	19,6%	18,3%
Eigendom	561	372	953
<i>huur</i>	33,4%	31,1%	22,0%
<i>koop</i>	66,6%	68,9%	78,0%
Huurprijs	102	60	99
<i>minder dan € 414</i>	22,1%	16,4%	14,8%
<i>€ 414 - € 593</i>	35,1%	40,8%	34,2%
<i>€ 593 - € 635</i>	21,1%	15,4%	18,1%
<i>€ 635 - € 711</i>	15,8%	20,9%	20,9%
<i>meer dan € 711</i>	6,0%	6,5%	12,1%

Prijsklasse

minder dan € 100.000
€ 100. - 125.000
€ 125. - 150.000
€ 150. - 200.000
€ 200. - 250.000
€ 250. - 400.000
meer dan € 400.000

	361	302	780
<i>minder dan € 100.000</i>	5,5%	3,1%	3,2%
<i>€ 100. - 125.000</i>	10,0%	12,4%	6,9%
<i>€ 125. - 150.000</i>	18,8%	22,2%	13,0%
<i>€ 150. - 200.000</i>	30,9%	27,4%	26,2%
<i>€ 200. - 250.000</i>	20,7%	19,8%	25,7%
<i>€ 250. - 400.000</i>	11,9%	12,2%	21,1%
<i>meer dan € 400.000</i>	2,2%	2,9%	3,8%

13. Groepsgesprekken

13.1. Introductie en samenvatting

Behalve de bewonersenquête organiseerden we een zestal groepsgesprekken, verspreid over het aardbevingsgebied, waarbij we mensen de gelegenheid gaven om hun persoonlijke verhaal over het wonen en leven in het aardbevingsgebied te vertellen. In dit hoofdstuk presenteren we de hoofdlijnen van deze gesprekken. We vullen dit aan met citaten van bewoners.

In het kort

Aardbevingen

Een groot deel van de bewoners van het bevingengebied geeft aan zelf psychische problemen te ervaren door de aardbevingen of kent mensen die hier last van hebben. Onzekerheid, boosheid, frustratie over de schadeafhandeling en zorgen over de toekomst (“raak ik mijn woning nog wel kwijt?”) zijn hier de belangrijkste oorzaken van. Men heeft behoefte aan concrete acties, structurele oplossingen in plaats van de ‘lapmiddelen’ die nu gebruikt worden en een ruimhartige (garantie)regeling die de zorgen omtrent de bevingen wegneemt. Een opkoopregeling biedt in veel gevallen geen uitkomst: men wil vaak helemaal niet weg, maar de zekerheid hebben dat ze geen risico lopen.

Leefbaarheid en voorzieningen

Veel bewoners geven aan dat de bevolkingskrimp *an sich* geen probleem vormt, maar dat de gevolgen ervan zorgen voor een afnemende leefbaarheid in de kleine dorpen. Voor dorpen op grotere afstand van regionale centra wordt de digitale bereikbaarheid als onmisbaar gezien om deze dorpen in de toekomst leefbaar te houden. Daarnaast vindt men het belangrijk dat voorzieningen die nog wél bestaan zoveel mogelijk overeind worden gehouden, met hulp van de inwoners en met steun van de gemeenten. Dit helpt om de binding met de dorpen op peil te houden. Bewoners die ondanks dat willen verhuizen naar grotere kernen moeten daarin de vrijheid krijgen.

Verhuizen

Vrijwel alle bewoners herkennen de trek naar voorzieningskernen die op gang is gekomen. Sommigen hebben zelf ook bewust deze keuze gemaakt. De vraag naar geschikte woonvormen, zoals uit de vragenlijst naar voren komt, wordt niet direct door bewoners herkend, maar ze zien wel dat 55-plussers erover nadenken om op termijn naar dit type woningen te verhuizen. Men ziet echter wel een tekort aan woningen voor starters, vooral in de dorpen. Hoewel de vraag beperkt is, belemmert het tekort de terugstroom door jongeren naar kleine kernen.

13.2. Aardbevingen

We stelden bewoners een drietal vragen met betrekking tot de aardbevingen:

Vragen over het thema ‘aardbevingen’

1. *Herkent u het beeld dat in dorpen met veel bevingsgevolgen een tweedeling ontstaat tussen een groep mensen die zeker wil blijven als de schade snel en goed wordt hersteld, en een groep die sowieso weg wil?*
2. *We zien dat mensen in uw gebied zich vaker ongelukkig voelen en vaker aangeven psychische problemen te ondervinden door de bevingsproblematiek. Wat zorgt volgens u het meest voor deze gevoelens?*
3. *Hoe kan het dat veel mensen niet weten of zij gebruik zouden maken van een opkoopregeling?*

Psychische problemen door bevingen

Tijdens de groeps gesprekken bleek het hebben van psychische problemen als gevolg van de bevingsproblematiek een van de belangrijkste thema's te zijn. Met name tijdens de bijeenkomst in Loppersum gaven veel

bewoners aan over dit onderwerp door te willen praten, maar ook in Uithuizen, Winsum, Appingedam en Hoogezand werd uitvoerig over dit thema gesproken. Veel deelnemers zeiden te herkennen dat mensen in hun omgeving last hebben van psychische problemen door de bevingsproblematiek. De reden dat dit niet altijd voor de buitenwereld zichtbaar is, is dat deze problematiek niet altijd wordt geuit: “Groningers zijn nuchter en praten niet de hele dag over wat hen dwarszit”. Er werd benadrukt dat dit niet betekent dat er geen psychisch leed is. Dit leed komt voort uit (onvrede rondom) de schadeafhandeling, het gevoel van onrecht, maar ook deels uit het feit dat er altijd en overal over de bevingen wordt gesproken. Zelfs tijdens de dagelijkse boodschap in de supermarkt hebben mensen het erover, waardoor men het gevoel heeft er niet meer aan te kunnen ontsnappen. Sommigen gaven aan het psychisch leed ‘onderhuids’ te voelen: men spreekt er niet altijd over, maar staat er wel mee op en gaat er mee naar bed. De meesten geven echter aan nergens met hun boosheid naartoe te kunnen:

“We worden er zo moedeloos en boos van, maar we kunnen nergens met onze boosheid heen! Er wordt gewoon niet naar ons geluisterd. Het is psychisch echt een groot probleem”

Uit de groepsgesprekken bleek dat de psychische gevolgen, hoewel niet altijd geuit, vaak niet voortkomen uit een angst voor de bevingen zelf. Juist de onzekerheid omtrent de afhandeling van de schade bleek een grote rol te spelen in de problemen. Men heeft het gevoel dat de 'bureaucratische molen' onvermijdelijk is, maar tegelijkertijd niet voldoende oplossing biedt. De geboden oplossingen, zoals het repareren van schade(s) en het versterken van (delen van) woningen, worden gezien als niet-constructief en weinig duurzaam voor de toekomst. Er is behoefte aan structurele oplossingen, in plaats van alleen 'lapmiddelen', zoals men de huidige manier van schades herstellen omschrijft. Dit zorgt voor veel frustratie, omdat mensen na het herstel van schades opnieuw schade aan hun woning krijgen of verwachten dat zij deze weer zullen krijgen. Dit samen zorgt ervoor dat men het vertrouwen verliest in de partijen die de schadeafhandeling op dit moment regelen, want "zoals het nu gaat, gaat het niet goed". Dit blijkt onder andere uit verhalen van meerdere bewoners die hun frustratie uitten over de ongelijke behandeling bij de schadetoekenning. Zij gaven aan dat woningen binnen hetzelfde blok verschillende types schades krijgen toegewezen. Hieruit komt het gevoel voort dat men niet serieus genomen wordt en dat de 'experts' die schades vaststellen dit niet objectief doen. Ook de hoeveelheid instanties die betrokken zijn bij de schadeafhandeling leidt tot frustratie. Een bewoner verwoordde het als volgt:

"Om bij een woning te bekijken wat er aan de hand is of wat er moet gebeuren, komen zoveel mensen langs dat ik al niet eens meer weet wie het zijn. Ik durf ze al bijna niet meer binnen te laten. Wat komen ze nu weer doen en wat moeten we nu weer bewijzen?"

Vrijwel alle deelnemers aan de groepsgesprekken geven aan dat er behoefte is aan een ruimhartige regeling, waarbij zij daadwerkelijk verder worden geholpen in plaats van dat zij worden tegengewerkt.

"Ik durf schade bijna niet meer te melden. Dan moeten we weer van alles bewijzen, alsof het onze schuld is. We worden er murw van."

Opkoopregeling

Naast de psychische problematiek rondom de aardbevingen praatten deelnemers ook over een eventuele opkoopregeling. Uit de vragenlijst bleek dat veel respondenten hebben aangegeven niet te weten of zij gebruik zouden maken van een opkoopregeling als deze voor iedereen beschikbaar zou zijn. De deelnemers geven aan dat deze grote groep 'twijfelaars' deels voortkomt uit een gebrek aan kennis en onduidelijkheid over de inhoud van zo'n opkoopregeling. Daarnaast is ook een deel van de deelnemers die aangeeft dat er veel wantrouwen is rondom de

opkoopregeling. Zo vermoeden veel mensen dat deze regeling er “toch nooit zal komen”. Bewoners wezen ook op de spelregels van een dergelijke regeling. Zo twijfelden veel deelnemers of de woning niet te goedkoop wordt opgekocht, waardoor men met een restschuld blijft zitten. Tot slot is er een grote groep deelnemers die aangeeft dat de term ‘opkoopregeling’ suggereert dat mensen weg willen uit het aardbevingsgebied, terwijl dat vaak niet het geval is. Een deel van hen wil juist blijven, maar wel met een ruimhartige regeling rondom de schadeafhandeling. Ook het gevoel niet weg te *kunnen* speelt een rol:

“Het gevoel heerst dat we met z’n allen gevangen zitten. We willen niet weg, maar kunnen ook niet weg. Er is geen keuze en geen uitzicht op dat het goed komt. De investeringen die particulieren in huizen hebben gestoken is groot. Dat geld komt er ook niet meer uit.”

De ogenschijnlijke tweedeling die uit de vragenlijst bleek (een groot deel van de huishoudens wil hoe dan ook blijven, een ander deel wil per se weg) werd door de bewoners dan ook amper herkend. De behoefte aan blijven, maar wél met een ruimhartige regeling rondom schades, werd het vaakst genoemd in gebieden met veel bevingen. Kortom: deelnemers geven aan dat het goed zou zijn als er een goede regeling komt die bewoners van onverkoopbare woningen ontzorgt, maar dat het de vraag

is of de opkoopregeling daar de juiste voor is. Een garantieregeling zou een betere term zijn:

“Mensen willen blijven en een garantie dat ze geen risico lopen.”

13.3. Leefbaarheid en voorzieningen

We stelden bewoners verschillende vragen die over de leefbaarheid en het voorzieningenniveau in hun woonomgeving gingen. Sommige vragen gingen specifiek over één plek binnen het bevingengebied.

Vragen over het thema 'leefbaarheid en voorzieningen'

Algemene vragen

1. *Moeten mensen die naar een dorp met meer voorzieningen en/of minder bevingen willen verhuizen daarbij geholpen worden door de overheid? Of moet de overheid deze mensen proberen te binden? Waarom wel of niet?*
2. *In de kleinere dorpen (met een basispakket voorzieningen) zijn mensen vaak tevreden en ook de sociale samenhang scoort daar bovengemiddeld. Hoeven we ons dan geen zorgen te maken om deze dorpen?*
3. *Stel dat in een aantal dorpen het aantal huishoudens gaat dalen. Wat moet er in zo'n dorp gebeuren om er toch prettig te (blijven) wonen?*

Specifieke vragen per gebied

4. *In Eemsmond en omgeving lijkt Uithuizen echt een centrale rol te spelen, met in een soort tweede ring de dorpen Warffum en*

Uithuizermeeden. Wat betekent dat voor de andere dorpen in het gebied?

5. *Appingedam komt in alle lijstjes in dit onderzoek positief uit de bus. Wat ziet u daarvan terug in uw woonomgeving?*
6. *Is de lagere tevredenheid in Opwierde hoofdzakelijk te verklaren door de woningen en bevingen, of is er meer nodig dan nieuwe woningen om van dit deel van Appingedam een tevreden woonplek te maken?*
7. *Het valt op dat inwoners van Muntendam vaker ontevreden zijn. Hoe komt dat?*
8. *Hoe komt het dat mensen in de wijken Tuikwerd, Delfzijl-Noord en in Farmsum minder tevreden zijn en een minder gevoel van verantwoordelijkheid hebben dan in andere wijken en dorpen?*

Voorzieningen en bereikbaarheid belangrijke voorwaarden voor leefbare dorpen

Tijdens de groeps gesprekken bleek dat (het verdwijnen van) voorzieningen en de invloed daarvan op de leefbaarheid voor bewoners uit de hele regio een belangrijk thema is. De aantrekkingskracht van de regionale centra die uit de vragenlijst naar voren komt, werd door de deelnemers herkend. Met name Appingedam komt zeer positief naar

voren. Dit komt volgens de deelnemers door de goede bereikbaarheid, het hoge voorzieningenniveau en de prettige sfeer van het (historische) centrum. De zorgen die mensen hebben komen naar voren wanneer men spreekt over de kleine dorpen. Hier ervaren veel mensen het verdwijnen van voorzieningen, zoals (buurt)supermarkten en scholen, en het afnemen van de bereikbaarheid. De deelnemers noemen vooral het verzekeren van een goede infrastructuur als belangrijke voorwaarde voor het leefbaar houden van deze dorpen. Door bewoners van de kleine dorpen werd in het speciaal de digitale infrastructuur genoemd, die tegenwoordig een belangrijke functie vervult in het behouden van werkgelegenheid in de kleine dorpen. Tegelijkertijd wordt een goede digitale infrastructuur als onmisbaar gezien om mensen aan woondorpen te binden: het wordt de 'nieuwe bereikbaarheid' en zorgt ervoor dat mensen bijvoorbeeld fatsoenlijk thuis kunnen werken.

Relatie met bevolkingskrimp

In bijna alle groepsgesprekken werd gewezen op de effecten van bevolkingskrimp op de leefbaarheid in kleine dorpen. Juist daar waar de krimp het sterkst is, ziet men de gevolgen ervan, met name doordat voorzieningen verdwijnen en woningen leeg komen te staan. Dit vermindert volgens bewoners de leefbaarheid in hun dorp. Zij geven wel expliciet aan dat zij de krimp zelf geen probleem vinden, maar de

gevolgen ervan wel. Het proberen te behouden van voorzieningen en het verbeteren van de bereikbaarheid werd als oplossing voor krimp gezien, nog meer dan het bouwen van goede, veilige en zorggeschikte woningen om bewoners te binden aan de kleine dorpen. Vooral bewoners uit De Marne en Winsum gaven dit aan.

Bewoners wijzen expliciet op de rol van de overheid hierin. Zij verwachten dat de overheid een faciliterende en ondersteunende rol aanneemt: "Wanneer iemand iets wil doen voor het dorp, moet de gemeente daarmee helpen". Ook wordt geopperd dat de gemeente bij het sluiten van voorzieningen voor alternatieven kan zorgen, bijvoorbeeld door het zorgen voor een transfer van leerlingen van basisscholen die sluiten. Deze vraag voor ondersteuning, samen met goede communicatie, wordt door bewoners uit de dorpen in Delfzijl extra benadrukt.

Binden of vrijheid bieden?

Het op peil houden en verbeteren van de leefbaarheid in dorpen kan volgens bewoners mede bereikt worden door mensen aan de omgeving proberen te binden. Daarbij speelt het behoud van voorzieningen opnieuw een rol. Tijdens de gesprekken vroegen we of overheden mensen die weg willen trekken uit het gebied hierin moet ondersteunen, of dat zij hen koste wat het kost moeten proberen te binden. De deelnemers waren

het erover eens dat de gemeente hierbij maatwerk moet bieden, waarbij zij in sommige gevallen mensen helpen om te vertrekken en in andere gevallen mensen proberen te binden. Een belangrijk middel om mensen te binden zijn de voorzieningen, waarbij de combinatie met bereikbaarheid belangrijk is. Wanneer een zorgvoorziening bijvoorbeeld niet op loopafstand is voor ouderen, maar wel goed bereikbaar met het openbaar vervoer, kan dit ook een oplossing bieden. Er wordt geopperd dat de gemeente dit kan ondersteunen door bijvoorbeeld pendeldiensten in te zetten tussen wijken en voorzieningen. Daarnaast geven de deelnemers aan dat niet iedereen gebonden kan worden aan de kernen in de regio. Wanneer mensen echt weg willen, bijvoorbeeld door aardbevingsschade, zou de gemeente dit moeten ondersteunen. In het algemeen vinden de deelnemers het hierbij van belang dat iedereen zo veel mogelijk zijn eigen keuzes kan maken. Wanneer dit niet kan, doordat je huis bijvoorbeeld onder water staat, zou de overheid hierin een oplossing moeten bieden. Een ruime regeling, die verder gaat dan alleen het 'oplappen' van schade aan de huidige woning, is volgens bewoners erg belangrijk.

Lokale context verklaart verschillen

Een aantal stellingen legden we alleen voor aan bewoners van een bepaald gebied, omdat de antwoorden juist dáár erg afweken van de rest van het aardbevingsgebied. Zo viel op dat huishoudens uit Muntendam en specifieke wijken in Appingedam en Delfzijl over de hele linie minder tevreden waren over hun woonomgeving. Uit de groepsgesprekken blijkt dat er voor elk gebied andere oorzaken te noemen zijn: in de Damster wijk Opwierde-Zuid trekt de versterkingsopgave een zware wissel op de bewoners, wat terug te zien is in het algehele oordeel dat mensen geven.

“De aanpak van het versterken is zo onlogisch. Alles ligt op de kop en mensen kunnen niet meer normaal naar buiten. Alles wordt ook halfbakken hersteld. De buitenkant van de woningen ziet er goed uit, maar aan de binnenkant gebeurt helemaal niets.”

In Delfzijl verwachten bewoners een actievere rol van hun gemeente, waardoor zij op allerlei vlakken gemiddeld minder tevreden zijn. Juist het inzicht in de lokale context zorgt voor een betere duiding van datgene wat men in de vragenlijst heeft geantwoord.

13.4. Verhuizen

We stelden bewoners ook vragen over verhuisplannen, oriëntatie op plekken en binding met dorpen.

Vragen over het thema ‘verhuizen’

- 1. Zou het met alleen goede, veilige, zorggeschikte woningen lukken om meer mensen aan de dorpen te binden? Of moet er dan meer gebeuren?*
- 2. Heel veel mensen geven aan dat ze willen verhuizen naar een levensloopgeschikte woning. Is het voldoende om bestaande woningen aan te passen of moeten er toch nieuwe, gelijkvloerse woningen bijgebouwd worden?*
- 3. Hoe komt het dat Hoogezand, ondanks alles wat het te bieden heeft, niet zo gewild is als woonplaats? Kan Hoogezand aantrekkelijker worden door goede, veilige en zorggeschikte woningen te bouwen of moet er meer gebeuren?*

Specifieke vraag over Delfzijl

- 4. Herkent u zich in het beeld dat de aardbevingen in Delfzijl van minder belang zijn in de keuzes die mensen maken, ten opzichte van andere dingen die invloed hebben op de leefbaarheid?*

Oriëntatie en geschiktheid van woningen

Er is tijdens de groepsgesprekken in beperkte mate aandacht geweest voor de vragen omtrent het verhuizen. Dit thema werd minder belangrijk gevonden door de deelnemers. Zij gaven wel duidelijk aan dat zij dat oriëntatierichting die uit de vragenlijst voortkomt (van kleine dorpen richting grotere kernen met voorzieningen) herkennen. Een aantal deelnemers gaf aan dat zij onlangs zijn verhuisd richting een grotere kern (zoals Appingedam). Ook het beeld dat er vooral behoefte is aan gelijkvloers wonen wordt herkend. Men geeft echter aan dat de vraag naar deze woningen geen acute vraag is. Er wordt veelal voorgesorteerd op de toekomst. Vaak gaat het hierbij om een groep deelnemers van middelbare leeftijd (40 tot 60 jaar). De aanwezigheid van goede voorzieningen wordt opnieuw als belangrijke voorwaarde ingebracht om goed te kunnen wonen.

Wat wel als een probleem wordt aangegeven is het gebrek aan woningen voor een jongere doelgroep, met name in de kleinere dorpen. Dit zorgt

ervoor dat een deel van de jongeren die de intentie hebben om naar de dorpen in de regio (terug) te verhuizen, dit niet kunnen doen, omdat er geen geschikte woningen beschikbaar zijn. Daarnaast geven bewoners aan dat goede (ouderen)woningen steeds vaker verhuurd worden aan die niet tot de doelgroep voor de woning behoren.

13.5. Rol van de overheid

Tot slot kwam tijdens de groepsgesprekken de rol van de verschillende overheden veelvuldig ter sprake. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen de gemeente, het CVW, de NCG en het Rijk.

- **Gemeente.** Van de gemeente wordt een actievere rol verwacht. De deelnemers zien de gemeente als eerste aanspreekpunt, maar krijgen daar vaak geen gehoor. Zij zien graag dat de gemeente een meer ondersteunende rol voor haar burgers inneemt en zich duidelijker uitspreekt over de bevingsproblematiek en de afhandeling van de schade.
- Het **CVW.** Het CVW wordt consequent negatief besproken in de gesprekken. Met name de traagheid waarmee schades worden opgelost, wantrouwen omtrent de schadevaststelling en gevoelens van bedrog komen aan bod. Er is veel boosheid over de gang van zaken in de communicatie met het CVW.
- De **NCG.** De NCG bevindt zich volgens veel bewoners in een lastige positie. Zij herkennen de goede wil van de NCG, maar zien ook de

obstakels waar Alders tegenaan loopt. Hoewel de NCG volgens bewoners niet altijd voldoende resultaat bereikt, wordt er niet negatief over gesproken.

- Het **Rijk.** Bij de deelnemers overheerst het gevoel dat de financiële belangen bij het Rijk voorop staan. Daarnaast is er veel wantrouwen. Zo geeft een bewoner aan het gevoel te hebben dat de NAM en Shell “de minister in hun zak hebben”. Ook wordt er vaak benoemd dat het bevingsgebied een “ondergeschoven kindje” is. Men illustreert dit door aan te geven dat alle problemen allang opgelost zouden zijn wanneer het bevingsgebied in de Randstad zou hebben gelegen. Daarnaast is men van mening dat de landelijke overheid geen stelling kiest in de discussie rondom de aardbevingen¹⁵.

¹⁵ Bewoners die deelnamen aan het vorige bewonersonderzoek in 2015 trokken dezelfde conclusie. Destijds zag men de (landelijke) overheid als “een passieve partij zonder duidelijke stellingname in de aardbevingsproblematiek”.

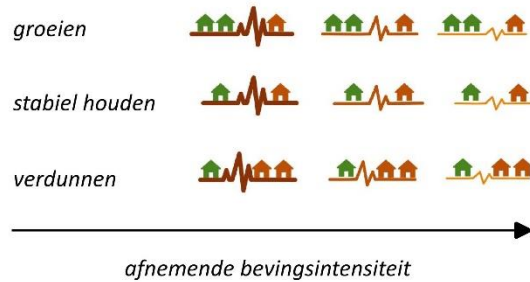
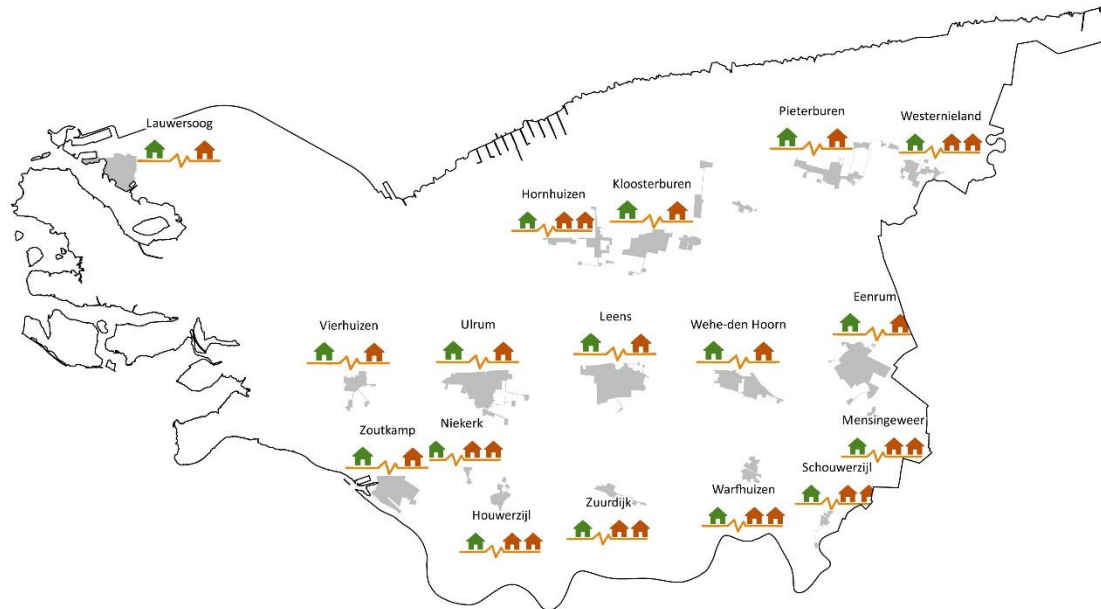
14. Bijlage

Bijlage 1: Investeringsstrategieën en aardbevingen

De onderstaande kaarten geven voor alle dorpen en wijken in de MEDAL-gemeenten een gewenste investeringsstrategie weer. Daarbij is gelet op de marktpositie en de leeftijdsopbouw van elk gebied. Bijvoorbeeld: op plekken met een goede marktpositie is het denkbaar om de woningvoorraad mee te laten groeien met de vraag, terwijl op plekken met een minder goede marktpositie én veel alleenstaande 75-plussers (en waar dus op korte termijn woningen vrijkomen) verdunning gewenst is. De factor aardbevingen is apart meegenomen.

Een afleesvoorbeeld: Appingedam heeft een goede marktpositie binnen de regio, waardoor groei denkbaar is. Dat moet overigens altijd samengaan met investeringen in de bestaande voorraad: slechte woningen worden afgebroken, waarvoor twee nieuwe in de plaats komen (twee groene huisjes, één bruin huisje). In 't Zandt is de marktpositie van woningen minder goed. Bovendien is het vergrijzingspercentage daar hoog. Anticiperen op verwachte krimp in de vorm van verdunning is daarom gewenst: twee slechte woningen afbreken, één goede woning terugbouwen (één groen huisje, twee bruine huisjes). Uiteraard gaat het om het saldo-effect; vier afbreken en twee terugbouwen is ook denkbaar.

Investeringsstrategie en aardbevingen

Gemeente De Marne

De investeringsstrategie is afhankelijk van de marktpositie en de leeftijdsopbouw van een dorp of wijk en varieert van (1) groeien, (2) stabiel houden tot (3) verdunnen van de woningvoorraad.

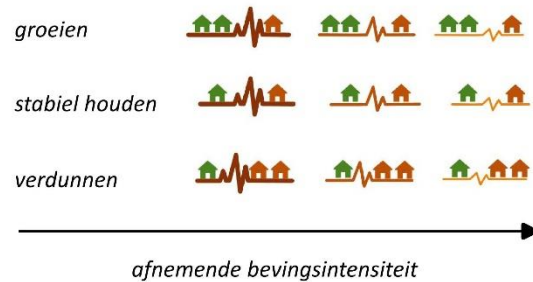
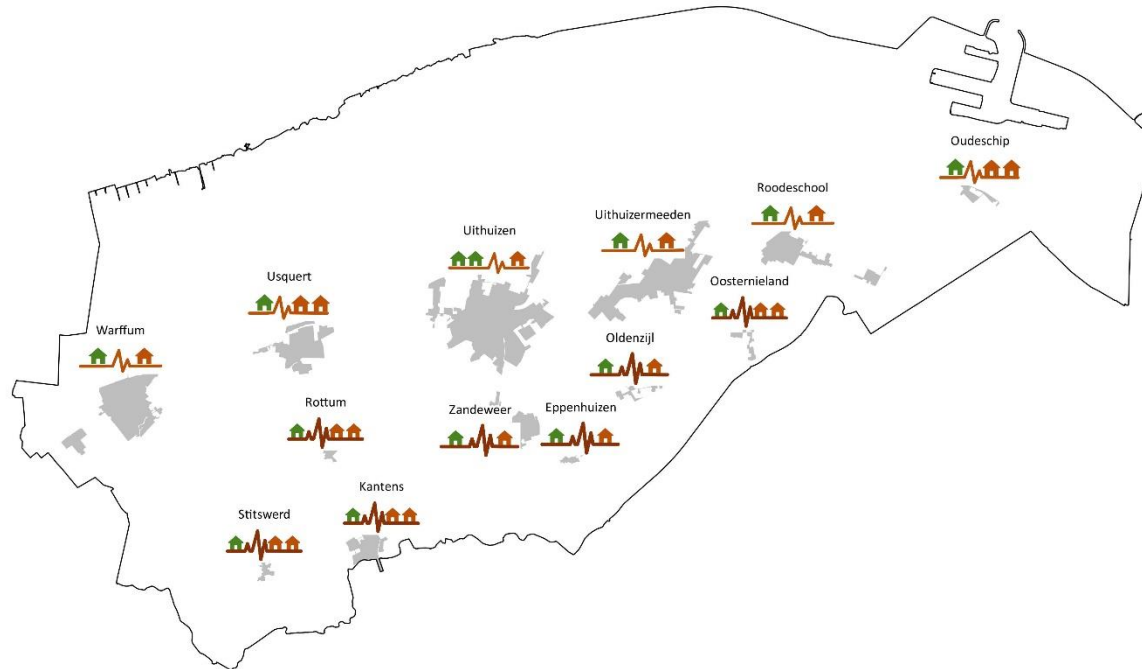
De aardbevingsintensiteit is berekend aan de hand van de PGA ('grondversnelling') en varieert van (1) laag, (2) gemiddeld tot (3) hoog.

Voor een verdere toelichting: zie het hoofdrapport.

Bron:
kwetsbaarheidsanalyse
KAW, KNMI en BRP

KAW

Investeringsstrategie en aardbevingen

Gemeente Eemsmond

De investeringsstrategie is afhankelijk van de marktpositie en de leeftijdsopbouw van een dorp of wijk en varieert van (1) groeien, (2) stabiel houden tot (3) verdunnen van de woningvoorraad.

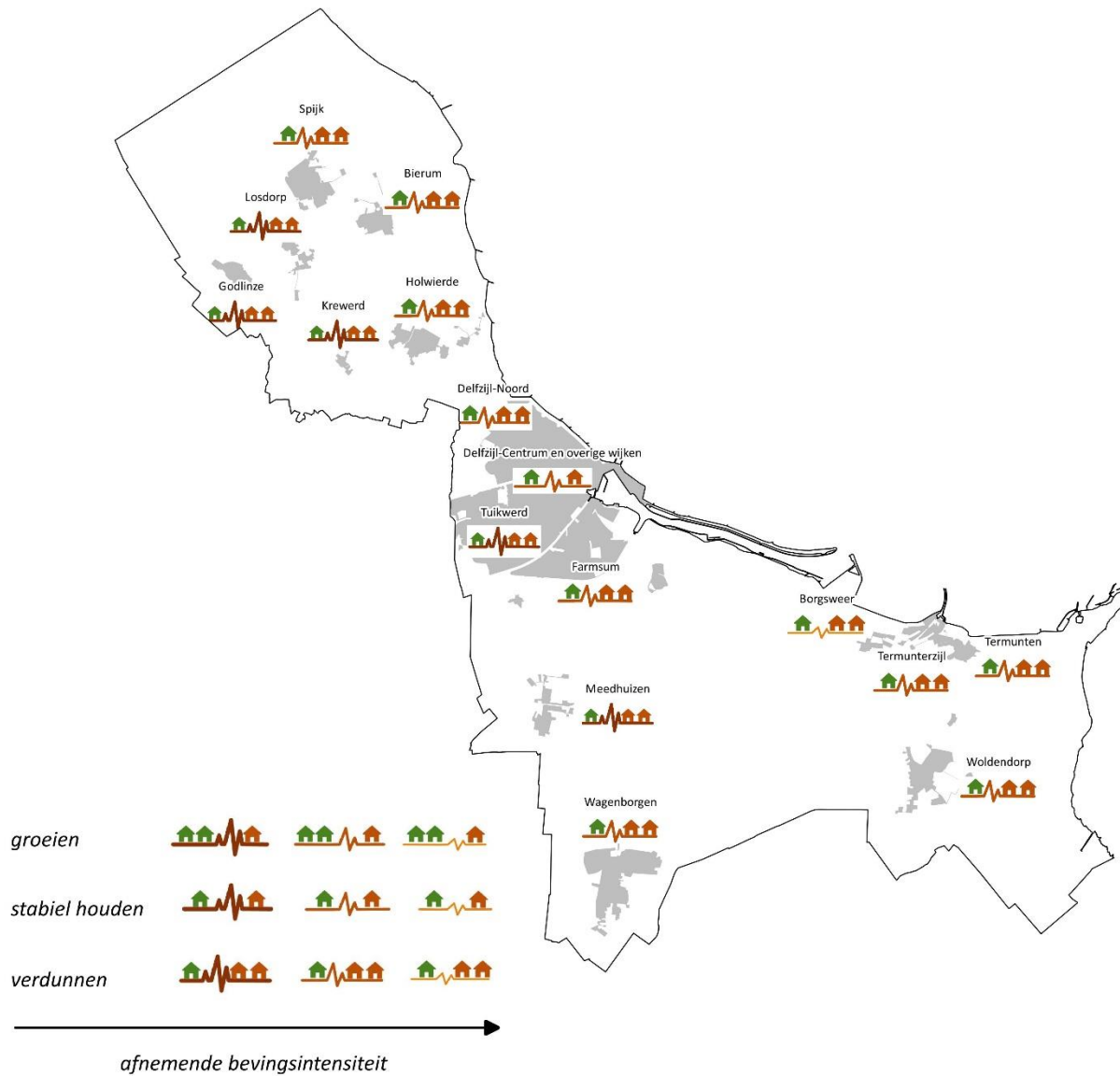
De aardbevingsintensiteit is berekend aan de hand van de PGA ('grondversnelling') en varieert van (1) laag, (2) gemiddeld tot (3) hoog.

Voor een verdere toelichting: zie het hoofdrapport.

Bron:
kwetsbaarheidsanalyse
KAW, KNMI en BRP

KAW

Investeringsstrategie en aardbevingen

Gemeente Delfzijl

De investeringsstrategie is afhankelijk van de marktpositie en de leeftijdsopbouw van een dorp of wijk en varieert van (1) groeien, (2) stabiel houden tot (3) verdunnen van de woningvoorraad.

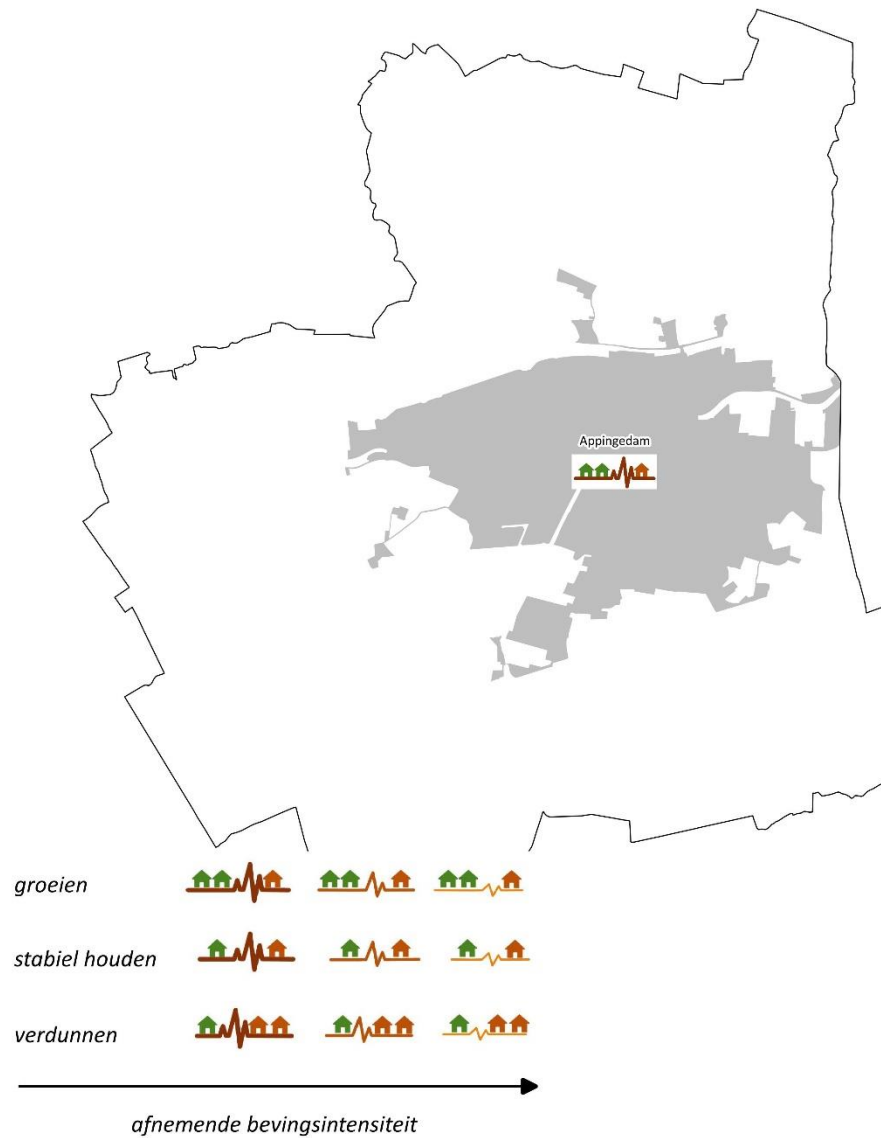
De aardbevingsintensiteit is berekend aan de hand van de PGA ('grondversnelling') en varieert van (1) laag, (2) gemiddeld tot (3) hoog.

Voor een verdere toelichting: zie het hoofdrapport.

Bron:
kwetsbaarheidsanalyse
KAW, KNMI en BRP

Investeringsstrategie en aardbevingen

Gemeente Appingedam

De investeringsstrategie is afhankelijk van de marktpositie en de leeftijdsopbouw van een dorp of wijk en varieert van (1) groeien, (2) stabil houden tot (3) verdunnen van de woningvoorraad.

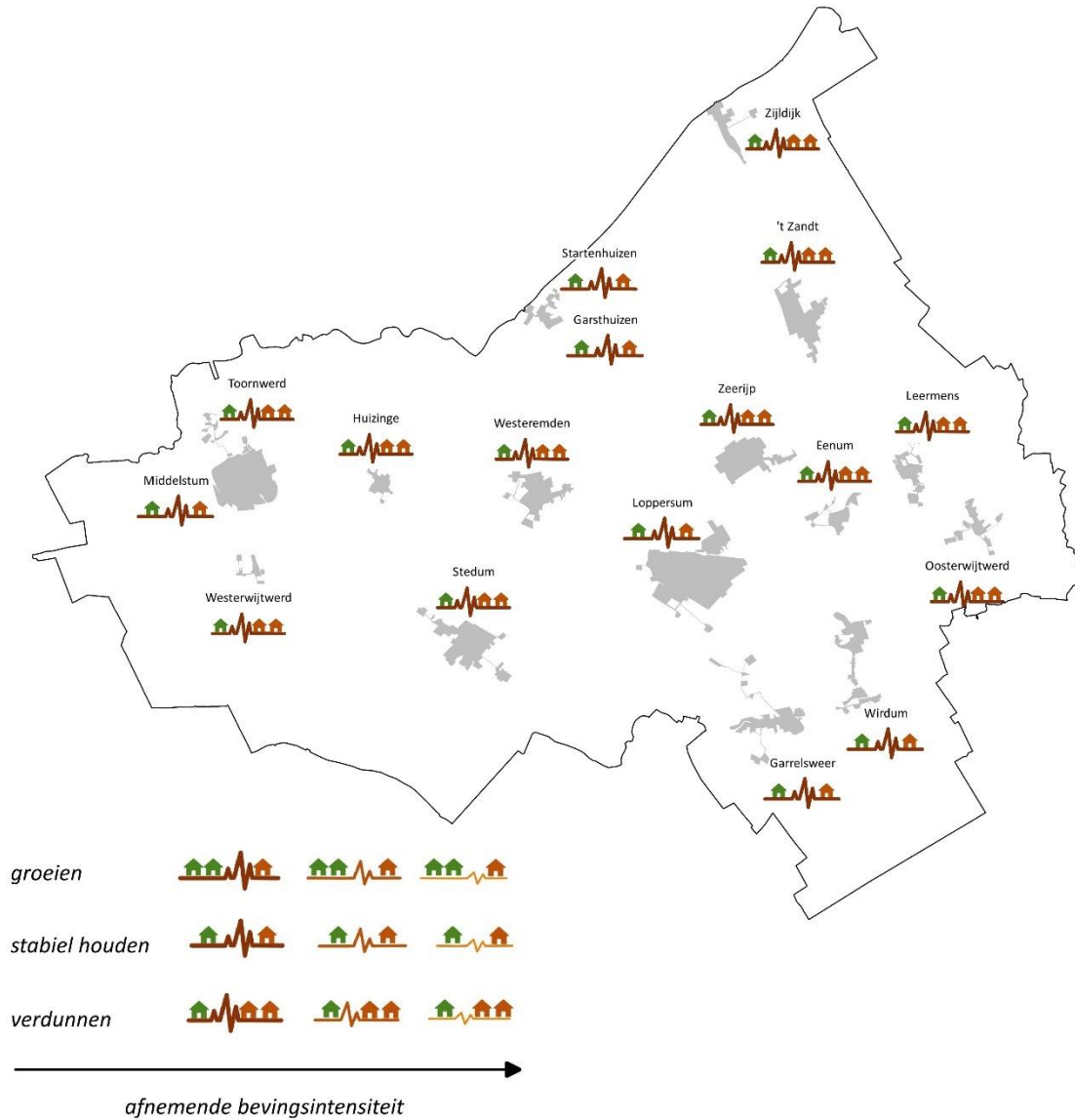
De aardbevingsintensiteit is berekend aan de hand van de PGA ('grondversnelling') en varieert van (1) laag, (2) gemiddeld tot (3) hoog.

Voor een verdere toelichting: zie het hoofdrapport.

Bron:
kwetsbaarheidsanalyse
KAW, KNMI en BRP

Investeringsstrategie en aardbevingen

Gemeente Loppersum

De investeringsstrategie is afhankelijk van de marktpositie en de leeftijdsopbouw van een dorp of wijk en varieert van (1) groeien, (2) stabiel houden tot (3) verdunnen van de woningvoorraad.

De aardbevingsintensiteit is berekend aan de hand van de PGA ('grondversnelling') en varieert van (1) laag, (2) gemiddeld tot (3) hoog.

Voor een verdere toelichting: zie het hoofdrapport.

Bron:
kwetsbaarheidsanalyse
KAW, KNMI en BRP

